

TRANSFERRED

FRANCISCI
COLLII
COLLEGII AMBROSIANI
DOCTORIS
. D E
ANIMABUS PAGANORUM
LIBRI QUINQUE.

In quibus de iis qui veteri s^eculo in utroque sexu celeberrimi
fuerunt. disputatur, ac de eorum sempiternis præmiis,
aut suppliciis, pro ea quiant de rebus divinis hauserant
cognitione, & pro cuiusque vitæ institutis, ac
moribus, ex Sanctorum præcipue Pa-
trum, & gravissimorum Scriptorum
decretis, atque auctoritate
copiosissimè differitur.

EDITIO SECUNDA A MULTIS MENDIS EXPURGATA.

MEDIOLANI;

Typis Joseph Richini Malatetæ Impres. Reg. Camer.
MDCCXXXVIII.

MAR 29 1957

9450

OCT 2 1958

Facultas Collegii Ambrosiani.

TIbi Francisco Collio Collegii Ambrosiani Doctori, Libros quinque de Animabus Pagorum, omnium Doctorum suffragiis, consensu que receptos, imprimendi facultatem concedimus.

Antonius Salmatia Collegii Ambrosiani
Præses suo, & Collegarum nomine.

1621. Die 18. Decembris.

Imprimatur Fr. Jo. Baptista Spadius Vic. S. Inquis. Mediol.

Fr. Al. Bariola Augustinianus Consultor S. Offitii pro Illu-
strissimo D. Cardinali Arch. episcopo.

Vidit Saccus pro Excellentiss. Senatu.

B E N E V O L O
L E C T O R I .

DE Animabus Paganorum inscripsimus primū hoc volumen , quòd indaganda salus , aut perditio earum animarum , quæ in quæstionem adducuntur , totius operis scopus sit.

Verùm quia sedem , quam in altera vita justo Dei judicio natae sint , rimari fas non erat sine exacta discussione operum , quæ olim ediderant , dum agebant vitam hanc mortalem ; ideo operæ pretium fuit de virtutibus , ac vitiis earundem differere ; sicuti nonnulla , quæ ad investigandam animorum salutem ni-

hil conducere videntur reticere
non potui, ne operis perfectioni,
& justo desiderio lectoris dees-
sem. E contra verò in discepta-
tionem adduci non potuerunt
aliqui magni nominis philoso-
phi, quòd ad ferendum de eo-
rum fine judicium nihil mihi
Sanctorum Patrum monumenta
suppeditarent, quorum auxilio,
& testimoniis maximè innixus
rem hanc humanis mentibus
planè ignotam aggressus sum.
Dignum porro admiratione est,
intueri insignem omnium fermè
Paganorum, qui hoc tomo com-
prehenduntur, inconstantiam,
ubi de rebus divinis sermo est;
quilibet enim à se ipso dissidens

agni-

agnitæ aliquando veritatis im-
memor plane comperitur ; nam
sæpè supremæ unius majestatis
agnitores , atque etiam cultores
fuerunt philosophi , verùm om-
nes tandem repudiata veritate,
quam profitebantur , succum-
bentes suorum temporum erro-
ribus, falsorum Deorum turbam
coluerunt , ac ea , quæ aliis cri-
mini dederant , ferino impetu
sunt secuti .

Quod ad ordinem spectat ,
priorem iis Paganis locum assi-
gnavimus , quos vetustate præ-
stantiores cæteris fuisse ex pro-
batis Scriptoribus observare li-
cuit . Vale , & alterum tomum
magna in parte confectum bre-
vi expecta .

Nomina eorum Gentilium,
qui hoc priori volumine
continentur.

Melchisedecb

Job

Eliphaaz

Subites

Sophar

Heliu

Sephora, &

Phua obstetricres

Balaam

Regina Saba

Mercurius Trismegistus

Orpheus

Homerus.

Numa Pompilius.

Thales

Solon

Chilon

Pittacus

Bias

Cleobolus

Periander

Pythagoras

Heraclitus

Anaxagoras

Plato

Socrates.

FRANCISCI
COLLII
COLLEGII AMBROSIANI
DOCTORIS.
DE ANIMABUS PAGANORUM

Libri Quinque.

L I B E R P R I M U S.

De Operibus Paganorum.

C A P . I.

O P E R I S A R G U M E N T U M.

CUm de salute , aut damnatione cujuslibet Pagani agere operis sit immensi , duximus planè necessarium de illis dumtaxat differere , quos olim velut divinitus è cœlo missos demirabatur antiquitas. Et licet non me fugiat , sine divino afflato neminem mortalium ingenii viribus certam de æterno præmio , aut supplicio animorum habere posse cognitionem , cum hæc sint arcana divinæ voluntatis consilia ; probabilibus tamen conjecturis , & argumentis hoc venari nos potuisse sine ulla temeritatis nota putavimus , si Sanctorum Patrum vestigiis insistentes ex Paganorum operibus , vivendi ratione , & institutis , quæ , dum mortalem vitam vivebant , observavere , maturum simul , ac probabile ferremus judicium , nihilque ex nostro sensu deponentes una eorum auctoritate niteremur. Hunc autem priorem totum in quinque libros ita dividemus , ut in primo liberi arbitrii Paganorum vires expendantur , quales esse possint ad bene , laudabiliterque operandum (quod operi nostro pernecessarium est , & ad Paganorum sedem , quam morientes in altera vita sortiti fuerint , dignosceadæ , plurimum prodest) : mox de variis mentes infide-

Operis par-
titio.

lium erudiendi rationibus , quibus divinum numen uti consuevit : tum tribus deinceps libris disputabimus de illustrioribus Paganis , qui Salvatoris nostri in carne adventum præcesserunt . Quod si di- vina gratia , ut precor , nobis benignè adfuerit , brevi dabimus in publicum alterum volumen , quo reliqua suscepiti argumenti pars absolvetur .

Pagani nominis origo , & usus :

C A P. I I.

Philastrius
lib. de hæret.

A Pagano rege Deucalionis , & Pyrrhæ filio ductum Pagano- rum nomen putat Philastrius , cujus opinioni ne plane af- sentiar rei faciunt obscuritas , perpetuum Scriptorum om- nium silentium , & solita fingendi licentia Poëtae Hesiodi , cujus duntaxat utitur testimonio ad assertionis suæ confirmationem Phila- strius . Aliam hujus nominis radicem assignant ii , qui è Pagis na- tam docent : consueverant enim antiquitus rustici ædes , ac domi- cilia extra urbes non procul à fontibus ædificare , quô facilior es- set aquæ usus , ex quo more hi factum esse arbitrantur , ut omnes , qui ruri habitabant , è Pagis nomen mutuati vulgo Pagani appel- larentur . Divus Isidorus Hispalensis nominis hujus originem con- sectans , eam non ab omnibus , sed à nonnullis duntaxat Athenien- sium Pagis arbitratur esse profectam , dum inquit : [Pagani ex Pa- gis Atheniensium dicti , ubi nati sunt ; ibi enim in locis agrestibus , & Pagis gentiles lucos ; idolaque statuerunt , & à tali initio voca- bulum Pagani sortiti sunt] ; in quo sensu illud Marci Tullii dictum pro domo sua reor accipendum : [Nullum est in hac urbe Colle- gium , nulli Pagani , aut Montani]. Quamquam non ignoro , ut graves doctrina viri tradunt , olim Romanos etiam cives , & Urbani- nos eodem vocabulo appellari consuevisse ; cujus nominis causa , & origo quatuor Tribus fuerunt , quibus urbs Romana quandoque divisa fuit , quæ quia Pagi dicebantur , propterea etiam in eis de- gentes Pagani appellabantur . Verum quia secunda illa Pagani no- minis ratio communior semper fuit , ideo per translationem cœpit usurpari pro eis , qui vel ingenio hebetes , & ignari , vel obscuri fa- ma , vel nullis exculti virtutibus erant ; ad quem sensum alludens Persius vates sub initium suæ poëseos , arrogantiæque crimen fu- giens , se ipsum , veluti poëticæ artis modicè callentem , semi-Pa- ganum appellat :

*Nec fonte labra prolui caballino ,
Nec in becipiti somniaesse Parnaso
Memini , ut repente sic Poëta prodirem
Heliconiadas , Pallidamque Pyrenem
Illi relinquo , quorum imagines lambunt*

He-

*Hedere sequaces : ipse semi-Paganus
Ad sacra vatum carmen afferro .*

¹Hinc Cæsarii juris periti eadem nominis hujus metaphorica translatione utentes, Pagani nomine, homines obscuræ famæ, & ignobiles passim exprimunt, ut pluribus in medium adductis hac de re testimonii cùm ex Cæsareo, tūm ex Pontificio jure petitis, probat Petrus Gregorius Tolosanus in partitionibus juris lib. I. tit. 5. Petrus Gre-
gor. Tolosa-
cap. 7. num. 1. & lib. 19. Syntagmatis juris p. 2. cap. I. nu. 2. & 3. nus.
Hincque demum Pagani nominē de iis usurpatum est, qui nulla
armorum gloria illustres, quietam vitam bellici strepitus nesciam-
tradicabant, qua nominis significatione usus Juvenalis, hæc pro- Juvenalis Sa-
didiit : tyra 16.

*Citius falsum producere testimoniū
Contra Paganum possis, quam vera loquentem
Contra fortunam armati .*

Ubi per Paganum, rusticum à militia remotum, & miseris à misere afflictatum modis intelligendum esse constat; immo non Poëtæ solum, sed etiam juris periti plerumque sequi videntur eam loquendi consuetudinem, quæ viros à militibus separatos uno Paganorum nomine appellat de reg. jur. Pan. Et hæc in profanis historiis de nomine Paganorum prodita reperio.

Quibus non absimilia sunt, quæ Sancti Patres de hac eadem voce loquentes scripta reliquèrē pluribus in locis, in quibus eos, qui neque nomen in Christianam militiam dederunt, neque sub Salvatoris nostri vexillo militarunt unquam, retenta translationis ratione Paganos nominant, ut testis est B. Augustinus in argomento ad libros de Civitate Dei ad hunc modum scribens : [Cujus (Romæ) eversionem deorum falsorum, multorumque cultores, quos usitato nomine Paganos vocamus, in Christianam religionem referre conantes solito acerbius, & amarius Deum blasphemare cœperunt.] Hæc ille, qui in eandem sententiam libro de opere Monachorum super illis verbis Divi Pauli [factus sum Judæis Judæus] irridens malam nonnullorum loci illius explanationem hæc habet : [Finxit & Paganum, & sacrificavit idolis, quia dicit factum se fuisse iis, qui sine lege sunt, quasi sine lege. Quos utique non nisi gentiles, quos Paganos dicimus, vult intelligi?] Et post pluribus interjectis, subdit : [si Græcos, quos etiam Paganos dicimus.] Quibus testimoniorum clare constat, apud D. Augustinum non modò idolorum cultores, verum etiam gentiles, & Ethnicos omnes, qui alienæ à religione Christiana sectæ studiosi sunt, communi Paganorum nomine significari; quod passim in Epistolis, in libro de Divinatione Dæmonum cap. I., & libro de quinque Hæresibus tradit eodem in sensu idololatrias, & à Christiana disciplina abhorrentes homines Paganos appellans. Rectè igitur Beatus Hieronymus gen. D. Hieron. tem quamlibet idolorum cultricem Paganos nominat, cum inquit : tom. 7. in ps. 41,

[Siquidem Pagani deos suos digo ostendunt, & ob id ingerunt nobis improperia;] & lib. 5. Commentariorum in Isaiam cap. 19. eandem facit horum nominum, Gentis, Pagani, & Ethnici significationem, sic scribens: [De nostris temporibus nemo dubitat, quod comparatione Christianorum omnes Ethnici, quasi mulieres sint infirmas habentes sententias, & quidquid dixerint, verti in stultitiam;] in qua sententia Ethnicorum nomine eos omnes, qui Christianam fidem non colunt, vult intelligi. Hanc ipsam Pagani

Eusebius, eu-nominis significationem secutus Eusebius, non ille Cæsariensis, de-jus opera ha-morte B. Hieronymi in epistola, quam ad Damasum misit: [Heu bentur in to-quot, inquit, hodie sacro sunt renati baptismate, & Christiano 9. D. Hiero-funguntur nomine, quibus foret melius non fuisse. Est enim gehen-

Pœna Paga-nalis pœna Paganorum infinito minor, quam malorum Christiano-norum infi-rum.] Sic Eusebius, qui, ut ex verbis ipsis patet, per Paganos nito minor, haud dubiè accipit eos, qui fidei catholicæ decreta ignorant. Si quam malo-brevem hac de re Magni Gregorii sententiam adire quis vellet, rum Christia-clare intelligereret, eum non absimili in sensu Pagani vocabulum-norum.

S. Hier. tom. 2. ratione festa Paganorum in sacras Christianorum cærimonias com-mutanda fint; quo loci omnes idolis servientes posse eo nomine exprimi innuere videtur; sicuti pariter non uno in loco operum suorum, quos alii Patres Paganos dicunt, gentiles, seu gentes pro-miscuè appellat. Hanc ipsam nominis Paganorum vim esse pluri-

S. Ambrosius bus in locis meminit Beda. Ad extremum S. Ambrosius singulari-tom. 3. p. 397. vir ingenio, ac penè divino in hanc eandem nominis interpre-tationem concessit, qui cum hanc ipsam quæstionem posuisset: [Cur

Juxta Roma-nam editio-nem. Pagani in sacris velarent oculos,] nullo modo ab explicata haëte-nus alliorum SS. Patrum mente abest; & meritò, quis enim alienos à Civitate Dei, idest à Christiana republica viros, per quam ad immensum divinæ bonitatis pelagus tutum iter patet, Paganos non appellabit? cum terrenis cupiditatibus illecti infelicem in vicis, ac pagis peccatorum vitam mox in sempiterna supplicia commutandam traducant. Enim verò hanc nominis proprietatem à Sanctis

Antonius Au-gustinus. Patribus usurpatam maximè laudant, & sequuntur Antonius Augu-stinus in epitome juris Pontificii lib. 12. cap. 2. ubi [Infideles Gen-tiles, seu Pagani, inquit, ii dicuntur, qui Christianitatis bonum-suscipere renunt, & idolis imolant, vel genua curvant;] & Pe-trus Gregorius Tolosanus adductis antea locis, quorum opinioni-jus Canonicum adest tit. 100. [Ne Christianum mancipium hæ-tericus, vel Judæus, vel Paganus habeat, vel possideat.]

At cum ista Pagani nominis significatio translationi, & metapho-ræ nitatur: potest ne pecularis, & propria ratio afferri, cur ido-lorum cultores à Scriptoribus Ecclesiasticis Pagani dici cœperint? Azor. tom. 2. cap. 20. An forte tunc profluxit appellatio, cum Christianorum Imperato-rum, qui rem Ecclesiasticam auxere, legibus sic diruta sunt idolo-rum fana, & vetita gentilium sacra, ut infideles pagos adire cog-e-rentur, cum thus suis adolere diis yelleat; nempe hoc verum pu-taveré

cavere aliqui. Sed cum æquè in pagis, ac civitatibus Imperatorum leges, ac jura valerent, cur è pagis notionem hanc profluxisse arbitrabimur? cur eadem facilitate non potuerunt clam in civitatibus, ac in pagis sua profana sacra Gentiles facere? Ergo ni ad secundam opinionem supra allatam hæc eorum revocetur sententia, vix probabilis censenda est.

*Quo in sensu Paganorum, & Gentilium nomen
in hoc opere sit usurpandum.*

C A P. III.

ATque communis ista est Sanctorum Patrum de vi nominis Paganorum sententia, quam ego ut veram, & germanam non inficiar, sic cum ea limitatione hoc loco arbitror usurpandam, ut in primis Paganorum nomine eos intelligamus, de quibus dubium esse potest, an hi idolatriæ vitio caruerint in statu naturæ corruptæ culpa protoparentis nostri, & tamen iidem Deum universi molitorem cognoverunt nullo supernaturalis fidei lumine illustrati, ac eum etiam pro liberi arbitrii, & humanæ imbecillitatis viribus sæpe numero coluerunt, legis naturæ præcepta, quoad fieri potuit, custodientes, abstinentesque ab his sceleribus, quibus infici solet communiter genus humanum. De his enim non spernenda quæstio oriri potest; an divina adjuti gratia ejus aspectu nunc fruantur, cujus olim majestatem, bonitatem, sapientiam, infinitamque in res humanas potestatem venerati sunt; an cum cæteris potius nefariis idolorum cultoribus Dei nullam omnino cognitionem habentibus ad tenebrosum inferni carcerem damnati sint. Verum quia gentilis, seu gentilitatis vocabulum duplicem similiter Duplex gen apud Sanctos Patres significandi vim habere reperio. Altera enim tiliis notio. est, de qua D. Isidorus Hispalensis sic prodidit: [Gentiles sunt, D. Isidorus qui sine lege sunt, & nondum crediderunt, dicti autem Gentiles, lib. 8. origi quia ita sunt, ut fuerunt geniti, idest sicut in carne descenderunt Gentiles cur sub peccato scilicet idolis servientes, nec dum regenerati, proinde ita dicti. gentiles primitus nuncupabantur. Ipsi dicuntur græcè Ethnici.] Altera vero est, quam usurpat Joannes Chrysostomus in explana- S. Jo. Chrytione eorum verborum magni Pauli, [gentes, quæ legem non ha- s. Rom. bent &c.] dum inquit: [Gentiles autem hic appellat non eos, qui idololatræ essent, sed eos, qui Deum colerent, qui naturali legi parentes exceptis Judaicis cæremoniis ea omnia custodiebant, De quibus e quæ ad pietatem conferrent, qualis erat Melchisedech cum suis tiam genit omnibus, qualis erat Job, quales erant Ninivitæ, qualis erat Cor nelius;] idcirco de gentilibus etiam in hac postrema notione sum ptis agendum erit. At quia à nascentis mundi primordiis ad hoc præsens usque nostri temporis spatium, tres humanæ naturæ status recensentur, naturæ, legis, & gratiæ; quorum primus fuit à lapsu

Adæ

Adæ usque ad legem circumcidendæ carnis Abrahæ datam : secundus ab Abrahami temporibus ad ortum usque Salvatoris nostri : & tertius à partu Virginis ad extremam judicii diem ; ideo quæ à nobis dicentur, paucis quibusdam annotatis de illis Gentilibus, qui in primo naturæ statu vixere, de duplice alio naturæ statu intelligenda erunt ; nam licet major Paganorum copia esset, antequam caducis humanæ naturæ spoliis verbum indueretur, quam post susceptam mortalitatem, haud tamen insiciandum est, per hæc ipsa nostri ævi tempora, dari posse homines, ad quos Evangelica fax delata non fuerit, velut ex certis historiarum monumentis constat, in quibus de Indis, de Sinensibus, de Japonensibus, aliisque novi orbis hominibus agitur, quorum aliqui diu in cœcis ignorantiae tenebris fuerunt, omni penitus Jesu Christi divinitatis cognitione carentes, jam secuta ejusdem ad annos mille quingentos nativitate.

In Paganis nullas virtutes, sed peccata tantum reperiri plures senserunt.

C A P. IV.

Ad Rom. 11.
Quis novit
fensem Do-
mini &c.

Occulta esse mortalibus divina de salute hominum consilia adeò certa est Apostoli sententia, ut is temeritate non caret, qui certo judicii sui calculo se de his aliquid decernere posse arbitraretur, cum nec ipsi cœlestes spiritus, qui beatitudinis dono fruuntur, circa revelationem divinam de prædestinatione, aut reprobatione hominum sententiam cognoscant, ni eam exitus ipse declareret. At quia, istud divinæ voluntatis arcanum, quod certa cognitione attingi non potest, à Sanctis Patribus perquiri solet quibusdam conjecturis, ideo nos eosdem secuti, hujus operis, lit in ferent in quo de sempiterna morte, aut Paganorum vita agendum est, do de Paganorum salu- initium capiemus ab operibus Paganorum; quippe quæ vel judice-
no, aut perdi-
tione aeterna Christo domino unicum esse possunt hujus rei indagandæ judicium; quales enim sunt hominum operationes, tales etiam esse consueverunt earum auctores. Hac regula, quæ in re abditissima, cæteris Matthæi 7. à omnibus conjecturis tutior est, sic nos utemur, ut nihil de Paganorum salute, aut damnatione simus pronunciatur, quod ex eadem regula aperiè non colligatur; quemadmodum insignes Theologos observasse agnosco ex iis, quæ de Paganorum, seu Infidelium moribus agentes tradidere. Iure autem ab hac questione exordimur, quod illa totius ædificii nostri excitandi sit firmamentum. Etenim cum nullis hominibus, qui libero arbitrio, usuque rationis utuntur, ad beatitudinem aspirare liceat, ni probè, ac piè vivant, & operentur. Gregorii Ari-tur, cogimus in primis vocare in questionem, an bona opera possimenes opisint Pagani, & Gentiles efficere; ea enim si negentur illis, protinus nro 2. sent. firmum aliqui præsidium argumenti nostri totum ruit, quod olim d 41. a.2. con- clus. 2. cor- demoliri conatus est Gregorius Ariminensis, qui cum hanc ipsam, de rot. 3.

de qua agimus, quæstionem posuisset, his verbis suam de Pagano. Cur ab operum operibus sententiam tradit: [Nullus actus hominum simpliciter infidelium est moraliter bonus,] moxque, quid nomine infidelis simpliciter dici intelligat, explicans addit: [Dico autem simpliciter infidelium, ad excludendum Schismaticos, Hæreticos, Catholicos, & reliquos, qui aliquo modo credunt, & aliqua fide cognoscunt Deum.] Sic Gregorius, ex cuius verbis colligo, non omnibus Paganis, juxta illius mentem, denegandos esse actus morali bonitate præditos, sed iis duntaxat, qui prorsus veri Dei cognitionis, & fidei expertes sunt; ex quo sequitur, excipiendos esse eos infideles, & Paganos, qui licet nullo supernaturalis fidei lumine illustrati essent, unius tamen veri Dei cultores nonnunquam fuere, quales fuisse existimo non paucos antiqui ævi Philosophos, de quibus suo loco peculiares quæstiones à nobis instituendæ sunt, Hinc, ut hoc quoque obiter moneam, clare Lector per se cognoscere potest, Dominicum Sotum perbenignè Ariminensis sententiam interpretari, cum de præsenti quæstione agens inquit: [Prioris namque affirmationem in nullo unquam ex catholicis offendit. Nam et si quosdam videam Gregorio Ariminensi eam notam inurere, attamen hoc solum ille astruit, quod nemo citra auxilium speciale valet, vel minimum præstare opus bonum morale. Censet autem eum, qui est in peccato, immo & eum, qui foris est extra fidem, auxilium hujusmodi suscipere, quo bene agat moraliter.] At præter istud, quod tradidisse Ariminensem d. 28. non inferior, quid aliud addueta à nobis paulo ante ejusdem Doctoris verba ostendunt, quam purè infidelem nullius bona actionis esse posse effectorum, quod Dominicus Soto non concedit, reclamantibus ceteris omnibus Theologis, quorum communis vox, & sententia est, patronum esse Ariminensem contrariae opinionis, quam antea docuerat Linconiensis sermone de Adventu, cuius initium est. Erunt Linconiensis signa in Sole &c. dum inquit: [In doctrina quoque morali Philo sophorum, & in conversatione multorum gentilium, ut Scipionum, Africorum videbantur lucere hujusmodi splendidæ Stellæ virtutum. Sed nunc verè manifestum est, quod sine fide Christi nulla est vera virtus in alicujus doctrina, & conversatione,] cuius rei assignans rationem subdit: [Non enim potest esse amor ordinatus, ubi contemnitur, aut non amatur, quod maximè amandum est: Cum verò non amerit, nisi quod scitur, aut creditur, patet quod qui nescit, aut non credit Dominum Jesum Christum, non amat quod maximè amandum est, qua propter in tali non est virtus.] Si autem seclusa fide Christi, nulli creaturæ ordinatus amor esse potest, dubio procul quælibet Paganus Christum ignorantis operatio vitiosa censenda est, quandoquidem bonum opus sine ordinato amore esse non potest.

Rupertus Eliphatus in prima dist. primi non modò voluit, Apud Jo. Major. 2. d. st. 23. quod allati doctores tradiderunt, verùm etiam (in quo nunc sacrificiorum. 1. Coacilii Trident. censuram effugere non posset) arbitratur, quamlibet qu. 1.

Hæreticoru
colluvies.

libet rationalis créaturæ operationem, ni habitualis gratia adsit, esse peccato obnoxiam, in cuius opinionem iverunt Thomas Bravadi-nus, Lutherus a. 36. Philippus Melanchthon in apologia confessio-nis Augustanæ, Bucerus in libro de concordia controversiarum; cui etiam errori astipulantur Calvinus lib. 2. institutionum cīp. 3. Kemnitius in examine Concilii Tridentini sess. 6. canone 7. & cæ-Dionysius Ci-tera colluvies, à qua non procul absuit Dionysii Cistertiensis opi-steriensis 1. nio, qua docet sine gratia justificante nullum præceptum observari dist. 17. q. 1. posse, ac quod turpius est, pauperibus erogantem eleemosynam peccare, si habitualis dēsit gratia.

Cap. 1.

Allatæ opinioni varia videntur adesse sacri eloquii testimonia, in quibus omnia Pagānorū, & Infidelium opera ceu mala reprehenduntur. Isaias enim ait: [Incensum abominatio est mihi,] & mox subdit [calendas vestras, & solemnitates vestras odivit anima mea,] & rursus [facti sumus, inquit, ut immundus omnes nos, & quasi pannus menstruarū universæ justitiæ vestræ,] si ergo, diem festum agere, incensum Deo offerre, ac opera justitiæ sectari, abominatio est coram Deo in peccatore summi numinis religionem custodiente; quanto magis similes Paganorum operationes aversabitur Deus? Ad hæc, sine fide impossibile est placere Deo, at nullus fidei, de qua loquitur S. Paulus, particeps est infidelis, ergo quæcunque illius sint opera, ingratia Deo non esse non possunt, veluti longa, & accurata oratione adversus Julianum Pelagianæ hæresis sectatorem probat Beatus Augustinus. Præterea quilibet Paganus est extra catholicæ religionis ambitum: atqui Christo domino auctore: [Sicut palmes non potest ferre fructum, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis.] Amplius qualis est natura operantis, talis est & operatio; quis enim unquam collegit de spinis uvas, aut de tribulis ficus: aut quænam arbor bona malos fructus tulit, aut quæ mala bonos? & tamen malas esse arbores Paganos res per se nimium clara est. Quòd si, ut ad Romanos clare restatur S. Paulus, [omne quod non est ex fide peccatum est,] dubio procul ab infideli perpetratum opus à peccati turpidudine haud poterit vindicari. Deinde, Apostoli sententia est, omnia munda mundis; inquinatis autem, & infidelibus nihil esse mundum. Postea, sicut [quod natum est ex carne caro est,] ita quod ex infideli, & pagano proficiscitur pravum erit infidelitatis opus.

Cap. 14.

Joannis 3.

Varia huic opinioni adesse SS. Patrum testimonia.

C A P. V.

NEQUE ad faciendam huic opinioni fidem desunt varia sanctorum Patrum testimonia; etenim (ut in præsens fileam de mente S. Augustini, qui contra Pelagianos hoc unum perpetuò docuisse videtur) hanc sententiam aperiè defendit Clemens

mens Alexandrinus lib. pedagogiae 3. in eo capite, cui titulum fe- Clem. Alex.
cit. [quod solus Christianus sit bonus, dum scribit. A bonis au- cap. 6.
tem Christianis possunt bona possideri. His autem bonis nihil est
divitius. Hi sunt ergo soli divites.] At si soli divites sunt Christi
fidei sectantes, soli etiam duntaxat erunt boni. Dominicus Ba Dominicus
gnes, ut hoc ipsum probaret, adduxit D. Hieronymum in com Bagnes 22. q.
mentariis super epistolam D. Pauli ad Galatas 3. editis, dum ex. 1. a. 4.
plicaret verba illa, [tanta passi estis,] & in cap. 24. Hieremias Lib. 5.
Prophetæ. Verum neutro in loco aliquid, quoquo modo praesenti
sententia favens, haberi potest ex D. Hieronymo; satius igitur D. Hier.
istud ostendi potest ex iis quæ in 13. cap. prophetæ Ezechielis pro-
didit ad hunc modum de Ethnici loquens. [Quorum fuit Pytha-
goras & Zeno, à quo Stoici Indorum Brachmanes & Ætiopum
Gymnosophistæ, qui ob vietus continentiam miraculum sui genti-
bus tribuunt. Recteque dicuntur parietem linire, & aliquam forti-
tudinem polliceri. Sed quia Christi non habent condimentum, va-
nus est eorum labor, & peritura ædificatio. Nisi enim dominus
ædificaverit domum, in vanum laborant, qui ædificant eam.] Di-
vus præterea Gregorius Nyssenus lib. de perfecti Christiani forma Greg. Nyssen.
egregie tractans illam B. Pauli sententiam; [omne quod non est nus prope fi-
ex fide peccatum est,] in hanc concessit opinionem, cum inquit : nem.
[Nam, ut quidquid non est ex fide Paulus peccatum dicit ; ita Ad Rom. 14.
nos eodem modo cogitantes, planè possumus affirmare, quæcum-
que non respiciunt Christum, seu verba, seu opera sint, seu cogi-
tationes, illa omnia ad id omnino spectare, quod Christo contra-
rium est; qui enim extra lucem, & vitam est, is in tenebris prorsus,
& morte non esse non potest, quamobrem si quod ex Christo
non sit, & cogitur, illi, quod est bono contrarium, conjunctum
est.] Et ecce quam clarum sit ex Greg. Nysseno, omnia pagano-
rum opera, qui à lege, & cognitione Christi distant plurimum fœ-
ditate peccati, quod solum Deo contrarium dici potest, polluta-
esse? Merito igitur laudanda est D. Prosperi sententia, qui lib. I. D. Prosper
de vocatione gentium ponderans dignitatem, & valorem operum cap. 7.
infidelium, qui magnis præcelluisse virtutibus videntur, hæc scri-
bit. [Quia etsi fuit, qui naturali intellectu conatus sit vitiis relu-
ctari, hujus tantum temporis vitam steriliter ornavit, ad veras au-
tem virtutes, æternamque beatitudinem non profecit, sine cultu
enim veri Dei etiam quod virtus videtur esse, peccatum est, nec
placere ullus Deo sine Deo potest; qui vero Deo non placet, cui
nisi sibi, & Diabolo placet?] Sic Prosper, qui idem persequens Cap. 23.
argentum libro contra Collatorem: [Quæ autem hominis natura,
inquit, etiam si excellentissimis artibus, & cunctis mortalium eru-
ditionum polleat disciplinis justificari ex se non potest, quia bonis
suis male utitur, in quibus sine cultu veri Dei, impieratis, immuni-
tatiæque convincitur; & unde se defendi existimat, accusatur] &
paulo post: [Quid iste impiam infidelium libertatem naturalibus in-
struit bonis, & propriis vult justificari principiis?] in quo testi-
monio

monio non solum vides lector, hominem propriis non posse justificari principiis, ut catholicum dogma fert, verum etiam immundicias, & impietas infidelium virtutes à Divo Prospero appellari, qui etiam ejusdem libri cap. 28. hæc, quæ ad stabiliendam præsentem opinionem mirificè conducunt, scripta reliquit. [Puto autem istum verisimilitudine decipi, & in specie falsarum errare virtutum, dum ea bona, quæ non possunt, nisi ex Dei munere haberri, etiam in impiorum animis existimat reperiri, ideo scilicet, quia multi eorum sint justitiae, temperantiae, continentiae, & benevolentiae sectatores, quæ omnia non frustra quidem, neque inutilia habent, multumque ex eis in hac vita honoris, & gloriae consequuntur. Sed quia in iis studiis non Deo, sed Diabolo serviunt, licet habeant temporalem de vana laude mercedem, ad illam tamen beatarum virtutum non pertinent veritatem;] & statim veluti in summam omnia conferens, ita subdit [manifestissime patet in impiorum animis nullam habitare virtutem, sed omnia opera eorum immunda esse, atque polluta habentium sapientiam non spiritualem, sed animalem, non cœlestem, sed terrenam, non Christianam, sed diabolicalam, non à Patre luminum, sed à Principe tenebrarum, dum per ea ipsa, quæ non haberent, nisi dante Deo, subduntur ei, qui primus recessit à Deo.] Nec illa ejusdem sententia omittenda est, quæ in ordine sententiarum ex S. Augustini scriptis erutarum 106. est; ubi [omnis, inquit, infidelium vita peccatum est, & nihil est bonum sine summo bono. Ubi enim deest agnitus æternæ, & incommutabilis veritatis falsa virtus est etiam in optimis moribus;] at si falsa, & captiosa dicenda virtus est, quæ in optimis moribus

Sent. 106.

D. Fulgentius
cap. 25.

consistit, quæ in Paganis vera virtus esse poterit? Divus Fulgentius hanc ipsam quæstionem ampla oratione pertractans lib. 2. de Incarnatione, & gratia Jesu Christi, idem sentire videtur, dum illud S. Pauli testimonium explicans [gentes, quæ legem non habent, naturaliter quæ legis sunt faciunt] putat non de infidelibus, & incredulis, sed de divino gratiae auxilio justificatis, & fidelibus duntaxat esse accipendum. Fulgentii verba sunt: [Quem quidem Apostoli locum hi, qui gratiæ contradicunt, gentibus incredulis assignare contendunt ex hoc videlicet, quod etiam illi, qui fidei gratiam non recipiunt, illa, quæ ad honestatem morum, & humanae societatis vinculum pertinent, naturali quadam lege sic servant, ut etiam eos, qui illa violare contendunt, judiciorum æquitate, ac severitate coercent. Ubi minus attendunt, Apostolico suam sententiam prorsus enervari sermone;] statimque per reliquum capitum, de justis hominibus gratia divina adjutis Paulinam sententiam intelligendam esse docet. Præterea ejusdem libri cap. 26. inexcusabiles paganos fuisse arbitratur, ob eam duntaxat rationem, quod, etsi Deum cognovissent, non dilexisserent tamen ex charitate; isti enim, inquit Fulgentius, Quia sine gratia fidei, quæ per charitatem operatur, Deum cognoverunt, ipsa sua cognitione inexcusabiles facti sunt; cur non ergo etiam laudabiliter operantes paganos pecasse

Idem cap. 26.

caste putandum erit, cum opera illa ex Salvatoris nostri fide haud proficiscerentur? Eandem sententiam secuti sunt divi Gregorius D. Gregorius Magnus, & Bernardus, ille enim epistola 33. ad Theodolindam. Longobardorum Reginam, [sicut enim, inquit, rami sine virtute radicis atrefiunt, ita opera quantumlibet bona videantur, nulla sunt, si à soliditate fidei disjungantur.] Hic verò de infidelibus loquens [Sed neque opera, ait, quamvis recta rectum cor efficere Bernardus sufficiunt sine fide, quis enim rectum dicet hominem non placenter Deo? sine fide autem impossibile est placere Deo; qui non placet Deo non potest illi placere Deus, nam cui placet Deus, Deo displicere non potest.] Paganos autem Deo gratos esse quis dicat?

Adest tandem hinc opinioni efficax ratio. Etenim, quod humana operatio nulla peccati labore iuficitur sit, non solum suis circumstantiis ornari debet, verum etiam recta intentione, hanc enim ad laudabilem operationem pernecessariam esse testatur D. Bernardus, cum inquit, [tale erit opus, qualis fuerit intentio tua.] veluti ante docuerat cum Aristotele Beatus Augustinus enarratione in psal. 31. sed in paganis pravam, ac inordinatam esse intentionem, vel ex eo constat, quod non ad veri Dei gloriam, quemadmodum S. Paulus præcipit, sed ad falsorum Deorum honorem etiam ea opera, quæ iusta esse videntur, referunt; nam sicuti veri Dei cultor se, suaque omnia amore ultimi finis in Deum refert, sic è regione Paganus supernaturalis fidei lumine destitutus, se, suaque omnia idolis votet.

Paganis denegandas non esse virtutis operationes.

C A P. VI.

AT Paganorum justas esse aliquando operationes quamplurimi theologorum, & Sanctorum Patrum tradidere. Et in primis Angelicus docttor hujus opinionis patronus fuit 22. q. 10. S. Thomas: a. 4. & 2. sint. d. 41. a. 2., ubi disertis verbis docet Paganos, qui nullius meritiorum operationis effectores esse possunt, opera morali bonitate praedita, quæ humanæ naturæ vires non excedunt, patrare posse. Nec aliud docuerat. 1. 2. q. 65. a. 2., ubi [virtutes, inquit, morales, prout operativæ boni in ordine ad finem, qui non exceedit facultatem naturalem hominis, possunt per opera humana acquireti, & sic acquisitæ sine charitate esse possunt, sicut fuerunt in multis gentilibus.] D. Thomæ opinionem postmodum amplexus est Durandus 2. sent. d. 41. q. 1. nu. 8. motus ea præcipue de causa, Durandus: quod aliter paganus nullo modo se ad fidem præparare posset, quod magnum inconveniens esse, quamvis nullum sit, arbitratur Durandus. Eadem præterea opinioni subscripserunt Cajetanus 22: & Dominicus Bagne citato loco, Joannes major 2. sent. d. 28. q. 1. & Ricardus de Mediavilla 2. d. 41. q. 3., qui etsi de justificante

gratia loquatur, dum sine habituali gratia bonè operari posse paganos asserit, non tamen arbitratur, aliud divinæ majestatis auxilium, quod naturæ terminos excedat in hujusmodi paganorum operationibus exigi. Idem dogma secuti sunt Gregorius de Valentia, Gabriel Vasquez, & quotquot doctores nostris hisce temporibus theologicam hanc difficultatem scriptis illustrarunt.

Origenes lib. 2. in Epist. ad Sancti Patres in eandem sententiam conspirant, ut facit Origenes Rom. cap. 2. Adamantius, qui explanans illud Apostoli dictum: Reddet unicuique secundum opera ejus, inquit, [Quod ut ego capere possum de Judæis, & Gentibus, dicit, utrisque nondum credentibus. Potest enim fieri, ut vel ex his, qui in lege sunt, si quis persuasione quidem communitus Christo non credit, operetur tamen, quod bonum est, justitiam teneat, misericordiam diligit, castitatem, & continentiam servet, modestiam, lenitatemque custodiat, atque omne bonum operetur. Hic, etiam si vitam non habeat æternam, quia credens soli Deo vero, non credidit & filio Iesu Christo, quem misit, tamen gloria operum ejus, & pax, & honor poterit non perire.] Sic Origenes de Judæo, qui cum fide Mediatoris careat, jure Gentili, & Pagano assimilari potest. Verum, quod de Judæis, id etiam de Gentilibus arbitratur Origenes sic scribens. [Sed & Græcus, idest Gentilis, qui cum legem non habeat, ipse sibi est lex, ostendens opus legis in corde suo, & naturali ratione immotus, sicut vidimus nonnullos in Gentilibus, vel justitiam teneat, vel castitatem servet, vel prudentiam, temperantiam, modestiamque custodiat. Iste licet alienus à vita videatur æterna, quia non credit Christo, & intrate non possit in regnum cœlorum, quia renatus non est ex aqua, & Spiritu sancto, videtur quod per hæc, quæ dicuntur ab Apostolo, bonorum operum gloriam, & honorem, & pacem perdere penitus non possit,] cuius rei attingens rationem. [Si enim, inquit, secundum ea, quæ in superioribus differuimus, videtur Apostolus condemnare Gentiles, ex eo quod naturali intelligentia cum cognovissent Deum, non sicut Deum magnificarunt; quo modo non putamus, quod etiam collaudare eos possit, & debeat, si qui in his cognoscentes Deum, sicut Deum magnificant?] Hactenus ex Origene, cuius postrema de honore, ac pace paganorum ob virtuosas operationes, sententia, si de mundana pace, ut intelligi debet, accipiatur, vera est, sicut de Romanis idipsum tra-

Lib. 5. cap. dit D. Augustinus de Civitate Dei, secus repellenda, quandoquidem in futuro seculo sive ad pacem, & animi tranquillitatem, sive ad honorem paganis, & infidelibus nihil profutura sunt egregia quæcumque facinora. Tradit idem super illis D. Pauli verbis: Gen.

S. Ambrosius tes quæ legem non habent. Non est absimile, quod docet Ambro-

lib. de Abra- sius qui dum Ægyptiaci regis pagani opera laudat, non obscurè ham.

Genesis 20. cap. 2. testatur, esse in paganis bonum opus, quod solum laudibus dignum est. Etenim secum ipse perpendens historiæ Genesis partem illam,

quæ docet Ægyptiorum regem legibus naturæ permotum Abraham Sarum

Saram uxorem, quæ se sororem illius finixerat, reddidisse, ac insu-
per custodibus comitatum eundem, ne quid detrimenti caperet, di-
mississe, hunc in modum scribit. [Et si natura ferus, ac barbarus,
tamen significat etiam exteris, ac barbaris moribus esse curam pu-
doris, & adulterii etiam sibi crimen cavendum;] at sui pudoris
curam gerere, adulteriique vitare scelus quis bona esse opera infi-
ciabitur? in quibus tamen custodiendis sollicitum fuisse idololatram
Regem sacro contextui adhærens narrat Ambrosius, qui miram
humanæ naturæ vim ad rectè operandum etiam in pessimis homi-
nibus non admiratur, cum inquit: [Nec mirum si barbarus jus
novit naturæ &c. ita major lex naturæ, quam legum præscriptio
est. Non mirum ergo, si & iste Ægyptius rex Deum timuit, qui
hominem non timebat, & pœnam solvit adulterii, qui nullis reus
tenebatur legibus, statimque ut alienam cognovit esse uxorem,
non solum marito reddidit, verùm etiam prosecutores dedit, qui
deducerent eum, ne quis de populo barbaro irrogaret violentiam
vel peculio viri, vel uxoris pudori.] Ex quo Beati Ambrosii te-
stimonio clarè habemus, idolorum cultores timoris Dei, qui initium
sapiencie à Regio vate dicitur, nonnunquam esse participes. Eun- B. Hierony-
dem esse de hac difficultate D. Hieronymi sensum colligo ex iis, mus in Mat-
quæ tradit in Matthæum, ubi explanans ea Evangelii verba, [ite th. cap. 22.
ergo ad exitus viarum, &c.] ac nomine eorum, qui in exitibus via-
rum commorantur, Paganos intelligens, eos sàpè numero virtuti-
bus esse deditos concedit & lib. 2. commentariorum in epist. ad Et in epist.
Galatas, infideles bona virtutum opera efficere, ac moribus probis ad Galatas.
esse docet. Quid? an non parens divinæ eloquentiæ Chrysostomus D. Chrysostomus
ab hac veritate stetit? [Propterea enim, inquit ille, admiratione mus in epist.
digni sunt (gentiles) quod nec lege illis opus fuerit, & omnia, ad Rom. cap.
quæ legis erant, præstiterunt, suis ipsorum mentibus, opera, non 42.
litteras insculpentes;] & post multos versiculos; [sufficit enim, ait,
loco legis conscientia, & cogitatio.] Per hæc rursus ostendit, Deum
sic hominem finxisse, ut possit per se virtutem eligere, ac vitium Hom. 67. in
declinare: & homilia 67. in Matthæum, cum absolute de flagitiosis Matthæum.
hominibus, sive illi fideles, sive infideles sint, ageret, malos bo- sub initium.
nas sàpius exercere posse operationes testatur his verbis: [Alio- S. Anselmus
quin verò, nec potest malus omnino malus esse, sed evenit, ut & in illud: Gen-
aliquid habeat boni, neque bonus esse omnino, sed & nonnulla tes, quæ legē
soleat habere peccata;] Quòd si adducta hactenus sanctorum Pa- non habent.
trum testimonia tibi satis non sunt, consule B. Anselmum, qui In cap. 2. ep.
multoties citatam Pauli sententiam explicans, in paganis plerum- ad Rom.
que agnoscendas esse virtuosas operationes docet. Cum Anselmo Theodore-
faciunt Theodoretus, Oecumenius, & Catharinus, quorum vota in Oecumenius
fontibus agnoscat, qui velit. Ad horum sententiam se accommodat Catharinus.
Claudius Seyfillus tractatu de divina providentia p. 2. a. 2. Do- In eadem ep.
minicus Soto lib. 1. de natura, & gratia cap. 21. & omnes serme, D. Pauli.
quotquot theologicam hanc difficultatem enuclearunt. Claudius Se-
yfillus, Do-
minic. Soto. Exod. cap. 1.
Tandem claudenda sunt hæc omnia luculentissimo sacræ scriptu- ræ

ræ testimonio : [Timuerunt autem obstetrics Deum & non fecerunt juxta præceptum regis . Benè ergo fecit Deus obstetricibus , & quia timuerunt obstetrics Deum , ædificavit eis domos] . At Deus non pravis operibus gentilium , quales Ægyptiacæ obstetrics erant , sed rectis , ac justis duntaxat actionibus retributionem sollet elargiri ? frustra igitur sapiens in dubium vocare poterit , num aliquando paganis bona opera tribuenda sint , cum istud nimium clarè ex sacro eloquio constet .

Objectio :

Solutio .

At timuisse obstetrics Deum dicuntur ? Quid tum ? num propterèa hoc uno timore Dei permotæ infidelitati , & Paganismo , terga verterunt ? & tamen eas Deo gratum opus effecisse certum est . Nempe , ut hinc intelligamus , etiam eorum animos , qui Deis alienis servient , pulsari interdum veri Dei timore , ac notitia , quam à natura cuilibet rationali creaturæ insitam esse patrum testimoniis fuse probavimus . Ex quo præterea colligitur (quod in hac quæstione caput est) non omnia eorum opera , qui sese idolorum cultui manciparunt , depravari circumstantia mali finis , qui in infidelibus , & paganis est idolum , ad quod suas pagani , ut plurimum , actiones dirigunt , quandoquidem in illis cum habituali in idola intentione nonnunquam actualis , & justa veri Dei intentio insurgit , veluti obstetricibus contigisse vidimus .

Efficax ad extremum ratio nostræ huic assertioni fidem conciliat , liberum enim humanæ voluntatis arbitrium post corruptam , ac depravatam originali labे naturam in paganis non periiit ; at obliteratum esset , si gentiles nullius boni operis , in quo maximè arbitrii perfectio cernitur , effectores esse possent . Quòd si dicas , non nasci istud ex liberi arbitrii , sed ex variarum circumstantiarum defectu , quæ ad justam recti operis perfectionem exiguntur . Debilis est responsio , cum nulla hujusmodi esse possit in paganis circumstantia , qua omnes eorum operationes necessariò depraventur ; non enim ea est fidei Mediatoris necessitas , cum ea duntaxat operibus ex divina gratia originem trahentibus debeatur ; non pagani intentio mali finis , hoc est , idolum , vel creatura , cum ea non semper in omnibus paganorum operibus vigeat , immò plerunque soleat retractari , aut actualiter , ut de Obstetricibus creditu non est difficile , aut virtualiter , sicuti contingit , cum commotus naturali miseratione paganus pauperi , & egeno eleemosynam erogat : non originale tandem peccatum , quoniam justitiae originalis perfectio , cuius privationem induxit originalis culpa , haud necessaria est operibus naturali , sive morali bonitate præditis .

Variis viis defenditur nibil repugnare, quominus pagánis rectæ operationes concedantur. Hoc sensisse SS. Clementem Alexandrinum, Hieronymum, & alios.

C A P. VII.

Nos variis sanctorum Patrum, ac theologorum testimentiis, certaque ratione commoti, secundam sententiam amplectimur, pro certo arbitrantes, in paganis, ac gentilibus virtuosas operationes reperiri, quæ ad naturalem duntaxat felicitatem spectant, quamvis in iisdem haud reperi possint ex virtutes, quibus iter ad cælestem patriam panditur; hoc est, putamus fuisse in Paganis actus ex genere suo morali bonitate imbutos, non tamen æternæ salutis, aut præmii alicujus meritorios. Hujus opinionis nostræ ea ipsa sunt firmamenta, quibus secundam opinionem munivimus. Illud quod objiciebatur, peccatoris incensum abominatio Response ad nem esse coram Deo, arbitramur de illis peccatorum operibus intelligentem esse, quæ sunt aspersa labे hypocresis, quæque ex similitudine tantum religionis specie, non autem ex vero sive Dei, sive in Paganis virtutis amore profiscuntur, quales erant per ea tempora opera esse virtutes. Cur incensū quemadmodum ex textu sacro colligi potest. [Ubi vñ genti, in Judaorū aboquit, peccatrici, populo gravi iniuitate, semini nequam, filiis sceleratis, dereliquerunt Deum &c.] Quare licet non minus averetur Deus opera gentilium, quam Judaici populi incensum, si in utrisque idem malus finis lateat; fieri tamen, immò re ipsa saepius contingere solet, ut magis sincero naturalis virtutis affectu non nihil naturæ legibus consentaneum operetur Paganus, quam depravatae voluntatis peccator, quem minis terret sanctus vates: ad quem sensum revocandæ sunt illæ insignes Sanctorum Patrum sententiæ, quibus docent, non solum graviora datus esse suppicia peccatores veri Dei cognitione præditos, quam infideles; vel certè de iis malis operibus Deo reddendam esse à fidelibus rationem, quæ si pagani effecissent, justo Dei judicio non gravibus adeò pœnis multarentur. Nisi fortasse dicere malimus, ideo divinæ indignationi obnoxium fuisse populi Judaici incensum, quod eo, veluti quadam divinæ majestatis agnitione, satisfactum Deo pro perditissimis moribus, ac flagitiis suis per summam ignorantiam, & temeritatem peccatores arbitrabantur, quasi verò viæstima, & incensi oblatio æterno numini exhibita justum esset pro quolibet gravissimo scelere obsequium.

Illiis verò D. Pauli sententiæ, [sine fide impossibile est placere Deo] germanus sensus est, Deo ut beatitudinis fonti, & elargitori nullum hominis opus in ordine ad consummatam felicitatem adi-

Qua ratione adipiscendam gratum iri , quod non sit fidei supernaturalis lumine intelligendū illustratum , hoc enim adeò planè necessarium est , ut eo deficien illud : Sine fide impossibile est placere Deo . te nulla spes esse his possit ad gloriam , de qua Sanctus Paulus loquitur . Verùm pleraque alia Deo , non ut beatitudinis datori , sed ut totius universitatis molitor (qui nempe cuncta è nihilo excitavit , ac nihil odit eorum , quæ fecit) attident , licet ab eo ducent originem , qui nullo fidei lumine est excultus ; cujusmodi ea esse putamus peccatorum , ac paganorum opera , quæ cum recta ratione , humanisque legibus congruunt , hæc enim , cum spectata eorum natura , non solum bona sint , verùm etiam , servatis circumstantiis ad laudabiliter operandum necessariis , ritè efficiantur , Deo displicere nullo modo possunt , quamvis justo ejusdem Dei iudicio haud digna beatitate censeantur .

Quo sensu Salvatoris sententia Joannis 15. explicanda est , cum nullus , qui supernaturalis fidei nexus Christo non adnectitur , exercere possit operationes , quæ fructus æternæ prædestinationis , & electionis jure dici possint , quamvis humanis mentibus virtuosæ , atque egregiæ videantur .

Duplex humanae actionis principium. Operationem conditioni ac naturæ sui principii similem esse , vel ex eo convincitur , quod effectus causas imitari vulgatum sit philosophiæ decretum . Duplex tamen humanæ operationis principium assignari potest ; unum , cui attribui ; alterum , à quo effici solet opus . Illud suppositum philosophico nomine , istud verò voluntas appellatur ; nec dubium , quin ex his duobus pensanda sit boni , vel mali operis natura . At utrumque bifariam rursus considerari debet , nempe in re nostra perpendi potest Paganus , & ut paganus est , & ut homo est , quem ab initio suæ condicionis Deus naturæ bonæ participem constituit . Si priori modo sumatur , nulla superest dubitandi ratio , quin paganus sui conditoris ignarus , ac vitiis deditus boni quicquam committere non possit , cum sit arbor non modò sterilis , verùm etiam mala : sed si secundo in sensu vel pagani nomen , vel ejus voluntatem usurpes , potis est paganus iusti , ac boni operis esse auctor , cum & naturam boni operis amicam à Deo sortitus sit , cujus vires , etsi debiles in bonum , & per exiguae , nullæ tamen non sunt ; immò cum & ea polleat potestate , quæ licet , (si habitus spectetur) creaturæ potius , quæniam creatori adhæreat , sæpè tamen ex recta actuali intentione , quæ operationis oculus à divina scriptura nominatur , bonum opus patrare potest ; quid enim obstat , quominus gentilis pauperum egestati provideat solo miserationis humanæ affectu commotus ? quod sine dubio opus bonitate præstans dicendum est ; nam cum illud sublevandæ mendicitatis alienæ opus efficiat infidelis , promovente ad istud naturalis miserationis affectione , quæ in eam operationem , ut naturæ principiis consentaneam , fertur , cur meritam boni operis laudem pagano denegabimus , qui naturæ ductu , si minus explicitè , at implicitè saltem Deum tamquam sui operis verum finem testari videtur ?

Ejus autem testimonii , quod ad Romanos 14. consignatum est , Germanus plures esse possunt explicationes . Si doctorem Angelicum audiamus , verba illa [omne quod non est ex fide peccatum est] interpretanda erunt , non quod omnia infidelis opera fæditate peccati sordescant , sed quod bona etiam Pagani opera cum aliis peccatis , peccatum est . quibus pagani vita irretitur , semper copulata sint , cum sine Me- S. Thomæ in- diatoris nostri fide , quæ in pagano deest , peccata non tollantur . terpretatio. Licit clarius etiam interpretari nobis liceat prædictum Pauli testi- monium , de iis operibus , quæ ex infidelitate , tamquam ex prin- cipio influente proficiscuntur . Si Ricardo credimus , hunc sensum Apostoli sententia habebit , quidquid non est ex fide , hoc est , con- tra fidem , peccatum est . At mihi sacri codicis seriem meditanti verissima ea visa est præsentis sententiae explicatio , quæ fidei voce non putat significari eam virtutem , quæ inter theologicas primum sibi locum vendicat , sed potius judicium rationis , seu synderesim , & conscientiam , itaut hic sit Pauli sensus : quidquid operatur ho- mo , quod haud esse efficiendum dictat judicium rationis , quæ syn- deresis , seu conscientia à theologis appellatur , à peccato excusari non potest , ut divinè explicat S. Joannes Chrysostomus hom. 26. D. Jo. Chrys. ad Romanos , qui hunc ipsum D. Pauli locum secundum literalem intelligentiam tractans [Non quod , inquit , immundus sit cibus , sed quod non ex fide ; non enim mundum esse credit , sed tamen immundum attigit ; Cum enim quod edit , mundum esse non con- siderat , nec credit , quo modo non peccasse credetur ?] Ex quo clare cognosci potest , nullam cum opinione nostra de bonis paganorum operibus habere oppositionem citatum S. Pauli testimonium , sicuti pariter quod ultimo loco adducebatur , nempe [omnia mun- da mundis &c.] cum id ad eundem intellectum trahendum es- nemo non videat .

Nunc adducta SS. Patrum testimonia expendamus . Et in primis SS. Patrum Clementis Alexandrini mentem menti nostræ non adversari satis ipsa testimonii verba declarant . Nam esto faciamus , solos Christianam fidem sancte custodientes divites esse , num gentilibus , & paganis propterea nulla esse poterit patrandi boni operis potestas ? qui etsi bonis non nunquam operationibus polleant , divites tamen dicen- di non sunt , cum sint expertes fidei Mediatoris , quæ sunt veræ divitiae , ac indeficiens thesaurus . Neque illud fortius est , quod ex D. Hieronymo objiciebatur , ex quo potius nostra , quam opposita sententia colligitur , cum doceat aliquam duntaxat virtutis speciem , & adumbratam bonitatis similitudinem aliis contemplan- dam præbuisse paganos , uti verba illa indicant : [Recteque di- cantur pariem linire , & aliquam fortitudinem polliceri] ; quod voluisse Sanctos Patres Gregorium Mâgnum , & Bernardum arbit- ror , eò enim duntaxat illorum spectabant sententiae , ut palam esset , patrata paganorum opera sine Christi fide ad spiritalem huma- menis renovationem nullius esse ponderis , & momenti .

Cæterum liberè fatendum est (ne eò Patrum sententiae trahantur ,

quô pervenire violenti non nisi attractu possunt) Divum Gregorium Nyssenum , ac cum Augustino Prosperum , & Fulgentium pro opposita nobis opinione iis in locis pugnasse . At , in re , neque ad fidei nostræ religionem , neque ad Ecclesiæ mores spectante , (qualis est præsens disputatio) sat datum illis fuerit , si tot alios Patres gravitate , ac doctrina insignes oppositæ , ac veræ sententiaæ defensores eisdem objiciamus , cogitemusque præterea eosdem in nostram sæpè opinionem discessisse . Ut plerique insignes theologi fecisse Augustinum tradiderunt , in cuius vera sententia agnoscenda et si insudarint in primis S. Th. p. 2. q. 65. a. 2. Dominicus Soto lib. 1. de natura , & libero arbitrio cap. 21. Bartho. Med. p. 2. q. 109. a. 2. Ruardus Taper , Driedo , Andreas de Vega , Vasquez , & alii , adhuc tamen ignotum est certum illius dogma de hac quæst. ob varia illius in utramque partem testimonia . Si fortassis quæmpiam delestatet opinari , Augustinum omnes rectas virtutis moralis actiones à paganis removisse , velletque nihilominus tueri oppositum , ad evitandam temeritatis notam , huic erit opportunum illud , quod Epist. 111. ad Fortunatianum scribens , libere fassus est idem Augustinus , do-
Patrum testi-
moniis non
adhærere li-
citiū aliquan-
do ex August.licorum , ac laudatorum hominum , velut scripturas canonicas ha-
sent.

cens , quo modo prudens , ac catholicus scriptor erga sua , & alio-
rum Patrum decreta licet , ac securè versetur . [Neque enim
(verba sunt Augustini) quorumlibet disputationes , quamvis catho-
licorum , ac laudatorum hominum , velut scripturas canonicas ha-
bere debemus , ut nobis non liceat , salva honorificentia , quæ illis
debetur hominibus , aliquid in eorum scriptis improbare , atque
respuere , si forte invenerimus , quod aliter senserint , quam veri-
tas habet , divino adjutorio , vel ab aliis intellecta , vel à nobis .
Qualis ego sum in scriptis aliorum , tales volo esse intellectores
meorum]. Sic Augustinus , de cuius mente satis .

Pro enucleatione tandem ejus firmamenti , cui tota appositaæ opinionis structura nititur , non multo labore opus est , cum illud ex his , quæ hactenus disputata sunt , satis pateat , quandoquidem minimè opus est , ut omnia paganorum opera , durante infidelitatis statu , ad infidelitatem referantur , sicuti à contrario haud necesse est , ut vir fidelis quodlibet opus suum in fidem dirigat ; immò ceu hic non ideo à fide deficit , quia reus sit aut venialis , aut lethalis culpæ , ita neque paganus , quamvis aliquando probè ope-
retur , ab infidelitate recedit .

*Num pagani soli liberi arbitrii potestate virtutum
operationes exerceant.*

C A P. VIII

Cæterum sciscitari quispiam hoc loco posset , qua virtute , quibusve auxiliis pagano liceat virtutis exercere opera , num ad istud solius liberi arbitrii potestas sufficiat , an verò pe-
cu-

culiare divinæ gratiæ auxilium exigatur. Alexander Alensis 3. p. q. Prima opinio 69. memb. 1. a. 2., Albertus Magnus 2. d. 28. a. 1. Autifiodorensis n^o Alex. A. lib. 2. summæ tract. 11. cap. 1. Marsilius 1. q. 20. a. 3. propos. 4, & 5., & in 2. q. 27. prope finem ad tertiam rationem. Gregorius 2. d. 28. q. 1. a. 1. Joannes Gierson tractatu de vita spirituali alphabeto 61. litt. G., Abulensis in cap. 29. Matthæi q. 174. 175. 176. Alphonsus à Castro, & alii, Paganis ad virtutum opera necessarium esse divinæ gratiæ auxilium arbitrantur, illis vocibus sacræ scripturæ permoti, quibus monemur, non in humanam potestatem, sed in Dei virtutem esse conjiciendum quidquid boni humana fragilitas operatur, cujusmodi sunt hæc, & similia scripturæ Joannis 15. testimonia. [Sine me nihil potestis facere. Quid habes quod non accipisti? Non sumus sufficietes cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Deus est, qui operatur in nobis velle, & perficere pro bona voluntate]. Amplius ducuntur auctoritate non modò Conciliorum Arausidiani, Milevitanorum, & Tridentini, in quibus sanctum legimus, neminem libero bene uti posse arbitrio, nisi per Christum, sed etiam summorum Pontificum, ac sanctorum Patrum testimoniosis, quæ innumera penè à theologis recentioribus adducuntur. Et postremo variae eis rationes suffragantur, quarum (ut de cæteris fileam) ea una, ac præcipua est, quod fideles ipsi se à Deo adiuvari in bonis operibus exequendis enixè postulant; quorsum igitur id à Deo nobis liberamente tribui sollicita prece petimus, quod solius liberi arbitrii vires præstare possunt?

Ex adverso tamen nec impares numero, nec minori præstantes Secunda o-
auctoritate theologi è sola humanæ potestatis virtute enasci posse pinio magi-
opera virtutum docent. Magister sent. 2. d. 26. cap. ult. D. Tho. p. 2. q. 109. n. 2. juxta Cajetani, Sotii, & Medinæ interpretatio-
nem, D. Bonaventura 2. d. 28. a. 2. q. 2. & 3. Ricardus a. 1. q. 1.
Scotus ibidem, Durandus, quamvis de gratia habituali duntaxat loquatur, Gabriel Biel q. 1. a. 2. concl. 1. & 2. in canonem missæ lect. 78. dub. 4. K. L. usque ad L. Driedo libro 1. de libero arbitrio tract. 2. cap. 2. p. 2. sub initium, Andreas de Vega opusculo de justificatione q. 12. Cajetan. p. 2. q. 109. a. 2. Soto libro 1. de gratia, & libero arbitrio cap. 21. Petrus Alliacensis 1. p. 9. litt. R. Almaynus tractatu 1. moralium cap. 16. Major 2. d. 28. q. 1. licet etiam probabilem oppositam opinionem judicet, &, ut uno verbo dicam, omnes ferme alii doctores, quorum firmamenta pertere lector potest ex iis, quæ nos probantes in Paganis opera virtutum esse admittenda, attulimus.

Alii neque illi, neque isti sententiæ subscriptentes tertiam hujus Terria opinio-
nodi dissolvendi rationem adinvenere, quæ idonea videtur tum ad n^o .
Patrum, & Conciliorum explananda testimonia, tum ad mutuam
utriusque contrariae opinionis, si quæ esse posset, concordiam. Ea
verò hujusmodi est. Quamvis libertas, ac potestas liberi arbitrii
nullo superaddito divinæ gratiæ auxilio, quod sit ordinis supernaturæ-

turalis, bona virtutum opera perficere possit, ad ea tamen exequenda, gratiam, quæ naturalis ordinis terminos non excedat, sibi planè exigit. Juxta quam opinionem primo aspectu nullo negotio commota inter utramque opinionem lis sedari posse videtur; nam dum conceditur, superaddito divinæ gratiæ ad bonas operationes liberum arbitrium egere beneficio, satis & primæ opinioni, & sanctorum Patrum testimoniis, quæ gratiam exigunt, tribuitur, & secunda aliorum theologorum haud refellitur opinio, quæ solum supernaturalis gratiæ auxilium excludit, cum sufficere vires arbitrii opinatur.

Auctoris sententia. *Enim verò ex his tribus sententiis mihi, cui hæc, quæ ab aliis diligentissimè tractata sunt, velut in transcurso tangere, incumbit necessitas, postrema opinio præter cæteras arridet, quippe quæ planior, divinæ scripturæ, sacris Conciliis, ac Sanctis Patribus congruentior videtur, & à qua neminem ex citatis doctoribus discrepatur arbitror, si ea ut à nobis intelligitur, eis olim ad contemplandum objecta fuisset, ad cujus apertam cognitionem nonnulla nosse oportet.*

Primò auxilium illud divinæ gratiæ, quod ad bonas operationes necessarium est, à dono creationis quidem distinguitur, sed ad rerum dumtaxat naturalium ordinem revocari debet, quod motio quædam appellari potest, qua Deus hominem ad rectè, laudabiliterque operandum suaviter allicit.

Secundò certis in dies patet experimentis, humanam voluntatem, quæ bonæ, vel malæ operationis causa esse soler, sic cæcam esse, ut nihil moliti possit, nisi id, quod amplectitur, à judicio rationis ei fuerit objectum.

Tertiò hominis voluntas in res sibi ab intellectu objectas sic liberè dominatur, ut in illius potestate situm sit, ex pluribus, quodcumque maluerit eligere.

Quartò hominis intellectus ab extrinseco movetur, ac pulsatur principio, in iis maximè operationibus, quæ somnum, & quietem, atque alia ejusmodi humanæ necessitatis munera sequuntur.

Gratiæ Dei *Hinc (ut ad contemplationem nostræ assertionis revertamur) necessitas un-divinæ gratiæ naturalis ordinis consurgit necessitas; quandoquidem de colligen- divinæ non nisi largitatis munus est, ut pagani intellectus, cui innumeræ malæ cogitationes vel à Dæmone, vel ab alio quovis extrinseco principio objici poterant, ad bonum contemplandum à Deo primitus excitetur, ac ut excitata mox ab intellectu voluntas, quæ sèpius rationis detrectat judicium, propositum bonum amplectatur. Et quis gratiæ beneficium inficiari potest, qui perpendat, adeò sibi propitium cælestè numen esse, ut quodammodo,*

(si ita loqui licet) solicitor fuerit seminandi in agro mentis nostræ castas cogitationes, hominem ad bene operandum invitantes, repressis Diaboli insidiis; immò, quis gratiæ datorem Deum in his operationibus non agnosceret, qui viderit liberam hominis potestatem

tem ad vitia potius, quam ad honesta opera inclinatam suavi-Dei
attractu ad rectè agendum moveri, quemadmodum acerrimus divi-
næ gratiæ propugnator tradidit Augustinus, qui hoc ipsum ponde- Aug. cap. 18.
rans lib. 20. de peccatorum meritis, & remissione hunc in modum
scribit. [Quid enim habes, quod non accepisti? Nam si bonis
libera quædam voluntas ex Deo est, quæ adhuc potest esse vel bo-
na, vel mala, bona verò voluntas ex nobis est, melius est id,
quod à nobis, quam quod ab illo est. Quòd si absurdissimè dicitur,
oportet fateantur etiam, bonam voluntatem nos divinitus
adipisci] ; ex quo testimonio vides, bonam voluntatem, qua quis
agreditur, ac morali bonitate conditum opus perficit, in divinam
gratiam conjicere Augustinum, uti re ipsa eadem Augustini ætate
florens B. Hieronymus eidem gratiæ istud tribuit, sic scribens. S. Hierony.
[In nostra ergo positum est voluntate, vel facere quid, vel non Tom. 4. fol.
facere; ita duntaxat, ut quidquid boni operis volumus, appeti- 204. & fol.
mus, implemus, ad Dei gratiam referamus; quia juxta Aposto- 636.
lum, dedit nobis, velle, & perficere]. Quæ D. Hieronymi ver-
ba valdè opportuna sunt ad assertionis nostræ illustrationem, nam
ex illis & clarè liberi arbitrii potestas ostenditur, ad cuius perfe-
ctionem attinet velle, & nolle operari: & divinæ gratiæ subSIDIUM
exprimitur; dum ei omnes in bonum operationes tribuuntur; ea
enim est divinæ providentia, ac munificentia natura, ut eos etiam,
qui conditorem suum turpiter ignorant, his, atque similibus donis
non destituat, uti non modò ex tacta ratione, verùm etiam ex
pluribus sanctorum Patrum testimoniis clarum fiet.

*Divinæ gratiæ auxilium ad virtutis opera
necessarium Paganis præsto esse.*

C A P. IX.

AT quia dignum admiratione est, quod de gratia etiam pag-
nis à Deo parata, & multoties exhibita in superiori capite
innuimus, (cum ii toties divinæ majestatis, & gratiæ de-
sertores fuerint, ex quo jurè etiam ipsi divinis destitui auxiliis de-
berent, cum desertores deserendi videantur;) è re nostra fuerit
in præsens consignatis sacræ paginæ, ac Sanctorum Patrum senten-
tiis, distinctius ostendere, Deum omnibus Paganis eam gratiam
impertiri, quam sancti Patres necessariam esse docent ad patran-
dum virtutis opus. Et quamvis haud sit improbandum, quod de
Paganis, ac infidelibus literis prodiit Dominicus Soto lib. 1. de Domin. Soto.
gratiæ, & libero arbitrio, eos non solum divino favore adjuvari ad Cap. 21.
ea etiam, quæ operari possunt viribus arbitrii, sed etiam sèpe
numero supernaturalia quædam obtinere auxilia, quibus tamen nul. Paganis su-
lo modo mollescant, ac disponantur ad gratiam; nos nihilominus pernaturalia dona dari.
in hoc capite generatim duntaxat de prædicto gratiæ auxilio age-
mus,

mus , nihil curiosius inquirentes de nonnullis Paganorum operibus supernaturali gratia suffultis.

Sacrae Scripturæ testimonia . A sacris ergo literis ordiamur , nam , et si in illis nullibi hoc de paganis aperte , ac peculiariter tradatur , certissimum tamen est , divinum istud naturalis gratiæ auxilium nec involutè , nec uno in loco indicari : hoc enim significasse arbitror sapientem , qui justitiæ , ac divinæ providentiæ naturam perpendens ait . [Non enim subtrahet personam cuiusquam Deus , nec verebitur magnitudinem cuiusquam ; quoniam pusillum & magnum ille fecit , & æqualiter cura est illi de omnibus :] atqui divinæ providentiæ non est minimum opus , homini etiam pagano ea auxilia suppeditare , quibus ad bonum perveniat , quo in sensu præclara illa D. Joannis Apostoli sententia intelligenda est . [Deus illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum] ; Similisque est pariter illius Paulinæ sententia sensus . [Deus vult omnes homines salvos fieri &

Cap. 6. 1. ad Tim. 2. in agnitionem veritatis venire] . Quod tunc maximè adimpler divina bonitas , cum hominum mentes veritatis splendore illustrat , ac voluntatem ad virtutis opera allicit . Cæterum non citatis tantum locis prædicat , atque omnibus contestatur Paulus ad Galatas idem scribens . [An Iudeorum Deus tantum ? non ne , & gentium ? immo & gentium ;] sed etiam novi , & veteris testamenti divinæ majestatis præcones idem fassi sunt . Hoc nempe docuit Isaïas , cum varia divinæ bonitatis beneficia universo hominum generi collata expendens , inducit Deum veluti de gravissimo ingratitudinem hominum animi crimine hisce verbis conquerentem . [Quid est quod debui ultra facere vineæ meæ , & non feci ei ?] tacite nimirum declarans , se omnia in humanum genus , quæ Dei vinea est , divinæ largitatis beneficia contulisse , quamvis ad literam de populo Judaico loquatur . Hoc traditur Matth. cap. 23. [quoties volvi , inquit , congregare filios tuos , sicut gallina congregat pullos suos sub alas , & noluisti] . Hoc etiam gravissimorum theologorum declarat solemne decretum , quo decernunt , Deum omnibus bene pro virili operantibus suam gratiam largiri . Et hæc de sacris scripturis .

SS. Patrum autoritates. Nunc quò manifestius deprehendatur , quam sit certa , & infallibilis ista de Paganorum auxiliis opinio , nonnullorum Sanctorum Patrum sententias , & decreta , è quibus de cæteris judicium fieri poterit , ponam hoc loco . Et in primis hanc commendat opinio

Aug. de Civ. nem B. Augustinus lib. 1. de Civitate Dei cap. 8. ubi hujusc rei causam quærens sibi ipsi ita respondet : [Cur ergo ista divina misericordia etiam ad impios , ingratosque pervenit ? Cur putamus , nisi quia eam ille præbuit , qui quotidie facit oriri solem suum su-

Aug. cap. 24. per bonos , & malos , & pluit super justos , & injustos] . Sic Augustinus , qui idem argumentum doctè , copioseque tractavit lib. 4. de gratia subitam Asueri regis ex indignatione acquisitam lenitatem demirans , & lib. 4. adversus Julianum latissimè . Hoc haud

S. Ambrosius. fugit B. Ambrosium , in commentariis quippe super eum D. Pauli locum ,

locum, [Deus vult omnes homines salvos fieri,] hunc in modum scribit. [Nam utique qui legem omnibus dedit, nullum excipit à salute.] Sed & clarius in Evangelium Lucæ lib. 5. idem testatur. [Immò omnibus adest (nempe Christus gratiæ largitor), quia ubi cunque semper est, qui compleat omnia. Nulli enim deficit, nos deficimus. Nulli inquam defuit, superabundat omnibus]: opportuna videlicet largiendo divinæ gratiæ subsidia. Augustini, & Ambrosii vestigia palam securus est D. Prosper de vocatione gentium lib. 1. Sed meo iudicio omnium luculentissimus est ad veritatem <sup>S. Prosper li.
1. cap. 9. &</sup> ^{13.} ⁱⁿ ^{Jo. Chrysostomus c. 7.} hanc demonstrandam Joannis Chrysostomi commentarius in Matthæum, ubi petitis è sacro eloquio Balaami, & Pharaonis exemplis, qui superstitionibus dediti erant, Deum omnibus gratia sua opitulari probat. Verùm quia hujus eloquentissimi Patris oratio pie-tatis plena est, placet eam hoc loco totidem verbis adscribere. [Id quod & in veteri quoque testamento est invenire, gratiam videlicet vel indignis sèpè numero fuisse opitulatam, quô inde alii quodam beneficio afficerentur. Nam, & Balaam à fide, optimoque vivendi instituto alienus erat, gratia tamen in illo ad aliorum œconomiam est operata. Similiter, & Pharaon tametsi ejusmodi & ipse erat, illi tamen Deus futura demonstravit.] Hactenus ex Chrysostomo, qui non minus diserta, ac erudita oratione eandem quæstionem tractans homilia 8. in cap. 1. Joannis super illis verbis. Idem in Jo-[Deus illuminat omnem hominem venientem &c.] sic loquitur. ^{an.}
 [Illuminat profecto quantum in ipso est, si qui autem sponte sua mentis oculis conniventibus ad hujus lucis radios aciem dirigere noluerint, non ex luminis natura in tenebris persistenterunt, sed malitia sua, qui sponte tanto se dono indignos reddiderunt. Nam gratia in omnes diffusa est; non Judæum, non Græcum, non Barbarum, non Scytam, non liberum, non servum, non virum, non mulierem, non senem, non juvenem effugit, aut designatur, omnibus eadem est, omnibus se facilem exhibet, omnes pari honore advocat]. Hæc D. Joannis Chrysostomi verba vicem supplere possunt optimæ interpretationis ejus doctrinæ, quam illo vetustiores Sancti Patres Dionysius Areopagita, & Cyprianus de hac eadem Dei gratia posteritati tradiderunt, dum uterque tracta ex sole, ejusque radiis similitudine, docent, Deum æquali dispensatione in omnes sua munera effundere, quod non eo in sensu accipendum est, quasi omnes homines æqualiter gratiæ beneficium à Deo fortiantur, cum inter suscipientes gratiam diversissimum discrimen sit, sed intelligi debet, quantum est ex parte divinæ bonitatis, quæ occultis gratiæ suæ infusionibus Deum pro viribus suis maximè inquirentes irrigare parata est. Verùm quia forte lectori gratius erit utriusque Patris verba agnosceret, ideo nos morem ei gententes illa adducemus. [Neque enim, inquit Dionysius, vita nobis Lib. de Cœ-data est, cui vis illata sit, aut imposta necessitas, nec eorum, lesti Hierar-quæ providentur libertate divini radii illustrationis, quæ à providentia manat, vel obruuntur, vel obscurantur, sed oculorum men-tis

tis dissimilitudo facit , ut effluens paternæ benignitatis lucis largitio , vel omnino communicari , capique non possit , & propter eorum obstaculum , ac repugnantiam infundi , aut communiones facit dissimiles , parvas , aut magnas , obscuras , vel claras , cum unus sit , & simplex , eodemque modo semper habeat , & valde explicata.

Tom. I. Cy-tus , fusuſque ſit divini fontis radius] . Verba Cypriani ſic hæpriani episto-bent epift. 76. aliàs verò lib. 4. epift. 7. [Nam ſi dies omnibus larum ante æqualiter naſcitur , & ſi ſol ſuper omnes pari , & æquali luce diſfunditur ; quanto magis Christus ſol , & dies verus in Eccleſia ſua lucem vitæ æternæ pari æqualitate largitur , & ſine ſexu varietate , ſine annorum diſcrimine , ſine acceſtione perſonæ ſuper omnem Dei populum ſpiritualis gratiæ munus iſfundit .] Quare firum , ratumque ſit omnibus , Deum ſua providentia , quæ attingens à fine uſque ad finem omnia ſuaviter diſponit , infidelibus etiam iſpis ea gratiæ fuſe ſuppeditare auxilia , quæ ad boni operis productionem requiri duximus .

*Quæ ſit virtus liberi arbitrii Paganorum ad cuſtodienda
legi naturæ præcepta.*

C A P. X.

Non virtuosas operationes , non opportunum ad eas exercendas Dei auxilium in paganis deſiderari hactenus probatum est . At num quid ſic probi virtutum moralium cultores eſſe poſſunt , ut ea omnia viribus propriis inviolatè cuſtodiare queant , quæ naturalis lex præcipit obſervari ? Affirmavit olim Pelagius ; ſed quid mirum , ſi hostis , ac divinæ gratiæ censor Pelagius ſic creatas vires extollit , ut divinam miferationem , ac ſupernaturalia dona contemnat , cui juſto Dei iudicio nulla consummatæ gratiæ , quæ hujus , quam agnoscere pertinaciter recuſavit , exemplar est , vel exigua portio aſſignanda erat ? adverſus quem ad unum omnes cum sanctis Patribus theologi doctores ſtatuant , nulli mortalium ſoliſ naturæ viribus contingere poſſe abſolutam undequaque legi naturalis cuſtodiā , qua non ſolū id , quod præcipit , verū etiam ſub ea ratione , vel intentione , qua à Deo naturæ auctore præcipit , obſervari poſſit . Et hoc illi quidem unanimi confeſſione contra Pelagium ; quamvis ſi de materia præceptorum legi naturæ , non autem de fine Dei præcipientis ſermo iſtituatur , inter ſe in hac diſſicultate enodanda haud omnino conſerti opinio veniant . Scotus enim 2. ſent. d. 28. q. unica , eti disertis verbis poſſe Paganum omnia peccata vitare non decernat , ea tamen tradit , quæ non involutè id ſignificant ; etenim præterquam quod in ordine , ac ſerie totius quæſitionis , docet , non poſſe facultate naturali peccata vitare hominem ſi ea pro macula , & reatu ſumantur , id tamen non imposſibile pagani viribus tradere videtur , ſi pro

pro actu defectuoso peccata sumantur. In hanc opinionem libe-
rius abiisse Gabrielem Biel ea ipsa mihi fidem astruunt, quæ 2. Gabriel Biel.
sent. d. 28. q. unica a. 2. conclus. 2. docet. Trahunt nennulli in
idem dogma, Durandum loco citato q. 4. num. 6. & Abulensem Durandi, &
in cap. 19. Matthæi q. 178. verum ni ego manifeste hallucinor, Tostati opi-
immeritò hoc illis attingitur, ille enim non de actuali, sed habi-
tuali tantum gratia sermonem habet, cum absque Dei gratia obser-
vari posse naturalis legis præcepta contendit, velut ex ipsis Duran-
di verbis convincitur, quæ sic habent; [ergo sine gratia, & quo-
cunque alio habitu possumus adimplere, quæ sub tali præcepto
(naturæ) cadunt]: quæ satis ostendunt, Durandum nihil de actuali
gratia loqui, de qua tamen quæstio oritur. Hic verò eandem
perinde, ac Durandes opinionem sequitur; etenim cum dixisset
homini fas esse liberi arbitrii viribus sine gratia omnia legis præcep-
ta quanta tum ad substantiam operum implere, statim clariss explicans, quid, vocabulo gratiæ, intelligat, sic inquit. [Et hoc
accipiendo gratiam pro aliquo habitu infuso, & manente in nobis,
secus autem sine gratia Dei, idest sine voluntate ejus, qui gratis,
& sine merito nos movet ad agendum bonum, quia sine illa nihil
possumus operari.]

Neque dicas, hæc Abulensis verba non actualem gratiam, sed communem, ac generalem Dei in omnes influxum innuere, cum animum clare actualem gratiam se intelligere pluribus in eodem capite testetur. Multo minus audiendi sunt, qui quæstionis hujus S. Thom. sententia à mala defensorem censem fuisse Doctorem Angelicū z. d. 28. q. 1. a. 3. quorundam interpretatio- cum ipse actualem Dei gratiæ influxum ad præcepta implenda exi- nate vindici- gat. [Sed si gratia, inquit, pro divina voluntate gratis in nobis omnia bona causante accipiatur, tunc dicendum, quod neutro homo modo sine gratia præcepta implere potest]; ne verò quis sententiam hanc suam de generali concursu interpretaretur, addit (& ideo Pelagius erravit, qui simpliciter impleri præcepta legis sine gratia posuit) at nemo sanæ mentis asseret, Pelagium generalem Dei influentiam, qua Deus cum creaturis, ut agens unā operatur, sed solam gratiam de medio sustulisse?

Hujus opinionis unicum attingam fundamentum. Quidquid ita
Paganorum vires superat, ut propria facultate illud moliri non pos- Præcipua ra-
sunt, eis probro, aut criminis dandum non est, & nihilominus illis
criminis loco est, non solum unius, aut alterius præcepti, sed
etiam omnium transgressio; ergo non unum, aut alterum duncta-
xat, sed omnia etiam posse observare putandi sunt; immo cum
ex superioribus constet, plerumque Paganos bene operari posse,
cur non etiam multo tempore, & longissimo, sique hujus, vel il-
lius præcepti fidelis custos potest esse paganus: cur etiam non om-
nium, maximè cum ea ordinis sint naturalis? Possem hanc senten-
tiam illustrioribus sacræ scripturæ, & sanctorum Patrum sententiis
exornare, sed ne id agam causa sunt diligentissimæ, & acuratissi-
mæ recentiorum theologorum institutæ, & perfectæ quæstiones,

quas apud eosdem pro libitu suo meditari lector poterit. Vera se-
quitur opinio, de qua dicam cap. 14.

*Novum Claudii Seysselli Paganos immerito beantibus inventum
refellitur.*

C A P. X I.

Ego enim hic memorabo ad superiorem ferme sententiam mi-
rum Claudii Seysselli commentum, qui tractatu de divina
providentia p. 2. a. 2. disputans super divina gubernatione,
qua Deus paganos, & gentiles moderatur, ac regit, abstrusa, &
recondita docet, quorum cogitatio ut sit facilior, operæ pretium
est, ut per partes ejus opinionem ponamus, atque unamquamque
Seysselli sen- partem breviter explicemus. Primo assignat duplicum statum gen-
tentias fun- tilium, qui Deum, seu primam causam agnoverunt, naturali judi-
damen- tum. Alterum arbitratur esse eorum, qui pia sollicitudine, totoque
animi conatu infinitam Dei maiestatem inquirentes eam coluerunt,
ac inconcusse penitus totam naturæ legem observarunt. Secundo
loco eos paganos collocat, quibus, et si non tanta inquirendæ ve-
ritatis cura fuerit, ii tamen perfecti legi naturæ observatores fu-
re. De benignitate Dei quid primis Gentilibus pollicetur, in sub-
sequentibus capitibus apparebit. Secundi generis paganos etiam
nullo supernaturalis fidei lumine illustratos non modo æternis ge-
hennæ incendiis non esse multostos contendit, postexpletam mor-
talitatem; verum donandos esse à Deo felici, ac immortali vita à
suppliciis, & curarum omnium molestiis planè vacua censem, quæ
mediam inter verè beatos, ac perpetuò miseros sedem teneat; ver-
ba Seysselli, si ea audire quis avet, citato loco sic habent. [Qui-
bus verò non tanta fuit indagandæ veritatis cura, nec tam vehe-
mens ad divina perscrutanda studium, sed in solo naturæ lumine
ambulantes à prohibitis ea lege se se continuerunt, atque erga
Deum (qualecumque unum esse rerum omnium creatorem puta-
runt) pietatem, erga homines verò humanum fœdus, societatem
que coluere, eos terrenis suppliciis adjici nequaquam (salva justi-
tia) posse. Sed neque absque fide, quæ sola æternæ vitæ ostium
referare potest, ad illas nuptias cœlestes admitti (cum nuptiali ve-
ste careant) affirmare velim. Cæterum alium illis, & his pariter,
qui nullum actuale peccatum committere potuerunt, diversum à
damnatis locum, post præsentis vitæ cursum, designatum esse, in
quo absque ullo supplicio perpetuò maneant relegati. Sed quocun-
que loco hæc innocentium spirituum agmina immortalem vitam
agant, existimo illos divinæ bonitati ingentes habere gratias, seque
felices, ac beatos in damnatorum comparatione reputare, neque
beatorum invidere felicitati, sed suam ipsorum sortem æquanimiter
tolerare.] Hactenus ex Seyssello, qui non solum gentilibus possi-
bilem

bilem omnium legis naturæ præceptorum observantiam, sed faciem, ac plerique illorum familiarem fuisse opinatur: sed immoritò, quippe ei adversantur concors Patrum sententia, communis Ecclesiæ sensus, theologorum omnium ala, manifestissima divinæ scripturæ testimonia, ac firmissimæ Sacrorum Conciliorum constitutiones.

Vis re ipsa agnoscere Sanctos Patres Seysselli opinionem aversari, consule, aliis relictis, Augustinum, qui mendaces, & insanos eos Aug. Ep. 52: appellat, qui sine gratia Dei, & legem observare, & à peccatis se ad Macedoniu: liberos esse opinantur. [Quanta autem est vanitas, inquit Augustinus, quanta insania, quantumque mendacium, hominem mortalem ærumnosam vitam mortali spiritu, & carne ducentem tot peccatis oneratum, tot temptationibus subditum, tot corruptionibus obnoxium, pænisque justissimis destinatum, in se ipso fidere, ut beatus sit, quando ne illud quidem, quod habet in naturæ suæ dignitate præcipuum, idest mentem, atque rationem potest vindicare ab erroribus, nisi Deus adsit lux mentium.] Sic Augustinus, cuius præclara sententia tangit radicem, ac originem infirmitatis humanae innumeris, ut plurimum, peccatis obrutæ: ea sunt humanæ naturæ virtio protoparentis nostri vulnera, Cacodæmonis suggestiones, mundi tentamenta, carnis illecebræ, mens ipsa tandem, ratioque nostra, cuius etiæ munus sit, veritatis facem præferre, ac voluntati justum, & honestum ostendere: illa eadem nihilominus variis erroribus complicata, ac cæcis sœpè tenebris involuta jacet, ni gratiæ Dei auxilio adjuvetur: sed non solum in epistolis, sed etiam in lib. de spiritu, & littera ad Marcellinum idem perpetua oratione prosequitur, tradens neminem reperiri posse, qui ea ratione, quam posuit Seyssellus, vitam traducere valeat, ut ex scripturis statutum, ac definitum pro certo haber, sic scribens: [Nam si testimonia scripturarum expendamus, quibus existimo definitum, nullum hominum hic viventem, quamvis utatur libero arbitrio, inventi sine peccato, sicuti est: Ne intres in judicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens,] & paucis interpositis. [Sed illis, inquit, acerrimè, ac vehementissimè resistendum est, qui putant sine adjutorio per ipsam vim voluntatis humanae, vel justitiam posse perficere, vel ad eam tendendo proficere.] Quid igitur ad hæc Augustini decreta respondere poterit Seyssellus, qui haud creditu difficile putat, Paganum solo rationis iudicio ductum, non modò recta, & justa vivendi norma ad justitiam proficere, sed verius totam ipsam naturalis justitiae perfectionem assequi posse? Quòd si viribus humanæ potestatis permotus hæc prodidit, rursus cum Augustino Seyssellus, quales sint arbitrii humani vires, contemplari debet, & absque dubio, quod hactenus validum putavit, infirmum reperiet: [Nam neque liberum arbitrium (verba sunt Augustini) quicquam, nisi ad peccandum valet, si lateat veritatis via, & cum id, quod agendum, & quod vitandum est, cœperit non latere, nisi etiam delectet, & ametur, non agitur, non suscipitur, non bene vivitur. Ut autem diligatur, charitatem Augustinus citato loco: D 2

ar-itas Dei diffunditur in cordibus nostris , non per liberum arbitriu-
m triū , quod surgit ex nobis , sed per Spiritum Sanctum , qui datus
est nobis . Doctrina quippe illa , quia mandatum accepimus conti-
nenter , recteque vivendi , littera est occidens , nisi adsit vivificans
Spiritū ;] qui cum ab Infidelium , ac Paganorum cordibus abesset ,
quo modo naturæ legis præcepta custodire , aut rectam , piamente
vitam agere potuerunt ? quippe quos veritatis iter , quod Christus
erat , latebat . Quid ? si justis , ac sub gratia Mediatoris degentibus
arduum est , vel unum quandoque legis implere mandatum , nisi

Lib.adversus Christus ipse præsto adsit : [Etiam sub gratia positis (Augustini
Faustum 19. verba sunt) in hac mortali vita difficile est omnimodo implere ,
cap. 7.

quod in lege scriptum est . Non concupisces : ille per carnis suæ
sacrificium Sacerdos effectus impetrat nobis indulgentiam , etiam
hinc adimplens legem , ut quod per nostram infirmitatem minus
adimplere possumus , per illius perfectionem recuperetur , cuius ca-
pitis membra sumus ,] quid inquam de Paganis , & Infidelibus ,
quibus nec Mediator , neque ejusdem fides , & gratia suffragantur ,
erit opinandum ? maximè cum non de peculiari aliquo legis præce-
pto , sed de perfecta legis observantia sermo sit . Assentitur Augu-

S.Hier. lib.2. stino Hieronymus adversus Julianum docens , neminem de cordis
munditia gloriari posse . [Quis gloriabitur justum se habere cor , aut
quis confidet , mundum se esse à peccatis ? tenemurque rei in simi-
litudinem prævaricationis Adam .] Sic Hieronymus , qui in com-

Ad Rom. c.5. mentariis in epist. ad Romanos idem docuit : [Quis enim dubitat ,
inquit , tam sub lege positum , quā sine lege degentes nisi Chri-
stum crediderint perituros ?] at universæ legis factores nemo un-
quam damnari dixerit . Cum citatis Patribus convenientiunt Joannes

SS. Patres cōtra Seyfelliū Chrysostomus in Matthæum cap. 20. Gregorius Magnus lib. 22.
moralium cap. 12. S. Thomas p. 2. q. 109. art. 4. D. Bonaventura,
pugnantes .

Cyrillus Alexandrinus , Damascenus , & alii omnes . Hoc idem te-
statutur Ecclesia , quæ sollicita prece Deum orat , ut nos ad exe-
quenda divinæ voluntatis mandata adjuvet . Hoc scriptis prodide-
Theologorū Schola. runt Theologi , Ricardus 2. d. 28. a. 2. q. 2. & 3. Marsilius 2. d.
28. a. 2. conclus. 4. Capreolus ibidem q. 1. a. 1. conclus. 3. Soto
lib. 1. de natura , & gratia cap. 22. conclus. 2. & 4. Cajetanus p.2.
q. 109. a. 4. Bartholomæus Medina ibidem , Conradus super hac
q. a. 4. Vega q. 13. conclus. 6. Ruardus Taper a. 75. hæc confir-
matur , & denique quotquot numerari possunt recentiores alii . Præ-

S. Scripturæ terea adsunt nostræ huic opinioni adversus Seyfellum sacrarum lit-
testimoniorum præsidia ; quorum unum illud est Apostoli ad Romanos 8.
adversus Se- ysel. opinio- nem .

[Nam quod impossibile erat legi , in quo infirmabatur per carnem ,
Deus Filium suum mittens in similitudinem carnis peccati , & de-
peccato damnavit peccatum in carne , ut justificatio legis implere-
tur in nobis .] Quo loci non aliud suadere vult Apostolus , quam
virtute incarnati Verbi , ac ejusdem Passionis , justificationem , atque
legis observantiam , quæ antea viribus naturæ impossibilis erat , no-
bis factam esse possibilem , opitulante Salvatoris nostri gratia . Se-
cundo

cundo loco illud ejusdem Apostoli testimonium produci potest . Ad Rom.c.7.
 [Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi
 mentis meæ , & captivantem me in lege peccati .] Quòd si vas ele-
 ctionis Paulus , in quo abundantissima Christi gratia fuit , ob sensus
 pugnam rationi reluctantis , ad peccatum alliciebatur ; an non di-
 vinæ gratiæ expertes omnino Paganos peccatis non posse non suc-
 cumbere censendum erit ? Postremo favet idem Apostolus ad Galatas
 ubi [Si enim per legem justitia , ergo Christus gratis mor- Ad Galatas
 tuus est ;] quibus adhærens inferre possum , si viribus liberi arbitrii
 absoluta legis observantia habetur , ergo gratis suum Sanguinem
 effudit Christus , quippe exacta legis observantia justitia ritè appellari
 debet , si minus supernaturalis , certe naturalis saltem , quæque
 omnium maxima esse potest humanæ facultati . Ad extremum vi-
 detur istud in Conciliis definitum : quandoquidem Patres Concilii
 Milevitani , & Arausianci statuunt , ob originalem labem à primo
 parente in omnes homines deductam , non extinctum quidem libe-
 rum hominis arbitrium , at ita viribus attenuatum , & inclinatum
 esse , ut præcepta legis implere nequeat , nisi divina gratia sanetur .
 Et Concilii Tridentini sessione 6. cap. 13. [Formidare enim debent , Concilium
 inquiunt Patres , de pugna , quæ superest cum Carne , cum Mun. Arausianu ,
 do , cum Diabolo , in qua victores esse non possunt , nisi cum Dei
 gratia .] Si ergo Christi fidem colentibus gratiæ auxilio , ne pec-
 cent , opus est , insanæ mentis erit opinari , Paganum , & Infidelem
 immunem esse posse peccatorum , absoluta naturalis legis observa-
 tione . Quocirca satis mirari non possum , dogma istud Seyssello vi-
 ro docto placuisse : cum vix mentis cogitatione attingam , quid ad
 hoc opinandum eum permoverit , ni fortassis (quod non credo)
 Pythagoræ , & Zenonis , hominem sine ullo crimine , & virtio vitam Adversus Pe-
 vivere posse docentium , opinionem probet , de quibus ita scribit lagium , &
 Hieronymus : [Illi (hoc est Pythagoras , & Zeno) ægritudinem , Cefipontem ,
 & gaudium , spem , & metum , quorum duo præsentia , duo futura Pythagoræ ,
 sunt , asserunt extirpari posse de mentibus , & nullam fibram , radi- & Zenonis
 cementem vitiorum in homine omnino residere meditatione , & assidua
 exercitatione virtutum .] Aut certe , ni Seyssello arrideret , illud sententia .
 de Papanis , & Gentilibus opinari , quod de electis , & affeclis suis
 stultè mentiebatur Manichæus , cuius perabsurdam opinionem irri-
 dens Hieronymus . [Manichæus electos suos , inquit , quos inter Ibidem :
 animas Platonis in cœlestibus collocat , dicit , omni carere pecca-
 to , nec si velint posse peccare : ad tanta enim eos virtutum culmi-
 na transcendisse , ut carnis operibus illudant .] At hæc deliramenta
 Seyssello fide , ac doctrina nobili placuisse haud crediderim , cum
 illud vix homini originali justitia prædicto , addita insuper Dei gra-
 tia , istud verò non nisi confirmatis in gratia Mediatoris accidere
 posse , optimè sciret .

Ejusdem Seyfelli de Paganorum animabus è seculo migrantibus
minus tutum decretum, quo eis felicitatem quandam
naturalem pollicetur.

C A P. XII.

Sed majorem mihi admirationem auget, quod de paganis ex
haec vita mortali migrantibus asserit Seyfellsus. Ait enim :
[Cæterum alium illis, & his pariter, qui nullum actuale
peccatum committere potuerunt, diversum à damnatis locum post
hujus præsentis vitæ cursum designatum esse, in quo absque ullo
suppicio perpetuò maneant relegati.] Quis enim theologorum, ne
dicam, sanctorum Patrum, vel per suspicionem locum hunc attigit
unquam? in quo parvulis ante rationis usum decedentibus conso
ciati ii, qui ratione usi sunt, diversentur, nullis acti cruciamentis?
Quis ridiculam non agnoscit hanc esse opinionem, quæ culpa ori
ginali, & actuali mortifera infectos animos ad felicem quandam,
& naturalem beatitudinem destinat? quasi verò firmum nostræ fidei
decretum non sit, omnes adulta ætate, ac sufficienti rationis usu
ad malitiam peccati agnoscendam è terris decedentes hominum
spiritus divina gratia pollentes vel ad cœleste domicilium (si justi
tia Dei satisfecerint) vel ad ignem purgantem, si non satisfe
cient, vel ad infernalem specum, si peccati nœvis, & maculis infe
cti fuerint, properare?

At inquit Seyfellsus. [Etsi carnis fragilitate allecti aliquando
transgressi sunt, lumine intellectus, & vi insitæ animæ rationis
compuncti reatum suum cognoscentes pœnitentiam egerunt, & pro
rationis naturalis lumine satisfecerunt.] Ita ne igitur divinæ justi
tiae satisfit? ergo nullo accidente divinæ gratiæ auxilio, nullo in
fuso in hominis mentem justificantis gratiæ rore, lethalis peccati
maculas suscepit viribus naturæ de pravis operationibus pœnitentia
absterget? quis sapiens, ni cum Pelagio sapiat, hæc æquo animo
poterit audire? Quod si infectus peccati maculis post acquisitam
naturæ viribus pœnitentiam adhuc remanet hominis animus: an
non res temeritatis, & erroris plena est, aliud humano animo,
quam gehennæ locum assignare? in quo divina justitia sempiternis
torqueatur suppliciis.

P.a.q.89.a.6. Eoim verò Angelicus Doctor, ac cum eodem celeberrimi theo
logi, ne cogantur admittere diversum, ac distinctum locum à tri
bus illis divina ordinatione statutis inferorum locis, decertant to
tis viribus, in nullo mortalium originalem labem, cui adnexum
sit duntaxat veniale peccatum, reperiri posse: & Seyfellsus sedato
animo, tranquillaque mente, ita facile locum adinvenit, in quo
felices vivant paganorum spiritus peccati macula insecti? Ex quo
vides lectos, quo se per imprudentiam projecerit Seyfellsus, qui
fateri

fateri cogitur, peccata infidelium pro viribus naturæ rectam vitam instituentium nullis poenis, aut suppliciis fore à Deo vindicanda, quod divinæ justitiae adversatur. Vel certè nonnullos infideles adeò castè, sanctèque toto vitæ suæ mortalís curriculo vixisse, ut ii nulla vel minima peccati turpitudine polluti mortalitatem expleverint, quod quis proferre audeat, cum primum illud sacrae scripturæ expressis vocibus redarguant, dum Christus ipse testatur, gehennalia Matth. c. 25: incendia omnibus peccatoribus parata esse. [Discedite à me male-dicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & Angelis ejus] quibus haud dissimilia tradit Augustinus epist. 152. ad hunc mo-dum scribens: [Quisquis ergo ab hac catholica Ecclesia fuerit se-paratus, quantumlibet laudabiliter se vivere existimet, hoc solo scelere, quod à Christi unitate disjunctus est, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum;] at quanto major erit Dei ira, & vindicta in Paganos, qui non tantum spretæ unitatis Ecclesiasticæ criminis, sed gravissimorum peccatorum etiam rei fuerunt? Secun-dum illud homini liberi arbitrii potestate duntaxat utenti impossibi-le prorsus est, quemadmodum præclarè testatur Augustinus, cu-jus hæc sunt verba: [Verùm qui omnino numquam ullum pecca-tum habuerit, habiturusve sit, non solùm quisquam natorum ho-minum sit, verùm etiam poterit aliquando esse, vel possit. Hunc prorsus præter unum Mediátorem Dei, & hominum hominem Je-sum Christum nullum vel esse, vel suisse, vel futurum esse certissi-mum est;] qua eadem certitudine Sancti Patres Sacrosancti Con-cilii Tridentini neminem ab omni penitus peccato mundum dari Sesi. 6. c. 21: posse docuerunt. [Licet enim in hac mortali vita, quantumvis ju-sti, & sancti in levia saltem, & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur peccata, quandoque cadant, tamen &c.] Et hæc haëstenus de Dogmate Seysselli, quem hæresis crimine nullo modo ob id no-tarim, quod salva fide illud evulgarit.

*Quid de Paganis afferendum, qui rationis usum adepti
mortalitatem explevere, nullius mortifere,
sed originalis tantum culpæ rei.*

C A P. XIII.

EX superioribus disputationibus contra Seysselli, & aliorum opiniones habitis tactus scrupulus oritur. Nam etsi certum sit theologicæ scholæ decretum, eos, qui rationis usu prædicti diuturnam vitam in terris vixeré, statim post mortem in unum è tribus recensitis antea locis deferri: certum quippe est, neminem absque mortifero peccato diutius vivere posse, ni ei gratia cœlestis opituletur, veluti jam contra Seyssellum contrariæ opinionis de-fensorem probatum est; dubium tamen, & anceps apud plerosque id esse videtur: si faciamus, Paganum aliquem exiguo post rationis usum

S. August. in
Epistolis.

Lib. 2. de pec-
catorum me-
ritis, & re-
missione 20.

Sesi. 6. c. 21:

usum temporis spatio vivere, puta si is diem suum obeat ab usu rationis transacto modici temporis intervallo. Sumo enim mihi, ad hujus questionis illustrationem, puerulum à parentibus Paganis de more enutritum: is, posteaquam rationis radio boni, & mali discrimen ostendente illustratus est, transacto unius diei curriculo moriatur, nulla lethalis, aut venialis criminis labe infectus: vel saltem, si id impossibile videatur, cum etiam justus septies in die cadat, solius venialis culpæ reus. Paganulo isti nullum è tribus locis esse poterit domicilium. Quis enim in tartaream specum detrudere audebit, sua opinione, cum, qui nullius mortiferi criminis conscientius est, ad quod ulciscendum tartarum creavit divina iustitia, quæ vix consistere posset, si venialis culpa, quæ temporaneam poenam meretur, æternis plecteretur suppliciis, cujusmodi sunt infernales poenæ: aut quis eum associabit parvulis in sola originalis peccati macula ante rationis usum decendentibus, quippe qui à se longius removent poenas omnes, quibus obnoxium esse Paganum venialis peccati reatu obstrictum constat inter omnes: in alium igitur diversum locum concedat Paganulus iste opus est, cum ad beatorum sedem, in qua solum Mediatoris gratia donati degunt, jus non habeat.

S. Th. p. 2. q. 89. art. 68. & stioni locum esse posse, non solum quod Paganulo isti nulla apud Thomist. pre cipui.

inferos sedes relinquetur, quod absurditate non caret: verum etiam, quia ille, ubi primùm fit particeps usus rationis, teneatur Deum, seu primam causam agnoscere, eamque aliquo religionis actu revereri, ac se, suaque omnia ei subjecere, quod si molitur à Deo gratiam, quæ gloriæ semen est, impetrabit: si vero negligat, peccati mortalis culpa non vacabit, tamquam divini, ac naturalis præcepti violator: non igitur aliqua temporis mora concedenda est, qua ab hominibus demigret gentilis solius venialis peccati macula infectus.

II. opinio. In aliud extremum lapsi sunt ii, qui Paganulum, de quo loquimur, in beatorum numerum aggregant: tūm quod nullius divini fœderis raptor fuerit: tūm quod totius legis observator appellandus sit; factores autem legis justificari afferit Paulus; tūm etiam quia iste se se à sceleribus innoxium custodiens, fecit quod in se est: at hujusmodi suæ gratiæ dona non denegare supremum numen, decantatum est in scholis decretum. Nam licet vires humanas vincat perpetua naturalium mandatorum observatio, ut alias docuimus: brevi tamen temporis spatio, id non esse viribus naturæ impar libertas ipsa suadet arbitrii, quod, ni gravis peccati occasio urgeat, à gravissimis sceleribus poterit abstinere: ac proinde, si extremi spiritus emitendi necessitas, casu aliquo, superveniat: Paganum hunc cœlestibus donis communire suavem Dei providentiam maximè deceat.

III. opinio. Tertio loco placuit aliis opinari, re ipsa fieri posse, ut Paganus non modò uā habeat cum originali peccato veniale peccatum, sed etiam

etiam, ut hoc levi crimine pollutus mortem oppetat. Hi autem quorum animis ista infedit opinio, infernalem ignem venialis criminis ultiorem perpetuum faciunt per accidens (ut loquuntur) ratione status: sicut enim, inquiunt, apud inferos torquentur æternis cruciamentis damnati, non solum ob culpam lethalem, verum etiam propter levem, eo quod mortali culpæ adnexa sit, quæ æterno digna est suppicio, ita venialis culpa cum originali conjuncta, ratione status, qui post mortalem vitam sempiternus est, ac ratione consociationis, & nexus, quem cum originaria labe retinet in æternum duratura, perpetuis suppliciis punietur.

Latent in propositi capitinis titulo duæ difficultates sibi invicem adnexæ. Altera. an in Pagano veniale peccatum cum solo originali esse possit. Altera, an Paganus originalis, & venialis peccati manu vitiatus emori possit. De quibus sic statuo.

Paganus rationis lumine, ac libertatis dominio uti incipiens, nulla mortifera culpa commissa, in veniale culpam cadere potest. Quid sentiēt dum sit. Præassertio. Assertionis hujus non debile firmamentum est, quod liberum Paganum assertio arbitrium æquè levis, ac gravis culpæ capax sit, prout se se tuliterit peccandi occasio; quid autem prohibet, quominus is subito temptationis motu actus venialiter delinquit ob imperfectionem operationis, quæ undequaque sua libertate non polleat, aut deficiat in Venialis peccatis, quæ sunt ad finem, servato convenienti ordine ad finem, ex cati radix. quibus capitibus rota peccatorum venialium ratio proficiscitur.

At in Pagano non est libertatis arbitrii vitium istud, sed omissionis peccatum, quippe certo divinæ legis mandato rationis metam attingens Paganus in Deum se convertere, ac de iis, quibus salus æterna comparari potest, decernere tenetur? quorum omissione magnum spretæ salutis suæ, & non agnitæ divinitatis flagitium est. Sed quis vel diligens, & accuratus divinorum mandatorum indagator hujusmodi sanctitatem à Deo legem in sacris litteris observavit? Clamat quidem non semel per Prophetas suos Deus [convertimini ad me, & ego convertar ad vos, agite poenitentiam, & appropinquabit regnum cœlorum.] Sæpius spe venia ad poenitentiam allicit: ac gehennæ metu, gravissimisque minis terret eos, qui carnis illecebras, mundi oblectamenta ferino more sequuntur. At non pueri ad rationis usum statim pervenientis, sed eorum, qui per omne scelus præcipites feruntur, sunt divina isthac mandata, & minæ. Præterea quos unquam sanctioris vitæ omni studio formam sectantes hujusmodi præceptum sollicitos, anxious habuit? certè cum nullus, qui temerè etiam conscientiæ scrupulis angitur, se hujus divini mandati reum putarit unquam: non est cur latum à Deo putemus tale præceptum: immò superfluum esse is fateatur necesse est, qui secum meditatibus, prudenti consilio, opportunaque sollicitudine Paganum limina rationis ingredientem suæ saluti studere, si judicium rationis dictantis quid sequendum, quidve fugiendum sit, incorruptè sequatur tot vicibus, quot opus est. Mitto enim in præsens lectori explicare, quam arduum sit in primo rationis usu

se se in Deum convertere, cuius cognitio sine duce, sine rectore
vix ab hominibus comparari potest post varios rerum usus, ac mul-
tiplicem divinorum operum contemplationem.

**II. Proposi-
tio.**

Neminem tamen in solo veniali, ac originali peccato existentem
de hac vita exire arbitror. Hujus assertionis ratio non ex peccato-
re, sed ex divina providentia petenda est, cuius est hominis vitam,
& mortem ita moderari, ut è terris neminem abire permittat, qui
paratam aliquam è tribus illis sedibus mansionem in altera vita sibi
vendicare non possit; quod impræsentiarum, ut prima opinio recte
arbitratur, secus contigeret. Neque istud miraculum censendum
est, cum hoc divinæ providentiaz non minus pars sit, quam ejusdem
providentiaz munus fuerit, sic Protoparentem nostrum tueri, ac re-
gere, ut originalis justitiaz spatio peccati venialis macula infici non
posset, ut multis theologiaz ducibus præclarissimis visum est.

At si ex hypothesi, vel recondito divinæ mentis consilio Paga-
nulus iste è corporis carcere evolaret, ubi nam locorum fisteretur?
Graviter hallucinantur ii, qui ob allatas in secunda opinione ratio-
nes, hunc æterno potiturum ævo affirnant: quasi verò legis univer-
sæ mandata observarit, ac è vestigio gratiam nactus sit: aliud
quippe est, brevi aliqua temporis mora turpiter, & mortiferè non
peccare, quod huic tantum tribui potest: & aliud totius legis re-
ipsa mandatis parere, mandatorumque operationes edere: in quo
duntaxat sensu Pauli illud accipiendum est. [Factores legis justifi-
cantur.]

Neque eorum mihi arridet sententia, qui omnem humanitatem
exuentes tartarum Paganulo minitantur: rueret enim divina misera-
tio, quæ inter omnes Dei perfectiones tenet principatum: immò
ægrè admodum divina justitia salvari posse videretur, cum crimen
temporaneo dignum cruciamento æternis suppliciis ulcisceretur
Deus. Quòd si citra condignum hominum peccata punit, quo titu-
lo in veniale peccatum poena brevi finienda dignum, sempiterno
tempore sœviet? At damnati in inferno suppliciorum perpetuitatem
ob veniale peccatum jure non injuria patiuntur. Esto (quamvis
oppositum tueatur subtilium doctor, & magister; cui non planè
consentiens Durandus, in quæstionis explicationem hac distinctione
utitur, si nempe in hac vita remissum fuit veniale, vel non: si pri-
mum dicatur, in inferno poenam veniali taxatam terminari, sin se-
cùs, perpetuari afferit.) Esto inquam, quid tamen Paganulo huic,
& ad damnatorum carcerem destinatis commune est? isti enim
mortiferi peccati foœce obvoluti jure ad tartarum damnantur, qui
criminis lethalis ultor est, at isti iis sordibus vacant, quæ æterno
igne purgantur; quorsum ergo calamitatis, & miteriæ damnatorum
participem Paganum arbitrabimur, qui solo originali, & veniali
crimine teneretur, quorum culpa nullo modo ad gehennam spectat.

Quæ igitur nostra erit opinio? An fortassis Paganulus novam
sedem, quæ decedentis conditioni respondeat, sibi à Deo paratam
inveniet? An in gehennali igne tandiu futurus est, quoad justas pro-

veniali culpa pœnas exolverit, quibus exolutis in locum parvolorum transferatur? At in inferno nulla est redemptio, nullam redemptionis spem affulgere iis, qui in tartaro, tamquam in sede ultima sibi à Deo definita reperiuntur, ceu in extremo damnatorum fine, sacræ littoræ docent. Verùm si quis inferna loca coleret quoisque satisfaceret In inferno nullam esse redemptio- nem, quo mo- ultimo esset? Huic interpretationi fidem addere possumus ex Durando, qui 4. sent. d. 21. q. 2. in resp. ad 3. allatam Sancti Job dum. auctoritatem, [in inferno nulla est redempcio] explicans: cum Durandus. manifestè dixisset, in tartaro remissionem peccatorum venialium, Job senten- tia. quorum remissionem in vita quis olim impetrarit, contingere posse, mox inquit. [Auctoritas adducta in oppositum loquitur de pœna debita per se peccato mortali, cui per se debetur infernus, non autem de pœna debita veniali, nisi quatenus adjungitur culpæ mortali non dimissæ.] In re autem nostra Pagani veniale peccatum nulli culpæ mortali copulatum pro certo statuimus.

Joannes Scotus in hac ipsa difficultate liberius versatur, ac d. 21. Venialia pec- 4. sen. veniali peccato temporalem pœnam deberi justo Dei judicio cata in gehé- latè probans, veniale peccatum sive dimissum olim fuerit, sive na relaxari sensit Sco- non, etiam in gehenna omnino relaxari autumat: cujus opinioni- fermè adstipulatur Gabriel Biel. 4. d. 16. q. 5., abiret igitur pa- ganus iste è gehenna, juxta Scotti opinionem; aliter pro veniali cum mortali peccato nullam connexionem habente, æternos cruciatus sustinere cogeretur, contra communem bene sentientum opi- nionem, pro qua hæc prodidit citato loco Durandus. [Sed pro Durandus: venialibus quantumcumque multiplicatis, nisi esset cum eis aliquod peccatum mortale nullus damnaretur ad pœnam æternam.]

Si qui forte hoc in animum suum inducant, pariter dare tenen- tur, futuram in Paganulo reordinationem quandam voluntatis, qua detestaretur veniale peccatum, quo culpa illius obliterari posset. Possibilem verò post hanc præsentem vitam hujusmodi operationem rationali animo non planè adhuc in ultimo termino existenti tuetur Durandus.

An aptiorem locum in igne purgante huic adscriberet Deus eodem ipso titulo, de quo hactenus? An exemplo, secura Pagani morte, illius animum ea animadversione afflictaret Deus, quæ gravi- tate sua diuturniorem mulctam æquipararet, ac eodem temporis momento Paganus peccati venialis in vita patrati displicentia tactus recta ad limbum properaret?

Quid si nullo veniali peccato pollutus vitam cum morte Paganulus rationis usi prædictus commutaret? Data hypothesis; de isto opinarer, quod de parvulis nulla actualis peccati macula infectis ante usum rationis morientibus catholica veritas habet; eadem quippe omnino paritas videtur.

Debiles esse ad totius legis custodiam Paganorum vires.

C A P. XIII.

DEinceptis indagandum est , quid cæteri theologi arbitrentur de naturali liberi arbitrii potestate , quatenus legis naturæ præcepta custodire potest . Horum omnium vox , & sententia communis est . Nullum ex paganis hominem variis etiam virtutibus moralibus excultum universæ legis observatorem esse posse , etiam quantum ad substantiam operum , quamvis naturalium mandatorum , si minus unum quodque (in quo à paganis peccatorem supernaturalis fidei auxilio communitum distinguo) aliqua tamen observare valeat , cujusmodi sunt , quæ circa honorem parentibus debitum , misericordiam pauperis sublevandam , justos contrahens , atque distractus & cætera hujus generis præcepta versantur . Primæ partis asserti , quod mihi maximè placet , firmamenta petenda sunt ex iis , quæ adversus Seyflellum protulimus . Secundæ partis unicum , idque pervalidum argumentum est istud . Etsi vitio originalis culpæ , neque intelligens , neque volens virtus in homine perierint (æquè enim in illis , ac in Angelis integra naturalia , si essentialia perpendantur , permanerunt , ut cum B. Dionysio Areopagita omnes theologi fatentur), gravia tamen vulnera utraque hominis virtus sensit , etenim illa ignorationis vitium , & tarditatem ad assequendam veri cognitionem : hæc verò propensionem ad virtus , & sentientis appetitus rebellionem incurrit , ex quo factum est , ut liberum hominis arbitrium adeò sit in deteriorius commutatum , ut quod alias , ne dum secuta primi parentis culpa , promptè , ac suaviter , & assequi naturali acumine intellectus , & potestate propria voluntatis operari poterat , nunc vix diligenter , & accurato studio , & magna non nisi difficultate , & conatu exercere possit : ex sunt humanæ mortalitatis illecebræ , Cacodæmonis versutiæ , & innumeræ totius universitatis occasionses ad flagitia : quibus accedunt pravæ uniuscujusque hominis affectiones , quibus sæpè numero agitatur , & ne ad virtutem properet , retardatur . Hoc nempe illud est , quod Conciliorum Milevitani , Arausidiani , & Tridentini patres Spiritus Sancti afflato humanis mentibus toties inculcant , præmonentes omni timore , ac tremore tractandum esse salutis nostræ negotium , ne ab his hostibus victi in gehennalia incendia detrudamur . Quod si humani oculi acies , ut suo videndi munere fungatur , non modò sana , verùm etiam lucis auxilio indigat , velut Augustinus humanam imbecillitatem optimè callens pulchrè expressit . [Sicut enim oculus corporis etiam plenissimè sanus , nisi candore lucis adjurus non potest cernere , sic homo etiam perfectissimè justificatus , nisi æterna luce justitiae divinitus adjuvatur ,

tur, rectè non potest vivere. Sanat ergo Deus, non solum, ut deleat, quod peccavimus, sed ut præstet aliud etiam, ne peccemus]; haud sanè prudentis erit arbitrari, originali labe infectam, variis passionum fluctibus agitatam, ac demum morbis, ac languoribus plurimis infirmam Pagani naturam omnia legis mandata propriis viribus exequi posse, præcipue cum nequeat istud absque certo perseverantia beneficio fieri, quod, consentientibus omnibus sanctis Patribus, ac theologis, quocunque in statu divinum munus fuit. At quia naturæ virtus extincta non est, ideo potest sèpè numero, ut supra monuimus, eas operationes edere legi naturæ congruentes, quæ virtutem arbitrii non excedant, quod tunc præcipue potest, cum non tam vehementi passionum motu, & agitatione concutitur. Et licet quæstio ista sit de eo genere disputationum, quæ humanis rationibus etiam ab invitis assensum extorquentibus, communiri non possit (ut ex allato anteà fundamento cognoscere licet, cuius robur, si expendatur, repugnantiam moralē potius, quam physicam esse in homine probat, quo minus universæ legis observator sit) veritas tamen jam statuta ex sacro-sanctis Conciliorum sanctionibus, Patrum sententiis, atque manifestis sacræ scripturæ testimoniis ita efficaciter ostenditur, ut nulli liceat oppositum sustinere.

*Viribus Liberi arbitrii licere Pagano ad breve tempus,
non autem in perpetuum virtutis
opera seculari.*

C A P. X IV.

QUAM facilis autem sit responsio ad ea, quæ pro corroboratione contrariae opinionis adducebantur, multis ante nos seculis docuerunt sancti Patres Augustinus, & Hieronymus, ille enim in primæ argumentationis confutationem adversus Pelagium subtiliter, ut sibi videbatur, sic ratiocinante: [quod si nolumus non peccamus. Nec præciperet Deus homini, quod esset humanæ impossibile voluntati], ex quibus inferebat S. Augustin. (cum totam observari legem Deus præcipiat) omnia legis præcepta lib. 2. cap. 3. custodiri posse, hæc responderet. [Sed hoc non vident, quod ad nonnulla superanda, vel quæ malè cupiuntur, vel quæ malè mentiuntur, magnis aliquando, & totis viribus opus est voluntatis, quas nos non perfectè in omnibus habituros prævidit, qui per prophetam veridicè dici voluit: Non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens]. Sic Augustinus, qui in deficietes plerumque liberi arbitrii vires causam conjicit, ex qua oritur insufficientia à liberi arbitrii ad omnimodam legis custodiā, cum sèpè ad hoc munus magnis, valentissimisque viribus opus sit, quæ vitio mentis, ac humanæ infirmitatis haberi nequeunt. Responderi præterea

reà non sine magna probabilitate potest . Haud dici posse Deum impossibilia præcipere , quamvis jubeat , velitque totam legem ab omnibus observari , quam tamen nullus solius naturæ viribus unquam observavit , cum possibilis sit unicuique completa mandatorum Dei observantia cum auxilio divini numinis , quod , ni creatura spernat , paratum esse omnibus , & singulis hominibus constat .

Hic verò disertis verbis ostendit , atque declarat in libera hominis potestate sicut esse turpiter , ac laudabiliter operari pro modo , & ratione humani arbitrii , quod cum deficientis sit naturæ , potest quidem ad breve tempus , non autem in perpetuum se se in-

D. Hierony- bonis operibus perpetrandis exercere; Hieronymi verba sic habent: mus dialogo [Hoc est quod tibi in principio dixeram , in nostra esse potestate 3. contra Pe- vel peccare , vel non peccare , vel ad bonum , vel ad malum ex- lagianos post tendere manum , ut liberum servetur arbitrium , sed hoc pro modo , & tempore , & conditione fragilitatis humanæ , perpetuitatem autem impeccantiaz soli reservari Deo , & ei , qui verbum caro fa-ctus carnis detrimenta , & peccata non pertulit . Nec quia , ad breve possum , coges me , ut possim jugiter , possum jejunare , vi- gilare , orare , legere , psallere , sedere , dormire , numquid in- perpetuum ?] Sic Hieronymus , cuius exemplis nihil illustrius ad rem nostram patefaciendam excogitari potest , sicuti pariter ad id refellendum , quod in ultima ejusdem argumenti parte tangebatur , clarissima sunt ejusdem verba , quibus caslam esse hanc argumen-tandi rationem persuaderet . Potest Paganus hoc , vel illud naturæ præceptum observare , ergo pariter omnia poterit custodire . Sed audiat lector Hieronymum adversus eosdem Pelagianos solita subtilitate , & elegantia hac de re disputantem ; is enim postquam di-xerat , Deum humano ingenio possibles fecisse omnes artes , & disciplinas , quippe quas plurimi mortalium assecuti sunt . Sic lo-quitur [Possum discere v. g. grammaticam , rethoricam , philosophia tria genera , Physicam , Ethicam , Logicam , Geometriam quoque & Astronomiam , Astrologiam , Arithmeticam , Musicam , quæ & ipsæ partes philosophiaz sunt , medicinam etiam , quæ in-tria dividitur , juris quoque & legum scientiam . Quis nostrum , quamvis sit ingeniosus , poterit omnia comprehendere , cum elo-quentissimus orator de rethorica , & juris scientia disputans dixerit : Pauci unum possunt , utrumque nemo . Vides ergo quod Deus possibile jussit , & tamen id , quod possibile est per naturam , nullum posse completere . Dedit itaque præcepta diversa , virtutesque varias , quas omnes simul habere non possumus .] Sic Hiero-nymus , qui adeò clarè omnes adversariorum nodos dissolvit , ut nihil amplius in eorum confutationem exigatur .

Num à Pagano Deus amore amicitiae super omnia diligi possit.

C A P. X V.

Quoniam scio non adhuc constare inter doctores quid sit, amare Deum amore amicitiae super omnia, ideo hujus questionis enodationem inchoaturus, ab explicatione amoris super omnia exordiar, omissaque multiplici aliorum doctorum interpretatione, ego brevem, & expeditam hujus rei arbitror esse explanationem, quæ propriam amicitiae amoris Dei constituit rationem in eo, ut creatura Deum amet, eique bonum vellet ex sola divinæ majestatis, naturæ, ac bonitatis complacentia, secluso quocunque amantis commodo, aut præmio; ex qua Dei complacentia subinde oritur velut ex certa origine, & serie, ut homo promptus, ac paratus sit, unumquodque detestari, ac fugere, quod cum amore Dei ita pugnat, ut ambo simul esse non possint. Quare particulæ illæ, *super omnia*, quæ ordinem, & connotationem ad alia significant, haud referendæ sunt ad quæcunque bona, quorum amore capiamur (quasi alia creata bona non æque ferventi amore, ac etiam ferventiori, ac Deus ipse, diligi possint, cum certo experimento constet, plerasque genetrices suos fœtus amore teneriori, ferventiorique diligere, quam sit amor amicitiae Dei super omnia, ac easdem filiorum mortem graviori, & acerbiori animi sensu prosequi solere, quam esse soleat dolor, quo peccata eadem in contritione detestantur) sed referri debent ad ea bona, quæ cum divino amore pugnant. Hinc, ille verus Dei amor super omnia appellandus est, quo creatura Deum sui gratia sic amore prosequitur, ut neque possit velle aliquid eorum, quæ Dei amicitiam scindunt, cujusmodi sunt peccata mortalia, neque ita rebus creatis adhærere possit, ut earum amor ad violationem legis, aut amicitiae divinæ hominem alliciat. Quo illa salvatoris nostri verba spectare reor: [Qui amat patrem, aut matrem plusquam me, non est me dignus,] illo enim divinæ legis præcepto haud caretur, nefas esse filios ardenter amore parentes suos, quam Deum colere; sed potius eis duntaxat parentum amor inhibetur, quo ut parentibus quædam obsequia terrenæ utilitatis exhibeant filii, majestatem, cultumque Dei contemnunt.

Hinc per se patet, mutuo, ac inexplicabili nexu in viatore complicatum esse amorem Dei super omnia, & summum de peccatis, ac facinoribus in Deum patratis dolorem, qui usitato nomine à Theologis contritio appellatur, cum neque amor Dei super omnia in peccatore sine maximo patrati criminis dolore, & vice versa, summus de peccatis dolor sine amore Dei super omnia esse possit implicitè saltem. Ex quo præterea aliud, quod ad rem nostram per-

Amor Dei
super omnia
quinam sit.

pertinet, intelligitur, nempè in allato hujus capituli titulo hanc involvi quæstionem. An Gentilis, seu Paganus de peccatis in Explicatio ti Deum commissis conteri, ac dolere possit, idem enim de contritio tuli capituli. ne, ac amore Dei super omnia judicium esse debet.

Ne verò, quæ allaturi sumus, dubiam sententiam habeant, certum esse ex iis, quæ superius disputata sunt, statuo. Nullum planè hominem quicunque ille sit, Dei amore super omnia frui posse, absque illo divinæ gratiæ auxilio, quod, et si ordinis sit naturalis, diversum tamen est, ac distinctum à dono creationis, quodque in omni virtutum operatione per necessarium est; sic enim fiet, ut haud nobis sit diutius immorandum in cognoscendis, atque examinandis nonnullis recentiorum theologorum opinionibus, qui discordes doctorum de hac difficultate animos conciliare nituntur, dum afferentem sententiam viribus naturæ Deum diligi posse, ex eo solum capite refellunt, quod, præter naturalem liberi arbitrii virtutem, ad Deum super omnia diligendum, gratia ordinis tamen naturalis exigatur, qua Paganus gratuita Dei miseratione excitetur ad eam cogitationem, quæ Deum summi diligendum repræsentat. Etenim, meo sanè judicio, neminem eorum, qui afferentis sententiæ auctores, & patroni sunt, futurum autumo, qui oppositum tueretur, cum & ipsi intelligentiæ humanæ naturam, ac conditionem optimè callentes, non possent non fateri, excitantem omnino exigi virtutem, quæ motoris officio fungens, facultatem intellectus, qui ab extrinseco principio plerumque moveri deberet, ad veri apprehensionem suaviter impellat: at hæc impulsio, si gratia, & æquum est, appellatur, næ illi gratiam hanc concedere renuerent, quemadmodum mihi de mente Scoti, Durandi, Gabrielis, & aliorum fidenter polliceor, maximè cum excitans illam motio, quam gratiam naturalis ordinis ducimus, quodammodo jurè debeat naturæ intellectuali, quæ cum nata sit diversis bonis, & malis motibus cieri ab extrinseco, ad veri cognitionem, suavisima Dei providentia, ab aliquo motore agi deberet, ne ad solam erroris deceptionem à Dæmonibus pérpetuò protrahatur: at quinam motor hic esse poterit, ni vel Deus ipse solus, vel felices Angeli ejusdem Dei mandato? Tota igitur præsens controversia de sola transnaturali gratia intelligi debet, sicuti ea pariter accipienda est, de amore Dei super omnia efficaci, non autem inefficaci.

Bartholom. Nam quod alii autumant, Deum amari posse super omnia amore Medina, ac inefficaci viribus naturæ, frivolum est, cum non amor iste Dei, pleriq; Tho- sed appetentia amoris potius dicenda sit; quid enim est, velle inistiarum p. placere Deo super omnia, seu vellem amare Deum in omnibus z. q. 109.

(in quo vim inefficacis amoris statuunt hi, quibus hæc opinio probatur) nisi appetentia, & inane quoddam divini amoris desiderium, quod non in rem præsentem, qua Paganus fruatur, sed in rem futuram, quæ nondum est, sed ut sit, appetitur, ferri solet. Neque præterea lectori celandum est; in præsens à nobis non magni faciendam esse eam discipulorum D. Thomæ distinctionem per fa-

milia-

miliarem , qua duplicitia amoris genera distinguentes , (alterum ; quo Deus amatur , ut naturæ auctor , bonus justus , & sapiens ; alterum , quo , ut unus , & trinus , divinæque beatitudinis largitor est) putant illum possibilem , hunc impossibilem esse viribus huma-nis , quoniam in præsentem quæstionem cadere non potest ea di-stinctio , sive ea futilis , sive vera sit (de quo ut alienum non cu-ramus) cum in præsens de illo duntaxat amore Dei agendum sit , qui circa Deum versatur , quatenus naturali lumine , & illustratu cognosci potest ; quis autem ignorat , Deum , ut trinus , & beans est , (ni divina revelatio , sublimiorque humana ratione , & intel-ligentia lucis radius accedant) humanis mentibus esse omnino in-perscrutabilem ? Hunc in modum explanata quæstione , jam ad Do-
ctorum vota examinanda descendo .

Nam haud efficaces naturæ Pagani vires ad Deum super omnia diligendum sentere D. Bonaventura in 2. d. 3. a. 3. q. 1. Cajetanus , & Conradus p. 2. q. 109. a. 2. Ricardus 2. d. 28. a. 1. q. 1., So-tus d. 18. q. 3. a. 3. Altisiodorensis lib. 2. summæ tract. 2. cap. 4. Bartholomæus Medina q. 109. 1. 2. , & omnes passim Angelicæ doctrinæ professores , eo præceptoris sui nixi fundamento , quod ci-tatis locis memoriarum tradidit . Sanctum Thomam sequuntur reliqui fermè omnes recentiores cum Gregorio Ariminensi 2. d. 28. q. 1. a. 1. in confirmatione primæ conclusionis , Abulensi in cap. 19. Matthæi q. 177. Andrea de Vega q. 10. de justificatione , & Mar-silio in 2. q. 18. a. 2. in moto dubio post primam conclusionem .

*In Paganis dari non posse actum dilectionis Dei super omnia
rebellis appetitus ad mala proclivitas , ipsaque per-
fectissimi operis natura ostendere videntur .*

C A P. XVI.

PRÆCIPUA autem hæc videntur esse firmamenta . Efficax amor Dei super omnia fert secum plenam totius legis custodiam ; velle enim , ac re etiam ipsa Deum rebus omnibus anteferre , neque ejus , quod illi displiceat , cupiditate moveri , universæ le-gis mandata adimplere est , sicut Christus ipse clarè protulit dicens [qui diligit me sermonem meum servabit , & Pater meus diligit eum] . Sic apud Joannem dominus , qui testatus est , ex eo amo Joannis 14. ris actu , quo creatura in Deum fertur , scatere absolutani mandatorum observantiam , beatitudinem , atque charitatem , qua veluti in præmium amoris nostri Deus ipse nos prosequitur , quandoquidem dilectio Dei sine mandatorum custodia aut dari , aut conservari non potest , Joanne Apost. dicente : [Et in hoc scimus , quo D. Jo. Apo. niam cognovimus eum , si mandata ejus observemus . Qui dicit se Epist. 1. c. 2. nosse eum , & mandata ejus non custodit , mendax est , & in hoc veritas non est . Qui autem servat verbum ejus , verè in hoc cha-

ritas Dei perfecta est ;] at istud nostris viribus impar esse anteā probavimus . Postea efficaci Dei amore teneri , perfectissimum , summumque naturæ opus est , ad quod edendum integræ , ac efficacissimæ ejusdem benè valentis naturæ vires exiguntur ; & tamen Pagani naturam viribus attritam , infirmam , ac labentem esse nostro etiam in dies periculo experimur . Amplius , ea est rebellis appetitus ad mala quæque proclivitas , ut non nisi per summan difficultatem humanæ voluntati potestatem faciat , aliquos vulgaris virtutis actus edendi : quomodo igitur difficillimæ , & à sensibus remotissimæ virtutis opus , quod vix in hominibus undequaque perfectis , ac gratia Dei munitis dari potest , Paginus edet ? Ad hæc , sacræ literæ dilectionem hanc opus esse divinum , peculiarique Dei privilegio in hominibus produci solitum multis in locis

Ad Rom. 5. docent . Ad Romanos : [Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum , qui datus est nobis :] & idem Paulus

Ad Galat. 5. enumerans Spiritus sancti fructus , primam charitati sedem assignat , **Joannis 4.**

[fructus autem Spiritus est charitas , gaudium &c.] Et Joannes inquit , [charitas ex Deo est ;] at quæ perfectior charitas ea fangi potest , quæ divini amoris flamna accenditur ex obsequio , ac ipsius divinæ naturæ complacentia ? Quod si mandatorum observatio dilectionis Dei effectus est , & quidem supernaturalis , quid de amore Dei hujus effectus causa dicendum erit ? nisi ut eum transnaturalē , & planè divinum appellemus , cum à causa duntaxat naturali supernaturalis effectus produci nequeat ? Deinde qui proximi amans est jure à Paulo dicitur totius legis observator , [qui enim diligit proximum legem implevit] , ergo si tantæ est efficacitatis dilectio proximi , ut per eam homines universæ legis factores redditantur , quod gratiæ divinæ opus est , quid arbitrandum erit de eo amore , quo creatura Deum ipsum complectitur : an non is abundantiori ad sui productionem indigebit gratiæ auxilio ? Præterea quis vel in factis literis , vel in Patrum voluminibus , vel in sacrorum Conciliorum constitutionibus aliam Dei dilectionem præter eam , quæ passim ab omnibus donum , gratia , & opus Spiritus sancti vocatur , observavit unquam ; ergo frustra duplē Dei dilectionem , seu charitatem , naturalem alteram , supernaturalem verò alteram commentantur aliqui . An potiora hujusc rei quæris argumenta ? Perpende , amorem Dei super omnia opus esse præcipuæ cuiusdam , & eximiæ pietatis , quæ assensu omnium Patrum , ac Augustini maxime ex una Dei gratia profici sci potest . Contemplare nihil excellentius dilectione Dei super omnia ad primam gratiam promerendam fangi posse , velut titulus ipse per se declarat , ut nempe gratuita Dei dilectione digni reddantur , qui divinæ dilectioni student : at jam ex factis Arausicanis , Milevitanis , & Tridentini canonibus certum fidei dogma est , impotentes esse solius liberi arbitrii vires ad Dei gratiam assequendam ; ergo neque humanis viribus ea Dei dilectio tribuenda est , quæ divinam gratiam non potest non impetrare . Cogita postremò , conceptum de per-

petra-

petratis sceleribus dolorem ex gehennæ metu prævenientis gratiæ donum à Tridentina Synodo appellari ; & nullo modo inficiaberis, majorem dolorem non ex fœditate peccati , non ex infernali carceris suppliciorum consideratione , sed ex dilectione , summaque Dei complacentia ortum divinum opus esse ? Ergo in dubium vocare nemo debet, unam duntaxat Dei super omnia dilecti esse charitatem , quæ divino cooperante gratiæ supernaturalis auxilio habetur .

Profectò certissimam esse hujus sententiaæ veritatem nonnullis SS. Patrum etiam Sanctorum Patrum testimoniis ostendi potest ; & insignis qui ^{testimoniis} idem expli- dem B. Augustini divinæ gratiæ propugnatoris acerrimi locus is est, catur. qui epistola 107. legitur : ubi unam esse Dei dilectionem , eamque B. Aug. in supernaturalem declarat . [Liberum arbitrium ad diligendum Deum Epist. primi peccati granditate perdidimus :] at si originaria labè vis humana diligendi Deum concidit , haud dubiè ea sola Dei gratiæ ope, & opera Paganis poterit restituī . Quod ampla oratione probare voluit S. Bernardus , dum in eo libro , quem de amore Dei prænotavit , meminit unius duntaxat divinæ dilectionis .

*Dei amorem super omnia haud impossibilem esse
Paganis viribus defenditur.*

C A P. XVII.

EX adverso tamen dilectionem Dei super omnia virtuti naturali Paganorum convenire posse viri doctissimi , ac magni nomis censem , ut Joannes Scotus 2. d. 28. q. 1. versiculo ad Joan. Scotus argumenta , ubi totam legem ab infidelibus observari posse docet; at inter cætera legis præcepta primum esse de Dei dilectione mandatum , quis ignorat . Non possum tamen non fateri , Scotum 3. d. 27. q. 1. in oppositam opinionem propendere , cum afferat , hunc dilectionis actum viribus quidem naturæ , at non corruptæ , sed institutæ , ut ille loquitur , esse possibilem : naturæ autem institutæ vocabulo idem illud intelligit , quod cæteri doctores exprimunt , voce naturæ integræ . Tutius adduci potest Gabriel Biel 3. sent. d. Gabr. Biel 27. q. unica ar. 3. dubio 2. prop. 1. cuius verba sunt . [Viatoris ^{op.} voluntas humana ex suis naturalibus potest diligere Deum super omnia .] Sic Biel , qui hanc eandem esse Ochami , Petri Aliacensis , & Scotti opinionem arbitratus est , cui , non satis sibi constans , nec memor eorum , quæ p. 2. q. 109. scriptis prodiderat , adhæsit Ca-Cajetani conjetanus , tom. 1. opusculorum tract. 4. q. 1. , dum testatur , viri traditio bus corruptæ naturæ haberri posse contritionem , quæ est dolor de peccatis ex amore Dei super omnia dilecti proficilicens . Sed num quid in horum classem referendus est Durandus , qui 1. sent. d. 17. Durandus . q. 2. num. 21. & 22. sine charitate infusa diligi Deum posse , ac naturalem erga Deum charitatem dari testatur ? Non dissentit Seyf-

Seyfello.

sellus tract. suo p. 2. a. 2. qui , et si de amore Dei super omnia non disputet expressis vocibus , satis tamen indicat , hanc sibi sententiam probabilem , ac tutam videri , dum inquit . [Etsi carnis fragilitate allecti aliquando sunt transgressi (legis naturæ præcepta) lumine rationis , & vi insitæ animæ rationis compuncti reatum suum cognoscentes pœnitentiam egerunt , & pro rationis naturalis dictamine satisfecerunt .] In illud autem (exceptis Durando , & Seyfello) cæteri doctores citati conspirant ; nempe hunc divini amoris super omnia actum , certa Dei ordinatione , & infallibili , habitualem gratiam comitari . qua cælesti patria digni constituantur , etiam si actus naturalis dilectionis , (si principia ejus spectentur) virtute duntaxat liberi arbitrii productus sit .

Fundamenta sententiarum do-
centis Deum super omnia amari posse. At quænam opinionis hujus sunt propugnacula , multa sanè , sed fortiora duntaxat ex Gabriele , & Scoto .

Principio , rationis dictamini , ac judicio suapte natura obsequi voluntas potest , quippe quæ , ut meritò protulit Anselmus , intelligentiæ nostræ est pedissequa adèd libera , ut nihil in ejus dominium magis cadat , quam voluntas ipsa , hoc est sui ipsius operatio , sicut lib. 3. de libero arbitrio prodidit Augustinus ; sed naturali captu hominis ratio , Deum esse summè diligendum , ostendere voluntati potest , non solùm quod , natura duce , summum bonum summo etiam amore dignum esse cognoscitur (Deum autem immensæ bonitatis fontem esse hæc ipsa mundi machina , & creatura bonitas declarat , quæ cùm finita sit , infinitæ divinæ bonitatis velut scintilla quædam elucet); verùm etiam , quod Deum esse summè bonum plures solo naturæ judicio utentes attigerunt , ut latissimè infra demonstrabitur : ergo poterit Pagani voluntas summæ dilectionis actum elicere . Ad hæc , Pagani voluntatem cum errore , ac fallaci rationis humanæ judicio quotidie convenire posse vel ipsum experimentum docet , dum neglecto ordine naturæ utendis creaturis homo fruitur usque in contumeliam creatoris , cur ergo similiter concordem esse posse cum recto rationis judicio negabimus

Manichæi er-voluntatem , quæ nullo modo , ut Manichæus mentiebatur , naturaliter mala est . Postea , voluntas Pagani ex creaturis in creatoris cognitionem assurgentis efficaci appetitu potest velle Deum esse

Deum , nullique alteri divinitatis præstantiam concedere ; at iste
summus est divinitatis amor . Quid Ethnicus civis pro tuenda Rei-
publicæ dignitate , ut 3. & 9. Ethicorum de forti politico tradit

Aristoteles . Aristoteles , solius naturæ principiis nixus , & idololatra pro impuro falsorum Deorum cultu ; immò amicus pro amico sanguinem , & vitam profundere possunt , ut plerosque fecisse antiquæ , ac recentes historiæ tradunt , quod maximæ charitatis opus esse sacra scriptura testatur dicens : [Majorem charitatem nemo habet , quam
quod ponat quis animam pro amicis suis :] & pro vero Deo , in
quem ferventissimo amore natura fertur , naturalis charitatis signifi-
cationem sui sanguinis profusione Paganus dare non poterit ? Ad
extremum , licebat istud naturæ nostræ , antequam originaria labo-

con-

contaminaretur , ut cum discipulis suis arbitratur Angelicus doctor S. Thomæ o.
p. 2. q. 109. a. 2. , at cur non etiam nunc licebit , cum naturalia pinio de di-
omnia in Angelis , & hominibus integra permanserint , quæ sola_ lectio Dei
summi amoris operationem habere debent . super omnia
ante Adami peccatum .

*Amorem Dei super omnia etiam Paganorum viribus possibilem,
quamvis raro , nulla ratione dispositionem
ad gratiam appellandum .*

C A P. X V I I I.

DE hac celebri inter præcipuos theologicæ alæ præfectos dis-
putatione quid ego judicii habeam , tribus enunciatis doce-
bo . Primum possibilis est Pagano solius liberi arbitrii viri-
bus utenti actus amoris Dei super omnia . Hoc , mea quidem sen-
tentia , pervincunt eæ argumentationes , quas nos in corroboranda
Scoti , & aliorum opinione pertexuimus : quid enim obest , cur
aliquo temporis intervallo , quo neque à Cacodæmonis suggestioni-
bus , neque à carnis oblectamentis , neque à mundanis blanditiis
graviter Paganus impellitur , edat eum amoris actum , cuius prin-
cipia in suo dominatu haber , quique & naturæ congruens , & inter
morales actus viribus nostris maxime debetur , ne deterioris omni-
no conditionis sit rationalis creatura in amando conditore suo , quam
sint bruta rationis expertia , quæ uti sine suo haud frustrantur , ita
Deum sui effectorem , ut eis per naturam licet , quodammodo dili-
gere , seu agnoscere videntur .

At obex est ipsa præclarissimæ operationis , cuiusmodi amor est
Dei super omnia , edendi difficultas ; at quonam ex capite oritur ?
non ex Deo , qui ex se summè amabilis est ; non ex principiis effi-
cientibus , quæ uti libera , sic suorum actuum Domini sunt ; non
ex inclinatione relictæ ob peccatum primi parentis , quæ nulla assi-
gnari potest , ni præter solam gratiæ privationem peregrinam qua-
litatem , quod absurdum est , inducant hæc asserentes ; in privatio-
nen verò gratiæ causam hujus conjicere , est afferre id pro solutio-
ne quæstionis , quod in quæstionem cedit ; non ex oppositis tandem
habitibus vitiiosis , cum in plerisque Paganorum non ita facilè do-
minentur , sed virtuosis potius affectionibus polleant ; Quid erit igi-
tur ? an forte , quia difficilius est Deum amare , quam Deum esse
summo amore dignum agnoscere , ut Vega arbitratur ? At sui juris
voluntas est , sibi propositum ab intellectu objectum eligere : immo
humanæ voluntatis natura est , ut prævio intellectus actu satis ad
operandum parata sit , & quodammodo perfectionem ab intellectu
proponente hauriat ? ex quo efficitur , ut qui semel concedit , pos-
sibilem esse operationem intellectus Deum summè amandum judi-
cantis , subinde asserere teneatur , similem operationem voluntatem
Pagani habere posse , cum hæc duo humanæ operationis principia
pari

pari passu gradiantur. Tandem cum major, vel minor patrandæ operationis difficultas haud tollat potestatem, neque aliquam repugnantiam ostendat, profecto ad istud confugere, non impossibilitatis, sed difficultatis causa assignatur, quod nos etiam ipsi difficillimum esse ultrò fatemur.

Quòd si contendant alii virtute legis naturalis constare non posse, esse Deum super omnia diligendum, sed ad hoc peculiarem Dei intellectum humanum ad hujusmodi cogitationem elevantis motionem requiri, ex superioribus facile refelluntur, cum istud gratiæ Dei auxilium nec vires, nec limites creatæ naturæ transiliat, hic autem de supernaturali duntaxat gratia sermo est; immo isti adversarium habent B. Augustinum, qui magis reconditam, magisque

Aug. lib. 8. de Civit. Dei cap. 9. abditam de Dei natura scientiam philosophis attribuit, sic scribens:

[Philosophi de Deo summo, & vero ista senserunt, quod & rerum

Philosophi quid senserint de Deo. creaturam sit effector, & lumen cognoscendarum, & bonum

agendarum, quod ab illo nobis sit, & principium naturæ, & veritas doctrinæ, & felicitas vitæ.] Sic Augustinus, qui multo libenter Deum esse summè diligendum à Paganis cognitum fuisse concederet, non solum quòd de Deo altiora attigerunt, verùm etiam

quia Dei amore super omnia esse oportere ex aliis Dei prærogativis illis planè perspectis velut necessaria argumentatione fateri co-

gebantur, sicuti idem testatur Augustinus citati libri cap. 11. qui

dum causam tam præclaræ cognitionis philosophorum venatur, eam

ex creaturis habuisse philosophos scribit.

Si verò rursus respondeant amorem Dei super omnia unius duntaxat generis, ejusque transnaturalis esse, ac propterea non posse

eum viribus naturæ, sed solo supernaturalis gratiæ auxilio homini

innoscere. Nova hæc responsionis formula mihi nunquam aut fir-

ma, aut stabilis visa est, reputanti videlicet omnes ferme ad unum

theologos, quotquot in superioribus capitibus adducti sunt, natu-

ralem Dei amorem in rationali creatura agnoscere, quamvis eorum

plures putent, Deum ut naturæ duntaxat author est, non vero

Duplex amor Dei super omnia a cōcedendus. quatenus transnaturalium donorum largitor est, diligi posse amore amicitiæ. Quid? an non mirum est, duplex cuiuslibet alterius vir-

tutis genus admittere, infusarum alterum, & acquisitarum alterum;

& unicum principalioris virtutis amoris, & amicitiæ Dei, idque

supernaturale duntaxat constituere? An divinam dedecet majesta-

tem, naturalem hanc dilectionem, qua à creaturis ametur, propa-

gare; an fortassis incapax tantæ virtutis est creatura? Profecto

spem, & humanam de Deo fidem, quibus pleraque credunt, & spe-

rant, communi assensu hæreticis concedunt omnes, at cur non

etiam eisdem, seu Fidelibus, & Paganis amicitiam Dei naturalem

non concedent, scilicet minoris est virtutis, in edenda amoris in-

Deum operatione voluntas humana, quam sit in fidei, & spei pro-

ducendis actibus? Tandem vel nullam planè etiam imperfecti amo-

ris in Deum naturalem esse posse in hominibus operationem, vel

certè aliquam esse arbitrantur isti. Primum afferere non possunt;

quan-

quandoquidem hinc consequeretur, naturæ viribus Deum nullo modo diligi posse, ex quo subinde infcri posset, abilitam penitus humani arbitrii esse virtutem, ne in Deum naturali illustratu cognitum amore inflammaretur; quod quis dicat, cum vehementi adèò motu, natura cogente, in Dei amorem unusquisque rapiatur, ut nulla fuerit tam fera gens, quæ hoc amore impulsa non solum Deum coluerit, verùm etiam publici hujus amoris divini signa dederit multiplici cæremoniarum, ac sacrificiorum genere. Ergo secundum fateantur necesse est; at si datur imperfectus amor, quid repugnat, quominus ad eam usque divinæ dilectionis metam perveniat, in qua vera amicitia ratio sita sit. Certè, si tam validæ sunt virtutis vires, ut virtutum sectatores, nec de facie quidem cognitos quilibet virtutis cultor observet; qua probabili ratione similis Dei amicitiam in hominibus esse posse inficiabuntur? Quod ni ita esset, quo modo, adversus sacrosancta Concilia, & sacras litteras, constare non posset homini, se supernaturem Dei gratiam, & charitatem possidere, cum sine hæsitatione ulla, Deum se super omnia diligere tuto quis cognoscere possit. Quod si hanc cognitionem Paganis neges, eam certè piis, ac catholicæ religionis cultoribus negare non potes, apud quos frequentes hujus amoris Dei super omnia operationes familiares sunt: & tamen quis mortaliu[m] amore ne, an odio novit se esse dignum? cum neque vas electionis Paulus, qui sibi vacuam Dei gratiam non fuisse fidenter testatur, clamet [nihil mihi conscient sum.]

Secundum enunciatum. Ista summæ dilectionis operatio tantæ naturalis, & moralis perfectionis est, ut paucissimis mortalibus, ac Paganis virtute solius naturæ contingat. Hoc demonstrant ea firmamenta, quibus primo loco adducta fulcitur opinio; hocque etiam non obscura ratione demonstrari potest, quoniam actus iste amoris Dei tantæ perfectionis est, ut à qualibet creatura perfectior, ac sublimior elici nequeat propriis viribus, quæ in unum omnes collectæ esse debent, ut hunc amoris actum edere queant, quod raro contingere alibi ex Augustino probavimus. Deinde fideles ipsi haud facilem experiuntur hanc amoris Dei super omnia operationem, nisi post longam virtutum exercitationem: ergo difficillima Paganis erit; ex qua difficultate, ac perfectione morali hujus operis numquam satis pro dignitate laudari mos loquendi sacrarum litterarum, ac Sanctorum Patrum invaluit ut de ea ceu de heroica Sancti Patres virtute verba facientes, raro discrimen, quod inter supernaturem, cur duplicitis ac naturalem Dei amorem intercedit, aperire studuerint, immò de amoris super ea velut de infusa à Spiritu sancto virtute agant, quod tamen non omnia non meminerint. eo in sensu intelligendum est, ut nulla hujusmodi dilectio naturæ viribus dari possit, sed quod ea, ut plurimum, originem è cœlesti gratiæ supernaturalis auxilio trahat, immò quod ea, quantum humana mens conjicere potest (licet re ita non sit) Dei miseratione, & gratia digna videatur, cum (si res nostro, non autem divino iudicio penanda esset) creatura summè Deum amans quadam reciproca

ciproca amoris vicissitudine, velut in præmium amoris, non aliud, quam amorem divinum jure sibi vendicet.

Tertium enunciatum. Amor tamen iste Dei super omnia, qui naturæ viribus haberi potest, nulla ratione dispositio ad gratiam Dei acquirendam appellari debet, cum ei neque de condigno, neque de congruo, neque ex infallibili Dei ordinatione habitualis gra-

^{Amor Dei su- per omnia} Amor Dei su-
per omnia
^{viribus natu- ræ elicitus} tia debeatur, etiam si Scotus, Gabriel, & Cajetanus aliter arbitruntur. Ad hanc assertionem amplectendam quilibet catholicæ fidei cultor sacrosancti Concilii Tridentini sanctionibus, & decretis co-

non est dispo- gitur, de quibus mox.

^{sitio ad gra-} At quonam ex capite summum hunc Dei amorem sine gratiæ supernaturalis auxilio haberri posse colligemus? Nempe ex allatis hactenus rationum ponderibus: immò ex eo, quòd nullum morale opus, quod à gratia, ac peculiari Dei supernaturali auxilio non proficiscatur, ad acquirendam supernaturem gratiam, velut dispositio deservire possit. Istud præterea evidenter colligitur ex iis loquendi formulis, quas Concilia, & Patres usurpant, dum de amore Dei loquentes, duplēcē Dei amorem assignant, alterum,

, qui est, ut oportet, quique à gratia, & à præcipua Dei miseratione nascitur, ac potens est vel ad habitualem gratiam obtainendam, vel certè ad præexistentem augendam, atque amplificandam; alterum, qui eis verus Dei amor existat, is tamen non est, ut oportet, qui quia ab humano duntaxat proficiscitur arbitrio, propterea ad promerendam gratiam nullius est roboris, aut efficaciæ. Hujus formulæ clarissimum testimonium peti potest ex Concilio Arausicanō canone 27. & Trid. sess. 6. canone 3. in quibus statuunt, hominem non posse diligere Deum sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur. Ex quibus patet, Concilia non quaralibet fidem, spem, & dilectionem libero negare arbitrio, sed eam duntaxat harum virtutum operationem, cuius virtute justificationis gratia homini confertur; ergo ritè quælibet spes, fides, & naturalis dilectionis humanis liberi arbitrii viribus tribui possunt, quæ ad justificationem nihil omnio proficiant.

^{Concilium Arausicanū.}

*A Pagano Deum super omnia diligi posse actu efficaci
dilectionis naturalis, quamvis omnia legis
mandata non custodiat.*

C A P. XIX.

QUOD in prima objectione opponebatur: amorem Dei super omnia adnexam sibi omnino torius legis observantiam postulare, frivolum est, cum affectus observandi totam legem, non verò actualis mandatorum observatio exigatur, nempè amator Dei super omnia pro eo temporis intervallo, quo in amore perseverat, promptus, ac omnino paratus esse debet, pro virili

virili omni à legis mandata custodire, ac eadem exequi. Verum quia vera hæc observatio diuturniori tempore eget, quam sit spatiū, quo actus iste amoris super omnia viget, propterea non ex defectu amoris, sed ex perseverantia, quæ sine Dei auxilio haberi non potest, legis violatio contingit, sicut patet in eo, qui ob læsam Dei majestatem peccata summopè detestans conteritur, corde suo firmiter totius legis præcepta custodire statuens: hic etsi, transacto contritionis actu, mox legem non custodiāt, non ideo veram non habuisse contritionem putandus est; quare aliud est propositum, & efficax voluntas, quantum in se est, universæ legis servandi mandata, & aliud est, re ipsa præcepta exequi, & præconceptum mente, ac cogitatione propositum adimplere, illud ad amorem Dei super omnia, non verò istud, requiritur.

Ex quo patet, sacræ scripturæ ajentis, [qui diligit me mandata Sana ejus mea servabit,] & rursus, [qui dicit se nosse eum, & mandata ejus mandati, qui non servat, mendax est,] hunc germanum esse sensum, qui se diligit me Deum amare profitetur, & mandata ejus firma mentis suæ sententia mandata custodire non desiderat, mentitur. Quamquam jure etiam dixeris, terpretatio. ea, ac similia sacri eloquii testimonia non de charitate, & naturali amore, sed de supernaturali duntaxat intelligenda esse, quo qui fruitur, adjutrice Dei gratia, omnium mandatorum custos esse potest.

Ergo, inquis, saltem fiet, ut durante amore Dei super omnia, totius legis observatio perseveret, sed longissimo tempore iste amor conservari potest; eadem igitur temporis longitudine liberi arbitrii viribus inconcussa, & inviolata naturæ lex permanebit, quod à Pelagiana hæresi excusari vix potest. Verum sicut cum violatione præceptorum legis naturalis amor Dei super omnia consistere non potest, ita diuturniori temporis spatio amor Dei viribus naturæ progenitus vigere nequit, non solum ob ea, quæ in secundo enuntiato attulimus, verum etiam quod, ad conservandum diu amorem divinum, perseverantia plane exposcatur, quæ semper, & ubique divinæ benignitatis munus transnaturale fuit.

Infirma hominis natura appellatur, non quod ei vires à natura tributas peccatum abstulerit; secus, qua ratione, integra post peccatum naturalia permansissent? sed ab extrinseco tantum infirmitas, ac imbecillitas ista, hoc est, à Dæmone, mundo, & carne proficiuntur, ex quo vis argumenti corruit, quippe quæ de intrinseca humanæ voluntatis infirmitate, quæ nulla est, militat; nam licet amorem Dei opus esse excellentissimum totius naturæ libenter faciemur, ad ejus tamen productionem humanæ voluntatis virtus sufficit, quæ uti libera, sic ad quodlibet sibi congruens idonea est.

Illud verò de sensibilis partis rebellione nihil aliud persuadet, quam rarò, ac non nisi maximo hominis conatu haberi posse hanc amoris Dei super omnia operationem, quod ultrò concedimus.

Cum sacræ paginæ amorem Dei supernaturale Donum passim appellant, loquuntur de ea dilectione divina, quæ Spiritus sancti operatur, propter quæ sola, per antonomasiam, charitas, theologico, ac sanctorum Patrum loquendi more, dicitur, at non ob id tamen alterum, pro quo nos in præsens pugnamus, Dei amorem collendum de medio sacræ paginæ docuerunt.

Vera omnium mandatorum observantia non cujuslibet amoris Dei super omnia operatio, & effectus est, sed solius supernaturalis charitatis, cæterum opus naturalis amoris Dei super omnia non tam executionem mandatorum, quam votum executionis esse dimicimus.

Merito D. Paulus totam legem adimplisse cum arbitratur, qui proximi sic amans est, ut parentes colat, vitæ mortaliū, pudori mulierum non insidetur, aliena non rapiat, non mentiatur, rebus non inhiciet alienis. At diu horum observatorem esse non posse Paganum naturali virtute jam non semel fassi sumus, ob perseverantiae donum, quod solius gratiæ munus est. De amore autem naturali super omnia longè alia est ratio, quippe qui abdicato quavis perseverantiae dono per id tempus elici potest, quo non magnis molestiis, ac temptationibus gentilis afflictatur.

Hanciam esse ex sacris Conciliorum fontibus allatam duplicitis amoris distinctionem terria nostra planum fecit.

Etiam si summæ pietatis opus sit amor Dei super omnia, is tamen non semper (quamvis særissimè) à prævenienti gratia superna naturali suas radices trahit, sed à naturali potestate etiam proficitur.

Quamvis, ad gratiam Dei imperrandam humano judicio nihil excellentius obviam dari possit amore Dei super omnia; attamen nihil virium nec iste habet ad eam obtinendam, nisi auxilio transnaturali amans excellat, quod unica esse solet ad gratiam acquirendam dispositio, cuius expers planè est naturalis amor Dei super omnia.

Nullius roboris est argumentatio illa à minori ad majus petita, siquidem timor ex gehennæ metu insurgens, quod Dei donum esse Tridentina Synodus statuit, non is putandus est, quo naturaliter Timor gehennæ insurgente homo corripitur, sed qui divino adjuvante auxilio hominæ qua ratione conceditur; ex quo sit pariter, ut amor Dei super omnia ène donum cœlesti gratiæ influxu productus excellentius donum timore gehennæ sit, quo sensu valida quidem, sed abs re est argumentatio, cum nos hic de amore Dei ex solis naturæ viribus proficiente loquamur. Quocirca fieri poterit, ut gratiæ auxilio attritio corroborata donum supernaturale sit, & nihilominus contritioni seu amori Dei super omnia merè naturali hæc prærogativa nullo modo concedi possit, si is à gratia supernaturali non procedat. Ad extreum quo pacto interpretanda sint sanctorum Patrum testimonia, puto jam satis ex secundo enunciato patere, & rursus adderem ea omnia de sola charitate divinitus infusa ab iisdem prolata esse, propterea quod

quod s̄epissimè hujus amoris actus causam effectricem Dei gratiam habere soleat.

An Paganorum virtutes sint alicujus roboris, & efficacia ad salutem obtinendam.

C A P. X X.

Non attinet hoc loco admonere lectorem, haud meæ mentis esse consilium, investigare, an Pagani vitam æternam consequi potuerint iis solummodo virtutum operibus, in quæ libero voluntatis suæ arbitrio dominabantur, cum istud Paganis impossibile prorsus fuisse constet ex sacris Conciliis, divinis scripturis, nec non communi omnium sanctorum Patrum asseveratione, dum docent, nulli mortalium, quibuslibet etiam egregiis virtutum operibus prædicto, sine supernaturali unius Mediatoris Jesu Christi fide, ac gratia ad beatorum sedem aspirandi spem aliquam affulgere posse, quandoquidem sine fide impossibile esse hominem placere Deo clamat Paulus, qui rursus, non esse aliud nomen sub cœlo, quam nomen Christi, in quo homines salvari debeant, obtestatur; & tamen Paganum utroque supernaturali dono caruisse ea ipsa pagani nominis appellatio exprimit. In quo turpissimè lapsus est cum grege suo Pelagius, qui cœlestia gratiæ supernaturalis dona non agnoscens eo usque insanivit, ut Paganos, qui velut morum cœlestes, ac sanctioris virtutis studiosi antiquis Romanorum temporibus habebantur, in numerum beatarum mentium relatos esse pro certo arbitraretur, nulla accidente Mediatoris nostri fide, nulloque supernaturalis gratiæ auxilio, sed ducibus solis liberi arbitrii viribus. Hac eadem peste laboravit per hæc ipsa tempora Zuinglius, qui è tartareis carceribus pelagianum monstrum rursus evocans, resis. posthabitis omnium Conciliorum sanctionibus, ac spreta sanctorum Patrum doctrina, Catonem, & Scipionem beatorum honoribus cumulat, quemadmodum de Zuinglio loquens tradit Gabriel Prateo. Gabriel Pratus his verbis: [Rursus Christi gratiam cum Pelagio aboliturus, teolus. hominem posse solis naturalibus virtutibus, & meritis vitam æternam impetrare, ut Cato, & Scipio, quos salvatos esse docet lib. 21. in contra Urbanum Regium.] Eodem criminе Zuinglium condemnat elencho al-Staphylus, qui de Lutheranorum inter se concordia scribens hæc phabetico prodidit. [Zuinglius ait, quod Numa, Cato, Scipio, & horum omium hæsimiles alii præstantes viri Ethnici, quamvis caruerint vera fide venturi Christi, salvi tamen facti sunt virtute legis naturalis, quam Staphylus servabant, quod etiam Lutherus reprobravit Zuinglianis in ultima sua Confessione de Cœna Domini.] Hactenus apud Staphylum Zuinglius, cuius dogma exitiosum adeò, ac pestilens fuit, ut pestis ipse altera Lutherus in manifestum crimen illud vocarit; ex quo sequitur, ut audaciam ac temeritatem nonnullorum hujus temporis hominum

Error Pelagi
Paganos
in cœlis con-
stituentis.

minum nunquam satis demirari valeam, qui (in hoc) Lüthero ipso deteriores, beatifica visione potiri arbitrentur non solum eos, de quibus citati hæretici, sed alios etiam, qui nonnullis excelluisse virtutibus dicuntur, non tamen quales fuerunt Platonici, quales Pythagorici, quales Stoici, quales Peripatetici, & quales tandem cæteri philosophi, de quorum salute non pessimè aliqui sentiunt, sed qualis Cicero, qualis Aristoteles, qualis Demostenes, quorum virtus clara sunt. Quô autem planior fides huic rei habeatur, quæ ob notam omnibus adsurditatēm piis mentibus videri posset impossibilis, auritum testem, & auctoritate gravem hujus seculi virum adduco, cuius hæc sunt verba: [Audivi ergo ante annos plurimos, cum essem in Gallia, viros sua, aliorumque opinione doctissimos, qui sanè fidenter affirmarent, non sibi verisimile videri, summos illos disciplinarum antistites, ut Aristotelem, Theophrastum, Demostenem, Ciceronem, Galenum suisse sempiternis suppliciis addictos, quippe illos strenuè pro communi omnium salute laborasse, atque idecirco divina misericordia, ac pietate videri posse non indignos,] cum nihilominus constet apud æquos vitæ, ac famæ hujusmodi Paganorum æstimatores, vix in eorum gestis repetiri, quod veræ virtutis nomen mereatur.

Neque hoc loco in disputationem vocamus, an infidelium virtutes causa meritoria justificationis, seu ultima dispositio, quam de condigno vocant, ad gratiam, ac fidem Christi impetrandam esse possint; hæc enim omnes liberi arbitrii vires anteire sacri Concilii Araus. Arausiani contra Pelagium declarat auctoritas, quam in fonte vi cap. 4. In legēdis nō deat lector. Hinc plerique insignes theologi, de quorum opinione nullis theologis cautio arbitrii tribuentes vix à pelagianismo excusari possunt.

Scopus qua- Quocirca totus institutæ questio[n]nis scopus erit, strictim indaga-
tionis. re, an virtutes Paganorum, si minus veræ dispositiones gratiam, & auxilium divinum ritè promerentes, saltem occasiones sint, quibus Pagani ad veræ fidei illuminationem, & ad supernaturalis gratiæ dignitatem vocentur. Et sanè divina miseratione haud indignas esse Paganorum virtutes, ex his, quæ hactenus agitata sunt, non involutè colligitur, quandoquidem opus morali bonitate præditum, ad cujus productionem peculiari sua protectione Deus humanam voluntatem allicit, non potest non ei placere; secus nullum opus hominis quacunque morali bonitate imbutum ei arridere posset, quod opinari nimis durum est, ac infinita Dei miseratione fortassis indignum. Quid? Deum à paganis non exigere impossibilia omnino certum est, & tamen, ut ad se convertantur, præcipit; ergo facientibus, pro viribus liberi arbitrii, bonum, cœlestem gratiam impertiet, velut de suavissima ejus providentia, & benignitate, sacra scriptura omnibus passim promittit; non enim [injustus est Deus, ut obliviscatur operis vestri] clamat Paulus ad Hebræos cap. 1. scribens: Et Zacharias [convertimini ad me, inquit, & ego con- Zachariæ, vertar ad vos] [appropiate Deo, & appropinquavit vobis] Jacobi 4.

Cum

[Cum me quæsieritis in toto corde vestro, inveniar à vobis] Hiero. Hieremias 29.
miæ 29. [Quærite, & invenietis, pulsate, &c aperietur vobis] Lu. Lucas 11.
cæ 11. at quid aliud ista sonant, quam Deum profuturum, ac iis
suam gratiam elargiturum, qui suæ majestatis cultores, ac boni
operis effectores esse student?

His, aut non absimilibus permoti antiqui olim, ac celeberrimi doctores Scotus 4. sent. d. 14. versiculo de secundo principali. Durandus 2. d. 28. qu. 5. Gabriel Biel. 2. d. 27. q. 1. a. 2. concl. 4. & a. 3. dub. 4. & in 3. d. 27. q. 1. a. 3. dubio. 2. ac Cajetanus tom. 1. opusculorum tract. 4. q. 1. in illis verbis: [Esse autem hanc delectationem &c.] in qua etiam opinione olim fuisse Angelicum doctorem non temerè quis asserere posset, cum de hac ipsa quæstione agens suam nobis sententiam his verbis aperuerit: [Et D. Thom. 2. ideo aliis consentiendo dicimus, quod ad gratiam gratum facientem sent. d. 28. q. habendam ex solo libero arbitrio se homo potest præparare;] quòd 1. a. 4. corp. si ex solo potestatis humanæ auxilio præparatio ad gratiam proficitur, ut quid Paganis hanc virtutem denegabimus?

Hanc opinionem ita suadet Scotus. Attritio suis omnino circunstantiis decorata humanæ voluntatis potestati possibilis est, hæc autem est ultima dispositio ad gratiam obtainendam, certa Dei lege constituta; quod si tales reperiiri posse in homine ad gratiam dispositionem abnuas, insert protinus, vix salvari posse, quo modo Deus non sit acceptator personarum, Paulo reclamante. Nec Durandi rando suum præsentis sententiæ fundamentum deest. Nam bonum morale, inquit, cuius participes plerunque esse Paganos diximus, proximum, & immediatum ordinem habet ad gratiam, ergo jure dispositio ad illam obtainendam appellari debet. Ad hæc (uti Gabrielis obriel argumentatur) fieri non potest, quin Deus confugientes ad pinio. se non recipiat; qui autem facit, quod in se est, ad Deum consurgit, Deum quærit, ac eum sui dominum, & auctorem esse profiteretur, ergo citra iniquitatem, & injuriam, quæ in Deum cadere nullo modo possunt, ei non potest non opitulari. Quòd si à Gabriele petas, quandonam jurè dicere possimus, Paganum fecisse, quod in se est, his verbis respondet: [Potest brevius dici, quòd infidelis Quid fit, facit, quod in se est, dum arbitrium suum conformat rationi, ac cere quod in toto corde petit, ac quærit illuminari ad cognoscendum veritatem, justitiam, & bonum] quod à pluribus Paganis sancte, inviolatèque fuisse observatum non semel legimus, ut suo loco dicetur. Eadem ratione usus est Angelicus doctor citato loco; etenim posteaquam posse hominem viribus liberi arbitrii se ad gratiam præparare docuerat, subdit [faciendo enim quod in se est homo gratiam à Deo consequitur, hoc enim solum in nobis est, quod in potestate liberi arbitrii constitutum est.]

Enim vero hujus opinionis defensores acerrimi fuerunt olim Gallicæ presbyteri, & Monachi præcipue Massilienses, quorum dux, & magister erat Cassianus, ut ea ipsa testantur, quæ Cassianus litteris put Massilië mandavit lib. 12. de institutione cœnobii cap. 12. & 13. immò ex summa tota

tota collatione 13. adversus D. Prosperum, aliosque Augustinianos doctrinæ professores, ac propugnatores, inter quos grave adeò certamen invaluerat, ut ad illud dirimendum, atque ad pelagianam hæresim coercendam Conciliis Milevitano, & Arausidiano opus fuit, ut horum rerum studiosus lector apprime teneret; sicut eum pariter non latere arbitror quamplurima B. Augustini testimonia, quæ hujus quæstionis instituenda occasionem præbuerunt, quæ hic adscribere nullum esse operæ pretium duxi, cum nostris hisce temporibus ita in scholis decantata sint, ac à theologis recentioribus omni studio collecta, ut ea meditari per se quilibet possit apud eos, qui in p. 2. q. 109. Angelici doctoris, seu in dis. 28. 2. sent. commentaria ediderunt.

*Nulli Paganorum quibuslibet etiam virtutibus ornato
aliquam vim naturalem inesse ad gratiam
& beatitudinem obtinendam.*

C A P. XXI.

NOs manifestis sacrarum literarum testimoniis persuasi, ac communi non modò Sanctorum Patrum in hanc sententiam conspirantium, ac totius Catholicæ Ecclesiæ assensu, sed etiam omnium fermè theologorum, quotquot annumerari possunt, asleveratione commoti, omni penitus sublata dubitatione, credimus, nullam Paganis inesse potestatem (ni supernaturalis gratia adsit) sive ad fidei lumen, sive ad gratiam justificationis promerendam. Ad hoc persuadendum licet infinita mihi scripturæ sacrae, ac Patrum suppetant testimonia, quibus constat, fidei lumen, & gratiam nullis præexistentibus meritis nobis donari, ut cernere li-

Scripturae Proverbiorum 16. 2. Cor. 3. 1. Cor. 4. ad Rom. 4., & 11., ad Sanctæ loca. Ephes. 2. ad Colos. 1. ad Ephes. 1. uno tamen sacro sancti Concilii Trident. duntaxat testimonio huic quæstioni planè satisfactum, ac consultum volo; in quo adeò clare decernit sancta Synodus, nulli mortalium sine peculiari misericordia Dei auxilio contingere posse, ut liberi arbitrii viribus se ad gratiam disponat, ut nulli catholico in dubium istud liceat revocare; sels. enim sexta cap. 8. explicans sancta Synodus, quo modo intelligendum sit, impium gratis justificari, sic habet: *Gratis autem justificari ideo dicimus, quia nihil eorum, quæ justificationem præcedunt, sive fides, sive opera, ipsam justificationis gratiam promerentur; si enim gratia est, jam non ex operibus, alioquin, ut idem Apostolus inquit, gratia jam non est gratia; quo quid clarus, ac illustrius ad lites dirimendas desiderari potest?* Hinc nonnulla colligere possumus.

Primo. Illa Concilii verba, quæ è D. Paulo petita sunt, præcipuum fuerunt B. Augustini instrumentum, & machina, quibus Pelagianam hæresim expugnavit, ac radicitus evertit. Is enim omni m

nium primus hunc errorem variis argumentis è sacra scriptura eru-
tis , inter quæ illud [si gratia est , jam non ex operibus ,] princi-
pale fuit , ut ipsa Augustini opera adversus Pelagianam blasphemiam edita loquuntur .

Secundò . Licet , quæ à Synodo traduntur ad peccatorem lu-
mine fidei imbutum præcipue spectent , potiori tamen ratione , ea
de Pagano adhuc in infidelitatis erroribus persistente militant , cum
is fide careat , quæ humanæ justificationis est initium , fundamen-
tum , & radix , sine qua impossibile est Paganum placere posse Deo ,
& ad beatorum societatem pervenire .

Tertiò . Jam non licet Scoti , Durandi , Gabrielis , & Cajetani
sequi vestigia ; ni fortassis vellet lector eorum opinionem , quæ re
ipsa nullam patitur , nisi violentam , & retortam interpretationem ,
sic explicare , quemadmodum de hac eadem difficultate agens Driedo-
do doctorum scholasticorum explicat sententias . Nempe ut qui-
buscunque in locis catholici doctores hominem viribus arbitrii se
ad gratiam præparare posse afferunt , id est ductu , ac gratiæ su-
pernaturalis subsidio fieri intelligatur , etiam si ab eis nulla gratiæ
mentio fiat ; sicut pariter , cooperante libero arbitrio , hominem per
gratiæ justificari intelligendum est , quamvis sola gratia divinæ
justificationis causa plerumque appelletur . Verum hæc illius inter-
pretandi ratio , cum Scoti , & Gabrielis sententia haud congruere
potest : cùm quia ultrò omnem gratiam de medio tollunt , tūm
quod magis intima connexionem est consensus liberi arbitrii cooperan-
ti gratiæ ad justificationem , quæ vitalis est operatio , ad cuius in-
trinsicam rationem vitalis liberi arbitrii influxus pertinet (si soli-
tum Dei justificantis modum perpendamus , qui est , ut ad justifi-
cationem impii liber accedat humanæ voluntatis consensus , juxta
vulgatam illam B. Augustini sententiam . Qui creavit te sine te ,
non salvabit te sine te) quam sit consociatio gratiæ excitantis cum
actu voluntatis , quo quis ad gratiam nittitur ; quæ enim repugnan-
tia esse potest , cur Deus intuitu bonæ operationis justificantis gra-
tiæ donum Pagano elargiatur , sicut ratione consensus , quem gen-
tilis actuali gratiæ excitanti præstat , non indignus redditur , ut ei
ulteriora divinæ gratiæ dona tribuantur ?

Quartò . Non est omnino tuta eorum theologorum opinio , qui
etsi pagano non concedant aut eam dispositionem , cui gratia ex in-
fallibili Dei ordinatione statuta est , quæque ultima , & immediata
dispositio dicitur , aut eam , quæ non infallibilem cum Dei ordina-
tione ad gratiam habendam connexionem habet ; tertiam quandam
nihilominus esse posse in Pagano dispositionem arbitrantur , cui etsi
vix dispositionis nomen tribuant , eam tamen ad gratiæ assolutio-
nem iter pandere non inficiantur . Patet enim in Pagano , & infi-
deli nihil hujusmodi esse posse , cum nihil eorum , (teste Concilio)
quæ justificationis gratiam præcedunt , sive fides , sive opera sint ,
gratiæ promereantur ; quod secus accideret . si dispositio , quali
quali modo considerata , gratiam anteiret , quid enim aliud est , ju-
stifi-

Driedonis
benigna in-
terpretatio
p.5.21.cap.4.
tractat.

stificationis gratiam dispositione præveniri, quæ dispositionem naturæ viribus acquisitam ad assequendam justificationem conducere?

*Cur infideles, & peccatores ad bona moralia,
quæ nihil ad gratiam eis prosunt,
cohortandi.*

C A P. XXII.

IN explanatione hujus quæstionis hactenus agitatæ una adhuc latet difficultas minimè reticenda, quæ hujusmodi est. Si rectæ omnes, ac bonæ operationes Paganis nihil omnino prosunt aut ad gratiam, & illuminationem, aut ad æternam felicitatem adipiscendam, cum solius Dei sit opus istud; cur infideles ad sanæ virtutis studium hortandos, à vitiis, & falso Deorum cultu avocandos, & ad miserationis, aliarumque virtutum moralium operationes, inflammados præcipiunt Sancti Patres, qui huic duntaxat muneri operam navasse videntur in suis egregiis operibus, ac pro omnium salute susceptis laboribus? Immo, quod non mediocriter auget difficultatem, quorsum Mediator instituendæ sanctioris vitæ dux, & magister omnes ad relaxandam inimicis injuriam, ad prosequendos amore inimicos invitat, quô pater cælestis nostra criminâ non ulciscatur, atque ex infenso Paganis etiam ipsis amicus fiat, si hæc ipsa opera in casum eduntur? Præterea, qua ratione de Cornelio adhuc Paganorum legibus adstricto ritè affirmarentur hæc,

Lucas cap. 7. quæ D. Lucas recenset. [Dignus est, ut hoc illi præstes, diligit enim gentem nostram, & ædificavit nobis synagogam] si nullum Sapiens Eccl. Pagani opus dignum est gratia Dei. Deinde, quorsum Sapiens Dei benedictionem ei polliceretur, qui pietatem in parentes custodiret, dicens. [In opere, & sermone, & omni patientia honora patrem tuum, ut superveniat tibi benedictio à Deo, & benedictio illius in novissimo maneat,] & rursus cap. 7. [porrige, inquit, manum tuam, ut perficiatur propitiatio, & benedictio tua,] si pietas in parentes benedictionem divinam non meretur? Quid? an non misericordiæ opera planè corruerent apud unumquemque vel pientissimum, quandoquidem ex hac opinione nostra evanescit egregia illa eleemosynæ virtus, de qua scriptum est: [Præmium bonum tibi thesaurizas in die necessitatis, quoniam eleemosyna ab animi peccato, & à morte liberat, & non patitur animam ire in tenebras; fiducia magna erit coram Deo summo eleemosyna omnibus facientibus eam.] Quo etiam spectat Danielis consilium, quod Nabuchodonosor regi dedit: [Quam ob rem rex consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas miseriis pauperum,] unde enim tanta vis misericordiæ nascitur, ut peccatorum maculas abstergat, & hominum redimat iniquitates, si de eleemosyna nulla à Deo ratio habetur? Certe cum hæc omnia

Cap. 7.

Tob. 4:

Daniel.

nia tanta absurditas sequatur , quantum vidimus ; cogimur asserere , hæc infidelium opera ad Dei gratiam inveniendam non irritare , velut Christus declaravit illustrissimis exemplis eorum , quæ in extremo judicii die eventura sunt iis , qui pauperum egestatem sublevarint , audituri enim sunt hanc Mediatoris vocem eos sic benignè alloquentis : [Venite benedicti Patris mei , possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi ,] cuius rei causam subdens statim inquit : [Esurivi enim , & dedistis mihi manducare , Matth. c. 25. sicuti , & dedistis mihi bibere , hospes eram , & collegistis me .] Et ecce , quam mercedem bona opera sortitura sint eorum , qui pauperibus , ac egenis è re sua opem tulerit . Hinc etiam mihi istud suppetuit argumentum ad commendandas virtutis Paganorum operationes . Nam , si divina gratia exculti , operibusque misericordiæ vacantes , justo Dei judicio , ad consortium , & societatem beatorum vocantur , quamvis virtutum opera recto ordine in Christianum non retulerint ; an non jure merito peccatorum , ac Paganorum eadem virtutum opera saltem causæ , seu potius occasiones erunt appellandæ , quibus Deum moveri dicamus , ad eorum mentes gratiæ , & fidei lumine illustrandas ? Certè cum æque Deus misericors sit , ac justus , difficile in humanam cogitationem cädit , quï Paganos , & infideles æternis suppliciis velit addicere , propterea quod misericordiam spreverint , ac pietatis viscera erga miseros clauerint dicens [Discedite à me maledicti in ignem æternum , esurivi enim , & non dedistis mihi potum ;] & nihilominus cultorem earum virtutum , quas Deus tanto studio exigit , nullo prorsus præmio afficere velit ?

Verum quia assertio nostra ex indubitate Tridentini Concilii decreto trahitur , nulla subesse causa potest , cur eam lector in dubium vocet . Quatuor autem causæ assignari possunt . Cur virtutes , quæ ad gratiam acquirendam nullius sunt ponderis , non parvipendendæ , sed omni industria perquirendæ sint .

Principio juvant virtutes earum auctores , ne novis peccatorum laqueis irretiantur , quod tunc contingit , cum ad earum virtutum opera etiam exercitationem Paganus tenetur sive præcepto naturalis , sive scriptura Paganis uti- præ legis , si quæ illi est . Deinde maximi sunt momenti ad virtutum habitus vel acquirendos , vel ad stabiliendos acquisitos , qui postmodum habita , Dei auxilio , supernaturali gratia profectus sunt maximi , & incredibilis dulcedinis , ac facilitatis ad edendos virtutum actus . Ad hæc natura hominis ita perbellè concinnatur , sique placide ad studia virtutis assuefit , ut non adeò arctis vinculis impedita teneatur , ne per gratiam vocata Deo obtemperet . Ad extreum , unusquisque fretus sola Dei miseratione sibi persuadere debet , ea virtutum opera , quamvis à solis liberi arbitrii viribus sæpe profiscantur , ex peculiari etiam gratia Dei hominum corda clam , & tacitè ad bonum excitantis manare consuevit , quæ si operibus comes fuerit , haud difficile viam inveniendæ justitiae aperiet , non modò peccatori , sed etiam Pagano , velut com-

munibus suffragiis decernunt theologi omnes, afferentes divinæ gratiæ ductu iter patere peccatoribus, & Paganis ad impetrandum, justificationis donum. Quartam ex adductis rationibus, quæ animo planè meo satisfacit, assecutam esse Driedonem animadvertis iis, quæ p. 5. 2. c. 4. tr. meminit.

*Paganis, Deique gratia carentibus at felicitatem æternam acquirendam nullius roboris esse atritionem,
si à Dei gratia non proficiscatur.*

C A P. XXIII.

Restat postremo, ut eas argumentationes, quæ lectorem ad oppositum trahunt, dissolvamus. De primo, meum, immò commune judicium est, morale opus bonum nihil prodest ad gratiam perquirendam; quod nulli mirum accidere debet, quamvis bonæ operationi necessarium esse quendam Dei favorem constet, quoniam ille naturalis est, non autem transnaturalis ordinis; & tamen sola supernaturalis gratia esse potest, quæ ad eum dignitatis gradum tollit operationes morali bonitate ornatas. Quod autem secundi sedē objiciebatur, Deum à Paganis non exigere impossibilia, id communi omnium doctorum sententiaz congruit. Paganis autem ad Deum currere facillimum est liberi arbitrii viribus, divina tamen gratia adjutis, quam eis impetrari paratissimus est Deus, ni humana voluntas rebellis sit, quemadmodum divinæ illæ sacramentum literarum voces declarant. [Convertimini ad me, & ego convertar ad vos; Agite poenitentiam, & appropinquabit regnum cælorum.] Non negarim subtilium Magistro, naturali voluntatis virtute haberi posse atritionem, ut supra statuimus, at illius virtutem ad promerendum divinæ gratiæ auxilium non modò non ex justitia, sed neque etiam ex infallibili Dei ordinatione, aut miseratione, vacuam, & irritam natura sua omnino esse arbitramur. Neque præterea hinc meritò colligere potest Scotus, personarum acceptatorem esse Deum, cum in rem, quæ in solius liberè, ac sponte donantis liberalitate consistit, qualis est gratia divina, personarum respectus nullo modo cadat, qui non miserationi, & gratiæ, sed justitiæ præsertim distributivæ innititur. Cæterum in rebus verè gratuitis nemo de divina liberalitate conqueri potest, ne forte illud responsum accipiat: [Tolle quod tuum est, & vade, an non licet mihi, quod volo facere; an oculus tuus nequam Durandus re-est, quia ego bonus sum?] Durandi autem argumentatio flaccissit, sellitur, licet enim inter supernaturalem gratiam, moraleque opus bonum nihil intercedat, inter donum tamen impios justificans, & morale opus, jacet actuale auxilium gratiæ supernaturalis, cuius vi, operatio, quæ inepta erat ad gratiæ habitualis præparationem, evehit, tur ad eminentiorem statum idoneum ad impetrandam, gratiam. Quam-

Quamquam mihi alia non deest respondendi ratio, quæ est huicmodi. Etsi dari non possit aliquod genus operationis, quod medium sedem teneat inter gratiam, opusque morale (cum indifferens operatio nulla reperiatur in hominibus rationis usu præcellentibus) non tamen ea duo juriè dici posunt proximum, & immediatum inter se ordinem custodire, cum genere, immò ordine diversissimo constent; opus enim morale ad naturalem rerum ordinem, gratia vero ad supernaturalem gradum, divinarumque ordinem rerum spestat, at quis rebus ordine dissitis immediatam seriem, & successionem tribuet? cum dispositio, ac illud, quod dispositionis virtute acquiritur, non absimilem naturam sibi depositant. Neque magni est negotii Gabrielis Biel firmamentum, nullum siquidem implorantem opem exturbat, aut rejicit Deus, si opportunis mediis salus expertatur, hæc verò solùm esse possunt ea, quæ magistra, ac duce gratia utuntur. Vulgatum autem illud theologiæ scholæ decretum, [facienti quod in se est Deus non denegat gratiam,] intelligendum est, de homine cooperante primæ gratiæ excitanti, quam unusquisque vitam laudabiliter instituere cupiens sibi de divina liberalitate polliceri potest: sic enim in bonum utens liberi arbitrii viribus divina gratia firmatis propitium numen experietur. Porro hanc explanationem Angelico doctori placuisse arbitror, propterea quod præsentem theologiam sententiam interpretans sic scribit: [Dicendum quod nihil homo potest facere nisi à Deo moveatur, juxta illud Joannis 5. sine me nihil potestis facere, & ideo cum homo facere quod in se est, dicitur, hoc est in potestate hominis secundum quod est motus à Deo,] ad quem intellectum revocanda sunt ea, quæ 2. sent. citato loco tradidit; nam quo in sensu accipi deberent; clarius exprimere voluit in Summa, ut intelligeret lector, quid ipse tandem obfirmatè sustinendum esse statueret; sicuti annotavit Cajetanus ad eundem locum hæc de sancti Thomæ doctrina scribens. Ut in responsione ad 2. author hic dicit (nempè à gratia non viribus arbitrii pendere dispositionem ad gratiam) dicta sua in 2. sent. ad meliorem sensum reducens declarando, & addendo.

D. Thom. p.
2. q. 109. a. 6.

D. 28. q. 1. a. 4.

Suavissimæ Dei providentiae, ac liberalitati maxime consentaneum esse, Deum omnibus Paganis, ac Gentilibus pro virili legis naturalis præcepta custodientibus largiri id luminis fidei, & gratiæ, quo ad æternam felicitatem perveniant.

C A P. XXIV.

Cum nullam vim rectis Paganorum operibus insitam esse ad promerendam quoquo modo Dei gratiam ratum, firmumque esse constet omnibus, qui Catholicè sapiunt: numquid Deus, sua duotaxat benignitate, ac miseratione motus, nulla ex parte

Paganorum gratiam impetrandi existente causa , vel occasione , Gentilibus naturæ legem custodire satagentibus , fidei lumen , & justificantis gratiæ donum largietur ? Tuttissima opinio est , eademque , ut omnium , sic in primis nobilium Patrum , ac theologorum firmata consensu , Deum pro sua liberalitate , ac erga homines miseratione , & providentia Paganorum mentibus fidei lumen , eumque supernaturalis gratiæ rorem esse divinitus infusurum , quo irrigati Paganorum animi eos fructus producerent ; quibus , divino benplacito , jus æternæ beatitudinis debetur . Nempe hoc docuerunt , ac scriptis , memorieque prodiderunt patres quicunque vel

Ad Timoth. eum D. Pauli locum : [Deus vult omnes homines salvos fieri , & in agnitionem veritatis venire ;] vel eam D. Joannis sententiam **Joannis c. 1.**

[Deus illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum ;] vel postremo , ut de cæteris fileam , insignem illam Zachariæ sententiam : [Convertimini ad me , & ego convertar ad vos ,] vel editis commentariis , vel scholiis , vel illustrationibus explicarunt , quibus ii pariter sunt adjiciendi , ex quorum doctrina , adductis superius testimoniis , ostensum est , omnibus , ni contumaces , ac divinæ gratiæ contemptores sint , paratam esse Dei gratiam ; nihil enim magis obviam , ac frequens esse potest lectori egregia Patrum volumina pervolventi ; nihilque tam Paganis , & infidelibus , quam Christianis etiam peccatoribus toties promissum , quam divina gratia honestandos , constituendos regni cælorum hæredes , ac in classem filiorum Dei cooptandos esse eos , qui voluntati divinæ morem gerentes , ejus præcepta investigare , ac investigata custodire pro viribus certant , sicuti diserte probat B. Epiphanius lib. 1. hæresum . Non sum nescius , primo obtutu posse aliquem opinari , nonnullos Patres in oppositam sententiam propendisse , dum in explanatione eorum locorum sacræ scripturæ docent , non posse Paganos virtutibus propriis aliquam à Deo gratiam impetrare , quem-

Barefi 30. Aug. adver-
sus Julianum
& alios.

admodum inter alios patres pluribus edifferit B. Augustinus lib. 4. adversus Julianum cap. 3. & 7. & lib. de natura , & gratia cap. 1. ac deinceps , & lib. 2. contra Pelagium , & Celestium & infinitis propemodum aliis in locis . Nihilominus , si mens Patrum diligenter excutiatur , oppositum facile reperiet , si memoria repetere voluerit , non aliud SS. Patres iis sententiis contendisse , quam nullam in Paganis , aut peccatoribus inesse posse virtutem , qua suis operibus justificationis gratiam promerentur , ut Pelagiana hæresis liberi arbitrii viribus omnia tribuens è mortalium animis funditus evelleretur . Cæterum benignitatem , ac Dei gratiam in illis maximè elucere , qui rectis operibus pro facultate vacant , testes sunt ii ipsi sermones , quos ad populum habuerunt omnes fermè patres : hoc concordi sententia tradunt theologi , qui ad istud omnibus persuadendum commune , ac vetus decretum evulgarunt , in quo , tamquam in summa , hujus nostræ sententiæ veritas continetur . [Facienti quod in se est , Deus non denegat gratiam ,] cuius quidem decreti hic etiam esse potest germanus intellectus , quem nunc per-

persuadere volumus, quemque Angelicus doctor expressit 2. sent. S. Thomas. d. 28. q. 1. a. 4. & p. 2. q. 109. a. 6. ad 2. & de veritate q. 14. a. 11. ad 1. & Alexander Alensis in Summa, Gabriel Biel, Altisiodorensis, Gerson, & alii. Quare licet insignis hujus theologorum, sententiæ veridicus ille sit alter sensus, quem docuimus supra, haud tamen præsens axiomatis interpretatio rejicienda est; immò ad eam revocanda sunt, quæ huic theologicō decreto adhærentes Scotus, Gabriel Biel, Cajetanus, & alii docuerunt, veluti nostro hoc ævo in scholis recepta vulgò sententia est, quam sequuntur Franciscus Suarez in opusculis de auxiliis gratiæ, Gabriel Vasquez p. 2. Bartholomæus Medina, & quotquot alii sunt doctores theologi: Universa insuper Sacrae Scripturæ interpretum schola hoc in primis habet velut sanæ doctrinæ decretum, quod hoc loco propriis eorum verbis expressum adscribam, ne quid lector desideret. At quia præsentem sententiam ampla, & splendida oratione prosequitur recentis quidem, sed gratae memoriae vir, ab eodem exordiamur; is enim, dum nemini Deum suam gratiam abnegare prohibebat, sic scribir: [Quo fit ut constantissimè credam, si quis de extremis Garamantibus, aut in Lybiæ nemoribus, seu inter Scyphas & Thrases incunabulis aleretur, adolescentequæ ætate Deum coleret (Deum enim, & nemora ipsa clamant, & laudent, atque laudandum docent) rursus adhiteretur pro virili naturalis legis iura servare, ut quod sibi velle fieri, alijs desideraret, itemque quod nolle, caveret, ne aliis concupisceret (hæc enim omnibus sunt indita, ut jam nemo dicere possit, quis ostendet nobis bona? signatum enim est super nos lumen vultus tui Domine, inquit Propheta) dubio procul misericors, & piissimus omnium hominum pater, qui omnes homines condidit, ut nemo pereat, illum altiori lumine illustraret, quo vel interius afflatus, vel edoctus exterius Angelorum, vel hominum operatione, è nemore egredetur, viamque quereret, qua Christum, Christique Sacraenta percipere posset, quamquam nec ipse Deus alligatus sit Sacramentis, ut præter commune ordinem non aliquos salvare possit extra Sacraenta.] Cujus rei attingens rationem è naturæ solertia in rebus conservandis petitam, protinus hæc subdit: [Nulli rei natura deficit in necessariis, & putamus authorem naturæ desuturum animabus, pro quibus voluit horrendæ mortis subire patibulum?] Claudius Seysselius tractatu de divina providentia, arrepta sibi ex Chananeæ Evangelio occasione, primò Mediatoris nostri benignitatem admittatur, qui etsi ad oves, quæ perierant domus Israël, salvandas è cœlo descendisset, alienigenam tamen mulierem divinis gratiis cumularit, & mox sequitur Dei erga omnes maximè pro virili justa operantes providentiam contemplati ad hunc modum scribens: [De his igitur Paganis ita definiendum (salva fide) putamus, ut si quidam eo, quo diximus, modo, in lege naturæ vixerunt, & insuper pro humanæ conditionis capacitate Deum inquirere, cognoscereque curaverunt, impossibile

Cornel. Mus-
sus in cap. 1.
ep. ad Rom.

Seyssel. tract.
de divina
providentia
p. 2. ar. 2.

sibile sit , eos non à Deo vocari , atque in viam veritatis dirigi , si-
cuti de Abraham , aliisque nonnullis superius est ostensum ,] &
paulo post eandem sententiam , quasi latius explicatam brevius le-
ctori objiciens . [Nemo , inquit , igitur in dubium verrat , quin
Deus unicuique pia , sollicitaque mente quærenti se ipsum opportu-
ne manifestet . Sed deest potius hominibus studium religionis , &
pietatis , qua ratione indignos se faciunt veritatis .] Neque de hac

Ambrosius eadem re minus aperta est Ambrosii Catharini sententia , qui dum-
Catharinus. venatur causam , cur philosophi (qui Deum universitatis molitorem
summè colendum , infinita providentia , scientia , bonitate , cæteris-
que perfectionibus præditum esse , naturalibus rationum ponderibus
cognoverunt) ejusdem gratiam non sint assecuti , respondet , super-
naturalis gratiæ donis ditandos etiam eos fuisse , ni terrenæ scien-
tiæ superbia elati hoc ipsum cœlestis gratiæ donum haud despexis-
sent . Ex quo perspicere lector potest , Deum ad ferendam cuilibet
gratiæ suæ opem efflagitanti paratissimum esse : at quæ efflagitatio ,
quæve supplicationes aptiores esse possunt bonis , ac rectis operibus
quorum effectores (sola Dei misericordia jubente) gratia Dei con-
comitatur ; sic enim de divina providentia convenit arbitrari , cujus
suavis adeò est usus , ut benè utentes cognitione Dei , quam à na-
tura hauriunt , ad altiorem ejusdem Dei agnitionem , quæ humanas

**Jo. Vigue-
rius.** vires præterit , miris modis elevet . Quemadmodum Joannes Vigue-
rius in suis commentariis ritè observavit , dum de philosophis age-
ret , qui naturali lumine supremi numinis cognitionem hauserant .
Quibus hos adhærentes pariter dicere possumus , fore , ut Paganos
totis viribus sectantes virtutem , quæ natura duce ostenditur , fulgore
fidei supernaturalis , & gratia instrueret , atque cumularet Deus ,
cum eadem paterna sollicitudine non minus consulat eis , qui natu-
ralia jura tuentur , quæm qui naturalem Dei cognitionem immacu-
latam custodiunt . Hæc ratiocinatio tam magnum pondus apud Be-

**Bened. Pere-
rius.** nectum Peterium habuit , ut ipse hac eadem cogitatione permo-
tus in hanc , quam tuemur , opinionem libere discesserit . Hoc à

Dom. Soto. Soro pariter fuisse animadversum didici ex iis , quæ pro illustratione
epistolæ ad Rom . in lucem edidit , ubi [licet , inquit , cognitio Dei ,
quam habebant philosophi , non fuisse sufficiens ad salutem , tamen
si juxta illam cognitionem ostendentem illis unum Deum , in cuius
gloriam tenebantur omnia referre , jus , præceptaque naturalia ser-
vassent , Deus suffecisset illis altiorem notitiam fidei .] Sed quid

**Alphonsus
Salmeron.** moror ? an non idem dogma tractat Salmeron disp . 13. qui verba
Apostoli inexcusabiles antiqui ævi philosophos appellantis expli-
cans , eandem plane habet sententiam . Ergo si Dei misericordiam ,
& specialia gratiæ suæ auxilia enixè petentes ab eo , qui omnibus
dat affluenter , exaudiuntur , similiter æquum , ac par est , ut dicam-
mus , divinam impetraturos gratiam fore eos , qui etsi propriam
gratiæ supernaturalis appellationem ignorantes eam expresso vocis
signo non petant , Deum nihilominus deprecantur tacita acclama-
tione , quæ in justis , ac rectis operationibus consistit , ut sibi id ,
quod

quod ad recte, laudabiliterque operandum necessarium est, tribuat. Tandem, ne doctorum omnium sigillatim vota consecter, hæc operio placuit Episcopo Abulensi q. 178. in Matthæum, virtutem li. Abulensis in beri arbitrii ad jura legis naturæ tuenda expedenti, quo cum fa- cap. 19. ciunt Gundus Salvus della Cerda, Joannes Arboreus, Jo. Ferus, Matthæum. Cajeranus, & reliqui omnes divini eloquii interpretes. Qui hanc sententiam ab Angelico Doctore mutuati sunt, qui agens de fidei 3. sent. d. 25. necessitate post Christi adventum: [In tertio autem statu, ait, post q. 2. a. 2. quæ- adventum Christi, quia jam mysterium redēptionis impletum est, stiunc. 2. ad 2. & corporaliter, & visibiliter, & prædicatum, omnes tenentur ad explicitè credendum, & si aliquis instructorem non haberet, Deus ei revelaret, nisi ex sua culpa remaneret.]

Sacri eloquii testimoniis clarum esse, piè, laudabiliterque viventibus paratam esse Dei gratiam, qua etiam Paganus ad cælum vocetur.

C A P. X X V.

Præterea huic opinioni adesse sacram scripturam clarum fiet, si duo à nobis fuerint constituta, ad illustrationem eorum, quæ dicenda sunt, pernecessaria. Primo. Patrata ab impiis hominibus scelera sic divinæ justitiæ, ac vindictæ ex se obnoxia esse, ut clamare in cœlum (si gravissima sint) usitata phrasí scripturæ dicantur, veluti patet Genesis 4., ubi Deus alloquens Caim fratrici-Genesis 4: dam [vox, inquit, sanguinis fratri tui clamat ad me de terra] ad quem loquendi morem alludens D. Paulus: [Accessistis, inquit, Hebræorum ad testamenti novi Mediatorem Jesum, & sanguinis aspersionem, ^{12.} melius loquentem, quam Abel,] qua etiam locutione usos esse veteris testamenti vates adductis pluribus ex scriptura sacra exemplis alias probavimus, lib. 5. de sanguine Christi, dum investigabamus, cur singulari privilegio divinæ litteræ redēptionem Salvatoris sanguini tribuant.

Secundo. Laudabiles virtutum moralium operationes, quippe Bona opera quæ peculiares, & præcipui divinæ potestatis effectus sunt, recto ad Deū cl- ordine in Deum effectorem suum tendunt, ac misericordiam, di- mare, quæ rati- vinaque auxilia ad salutem opportuna sibi postulant, nam etsi ex possit. justo Dei judicio neque dignæ sint gratiam cœlestem inveniendi, neque ad eam, velut dispositiones, robur aliquod habeant; attamen, natura sua, quam non merentur, gratiam jugiter à Deo sibi depositum, ut ex sacris litteris pater, ex quibus constat, Pagano- Paganorum rum, ac Gentilium orationes, jejunia, effusam in pauperes liberali- bonis operatatem, aliaque hujus generis virtutum moralium opera Niniutarum bus annuere Civitatem ab excidio vindicasse, immò Deum ipsum votis eorum Deum. annuentem patrata scelera illis condonasse, Cananeæ precibus, & optatis satisfecisse, Cornelii eleemosynis, atque Æthyopi sanctam Civi-

Civitatem invisenti divinam justificationis gratiam tribuisse : cuius
 Matthæi 7. rei certum præsidium divina est authoritas . [Petite , & dabitur
 vobis . Quærite , & invenietis ; pulsate , & aperietur vobis ,] &
 rursus : [Omnis , qui petit accipit , & qui quærit invenit , & pul-
 santi aperietur ,] quid autem aliud molitur Paganus observationi
 legis naturalis studens , quam Deum sui conditorem quærere , ejus-
 dem gratiam petere , seu , ut illi fores cœlestes reseruentur , pulsare ?
 Ergo si hisce hominibus etiam , quod petunt , evenit ex sententia :
 [Sique Pater vester , qui in cœlis est , dat bona potentibus se ,]
 justam quilibet virtutibus deditus gratiæ , ac gloriæ consequendæ
 fiduciam animo præconcipere poterit , immò spem mente concep-
 tam ut firmissimè teneat , illa divinæ paginæ oracula hortantur .
 [Exurge à mortuis , & illuminabit te Christus . Satagite , ut per
 bona opera certam vestram vocationem , & electionem faciatis . Sic
 enim abundantanter ministrabitur vobis introitus in æternum regnum
 Domini nostri , & Salvatoris Jesu Christi ,] & rursus : [Si quis autem
 vestrum indiget sapientia (ac quod idem est , gratia) postulet à
 Deo , qui dat omnibus affluerter , & non improperat , & dabi-
 tur ei .]

Eph. 5.
 2. Petri 1.
 Jacobi 1.

Rationibus idem suadenum accedunt . Tum quod , ni benè operantibus gratiam præsto
 adfore putandum esset , omnia illico naturæ jura servanda inani la-
 bore susciperentur ; quod quis dicat ? Tum quod vix humana cogi-
 tatione comprehenderetur , quo modo Deus ab homine Pagano non
 exigeret impossibilia : immò qua ratione finis , cuius gratia ad ima-
 ginem sui creatoris factus est homo , (ut videlicet æterna sui ipsius
 fruitione uteretur) absolute ei non esset impossibilis ; nempe ad
 cuius adiectionem nullum plane ei superesset auxilium , cum neque
 propriis virtutum operibus , neque præsenti Dei gratiæ auxilio ad
 eum semel perveniendi ulla spes ei affulgere posset . Quid ? vulga-
 tum est apud omnes Concilii Tridentini decretum , neminem à Deo
 relinqu , nisi prius Deus ipse deteratur : at non desertor , & rebel-
 lis , sed cultor , ac amator divinæ majestatis pro viribus benè ope-
 rans censendus est ? ut quid igitur de divina miseratione dubitan-
 dum ? Ad extremum trita omnium theologorum sermone sententia
 est , Deum levioribus suppliciis peccata ulcisci , quam ea demerean-
 tur , & rursus bona opera ultra meritum majori præmio afficere ,
 eo quod inter omnia Dei attributa liberalitas , & miseratione teneant
 principatum , ergo (si à pari arguere licet) opera morali bonitate
 prædicta , quæ nullam divinæ gratiæ partem jurè sibi vendicant ,
 Deus solita liberalitate , ac cœlestibus donis prosequetur .

FRANCISCI
COLLII
COLLEGII AMBROSIANI
DOCTORIS,
DE ILLUMINATIONE MENTIS
PAGANORUM.

L I B E R S E C U N D U S.

Quot esse possint præcipuae illuminationis divinæ rationes.

C A P. I.

Paganis legis naturæ jura servantibus paratam esse Dei gratiam ex superiori libro satis apertè constat. Sequitur, ut explicemus varias divinæ providentiæ rationes, quibus Deus eorum mentes cœlestibus donis posset illustrare, ut tandem discussis ignorantiae tenebris, æternæ veritatis splendorem possent intueri. Verum quia innumeræ Deo viæ suppetunt (infinitus est enim divinæ sapientiæ thesaurus) quibus hominum corda suaviter ad se convertere potest, ideo solus ille, qui novit sensum Domini, aut consiliarius ejus est, omnes divinæ miserationis, & providentiæ modos potest attingere. Nos hoc loco Libri Secundi non solum enumerabimus eos, quibus constat uti consuevitæ diuidi argumentum majestatem ad erudiendos, atque in æternæ salutis viam regendum. vocandos eos, qui etiæ naturalem justitiam aversarentur, & humanaarum, divinarumque legum contemptores essent, gratiam tamen sunt assediti, sola adjutrice divinæ miserationis gratia, quæ oriri facit solem suum super bonos, & malos, & pluit super justos, & injustos; Verum etiam attingemus eos, quibus & peccatores, dono fidei excultos ad pœnitentiam, & justos divinæ majestatis cultores ad altiorem rerum divinarum cognitionem elevavit: utrumque enim nostri suscepti muneric officium est, in quo venamur divinæ providentiæ rationes, non eas solum, quibus uititur, sed &

quibus etiam uti posset ad Paganorum mentem cœlestis doctrinæ radiis illustrandam. Quis autem heget divinæ sapientiæ deservire posse ad hoc inunus ea omnia, quorum ope vel fideles ad scelera detestanda aliquando excitavit; vel ad justitiæ, charitatis, aliarumque virtutum operationes ardenter studio amplectendas inflammavit; vel ad æternam ipsam felicitatem perduxit?

Quadruplices Sunt autem hi præcipue quadruplices; quorum primi duo circa divinæ illuminationis modi.

exteriores visus, & auditus, postremi verò circa interiores imaginariæ, & intellectuæ facultatis sensus versantur. Cum nempe Deus sive proprio, sive Angelorum ministerio vel in aspectabili forma erudiendo homini apparet; vel emissâ, formataque tanum corporeâ voce loquitur, nullam sensibilem creaturæ speciem, aut effigiem ostendens; vel imaginariæ potestati, quæ interior sensus etiam nuncupatur, vel intellectui sese offert, ea docendo, quæ humanæ saluti expedire possunt. Hanc quadruplicem divinæ illuminationis rationem pulchre expressit Augustinus lib. 8. de Genesi ad litt. cap. ult., ubi investigans modum, quo Deus Adamum allocabatur, ut sacer contextus narrat, ita scribit: [Modus quidem ipse à nobis comprehendendi non potest: certissimè tamen tenere debemus, Deum aut per suam substantiam loqui, aut per sibi subditam creaturam: sed per suam substantiam non loqui, nisi ad creandas omnes naturas: ad spirituales verò, atque intellectuales non solum creandas, sed etiam illuminandas, cum jam possunt capere locutionem ejus, qualis est in verbo ejus, quod in principio erat apud Deum;] statimque post enarratam hanc divinam locutionem, quæ in verbo fit, hæc habet, quæ rem nostram declarant: [Illis autem, qui eam capere non possunt, cum loquitur Deus, non nisi per creaturam loquitur, aut tantummodò spiritualem, sive in somnis, sive in Ecstasi, similitudine rerum corporalium: aut etiam per ipsam corporalem, dum sensibus corporis, vel aliqua species appetit, vel insonant voces.] Sic Augustinus, cuius testimonium etsi de locutione, non autem illuminatione divina expressè militet, è re nostra stat nihilominus, cum in ipsa locutione dominus homines multa doceat, atque eorum mentibus arcana cœlestia sèpissimè apertiat: in quo tota illuminationis ratio sita videtur. Ex quibus quadruplicis divinæ locutionis allatæ distinctio aperte colligitur, etenim primam declaravit Augustinus illis vocibus [vel aliqua species appetit: secundam illis, insonant voces: tertiam illis, sive in somnis, sive in Ecstasi,] quæ etiam quartam exprimunt, cum & in somnis, & in Ecstasi Deus æquè intellectu, ac imaginatione utatur. Non absimiles divinæ illuminationis modos agnoscit idem.

S. Augustinus.

Augustinus lib. 9. cap. 2., dum quærens quo sensu intelligendum sit, quod Deus protulit; [Non est bonum esse hominem solum, faciamus ei adjutorium simile sibi,] sic loquitur: [An forte in mente ipsius hominis hoc dixit Deus, sicut loquitur quibusdam servis suis in ipsis servis suis: ex quo genere sermonum ejus erat etiam ille, qui dixit in psal. Audiam quid loquatur in me Dominus

S. Aug.
De genesi ad
litt.

nus Deus;] (quibus verbis clare quartum illuminationis genus explicatur.) An aliqua de hac re in ipso homine per Angelum est facta revelatio in similitudinibus vocum corporalium, quamvis tacuerit scriptura. Utrum in somnis, an in Ecstasi; ita enim fieri haec solent; an aliquo alio modo, sicut revelabatur prophetis. Unde illud est [& dixit mihi Angelus, qui loquebatur in me] an per corporalem creaturam vox ipsa insonuit, sicut de nube: Hic est filius meus dilectus. Sed distinctius, & expressius super hac ea-
Tostati optimae de apparitionibus divinis distinctione.
dem re protulit simile Abulensis vir praestanti sanè ingenio q. 2. cap. 9. 3. Regum ubi, [multi sunt, modi, inquit, quibus Deus hominibus apparet (quod maximè accidit in illuminandis hominum mentibus.) Unus est, quod veniat aliquis Angelus Dei, sumpta figura humana, ut videatur, atque loquatur. Sic apparuit Gedeoni Judicum 6. Sic etiam Manue, & uxori ejus Judicum 13. Secundo apparet in sola voce, ut cum ad vigilantem hominem vox aliqua mittitur, & nulla loquentis videtur effigies. Sic fuit Israëlitis, quibus Deus locutus est dando eis legem. Exodi 20. Deut. 5. Sic quoque Moyses audiebat vocem loquentis Dei ad se de propitiatorio. Tertio modo apparet Deus hominibus per somnia, de hoc Num. 12. Si quis propheta Domini est inter vos, aut visione apparebo ei, aut per somnium loquar ad eum &c. uti de Daniele Dan. 7. de Abimelech Gen. 20. de Jacob eunte in Ægyptum Gen. 46. Quartus modus est per immutationem intellectus, ut quando Deus alicujus intellectum elevat ad intelligendum supernaturaliter, quod aliter non poterat intelligere. Hoc fit dupliciter, aliquando vel per Ecstasim, vel raptu, sicut in B. Paulo 2. Cor. 23., & sic fuit in Elisæo 4. Regum 3., & multis aliis prophetis.] Hactenus ex Tostato, qui illustribus veteris, & novi testamenti exemplis allatum apparitionis, & illuminationis divinæ partitionem ita clare confirmavit, ut nihil aliud jure desiderari posse videatur.

Num ille, qui ad illuminandos, atque erudiendos homines quadruplici via apparere solet, immediate, & secundum personam Deus sit, an Angelus.

C A P. II.

Celebris nonnullorum Patrum sententia fuit, apparitiones in Dei filii ap-
 sacris litteris factas, de quibus citatum S. Augustini, & paruisse, qui
 Abulensis testimonium loquitur, filii Dei apparitiones fuisse; Patres do-
 quemadmodum tradunt Tertullianus 2. contra Marcionem, & lib. Tertull. Mart.
 contra Praxeam, Justinus Martyr sermone cum Iudeo Tryphone Tertull., Hi-
 habito, Hilarius lib. 4., & 12. de Trinitate, Ambrosius lib. 1. de larius, Am-
 brosius, Chry-
 fide cap. 5., Chrysostomus in cap. 7. Actorum Apostolorum, soft., Theo-
 Theodoretus in Genesim q. 91. in explicatione Luctæ Angelicæ doxet,
 cum Jacob; quibus sayent, vel potius adsunt ii etiam Patres, qui

arbitrantur, olim Moysem, & alios prophetas clarè vidisse Dei naturam: nam si præclarissimam, ac difficillimam veri Dei intuitivam cognitionem hominibus tribuunt, multo libentius in involucris illis, quæ in speciem vel hominis vel Angeli ob oculos prophetarum versabantur, verum Dei filium latitasse concederent. Vi-

S. Ambrosius sam verò olim à Moyse Dei essentiam docuit Ambrosius lib. 1. à Moyse agnientiam Dei es. Exameron c. 2., ubi de Moyse loquens ait: [Qui sciunt Dominum facie ad faciem, non in visione, neque in somnio, sed ore ad os cum Deo summo locutus, neque in specie, neque per ænigmata, sed clara, atque perspicua præsentiae divinæ dignatione;] quo sentiam putat.

Basil. Homil. 1. in exame- cum sentiens Basilius. [Si itaque, inquit, qui ipsam faciem æqualiter cum Angelis videre dignus factus est, ea, quæ à Deo audivit, nō nobis recenseret.] His Patribus assentiuntur S. Thomas p. p. q. 9. ron à princi- pio.

Theologorū a. 11. ad 2., Ugo de S. Victore in q. in epist. 2. ad Cor. q. 34., præcipua Nicolaus de Lyra in illud Exodi 33. ostende mihi gloriam, Abu-classis.

Hæsit aliquādo Aug. B. Augustinus nonnumquam in ancipiti versatus sit super ista quæstione, ut patet lib. 2. de Trinitate cap. 13. tamen repulsa hæsitatione omni in eandem sententiam discessit non modò epist. 112. cap. 12. & 13. verùm etiam 12. de Genesi ad litt. cap. 27. & 28.

Fundamen- Propugnacula hujus opinionis sunt pleraque sacri eloquii testimonia, quibus asseritur, Deum olim locutum esse manifestè cum prophetis, visum esse facie ad faciem, & cætera hujusmodi. Ex quibus colligere licet, Deum olim immediata sui ipsius manifestatione illuminationis officio functum esse.

Angelos, nō Verùm divinas omnes apparitiones non à Deo proximè, & im- Deū homini- mediate, sed ab Angelis Dei mandata exequentibus profectas esse bus appare- concors est nunc in scholis omnium theologorum sententia, certo re cōmunis B. Dionysii Areopagitæ decreto suffulta, quod sic habet: [Idcirco nunc op. S. Dion. c. 4. & præ omnibus Angelicum nomen meruerunt cœlestes spiritus, cœlest. Hie- quod cum in eos primo divinæ claritatis fulgor emanet, ipsi post- modum in nos enunciationes illas sublimiores supernè trajiciant, sic enim, & lex, ut divina scriptura testatur, per Angelos nobis induita est, inclytosque illos Patres nostros, qui ante legem, qui- que fuerunt post legem Angeli ad Deum subvexere, sive quid agen- dum esset admonentes, & ab errore sacrilego, vitaque profana ad rectum veritatis iter traducentes: sive sacra quævis instituta, sive cœlestium sacramentorum occultas visiones, sive divinas aliquas prædictiones docendo pandentes;] & interpositis quibusdam versiculis: [Hujusmodi, inquit, divinas visiones celeberrimi illi Patres no- stri ministerio cœlestium virtutum ediscebant.] D. Dionysii decre-

S. Greg Mag. tum amplexati sunt Gregorius Magnus lib. 28. Moralium cap. 2. Hieronymus ad Galat. 3. in illud lex per Angelos; quin immo, & August. Augustinus, qui etsi superioris opinionis aliquando sectator fuerit, Deum nulli lib. tamen 3. de Trinit. cap. 11. huic maluit subscribere, quam mortali- sacræ litteræ ingerunt, Deum esse inaspectabilem docentes. [Non fuisse aspectabilem in hac poteris videre faciem meam, non enim videbit me homo, & vi- vita.

vet. Deum nemo vidit unquam. Unigenitus filius, qui est in sinu Exod. 33. Patris, ipse narravit vobis. Quem nemo hominum vidit, nec vide- Joan. 1. re potest.] Hanc præterea probabilis ratio ostendit: magis enim ^{1.} ad Tim. 6. divinam majestatem decet, hæc ipsa operari ministerio Angelorum, quam immediata sui ipsius ostensione, cum præcipue ad hunc finem nonnulli Angelici spiritus Dei jussa expectantes perpetuò divinæ majestatis solio astent. Quid? totius universitatis curam, ac maximè uniuscujusque hominis tutelam, ac patrocinium Angelis mandavit Deus: at cur non etiam illuminandi, atque erudiendi homines eorundem Angelorum officia esse voluit? hæc enim non infinitæ partes sunt tutelaris Angeli, cui instruendi hominis sibi commissi onus incumbit. Ea igitur sacrae scripturæ testimonia, quæ priorem ^{Explicantur} opposita.

sententiam corprobare videntur, tantum declarant, Deum appellari potuisse illum, qui sub variis illis involucris apparebat, cum Dei solius mandato illuminationes fierent; at non convincunt re ipsa propriam Dei personam fuisse, erat namque Angelus, qui formata exteriori voce loquebatur, ac in assumpto aëreo corpore ea edebat oracula, ad quæ hominibus aperienda à Deo destinabantur, & ut theologorum terminis utar, personaliter erat Angelus, authoritativer Deus.

Et hæc de antiquis Dei illuminationibus, atque apparitionibus in utramque partem cum Patribus theologi tradiderunt. At num idem de apparitionibus, quæ orto Salvatore mentibus humanis acciderunt, censendum est? in quibus sæpè Deus, seu Trinitas tota; sæpè Christus, sæpè Deipara Virgo, & multoties Angeli visi sunt. Mihi probabilius videtur asserere, has novi testamenti apparitiones, & revelationes divinas, non solum ab Angelicis spiritibus, sed etiam à Christo, à Domina nostra, aliisque beatis mentibus effici consueisse, ut subjicienda capita declarabunt.

*Christum Dominum sub varia specie, hominis, pueri,
Crucis, Cervi, & imaginis Crucifixi Paganis
visibiliter apparuisse, eosque ab erroribus ad
catholicam veritatem revocasse.*

C A P. III.

Actum est generatim de quadruplici ratione, quæ Deo familiaris est ad homines illuminandos; nunc unaquæque earum discutienda est peculiariter. Et ordine quidem illa prior cæteris examinanda, quæ visibili, seu oculari apparitione perficitur, cum Christus ipse, aut, Dei jussu, Angeli in corporibus naturali virtute formati sic apparent, ut cum hominibus diversentur, arca naque divinæ mentis aperientes eos ad summam felicitatem invitent. Huic nomen visibilis, seu aspectabilis apparitionis ideo feci- Visibilis ap mus, quod primò, ac præcipue in externo oculorum sensu peraga paratio cur tur, sic dicta.

tur, in eoque impressio fiat. Enim verò consuevit Deum ministerio Angelorum sub aspectabili forma homines viam veritatis docere ea certo sunt argumento, quæ non solum Tostatus citatis locis prodidit; verum etiam, quæ tradidit B. Augustinus lib. 9. de Genesi ad Litt. cap. 2. ubi posteaquam multiplicem divinarum illuminationum formulam recensuerat, mox Deum ipsum ob oculos mortales sub sensibili, ac corporea forma diversatum esse scribit: [Nam sub varia spe-visus est, inquit, Deus etiam postea sanctis viris, alias capite albo, cie visus. sicut lana, alias inferiore parte corporis, sicut aurichalcum, alias Aug. lib. 10. aliter, atque aliter.] Sic Augustinus, qui de Civitate Dei sacri cap. 8.

Deus olim tales sub sensibili, ac corporea forma diversatum esse scribit: [Nam sub varia spe-visus est, inquit, Deus etiam postea sanctis viris, alias capite albo, cie visus. sicut lana, alias inferiore parte corporis, sicut aurichalcum, alias codicis historiæ adhærens, Angelos assumptis ad hominum similitudinem corporibus Patriarchæ Abrahæ cœlestè Sodomitarum incendium, Saræ futurum Isaaci conceptum prædictissime docet. Verum, ne in re omnium judicio, ac certis experimentis comprobata modò detineat, omittamus veteris sacræ paginæ hac de re innumera fera. è testimonia, & proferamus ea in medium, quæ subsequentibus seculis contigerunt, jubente Deo, apparenti Paganorum oculis Christo, ac utrique obtemperantibus sanctis Angelis. In hoc autem capite de illuminatione per visibilem Salvatoris tantum, in sequentibus verò, per aspectabilem Angelorum apparitionem facta agemus.

Sedulam Mediatoris nostri operam instruendi, atque illuminandi non solum infidelitatis adhuc erroribus addictos homines, verum etiam eos, qui magistri sui vestigia sequentes ad culmina virtutum properabant, non pauca historiarum testimonia ostendunt, quorum nos præcipua quædam, relictis cæteris, operi nostro inferere decrevimus ex probatissimis scriptoribus S. August., Gregorio Magno, Metaphraste, Beda, Paulino, Lipomano, cæterisque probæ notæ scriptoribus. Et in primis admiranda sane ea fuit Vindictis nostri illustratio per visibilem apparitionem facta, qua se se Placidæ cuidam paganismi cætus viro, postmodum martyri obviam dedit, for-

S. Eustachii tè enim venationi operam dabat Placida, qui & Eustachius, muta-converti mi-to nomine, dictus est, cum Cervum prospexit, inter cujus cornua randa.

eximii splendoris Crux, ac in Cruce salvatoris Crucifixi imago at tollebatur, quæ ultrò Placidam interpellans, ut quid me perseque-

Metaph. 2. ris, inquit; Ego sum Christus, qui tuis recreatus virtutibus non Novembbris. patiar eas occultari, nihil aliud me de cœlo fecit ad terram venire, & pari, quæ hominum amor, quos per mei cultum ad salutem perducam. Obstupuit illico Placida insolitam vocem & apparitionem admiratus, moxque collectis spiritibus, quis es sciscitur, Domine, & ecce rursus ex immagine vos: Ego sum Christus. Protinus Placidæ nostræ fidei arcana explanans præcepit, ut religionis catholicæ summam addisceret, & sacro baptismatis fonte ablueretur. Paret ille, ac perpetuæ beatitatis donum assequitur.

Eadem omnino Salvatoris nostri benignitatis ratio fuit, qua Hubertum addictum gentilitatis erroribus ad se traxit: ei quippe venanti inter Cervi cornua apparuit Christus, jussitque Hubertum infor-

insolita specie commotum timore, ac tremore correptum adire. Ex ipsis Gre-
 Lambertum Antistitem, à quo salutis suæ rudimenta perciperet. Sta- gentii Arch. tim obtemperat Christo, facroque baptismatis fonte lustratus non_ disput. græ-
 solùm gratiæ cœlestis rore perfunditur, sed etiam Episcopali digni- cè, & latine
 tate, & tandem sempiterno gaudio donatur. At miracolorum va- impressa an-
 rietate ea referta est via, qua Salvator noster Herbanum Rabbi- no 1586.
 num, totamque gentis Judaicæ plebem in Æthiopica Homeritarum
 regione degentem ad Christianam religionem vocavit. Nam cum
 iussu regis Homeritarum adversus Judæos de veritate fidei discepta-
 tio haberetur, peteretque Herbanus, ut certam de Christi divini-
 tate, & indubitatem fidem faceret Gregentius Tephrensis Archi-
 episcopus, acceptaque conditione sciscitaretur Archiepiscopus ab
 eo, quibus experimentis id sibi planum fieri vellet. Supplex Domi-
 num tuum ora, si in cœlo est, ait Herbanus, ad me descendere,
 ut videam ipsum, & conveniam, & vivit Dominus, quem dicas
 patrem esse Christi tui, illico baptizor, & credo. Annuit votis
 Herbani Archiepiscopus, qui ferventissimas Deo preces effundens,
 ab eo meruit exaudiri. Vix enim orare desierat, cum [Ecce Do-
 minus Jesus à porta exitus illius venit, & ad ipsos supra nubem
 deambulans accedebat coram oculis ipsorum, erat autem speciosa
 forma valdè. Venit igitur & in extremis partibus nubis stetit pro-
 pe Archiepiscopum, & confessum supra ipsos ferè ducentos cubi-
 tus, itaut ipse videretur ab omnibus purpurea nube circumamictus
 pulcherrima, ex qua divinitatis radii emicabant. In capite ejus
 splendor fulgoris, & diadema pulchritudinis inæstimabilis, &
 radii velut spinea corona, gladiumque manu sinistra, & dextra scep-
 trum. Venit igitur vox à Domino ad Judæos: propter magnam
 Archiepiscopi invocationem appareo vobis in oculis vestris ego
 Crucifixus à patribus vestris. Territi hac voce cadentes in terram
 omnes excœcati sunt: ac mox cum unus ex tota multitudine cœle-
 sti lavacro tintus continuò apertis oculis visum recepisset, proti-
 nus clamavit dicens: Jesus Christus Deus est verus, & credo in
 ipsum. Hoc audientes cæteri magna cum alacritate ad sacrosanctum
 lavacrum acceserunt, & Christi signaculo accepto cum Christianis
 annumerati sunt.] Simili divinæ bonitatis gratia non caret illud,
 quod illustri genere nato, sed religione nequam à Christo exhibi-
 tum est spectaculum, Neaniæ, qui cum alterius Sauli instar minas, Neaniæ salut-
 cædesque in Christianos spirat, cœlitus emissâ voce territus ex Cru- comparata.
 ce velut crystallina præsentem Christum loquentem, fideique de-
 creta aperte declarantem vidit. Quid verò à Neania tu etiam con-
 tra me venis? exclamat Mediator. Ille autem respondit: Tu autem Ex Metaph.
 quis es Domine? non possum enim cognoscere. Ei cum sic dixisset, 8. Julii.
 statim apparet Crux crystallo similis, voxque è Cruce exiit dicens:
 Ego sum Jesus Crucifixus Dei Filius; & paucis interpositis: Nea-
 nia quoniam vidi te futurum mihi vas electionis, oportet, me tibi
 meum significare consilium, & suscepitæ carnis œconomiam. Sed,
 o mirum pertrahendi ad se homines Christi studium! priusquam
 enim

enim glorioſi certaminis palmam obtineret, Christum humanis spoliis ſepium rursus videre, ac flexis genibus revereri meruit Neanias. [Christus, inquit Metaphrastes, cum etiam Sancto maniſtus fuifet in forma humana, lucem emisit clarissimam, & cum eum aqua adaspersiffet, fecit surgere dicens: Non tu amplius Neanias, sed Procopius appellaberis. Te ergo fortem præbe, & strenuum, proficiens enim proficies, & Patri meo, qui est in cœlis, gregem exhibebis.]

Mira Christi Illud omnino dignum est admiratione, ac lætitiae lacrymis, quod comitas. de mira Salvatoris nostri comitate litteris, ac memoriae prodidit

Epift. 34. B. Paulinus Nolæ Episcopus, qui ad Macharium scribens, recentet, fene quodam adhuc cathecumeno, qui ſolus, cæteris amissis ſociis, è naufragio ſuperfuerat, ſic placide uſum eſſe Salvatorem, ut defetto fene nautici muneris partes ipfe subiret, navemque per maris fluctus actam clavo moderaretur. [Nec ſane, inquit, navem illam, niſi Angeli nautæ ducebant, cui gubernaculum erat mundi gubernator. Ipfe enim Dominus nunc ſuo vultu coruscus, ut in Apocalypſi deſcribitur, & coma fulgidus, nunc confeſſoris, & amici ſui Domini mei communis patroni felicis ore venerabilis in puppi ſedebat, ſicut nautico uſu dicitur, ad timones, vel potius pro timonibus, quos cum anchoris pariter, & nautis in illo naufragio litore navis amiferat infelix feliciter, ut pro amissis omnibus viris, & armis ſuis, aut Domini martyrem, aut Dominum martyris obtineret. Narrat gaudio lacrymans fēnēx, ſed ad ipsius pedes nunc Domini, nunc martyris gubernantis ſibi ſolitum procumbere, etiam familiarius ipſo aleſtante in genibus quoque, & ſinibus ſacris beatum, & adflatibus divinis odorem reclinati capitis pulvinar habuisse.] Ea est Christi gentiles virtutum ſectatores beandi ſollicitudo, qua commotus Polyeuētus militem in ſua caſtra traxit. Is enim, etiā Gentilis, ac Paganus religione eſlet, omni tamen virtutum genere ornatus erat; cui manifeſte apparens Iesuſ candidam veftem donavit, detraccta ſordida, qua induuebat, ut hac vefis commutatione intelligeret Polyeuētus ſibi ab iimpio idolorum cultu ad ſolidam, sanctamque religionem mox tranſeundum. Vidi enim, inquit ille, comilitonem ſuum Nearchum alloquens, Christum, quem tu adoras, ad me accedentem, hac ſordida, qua ſum induitus vefe me exuiſſe, alia verò valde pretiosa (o quis illius pulchritudinem diuerit, & ſplendorem) induiſſe, cujus humerum fibula conſtrigebat aurea.

Polyeuētus
divine in-
ſtruitur.

Ejusdem Salvatoris nostri sub sensibili specie Crucifixi,
leprosi pauperis, senis, ac consuetæ majestatis
varia apparitio ad multorum procura-
randam salutem peracta.

C A P. IV.

NON solum his divinæ providentiae artibus, quas superiori capite sumus executi, sed etiam variis aliis opitulari mortalibus voluit Dominus Jesus: nonnumquam enim ceu gravi ira permotus peccatoribus à tramite salutis aberrantibus operatur, cuius rei illustre exemplum nobis frat. Gonzaga suppeditat, De origine qui de Judæo quodam animam agente tractans fermè hunc in modum scribit. *Seraph. re-* *lig. p. 4. Cov.* *hortantibus*, ac ea noctis parte, qua ad matutinas preces signum edebatur, ob ægritudinem vigilaret, cernens magnum splendorem se se in eam domum, in qua jacebat, infundentem, protinus Christum vidit cruci affixum, quemadmodum pingi solet magna ad eum iracundia inquietem. Quid, peccator cœlas, nec ad confitendum pergis? Scito, inquit, te hodie esse moriturum, & quamquam condemnari ob crimina tua debebas, misericordia tamen mea servabere, dummodò statim confitearis. Mox pœnitentiæ sacramento animi sordes abluens eadem illa hora defunctus est. Intuitus Bernard. Ro- est præterea Alphonsus primus Lufitanorum rex interdiu è castis egressus Crucem, & in ea clavis confossum Dominum ingenti caterva stipatum juvenum candidissimorum, quos angelos sine dubio fig. lib. 1 de action. virt. cap. 16. credidit: at non minarum, & indigationis, sed consolationis, & lætitiae ea fuit Christi obviam occurrentis species. Non ut fidem tuam arguerem, inquit Dominus, hoc modo apparui tibi, sed ut roborarem cor tuum in hoc conflictu. Confide Alphonse, non solum hoc certamine vinces, sed in omni alio, in quo contra inimicos crucis pugnaveris; erat enim regi cum Saracenis illico conflagendum. Quantum autem utilitatis ex simili Salvatoris apparitione nacta sit olim puella ad vitanda gehenñæ tormenta, in quæ præceps ferebatur, ex Cantipratano agnoscere quilibet potest: turpi Thomas Câ. enim amore juvenis flagrans parentibus insciis se se misera eripue. tiprat. lib. rat, ut furtivo amore frueretur. In itinere ei obvius fit Christus, Ap. cap. 57. eadem ipsa specie, qua dum patiebatur, plagis, ac vulneribus P. 24. cruci affixus fuerat, is placidè puellam interpellans, me diligas, ait, qui sum formosus, bonus, dulcis, & generosus. Ex his puella adeò salubrem ad sedandas carnis illecebras medicinam hau- sit, ut statim omni libidinis æstu liberaretur.

Quoties verò ad impugnandos fidei nostræ inimicos, ut fidem suorum acueret, spem victoriae pro fide dimicaturis pollicitus est, & ad levanda tormenta carnificum, & ad inficta sananda vulne-

Ruber. Mo- ra , sub sensibili specie se è cælo demisit Christus. An non Podien- nach.de Chri- tem Episcopum simul cum Virgine matre , ac principe Apostolo- sti princ. bel- le cōtra Tur- rum alloquens : agnoscis me , ait , ac ei victoriam fidelium contra cas lib. 7. Turcas futuram nunciavit , quo Christianos in fide , ac veri numi- Petrus Joan. nis timore custodiret illæsos ? An non D. Petro ad Neronis fugien- Nauci. tom 2. dam crudelitatem Roma excedenti adfuit , eumque ad Romanam

Ecclesiam irrigandam suo sanguine confirmavit ; dum iterum , ut Romæ crucifigeretur , se Romam proficisci , Petro dixit Christus.

An non Pantæconi martyri visibilem consolatorem se se obtulit idem

Surius in il. Dominus , qui formam Hermolai Christiani senis præferens , eum lius vita . hortabatur , ut forti animo inflictas pœnas ferret , qui protinus op-

Baron. rom. portunum divinæ consolationis auxilium sensit . Similem divinæ 8. anno 689. gratiæ præsentiam exhibuit Mediator noster habitu , formaque miræ Surius tom. 6. in vita il. pulchritudinis induitus Spiliano , ut martyrii palma potiretur . Quid ? lius .

Menem in tormentis præsens , & aspectabilis consolatur Dominus , Thom. Can- ejusque membra pristinæ valetudini restituit . Sed quid plura ? tip. lib. 2. de Algens in nive , & ejulans ut puer triennis visitur à Monacho , de Ap. cap. 1. p. quo latius Cantipratensis .

At inquires , hæc amicis suis à Christo præstata sunt humanitatis officia . Quid ? an Paganis , & infidelibus eadem dona concedere , non ut hi in tormentis solarium , sed ut in errore veritatem nanciscantur , non erit gratum nostro Salvatori , cui perditissimorum hominum semper accidit salus gratissima ? Nec mirari quempiam oportet , post regresum ad patrem se toties è cælo demisisse Dominum , ut prædictis opitularetur , qui adhuc in terris degens , morte devicta , eodem officio functus est . Nam ut sacrarum literarum arcana discipulis aperiret , duobus discipulis euntibus in He- maus comes fuit : ut nutantes discipulorum animos in fide firma- ret , secuta passione , se eorum oculis contemplandum parietibus infudit : Magdalæ ploranti , cæterisque piis mulieribus astigit aspectabilis : ut quid igitur duce veritatis parentibus Paganis , si qui forte naturalis legis sectatores essent , eodem paternæ charitatis studio non opitulaturum Salvatorem opinabimur ? qui dum vitam mortalem vivebat in usitato radiantis quodammodo divinitatis suæ splendore , qui è vultu manabat , Matthæi Apostoli terrenis adhuc commodis addiæti salutem auspicatus est , ut scribit D. Hieronymus ,

Hier. in Mat- th. cap. 9. qui redarguens Porfirium , & Julianum Apostatam carpentes Matthæum , quod vocatus à Christo , statim secutus sit eum , ostendit optimo jure , prudentique consilio id egisse Matthæum , hanc assignans rationem . Certè fulgor ipse , & majestas divinitatis occulta , quæ etiam in humana facie reucebat ex primo ad se videntes trahere poterat aspectu . Si enim in magnoete lapide , & succinis hæc esse vis dicitur , ut anulos , & stipulam , & festucas sibi copulent , quanto magis Dominus omnium creaturarum ad se trahere poterat , quos volebat ?

Sed quid ego visibilium Christi apparitionum ad illuminandos homines colligo experimenta ? an non eo usque progressa est Salvatoris

toris nostri miseratio , ut pauperis , & leprosi personam induens Christus pauperis , & leprosi forma humi jacere voluerit , quo Ethbini Winwaloci studium pietatis fo- veret . Audi quid eis pio errore deceptis evenerit , cum alter mi- serum atripiens , alter emungens ore saniem scatentem è naribus , indutus visti- uerque Christum Dominum pauperis forma indutum manibus , & ret. ore contrectare meruit . [Porro , inquit Surius , Christi sacer- dos Winwalocus manum ad ejus nares admoturus audit pauperem Decimo no- lugubri voce dicentem ; Noli senior , noli manibus apprehendere nares , id enim dolor non permittit : sed si in peccatorum tuorum remissionem dolorem meum lenire vis , os tuum admoveas naribus meis , atque ita leniter exugas extrahasque putorem , qui me cru- ciat . Id audiens pius sacerdos inclinat se se , & dum vult facere , quod pauper petuit , ore suo apprehendit carnem filii Dei , licet ille se putaret leprosi horridas apprehendisse nares , dumque exu- gere incipit illam saniem , lapillus mirabilis incidit in os ejus ; B. autem Ethbinus dominum per latera tenens sursum aspicit , cælum apertum videt , atque in capite Christi , quem tenebat , Crux ap- parer , Angelique è cælis ei obviam veniunt . His conspectis , ait Ethbinus ad Winnalocum , Pater sancte , quem ego manibus te- neo , & tu ore , non dubitem esse Dominum Jesum Christum : cumque magno afficerentur gaudio , cuperentque illum apud se re- tinere , ille subvolavit in nubes , atque ad eos , non vos puduit mei in angustiis meis , nec me vestri pudebit in regno meo .]

Nec silere possum , quod in eandem sententiam meminit author Nicolaus historiæ Christianæ expeditionis apud Sinas nostris hisce temporibus suscep- tricautius? . Etenim de progressibus catholicæ religionis agens lib. 5 cap. 7 hæc de Sinensi puero docet . Michaëlem quendam , ita deinde vocatum , rudioris ingenii , non permittebat de fide Christi tuscipienda tractare præceptor , sive ut ejus desiderium in- cenderet , sive quod arbitraretur , eum ad res divinas per annos nondum aptum esse . Verum vespertinis horis domo egressus die quadam fulgore ictus , aut territus semianimis in terram lapsus est: eo in lapsu puer narrat , se vidisse Deum spiritibus pluribus cinctum , ex eoque hæc verba audivisse : Ego quidem illi vitam nunc condono . Domum relatus est , & collectis tantisper viribus ma- gistrum inclamat : venit ille , & recitata oratione temel dominica , & Salutatione Angelica , Michaël repente convaluit , & Pater Deo eum obtulit . O mirum divinæ providentiaz consilium ! scilicet præstat Deus non solùm libero bene utentibus arbitrio , sed etiam sufficienti etiam rationis lumine parentibus his apparitionibus , præ- fidia , quæ ad eorum salutem comparandam profutura novit .

*Visibili Salvatoris apparitione facta in Eucharistiæ Sacramen-
to, mirabilibus, ac bestiis etiam ipsis Christi divinitatem
in Sacramento adorantibus Paganorum salutem
non semel à Domino administratam.*

C A P. V.

Flos exem-
plorum.

Amphilo-
chius.

Tom. 17. l. 9.
de Pass. Do-
mini.

Lib. 13. c. 7.

Evagr. lib. 4.
cap. 36.

E Andem Salvatoris nostri opem sensit olim Widekindus Saxonie dux , dum forte rei sacræ præsens elegantis pueri formam sub sensibili panis specie oculis suis se se objiclientem intuitus est : ac inde nostræ fidei veritatem , & excellentiam edocetus potiorem Christi militiam suo imperio duxit , sacro fonte expiatus. Non absimile illud est , quod in vita B. Basili scribit Amphilochius de Judæo , qui sacros Christianorum ritus intuendi desiderio flagrans ad Ecclesiam se contulit , in qua dum divina peragente Basilium observat , in panis accidentibus veluti latitatem Jesum aspexit mira pulchritudine præcellentem ; quo miraculo roboratus Judaicæ pertinaciæ scelus detestans ab eodem Basilio adscribi meruit inter catholicos . Vide igitur , ac agnosce lector Salvatoris nostri humilitatem , qua infideles ab erroribus ad catholicam veritatem agnoscendam vocat ; ac primum memento divinæ gratiæ fuisse munus , ut hi ad Ecclesiam , ex qua eorum salus enasci debebat , divino impulsu accederent . Facilis mihi laboris res esset , varias hujusmodi visibilium apparitionum sub Sacramento altaris eventus referre : possemque præterea certissimis historiis ostendere , fidei lumine illustratas olim Paganorum mentes ex sanguine manante , aut ex sarcis speciebus , ut olim Lachazeti anno 1556. , & Bruscillis anno 1369. contigisse narrat Guiciardinus in descriptione Germaniae inferioris : aut ex percussis Christi imaginibus , quemadmodum patet ex libello S. Athanasii atrox quorundam Judæorum facinus descriptentis : at cum res ista omnibus nota sit , tantum silentio penitus eam involvisse non debui : sicut aliis Gentilibus ortos fidei nostræ radios ex eodem sacro altaris Sacramento , variis à Christo additis mirabilibus , tacere haud possum ; quorum illud unum est , quod memoriæ prodidit Nicephorus Callixtus , qui mulieris hæreticæ pravitatis salutem à Christo hac ratione peractam narrat . Jussu enim viri fidelis in erroribus pertinax mulier ad sacram mensam accedere coacta communem panem apparat , ac virum fallere studens , cum cæteri cœlesti pane saginarentur , abditum ex industria panem ore sumit , qui illico in lapideam naturam divino miraculo commutatus , in stomachum recipi non potuit . Mulier prodigio mota convenit D. Jo. Chrysostomum : miraculum narrat , temeritatem suam inclamans obortis lacrymis pœnitit , & in cætum populi fidelis adscribitur . Hujus mulieris privilegium alio illustriori ejusdem Sacramenti usu invitata à Christo obtinuit Hebræa mulier , quæ

quæ in ardenti fornace quæstum tribus elapsis diebus filium à patre nominis Christiani inimicissimo in eam injectum , eo quod sacra esca communitus esset , tandem reperiens , Christi fidem amplectitur . Verum quod omnino dignum est admiratione , adhibuit sèpè numero Salvator ad fidem catholicæ religioni faciendam & muta ipsa animalia , ut semel intelligerent gentiles , ac improbi illud bestiarum exemplo , cui , sacris docentibus oraculis , aures præbere noluerant . Hac divina arte Palestinæ dux Christi monumentum Jo. Moschus ingrediens adoraturus resurrectionem , ab ariete toties repellitur , in prato spiquoties sua detestari peccata , Severianæque hæresi renunciare ne-rituali .
glibit , quo velut cœlesti nuncio monitus post projecta ad pedes sa-
cerdotis crimina securus ingreditur . Hac eadem Salvatoris potestate S. Antoninus pertinacia hæretici in sacro altaris mysterio Christum reperiri in summa p. inficiantis fracta est , cum mula non ad objectum sibi extrema ine 3. tit. 24. dia tribus diebus parta laboranti cibum , sed ad Christum sub invocatio Surius to. 3. lucris specierum Sacramentalium delitescentem , poplite flexo ado-
randum festina processit in B. Antonii Patavini conspectu .

*Angelos visibili apparitione hominum saluti , ac Paganorum
illuminationi studere variis veteris , & novi
testamenti testimonii ostenditur .*

C A P. VI.

Sed non solum Christus , verum etiam Angeli Principis , ac Domini sui vestigia sequentes pro illustrandis hominum mentibus invigilant : atque adscitis sibi aëreis corporibus sèpè è cœlo in terram descendunt , ut iis opitulentur , ad quos divino ius-
su destinari solent . Non unam autem semper Angeli , sed multi-
plicem , ac variam , dum cum hominibus degunt , aut loquuntur ,
corpoream figuram formant . Etenim plerumque visi sunt sub ea
specie , qua Angeli communi more exprimuntur , sèpè sub pueri ,
nonnumquam sub hominum specie , alias etiam sub aliis formis ,
prout Angelicæ voluntati libuerit . Tactis autem his omnibus cor-
poreis figuris instructos Angelos olim se hominibus contuendos
præbuisse deinceps ostendam . Interim sumens exordium ab iis An-
gelorum apparitionibus , quas ad erudiendos , adjuvandosque mor-
tales contigisse sacræ literæ tradunt . Experta est Angelici aspectus Gen. 16.
solatium , ac quod è re illius erat , didicit ab eodem Agar Ægy-
ptia Saræ ancilla , quæ justam Dominæ iram , & afflictionem fu-
giens Angelum obvium habuit , docens , quid ei expediret .
[Cumque invenisset eam Angelus Domini , dixit , revertere ad Do-
minam tuam , & humiliare sub manu illius .] Vedit Abraham Gen. 17.
tres Angelos sub humana specie , eosque benigne alloquens in con-
vivio habuit : mox ortus Isaaci filii sui , & Sodomitarum incendii
cœlitus emittendi ab eis haust cognitionem . [Revertens venientem
ad

Gen. 19.

ad te tempore isto , vita comite , & habebit filium Sara uxor tua] & rursus : [Num celare potero Abraham , quæ gesturus sum , clamor Sodomorum &c.] Ab Angelis , quos hospicio suscepserat Lot , quæ in Sodomam , ac Gomorrhām decrevisset Deus perficere , sic cognovit , ut se , filiasque à præsenti interitu liberaret . Venerunt duo Angeli Sodomam vespere , sedente Lot in foribus civitatis . Qui cum vidisset eos &c. & mox : delebimus , inquiunt angeli , locum istum , eo quod increverit clamor eorum coram Deo Jacob divinis præceptis obtemperans dum patriam repetit , occurrentes sibi Angelos intuetur . [Fueruntque ei obviam Angelī Dei .] Populus Iſraël tyrannidem Pharaonis fugiens in columnā nubis , & ignis Angelūm itineris ducem divina providentia habuit quadraginta annorum spatio . [Tollenque se Angelus , qui præcedebat castra Iſraël , abiit post eos , & cum eo pariter columnā nubis &c.] Omni arte Balaamo se se opponens Angelus , quando à pessimis viis suis , quibus ad maledicendum Dei populum muneribus Balaac inhibans progrediebatur , eum revocat , ac ne quid mali contra populum Iſraël moliatur , ei præcipit . Protinus aperuit Deus oculos Balaam , & vidit Angelūm stantem in via evaginato gladio : Cui Angelus . Cur inquit tertio verberas asinam tuam ? Ego veni , ut adversarer tibi , quia perversa est via tua , mihi que contraria . Cave , ne aliud , quam præcepero tibi loquaris .] Quod divinis præceptis non paruerint , nec falsorum Deorum subverterint aras , causam fuisse , ne penitus de medio tollerentur Hebræorum inimici , populum colloquens pronunciavit Angelus . [Ascendensque Angelus Domini de Galgalis ad locum flentium , ait , adduxi vos &c.] Quid memorem erga Gedeonem Angelī studia ? [Apparuit Gedeoni Angelus Domini , & ait . Dominus tecum virorum fortissime : cumque periclitari vellet Gedeon , an verè Angelus Domini is esset . Et dixit Angelus Domini : Tolle carnes , & azimos panes , & pone supra petram illam , & jus desuper . Cumque fecisset ita , extendit Angelus Domini summitatē virgę , quam tenebat in manu , & tetigit carnes , & panes azimos , ascenditque ignis de petra , & carnes , azimosque panes consumpsit . Angelus autem Domini evanuit ex oculis ejus . Videntque Gedeon , quod esset Angelus Domini , ait . Heu mi Domine Deus , quia vidi Angelūm Domini facie ad faciem .] Eliam Prophetam vitæ redio è rebus humanis excedere peroptantem , somno correptum , è cœlo adveniens excitat , subcinericio pane reficit Angelus , ei nuncians

Judicum 2.

Judicum 6.

3. Regum c.
49.

1. Paralip. 21.

panes , & quantum itineris adhuc supereret . [Ecce Angelus Domini terigit eum , & dixit illi , surge , & comedē , grandis enim tibi restat via] Fixit aciem oculorum in Angelūm stantem inter cœlum , & terram David , criminisq[ue] veniam est deprecatus . [Levans David oculos suos vidit Angelūm . Angelus autem Domini præcepit Gad , ut diceret David ut ascenderet , extrueretque altare Deo , ac consummato holocausto , Angelo mandavit Deus & convertit gladium suum in vaginam .] Ad Tobiae preces Deus Raphaëlem Archangelum

Ium legat , qui splendidi juvenis formam mutuatus se itineris du-
cem ad Gabelum præbuit , cujus consilio junior Tobias exenterat Tobie 3. 5. 6.
piscem , tollitque inde paternæ cæcitati medicamina , ac toto iti-
neris cursu is ab Angelo instruitur variis de rebus , ac qua ratione
ineat matrimonium docetur . Edacem ignis flamam è babylonica
fornace excutiens ita cum pueris Azariam custodivit Angelus , ut
pueri ne quid minimum molestiæ , aut detrimenti passi sint . [An- Danielis 3:
gelus autem Domini descendit cum Azaria , & sociis ejus in for-
nacem &c.] Ut leonum obturaret ora , ne Danieli in lacu inclu-
so nocerent , adfuit Angelus [Deus meus misit Angelum suum]
quo eodem adjutore septimo inediæ die inter leones vires recreavit
prandio , quod illi Habacuc ab Angelo in Babylonem momento de. Danielis 14:
latus attulit . [Dixitque Angelus Domini ad Habacuc &c.]

Et hæc pauca de Angelorum studio in homines ex antiquo fede-
re eruta satis sint . Nunc petitis ex novo testamento non absimili-
bus testimonii idem attingendum . Apparuit enim in primis Za-
chariæ Sacerdoti Angelus , eumque de Joannis filii sui ortu reddi-
dit certiorem [Apparuit autem illi Angelus . Ne timeas Zacharia , Lucae 1:
quoniam exaudita est deprecatio tua , & uxor tua &c.] ad Virgi-
nem Mariam in secretiori domus parte devotas Deo preces effun-
dente visibilis Angelus ingreditur , salutat , ac cœleste Incarna-
tionis arcanum detegens eam in matrem à Deo cooptatam narrat . Lucae 1:
[Et ingressus Angelus ad eam dixit . Ave gratia plena &c.]
Pernoctantes in gregis custodia Betlehemetici pastores obtutu Angelico digni fiunt ; ac Redemptoris mundi eadem ipsa nocte natam Lucae 1:
humanitatem , ab iisdem Angelis annunciatam , venerantur . [Et
ecce Angelus Domini stetit juxta illos , & claritas Dei circumful-
fit illos , & mox Ecce evangelizo vobis gaudium &c.] Quid ? an
non creatori , ac Domino suo Jesu Christo exhibita etiam Angelo-
rum ministeria novimus ? quamvis nullo egeret ad suæ mentis illu-
minationem eorum auxilio , quippe qui divina , infusa , & naturali
rerum omnium eruditione , & scientia pollebat ; Devicto enim dæ- Matth. 4:
mone Angeli accedentes ministrabant ei , & in ultimo mæroris , ac
tristitiæ conflictu , apparuit illi Angelus confortans eum . An non Lucae 22:
piæ mulieres quærentes in monumento Christum , qui necata mor-
te revixerat , sedentem super sepulchri lapidem Angelum perspexe-
re , cuius aspectus erat sicut fulgur , & vestimentum sicut nix : pri-
mæque immortali vita vivere Christum ab eodem admonentur .
[Angelus enim Domini descendit de cœlo , & accedens revolvit Matthæi 28:
lapidem , & sedebat super eum . Dixit mulieribus . Nolite time-
re , scio enim quod Jesum &c.] Conjectos in carcerem Aposto-
los , Angelus Domini noctu januas carceris aperiens , liberavit ,
dixitque eis . Ite , & stantes loquimini in templo plebi omnia ver- Actorum 8:
ba vitæ hujus . Omnia autem illustrissima Angelicæ tutelæ pro
salute humana susceptæ experimenta sunt , quæ de Eunacho Æthio-
pe , & Cornelio Centurione sacris literis consignantur , in quibus
licet contemplari eam divinæ providentiæ pattem , quam nitimur
astrue-

astruere. [Angelus autem Domini locutus est ad Philippum dicens,] & quæ sequuntur, & alibi [Cornelius vidit in visu manifeste, quasi hora diei nona Angelum Dei introeuntem ad se, & dicentem sibi, Corneli &c.] qui statim præceptis Angelicis obtemperans, curavit accersendum Apostolorum Principem, à quo veræ fidei decreta cognoscens, post acceptum Spiritum Sanctum, baptizatur.

*Quam mira olim Angelorum fuerint in mortales officia
ad salutem animorum opportuna.*

C A P. VII.

Allatis Angelorum in homines muneribus, hoc capite sunt annexanda quæ ad hoc argumentum omnino digna observatione videntur. Certum quippe est, efformatis sibi pulcherrimorum vitorum ex aëre corporibus, è cœlo in terras Angelos venisse, ut mulieri, quæ addicta gentilium superstitionibus quæstum corpore faciebat, ad suscipiendum baptismum ferrent opem. Hæc enim turpi carnis vitio apud omnes infamis, à quo Christi signaculum susciperet, sacerdotis copiam habere non poterat, cum toto actæ viæ curriculo nihil boni unquam efficeret, nisi quod paucis diebus ante morbum, ex quo non convaluit, sua omnia concessit homini, qui ære alieno pressus laqueo mortem sibi inferre volebat: quo miser suffultus præsidio à destinata morte ab-

Ex prat. Spir. stinuit. Ergo huic mulieri baptismi desiderio flagranti, astitit An-
Baron. tom. gelus in specie illius hominis, cui sua donaverat. Huic illa dixit,
7. anno 537. cupio fieri Christiana, & nemo vult pro me loqui. Qui ait;

Numquid re vera istud cupis? Respondit illa, utique domine, & deprecor te, ut hoc mihi impettias. Adduxit Angelus adhuc duos alios Angelos, qui direxerunt eam ad Ecclesiam, rursusque se ipsos transformantes in personas quasdam illustres ex ordine Augustalium, vocant presbyterum, & diaconum, ut eam aqua salutis abluant, qui hos illustres sic alloquuntur. Vesta charitas pro illa pollicetur? Illi autem responderunt. Pollicemur. Sumentes illam baptizaverunt, & albis induita est, ipsi vero evanuerunt. Manel-

*Rom. Mar.
tyr. 19 Octo-
bris.*

fidei ardore accensa est, ut à Gentilibus lapidibus vulnerata, mox in profundissimum lacum demersa fuerit. Nec vereor, quin An-

*gelico ductu olim S. Justinus martyr, & philosophus æternam sa-
lutem nactus sit. Is enim, ut ex Dialogo cum Tryphone habito*

*constat, ab ignoto homine sene aspectu minime contemnendo in-
sola Christianorum schola sanæ philosophiae decreta reperiri cum-
didicisset, animum ad studia Christianorum contemplanda adjiciens
observare coepit, eos pro fide, quam colebant, nihil reformidare,
non flagella, non carceres, non mortem, omnia forti, omnia
constantii animo ferre, ex quo facile intulit, hanc solùm veram,
& ger-*

& germanam , cujus particeps fieri statuit , sub cœlo religionem esse posse . Narrat Paulinus , Arianæ sectæ studiosum animadver- tisse D. Ambrosio concionanti Angelum verba sic ad aures mini- strasse perinde , ac si è verbo Angelii populo Episcopus renunciare videretur : ex quo fidem , quam haec tenus impugnarat , defendere cœpit . Dum S. Martinus profanas idolorum ædes evertit , duo Severus Sul- Angeli hastis , ac scutis armati ei se se obtulerunt dicentes , se à Pittius in vi- Deo missos , ut rusticam multitudinem , quæ disruptionem impedi- ta S. Martini lib. 1. c. 12. re nitebatur , fugarent , eique ferrent præsidium . Hinc rusticæ An- Ex Breviar. gelos aperte conspiciens , cum intelligerent se divino nutu per- Amb. 8. Jan. terrefactos , in Christi coloniam transiere . Janitor carceris , in quo quadraginta martyres degebant , intuitus Angelos , qui triginta Seni cathe- novem militibus coronas distribuebant , aliis relictis custodibus , cumeno ap- Christi fidem amplectens martyrio coronatur . Præterea cathecu parent An- meo seni Angelos sub specie armatorum militum apparuisse citato geli. loco meminit Paulinus , [Cum , inquit , leniter admitteretur se- Paulinus ep. 34. nex , à primo statim conatu suo manibus Angelicis res effectas vi- deret , ut vix rudentem attigerit : cum velum videret jam exsi- nuatum in contos suos , si parum stabat , vel navis vela faciebat , aqua rimis navis accepta mergere tentaverat] & paulo post : [unum , vel alterum brevis fintinaculi haustum ore stricto , siccataque navi quod ageret , non habebat , stupens laborem sibi sine labore præ- cerpi , & actum suum occulta manu præveniri , si benè occulta di- citur , quæ tam perspicuum præstabat auxilium , sed nec ipsi ope- ratores simplicibus innocentissimi senis oculis subtrahebantur . Nam sœpè vidit armatos videlicet de exercitu cœli milites excubare na- vigio , & cuncta nautici munera administrare .]

In splendida forma Nicostrati uxor infidelis septem Angelos in- tuita est , qui è cœlesti sede in terram descendentes strenuissimum Dei martyrem Sebastianum non modò eximio splendore , verum etiam candidissimo pallio ornavere . Hinc divinitus illustrata mu- Nomen mu- lier , amplectendæque Christianæ religionis studio accensa , proti lieris Zoen. nus novam , & insignem Angelici vultus pulchritudinem oculis In vita S. Se- suis meruit contemplari , ex qua mirum in modum recreata , Bea- bastiani. tus es tu , inquit , Sebastiane , & benedictus sermo oris tui , & beati , qui credunt per te Christo filio Dei vivi . Ego enim vidi oculis meis Angelum ad te venientem è cœlo , & librum ante oculos tuos tenentem , ex cuius lectione universa sermonis tui oratio decurrebat , moxque acquisitam conversionis suæ gratiani enarrans addidit . Sicut aurora superveniens universas noctis tenebras ex- cludit , & omnium oculis lumen , quod nox cœca negaverat , red- dit : ita lux sermonum tuorum omnem caliginem , omnemque ignorantiæ mez cœcitatem extersit .

Hæc eadem Angelica forma iisdem lineamentis efformata marty- ri , perpetuæque felicitatis occasio fuit Dionysio , & Callimicho Paganis militibus , qui cum ad dextram B. Paphnutii astantem A. Metaphra. gelum extracta à carnifice intestina martyris in solita receptacula

conscientem observassent, statim abjecta idolorum servitute sub Christo militare cœperunt, ut ex Simeone Metaphraste 28. Aprilis clarè patet.

Amplius, quale, ac quantum Angelorum studium fuerit illuminandi, & consolandi mortales, cognoscere lector potest ex iis, quæ Theobaldus Episcopus de Gulielmo Duce, Comite, & Eremita prodidit. [His, & aliis similibus exercitationibus assuetus eo. Februario apud Sur. cœpit Angelorum jucundari aspectibus, eruditri visitationibus, commoveri suggestionibus, sedulitate consolari. Ingenti cura, magnoque tripludio Angeli intererant psallenti, aderant oranti, inertant meditanti, supererant quiescenti, præerant operanti. Sollicitè converso congaudebant, tristem confortabant, ignorantem instruebant, tentatum protegebant, & in omnibus ipsi providebant.] Pulchrè etiam Angelica studia in Guthlacum collata expressit Surius ex Gulielmo Ramesey, & Felice Crolandensi, dum Guthlacum cum Bertelino loquentem his verbis introducit. [Noveris, inquit igitur, postea quam ad hanc me Eremum contuli, semper mane, & vesperè Angelum me meæ consolationis habuisse, qui labores, & tentationes meas cœlesti solatio revelabat, prædicebat futura, indicabat absentia, arcana cœlestia, quæ nec licet, nec expedit mihi loqui, revelabat.] Non absimilibus instructi corporeis involucris Angeli B. Paphnutium, D. Gregorium, Julianam martyrem, & innumeros alios iteratis vicibus adierunt, ut in vitis eorum locupletissimi scriptores meminere.

Communi hominum forma induitos Angelos Paganis apparuisse duo potissimum testimonia fidem faciunt. Alterum venerabilis Bedæ, qui lib. 2. Ecclesiasticæ historiæ gentis Anglorum docet, Eduinum Regem idololatram præsentia hominis, qui Angelus erat, cohortatione adjutum in Christi familiam transisse. Tota res insummatam redacta hæc fuit. Eduinus potentioris, & inimici sui regis eum ad internacionem omni arte, & dolo conquirentis furorem declinans apud Regem hospitabatur. Is, ubi regem datæ fidei, ac hospitii violatorem futurum novit, vario curarum æstu agitatus in Regiæ atrio solus pernoctabat, nesciens quid consilii caperet, cui præsto Angelus humana forma induitus quid doleret ex eodem non modo sciscitur, verum etiam omnia læta, ac fausta ei pollicetur, si Dei, & hominis Jesu Christi fidem, ac religio Eduinus Rex nem sequi vellet. Spondet Eduinus, cui mox omnia, quæ An- ad fidem vo- gelus prædixerat, ex sententia eveniunt. Verum quia è periculis catur. amittendæ vitæ evasus, ac regni olim amissi sceptrum adeptus in castra militiæ Christianæ venire distulit, iterum Angelica voce, & apparitione ad Christianam legem amplectendam his verbis inflammatur. [Et ecce hostium manus, quas timuisti, domino donante evasisti. Ecce regnum, quod desiderasti, ipso largiente, percepisti. Memento, ut tertium, quod promisisti, facere nondifferas, suscipiendo fidem ejus, & præcepta servando, qui te, & à temporalibus adversis eripiens, temporalis regni honore sublimavit,

mavit , & si deinceps voluntati ejus , quam per me tibi prædicat ; obsecundare volueris , etiam à perpetuis malorum tormentis te liberabit , & æterni secum regni in cœlis faciet esse participem .] Sic apud Bedam Angelus , cui morem gerens Rex fidem Christi amplexus est , ac miros in Christiana disciplina progressus habuit . Alterum habetur in vita Procopii à Simeone Metaphraste conscripta , qui cum idolis serviret , Neania appellabatur . Hunc in cæco carcerē onustum catenis invisentes una cum Christo Angeli , ei se se in communi hominum aspectabili forma socios dederunt . [Jam , inquit Metaphrastes , circa medium noctem magnum quidem terræmotum excitat Deus in Civitate . Etenim ipse Deus adest una cum Angelis suis , strenuum re vera athletam visitaturus .] Et mox subdit . [Deinde , interiorem ingressi carcerem , in quo erat martyr , eum monent Angeli sub specie virorum dicentes . Respice Neania . Ille verò respexit , & vidit . Et quinam estis , qui adestis , placidè rogavit . Illi autem sumus dixerunt Angeli à Christo Octavo Julii : ad te missi . Adolescens verò eis proponens probationem ejus , quod dictum fuerat , si , inquit , estis Angeli Christi , genu ei flectite , & signum ejus Crucis in vestris signetur oculis . Illi autem sic fecerunt . Et cum adjecissent . Credis nos fuisse à Christo ad te missos ?]

Ad extreum , ut de cæteris sub varia sensibili specie Angelorum apparitionibus taceam , eos elegantis pueri forma induitos olim ad hominum mentes illuminandas venisse testatur Surius in vita S. Dorotheæ , quæ ad Theophilum , tunc Paganum , post martyrem , Angelum pulcherrimi infantis formam præferentem destinavit , eique ut spoponderat , cum ad martyrii laureolam gaudens properaret , tria mala totidem rosas unita hyemali tempore detulit . [O tu , inquit Theophilus ironicè Dorotheam interpellans , sponsa Christi , ubi perveneris ad paradisum sponsi tui , mitte mihi rosas inde , aut mala .] Cui Dorothaea . Planè id faciam . Cum autem hæc narraret irridens S. Virginis promissionem . Ecce puer ante eum cum orario , in quo ferens tria mala magnifica , & tres rosas elegantissimas , dixit ei . Ecce , sicut petenti promisit virgo sacratissima Dorothaea transmisit hæc tibi de paradiſo sponsi sui . Tunc Theophilus accipiens exclamavit voce magna dicens . Vere Deus Christus est . Eandemque protinus Angelicam apparitionem repetens sciscitantibus collegis suis , en ego , inquit , quem videtis , irridicule allocutus sum euntem Dorotheam ad excipiendum iactum percussoris , quòd fatuam existimarem , quæ diceret , Christum sponsum suum , seque perventuram ad paradiſum ejus , insultans que tamquam deliranti dixi . Ubi veneris ad paradiſum sponsi tui , mitte mihi ex illo rosas , & mala . At illa ait , profectò sic faciam . Et ecce postquam pro nomine Christi cæsa est , venit ad me infantulus pulcher perbrevis quatuor plus minus annorum , quem ego putabam verba formare non posse præ ipsa infantia . Is verò pulsat latus meum , & cum respexisset , tulit me in partem , cœpit-

pitque mecum ita perfecitè loqui , ut me , ejus comparatione , planè rusticum putarem , & proferens orarium istud cum suis malis , & rosis , dixit mihi . Virgo sacratissima Dorothea , sicut , te pertente , promisit , hæc tibi mittit munera de horto sponsi sui . Cum accepistem autem , & clamarem , ille infans nulquam apparuit . Quem ego non dubito fuisse Angelum Dei , qui omni arte humana salutem operatur , missis ad permulcendos etiam Paganorum animos ejusmodi cœlestibus legatis , quorum hactenus personas , & habitus varios contemplati sumus . Non absimili apparitione (ut de Christi Præcursori insigne exemplum non pertranseam) Canon presbytero se se contemplandum præbuit D. Jo. Baptista . Nam quoties mulierem inungeret , ei à dæmone carnis bellum indicebatur : acri pugna fessus , cedere ministerio , ac fugere decrevit ; in itinere semel , ac iterum ei D. Jo. Baptista occurrit , eumque regredi jubet , spondens pugnæ finem , & victoriam : at eum Canon eodem hoste premeretur , tertio aufugit , quem tranquilla voce affatus Salvatoris Præcursor , revertere , & hoc bello te liberabo , ait ; Verè non revertar , subdit ille ; Ecce enim jam toties pollicitus es mihi istud , nec fecisti ; (tunc S. Joannes eum resedere fecit , amotisque vestimentis ejus , signavit eum ter signo crucis sub umbilico , dixitque ei : crede mihi presbyter Canon &c. Vide lector , ac datae fidei intuere experimentum , in crastinum , ait Moschus , unctam puellam baptizavit , neque penitus animadvertisit esse mulierem .

Divinitus emissâ voce illustratas esse gratiæ , & fidei splendore peccatorum , & Paganorum mentes .

C A P. VIII.

AT non his duntaxat nunciis utitur supremum numen ad manus illustrationis peragendum , sed ad voces in aëre formatas configere sic assuevit , ut sola , ac nuda voce ad vigilantis hominis aures transmissa humanum animum veritatem doceat . Hunc divinæ illustrationis modum agnovit B. Angustinus , qui trinam divinæ locutionis , & illustrationis distinctionem assignans tertio loco eam , de qua agimus , recenset , cum inquit : [Aut enim veritas incommutabilis per se ipsam ineffabiliter loquitur rationalis creaturæ mentibus , aut per mutabilem creaturam loquitur , sive spiritualibus imaginibus nostro spiritui , sive corporalibus vocibus .] Enim verò clarissima hujus illustrationis ex sacris litteris , certissimisque historiis mihi suppetunt testimonia , quorum hic aliqua ordine recensebo , & ab Apostolo exordiar , qui infidelitatis erroribus complicatus divinæ vocis oraculo lumen veritatis invenit , cum circumfulsit eum lux de cœlo , & cadens in terram audivit vocem dicentem sibi : Saule , Saule , quid me persequeris ?

Viri

Viri autem illi, qui comitabantur cum eo stabant stupefacti, audientes quidem vocem, neminem autem videntes. Cum hoc per belle conveniunt ea, quæ ad stabiliendam in cordibus Petri, Joannis, & Jacobi divinitatis Christi fidem sacer contextus narrat in monte Thabor contigisse, ubi post datum latentis gloriæ Christi specimen, corporeis auribus vocem exceperunt discipuli, qua Salvatorem æterni Parris esse filium intellexerè. [Et ecce vox de nube Matth. 17. dicens. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite.] Qua voce eti discipolorum aures pulsarentur, neminem tamen hi vocalis sonitus effectorem intuiti sunt. [Levantes enim (Apostoli) oculos suos, neminem viderunt, nisi solum Iesum.] Similem suisse divinæ locutionis rationem, qua nutantes in fide Israëlitas, & qua servum suum Moysen alloquebatur Deus, In Exodo: sacræ veteris testamenti paginæ ostendunt. Eodem spectat vox illa, quæ è cœlo audita est [& clarificavi, & iterum clarificabo] cum Christus æternum Patrem rogaret, ut nomen suum coram Iudeis Joannis 12. manifestare dignaretur. Idem planè evenit, dum à Joanne Baptista, in Jordane voluit Christus baptizari, [& ecce vox de cœlis di Matth. 3. cens hic est filius meus &c.] Hac ratione Angelus Domini secunda vice de cœlo vocavit Agar dicens. Quid agis Agar? Hoc lo- Genes. 21. quendi more Abrahamum ab nece Isaaci filii sui prohibuit Angelus. [Et ecce Angelus Domini de cœlo clamavit dicens, Abraham, Abraham, non extendas manum tuam super puerum.] Sed omis- Exodi c. 2. 3. sis sacræ scripturæ testimoniis, nunc de similibus aliorum per vo- 4. &c. cem divinitus formatam vocationibus inquirendum, inter quas celebrem, & miram semper duxi suisse B. Augustini è seculi illecebbris vocationem, qua Deus variis passionum procellis agitata in illius mentem sedavit, ex quo Christum toto pectore amplectens Augustinus, res humanas valere jussit. Cæterum quia quæ à nobis Lib. 8. Con- jejunè dicta sunt, Augustinus latè, ac diserte tractat, ipsum audia- fess. c. 12. mus. Qui inquit [& ecce, audio vocem de vicina domo cum cantu dicentis, & crebro repentis, quasi pueri, an puellæ nescio. Tolle Lege, Tolle Lege. Statimque mutato vultu intentissimus cogitare cœpi] & interpositis versiculis quibusdam. [Arripui, inquit, aperui, & legi in silentio capitulum, quo primum conjecti sunt oculi mei. Non in comedationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudiciriis, non in contentione, & æmulatione. Sed induit Dominum Iesum Christum, & carnis providentiam ne feceritis in concupiscentiis.] Hinc velut è gravi somno evigilans Augustinus re ipsa tandem executus est, quod moliri toties atten- rat. Illud etiam memorabile est non absimilis historiæ portentum, cuius Metaphrastes narrator, ac scriptor, & dupli stipatus militum cohorte auritus testis Neanias fuit; qui circa tertiam horam noctis Alexandriam proficiscens, quam à Diocletiano, & Maximiano Imperatoribus gubernandam suscepserat ea lege, ut omnes con- trucidaret, quorquot Christi jura tuerentur, instar Pauli Apostoli post radiantis fulminis apparitionem, vocem è cœlo emissam audi- vit,

vit, qua repente mutatus illustravit Christi familiam. Hæc ergo, inquit Metaph., cum dixisset, & duas cohortes militum ad ferendum auxilium aduersus eos, qui contradicerent, ei tradidisset, emittit Alexandriam. Sic itaque procedebat Neania paratus aduersus Christianos, & mox, fit protinus vehemens terræmotus, & visum est fulmen exilire terribile, erantque omnes quasi mortui, vox emissæ è cœlo est dicens. Neania quo vadis? & aduersus quem tanto impetu incitaris? Ille autem ea, quam habebat, animi libertate, verè dixit omnia. Imperator, dicens, me creavit ducem Alexandriæ, deditque potestatem, ut quoscunque invenerim ex Galilæis se ipsos nominantes Christianos, & credentes crucifixo, eos puniens tollam de medio. Et rursus audivit. Quid verò o Neania tu etiam contra me venis? Vide igitur, quam aperte dignoscatur, auditam quidem à Neania Christi loquentis vocem, sed nullam ei oblatam fuisse loquentis effigiem.

Metaphrast. S. Julii. Accedit postremo ad hujus rei confirmationem, quod in martyrio SS. Pauli, & Julianæ memoriarum prodidit idem Metaph., qui similem è cœlis vocem venisse testatur, qua tyrannus Julianus nomine revocabatur à perduto furore lapidibus obruendi SS. Martyres. Etenim posteaquam Paulum, & Julianam remansisse illæsos in fornace ignis, novaque rabie accensus in ea ipsa scrobe martyres la-

Apud Sur. in vita SS. pidibus interimi jussit. Ecce repente tonitrui sonitus cum multis fulgoribus, & nubes huc, atque illuc agitatæ, & ignis plenæ usque ad Aureliani conspectum devenerunt, & illum ignem in terram effuderunt, voxque hæc è cœlo ad eum demissa est: Aurelia-ne ingredere in abyssum gehennæ ignis paratam tibi, & patri tuo Diabolo. Sic assolet Deus aut mollibus verbis, aut acribus etiam minis peccatores à sempiterno interitu revocare. Et hæc pauca è multis, quæ dicenda forent, de Paganorum illuminatione sufficient, quam Deus solius vocis interventu solet operari.

*Imaginaria Christi, ac Deiparæ Virginis apparitione
nonnullos vel ad amplectendam Christi fidem, vel
ad eam firmius retinendam invitatos.*

C A P. IX.

Sequitur nunc, ut ostendamus, Deum imaginaria apparitione illuminare plerosque solitum. A phantasia autem, quæ & potentia imaginaria à philosophis appellatur, imaginaria apparitione nomen habet, propterea quod prima, & præcipua impressio fiat in imaginaria virtute, quæ sensus interior est, mediumque locum inter intellectum, & exteriores hominis facultates tenet. Quare licet ex facta vel à Deo, vel ab Angelis impressione in phantasia, ut plurimum, cæteræ hominis facultates, intellectus, voluntas, interiores, exterioreisque potentiae ad suas operationes excitentur, pro-

**Cur appari-
tio dicatur
imaginaria.**

propter naturalem connexionem, quam inter se inviolabilem servant, tamen hæ illuminationes neque intellectuales, neque voluntariae dici possunt, cum à prima tantum impressione appellatio sumenda sit, quæ non in intellectum, & voluntatem, sed in imaginationem primò cadit. Idem de cæteris tribus divinarum illuminationum speciebus intelligi debet, cum earum omnium similis omnino & par ratio sit. Quatuor autem in hac, de qua loquimur, illuminatione, necessaria sunt. Causa videlicet efficiens illuminationis, res objecta, circa quam detinetur imaginatio, potentia ipsa interior, & actus imaginationis. Primum multiplex esse solet; non numquam enim est Deus, aliquando Christus, sæpè Deipara Virgo, non semel Beati, sæpiissimè verò Angeli. Secundum species sunt intentionales, & simulachra rerum corporatarum, quarum duntaxat capax est vis imaginaria, in quibus phantasia videt, quæ Deus revelat homini. Tertium est facultas ipsa, hoc est phantasia, quæ ad præsentiam simulachrorum excitatur. Ultimum est operatio ab imaginaria vi producta, quæ quia vitalis est, ab imaginatione duntaxat intrinsecè profici sci potest.

At quonam auctore phantasmatu fiant? Certum est, ea effectivè à Deo produci posse, cui ad nutum creatura obtemperat. De cæteris agentibus, quales esse Angelos, & Beatos diximus, idem Platonici, ac alii antiqui philosophi olim arbitrati sunt. Nunc communis theologorum opinio est, Angelos per se haud esse posse phantasmatum effectores, cum nullam formam producere queant.

Quorsum igitur eos efficientem causam imaginariæ illuminationis appellavimus? Nempe, quod aut simulachra dormientibus, seu vigilantibus immittant virtute motionis localis, aut certè immissa jam, & in imaginationis thesauro præexistentia negotiis suis sic apparent, ut in eis facile exprimant, quod hominibus manifestare moluntur.

Verùm quia duplices harum illuminationum classes dari possunt; aliquæ enim noctu, & oppressis hominum mentibus fiant; aliquæ interdiu, & in vigilia, ideo de utrisque nonnulla attingam. Et in primis, non est cur probem, Deum in somno hominum mentes illustrasse revelatione multiplici, cum hujusmodi illuminationum exemplis refertissima sit sacra novi, & veteri testamenti pagina; sic enim Deus Prophetas: sic Duces: sic alios populi Israëlitici homines alloquens, suæ arcana voluntatis docebat: sic idololatri regibus Abimelecho adulterii crimen fugiendum; Pharaoni verò, & Nabucodonosori in corporatarum rerum simulachris futura ostendens, suam mentem aperuit: sic rudes, & à fide catholica alienos sæpe ad se traxit, ut testatur B. Augustinus, qui formulam præscribens, qua infideles, ut fidem nostram sanctè suscipiant, in chizandis rustruendi sint, eis sæpe in somnis Deum apparere scribit.

Nec ad faciendam huic rei fidem deest nostri seculi experimen- Nicol. Tigau-
tum. Testis enim mihi erit Paulus cognomine Litteratus Sinensis tius l. 4. c. 19.
illustri genere natus, qui cum animo suo bonam de religione Chri- hist. Christ.
stiana apud Sinae.

stiana opinionem imbibisset, sacrosancta Trinitatis cognitionem per somnium à Deo obtinuit. Intuebatur enim per quietem tria facella, in quorum primo veneranda canitie virum videbat, quem ab omnibus Deum Patrem audiebat appellari; in secundo, alterum hominem regio diademat insigatum contemplabatur, cui nomen erat Deus Filius, quibus genu flectere iussus est. Et licet in tertio, in quo Spiritus sancti figuram spectare debebat, nihil viderit, divino tamen illud consilio factum est; ne inconstans Litterati animus, qui sub humana duntaxat effigie cœlestia numina colere astuerat, columnæ figura, quæ sancti Spiritus symbolum est, offendetur.

B. Epiphan. Memoratu quoque dignum est, quod B. Epiphanius de quadam Judæo tradit lib. primo hæres. hæresi 30., qui in somnis eo usque Christum prætentem habuit, quoad Judaicam pravitatem exuens ejus fidem decrevit suscipere. Verum quia nobilis, & mira est historia, eam hoc loco consignare statui brevioribus quidem, sed propriis Epiphanii verbis. [Postea apparet ipsi, inquit, in somnis Christus dicens. Ego sum Jesus, quem parentes tui crucifixerunt, verum crede in me. Ille verò nondum persuasus incidit in morbum magnum, & desperatum. At Dominus rursus apparet ipsi jubens, ut credat in ipsum, & sanitatem affecuturum esse promittit. Ille verò promissione facta rursus secessit, & in duritia permanxit. Recedit verò secundariò in morbum, eumque similiter desperatum: relictusque velut moriturus à cognatis suis Judæis, quod mysticè semper ab eis fieri solet, id ab his audivit. Nam vir quidam senior

Judæorū regis peritus accedens in aurem ipsius insulsuravit dicens. Credere medium in in Jesum Christum Crucifixum sub Pontio Pilato Præside, qui filius adjuvandis est Dei, & ex Maria postea natus est &c. Et Dominus rursus per iis, qui animam agunt. somnium ex benignitate sua. Ecce, inquit, sano te, sed tu ubi surrrexeris crede. Ubi autem convaluisset rursus à morbo, non credit. Itaque sano ipsi rursus Dominus apparet per somnium conquerens de ipso, ob quam causam non crederet; promittit ipsi Dominus dicens in certitudinem fidei, si quod volueris signum divinum in nomine meo operari, invoca me, & ego faciam. Sic Epiphanius, qui mox miraculi à Deo in nomine Christi per Judæum patrati historiam enarrans, ejus conversionem recenset. Adeò enim.

In vita S. Eu- Salvatori vel unius infidelis salus cordi erat. Quid? uxori Placidæ **tachii.** in somnis visus est Christus, eique beatorum sedem pollicitus est. Ego, inquit mulier, vidi in somnis Christum, qui hæc mihi dicebat. Tu, & maritus tuus, & duo filii tui cras ad me venietis. Nec irrita fuit apparitio. Nam statim sacro lavacro cum duobus liberis, ac conjugé expiata mulier postero die martyrii trophyum erexit.

Eadem arte Laodiceni cuiusdam gentilis, ejusque filiæ, quam unicè diligebat, tenebras infidelitatis discussit Christus, dum in somnis iussit, ut cum filia veniret ad sanctam aquam, quæ apparuerat, pollicens fore, ut non reverteretur dolore affectus, sed si vellet, exerceret pulchram negotiationem, & soluta solum fide, quæ

qua est in ejus potestate, emeret filia curationem; cuius rei exi-
tum felicem lege, si placet, apud Surium die 29. Septembbris.

Quod si plura desideras, accipe quid de Abercio scribat Meta-
phrastes, hic enim cum magna diei parte esset precatus, & se som-
no dedisset, vidit adolescentem, elegantem, & speciosum, qui
Christus erat, virgam ei in manum tradentem, & dicentem, in no-
mine meo Aberci nunc ambula, & hoc baculo contere auctores er-
roris. E somno evigilans paret ille, falsorumque Deorum simula-
chra destruens unius Dei cognitionem per eas regiones omnibus
celebrem fecit. Postremo secundum quietem Christus Dominus for-
mosissimi adolescentis instar Gulielmum Abbatem Roschildensem Sur. 6. April.
in Zelandia ad molestias forti animo tolerandas cohortatur.

Sed quid plura? Ipsam Deiparam Gentiles, & Paganos in som-
nis ab idololatriæ erroribus, & periculis vindicasse, elegans Chri-
stianæ apud Sinas expeditionis scriptor meminit his verbis: [Neo. Lib. 5. cap. 7.
phytus incidit in morbum gravem, & post; ergo poenitentia causa
sacerdotem convocat, eique narrat, vidisse se nobilem Matronam
cum infantulo in habitu candido, eam ipse credebat esse Dei pa-
rentem, ac puerulum Jesum. Dicebat igitur Matrona: sudorem huic
exprimite; ego enim illum sanum volo, sudor copiosus imminens
vitæ periculum extemplo excussit. Hac visione recreatus Neophy-
tus cœlestem mox in terris vitam agere instituit.] Rex Manomota-
pa infidelis cum à Patre Silvera Lusitano Societatis Jesu Sacerdote Maffæus lib.
imaginem Mariæ Virginis dono accepisset, ac collocasset eam in select. ep.
cubiculo, ubi cubare solebat, quinque sequentibus noctibus per Jud. p. 64.
quietem, in ea forma, quam imago referebat, Deiparam vidit.
Narrata igitur Patri visione factus jam certior catholicæ veritatis,
protinus Christi sacramentis imbuitur.

*Ex imaginaria Angelorum, & aliorum Sanctorum apparitione
varia manasse in mortales divinæ illuminationis auxilia.*

C A P. X.

Perfamiliarem sanctis Angelis morem esse de divinis mysteriis
ad beatam vitam assequendam conducentibus erudiendi ho-
minum mentes, sacras litteras non ignorantis clarissimum est.
Somnians enim Jacob Angelum multa sibi aperientem audit. [Di. Genes. 31:
xit Angelus Dei ad me in somnis, Jacob? Leva oculos tuos, &
vide.] Idem dormiens ascendentes, ac per scalam, cuius culmen
coelos tangebat, descendentes Angelos, ac mox magna illa pro. Genes. 32:
missa audivit, quibus terra illa, in qua somniabat, immò univer-
sus orbis ei promitterebatur. Dubius Joseph de Virginitate Immacu-
latæ Virginis Mariæ conjugis suæ angelica eruditione divinam il-
lius virginitatem Incarnationisque filii Dei arcanum intelligit. [Ec.

- Matthæi 1. *ce Angelus Domini apparuit in somnis ei dicens: Joseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam, quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est.*] Eodem duce Magi, & diverso ab eo, quo Bethlehem venerant, itinere, sibi repetendam patriam: & arripiendum sibi cum Salvatore, & Deipara Virgine fugam in Ægyptum Jóseph intellexere. Certam imminentis naufragii evitandi Angelus spem D. Paulo attulit: [*Astitit enim mihi, inquit Paulus socios eidem periculo obnoxios alloquens, hac nocte Angelus Dei, cuius sum ego, & cui deservio.*] Dicens, ne timeas Paule, Cæsari te oportet assistere.] Nec dubitem cum Dionysio Carthusiano, cæterisque aliis scriptoribus, quorum opinioni assenthus. in constitutus Dionysius, eum appellare Angelum, qui Apostolo apud ty. cap 9. Troadem commoranti se se obtulit sub forma viri Macedonis, qui D.Dion. Are- eum deprecabatur, ut ad opem Macedonibus ferendam, in eam re- opag cœlestis Hierarch. gionem transiret. Angelum enim eum fuisse, cui demandata fuerat Dei jussu ea provincia, mihi certum est.

Quod si ex aliis scriptoribus similia cognoscere non piget lectorem, quid pietatis, ac veritatis catholicæ ex sermonibus Angelicis noctu in somno auditis Gennadius Medicus lucratus fuerit, ex iis animadvertere potest, quæ à D. Augustino memorie consignata sunt. Etenim enarrans, qua ratione hic Medicus vir alioqui probævitæ ad certam, & indubitatem fidem de futura vita, de qua dubitabat, nuncio cœlesti naëtus sit, ita loquitur. [*Apparuit illi in epist. 100. ad somnis conspicuus juvenis, & dignus intendi, eique dixit. Seque Ennodium. re me, ubi est modo corpus tuum?* Ille respondit in cubiculo meo. Scisne, inquit ille, in eodem corpusculo nunc illigatos esse, & clausos, & otiosos oculos tuos: nihilque illis oculis te videre? Respondit scio. Tunc ille. Qui sunt ergo, inquit, isti oculi, quibus me vides? Ad hoc iste non inveniens, quid responderet, obticuit. Cui hæsitantí, ille quod his interrogationibus docere moliebatur, aperuit, & continuò. Sicut, inquit, illi oculi carnis tuæ utique in dormiente, atque in lectulo jacente nunc vacant, nec aliquid operantur, & tamen sunt isti, quibus me intueris, & ista uteris visio-ne: ita, cum defunctus fueris, nihil agentibus oculis carnis tuæ, vita tibi inherit, qua vivas, sensusque quo sentias. Cave jam deinceps, ne dubites, vitam manere post mortem. Ita sibi homo fidelis ablatam dicet hujus rei dubitationem. Quo docente, nisi providentia, & misericordia Dei?]

Ad jejunium, & preces Aniani monoculi S. Marci discipuli Angelico nuncio mons è loco ad locum transfertur, ex quo imminens Christianis exitium depulsum est, ac idololatra rex Babyloniam cum Petrus de Na- plebe, & optimatibus fidem Christi amplectitur, Deiparæque Vir-tual. in cathal. gini ædem in Civitate Babylonica magnis sumptibus extruit.

Sanctorum Nec minor cæterorum beatorum ad erudiendos mortales noscitur lib.9. cap. 19. solicitude: sic enim D. Joannes Baptista Joannem de spelunca delatum sibi Abbatis honorem fugientem in somnis allocutus ei diuinam mentem aperuit. Audi Moschum ita scribentem. Tum senex

in somnis aspexit quendam astantem sibi, & dicentem. Dic senex In prato Spi-
quo ire vis. Respondit, in montem Sina. Dicit ei. Ne quæso, ne rituali.
recedas hinc. Cùm verò seni id persuadere non posset, abscessit :
&, cum acrius febri torqueretur, rursus se se illi obtulit eodem
habitu, & interrogatus quis esset. Ego sum Joannes Baptista , ait,
& ideo tibi jubeo, ut nusquam recedas, quod dum spondet , non
solum valetudinem amissam recuperat, verùm etiam ab eodem san-
cto cognoscit, in eadem, qua tum morabatur spelunca, olim fuis-
se Salvatorem. Præterea homini cuidam colenti gentilium Deos
nocte sive vigilanti, sive subdormienti apparuit homo vultu venu-
sto, ac placido, qui benignè eum compellans dixit. Valde sordidus
es, affer huc paulum aquæ, ut te lavem, & abluedo imposuit
ei Pauli nomen, quo facto evanuit. Gentilis hoc viso consternatus Ex relatione
cum conjugé copiam sibi fieri Sacerdotis petiit, à quo cooptatus rerum in Ja-
est in cætum Christianorum sacro baptismate lustratus. Omnium ponio gesta-
autem celeberrima ea est sanctorum Petri, & Pauli apparitio , ex
qua magni Constantini Imperatoris salus constitit , quam recisis
nonnullis ex Zonara, & Nicœphoro audiat lector. [Cum aliquan-
do Constantinus Imperator per noctem somnum caperet. Ecce BB.
Apostoli Petrus, & Paulus dormienti astiterunt dicentes. Quando-
quidem sanguinis effusionem horruisti, missi sumus à Christo Jesu
Domino dare tibi saniratis recuperandæ consilium: audi ergo mo-
nita nostra , & fac omnia, quæcunque indicabimus tibi. Sylvester
Episcopus Civitatis Romanæ ad montem Soraëte persecutio[n]es tuas
fugiens in cavernis petrarum cum suis clericis latitat . Hunc cum
ad te adduxeris, ipse tibi piscinam ostendet, in quam dum tertio
mercerit, omnis te in valetudo deseret lepræ. Quod dum factu[m]
fuerit, hanc vicissitudinem Salvatori tuo compensa, ut omnes jussu
tuo per orbem iorū Romanum Ecclesiæ restaurentur; tu autem
purifica te, ut relicta omni superstitione idolorum , tu Deum
unum, qui verus, & solus est, adores, & excolas, & ad ejus vo-
luntatem te dirigas; è somno evigilans mandata exequitur, ac sa-
cro rore madefactus è morbo convalescit. Quid? Carnifex Basilides
oratione Sanctæ Potamiænæ , quam in suo martyrio defenderat, fit
Christianus, ac dum more gentilitio jurare abnuit, martyrii coro-
nam adipiscitur. Potamiæna enim triduo post martyrium noctu ei
astitit, ejusque capiti coronam imponens monet, se pro eo gratiam
à Deo postulasle, ac postulatam obtinuisse. Plura de his illumina- Euseb. Cæsa-
tionibus videat lector apud Metaphrastem, Lipomanum, & D. riens. lib. 6.
Gregorium, ego enim huic capiti finem imponam enarratione il- cap. 4.
lius facinoris, quod evenisse Laurentio Episcopo narrat Beda Ec-
clesiasticæ historiæ gentis Anglorum lib. 2. cap. 6. Is enim cum
tyrannicum Regis Angliæ dominatum in res Ecclesiasticas ferre non
posset, in proximum templum divertit, quô è Britannia tutior esset
discensus. Ei per quietem Princeps Apostolorum adest , eumque
non solum verbis, sed duris etiam iætibus à fuga deterret. His igit-
tur, inquit Beda, B. Petri flagellis simul, & cohortationibus ani-

Jo. Zonaras
tom. 3.
Niceph. lib.
7. Eccles. Hi-
storiae c. 33.

Euseb. Cæsa-
tionibus

matus famulus Christi Laurentius, mox mane factio venit ad Regem, & reecto vestimento quantis esset verberibus laceratus, ei ostendit, qui multum miratus, & inquirens, quis tanto viro tales ausus esset plagas infligere, ut audivit, quia causa suæ salutis Episcopus ab Apostolo Christi tanta esset tormenta, plegasque perpessus, extimuit multum, atque anathematizato omni idolatriæ cultu, abdicato connubio non legitimo, suscepit fidem Christi, & baptizatus Ecclesiæ rebus, quantum valuit, in omnibus consulere, aut favere curavit. Hinc vide lector, quam suaviter Deus B. Petri apparitionem, & flagella Laurentio incussa ad gratiam Ethnici Principis converterit, ut his velut opportunis remediis pertinacem in cæcis erroribus Regis voluntatem ad divina agnoscenda prumptum, & alacrem redderet. Et hæc hactenus de imaginaria illuminatione, quæ in somnis efficitur.

*De Extatica nonnullorum Paganorum illuminatione.**C A P. XI.*

Nunc de ea agendum est, quæ vigilanti homini contingere solet, cuius expressum testimonium habemus in Golinduch, quæ per ecstasim extra se ipsam rapta non solum est initia-
Niceph. lib. ta salutis suæ mysteriis; verum etiam Angeli eam instituentis bene-
18. cap. 25. ficio fulta martyrii cursum præclara fidei confessione complevit. Carina ablatis sensibus penè mortuus jacens, velut in somnis vidit, se in cœlestem beatorum sedem introductum, ac sibi dictum audi-
vit, cum inde dimitteretur redditurus ad suos. Vade baptizare, si vis esse in hoc felici beatorum domicilio. Ac cum paulò post is ab Angelo admoneretur, ut sacro fonte crimina expiare vellet, jam factum esse respondit, putans re ipsa perfectum, quod per quietem viderat. Cui rursus ille, vade, inquit, verè baptizare: nam illud in S. August. lib. visione vidisti. De veritate certior jam factus tempore paschatis de-
de cura pro dit nomen suum inter alios competentes, ac de more albis indutus mortuis agē-
da cap. 12. est. Licet idem in Genesio intueri, qui dum mimicos ludos edit, cachinnos, risumque omnibus movet, humanæ regenerationis lava-
cri morem, & sacramentum irridens, subito cœlestis gratiæ ror-
perfusus illuminationem imaginariam, quæ virtutem baptismatis exprimebat, hausit, ut de se testatus est dicens. At verò simul at-
que nudum me in conspectu vestro aqua illa perfudit, interrogatus respondi firmiter, ea me credere, quæ proponebantur, vidi supra
me manum cœlitus porrectam, atque Angelos Dei ignea radiantes facie mihi proprius astantes, flagitique omnia, quæ à primis ætatis initiis usque ad præsens admisissim è libro recitantes, dicentesque:
Aqua hæc diluit omnia, quæ te agnoscis perpetrasse. Cumque un-
da baptismatis tintætus essem, simul etiam liber ille perfusus nive-
candidior apparuit, itaut superioris scripturæ nulla prorsus in eo
vesti-

vestigia cernerentur. Non dissimilia illuminationum exempla rep-
ries apud Metaphrastem, Lipomanum, Surium, & Cæfarem Baro-
nium, dum loquuntur de Hildegarde, Brigitta, Catherina Senensi
virginibus, de Marciano Cerifero, de quodam viro paralytico Do-
minicanæ familiæ alumno, qui B. Brigitæ revelationes in dubium
revocabat, de B. Dominico & Sancto Francisco, ac de innumeris
penè aliis, quibus constat, recondita divinæ majestatis secreta non
modò ad propriam; verùm etiam ad peccatorum, ac Paganorum
utilitatem patuisse.

*Interna illustratione hominis intelligentiam sæpè à Deo instrui,
& ad veritatem percipiendam elevari.*

C A P. XII.

Presens illustratio nomen habet ab intelligentia hominis, in-
quam Deus vel per se, vel per Angelos, vel per beatas mentes
cordis sui arcana explicans se se insinuat; à cæteris verò hacte-
nus explicatis discrepat in eo, quòd omnes exteriores sensus, visum
maximè, & auditum, interioremque phantasiæ sensum excludit, &
in sola operatione intellectus continetur. Hæc tamen omnium usi-
tatissima est apud Deum homines erudiendi ratio, cuius effector
tunc maximè est, cum intelligibiles rerum similitudines, quæ à
philosophis species intelligibiles dicuntur, vel in Pagani intelle-
ctum infundit, vel certe addit novum majoris lucis radium illis
speciebus, quas in intellectu reperit, hoc enim splendore lucis ad-
ditæ sic illustrantur, ut non modò sublimiorē conditionem acqui-
rant; verùm etiam reddantur idoneæ ad id repræsentandum, quod
Deus vult exprimi. Ceu contingit, cum infidelis, & Paganus ido-
lolatriæ studiosus suum crimen agnoscens Christum Dei unigeni-
tum, ejusque doctrinam profitetur; aut cum peccatore malè actæ
vitæ rædet motum una Dei dilectione, ac gratia. Dei hanc homi-
nes illuminandi rationem agnovit B. Augustinus, eamque his ver-
bis explicavit. [Sic enim Deus cum homine non per aliquam
creaturam loquitur corporalem, corporalibus instrepens auribus,
ut inter sonantem, & audientem aërea spatia verberentur, neque
per hujusmodi spiritualem, quæ corporum similitudinibus figura-
tur, sicut in somnis, vel aliquo alio tali modo. Nam & sic velut
corporis auribus loquitur, quia velut per corpus loquitur, & ve-
luti interposito corporalium locorum intervallo. Sed loquiter ipsa
veritate, si quis sit idoneus ad audiendum mente, non corpore.
At illud enim hominis ita loquitur, quod in homine cæteris, qui-
bus homo constat, est melius, & quo Deus ipse est melior;]
quam hominis præstantiam postmodum mentem esse declarat.

Hujus autem illustrationis particeps homo in somnis fieri potest.
Ut Marciali Ethnico viro accidit, qui B. Stephani meritis hac di-
vina

17. Septemb.
25. Julii.
29. April.
14. Octobris.

S. August. de
Civitate Dei
lib. 11. cap. 2.

vina mentis illuminatione donatus ad fidem Christi se contulit.
 Aug. de Civi- [Vifum est , ait Augustinus , genero ejus (de Martiali loquitur)
 tate Dei lib. ut iret ad memoriam S. Stephani , & illic pro eo quantum posset ,
 22. cap. 8. oraret , ut Deus daret illi mentem bonam , quæ credere non differ-
 ret in Christum , fecit hoc ingenti gemitu , & fletu . Tunc dormi-
 tum est , & ecce ante diluculum clamat , ut ad Episcopum currere-
 tur , qui mecum forte tunc erat apud Hippone . Cum ergo audis-
 set eum absentem , venire presbyteros postulavit . Venerunt , & se
 statim credere dixit , admirantibus , atque gaudentibus omnibus ba-
 ptizatus est . Hic quandiu vixit in ore habebat , Christè accipe spi-
 ritum meum .] Frequentior tamen harum usus cernitur in vigilia ,
 in qua rursus aliquæ reyelationes fiunt præmissa Ecstasi , qua animus
 abstractus è functionibus corporis , se totum ad ea , quæ Deus
 loquitur , intelligenda præparat ; aliæ verò sine raptu , ac Ecstasi
 contingunt . Primum genus , de quo nonnulla superiori capite atti-

Epist. 2. ad Ep. 1. ad Cor. c. ult. gimus , declarat admiranda illa B. Pauli Ecstasis , qua expeditus ab omni corporea operatione illius animus ad tertium usque cœlum .

raptus est , atque non corporeis vocibus , non aspectabili aliquo , aut Dei , aut Angeli vultu , non virtute imaginaria , sed sola , ac nuda intelligentia , ea Dei arcana audivit , quæ non licet homini loqui . Porro hujus ordinis erant illustrationes Angelici Doctoris , quibus per Ecstasim erudiebatur de rebus , quæ ad fidei nostræ mysteria spectabant , quæque vix naturali acumine intellectus poterant attingi . Hoc itinere , quô divina secreta assequeretur , B. Heduvigis gradiebatur , ut non solum abstractis , & alienatis sensibus velut mortua jaceret ; sed etiam corpus ejus sæpè in aëra tolleretur .

In vita il- lius . In vita eorū . Hoc duce utebantur Simeon Salus , Brigitta , & tot alii insignes viri , & mulieres , de quibus historiæ passim loquuntur . Licet autem non ita facile ex certis experimentis constet , hujusmodi illustrationes Paganis hominibus assulsiſſe ; non tamen hæc strictim tacta , quæ in sanctos duntaxat quadrant , ab re sunt , aut à proposito nostro aliena , qui non modò , quod re ipsa actum est ; verum etiam , quod à Deo agi potest , scrutamur .

Secundum intellectualis illustrationis assignatum genus non solum Sanctis viris , sed Gentilibus etiam , ac Paganis concessum est ; de quo summè admirans B. Augustinus in concione ad Cathecumenos , Nabuchodonosorem infidelem , ac flagitosissimum regem divinitus tamen illustratum , his verbis interpellat : [Dic Nabuchodonosor , quid in fornace , in quam tres viros injustè immiseras : dic , dic , quid tibi fuerit revelatum ? Nonne enim , inquit , tres viros misimus in fornacem ligatos ? Ajunt ei : Verè Rex . Ecce , inquit , ego video quatuor viros solutos deambulantes in medio ignis , & corruptio nulla est in eis , & aspectus quarti similis est filio Dei . O alienigena unde tibi hoc ? quis tibi annunciavit filium Dei ? Quæ lex , quis Propheta annunciavit tibi filium Dei ? Nondum quidem mundo nascitur , & similitudo nascentis à te cognoscitur ? Unde tibi hoc , quis tibi istud annunciavit , nisi quia sic te divinus ignis

ignis intus illuminavit.] Ex eodem sonte sibyllina vaticinia venturi Salvatoris profluxerunt. Hinc, teste Augustino, Sampsonis De Civit. Dei mors profecta est, dum divino illustratu sibi ipsi mortem inferendam per ruinam palatii intellexit, in ultionem, & extremam Philistinorum miseriam. Hinc Apollonia virgo secum cogitans, quod sibi satius futurum esset, Tyranni ne supplicia vitare, an mortem subire pro Christi gloria, alacri saltu se se in paratum ignem injecit. Hoc illustratu adjutus Moyses Geneseos historiam, hoc est, primam rerum omnium conditionem agnovit. Hinc divina inspiratione tactus Borivorus rex una cum domo sua Christi vexillum est secutus. Hoc tandem illud est, cuius viam expertus non semel B. Augustinus, à Deo naturam, & cognitionem hujus illuminatio- nis anxiè quærebat dicens: [Quid est illud, quod interlucet mihi, & percutit cor meum sine lassione, & inhorresco, & inardesco?]

Quod si quæras naturam rei illius, quæ mentibus offertur in his eventis, omilla litigiosa quæstione, quæ inter theologos adhuc versatur, & cujus diligens discussio non est hujus loci. Respondeo, vel esse species rerum, quæ revelantur, vel ipsam veritatis notitiam, qua mens instruitur, vel lumen aliquod intelligentiæ nostræ divinitus superadditum, vel ad extremum rem ipsam, juxta ingenii humani virtutem, à Deo, vel ab Angelis propositam.

Nova Dei rursus auxilia recensentur, quibus Paganorum, aliorumque hominum mentes illustrari possunt.

C A P. XIII.

Præter recitatos hactenus divinæ illuminationis modos alii adduci possunt, quibus humanæ salutis negotium peragi solet.

Hos brevi sententia enumerat Clemens Alexandrinus, dum Lib. 6. prescribit. [Omnium hominum curam gerens Deus omnipotens alias matum. quidem præceptis, alios verò minis, & nonnullos quidem signis prodigiosis convertit ad salutem.] Copiosius, ac enucleatus plures luculenta oratione prosequitur B. Gregorius Magnus, cum inquit. [Vocat per se Deus, vocat per Angelos, vocat per Patres, Evangelia, vocat per Prophetas, vocat per Apostolos, vocat per Pastores, vocat etiam per nos, vocat plerumque per miracula, vocat plerumque per flagella, vocat aliquando per hujus mundi prospera, vocat aliquando per adversa.] Verum quia de divinis, Angelicisque vocationibus (quantum res nostra exigebat) satis dixisse videmur, nunc de cæteris vocationibus à B. Gregorio enumeratis aliqua strictim explicanda. Et in primis SS. Patrum, ac justorum ministerio plerosque à Deo vocari non ad fidei susceptionem, & divinæ gratiæ nitorem (quod Paganis convenit,) sed ad profectum consummatæ, solidæque virtutis, uno duntaxat experimento, quod memoriarum Augustinus prodidit, confirmari potest. Is enim lib. de Cura

Hom. 36. in
circa mediū.

August.

Cura pro mortuis agenda cap. 17. à Joanne Monacho sanctitate illustri variis de rebus mulierem per somnium illustratam esse scriptis, his verbis [Joannes ergo iste, cuius mulieri religiosissimæ impatienser eum videre cupienti, atque ut hoc impetraret per matritum suum vehementer instanti, cum ille nollet, quoniam id numquam permiserat fœminis. Vade inquit, dic uxori tuæ, videbit me nocte proxima, sed in somnis. Et factum est. Monuitque illam, quidquid fidelem conjugatam moneri oportebat. Quæ cum evigilasset, talem se vidisse hominem Dei viro suo, qualem ille eum noverat, & quid ab illo audierit, indicavit.] At si hoc pietatis augeadæ fidelis mulieris remedium fuit, infideli etiam cur, si Deus vellet, salutis causa esse non poterit? Quoties verò Prophetarum vocibus idololatras gentes ad sui ipsius agnitionem Deus invitavit, quoties eorundem minis permoti, & ab operibus nequam recesserunt improbi, & ab infidelitate ad fidem accesserunt alii. His auxiliis vocatos olim Platonicos, cæterosque gentiles philosophos, immò de plerisque divinis mysteriis eruditos fuissent certa sanctorum Patrum testimonia mihi fidem faciunt, dum ad eorum manus sacros codices pervenisse testantur, ex quibus sanctam supremi numinis scientiam haurire poterant, si prophetarum vocibus fideles aures præbuissent. In primis verò nascentis Ecclesiæ incunabulis gentilitiam propaginem Apostolorum vocibus excitatam esse ad agnoscendam Christi divinitatem hic meminisse nullum est operæ pretium, cum omnibus vel indoctissimis hæc notissima sint, velut pariter vulgatum est apud omnes, duce Spiritu sancto ad aperiendam Cornelio Christi fidem & Eunuchum Iustilibus aquis intingendum, Apostolorum principem, & Philippum destinatos esse. Neque hoc latuit Thomam illum magnum Aquinatem, qui Isaïæ propheticæ sermonis partem cum non intelligeret, ac ad obtinendam illius loci scientiam apud Deum recensitos Apostolos intercessores adhiberet, eosdem inox præceptores habuit disertissimos. Nimis verò clarum est Pastorum gregis Christiani solertia ac præconum verbi Dei orationibus, & cooptatos primis illis, & nostris etiam temporibus in Christi familiam multos cooptari, velut ex annalibus Indorum, Sinarum, Japoniorum comprehendere licet, apud quos catholica fides mirum habere cœpit incrementum ob eorum conciones, qui è nostris regionibus in eum orbem migrantes Apostolicum munus piè, & sanctè explent. Quis autem in dubium vocare poterit, esse divinum institutum signis, ac portentosis eventibus Paganorum mentes illustrare? cum vel ex hoc uno maximè res Christiana inclyta, & celebris apud omnes semper fuerit. Hinc enim insignes illæ Paganorum catervæ, animadversis prodigiis, quæ ad Christi invocationem fiebant, certam de puritate fidei nostræ conjecturam capientes, Christo aggregabantur. Hinc sævi ipsi tortores, ac martyrum carnifices exuentes ferinam rabiem, Salvatoris mansuetudinem, & vestigia sequabantur, proprium sanguinem pro illius confessione effundentes.

In vita illius.

Vis

Vis certis experimentis intueri, Deum prodigiosis eventibus mortaliū salutem operari, sige mentis oculos in hæc, quæ sequuntur. Ephrem enim Antiochenus Patriarcha Styitem Monachum à Ex Jo. Mof. Severianæ hæresis impietate convertit ad fidem hoc divino miraculo, nam exuens se, qua induitus erat, stola, cum accessisset prope ignem oravit dicens: Domine Jesu Christe ostende nobis veritatem, & completa oratione stolam in ignem injecit. Cum autem ignis quasi per tres horas durasset, ligatoque jam igne consumpta essent, tulerunt inde stolam integrā, ita ut nulla ignis indicia in ea deprehendi possent. Tunc Styliates certior de veritate factus anatematizavit Severum.

Dani ad idolorum cultum relapsi videntes Clericum præcepto Saxo lib. 10. Haraldi regis candens ferrum diu manu incolumi gestantem, ite. Hist. Dan. rum convertuntur. Simili miraculo adducti infideles intuentes vestem à Popone Sacerdote in veritatis catholicæ testimonium in ignes conjectam, & incolumem diu asservatam, ab impuro idolorum cultu recedunt. Rutheni Boreales viso miraculo libri in igne illæsi 3. c. 34. ad Christum accessere. Suevi Idololatræ apud Maguntiam à S. Columbano, qui flatu suo æneum vas dissolvit, ac varia in frusta divisit, edocti, Christi cultores esse cœperunt. Ibéri ab ancilla Baron. to. 10. anno 886. Christiana captiva ad fidem perducuntur, dum illius prece regius Russinus lib. puer morti proximus curatur, ac ea columna erigitur, & in sua 1. hist. Eccl. c. basi summa cum libratione stat, quam consumptis omnibus machinis, & bobum, hominumque viribus Ibéri ne loco quidem move 10. &c Euseb. re poterant. B. Martinus puerum à morte excitat, multitudo Mart. Dia- Ethnicorum ad genua sancti procumbens ab infidelitatis tenebris ad log. 2. c. 5. verum fidei lumen pervenit, ut memoriz prodidit Severus Sulpicius. Flos exempl. Doctor quidam Parisiensis de qualitate corporum glorio- rum dubitans ex splendore eximio emanante ex pedibus suis, quos rùm forte contemplabatur, in quem figere oculos non poterat, certam veritatem assecutus, Christo gratias agit. Judæi etiam invitati, Christum Dominum verum esse Deum confessi sunt variis prodigiis commoti. Nam noctu terræmotu exorto, dum Christi fidem recusabant, viderunt lapides veteris templi evelli. Igne cælitus cadente cuncta artium instrumenta absundi. Signa Crucis instar Flos exempl. radii solaris splendentia illorum vestibus impressa, quæ orto sole plorum. abstergere volentes non possunt. In nomine Salvatoris ab Apostolo crucis signum clausis à nativitate oculis imponitur, ex quo cæ- citas omnis recedit pro conversione D. Dionysii Areopagitæ. In actis D. Theclæ. In vit. Dion.

At cum innumera hujusmodi sint divinæ providentiæ experimen- ta, de cæteris, quæ in citato B. Gregorii testimonio continentur, non nihil dicamus. Nam flagella, quibus homines aliquando plectuntur, nullæ non sunt divinæ illustrationis partes. Memini enim, me non semel in vitiis sanctorum martyrum legisse, Christiani nominis inimicos homines territos pœnis, ac flagellis, quibus in ultionem criminum à Deo puniebantur, in Christum credidisse, de qua re silere non debo, quod diligentissimus rerum ad martyres

spectantium scriptor in hanc sententiam tradidit de Julianae Virgine, & Mariyre, pro cuius inviolata corporis integritate servanda

Ex Metaph. eos omnes cæcitatem oculorum percutiebat Angelus, qui eleganter ejus forma turpiter capiebantur; ubi verò cæci flexis genibus crimen agnoscebant, deposcebantque supplices Virginem, ut pro eorum salute, ac corpoream cæcitatem Christum precaretur, protinus à Virgine modica aqua lustrati visum simul, ac Catholicam fidem recipiebant. Hac ratione S. Remigius Christi virtute Arianum insultantem catholicis devicit. Illlico enim haereticus fandi usum se perdidisse agnoscessens, Divinum in se judicium sensit, ac poenitentia actus credidit. Cui Sanctus: In nomine Domini nostri Jesu Christi verè filii Dei vivi, inquit, si ita de eo rectè sentis, loquere, & de illo, sicut catholica credit Ecclesia, crede, & confitere,

Surius in vi. quibus vocibus vincula linguae resolvens haereticus ad Ecclesiam reta S. Remigii vertitur. Gens Burgundiana adverso prælio commissio ardenti studio & Baron. to. religionem Christianam excolit. Axumitæ Homeritas bello fugal. anno 514. Socrat. lib. 7. tes idè Christi fidem suscipiunt, quod initio belli votum Deo Christi Eccl. hist. c. stianorum vovissent. Bulgari fame pressi, suadente Christiana mu- 30. liere in Christum credentes, liberantur. Gregorius Neocæsariensis Callixtus lib. Episcop. Armenorum conversionem operatus est, eos omnes ad vi- 17. Eccl. hist. tam simul, & formam porcorum reducens, qui se ipsos invicem cap. 32. cap. 32. Baron. tom. devorabant. Hos uno signo crucis suilla forma, & vita liberatos 10. anno 845. institutum nostrum complecti coegerit. Verum sicuti flagellis, & Niceph. Cal. adversis, ita victoriis, & prosperis rebus ad cœlum mortales voca- lib. 8. Histor. Ex prosp. vo. gentilis Jesu Christi invocato nomine profligavit Alemanos, ac se- cati Pagan. ipsum à tyrannide Cacodæmonis vindicavit Christum secutus. Ca- Gregor. Tu- silda regis Almenonis Hispalensis filia gentilis captivos Christianos ron. de gestis Franc. lib. 2. cap. 30. Franc. lib. 2. cap. 30. cibo, rebusque omnibus recreare clam patre solebat. Rex admonitus filiæ latebras, aditusque omnes observat diligenter, depre- hensaque aliquando, cibos, quos in sinu ad captivos ferebat, re- pente in flores, rosasque mutatos, patri ecquid ferret magno ani- mi ardore roganti, veste explicata, monstrasse dicitur. Hoc illa miraculo percita, monitaque divinitus, si à fluxione sanguinis sa- nari cuperet, quam ut curarent medici, omnia artis remedia inani labore consumperant, ablueret se in lacu D. Vincentii nomine in agro Virvescano, ad nostra sacra mentem, & animum adjecit.

Flos exemplar. Nonnumquam etiam ex picturis salutem animorum operatur Deus, salus Pagan. qua de re clarum est Bogaris Ducis Bulgarorum exemplum, qui cum venationibus delectaretur, juberetque à pictore in tabella cer- tamen ferarum, dum à canibus aguntur, sibi ad vivum describi, Gregor. Ce- illeque divino afflatu generale judicium, quale in Josaphat valle drenus in futurum est, perbellè expressisset, statim in pictura hinc justorum Corp. Hist. turbam ovantem, inde gregem peccatorum variis affectum suppli- ciis cernens, ut à pictore sensum venationis illius miserimæ hau- sit, exemplo avitæ superstitionis inimicus aqua salutari tingi vo- luit. Quid? cœlorum, ac siderum ministerio utitur Deus ad in- struen-

struendas Paganorum mentes , velut tribus Magis evenisse compertissimum est , qui dum stella longissimi itineris duce utuntur , ad Divinitatem Christi adorandam pervenerunt . Tandem mortuorum apparitionibus , ceu instrumentis quibusdam , in mortalium , ac Paganorum animos insinuare Deus potest ea , quibus in supremam felicitatem suaviter trahantur , ad eum fermè modum , quo B. Augustinus libro de cura pro mortuis agenda varios casus , ac mirabiles eventus recenset , quibus à mortuis plerique hominum cognitionem earum rerum acceperunt , quæ humanæ facultatis vires auvertebant , de quo plura inferius .

Divinam providentiam eo usque progressam , ut pro æternis aliquorum salute parvulos vix rationis usu pollentes ad baptismum ministros adhibuerit . Eadem factum esse , ut mortuo corpore , anima aut non cederet terris , aut si cessisset , rursus ad mortalem vitam redderetur , quod divina gratia coherestata ad felicitatem beatorum properaret .

C A P. XIV.

Ab infante . divino , ut arbitror , afflatu sacra baptismais unda perfusum fuisse puerum extrema agentem apud Indos iis , quæ Alan. Copus monumentis mandavit , clarum est . Dialogo 6. Forte enim puer quidam cum infante in cunis posito cum domi re contra im- liqueretur , puerum in parentum absentia periculose ægrotanteim , pug. imag. cap. 9. arque mortem ei imminere prospicienteim accepta aqua baptismo perfudit . & verba , quæ in hunc casum proferri solent , aperiè , & distinctè pronunciavit , ac statim infans mortuus est . Verùm quæ deinceps hoc capite enarraturi sumus , illustriora sunt divinæ prævidentiaz experimenta , quibus suo dignos conspectu fecit non jam eos , quibus omnia legis naturalis jura , sed aliqua eorum cordi duntaxat fuisse compierimus : ut hinc liquidò cernant omnes , Deum nulla ratione defuturum iis Paganis , & Gentilibus , qui ad jus naturale vitæ suæ rationem planè conformassent .

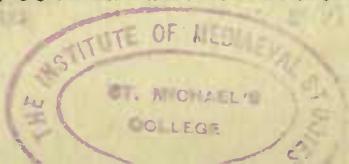
Certum quippe est , Henricum Kock Trajectensem virum degen Sur. anno tem in Hollandia , qui erat igne consumptus , à Deo mori non 1448. permisum , priuquam sordes animi sui sacramentali confessione expiatet . Præterea vir quidam pio cultui D. Barbaræ addictus abs Jo. Nider for- que cibo vixit in carcere duodecim diebus , qui statim ac Sacra- micar. lib. 4. mento pœnitentiaz , ac sacrosancto Eucharistiaz mysterio communi- cap. 2. tus est , in pace quievit . Miles Virginem sacratissimam colendi studiosus in bello interfactus , sine salubri confessionis Sacramento emori nequit . Res hunc in modum recensetur . Cum multi in- N 2 eum

Anton. Bonf. eum campum , in quo pugnatum erat , descenderent , emissam in lib. 3 Hungar. ter ossa subinde vocem audierunt , Jesu Christi Salvatoris , & Ma decad. 3. an- riæ Virginis nomen intonantem , loquaxque inter cadavera caput no 1415. inventum , quod ubi homines sibi adesse novit , quid tam , inquit , stupidi hîc statis viri ? Christianus ego sum , & magnæ Matri Divæ Mariæ semper addictus , inexpiatus , inconfessusque in hoc bello occubui . Maria Mater me æterni supplicii reum esse non patitur . Hic me adhuc vivum servavit , ut & delicta fateri , & animam facris ritè Apostolicis lustrare queam . Proinde sacerdotem , qui confessionem exaudiat , & me expiatum reddat , accersite quæsto . Miraculo moti sacerdotem adducunt , ac caput post confessionem ritè exactam perpetuò quievit .

Sed quod interfectis , quoquomodo tamen in terris animam de gentem retinentibus , divinæ providentiaz dono concessum est , & mortuis , qui è terris evolarunt idem tributum esse , duce divina Lib. 1. Dial. providentia , lectorem latere non debet . Ut scribit D. Gregorius , cap. 12. qui historiam enarrans hominis cujusdam , qui post mortem à Dæmonibus ad gehenoam trahebatur , ac precibus Severi presbyteri , Deo concedente , animum receperat : hunc fermè in modum inducit eum loquentem . [Tetri valdè erant homines , qui me ducebant , ex quoruni ore , & naribus ignis exibat , quem tolerare non poteram ; cumque per obscura loca me ducerent , subito pulchræ visionis juvenis cum aliis nobis euntibus obviam factus est , qui me trahentibus dixit . Reducite illum , quia Severus presbyter plangit ; ejus enim lacrymis Dominus eum donavit . Qui Severus de terra surgens ei pœnitentiam agenti opem fuæ intercessionis præbuit . Et dum per dies septem de perpetratis culpis pœnitentiam æger redivivus ageret , octava die lætus de corpore exivit .] Nec ab similia divinæ miserationis exempla nobis desunt . Puer enim

Evadius lib. 1. cathecumenus defunctus S. Stephani precibus , ut baptismali gratia de miraculis justificaretur , ad vitam reversus est . Nam cum ad aures amici S. Steph. Dei pulsaret mater ejulans fide pietatis perculta duplice luctu orbitatis , quòd & in præsenti vita filium perdidisset , & in futura ut pote gratia baptismi salvum habere non posset : ecce inter lamentantis dolorem miseræ matris , repente parvulo spiritus redditur , vita tribuitur , vox viventi conceditur . Continuò presbyter accersitus baptismum parvulo tradidit , sacramenta complentur , ac illius anima peccatorum lethali catena liberata , statim etiam , mortalis carnis vinculo exiit , & ad Dei spiritales amplexus summa celeritate liberata dimittitur . Eadem ratione mulier S. Francisco peculiari devotione cohærens viam universæ carnis intraverat . Convenientibus autem nocte Clericis ad exequias , & vigilias cum psaltriis decantandas , subito cunctis cernentibus erexit se mulier super lectum , & unum de astantibus sacerdotem patrinum videlicet suum advocat dicens : Volo confiteri pater , ego enim mortua duro eram

S. Bonav. in carcere mancipanda , quoniam peccatum , quod tibi pandam , nec vita S. Fran- dum confessa fueram : sed orante , inquit , pro me S. Francisco , cisci cap. 15. cui ,

cui , dum viverem , devota mente servivi , redire nunc ad corpus induitum est mihi , ut illo revelato peccato sempiternam vitam promerear . Confessione igitur expedita statim in Christo quievit . Ad extremum huic capiti finem faciam non minus præclaro de eadē re exemplo , quod in vita S. Aimonis Archiepiscop. Coloniens. extat . Apud Sur. 4. Vir enim quidam fatis concesserat , qui dum viveret , se se D. Cæ- Decemb. in sarii Martyris tutelæ commendarat . Hic lethalis culpæ reus mori- vita Aimo- tur . Martyr pro suo cliente Christum exorat , ut vitæ restituat nis . eum , qui tandem & suis , & B. Virginis precibus Dominum flexit , cuius imperio dæmonibus eruptus veniæ securus , & vitæ ad corpus regreditur , ac narratis iis , quæ sibi in altera vita evenie- rant , spiritualique medicina recreatus , ac perorans , itaut astantes omnes stupor invaderet , rursus collegit se se super feretrum , & obiit .

Sed inquis , hæc privilegia recensitis personis à Deo concessa sunt precibus Sanctorum , quorum subsidio planè careant Pagani ne- cesse est , quippe qui nullius beati aut agnitors , aut cultores sunt . Verùm Paganus , qui custos universi juris esset , quamvis nullum cœlestis regni civem palam , & expressè coleret , tamen ea , quam ex hypothesi concedimus , piè vivendi ratione clam , & tacite cu- juslibet sancti opem ad suæ mentis illuminationem an non implora- re dicendus esset ? An clientis sui immemor foret tutelatis Ange- lus ? An tandem Deus ipse sua providentia , nullo etiam pro Pa- ganis deprecante , solitæ miserationis , & paternæ charitatis officia illis denegaret ?

*Cœleste numen corporibus , animisque mortuorum , vel etiam
ipsis Dæmonibus , nunc æternæ Paganorum saluti
consulere posse , sicut aliâs , iisdem instru-
mentis , peccatoribus prospexit .*

C A P. XV.

AT ne quid intentatum reliquisse videretur Deus , quò æternæ mortalium saluti consulere posset , cadavera ipsa divinæ pro- videntiæ ad felicitatem hominibus procurandam voluit esse instrumenta . Clarum est enim , quid furi , de quo Joannes Mo- schus , acciderit , qui , dum mortiferæ culpæ sit obnoxius , ad me- liorem frugem revocatur , non tacendo divinæ virtutis miraculo . In subterraneam enim specum ingressus fur , mortuam Virginem omni inhumanitate ut spoliare cœpit , protinus à cadavere detine- tur ; mox sequitur gravissima Virginis ad impudentem furem ora- tio , ac increpatio , & tandem nulla ratione ei recedendi facultas conceditur , ni prius jure jurando spondeat , se illico monasticam vitam amplexurum ; periculo commotus fur jurat , dimittitur , protinus periculo liber monastico inductus habitu fidem liberat .

An

Moschus in-
Prat. Spir.

Jo. Moschus An ad cæcam illius mente divinæ illustrationis splendor accessit ; in Prat. Spir. qui in monumentum mortui ingressus spoliavit cadaver, relieto solo linteo , rediensque rursum , ut sublato linteo , nudum omnino relinqueret , corporea cæcitatem mulctatus est ? Nam in furem exurgens cadaver , manusque suas extendens digitis illi oculos eruit . Ad hanc præterea sententiam reticere non debedo , quod Elias Abbas magno libidinis æstu impatiens , dum peccare properat , ablatis sensibus , de corporibus mortuorum à se visis narrat , Moscho auctore . Prof. Etus , ait , ad illum , ut implerem turpem concupiscentiam , cum fermè uno stadio ab ejus adhuc speleo distarem , urente me graviter æstu libidinis , repente factus in Ecstasi , vidi apertam terram , & me hiatu terræ absorptum . Aspicioque illic cadavera putrida jacentia , & resoluta , & incredibili fætore plena , quendamque reverendi habitus virum ea mihi demonstrantem , ac dicentem . Ecce istud mulieris est , istud viri , istud pueri , fruere jam ut vis . Ego autem præ nimio fætore in terram corrui . Tunc accedens vir ille venerabilis , qui mihi apparuerat , erexit me , & gratias agens Deo reversus sum in locum meum . Et hæc hæc tenus de cadaveribus mortuorum .

Nunc de animabus eorum , qui è rebus humanis recedentes divina dispensatione rursum mortalibus apparuere , ut hi omni sollicitudine in animarum suarum salutem incumberent , non superioris , & antiqui , qua de re mira quædam literis prodidit Bartholomæus Lib. peregr. Sibylla , sed nostri , & recentis ævi dicam , uno duntaxat illustri quæst. experimento , quod vidi oculis ipse meis , ac sicutientibus auribus non semel hausi . Anno à partu Virginis supra millesimum quin-

Prodigium gentesimum nonagesimo tertio Brusini Plani , quod patrum anno salutis nostræ 1593: solum , & agri Mediolanensis non ignobilis pagus est & loci , & Brusini Plani fluminum , & collum amænitate , vario lapidum iectu ita fatis ceserat Joannes Maria Bagatinus , ut , eis sacramentis esset communi-

nitus , haud tamen posset sacerdoti sua crimina pandere confessione vocali , defœtu vocis , quæ perierat . Elapsis ab nece annis quatuor , cœlesti , ut multorum opinio fuit , ope denuò ad suos reddit , non proprio unitus cadaveri , quod redactum erat in cineres , sed corpori puellæ , cui nomen Magdalena inditum erat . Hanc parentes alieno , & inusitato obsitam spiritu cernentes , ignari veritatis , Dæmone plenam arbitrantur , Sacerdotis implorati opem , ut sacris abjurationibus Satanam abigat , restituatque pristinæ saluti virginem . Dum sacræ artis experiri virtutem aggreditur sacerdos . Quid his in me divinis vocibus opus est ? exclamat spiritus , ad expellendos hæc divina oracula Dæmonas pia mater fidelium adinvicit Ecclesia . Me quæso , cave ne putas , Dæmonem esse . Quo catu Jo. Baptista Bagatinus , quem paucis ab hinc annis extrema agentem pia sollicitudine , juveras , occiderit , planè nosti : ille ipse te nunc alloquitur . Ut divinæ iustificiam justitiæ , consulamque meis rebus , quas obtruncatus morte crudeli non potui absolvere , cœlesti prorsus beneficio huc reversus sum : his expeditis ulro , &

Lubens abscedam . Obstupuit cum astantibus sacerdos , qui solitam
 Dæmonis calliditatem metuens , rursus sacris precationibus rem-
 agere progrederitur : sed frustra , eadem , quæ prius , obtestante spi-
 ritu , qui placide Parochi adjurations audiens , Joannis Mariæ ani-
 mam eo corpusculo , non dæmonem latitare sæpius clamat , ac ver-
 bis fidem addens , detegit arcanum regressus sui ab inferis . Dum
 hac vitali aura , inquit , una vobiscum fruebar , quinquaginta phi-
 lippeos à Corceto , quem vos omnes optimè noltis , clam abstuli ,
 nec , quandiu vita mansit , ei totidem numerare , in animum in-
 dicere potui meum ; in extremo vitæ articulo fraudis conscius , si
 mihi per vocem licuisset , pœnitentia ductus satisfecisset . Nunc
 mihi æternæ quietis spes nulla residet , nisi proprio domino pecunia
 reddatur . Quocirca tres , quos superstites filios reliqui , ad me
 adducite , ut paterna iussa exequantur . Aderat hæc narranti inter
 alios Joannis Mariæ frater Petrus Angelus , qui gnarus rei , quam
 à spiritu audierat , advenisse occisi fratris animam illico credidit ;
 fit portenti in dies clarior fama ; omnes vici nostri cùm viri , tūm
 mulieres turmatim confluunt ; ab spiritu sciscitantur quidam arca-
 na alterius vitæ , quæ sit parentum , quæ amicorum , quæ cognati-
 torum apud inferos conditio . Ei gratulantur plures de privilegio
 iterum ad mortales remeandi divinitus concessio . Perquirunt cu-
 riosus alii auctores furti , rapinarum , & scelerum , quæ clam iis
 diebus interdiu , noctuque plurima parrabantur . Omnibus placida-
 oratione satisfacit ; docet plures , qui mortalitatem expleverant , in
 cœleste domicilium cooptatos , eorum peculiaria nomina attingens .
 In purganti igne alias justis affligi pœnis tradit . De his vero , qui
 alias viventes male apud omnes audiebant , ut responderet num-
 quam addigi potuit , hoc unum addens , cum sæpius rogaretur , ne
 quæso , quod fateri nolim , exposcite . Nullo discrimine fures di-
 gito notabat , precabaturque simul , ut à rebus alienis manus inno-
 xias servarent . Latentem ad eum usque diem causam repentinæ
 mortis , qua senex vegetæ virtutis , sanus , ac alacer omnibus no-
 tissimus momento occiderat , palam conjiciens in furtivum lectum ,
 in quo senex cubitare solebat , docens divino consilio id factum
 esse , ne in alieno strato moreretur , effecit , ut extemplo mortui
 heredes lectum domino , & cæteri sua unicuique redderent . Pos-
 sem justi voluminis mensuram explere , si persequerer , quæ de-
 justitia , de mutuo amore conciliando , de tollendis mortalium ini-
 miciis piè spiritus ille disserebat , ea animi concitatione , ut om-
 nes ad laudabiliter agendum , & ad fugienda crimina , velut de-
 cœlo moniti inflamarrentur . Crebescente rumore latius accolæ
 vicinarum regionum ad cognoscendum miraculum ea ratione advo-
 labant , qua olim gentiles ad Pythiam . Quilibet novas res cognoscendi
 cupiditate flagrans ab spiritu perquirit arcana : nihil eum
 latere vel ipsa respondendi ratio declarabat ; nam quæ alias Joanne
 Maria ducente spiritum , acta erant , eo ordine prosequebitur ,
 quem tenuerant , cætera sciscitantibus haud clara mira quadam di-
 cendi

cendi lenitate ad assensum demulcente animos ita canebat , ut omnes plenam narranti fidem accommodarent . Illud erat aspectu jucundum spiritum intueri , quemlibet familiæ suæ nomine proprio appellantem , jungentem mutuò dexteram dexteræ , amplexantem , exosculantem , & ut sibi opem ferrent , enixè precantem : ex vulnu tamen , oculis , cæterisque corporis partibus dulcioris amoris signa in filios prospiciebantur , hos diu in amplexibus retentos tandem ad solvendum æs alienum hortatur : spondent minores duo , at natu major , cui majorem summam imperabat quæsivit latebras . Spiritus nocte media adit cubiculum , in quo latitans dormiebat , crebris iectibus ostio illatis excitat sopitum , petitque sibi aditum fieri . Alexander (ita enim grandior filius appellatur) inopinato adventu consternatus ceu præsentem interitum intuens in terram corruit ; ille filium attolens ; non metuendum , sed justitiæ satisfaciendum tibi est , inquit , ò fili . Cur enim ex paterna hæreditate à me tibi relicta , quod alienum est , creditori reddere abnus ? Cur solus extremæ tui patris necessitatì repugnas subvenire ? Alexander , recreato spiritu , collectisque viribus , paterno mandato acquiescens tantum Corcero te daturum pecuniæ , quantum ille jussisset , pollicetur , nec detestant idem minores . Hunc in modum rebus compositis discessum suum edicit . Ad D: Martini patroni nostri ædem , quæ Brusini aliis antiquior est , effusis ad spectaculum omnibus , progreditur . Ingressus Ecclesiam , nullo adjurat:onum adhibito genere , ultrò dilcedens , pœne mortuam reliquit virginem , quæ brevissimo temporis spatio eum in modum perseverans velutè profundissimo somno evigilavit , nihil plane tenens eorum , quæ antea egerat , dum spiritu ageretur .

Non me later , hoc prodigo decursis seculis pœnè inaudito permotum lectorem jure vereri posse . Dæmon ne vesanus rerum divinarum æmulator , an perempti Joannis Baptistæ anima fuerit , cum versutissimi hostis mos sit non insolens , ut simulatam bonorum spirituum lucem mutuatus ea operetur , quæ justos spiritus maxime-

Quid de nar-
rata historia
censeat au-
tor .

decent , vel ut decipiat , vel ut aperta veritate , quam aliquando loquitur , illectis mortalibus , mendacissimis rebus fidem adhibere persuadeat , vel ut testis in eos , qui etiam à Dæmone vera cognoverint apud Dominum existat . Ut ut res se habuerit pro sua prudentia judicet lector . Ego Dæmonis dolos in hac re , alioqui verissima , semper timui : non enim , si divinitus agebatur negotium , irritum , & inane penitus accidisset , ut exitus ipse probavit , filiis datam animæ patris fidem frangentibus : quis enim prudenter credit , voluisse Deum , ut quod adeò insigni virtutis suæ miraculo fieri curaverat , in nihilum relaberetur . Profecto absimilis plane est divinorum operum vires naturæ excedentium mos , & conditio . Si meæ mentis arcanum nudare tuto possum , Satanicum consilium ducerem eō respexisse , ut filios Joannis Mariæ , qui paternæ fraudis ignari nullis restitutionis legibus tenebantur , hac ratione crimen patris detegens , malos fidei possessores redderet , peccatique irreti- ret

ret laqueo, si fortassis, quod dæmon sperabat, justitiam spernent.

*Ad Gehennam damnatos homines divinæ providentiae fuisse
instrumenta ad illustrandas infidelium, & Paganorum
mentes, ut hi veritatis semitam edoceti & vo
sempiterno fruerentur.*

C A P. X V I.

EX variis experimentis, quæ hac de re divina olim miseratio sensibus mortalium apparere voluit, cartulis meis pauciduntaxat inseram, ac illud in primis, quod recenset Joannes Prat. Spirit. Moichus, monasticæ vitæ studiosus, qui alias dictus Eviratus à partu Virginis 630. anno vixit; is enim in suo prato spirituali, quod non minoris utilitatis, quam auctoritatis est, quippe quod à sanctis patribus in septima Synodo congregatis in testimonium adducatur, agens de Isidoro quodam Christiani nominis inimico, qui conjugem suam Sacrosanctum Eucharistæ Sacramentum suscipere nolebat, susceptumque coëgit evomere, Isidorum inducit narrantem, quodnam sibi interdiu ante oculos obversatum fuerit ostendum. [Post biduum, inquit Isidorus, aspicio virum, quasi Æthiopem semiæcentiis vestitum, dicenteque mihi. Ego & tu simul in unum supplicium condemnati sumus. Et ego ad eum. Tu inquam qui es? Respondit: ego sum, qui conditorem omnium Dominum Jesum Christum in maxilla percussi passionis tempore. Atque hac de causa à fleu temperare non possum;] humanas autem lacrymas, si à Dei gratia proficiscantur, ut in re præsenti opinor, opportunum esse ad divinam iram permulcendam remedium, quis est, qui nesciat? merito igitur continua gemitibus imminens supplicium effugere Dei adjuvante gratia studebat justo timore correptus. Proxime addi potest horridum prodigium illud Clerici damnati, qui Clerici damnatio pro salute amici, & socii sui per quietem ob illius oculos voluit nati appariori, dicens: agnoscis me? cui amicus respondens, agnosco, tio, ut socio ait, tum ille, ut aliquam ex meis rationabilibus poenit cognoscas, sit causa salutis. Protendit manum sanioso ulcere distillante, & statim: Videtur ne tibi, inquit, levis? Cum ille levem sibi videri referret, ipse damnatus curvatis in volam digitis tres guttas defluentis tabis super eum jaculatus est, quorum duæ tempora, tertia frontem contingentes cutem sicut ignito jaculo penetraverunt, foramen nucis capax efficientes. Illo magnam poenam esse doloris clamore protestante. Hoc, inquit mortuus, erit tibi quandiu vixeris & poenarum mearum grave documentum, & nisi neglexeris, salutis tuæ singulare monimentum. Vade, dum licet, muta habitum simul, & animum, & esto Monachus Redonis apud Sanctum Melanium. Cumque vivus ad hæc respondere nollet, mortuus eum oculi rigore

re perstringens, si dubitas, inquit, miser converti, lege litteras istas, & hæc dicens, manum protendit tetricis notis inscriptam, in quibus Satanas, & omne inferorum Satellicium Ecclesiastico cætui gratias de tartaro emittebat, quod cum ipsi in nullis suis volupta-

Vincent. Petibus deessent, tantum numerum animarum subditarum paterentur
lib. 25. c. 89. lo spec. hist. ad inferna descendere prædicationis incuria. His dictis loquentis

aspectus evanuit, tremens, ac stupens amicus omnia sua pauperibus erogavit, adiensque Sanctum Melanium & Monachali habitu sumpto sanctè, ac piè deinceps vixit. Eodem spectat quod de Henrico hæretico proditum est; is enim postquam debitas etiam in

Hæret. dam- hac mortali vita pœnas dedisset sublatus incendio, nocte sequenti nat. visitur à Lutheranorum erroribus erant addicti, totus ardens apparuit, illis- sociis.

que præ timore vociferantibus, ait. Nisi ab errore cessetis, mecum peribitis in æternum. Carceris custos clamore excitatus urbis con-

Christianus Mosbyus lib. 20. chr. fules advocavit, quibus sancti hæc, facite quod vobis placuerit, modo prius confiteamur, ne cum Henrico pereamus. An ad præ-

sentem quæstionem revocari meritò potest, quod proditum est à

In Prat. Spir. Jo: Moscho qui hæc litteris consignavit de Theophane quodam la- borante hæresi Nestoriana: [Circa autem horam nonam diei se- quentis aspexit Theophanes quandam astantem sibi aspectu terribi- lem, ac dicentem. Veni, & vide veritatem. Assumensque eum duxit in locum tenebrosum, ac fætidum igne evaporantem, atque in ipsis ignibus vidit Nestorium, Euthychem, Apollinarem, Dio- corum, Severum, Arium, Originem, & alios quosdam. Et mox, si tibi Theophanes, ait, placet locus iste, perfiste in tuo dogma- te.] At Theophanes agnita tandem veritate, Nestorii hæresim toto corde detestans, catholicam veritatem amplexus est.

Novi olim ad fidei veritatem, & ad ævum sempiternum ductos plures Gentilium charitatis, & Christianæ pietatis exemplo, piorum librorum lectione, monitis Evangelicis, & pluribus aliis viis, quas omnes illustrare possem appositione exemplorum, quæ ex pro- batis auctoribus pro re præsenti collegeram. Verum contentus his, quæ hactenus adducta sunt, secundum librum claudio.

FRANCISCI
COLLII
COLLEGII AMBROSIANI
DOCTORIS,
DE ANIMABUS PAGANORUM
LIBER TERTIUS,
IN QUO AGITUR
D E

Melchisedecho	Heliu
Jobo	Obstetricibus Hebræarum
Eliphaze Themanite	Balaamo
Baldado Subite	Regina Saba
Sopbare Naamatbide	Mercurio Trismegisto.

*Plures Gentiles, & Paganos à primi hominis lapsu ad legem
 Moysi datam, & ab eadem lege ad Salvatoris adventum
 donatos æterna felicitate, quam re ipsa assicuti
 sunt, postquam Christus ad æterni Patris
 dexteram devicta morte resedit.*

C A P. I.

Cum ea, de quibus primò, & secundo libro actum est, aut hypothesi duntaxat nitantur, (qua statuimus, eos gentiles, & Paganos, qui naturali legi plabè obtinperassent, non solum à Deo fuisse illuminandos, verùm etiam adscribendos felicitati beatorum:) aut certè eos solum attingant, quos coelestibus donis ad beatitatem perductos secundo libro pro ratione instituti obiter probavimus. Munaeris no-

stri est, hoc loco antequam de alicujus insignis Ethnici salute, aut damnatione æterna peculiariter differamus, (quod operis nostri caput est) absolutè perquirere: an quod fieri potuisse vidimus, re ipsa factum sit, nactique sint æternam miserationem non pauci Gentiles in utroque naturalis, & scriptæ legis statu, post hanc mortem aut in Purgatorio, aut in Limbo Patrum Redemptorem operientes. Nam cum ex profanis historiis nihil nobis hac de re constare possit, & ex sacris litteris perpaucos ævo sempiterno dignos esse appareat; vix enim, justis Abel, Seth, Henoch, exceptis, qui inter felices animas tutò reponi possit, obviam datur, quippe omnis caro corruperat viam suam, non erat, qui faceret bonum, non erat usque ad unum: præcipua enim pars mortalium ex scelerato semine Cain descendebat; hæc autem cum sceleribus ipsis nata videbatur, ac eo iniquitatis erat prolapsa, ut eam apertis cœlorum fontibus generali aquarum diluvio ultus sit Deus, uno cum familia Noë in arca asservato. Post extinctam verò peccatorum omnium multitudinem in ipsa justi Noë progenie rursus sibi viam, aditumque aperuit iniquitas, quæ ex Cham ortum ducens, mox in orbem universum vitia omnia induxit, nefanda idololatriæ, magiæ, necromantiæ scelera, quæ ad Virgineum usque partum adeò liberè debachabantur inter mortales, ut eos penè omnes suæ tyrannidi subjicerent.

Noxiæ artes Quòd si scisciteris, quî fieri potuerit, ut hæ noxiæ artes una cum magistris suis diluvio non perierint. Audi Joannem Cassianum, post diluvium in mortales in vectæ. qui hanc ipsam quæstionem explicans ait. (Quantum itaque antiquæ traditiones ferunt, Cham filius, qui superstitionibus istis, & Collat.8.c.21.sacrilegis fuit artibus, & profanis infectus, sciens, nullum se posse super his memorialem librum in arcam prorsus inferre, in qua erat una cum Patre justo, ac sanctis fratribus ingressurus, scelestas artes, ac profana commenta diversorum metallorum laminis, quæ scilicet aquarum non corrumperentur injuria, & durissimis lapidibus insculpsit, quæ diluvio peracto, eadem, qua illa celaverat, curiositate perquirens, sacrilegorum, ac perpetuae nequitiae Seminarium transmisit in posteros) quamvis vel solus Dæmon horum scelerum inventor, & artifex callidissimus suffecisset, etiamsi maledictus Cham his versutiis non fuisset usus.

Gentiles olim Verùm his nequaquam obstantibus, häud reor inficiandum & salvos fuisse. naturalis, & scriptæ legis temporibus, divina adjutrice gratia, plerosque mortalium, maximè ex Seth progenie ante diluvium, & exsiccatis aquis ex prole Sem, & Japhet juris naturalis iter perpetuò secutos in Dei amicitia mortalitatè explevisse. Opinionis nostræ in primis sacræ litteræ adesse videntur, in quibus non solum Israël, sed etiam omnium aliarum nationum salutem Deo cordi esse legimus (Parum est, ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Jacob, & feces Israël convertendas: dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ,) quo modo autem in qualibet orbis terrarum parte elucere potuit divina miseratione, & beni-

benignitas, si extra Hebræorum propaginem re ipsa deperibant omnes? Quo modo personarum non fuisset acceptor Deus, si non ex Acto. 10. omni gente, quæ timet Deum, & facit justitiam (quales non paucos gentiles olim repertos ex Apostoli sententia certum est) plures Ad Rom. 2. ævo sempiterno donasset? quod etiam Dei suadet miseratio, cui haud convenire videtur, ut omnis hominum multitudo, extra populum Judaicum, quæ ob cœlum condita erat, rueret in tartarum. Hoc insinuat diligens Angelorum erga quemlibet Gentilium custodia: quis enim credit, irritos omnium Angelorum, quibus cura eorum à Deo demandata fuerat, cecidisse labores? Quin immò ex omnibus totius universitatis nationibus non paucos ad Dei cultum, æternamque pacem traduxisse Tutelestes Angelos Apostolis ipsis suppar docet Dionysius Areopagita. [Deinde quia & aliis genti- Cœlestis Hierarch. cap. 9 bus, ex quibus & nos respeximus in illud omnibus paratum in traditionem, & apertum divini luminis & copiosum pelagus, non alienigenæ quidam improbant dii. Unum autem omnium principium, & ad ipsum reduxerunt sequaces, secundum unamquamque gentem, Sacerdotio fungentes Angeli.] Quam sententiam elucidans Dionysius Carthusianus, qui antea D. Areopagitæ secutus ordinem Art. 46. ostenderat, unamquamque gentem habuisse Angelum ordinis principatus rectorem, ait, [Angeli Sancti infimæ Hierarchiæ principantes secundum unamquamque gentem; idest cuilibet plebi, seu homini ipsis commissis præsidentes, reduxerunt sequaces, idest, homines illis commissos, & ipsorum inspirationem, ac illuminationem sequentes converterunt ad creatorem. Unde elicitur, & probatur, quod ante Salvatoris adventum, multi Gentilium ad Deum conversi sunt angelico ministerio, sive humano, sive solo interiori instinctu, & illuminatione interna, sive etiam concurrente simul exteriori apparitione, atque effectu.] Cum D. Dionysio Areop. pluribus in locis sensisse Clementem Alexandrinum, alibi, cum rursus se se nobis offeret occasio, demonstrabimus, ubi Græcorum, cæterarumque nationum gentes à philosophia multa ad beatitudinem assequendam spectantia edocetos tradit D. Augustinus illa sacri E. Marthæi 20. vangelii verba tractans; (simile est regnum cœlorum homini patri familias, qui exiit primo mane conducere operarios) in hanc discussit opinionem: (intelliguntur prima hora vocati Abel, & ipsius Ser. 59. de seculi justi: tertia Abraham, & ipsius seculi justi;) at si quolibet verbis Do- decursi temporis seculo justi non defuerunt, jam res nostra clara mini. est, quam non minus subtiliter, &clare rursum explicat August. illi questioni fatis faciens. Cur ad gehennam damnentur plures mortalium, cum tamen, Apost. teste, Deus velit omnes homines salvos fieri. (Isto locutionis modo, & Dominus est usus in Evan- Enchirid. c. gelio, ubi ait Pharisæis: Decimatis mentam, & rutam, & omne 103. de cor- olus. Neque enim Pharisæi quæcunque olera, & omnium per om- rect. & grat. nes terras alienigenarum omnia olera olim decimabant. Sicut ergo cap. 14. hic omne olus, omne olerum genus, ita & illic, omnes homines, omne hominum genus intelligere possumus) itaut non ex Hebreis fo-

solum, sed etiam ex Scitis, Thracibus, Barbaris omnibus aliqui salutem assequerentur. Quod Angelico Doctori valde arrisit. De eorum autem salute, qui in lege naturæ vixerunt, clarissimum extat Joannis Cassiani testimonium, quo recensens Seth progeniem eorum, quem ex sacris litteris habemus, tradit omnem illius familiam usque ad Nœ, non solum natam in locum pii, ac sancti fratris Abel, verum etiam posteritati, ac fraternæ pietati successisse. [Itaque illa generatio, quæ de Seth justi progenie descendebat, suæ lineæ jugiter, & agnationi permixta, in patris, atque attavi sanctitate longa ætate duravit, nequaquam scilicet sacrilegiis, ac malitia nequissimæ prolis infecta, quæ in semet impietatis germen velut attavi traditione retinebat infertum. Donec ergo perseveravit inter illos generationis eorum ista discretio, semen illud Seth, ut pote de optima radice procedens, pro merito sanctitatis tam suæ, quam Patrum, Angeli Dei, sive, ut diversa exemplaria continent, filii Dei vocati sunt.] Tota autem serie orationis, quam pro de-

Apud Dion. functis fidelibus habet D. Damascenus nihil tam frequenter tradit,
Carth. a. 46. quam ex Gentilibus plurimos divino dignos repertos consortio,
in com. su- veluti ostendam cum de Sibyllis erit agendum. Eodem illa Leonis
per Cœlest. Pontificis sententia spectat. Misericordiam suam humano generi
numquam negavit, sed omnes in communi mortales ad sui cognitionem abundantissimis semper beneficiis eruditivit. Ad extreimum
4. sent. d 1 q. docet Sanctus Thomas hujus veritatis strenuus propugnator, non
2. a. 1. ad 1. solum plerosque tartari cruciamenta vitasse, sed omnes penè homines usque ad Abrahamum traditam sibi à parentibus sanam fidem, & religionem inviolate custodisse. Dicendum, quod ante Abraham fermè omnes fideles erant: circa tempora enim ejus dicitur idolatria incœpisse, quod intelligendum reor præcipue de filiis Seth ante diluvium, quandiu à contagione, & commercio sanguinis filiarum Cain abstinuere, sive de filiis Sem, & Japhet post diluvium. His Sanctorum Scriptorum votis illa ratio suffragatur, quod ab ipsis Mundi primordiis usque ad illius consummationem, & semper fuerit, & futura sit Ecclesia, quæ cum in cœtu virorum, ac mulierum vera fide, & religione præditorum constet, necessariò afferendum est, nullo unquam tempore pios, ac fideles Dei cultores defuisse.

*Plerisque Gentilibus, & Paganis Mosaicæ legis præcepta
non custodientibus certam salutis suæ
spem affulsiſſe.*

C A P. II.

Ceterum quia allata hactenus sanctorum Patrum testimonia, & momenta rationum potiora videntur ad probandam eorum salutem, qui ad naturalis, quam scriptæ legis statum pertinebant, adhuc meritò videtur idem scrupulus urgere de Paganis,

ganis, qui lege à Deo lata vixere non custodientes Hebræorum legem, ac cæremonias. Quo enim jure è Dæmonis imperio liberabimus eos, qui totius universitatis moderatori, ejusque legibus non parebant. Nam qui potestati, ac pleno Dei dominio subjacent, & legi ejusdem pariter obedient, necesse est. Quòd si janua cœli Judæo planè occlusa censenda erat à die sanctæ legis, qui illius jura violasset. [Maledictus, qui non permanet in sermonibus Deut. 37. legis hujus, nec eos opere perficit,] an non potiori ratione cunctis Gentilibus legem illam non implentibus in pæria erit? Scilicet Hebræorum gens à Deo unicè dilecta obstricta jure legis, si quandoque eam violet, damnabitur, & Gentilis nullo horum præceptorum vinculo detenus liber, peccato, ac scelere immunis legi latæ repugnans salutem nancisci poterit? Ut quid præterea divino iussu fas erat Gentilibus, & Paganis ejusdem legis simul cum Judæis præcepta custodiare. [Si quis peregrinorum in vestram voluerit Exod. 12. transire coloniam, & facere Phæse Domini, circuncidetur prius omne masculinum genus, & tunc ritè celebrabit, eritque sicut indigena terræ.] Si repudiata lege divinæ amicitæ jura non ladebanur.

Facilis omnino accidet hujus quæstionis explicatio, si cogitemus, Mosaicam legem in duo præceptorum genera secundam; illius enim legis quædam eadem erant cum legis naturæ mandatis, quædam diversa, jurique naturali suppræaddita. Ad illa omnes, qui ratione pollebant, observanda tenebantur, non quatenus Mosaica, sed quatenus naturalia erant: ad hæc illi solùm astringebantur, quibus sancta fuere, qualis sola Hebræorum gens fuit. Nos hac distinctione usi, gentiles Mosaicis legibus, quæ aliæ erant à præceptis cordibus omnium jure naturæ inscriptis fuisse obnoxios planè inficiamus secuti vestigiâ Angelici Doctoris, qui cum hoc idem, quod nos attulimus, mandatorum discrimen assignasset, efficaci prorsus ratione, quam in fonte videat lector, ostendit. Hanc S. Thomæ opinionem communis theologorum schola sequitur, nec immerito, quippe quæ ex sacris litteris colligatur. (Quæ est alia Deut. 4. gens sic inclyta, ut habeat cæremonias, iustaque judicia, & universam legem?) at cum hi solùm legibus teneantur, quibus indistæ sunt, liberos à præceptis Mosaicis fuisse gentiles planè constat, cum divina voluntate Judaicæ gentis peculiarem eam legem fuisse ex citato testimonio clarum sit; de quo velut insigni munere divino latabundus Psaltes canit. (Non fecit taliter omni nationi, & Psal. 149. judicia sua non manifestavit eis.) Ad eandem patet faciemad veritatem opportunum illud est D. Pauli testimonium, quo extollens Ad Rom. 3. Judaicæ nationis prærogativas, ac dignitates, quas à Deo obtinuit supra cæteras gentes. (Quid ergo, ait, amplius Judæo? multum quidem per omnem modum. Primum quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei;) nec aliud superius cap. 2. probaverat, quædam salutem consequi potuisse gentiles, qui licet scriptæ legis vinculo non devincirentur, tamen vitam, moresque suos ad menti

menti inscriptam legem conformantes ad æternæ felicitatis metam pervenire poterant, quemadmodum communis assensu tradidere SS. Patres, quorum aliqui id apertis votis memorie prodiderunt: aliqui autem id firmum, ratumque habentes ex ira controversiam omnem solis Judæis latam à Deo legem stauunt. Prioris ordinis

Apolog. profuit Justinus Martyr, qui omnes eos Christianos appellat, qui so-
Christ. 2. ad ius naturalis legis jura custodissent, nulla lege Hebræorum peni-
Antoninum. *tus servata.* [Cujus (Christi, de illo enim loquitur) omne homi-

1. Strom. num genus factum est particeps, & qui cum ratione vixerunt Chri-
stiani sunt.] Clemens Alexandrinus, qui à Deo concessam Græ-
cis philosophiam, sicut Hebræis legem arbitratur, ita de philo-
sophia loquens, [Nam ipsa quoque Græcos Pædagogi more docebat,
sicut lex Hebræos ad Christum.] D. Joannes Chrysostomus in-

Ad Rom. 2. illud Pauli. Gentes, quæ legem non habent [Gentes autem hic-
appellat non eos, qui idololatriæ erant, sed eos, qui Deum cole-
rent, qui naturali legi parentes, exceptis Judaicis cæremoniis, ea
omnia custodiebant, quæ ad pietatem conferrent.] D. Anselmus
super iisdem Apostoli verbis, ubi gentiles, qui solius naturalis le-
gis obseratores essent, salvandos esse declarat. Ad posteriorem
SS. Patrum classem referendi sunt Origenes lib. 2. in epist. ad Ro.
cap. 2. S. Athanasius lib. 7. sacræ scripturæ Synop., S. Ambrosius
Genes. 20. Hieronymus in Matthæum cap. 22. Theodoretus citato

Rerum obje- Apostoli loco, Damascenus oratione pro defunctis fidelibus, &
ctarum con- plures alii. Hinc patet nullius criminis reos appellari potuisse
futatio.

Gentiles, qui subjacentes justo Dei imperio legibus Mosaicis non
parebant, cum illis ut parerent, nec legislator ipse Deus edixisset.
Plus autem utilitatis, quam detrimenti Hebræis ipsis sancta lex
erat, cum ea arctiori quodam fœdere divinæ justitiæ, & majestati
Israëlitæ, quam Gentiles adhærent: quamvis & hi, quô facilius,
tutiusque saluti suæ consulere possent, ab ejusdem legis obser-
vatione non repellerentur.

3. d. 25. q. 2. Verum quia Angelici Doctoris, quem hujus sententiae præcipuum
ducem sequimur, verba illa: [Illi etiam, quibus spiritualis reve-
latio facta non fuerat, salvari poterant, etiam si nihil de lege
Moysi audivissent, neque aliquid de ea scirent] intelligenda viden-
tur de illis solùm gentilibus, ad quorum aures lex Mosaica non
pervenerat. Posset rursus ex me quispiam sciscitari; an hi saltæ
gentiles ad legem custodiendum tenerentur, qui & legis, & legisla-
toris essent agnitione prædicti? At nullo jure neque hos, neque il-
los custodiæ legis obnoxios fuisse ea loquuntur, quæ à nobis ha-
ctenus commemorata sunt: par enim eorum omnium est, eadem
que ratio, cum nulli eorum à Deo lex data sit, ut Angelicus ipse
Doctor testatur in citato ex p. 2. testimonio. Addit Tostatus non
solùm non fuisse juribus legis astrictos gentiles eam apprimè cal-
lentes, verum nec Deo ipsi Hebræorum credidisse eos, qui partici-

Tost. Exod. pes æternae incunditatis effecti sunt. [Dicendum est generaliter,
c. 30. q. 14. quod nullus de illis hominibus, qui tempore legis Mosaicæ salva-
tus

eus fuit in gentilitate, cognovit Deum Hebræorum esse verum. Deum: nullo enim modo credendum est, quod non conversi fuissent ad illam legem, quam ipse dedit, approbantes illam tamquam optimam &c. Et licet cognoverint, quod unus Deus sit alius, & illum coluerint, ignoraverunt tamen, an Deus Hebræorum esset verus Deus, immo non crediderunt esse verum Deum.] Hæc tenus ex Tostato, cuius opinionem arbitror ea limitatione intelligendam, quam S. Thomas in re non absimili scitè docuit. Nempe, ^{3. sent. d. 25.} dummodo Gentiles pertinaci animo eorum sententiam non ^{q. 2. a. 2. q. 2.} tuerentur adverlus eos, qui fidei Hebræorum dogmata, sanamque ^{ad 3.} de suo Deo fidem docerent, eosque hortarentur ad complectendam fidei puritatem.

Qua fide, quibusve Sacramentis Gentiles, & Pagani salutem consequerentur. An eorum filii ante rationis usum morientes in Lymbum puerorum, an in sinum Abrabæ reciperentur.

C A P. III.

Cum, Apostolo teste, nullus mortalium, qui ratione uteretur, fidei lumine carens æternam mortem effugerit unquam, est hoc loco indagandum, qua fide hi gentiles, quos ad se traxit Deus, essent imbuti: An venturi Salvatoris necessaria, an vero cujuslibet alterius ordinis fides sufficiens esset. Omissis disputationibus, quæ inter doctores olim versabantur, certissimum reor, in solius Salvatoris fide radices Paganorum salutem fixas habuisse, ut ex sacris eloquiis nimium clare constat, in quibus traditur, unam eandemque Christi Domini fidem suisse eorum, qui in cœlis regnant [Habentes eundem spiritum fidei. In quo proposuit Deus re- ^{2. Cor. 4.} staurare ea, quæ in cœlis, & quæ in terra sunt. Patres nostri om- ^{1. Cor. 10.} nes sub nube fuerunt &c. consequente eos petra, petra autem erat ^{Ad Rom. 5.} Christus. Sicut per unius delictum in omnes homines condem- ^{Ad Rom. 3.} nationem, sic & per unius justitiam in omnes homines justifica- tionem.]

Non explicitam tamen, sed implicitam (ut in scholis loquuntur theologi) Mediatoris fidem necessariam requirimus, quamvis plerique gentilium, qui Dei essentiam contemplantur in cœlis, divino munere etiam fide explicita prædicti fuerint. Ad hanc assertionem, quæ cum Magistro communis est theologorum, probandam illa ^{3. d. 25.} efficax videtur ratio: quod sicut in protoparente nostro omnes ita peccaverunt, ut Dæmonis servi, inimicique Dei essent, ita, quod ad divinam amicitiam reducerentur, è Dæmonis tyrannide erant redimendi, unus autem est omnium Redemptor Jesus Christus, cuius unicum nomen sub cœlo relinquebatur, in quo oporteret pec ^{Epiſt. 59. in} catores salvari. Sicut pulchre expressit Augustinus. [Et ne quis ^{fol. 5. q. 1.} quam ^{Tom. 2.}

quam diceret, posse esse salutis viam in bona conversatione, & unius Dei omnipotentis cultu sine participatione Corporis, & Sanguinis Christi: unus enim Deus, inquit, & unus Mediator Dei, & hominum homo Jesus Christus, ut illud, quod dixerat, omnes homines vult salvos fieri, non alio modo intelligatur præstari, nisi per Mediatorem, non Deum, quod semper Verbum erat, sed hominem Jesus Christum, cum Verbum caro factum est, & habitavit in nobis.] Hanc autem implicitam fidem fuisse aptissimis verbis ostendit, dum de Salvatoris fide agens, quam assecutos esse antiqui ævi

Epist. 57. ad Dardanum. justos docuerat. [Et illa, ait, eadem fide salvi fierent, quæ fuerat suo tempore revelanda;] hæc autem quid aliud est, quam fides,

quæ à theologis implicita dicitur. Latius hanc catholicam veritatem ad Bonitacum scribens prosequitur contra duas epist. Pelagianorum lib. 1. cap. 7. & contra eosdem lib. 3. cap. 4. de peccatorum meritis, & remissione lib. 1. cap. 11. variis sententiis, quibus acerrimè Pelagianos errores redarguit eadem subtilitate, qua de

Cap. 19. in fine. perfectione justitiae contra Cœlestium disputavit, ubi de Christi meritis, gratia, & fide edisserens eandem habet sententiam. Possem aliorum Sanctorum Patrum proferre testimonia, at ne in re omnibus probatissima diutius detineat, illis silentio involutis,

Innuere nunc volo: quæ & qualis appellari posset Paganorum

Adam Incarnationis my-fusa co-gnoscere ignarus sui pec-eati. implicita fides Mediatoris. Nempe sat illis fuerat fide divinitus incarnationis my-fusa eos fidei actus elicere, quibus firmiter tenerent, Deum illis in sterium cognoscere necessariis ad salutem non defuturum, fidem suam referentes in majorum suorum fidem, vel aliorum quorumcumque, qui à Deo essent edocti, qualis fuit generis humani primus patrens adhuc iustitiae originalis particeps, cui divinitus humanæ naturæ exaltationem, quæ erat Verbi Incarnatione complenda, patefactam tradunt insignes doctrina viri, non quod sua passione ex orci faucibus hominem peccato obnoxium liberaret Christus; hac enim ratione præscius fuisset sui casus, & sceleris Adam, quod negant theologi omnes cum Magistro sententiarum, sed ut esset conditionis humanæ caput, & gloria; quemadmodum voluit Angelicus Doctor, qui docet alibi in eandem opinionem, non oportuisse statim post Adæ delictum institui, ac præscribi hominibus signa fidei, & salutis,

2. d. 23. 22. q. 2. a. 7. 3. p. q. 70. art. 2. quæ sub sensum caderent, sed magis conveniens fuisse, id libero hominum arbitrio concedere, ut pro sua libertate pietatem, fidemque suam placitis sibi exterioribus signis testarentur; maxime quia Adam, qui divina secreta noverat, posteros suos de iis apprimè instituerat. Eamdem D. Bonaventura sententiam amplexus est, qui ingenioso exemplo declarans potuisse Adam Incarnationem Verbi Divini futuram cognoscere, quamvis sui lapsus esset omnino ignarus, ait: [Sicut Joseph præcognovit suum principatum, non tamen in explicatio-ne textus in Adam nosse potuit aliquid, quod spectabat ad hanc naturæ exaltationem, sicut fuit Christi Incarnatio: ita tamen quod ignorabat posteritatis suæ lapsum per suam prævaricationem, vel quia Deus non

re-

revelavit, vel quia ipse non pertractavit.] SS. Thomæ, & Bonaventuræ adhæsit Catharinus, dum commentis illustraret ea Genesis verba: [Crescite, & multiplicamini,] & D. Prosper, qui arbitratus est notam fuisse Adamo conjunctionem Christi cum Ecclesia, ac ex perso suo ejusdem latere in cruce pendentis formatum iri Ecclesiam, ut ex latere suo facta Eva fuerat: cuius sententia postrema parti reclamasse theologos jam monuimus; non enim futurum scelus suum præviderat primus parens. Quamquam, si hæc ipsa D. Prospéri opinio de Adamo jam lapsō accipi posset, nullo modo esset abjicienda: arbitror enim hujus mysterii cognitionem post violatum Dei mandatum Adamo peropportunam, immo necessariam, ut posteros suos ad expectandam redemptionem fide, & spe excitaret; velut aperte tradit citato ante loco Angelicus Doctor ingeniosas suæ mentis rationes adducens, quas apud ipsum videat, qui velit. Huc etiam spectat, quod scire annotavit Benedictus Peterius, qui de re præsenti agens docet juxta multorum opinionem in ipso mundi exordio cœptum esse prædicari Evangelium de Mef q. 4. Tom. 1. In Gen. lib. 6. si venturo mundi Salvatore, & Diabolici imperii eversore: atque ob eam causam in Apocalypsi appellari agnum occisum ab origine mundi, quia scilicet pretiosissima ejus mors jam inde à mundi origine significari, & vim suam exerere, ac salutarem effectum habere cœpit. Addunt præterea doctores, hoc mysterium cognovisse Adamum, & in Christum venturum, qui peccati sui expiator, ac totius humani generis Redemptor futurus erat, credidisse, sequitur ejus gratia, & futuræ passionis efficacia à peccato suo liberatum iri speravit. Ergo cur negabimus, certa ratione divinum hoc secretum Adam in posteros suos transmisisse, qui paterna traditione instructi certum redēptionis suæ subsidium expectarent; quem morem à piis gentilibus olim inviolatè custoditum ea Dei verba Genes. 18. satis indicant, quibus Abraham allocutus est: [Scio enim, quod vers. 19. præcepimus sit filiis suis, & domui suæ post se, ut custodiant viam Domini, & faciant judicium, & justitiam.] Ex his liquido constat, quid fidei implicitæ vocabulo intelligi possit, quod paucis verbis attingens S. Thomas ira de Gentilibus loquitur. [Salvabān 3. d. 25. q. 2. a. tur tamen fide implicita Redemptoris, implicando fidem suam in 2 qu. 2. ad 3. cognitione Dei, vel eorum, qui à Deo docti erant indeterminatè, quicumque illi essent, sicut majores Judæorum, quantum ad ea, quæ eis nondum fuerant revelata.] Legat, qui velit B. Bonav. qui pluribus explicat fidei implicitæ rationem. & modum.

Verum, quia sola fide beatitatem consequi non poterant Gentiles, & Pagani, cum fides sine operibus mortua sit; quibus auxiliis salutis suæ negotium explevere? At eos justis operationibus gratia, charitate, cæterisque divinis ornamentis præcellentibus, ut mos est priorum, usos fuisse quis dubitat?

Quod si de originaria labe abstergenda sermo sit, D. Thomæ est 3. d. 2. q. 2. a. opinio. [Quantum ad adultos in lege naturæ sufficiebat sola fide 6. ad 3. qu. des, cum etiam modò sufficiat ei, qui non ex contemptu sacra.

menta dimittit, sed ipsa fides, quando tempus habebatur, instigabat, ut se aliquibus exterioribus demonstraret.] At si de actualibus peccatis agatur, contritione gratiæ supernaturalis suffulta auxilio, quod omnibus, ni repugnassent, ex liberalitate, & miseratione divina paratum semper fuit, delictorum veniam obtinuisse Gentiles credendum est. Nimis enim arduum id mihi semper vi-
 lum est, quod scriptum reliquit Cassianus. Nullum ex his, qui salutem æternam naœti sunt ante legem Moysis, aliquod legis naturalis violasse præceptum. Fateor equidem in sacris literis nulla recenseri crimina lethalia eorum, qui sancti fuerunt, qualis Abel, qualis Seth, qualis Henoch, qualis Noë: at id omnibus in statu legis naturæ viventibus, qui salvati sint, tribuere, creditu difficultinum est: cur enim ante legem nulli, qui lethaliter deliquerint, miserationem suam elargitum Deum centebimus, qui post legem peccatores, ut ad se reverterentur, toties per inspirationes, per Angelos, per Prophetas deposcebat? an non & in legis naturæ statu inter Dei attributa miseratio tenuit principatum? cur eam nactos Gentiles inficiabimur, qui etiæ carnis imbecillitate laberentur aliquando, veri Dei tamen cultum, fideique professionem retinentes sacrificiis, & oblationibus Deo exhibitis gratia ejusdem adjuti patrata scelera detestari, Deumque super omnia diligere poterant? quamvis veris Sacramentis carerent (si illud excipias, quod ad peccatum originale delendum à Deo institutum esse credimus:) neque enim uspiam in sacris literis inveniri potest, in statu corruptæ naturæ, antequam Circuncisionis Sacramentum institueretur, divino præcepto viguisse apud Gentiles signum aliquod sensile gratiam sanctificantem significans, quod pertinet ad Sacramenti substantiam, quo uterentur Gentiles ad salutem.

Quid de parvulis Paganorum ante usum rationis morientibus opinantur.

4. d. 1.

Tandem de infantibus Paganorum morientibus ante usum rationis dicendum est; quo loci in altera vita olim hi deferrentur, an ad Lymbum parvolorum, an ad Abrahami Sinum. Est hic quæstio non de omnibus omnium Paganorum infantulis, sed de illis soli, quos divini numinis probi cultores Gentiles, & Pagani suscipiebant: eos enim, qui procreabantur ab idololatris hominibus nulla Dei cognitione, nulla fide imbutis, sed in cæcis duntaxat ignorantiaz, & peccatorum tenebris viventibus more ferarum, non censemus adducendos in quæstionem, quippe qui vitio parentum, quos nulla de spirituali eorum salute cura, aut solicitudo tangebat, videntur omni salutis remedio caruisse, non secus, ac illi, qui nec dum in lucem editi vitam vix inchoatam in maternis visceribus finiunt. Constat est theologorum opinio SS. Patrum firmata consensu, eos Dei miseratione, & gratia salvatos, ac quod inde fit consequens, asservatos in Lymbo Patrum, quo usque Salvatoris beneficio triumphantes cœlos aperros una penetrarent: nam cum opportuno ad originariam labem tollendam remedio non carerent, inter felices animas Redemptoris adventum in subterraneo loco expectantes reponebantur.

Quod

Quod si de remedio quereras, quodnam fuerit, ex D. Gregorio Lib. 4. cap. 2. Magno ita scribente disce mysterium. (Quod apud nos valet aqua baptismi, hoc egit apud veteres, vel pro parvulis sola fides, vel pro majoribus virtus sacrificii, vel pro his, qui ex Abrahæ stirpe prodierunt, mysterium circuncisionis) ita Gregorius, in cuius interpretanda sententia in duplice sunt differentia constituti doctores. Alexander Alensis, Scotus, Durandus, & alii putavere, hoc remedium ad labem originariam abluendam à Deo institutum non stetisse in solo fidei actu parentum, vel aliorum, quibus cura salutis parvulorum cordi erat, quo pro parvuli salute deprecarentur, sed necessarium insuper fuisse actum aliquem exteriorem veluti interioris fidei indicium, & argumentum. At S. Thomæ, & Magistri 4. d. 1. q. 2. a. auctoritas, & opinio est, solius internæ fidei operationem, qua 6. quæst. 2. parens filium suum offerens Deo in obsequium, salutem illius spirituali deprecabatur, sufficientem fuisse: ut Soto, Bonaventura, & Ricardus opinati sunt, quamvis duo posteriores ab aliis discrepent in eo, quod informem fidem parentum de congruo meruisse salutem parvulorum arbitrentur, nihil hujusmodi exigentibus Angelico Doctore, & aliis.

Mihi antiquior prima est opinio, quam S. Augustini præmunit auctoritas, ad Dardanum enim scribens aperte credit, à Deo institutum aliquod Sacramentum pro salute eorum, qui in statu legis naturæ vixeré, quamvis fateatur esse occultum, & distictum à Circuncisionis Sacramento. [Sacramento porrò regenerationis non manifestum esse voluit manifestatus Mediator. Erat autem an- Aug. Epist. tiquis justis aliquod occultum, cum tamen & illa eadem fide salvi fierent, quæ fuerat suo tempore revelanda] & post [Quod si, ait, circuncisio antiquis sanctis pro baptismo fuisse creditur, quid respondebitur de iis, qui, antequam hoc præceptum esset, Deo placuerunt, non tamen sine fide. Quia sine fide impossibile est placere Deo.] Quod Augustini testimonium non minus de parvulis, quam de majoribus accipiendo esse constat, non solum quod eadem, & per omnino omnium illorum necessitas, & condicio, videatur; verum etiam ex iis, quæ idem ipse alibi tradidit. Nam contra Julianum disputans, Sacramento aliquo consuluisset Deum parvulis eorum, qui per ea tempora Salvatoris venturi consignari erant, declarat. [Nec ideo tamen credendum est, & ante Aug. lib. 5. datam Circuncisionem famulos Dei, quandoquidem eis inerat Me contra Julianus fides in carne venturi, nullo Sacramento ejus opitulatis num cap. 12. fuisse parvulis suis, quamvis, quid illud esset, aliqua necessaria causa scriptura latere voluisset.] At si in solo interioris fidei actu, eo modo, quo diximus, vis remedii adversus originale peccatum sita erat, jam omnis planè de medio tollitur Sacramenti ratio, & proprietas, quæ signo sensili necessariò constat, Augustino repugnante. Nec est, cur dicas, non fuisse necessarium illis primis temporibus Sacramentum, sed sufficisse fidei operationem; cum & in ipso legis naturæ statu conveniens esset, ut aliquo sensili signo, &

& fidem internam , & exteriorem atestationem palam omnibus facerent , quô nulla tergiversatione nosci posset , an pro salutis necessitate infantibus esset consultum . Non reor tamen , divino præcepto speciale , ac determinatum , sed liberum , ac spontaneum cuilibet fuisse signum illud , quo & sibi , & paryulis opitulabantur Gentiles , dummodo actio illa sensilis esset . In quam opinionem abiisse videtur etiam Doctor Angelicus 3. p. q. 70. a. 2. ad 1. & a. 4. ad 2. & q. 61. a. 3. ad 2.

A Gentilibus , & Paganis originem duxisse Melchisedec .

C A P. IV.

Absoluta ea quæstione , qua pater , non paucos Gentilium , & Paganorum ad æterna præmia Dei beneficio vocatos fuisse , reliquum est , ut eorum qui cæteris illustriores fuere , mores , gesta , virtutes , & vitia proprius indagemus ; ut ex his diligenter cognitis sumnam eorum felicitatem , aut miseriā tuò possimus argumentari . Quod autem operis nostri ordo servetur , ab iis Gentilibus est inchoandum , qui aliis antiquitate præstant , qualis fuit Melchisedec , cujus originem , & genus (quandoquidem Ab orbe condito 2031. Ante Salvatoris adventum 1933.) æterna salus ex sacris literis clare nimium constat) quærimus . Olim enim , & nascentis Ecclesiæ temporibus , & subsequentibus postmodum seculis plerique in assignanda origine Melchisedec , qui Abrahami floruit temporibus , fœde lapsi sunt , adeò prava dogmata evulgantes , ut multos in sacris literis exercitatissimis nos excitarint ad hasce hæreses è multorum animis radicitus extirpandas , uti piè , doctè , ac ingeniosè fecit B. Epiphanius hæresi 55. & 67. S. Hieronymus , & nostro hoc ævo plures alii .

In primis igitur arbitrati sunt non pauci , nullam è humana propagatione radicem Melchisedecho fuisse , sed cœlestem , & divinam tantum . Etenim Spiritum Sanctum sub humana specie apparet spiritum sanctum eum fuisse , qui redeunti è cœde Regum Abrahamo bene-
dixit , auctor quæstionum veteris , & novi testamenti , qui falsò punnulii arbitrati sunt . Augustinus , totis viribus contendit ; alii , ut refert B. Epiphanius , unigenitum Dei Filium Melchisedec fuisse autumant . Origines , & Dydimus , D. Hieronymo teste , Angelum Dei , qui in Ep. hæres. 55. scriptura Melchisedec nuncupatur , fuisse assverant . Tres istæ opiniones non aliundè fluxerunt , quam ex illis Apostoli verbis ad Hebreos 7. perperam intellectis . [Hic enim Melchisedec rex Salem sacerdos Dei summi , qui obviavit Abrahæ egrelio è cœde regum , & benedixit ei , cui & decimas omnium divisit Abraham , primum quidem , qui interpretatur rex justitiæ : deinde autem , & rex Salem , quod est , rex pacis , sine patre , sine matre , sine genealogia , nec initium dierum , nec finem vitæ habens , assimilatus autem Filio Dei manet sacerdos in perpetuum .] Ex quo Apostoli testi-

testimonio hæc trahunt superiorum sententiarum auctores argumenta-
ta. Ordo generationis humanæ depositit, ut mortales à patre, &
matre gignantur, Melchisedec autem nec patrem, nec matrem sui
geneticem habuit. Amplius, quilibet homo ut principium, sic
ætatis suæ finem habiturus est, cùm necesse sit, ut intereat, quod
gignitur: & tamen Melchisedec nec initium dierum, nec finem
vitæ habet. Ad hæc, munera, ac decimæ dignioribus, ac præ-
stantioribus cæteris solum debentur; ergo cum mortales omnes per
ea tempora dignitate vitæ, sanctimonia, ac meritis facilè anteiret
Abraham, vel Deus ipse, vel Angelus esse omnino debuerat Mel-
chisedec, cui velut præstantiori decimas obtulit Abraham. Postea,
ut innumeræ alias argumentationes in præteritis relinquamus, qui-
bus hæc opinatio à suis auctorebus communitur. Unus omnium
opifex Deus pacis, & justitiæ auctor est; quo modo igitur, ni di-
vina persona fuisse Melchisedec, uti pacis, & justitiæ datorem
laudibus extolleret Apostolus? Ut quid prætereà Filio Dei similem
eum appellaret, ni eandem cum Patre, & Filio naturam habe-
ret?

Verū omnes istæ argumentationes penitus irritæ sunt. Nam
quod primo loco opponebatur, hunc in modum refellit Ugo Vi-
ctorinus. [Sicut & Melchisedec, inquit, dicitur non habere pa-
trem solummodo, quia non nominavit eos scriptura] vel ut tra-
dit D. Hierony., talis à Paulo appellatur, quia repente eum indu-
cit scriptura, non prænarrata ejus genealogia, nec ortu, nec mor-
te ejus indicata. Parentes igitur habuit Melchisedec, ex quibus
de more genitus est; quorum nomina quibusdam in scripturis ex-
primi narrat Epiphanius. Eraclæ enim pater, Astaroth verò sive
Asterisa mater appellabatur. Non me fugit cum Hebræis, Suidam,
& Eustacium hujuscæ rei causam conjicere in detestabilem fornica-
tionem, ex qua progenitum putant Melchisedec, quasi verò genus,
& originem Melchisedec tacuerit scriptura, quod scorti filius, & Verbo Mel-
chisedec illico coacubitu fatus sit tam insignis pietate sacerdos, cujus chifedec,
nativitati ne inureretur nota, scriptura tacens pepertit. Verū
hanc eorum opinionem improbabilem illud reddit, quod in sacris
literis mos haud sit inusitatus pandendi genus illustrium virorum,
immò & Ducum, quamvis hi ex inhonesto concubitu nati sint, ut
patet de Abimelech, & Jephte, de Phares, & Zaran de Thamar. Jud. 8.
Nec alia via dissolvendum est secundum argumentum: verè enim,
& prodiit in hanc lucem, & eandem moriens reliquit Melchisedec,
ut cæteri mortales fecerunt (Henoch, & Elia exceptis;) at quia
neque nativitatem ejus, neque mortem aperuerunt divinæ litteræ,
ideo neque principium dierum, neque finem habuisse dicitur. San-
ctiorem verò, Deoque ipsi chariorem, ac quod inde fit conse-
quens, Melchisedeco majorem re vera exitisse Abraham, nullus, Abrahā quo-
qui piè sapiat, verebitur: at in typo, ac mysterio sacrificii à Mel-
chisedeco Deo exhibiti, ratione cujus decimas ab Abraham obti-
nuit, potior videtur fuisse Melchisedeci dignitas, in qua summus Melchised-
om.

omnium Sacerdos Dei unigenitus præfigurabatur : Appellari autem solet Melchisedec pacis, & justitiæ rex, non quod auctor, fonsque eorum esset ; (hoc enim soli Deo convenire potest,) sed quod pacis, ac justitiæ amans mitum in modum foret, studeretque in suo regno duo hæc maximè conservari . Ultima argumentatio in auctores suos stat ; nam cum nulla esse queat rei ad se ipsam similitudo , seu comparatio , satis manifestè scriptura sacra Melchisedec non esse Dei Filium declaravit, cum esse eum similem filio Dei protulit . Neque in Spiritum Sanctum cadere potest illa similitudo , cum ille à Patre , & Filio non procedat per modum similitudinis , sed per modum voluntatis , & amoris , ut theologi loquuntur ; tota igitur similitudinis ratio ea fuit , qua effectus causam , creatura conditorem suum repræsentare potest . Illud pio lectori notum Lib. de hær. sit , hactenus exagitatam opinionem à S. Damasceno inter hæres rejici [Melchisedeciani sunt , qui Melchisedech venerantur , eumque virtutem aliquam , non tantum hominem esse afferunt] ut interim B. Epiphani , & aliorum hac de opinione censuras teceam .

Melchisedec Hebræi , pro quibus Tostatus , & Lyranus acriter pugnant , fuisse Noe filie Melchisedec Sem primogenitum Nöë , dictumque Dei summi sacerdotem arbitrantur , propterea quod primogeniti omnes in statu legis naturæ sacerdotes essent . Suum hoc commentum sola adseveratione stabiliunt Hebræi ; addunt veò Tostatus , & Lyranus dupliciter appellatum primogenitum Nöë , Sem videlicet , & Melchisedec , sub prima appellatione , ajunt , Melchisedec genus tradi , sub posteriori verò nequaquam ; sed sèpè numero eum consuevit appellari sub nomine regis justitiæ , & pacis . Unde autem accep-

Epiph. refel. perint istud , ut nobis , sic illis pariter ignotum . Beatus Epiphanius refellere , & coarguere voluit mendacium istud supputatione temporum ; sed haud scio , an hoc ei ex sententia evenerit , cum error in ejus chronologia apertus sit : non enim supra mille centum triginta , vel ut alia fert , quam citat Epiphanius , chronologia 628. fluxerunt anni à diluvio ad occursum istum Abrahæ à Melchisedeco factum : sed solum 292. ut clarè colligitur ex Genes. 11. ; at Sem sexcentis annis vixit . Ex quo sequitur , tempore hujus sacrificii Melchisedec , & solutionis decimarum incolument fuisse Sem , N. è primogenitum , quamvis secus arbitretur Epiphanius .

Falsa tamen hanc Hebræorum imaginationem ea eludunt Apostoli verba , quæ sunt in cap. 7. Epistolæ ad Hebræos . Ubi sic de Melchisedec loquitur . [Cujus autem generatio non annumeratur in eis (hoc est Hebræis) decimas sumpsit ab Abraham , & hunc , qui habebat reprobationem , benedixit : at cum originem , genusque suum Abraham à Nöë duxerit , quis vel non admonitus non animadvertisit , Melchisedec non fuisse ex semine Nöë , cum is , Apostolico testimonio , generatione non attineat ad Abraham .]

Melchisedec Reliquum igitur est ut dicamus , Melchisedec verum hominem , vir Chanañaeus fuit . & ex gentilitia propagine datum esse . Cujus sententiæ auctores laudare possum antiquissimos , ac nobilissimos omnium judicio duos

Hebræorum scriptores, Josephum dico, & Philonem; ille enim in descriptione urbis Hierosolymæ de Melchisedeco sic loquitur. [Primus autem conditor ejus fuerat Chananæorum dynasta, qui patria lingua justus appellatus est rex,] & lib. 1. Antiquitatum Joseph de Judaicarum c. 11. de Abraham loquens ait. [Ubi à Solymæ urbis bello Judæi rege Melchisedeco est exceptus, id nomen interpretatur rex justus; co lib. 7. c. 18. erat enim re vera talis omnium consensu sacerdotio summi Dei ob justitiam dignus habitus.] Hic vero ubique sermonem scriptis suis de Melchisedeco immisceret, ut de alienigena loquitur lib. 2. Philo Heb. Allegoriarum, & de congressu quærendæ eruditionis gratia. His Hebræorum doctoribus assentiuntur S. Hieronymus, Irenæus, Hippolytus, Eusebius Cæsariensis, Emissenus, Apollinarius, Theodoretus psal. 119. cujus hæc sunt verba. [Cæterum Melchisedec non Judæorum, sed gentium est sacerdos;] & Rupertus de Trinitate lib. 5. cap. 13. [Verum, inquit, alii quam multi in hoc unum consenserunt, ut dicerent, eum hominem fuisse Chananæum regem urbis Hierosolymæ, quæ prius Salem dicebatur.] Pro hac opinione pugnat etiam Suidas, qui verbo Melchisedec sic scribit. [Natione autem fuisse Chananæum cum eo clarum est, quod in climate Chananæo regnavit, & quod improbissimis Sodomis vicinus fuit; cum etiam quod Salem, cuius rex erat, celebris illa est Hierosolyma.] Amplius, hæc opinio omnes ferme recentiores propugnatores habet, quam ego verissimam arbitror, non modò ob tot insignium doctorum auctoritatem, sed etiam ob firmissimum B. Dionysius nyphi Areopagitæ pro hac opinione testimonium; is enim ab An. Areop. cœgelis fuisse illustratum Melchisedec, ut esset veritatis dux aliis gen. lest. Hierar. ch. cap. 9.

Ex his omnibus clarum fit, quod in dubium à plerisque adducitur, B. Melchisedeci patriam Chananæorum fuisse regiones, ejusque regiam Civitatem, quam è fundamentis excitavit, Hierosolymam, ut ex Josepho clarum est, quamvis in contrariam opinionem discelerit B. Hieronymus, cuius opinionem quilibet per se apud eundem legere poterit.

D E

J O B . O.

Ex qua stirpe Job satus sit.

C A P . V.

Vixit
Ab orbe con-
ditto anno
2239.

Ante Salva-
toris adven-
tum 1725.

Hierem.

Isid. Hisp.

Cajet.

Sup. lib. Job.

Rupert. lib.
6. Commen-
tar. in Gen.
cap. 34.

Job à Gentilibus traxisse originem opinione omnium scriptorum in hoc mirè conspirantium usque adeò certum est, ut probatio non egeat, Rex enim fuit in regione Hus, quam non modò habitatione, sed etiam imperio, & dominatu obtinuisse gentiles populos extra controvèrsiam est etiam apud eos doctores, quorum contraria est de proxima ejusdem origine opinio. Liceat autem Rabbi Salomon Chananæum Job esse afferat, Idumæum tamen fuisse, neminem dubitare sinit Hieremias suarum Lamentationum cap. 4. dum scribit, ad Idumæos terram Hus, quæ B. Job patria fuit, spectasse [Gaude, & lætare filia Edon (unde Idumæi) quæ habitas in terra Hus.] Idem docet Isidorus Hispalensis, qui tanti viri elogium contexens. [Fuit Job, inquit, filius Sara de Bosra, Rex Idumæorum quartus post Esau, successor Balæ filii Beor, homo gentilis, fide stabilis, humilitate summus, hospitalitate præcipuus, in disciplina assuetus, in eleemosynis largus, dives in censu, exemplo factus egenus, locuples in liberis &c.]

Verùm, quonam ex genere ortus sit, per celebris est controversia, Cajetani judicio inexplicabilis, ut aperiè testatur dicens. [Ex qua gente paternum genus duxerit Job, incertum est, non solum ea ratione, quod alii ex genere Esau, alii ex genere Nachor fratri Abraham illum generant, sed potissimè, quod nulla conjecturæ ratio ad genus Job habendum suffragatur ex scriptura sacra.]

D. Hieronymus Hebræorum vestigiis insistens de stirpe Nachor fratri Abrahæ Job genitum affirmat, cuius opinioni adfuit cum

Rúpero Lyranus cap. 22. Duobus autem maximè fundamentis hæc sententia nititur. Principiò. Patria Job fuit terra Hus; at Hus pri- mogenitum Nachor fratri Abrahæ fuisse testatur scriptura sacra

Genesis 22. [Nunciatum est Abrahæ, quod Melcha quoque genuisset filios Nachor fratri suo. Hus primogenitum &c.] Ex pro- genie igitur Hus filii Nachor, à quo Job patria nomen accepit, or- tus est. Verùm satis infirma est ista argumentatio, non solum, quod præter primogenitum Nachor duos alios viros Hus nomine dictos in sacra scriptura invenimus Genesis 10. & 36., à quibus nomen patriæ beati Job æquè, ac à filio Nachor dari potuit, sed etiam quia non sit subinde consequens, Job ex progenie Nachor genitum, etiam si ejus patria appellationem ab Hus primogenito Nachor accepisset, cum non sit necesse, omnes Idumæorum, ac terræ

terram Hus optimates, & accolas ab uno stipite Nachor pullulasse; quid enim prohibet alios generis splendore illustres viros, immo & reges ex alio semine genitos? (regali enim potestate praeditum Job Rex fuit: Job fuisse ea ipsa testantur, quæ de se ipso praedicat dicens: Quando procedebam ad portam civitatis, & in platea parabant cathedrali mihi: senes assistentes stabant: principes cessabant loqui, & paulo post, si voluissem ire ad eos sedebam primus, cumque sedem circumstante exercitu eram tamen mereentium consolator) Ergo non à Nachor, sed ab aliis genus suum Job ducere potuit, præcipue cum certum sit, tres Job amicos reges fuisse, quos à Nachor Tobias 2. descendisse quis dicat?

Secundò, post ærumnas, & flagella centum quadraginta annis regnavit Job, ut perspicuè legitur in fine libri ejusdem, cum septuaginta annos jam cum vixisset, suscepérat enim septem filios tribus post ærumnas additis filiabus; igitur si ex semine Esau fuisse Job, ad Moysim usque ætatem per octoginta annos saltē pervenisset, quam ætatem hominum nullus eo tempore videbat. Etenim si faciamus per id tempus, quo Jacob se in Ægyptum cum omni familia recepit, natum Job, (velut oppositæ sententiæ defensores dicere tenentur, in hæc enim tempora cadere debuerat ejus nativitas, si tertius ab Esau fuit) protinus habetur, Job supparem fuisse Moysi spatio octuaginta duorum annorum, nam à descensu Israël in Ægyptum usque ad egressum ejusdem, anni ducenti, & quindecim fluxerunt, ut ex sacris litteris aperte constat; octuagesimum autem annum natus erat Moyses, cum Hebræorum ex Ægypto fugientium duxit, Job igitur, cuius ætas fuit annorum 217., orio jam Moysè, Job vixit anno octoginta duobus annis vixit, quod illius ætatis vires supergrediebatur. Rationem hanc dupliciter infirmare possumus. Primò, cum Job Synchronos Moysi fuerit, ut ostendimus, nullum est inconveniens, eum diutius cæteris vixisse, qui Moysis tempore erant. Secundò, divini munera opus fuit cæteris longior Sancti Job vita, quippe qui tot miserias fortiter, & inconcusse subferendo vegetem, & annosam vitam consuetam aliorum hominum vitam superantem meruerat.

Quocirca una voce alii Patres Græci pariter, ac Latini docuerunt de stirpe Esau, in generationeque tertium fuisse. Esau enim, Rahuelem, Rahuel Zaram, Zara Jobab, idest, Job genuit. Sententiam hanc docuit S. Athanasius in Synopsi in commemoratione librorum sacræ scripturæ lib. 17., & ut refert S. Hieronymus in epistola ad Evagrium, idem tradidere Hippolitus, Irenæus, Eusebius Cæsariensis, & Emissenus, Apollinarius, Eustachius, quibus addendi Joannes Chrysostomus hom. 2. de Patientia Job, S. Augustinus lib. de Civitate Dei 18. cap. 47., ubi tertia generatione posteriore fuisse, quam Israël scribit, Theodoreus qu. 92. in Genesim, Gregorius Magnus sub initium commentariorum suorum in Job, Isidorus Hispalensis, Tostatus, cæterique omnes ferme recentiores; quorum hæc videntur esse fundamenta.

: Jobab tertium ab Esau, eumque filium Zaræ de Bosra fuisse, manifesta est Genesis auctoritas cap. 36, & libro primo Paralipomenon cap. 1., at Jobab non alium, quām Job fuisse litteris prodiderunt Septuaginta interpretes in appendice ad librum B. Job, ubi, [hic, inquit, interpretatione redditur ex libro Syriaco in terra quidem Ausitide habitans in finibus Idumeæ, & Arabiæ, & erat ei nomen Jobab. Cum autem accepisset uxorem Arabissam generat filium, cui nomen Erumon. Erat autem ipse ex patre quidem Zara de filiis Esau filius, Matris autem Bosoræ. Itaut ipse sit quintus ab Abraham.]

Præterea in terram Hus B. Job patriam dominatum fuisse cum posteris suis Esau ex Hieremias, & Geneseos citatis locis liquet: natum igitur ex Esau putare Job convenit.

Sententia Si mihi divinare fortassis continget, astipularer posteriori opinioni omnium fermè Patrum testimonio, præter unum Hieronymum, probatæ, quamvis, ut liberè dicam, hæc ipsa opinio omni ex parte haud tuta sit: tūm quòd appendicem illam de textu Septuaginta interpretum non fuisse meritò quis possit suspicari, maximè cùm eam tam liberè rejecerit Hieronymus, docens eam in libris Hebraicis non haberí, immò cum ea discrepet à scriptura Hebraica, & Latina in numero annorum, quibus Job post calamitatem vixit. Tūm quòd longè aliud videatur nomen Jobab à nomine Job, uti linguis Hebraicæ peritiores cum Lyrano, & Oleastro observarunt.

Quot annis vixerit Job. Quòd si quæratur numerus annorum, quibus vitam duxit Job in terris. Respondet D. Isidorus Hispalensis, fuisse ducentos quadraginta octo annos. [Vixit autem post plagam, inquit, 170. annis, & fuerunt omnes dies vitæ ejus 248. anni,] nempe secutus est appendicis illius, quæ libro Job adjecta est, auctoritatem, in qua racta annorum post dolores Job multiplicitas traditur, quam tam diligenzi annorum supputatione mendosam licet suspicari, cùm ea repugnet certo annorum numero, quem Hebraica, & Latina lectio certissimæ auctoritatis exprimit.

Ego sacro textui latino adhærens, qui sic habet: [Vixit autem Job post hæc centum quadraginta annis;] totam Job ætatem ducentis decem & septem annis completam reor probabili hac conjectura, immò ratione ductus. Etenim, teste scriptura sacra, Ad didicit Dominus omnia quæcumque fuerant Job duplicita; præter substantiam igitur, & divitias duplicatam ætatis suæ mensuram à Deo obtinuit, sed additus numerus fuit 140. annorum, septuaginta igitur anni anteriores fuerint necesse est: duplicatus enim numerus 70. sumمام compleat annorum 140., quibus si septem misericordiarum Job addantur, (tot enim ex Suida fuere) omnes ætatem annorum 217. faciunt. Et hæc pauca strictim, & involutè taeta de re celeberrima sufficient: meum enim consilium est, ea, quæ ex dubiis è scriptura eritis habentur, quæque ad opus istud nostrum attinent, velut in transcurso perstringere, cùm ea nostris longioribus disputationibus non egeant.

D E

TRIBUS JOBI AMICIS.

*Quinam fuerint tres Job amici; & de gradu,
ac dignitate illorum.*

C A P. VI.

DE primo hujus capituli membro nulla est difficultas, cum Floruerunt Job amicos, manifestis verbis sacra scriptura exprimat: Ab orbe con- [Audientes tres amici Job omne malum, quod accidisset dito 2239. ei, venerunt singuli de loco suo. Eliphaz Themanites, & Baldad Ante Salvatoris adven- Suhites, & Sophar Naamathites.] tum 1725.

Si Jobi amicorum genus quæras. Non solum honesto loco, sed etiam regia ex stirpe ortos, regulosque fuisse certum reor summo omnium fermè patrum, & scriptorun in hoc assensu. Licet enim non ignorem, reperiri quosdam, qui de stirpe horum ita scripsere, ut vix conjicere quis possit, ne dum clare intueri assertionem hanc nostram, movere tamen lectoris animum hæc non debet cogitatio,

quam palam hæc tradiderint D. Athanasius. [Venerunt ad eum S. Athanasius consolandi gratia propter plagam, quam ferebat, tres amici ejus in Synopsi. Eliphas Themanorum rex, Baldad Sanchæorum Tyrannus, & Sophar rex Minæorum.] S. Ambrosius super illis psalmographi ver. S. Ambrosius. Amici mei, & proximi mei adversum me &c. [Deplorat igitur Propheta ab amicis se, & proximis impugnatum, à quibus utique non impugnari debuit, sed juvari. Quod utique cum Sancti Job querimonia concurrevit, quia & ipse arguebat tres illos reges consolatores malorum, qui majora ei inferebant certamina, cum ad consolandum eum amicitiae gratia convenissent.] Neque hoc credere abnuit Cajetanus, qui licet nomine dissentire fortassis videatur, dum principes eos appellat, re tamen nobiscum sensit. Etenim illa cap. 2. verba elucidans: & audierunt tres Sociorum Job (ita enim ex Hebræo legendum arbitratur) [Confederati, ait, principes videntur significari sociorum nomine.] Idem monumentis consignarunt Augustinus Eugubinus, Jacobus Balducus, Dionysius Carthusianus, Didacus à Stunica, Cyprianus Cisterciensis, & alii, quorum nomina, & sententias referre longum esset. Adhuc etiam nostre huic opinioni præter Septuaginta interpretes, qui reges illos fuisse scripserunt (eorum enim quæ ex Athanasio attulimus in versione sua auctores sunt) sacrarum litterarum præsidia. Tobiae enim secundo manifesta locutio est: [Nam sicut beato Job insultabant reges, ita isti parentes, & cognati ejus irridebant vitam,] ex quo patet jam non licere amplius hac de re vereri. Capere præterea hujus rei conjecturam licet ex eo, quod appellentur socii, & amici

Cajet., Eu-
gub., Bilduc.
Dion. Carth.
Did à Stun.
Cypr. Cister.
70. Interpret.
Tobie 2.
con-

confœderatique Job, qui sine dubio rex erat, sicuti & plures gravissimi scriptores volunt, & Job ipse significat, cum non esse se inferiorem amicis suis restatur, cumque in publicis plateis sibi eretum solium ante calamitatem, & ærumnas dicit. Nostræ conjecturae patronum habemus D. Jo. Chrysostomum dum ait: [Venerabilis de Pa-
tientia Job. runt Eliphas, Baldad, & Suphar tres reges ad regem. Rex enim erat ante hæc. Qui dicebat, cum federem quasi rex circumstante exercitu,] quæ verba sunt libri Job cap. 29., cujus tota series, & Cap. 20. in sententiae regium Jobi jus ostendunt, quem B. Hieronymus sapientissimum hominum, & potentissimum regum appellat. Præterea ex Job. Job ex stirpe stirpe Esau, cujus progeniem potestate regia dominatam in populo Esau. los esse constat, tres Job familiares progeniti fuere. Crediderimus tamen eos haud latissimos imperii sui fines habuisse, non solum, quod per ea tempora brevis tractus, & angustæ regionis domini reges appellabantur, testante id regum, qui in iisdem regionibus degebant, multiplicate; verum etiam quia ad manus sacra Moysis volumina habentes norunt, eos reges dici, qui non tam reges, quam reguli, si regnantibus nostro hoc ævo regibus conferantur, jure essent appellandi: antiquis enim temporibus amplissima imperia rarissima fuisse satis divina eloquia Genesis 14. & Judi. 1. cap. & alibi passim indicant.

*Quibus regionibus Job Amici imperitarint: quave ratione
Jobi moverint calamitates, & miserias.*

C A P. VII.

Olympiad.

Olympiadori opinio fuit. In Iudea regnasse Eliphaz, atque urbis Theman habuisse imperium, quæ à filio Esau sortita sit vocabulum. Moabitidis verò Baldad, & Minæis, seu Ammonitis Sophar imperasse: in hanc enim sententiam interpretor, quæ de horum regum epitetis tradit: [Theman urbs est Iudeæ circa Sina, Saucha urbs est Moabitarum, quibus Baldadus imperabat. Minæi autem sunt Ammonitæ, & habitabant montem Seir, quorum Dominus Sophar erat.] Patet hinc distinctarum regionum, quæ non multum à se invicem dissitæ erant, tres illos reges sceptræ tenuisse, cujus rei oppositum tradit Jacobus Bolducus, qui docet Eliphaz in plaga Australi, Baldad in Aquilonali, Sophar in Orientali Thæmanitas, Suetanos, & Nabathæos rexisse imperio. Fluxit ex eo hujus opinionis radix, quod epiteta, quæ regibus istis à Sacra Scriptura tribuuntur, ad regionem, & patriam referri debeant, ut Chaldaeus interpres opinatur, licet Hebrei hæc ad genus referre malint, ex quo reges illi descenderant, quos fecutus videtur Augustinus Eugubinus, qui, ut solet, decretis Rabbini-
Eugub. rum inhærens. [Tres autem amicos, inquit, ut dixi, genus idem, & patriam, atque Job habuisse, eorum nomina indicant.] Nam Bal-

Baldad Suites de genere erat Abrahæ , cui ex sua uxore Cetura In Job . fuit filius Shuc , à quo is genus traxit . Tertium quidem obscurum est , ut ait Aven Esra , an provinciæ , an cognationis sit nomen &c. Joannes Mercerus damnati nominis auctor , cujus opera ad fidei catholicæ , sacrique Concilii Tridentini regulas , & præcepta emendata , atque castigata , ut plurima aliorum ejus farinæ virorum ad publicam studiosorum utilitatem asservantur in Bibliotheca Ambrosiana , putat tres Jobi Socios Arabes , & Idumæos fuisse , ratione ea ductus , quod ex genere Esau descendant , cui eæ regiones domicilia præbuere . Mihi ea sententia , cujus auctor est B. Hierony- S.Hier. in lo-
mus , valde placet , satque est tanti Patris , qui diligens Palestinae cis Hebrai- regionis Iustrator , & accola fuit , attestatio , quæ sic habet : [Thæman est regio principum Edon in terra Cabalitica à Thæman filio Eliphaz filii Esau sortita vocabulum , sed & usque hodie est Villa nomine Thæman distans ab Urbe Petra quinque millibus , ubi & Romanorum militum præsidium sedet , de quo fuit Eliphaz rex Thæmanorum .] Nam licet quandoque , ut ibidem tradit Hieronymus , vox Thæman pro tota Australi plaga sumatur in scripturis , in hoc tamen scripturæ loco , urbis , quam diximus , nomen esse Hieronymo credimus , quæ Eliphaz subdebatur imperio ; quemadmodum in Sueta Urbe Moabitarum regia Baldadus , & in Haghām Sophar , quæ civitas in terra Hus fuit , à quo is nomen mutatus est , regnavere .

Qua autem ratione ad hos reges Jobi cladi fama pervenerit , oritur quæstio . Olim nonnullis visum est , quorum opinionem ut inquam , & blasphemam oppugnat Origenes , si modo trium librorum in Job is auctor fuit , quod non videtur , cum auctor ilius operis lib. 1. Homousianorum meminerit , quam appellat se. Etiam trium Deorum , quæ totum orbem replevit , & tamen Homousianorum nomen inventum est ab Arianis , qui post obitum Origenis apparuerunt : deinde lib. 2. idem meminit auctor Sancti Luciani , tum martyrio affecti ; at S. Lucianus posterior origine fuit : visum est inquam nonnullis , Dæmonum afflati reges Jobi ærumnas edocentes . [Voluerunt nonnulli dicere (Origenis verba sunt) quod Dæmones eis prædicaverint , (mala quæ Jobo acciderant) quod nullus ex sapientibus recipit . Blasphemias enim sermo hic est . Nam illi viri Dei cultores fuerunt .] At non video , cur blasphemum esse hoc velit horum librorum auctor , qui si paulò inferius dæmonis astu , & fallaciis Jobi amicorum accensa corda , & acta stimulis concedit , quod majorem Jobo molestiam irrogarent , cur etiam eodem suggerente Satana ad eosdem Jobi calamitatis rumor pérferri non potuit ?

Joannes Pineda hoc loco ab Origene singi miraculum arbitratur , Pineda in dum ex Origenis sensu scribit sanctorum Angelorum studio , & Job opera hoc haufisse Jobi Socios . Verum , ni palam hallucinor , Pineda non planè mentem est Origenis assecutus , cujus si verba expendantur , solum declarant , Job socios non de calamitatibus , quas

Orig. lib. 3. quas jam cognoverant , factos esse certiores ab Angelis , sed ab illis duntaxat admonitos , ut quam primum ad Jobi consolationem , & solatum accurrerent . [Idcirco ita percipiamus nos , qui Deum timemus , quod sancti Angeli ad eos venientes sive in somno , sive in vigiliis admonuerunt eos , ut celeriter venirent , & justum illum amicum consolarentur .] Ita Origenes , qui paulo supra communis omnium rumore , & fama , quæ per omnium ora volitabat , extremam Jobi miseriā scripsérat ad regum pervenisse aures . Pinedæ tamen assentior , nulla necessitate hoc Angelorum studium singi in ea re , quæ regibus solo mutuæ in Jobum charitatis officio actis , ut re ipsa contigisse puto , peragi potuit .

Chaldæus in- Libri Job Chaldæus interpres , quem Joannes Mercerus Rabbi terpres . Josephum Cæcum fuisse scribit , qui multis post natum salutis nostræ Vindicem seculis vixit , ad prodigia , & portenta revocat hujus q. æstionis solutionem , mitisque ostentis tradit , regibus amicis Jobi innotuisse infortunia . Conspexere enim arbores , quæ in illorum hortis satæ erant , subito aruissile ; panem vivæ carnis , & veri sanguinis vinum induisse naturas . Chaldaica inprimis , mox

Petr. Galat. que latina phrasi totum istud enarrat Petrus Galatinus in opere suo lib. 10. cap. 7. de arcana catholicæ veritatis , qui erutis variis figuris ex Hebræorum , & Chaldæorum monumentis , efficaciam , ac virtutem sacro-sancti Altaris mysterii ostendens , signum hoc Jobi amicis patefactum , fuisse censem argumentum ejus permutationis , quam nos transubstantiationem dicimus . Ut autem admirandas auctorum sententias propriis eorum verbis expressas lector agnoscat , plenam Galatini hac de re sententiam memorabo . [Nam inter cætera signa , atque figuræ de hoc inenarrabili Sacramento Patribus Hebreis traditas , id quod de mirabili ipsius , tūm conversione , tūm efficacia legitur apud interpretem Chaldæum libri Sanctissimi Job , quicunque is fuerit , non est inter postrema signa interve postre-

Prodigia vi- mas figuræ computandum . Sic enim ibi dicitur . Perceperunt sa ab amicis tres secii Job omnia mala , quæ evenerunt ei . Ubi scilicet vide- Job , ex qui- runt arbores , quæ erant in hortis eorum aruissile , videruntque bus illius mi- panem , quo susteniabantur , conversum in carnem viventem , & fieri co- gnovere . vinum , quod bibituri erant , conversum in sanguinem , & recesseront unusquisque de loco suo , & hujus rei merito liberati sunt à descensu in locum , qui deputatus erat eis in inferno . Eliphaz de regione Thæman &c.] At reor solita commenta , inanesque Chaldæorum , & Hebræorum nugas ista esse , cum ab antiquioribus Hebræorum Rabbinis , qui exquisita mirum in modum diligentia novis hujusmodi rebus student , seriisque rebus gaudent fabellas , & jocosa immiscere , nihil planè proditum sit . Illud in hujus quæstionis explicationem ratum puto , quod scriptum reliquit falsò pu-

Lib. 3. in Job. tatus Origenes . [Ut audierunt , inquit , à quo audierunt . Primum quidem à transeuntibus . Quis enim erat , qui non prædicaret ea , quæ Job acciderunt ? Puto , quod & ipsum pelagus , & aëris , ventorum nihilominus spirantium flabra miserabilem illam fa-

mam ,

mam, atque lamentabile illud nuncium per omnes provincias ventilaverint . Ergo quia ita provenit de justo Job , ideoque cum omnes & qui propè , & qui longè erant audissent, audierunt etiam tres amici ejus omnia mala , quæ ei acciderunt .] Fuit eadem N:colai de Lyra opinio : [Igitur audientes per publicam famam, quæ cito volat de talibus infortuniis magnorum,] & Dionysii Cartusiani [Tanta namque tanti viri adversitas tam inaudita , & insolita velociter undique evulgabatur .] Hanc enim verbi illius scripturæ , audientes , esse vim , & significationem quis neget , ni figura , aut divinæ virtutis miracula , ubi non opus est , commentari voluerit ?

*An tres Reges ex animo Job amici , vereque benevoli essent ,
an specie , & simulatè tantum.*

C A P. VIII.

Non fuisse illis regibus cum Jobo amicitia necessitudinem vel illud satis probare videtur , quod eam non sancte , ut amicorum leges postulant , coluerunt , sed inimicorum officio functi , miserrimis afflictum malis Jobum inquis verbis , & disceprationibus nova in eum opprobria jacientes exagitarunt , ut ex sacro contextu patet . Humanæ charitatis , Paulo præcipiente , jura sunt , gaudere cum gaudentibus , flere cum flentibus , at quæ amoris , charitatilve suæ conjunctio mærentem novo mærore afficeret , omnibusque fortunæ commodis spoliatum , bona etiam , quæ una supererat , existimatione privare ? quod adversus Job variis argumentationibus aggressi sunt tres illi reges . Certe illis ceu veris , fidelibusque amicis non confidisse Jobum ex illius verbis coniicio . [Nunc venistis , & modò videntes plagam meam timetis . Cap. 6. Numquid dixi afferte mihi , & de substantia vestra donate mihi :] at cum amicorum omni quidem , sed maxime necessitatis tempore communia omnia esse debeant , ut summi philosophorum censuere , cur Job philosophorum , & suæ tempestatis omnium sapientissimus hæc , quæ amicitia legibus reclamant , eis objecisset ? cur tacita argumentatione à minori ad majus confecta subitum timorem illis exprobrasset , si sibi veræ necessitudinis vinculo putasset conjunctos ? Hinc B Ambrosius illa Psalmis verba ponderans . [Multiplicata est super me iniquitas] in hanc opinionem abiisse videtur . [Ideoque ad vitæ hujus specimen extrahendum tres illi sancto Job specie amici obirectione autem inimici , probitatis , atque justitiae ejus invidi exprobrantes gravia opprobria congerebant , & qui venerant ad consolandum insultare cœperunt :] ergo , si fucata facie amici , si Job innocentia laceratores , si irrisores Eliphas , sociique fuerunt , nullus veræ necessitudini locus relinqui potuit : quemadmodum Philippus presbyter opinatus est , aperiè docens eos in sacris Philip. presb. Ambros. Psal. 118.

scripturis amicos , & socios appellari , non quod re tales essent , sed quod ex illorum sensu , & simulatione pro amicis vellent haberi , ut & haeretici homines assolent , & qui in Christi necem olim conspiraverant Judæi ; qui cum propriis sceleribus fædissimi essent , in prætorium tamen concedere timuerunt , ne sceleris fierent parti-

Beda in Job. cipes . His addi potest Beda Venerabilis , qui dum factum amicorum Job eorum haereticorum facto comparat , qui Christi divinitatem in gloria , non autem in morte confitentur , affterre visus est , reges illos in secundis rebus Job amicitiam coluisse , sed post flagitia , & cladem ab ejus amicitia recessisse . Repetitque eandem sententiam postremo capite in Job , quod mutuatus est Beda à D.

D. Gregor. Gregorio , cui nihil magis familiare est in libris moralium quæstionum , quam appellare Job amicos haereticorum figuram : id euangelio simul , & copiosè habet lib. 23. cap. 1 lib. 3. cap. 12. lib. 6 cap. 1. & alibi passim . Sed an hujus opinionis censendus est B.

D. Athanas. Athanasius , cum ait ? [Locumque sunt illi contenticis , & sine commiseratione insultantes affecto , id quod & in peccatum est illis imputatum .] Tandem præsens sententia sacræ paginæ testimonio firmari potest , cum Tobiae secundo non amici , sed insultatores dicantur .

Veri Job amicis erant tres reges. Ego tamen reges illos non minus in prosperis , quam in adversis rebus veros Job amicos appellare non dubitem , quippe qui audita

Jobi calamitate intimis sensibus commori ad solandum eum privatiss , & publicis rebus contemptis adsuere , ac miserrima amici specie perterriti dolentes lacrymas effuderunt scissis vestibus , quæ veri amoris , genuinæque charitatis argumenta fuere , in illis maximè hominibus , quibus regia majestas erat , à qua luctus , ni ingens amoris , aut mæstitiæ virtus compellat , quam longissimè esse solent : hæc enim opportuna ad miserrimi solamen , & certa similitudine amicitiæ signa esse censuit Magnus Gregorius . Præterea quis alteri infensus septeno dierum , noctiumque intervallo cum eo jugiter diversatus est unquam , cuius membra plena ulceribus fædissima sanie scatebant , non offensus odore infelici , non longioris moræ impatiens , & suæ quoddammodo oblitus majestatis hoc autem egisse principes illos narrat Sacer codex . Hujus sententiæ auctor

Orig. lib. 3. mihi est Origenes , qui hoc ipsum argumentum pertractans , stabiles , & constantes in amicitia , Jobi non solum felicissimi , verum ejusdem etiam mortalium omnium felicissimi , stetisse reges illos prohibet . [Non enim erant tales beati illi , quales nunc profecto sunt homines malevoli , ingrati , qui cum bene est cuilibet , tum illi amici sunt , & synceri , atque puri esse videntur . Cum cuilibet tribulatio adveniet , tunc videlicet illi discedunt , & despiciunt , obliviscuntur , derelinquent , oblivionem , atque ingratiificationem omnium priorum ostendentes . Sed olim homines non fuerunt tales , sed synceritatem , atque dilectionem custodiverunt circa se , ac pro se invicem usque ad mortem , sicut evidenter ostendit ille , qui ait . Sodalis amico compatitur usque ad mortem , & in

in tempore belli accipit arma . Tales fuerunt illi beati viri syncerti absque fallacia Job amici , qui ad iniuriam circa Job nunc quam sunt immutati ; neque ad hoc ut renunciarent illi , nec dereliquerent eum , nisi pro verborum controversia , ac eloquiorum certamine .] Hæc non modò opinionem nostram obfirmant ; ve- Ad objecta rùm etiam contrariæ fundamenta evertunt : non enim reges illi ini- responsio. micitia , odiovè permoti molestas illas disputationes instituere , quô graviores evaderent Jobi calamitates , sed falsi sunt sua opinione Dei causam agere putantes Satanæ insidiis circumventi velut paulò ante dixerat falsò putatus Origenes . [Sed ante per paucos sermones inquiramus , ob quam rem tam duriter circa Job , vel potius adversus Job insurrexerunt .] Audi , mala opinione succensi , & in- justè æmulantes Deum , ut ipsi putabant , quod Deum æmularentur , atque defenderent , obcæcati sunt ab inimico , ut judicia Dei non inquirent . Priori causa assensus est Olympiadorus , dum Olympiad. inquit . [Amici Job causa pietatis venerunt , sed ad contentionis verba profiliunt non prava intentione , sed quia percussum credunt pro iniquitate .] Posteriorem verò innuit Angelicus Doctor . S. Thomas [Non solum per uxorem Diabolus mentem beati Job exasperare lib. 23. c. 2. nitebatur , sed etiam per amicos .] In hanc eandem sententiam sua illa spirituali eloquentia hæc habet Gregorius . [Antiquus ita- S. Gregor. que hostis , quia vinci se in domesticis doluit , protinus externa lib. 23. c. 1. requisivit . Amicos namque ejus de locis singulis quasi pro exercenda charitate commovit , eorumque ora sub specie consolationis aperuit , sed per hæc jacula increpationis intorsit .] Nec præterire debeo Dionysii Carthusiani opinionem , quæ radicem , & originem Dionysius contentiosi sermonis , quo in Job usi sunt reges , aperit : [Auditis cap. 4. verbis Job sumperunt loquendi fiduciam , immò ad loquendum provocati sunt , valde moti , non parum admirati propter verba Job , quæ videbantur eis divino derogare honori , & desperationem , præsumptionem , impatientiamque sonare . Hinc zelo Dei ad loquendum moti videntur , sed non secundum scientiam , quoniam indiscrete &c .] Non repugnant eidem opinioni Jacobus Balducus , Jo. Mercerus , Dionysius Cisterciensis , Didacus à Stunica , & cæteri fermè omnes , qui hunc antiqui fœderis locum interpretati sunt , quorum si vota mediteretur lector , sentiet hos omnes in ea suisse opinione ; ut inter tres Reges , & Jobum veram intercessisse consuetudinem , & amicitiam arbitrentur . Placuit eadem sententia Nicolao de Lyra , qui non solum hos , sed multò plures Jobo Lyran. c. 2. fuisse amicos tradit , quamvis hi tres primores , cæterisque præstan- tiores essent . D. Joannes Chrysostomus tres amicos venisse scribit , S. Chrysost. ut ad solamen traherent adversa , persuaderetque sibi reprehensionem Hom. 4. de in Job suscepram non ab inimicis , sed ab amicis fuisse . Quid de Gre- patient. Job. gorio Magno dicam , qui licet multoties personas hæreticorum susti- Greg. lib. 6. nuisse illos velit , non eos tamen extra veræ amicitiae fines eliminat ; cap. 1. & lib. imò ex eo , quòd sibi diem præfixerunt , quòd unâ convenientes , Jo 23. cap. 1. bum , si fieri potuisset , quoquomodo levarent molestias , argumen- tatur ,

Lib. 3. cap. 2. tatur, sūisse hoc certum in Job charitatis argumentum : [Quia ex condicō ad afflīcti cōsolationem veniunt, & inter se, & erga percutsum quantæ charitatis fuerint, demonstratur.] D. autem Gregorius Nazianzenus an non honestissimo eos vocabulo nominat, ar-

Orat. in lau- canam amicorum Jobi disputationis rationem assignans. [Quin syn- dem Athan. cerissimos etiam amicos suos malorum, ut ipsius verbis utar, con- circa mediū. solatores habebat, non depulsores, qui cum ipsius dolorem perspi- cerent, nec doloris arcanum intelligerent ; in ea opinione versa- bantur, ut non virtutis explorandæ, sed vindicandi sceleris causa hanc illi plagam inflictam esse existimarent.] Postremo, oratione Cap. 35. sua id firmavit Heliu, cum inquit : [Itaque ego respondebo sermo- nibus tuis, & amicis tuis tecum.]

Sententia D. Nec aliter, quām nos sensit D. Ambrosius, cuius anteā nobis Amb. inter- objecimus auctoritatem ; eos enim ideo specie amicos appellavit, pret. quia omnes quotquot ignari fuissent illius, quæ inter eos interce- debat, amicitiæ, perpendentes seriem disputationis, verborumque corticem, infensos Jobo reges illos putassent. Cæterū amicos Jobi

S. Ambros. eos faslus est Ambrosius cum ea Psalmographi verba exponeret. Enarrat. in- Psal. 37. ab amicis se, & proximis impugnatum, à quibus utique non im- pugnari debuit, sed juvari. Quod utique cum Sancti Job queri- monia concurrit, quia & ipse &c.] quis autem non cernit hæc, quæ Ambrosius sapientissimè tractat, ex ea radice firmissima oriri, quod veri amici Job essent, ut ipse etiam explicat clarius dum- ait. [Incumbebant illi amici, qui ad consolandum venerunt, & quasi inimici amaris eum perurgebant sermonibus.] Nec invitus

Lib. 1. de in- ad hunc sensum accedere potest Beda Venerabilis. Fateor tamen terpellat. Job à nostra dissidere sententia Philippum, at omnibus omnium votis cap. 4. rem hanc roborare non necessarium. De B. Athanasii mente nulla

prudens esse potest dubitatio, cum eos nuncupet Job amicos, ceu ex illius verbis superius adductis patet. Leve autem est, quod ex Tobiae 2. trahitur argumentum, cum satis ex B. Job historia re- gum amicitia constaret, nec eo loci rursus illorum necessitudinis esset mentio necessaria. Postremò, friget argumentatio illa eruta ex Jobi verbis ; ea enim mente id non dixisse Jobum satis mihi ex- ploratum videtur, hæc, quæ postmodum ille ipse Job protulit,

Cap. 6. v. 27. meditanti. [Super pupillum irruitis, & subvertere nitimini ami- Cap. 12. v. 4. cum vestrum, & rursus, qui deridetur ab amico, sicut ego.]

Job Amici cuius religionis essent cultores.

C A P. IX.

QUæ superiori capite sumus executi non obscurum esse pos-
sunt argumentum ejus religionis , quam Job amici profite-
rentur ; quis enim prudens sibi persuadebit unquam , Job ,
qui divino testimonio justus , & innocens declaratur ,
& ad miraculum usque sanctus fuit , eos sibi peculiari charitatis
obstinuisse vinculo , qui in gentium tenebris oberrarent , dæmoni-
bus , idolis , vanisque rerum simulachris divinam majestatem accen-
sentes ? Probabilis quidem hæc nec conjectura levis . At si ex ad-
verso scrutari diligentius non pigate , miseram ejus tempestatis , qua
vixere , conditionem , eorumque sigillatim opera , allatæ conjectu-
ræ tenebras obduci video ; nam cum iis temporibus vix tuta sedes
esset innocentia , castitatique religionis , cum excepta Abrahæ fa-
milia in fædissimam idolatriam cæteri fermè mortales fusi essent ,
non ita primum creditu est , hos reges suorum temporum non fa-
visse erroribus populorum , quibus leges , & jura dabant , nisi quis
malit opiniari , sanæ religionis eos pariter fuisse cum regibus suis
cultores ; at neminem , qui id dixerit , me adhuc legisle memini .
At inquis , quales Principes , tales & cives esse , ubi de religione
sermo est , ergo vice versa jure malos suspicari possumus fuisse re-
ges , cum omnium assensu depravatam fuisse constet populorum suo-
rum religionem . Quam ego sententiam B. Jo. Chrysostomi teiti- S. Chrysost.
monio corroborare possum , qui Jobo justitiae , & innocentiae laudes De Patient.
ita tribuit , ut cæteros iis virtutibus vacuos velit , hoc mirum de Job Hom 2.
Jobo edens præconium . [Vir erat in terra Hus nomine Job . Co-
lumba in medio accipitrum : ovis in medio luporum : stella in me-
dio nubium : lilium in medio spinarum , germanum justitiae in oppi-
do iniquitatis .] Quid ? D. Gregorius , Beda , & alii , quorum
sententias supra attulimus , an non hæreticorum tres Jobi amicos
figuram , typumque fuisse docuerunt ? quid autem (si recte sapi-
mus , sique figura , & res per figuram expressa sibi invicem respon-
dere debent) istud est , quæm prævæ sectæ , malorumque dogma-
tum hos reges populis suis se præbuisse doctores , & magistros , ut
hæreticorum usitatus mos est . Certè quod mystico sensu innuere
voluerunt Gregorius , & Beda ; ad literam Job ipse patientissimus Cap. 13.
eis objicit , disertis verbis eos hæreticos appellans gnatus religio-
nis , quam tuerentur . [Sed tamen ad omnipotentem loquar , &
disputare cum eo cupio . Prius vos ostendens fabricatores menda-
cii , & cultores perversorum dogmatum ,] quo quid clarius ? qua-
eadem claritate is , qui in difficillimis rebus facilimè explicandis S. Thomas
sic enituit , ut jure merito nomen Doctoris Angelici sit adeptus , Jobi amicos
eandem opinionem tuetur , hæreticosque reges illos fuisse non uno hæreticos ap-
in pellat .

in loco astruit, tale inter Jobum, & illos discrimen assignans? [Considerandum, quod hi in aliquo ejusdem opinionis erant cum Job, unde amici ejus dicuntur, & in aliquo ab eo differebant inter se invicem concordantes, unde ergo invicem connumerantur,

Lect. 2. c. 2. & à Job discernuntur. Conveniebant enim cum Job, quod non solum res naturales, sed etiam humanæ divinæ providentiae subjacerent: sed differebant ab eo, quod putabant, hominem pro bonis, quæ agit, remunerari à Deo prosperitate temporali, quasi temporalia bona sint præmia virtutum, & temporalia mala sint propriæ poenæ peccatorum &c. Job autem hujus opinionis non erat, sed credebat bona opera hominum ordinari ad remunerationem spiritualem futuram post hanc vitam.] Quod si futuræ beatitudinis præmium, & gehennæ supplicia de medio tollebant, quæ religionis eorum potuit esse sanctitas, quæ innocentia? Enim vero non solum hæreticorum, sed etiam infidelium moribus imbutos Jobi

Cap. 42. lect. 1. socios tradit idem D. Thomas. Super illis verbis. [Sumite ergo vobis septem tauros. Quia scilicet ipsi erant duces populorum, septenarius autem est numerus universitatis,] & mox, [sed quia infideles, per fideles Deo reconciliari debent, subdit & ite ad servum meum Job, sed vestra satisfactio indiget fidelis viri patrocinio; unde subdit Job, qui scilicet dignus est exaudiri propter suam fidem.] Huic præterea assertioni alii recentiores astipulantur, quorum vota prætero, quod præter solam adseverationem nihil in se novi habeant.

Pios, & fideles fuisse Jo-fuisse addictos, non solum ob tactam sub initium capitum rationem bi amicos ve- quam tanti fecit putatus Origenes, ut blasphemiaæ vitio notet eos; rius est. **Lib. 3. in Job.** qui aliter opinantur. [Blasphemiaæ enim sermo est hic. Nam illi viri Dei cultores fuerunt, utpote Job sodales, atque amici pii, ac Deo credentes. Non enim amplexbatur Job justus injustos, vel impios viros amicos, ac sodales habere;] eidem conjecturæ plurimum tribuit Gregorius Magnus mox à nobis adducendus; verum etiam, quia sanctitatem religionis Eliphaz, Baldad, & Sophar clarè prædicant sermones, quos cum Jobo disputantes habuerunt: in his enim, ut in secunda quæstiuncula postmodum ostendam, unum Deum his perfectionibus ornatum, quas theologi Attributa usitato vocabulo dicunt, ita explicant, astruunt, & loquuntur, ut fideles, religiososque decet. Amplius, pari, & consona voce pii, sanctæque religionis custodes ab iis vocitantur auctoribus, qui supra adducti sunt. Tùm ex posteris, sive Abrahæ per Esau, sive Nachoris germani Abrahæ hi tres reges nati sunt,

Ad objecta ut communis habet doctorum opinio, quibus cordi fuit ad tempora usque Job Dei unici cultus. Postremo, quid causæ est, ut in impiorum classem Jobi socios conjiciamus? an quod prima argumentatione objiciebatur? At cum ex semine vel Abrahami, vel Nachoris essent, non est cur hoc illis crimen affigamus. Sed aliunde ex hypotesi trahant originem, num ideo à probis veri Dei cultori-

bus hi reges segregandi sunt? Placet enim quod doctè annotavit Genebrardus, nempe his temporibus, in quæ reges isti inciderunt, divinæ majestatis timorem simul, & amorem in hominum mentibus viguisse, quamvis apud plerisque sacrificatus idolorum usus invallueret. Genesis enim 12. Ægyptius rex Pharaon Deum Abrahami agnoscit, & timuit. In Palestina Abimelech Genesis 20., & 26. 583. In Mesopotamia Nachor, & Laban 24. 29. 30. Jethro in Madian Tempore Job Sacerdos Exodi 3., & 8. In variis Arabiæ regionibus Job, Eliphaz Baldad, Sophar, Heliu. In Chananæa, & Syria Melchisedec fidei cultores cedos Dei excelsi, in Æthiopia filii Abrahæ ex Cetura, in Arabia filii Ismaëlis, in Assyria Ninivitæ. Quare catholica Dei Ecclesia tunc ex omnibus piorum virorum Noë, & filiorum familiis conflata eos tamquam sui corporis membra amplectabatur, qui verum numen colabant. Hinc piè suspicor, fieri etiam potuisse, ut urbes illæ, quarum jus ad Job socios attinebat, suorum Principum vestigia, & exempla fecutæ, unum Deum, naturæque leges non sint aversatae penitus. Neque ut hoc facinus de Jobi amicis cogitemus, D. Chrysostomi facit auctoritas, quæ non in reges illos, Respons. ac sed in accolæ terræ Hus quadrat, quæque non de omnibus illius objecta, regionis gentibus, sed de peccatoribus, & scelestis duntaxat, quorum non mediocris tunc erat copia, accipienda est. Minus cogit, quod hi hæreticorum personam repræsentabant. An non enim David adulterii, & homicidii reus, & Salomon divinæ legis violator, cultorque idolorum à sanctis Patribus passim typus, & figura Christi, qui nullo modo peccare potuit, fuere? Ergo quid mirum, si pii, fidelesque viri peculiari aliqua ratione hæreticorum referebant personam, cum & peccatores sanctorum, totiusque innocentia fontis Christi Domini typum gesserint, ut subtiliter, & doctè contra Faustum Hæreticum disputat Augustinus. Job autem s. Aug. lib. 22. cum perversorum dogmatum eos defensores appellat, ad ea specta- cap. 83. vit, quæ reges ei injustè opponebant, contendentes se ob scelera, peccataque sua tot calamitatibus, & miseriis à Deo fuisse afflictum, quod iniquum, falsumque fuisse suæ innocentia testis Job variis argumentationibus astruere nitebatur. Cæterum Job ejusdem suisse cum illis sententiæ in multis assertionibus ad Dei justitiam, & prvidentiam spectantibus ille ipse testatur, cum ad Baldadi disputationem respondens ait. [Verè scio, quod ita sit, & quod non iustificetur homo compositus Deo,] quod longa oratione Baldadus probaverat. Superest unius Doctoris Angelici explicare testimoniū, quod ad eundem sensum, quem Job voluit, traherem, ni paulo rigidiorem in Job amicos esse intuerer illius sententiam. At quidquid de disceptationibus cum Jobo habitis arbitratus fuerit sanctus Thomas, illud etiam ex ipso constat, reges divinæ justitiae precibus Job satisfecisse, quod cum sine transnaturalis gratiæ beneficio contingere non posset, necessarium est, ut perfecta, & completa disputatione, reges illi fidem, cœlestes gratias, divinaque dona naæti fuerint. Quod non involutè Chaldaeus Paraphrastes citato

Genebrard.
in Chronolo-
gia ad annū
Mundi 2239.
agnovit, & timuit. In Palestina Abimelech Genesis 20., & 26. 583.
In Mesopotamia Nachor, & Laban 24. 29. 30. Jethro in Madian Tempore Job
Sacerdos Exodi 3., & 8. In variis Arabiæ regionibus Job, Eliphaz
Baldad, Sophar, Heliu. In Chananæa, & Syria Melchisedec fa-
viguere.

tato antea loco afferuit, docens Jobi socios à gehennæ liberatos in cendiis, postquam charitate fulti Jobum invitare.

De sapientia, doctrina, & salute Amicorum Job.

C A P. X.

Doctrina amicorum Job non planè erroribus cap. 42.

Paraphraſt. Chald.

Gregor. Mo- raliū lib. 6. cap. 1.

D. Paulus u- amicorum- Job.

Sed quodnam nostrum est de doctrina amicorum Jobi judicium? Censeo illam in omnibus haud tutam, & omni errore vacuam fuisse; hoc voce divina clarum est, cum Dominus Elioribus phaz alloquens dixit. [Iratus est furor meus in te, & in duos amicos tuos, quoniam non estis locuti coram me rectum, sicut servus meus Job;] tota enim disputationis serie gravissimè lapsi sunt, sentientes à Deo non nisi flagitosos, & peccatores pœnis excipi, quasi verò divinæ providentiaz pars non esset, bonis, ac iustis hominibus pœnas infligere, ut eorum virtutes clarius elucerent, augerentur, paterentque omnibus. Hinc coniota in Job vitorum, & peccatorum tela manarunt, molestissimisque criminacionibus, quem consolatum volebant, sunt prosecuti. Hæc pervolvens animo Doctor Angelicus eis hæreticorum, & infidelium nomina imposuit, virgula censoria illorum excerpens sententias, quæ minus soliditatis, & veritatis habent: Non tamen illis adhæreo, qui verba illa, non estis locuti rectum, ita vertentes, non estis locuti quicquam veritatis, eorum dogmata planè reprehendenda censem, cum pleraque mira, sana, veraque sint, ut Olympiadorus testatur. [Sunt autem dicta eorum in multis recta, & fortia, & in se magna, unde eorum auctoritate utitur Apostolus, quæ tamen Deus reprehendit comparatione melioris dicens. Non estis locuti rectum, sicut servus meus Job. Et si mira tumidè tamen dicuntur in sancti viri adversitatem.] Quæ si diligenti studio expendantur, intelligere facillimum erit, non absoluē, sed, ut dicunt, comparativè, si videlicet cum eis conferantur, quæ Job fuerat locutus, non recta dici à Deo, cum tamen utraque bona, utraque casta esse potuerint; in quam opinionem accipiat lector luculentum hujus loci

B. Gregorii commentarium. [Amicos vero, ait, B. Job, quos hæreticorum speciem tenere diximus, in dictis suis nequaquam per omnia reprobamus, quia dum per supernam sententiam contra eos dicitur, non estis locuti coram me rectum, & protinus subditur, sicut servus meus Job, profectò liquet, quia non omnino despiciatur; quod ex melioris comparatione reprobatur. Unde sicut superius diximus eorum verbis etiam Paulus utitur, & hæc in assertio- nis suæ adjutorium assumens prolata ex veritate testatur.] Adhuc Gregorianæ opinioni clara sanæ sapientiaz Amicorum Job præsidia, quæ sacra historia nobis suppeditat: quid enim tam clarum, tamque apertum esse potest, quām illos divinæ majestatis splendorem, vim infinitam, præstantiam, res creatas omnes in infinitum exce- den-

dentem , bonitatem , justitiam , gratiam , & cætera scholæ theologicæ decreta tenuisse . Hominem enim à Deo conditum , & fabricatum , qui auctori suo nulla sit ratione æquandus ; inservientes Deo Angelos ; eorum casum , & ruinam ; æternæ malis parata supplicia an non Jobum alloquens Eliphaz capite quarto declarat ? Ver. 17. 18. 19. Degere autem felicissime cum Deo sanctos , eosdem precantes se intueri , & exaudire : Deum mirabilia , & imperscrutabilia mentibus humanis moliri , rebus omnibus prospicere , pravis hominum cogitationibus adversari : vita , & necis esse dominum an non longa oratione edisserit cap. 5. Quid verò recensere opus est , quæ de injustorum suppliciis , deque præmiis justorum cap. 8. Baldad , & de Dei immensitate , infinita scientia , illimitata potestate , iisdemque pœnis impiorum cap. 11. , & 20. Sophar sapienter tractarunt ? quid persequar cætera , quæ de virtutibus , & vitiis passim in Lib. Job sermocinantur hi reges : meditetur quælo secum lector , quæ inter disputandum hi tradunt , & hos humanæ , divinæque sapientiæ fuisse peritissimos agnoscet . Nec mirum cum ex præcipuis litterarum cultoribus originem duxerint ; Eliphaz enim Themanitarum , qui sapientiæ studiosissimi semper fuerunt , regem fuisse jam diximus , quod cum aliis , tūm Bilducus in primis aperte scripsit reliquit . [Themana^t sapientiam , ac litteras semper coluisse , & præsertim theologiam , Baruch 3. patet , ubi queritur , ubi terrarum inveniri possit divina sapientia . Non audita est , in terra Chanaan , nec visa est in Themam : quasi dicat , si in terris alii cubi inveniri habeat sapientia , erit vel in terra Chanaan , vel in terra Theman , ubi sapientissimi , atque in theologia doctissimi viri inveniuntur . Et notandum , quod terra Theman cum terra Chanaam comparatur . In Chanaam enim in Palestina multæ , saltem post legem , fuerant Synagogæ . Hieremias cap. 49. Nunquid ultra est sapientia in Theman ? Quasi dicat , quæ prius vigebat apud Themana^t sapientia omnino periit , nec omnino invenitur ,] & mox : [Unde non mirum si postea de rebus divinis , ac philosophiæ arcanis tam doctè , & eruditè loquitur Eliphaz .]

Nec mihi dubium est , quin ut Baldad , & Sophar amicitia , & consuetudine cum Eliphaz erant copulati , sic non absimili litterarum , & sapientiæ vinculo singularem inter se amorem soverent , velut pollicentur superioris , & tempestatis nostræ omnes fermè scriptores , qui B. Job historiam illustrantes iisdem sapientiæ laudibus hos reges cumulant .

Hinc patet , quæ sit amicorum Jobi sapientiæ , & doctrinæ auctoritas . Si enim de iis sermo sit , de quibus inter eos , & Job conveniebat , ea maximi esse ponderis magnæque auctoritatis , & ferme infallibilem eam in se habere veritatem , quam cæterarum sacrarum scripturarum habent testimonia , certum arbitror , certo hoc ductus argumento , quod Apostolus ipse in suæ assertionis fulcrum sententia , verbisque utatur Eliphazis 1. Cor. 3. [scriptum est enim Comprehendam sapientes in astutia eorum ,] quæ Eliphazis verba sunt

sunt cap. 5. Sed præter Apostolum è Job amicorum doctrina alii sacri scriptores mutuati sunt alia testimonia. D. enim Jacobus in epistola Canonica testimonium illud. Beatus vir, qui suffert tentationem &c. & ex eodem capite quinto Elæias illud: conceperunt dolorem, & pepererunt iniquitatem. Et David illud: Ecce parturiit in justitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem ex cap. 15. hausere. Rursus illud Psal. 105. videbunt recti, & lætabuntur ex cap. 22. fluxit. Præterea, an non Sapiens illam Proverbiorum sententiam: Superbiæ sequitur humilitas, & humilem spiritu suscipiet gloria, mutuo ab iisdem accepit: ergo similis, vel potius ejusdem sint auctoritatis, necesse est. Illa tamen eorum dicta, quibus Job repugnabant, cum ex falsa radice orientur, rejicienda sunt tamquam à Deo reprehensa. Hujus generis erant eæ propositiones, quibus malis non nisi hominibus Deum poenas infligere jactabant, & cæteræ hujusmodi; in his enim errasse Jobi socios certum est, non modo errore practico, sed etiam speculativo, quamvis aliquid id non probent, dum tradunt, hoc non tam speculationis, quæm praxis fuisse vitium, propterea quod sapientibus illis usu, & experientia esset compertum, eo tempore nullum hominem, nisi ob perpetrata facinora à Deo in hoc sæculo puniri consuevit: ex quo principio argumentabantur reges illi, Job miseras ducas esse: at cum istud nulla ratione probari possit, ludicum, & commentitium esse quis non animadvertis?

An Job ami- At numquid Spiritus sancti afflatus, quæ veritati consona tracta-
ci veritates vere, locuti sunt? Difficile crediderim. Non enim, quæ Deo in-
nonnullas di- spirante, ab hominibus tractantur, hujusmodi esse solent, ut men-
vino afflatus, dacio, aut errorem vel minimum admittant, quibus tamen eorum
cognoverint. non carent disputationes. Affirmare autem ab illis regibus proditas
veritates Spiritus sancti munitas præsidio, & humanæ duntaxat infirmitati eorundem adscribere errores puerile arbitror, nulla id
suadente Sanctorum Patrum auctoritate. Ex quo illud etiam, quod
quæri potest, claret. In rigida significacione eos appellari non pos-
se prophetas. Nam quamvis de rebus divinis agerent, fassusque

Job amici nō fuerit Eliphaz, id sibi accidisse, quod veris prophetis quandoque
fuerunt pro- evenit, ut nempe absconditum verbum latenter susciperet, noctuque
phætæ. cognosceret, pertransiunt spiritum, ac coram oculis ejus adesset
imago cuius non agnosceret vultum, quæ illi vera de Dei majesta-
te decreta aperiret: tamen quia hi sancti Spiritus patrocinio usi
non sunt, in eos stricta Prophetæ appellatio cadere non potest.

An Job amici Tandem quid de horum probitate, & salute cogitandum est. Pii
eternam sa- ne, an impii censendi? Eos id in primis impietate arguere videtur,
lutem adepti quod adversati sint Jobo viro sanctitate illustrissimo. [Malus, in-
sint. quicquid Gregorius Nazianzenus, celestrem adducitur, ut bonum etiam
Orat. in lau- virum condemnet, contra vir probus, ne malum quidem facilè
dem Athana- condemnabit.] Tùm eorum disputationes nihil aliud sapere vi-
fi. dentur, quæm præsentis vita bona, ex quo arbitrati sunt nonnulli,
eos nec futuram mortuorum resurrectionem, nec futuri sæculi fe-
licis,

Cap. 59:
Psal. 7.

Cap. 29.

licis; aut in perpetuum duraturæ vitæ infeliciæ remunerationem agnovisse. At ista neque probitati, neque eorum sanctitati ita obfuerunt, ut improbi jure dici queant, non enim durè, & imprudenter cum Job egerunt mentis perversæ vitio, sed Dæmonis acti flagitio, quare divino auxilio adjuti pro commissis inter disputandum peccatis Deo ita satisfecerunt, ut interim ea calarent, quæ ad salutem necessaria erant, velut latius supra ostensum est. Quocirca non dubitem eos cum Origine beatos viros appellare. [Tales fuerunt illi beati viri synceri absque fallacia Job amici;] quippe Beati Job quos alloqui Deus minimè designatus est; immò sanctos cum aliis amici. nuncupare. Mentis enim innocentiam charitatisque ardorem tegere non potuerunt, cum B. Job permoti verbis, quibus in Deum Apud Pinedam, Chrysostomus & Gregorius. injuriosus videbatur, rumpere silentium coacti sunt, zelo, ut sibi videbantur, divini honoris defendendi. Hanc enim habere sententiam illa Eliphazis verba, [sed conceptum sermonem tenere quis poterit?] accommodè explicat Balducus: [Hic utique addendum, quod his verbis innuit Eliphaz ex charitate urgeri, & cogi, ut illa, quæ dicturus est, proferat. Ac sic verbis Apostoli uteretur. Spero autem, & in conscientiis nostris manifestos nos esse, si mente excedimus, Deo, sive sobrii sumus vobis, charitas enim Dei ut. 2. Cor. §; get nos.] Similia Balduco scribit Mercerus, qui in eodem se pulvere exercens de Eliphazo ait: [Ac velut Spiritu sancto ductus sibi tacere non licere ostendit, sed planè tuendam esse Dei gloriam adversus Jobum, qui eam ita convellere videbatur impatientia sua, & verbis contumeliosis &c.] Omnia etiam fermè aliorum scriptorum, is esse videtur de hac Eliphazis sententia sensus. Fidemque nostræ huic sententiæ D. Gregorius adjungit, cum eos viros charitatis, boni studii, rectæque intentionis participes, & amatores appellat. [Quia ex condito ad afflicti consolationem veniunt, & inter se, & eiga percussum quantæ charitatis fuerint, demonstratur, quamvis & per hoc, quod scriptura eos tanti viri amicos suisse testatur, quia boni studii, & rectæ fuerint intentionis, ostenditur.] Quæ ad absolutam hujus assertionis suasionem desiderantur, peti possunt ex iis, quæ de religione amicorum Job differimus.

D E

H E L I U.

*Germana nominis Heliu interpretatio. Is unde genus suum traxerit. An fuerit Balaam Ariolus.
Et quæ esse possit æternæ illius felicitatis spes.*

C A P. X I.

Ab orbe condito 2239. Ante Christi adventum 1725. Nominis He-liu signif. **D**isputationibus, quas cum Jobo habuere reges, ut sacræ litteræ testantur, certum est omnino, & indubitatum adfuisse Heliu, cuius nomen idem significat, ac Deus audiens, seu filius Deum enuncians. Nominis ejusdem vim fusius prosequitur B. Gregorius alia etiam nomina, seu cognomina ei attributa interpretans. Licet autem hunc inter Jobi amicos connumerent aliqui, nec comes tamen, nec fortasse regum amicus fuisse videtur, cum in eorum numero à sacris scripturis nullibi ponatur. Potuit fortassis alias cum beato Job junxisse amicitiam, quam conciliare potuit, vel sanguinis conjunctio, qua cum Job conglutinaretur, ut senserunt aliqui, vel studium sapientiæ, qua Heliu præcellebat: sapientiæ enim studium miræ virtutis est ad arctissimum amicitiæ, & amoris fœdus constituendum. Communi igitur cladis Job rumore commotus Heliu ad amici, vel consanguinei molestias levandas, aut studio ductus visendi reges illos, quos ad Job venisse communis rumor erat, iter suscepit coram spectaturus, & Job missirimam cladem, & regum ora, mores, & studia.

Ex quo genere Heliu ingens est inter scriptores, nec adhuc satis clarus suum tra-ra disceptatio. Illud Genesis testimonium. [His itaque gestis numerxit Heliu. Cap. 22.] ciatum est Abrahæ, quod Melcha quoque genuisset filios Nachor fratri suo, Hus primogenitum, & Buz fratrem ejus,] argumento fuit D. Hieronymo, Bedæ, Philippo, & aliis, ex progenie Nachor Abrahæ germani fuisse Heliu, qui gentilitio cognomine Buzites appellaretur, retenta ex Buz Nachoris filio appellatione. Verum sola, & nuda nominis affinitas, & similitudo minus solidum hujus opinionis stabiliendæ fundamentum videtur: quis enim tuò statuat, cum plures Buz in sacro eloquio reperiantur. Paralip. enim legimus: [Hi filii Abihail, filii Huri, filii Jara, filii Galaad, filii Michæl, filii Jesæ, filii Jeddo, filii Buz,] & Ezechielis primo. [Factum est verbum Domini ad Ezechiem filium Buzi sacerdotem,] quis inquam jure dicat, non ex hac radice, ex qua isti descendederunt, sed ex progenie Buz Abrahæ nepotis ortum Heliu. Albert. Mag. Non absimili conjectura, nec certiori hi ducuntur, qui genus Heliu Job 32.

liu ad Abraham per Esau referunt propterea quod Heliu esset de cognatione Ram, qui non alius, quam Abraham fuerat. Quod si ex primo Paralipom. 2. objicias, alium Ram, ex quo Domus David sumpsit exordium, recenserit, ac proinde incertum esse dicas, quinam ille Ram extiterit, qui in cognatione Heliu numeratur, fueritne Abraham, an alius, respondent, ex tempore ipso ostendi genus Ram, ex quo ortus est Heliu, semen fuisse Abrahæ, cum longe posterior tempore inveniatur floruisse Ram in genealogia David positus. Nam cum Job viveret per ea tempora, quibus Jacob una Job vixit eo cum domo sua in Aegyptum se recepit, ut alias ostendimus, fit tempore quo necessario consequens, ut Ram caput originis Heliu non sis fuerit, Jacob ivit in ex quo David, sed ille ipse Abraham nepote suo Heliu antiquior, cum ille ultimus Ram, quadringentis, & eo amplius annis Ram posteriori fuerit, ex quo Heliu. Haec ratiocinatio non minus clara est, meo judicio, ad convincendum, Heliu non fuisse genitum ex Ram, de quo in Paralip., quam inefficax, & debilis ad suadendum ex posteris Abrahæ descendisse Heliu, cum Ram hunc fuisse Abraham nulla probabili ratione constet. Hujus, opinor, rei obscuritate motus Gregorius Magnus nihil certi statuere voluit, quid haec Moral. lib. 23. Heliu cognomina importarent, sed litigiosam difficultatem praeca. cap. 2. vens in illis verbis, & iratus, indignatusque Heliu filius Barachiel Buzites de cognatione Ram, ait: [Bene haec ipsa vel ejus, vel parentis, vel loci, vel cognationis nomina notam propriæ exprimunt actionis.] Idumæum hominem alii putaverunt esse Heliu ex stirpe Esau Husitanorum principum familiarem, quæ mihi arrideret opinio, ni ad libitum excogitata videretur, caret enim stabili firmamento, eique nihil præter sui auctoris testimonium, suffragatur. In hac re omnino caligine circumfusa nil, quod mihi planè satisfaciat, reperio. Si judicii mei calculum quis exigat, potius ad pri- Pineda: mam, quam ad alias opiniones accederem, quæ licet infirmo principio innixa sit, auctoritate tamen S. Hieronymi, & aliorum ad Opinio au- eam accedente, non spernenda videtur, maximè cum cæteri Buz, auctori proba- qui in sacris litteris recensentur, nec opinioni huic officiant, nec bilior. offundant tenebras, quippe qui multis seculis jam elapsis post mor- tem Heliu lucem aspexerunt; ergo ex illis Heliu Buzites appellari non potuit, sed ex eo Buzite, qui præcesserat, qualis fuit Nachoris filius.

Si roges quis esset Heliu. In questionibus seu traditionibus Hebraicis in Genesim responderet B. Hieronymus Balaam Ariolum, & esset. divinum fuisse, quamvis in libro Job nomine Heliu dicatur: [Se- Genesis 22. cundus natus est de Melcha Buz, quem Septuaginta Bauz transfer- post 4 fol. à re maluerunt, & ex ejus genere est Balaam ille divinus, ut He- principio. braei tradunt, qui in lib. Job dicitur Heliu.] Idem planè tradit Cap. 34. c. 16. Rupertus non modò lib. 6. de Trinitate, & operibus ejus in Ge- alias cap. 12. nesim, sed etiam in Numeris lib. 62. D. Hieronymi sententiam se- curius, & ipsas easdem dictiones à Hieronymo mutuatus, fuitque communis olim, & per celebris opinio, quam nonnulli refellere eo argu-

Deut. 23. 4. argumento putarunt, quod Balaam Mesopotamius. [Et quia conduxerunt contra te Balaam filium Beor de Mesopotamia Syria, ut malediceret tibi.] Heliu autem Nusitanus fuit: at istud minimi est ponderis, cum incertum, obscurumque sit, cujus fuerit Balaam. Etenim sicut ex Deuteronomio Mesopotamius, ita ex Numeris Ammonites fuisse videtur. [Missit ergo nuncios ad Balaam (Balaes) filium Beor Ariolum, qui habitabat super flumen terræ filiorum Ammon;] ergo irrita cadit argumentatio; sicque de Balaami patria nihil aliud decerni potest, quam ad orientalem plagam habitat esse, ut ille de se ipso testatur. [De Aram adduxit me Balac rex Moabitum de montibus orientis;] illud fortius aliis visum est contra hanc sententiam argumentum petitum ex moribus Balaami, & inter Balaā, Heliu. Ille enim Ariolus, magicæ arti deditus, stimulis avaritiae agitatus, nequam, & improbus: hic verò sapiens, piusque fuit, ut non obscurè indicant sacræ litteræ de utroque agentes. Verùm quid prohibet à principio sanctioris vitæ, mox detestabilis, vitiorumque omnium plenæ instituta secutum Heliu, ut Hieronymus, & Theodoreucus defendunt. Tuitior igitur superioris opinionis eventus ratio fuerit ex temporum supputatione ducta. Nam cum omnium fermè Sanctorum Patrum, & scriptorum calculis sic firmata veritas, Job quinta generatione ab Abraham vixisse, sive is à Nachor, sive ab Abraham per Esau traxerit originem, temporeque Jobi floruisse Heliu certissimum sit, aperte conficitur, alium fuisse Heliu, & alium Balaam, quandoquidem Heliu vita in id tempus incidit, quo Israël ad Pharaonem profectus est: at Balaam, teste sacro eloquio, transactis jam quadringentis triginta circiter annis ad maledicendum Hebræis adductus est; tot enim à descensu Jacob ad internectionem illam Madianitarum, inter quos & Balaam.

Balaam ab trucidatus est, si rationem subducere quis voluerit, dubio procul Hebræis trucidatos annos ad minus reperiet. Vir igitur ex illustri familia ortus, sapientiaque insignis fuit Heliu aut in ipsa Jobi regione Hus degens, aut ab ea non longè dissipatus, quocunque illius natale solum extiterit.

Nam quod ad D. Hieronymi oppositum sentientis auctoritatem spectat, cum ea non ex proprio, sed ex Rabbinorum sensu sit de prompta opinio, neminem solicitorum habere debet.

Argumenta Una autem cum Jobo, & tribus amicis divinæ naturæ majestas, quæ eternam tem in cœlesti patria mentis oculis intueri Heliu plura suadent. Heliu salutē Principio, catholica illius doctrinæ veritas. Heliu enim hæc fuere probare possunt. Dei infinitam, omnipotentem, sapientissimam, optimam, sunt.

Recondita eternam naturam esse. Hæc esse illius opera, judicium, & veritatem, cunctis mortalibus, totique universo prospicere, præmis justos, injustos suppliciis afficere: eum esse factorem, conditoremque humani animi, & corporis, immò ex humo formatum hominem à Deo velut alter Moses præcinit Heliu. Ab eo spiritum, intelligentiam, gratiam, dona cœlestia emanare: & ut uno verbo dicam, quæ retinemus in Christiana professione dogmata ab Heliu sententiis,

tiis, quas in 6. capita digestis, non abhorrent, quamvis Jobi inter-
 gritatis, & innocentiae ignarus elato nimis superciliosus in eum sermo-
 nes suos velut sagittas intorserit. Intuitus est istud B. Gregorius, Lib. 23. Mo-
 ecujus tale est de doctrina Heliu judicium. [Ait namque de illo tal. cap. 1.
 Dominus, quis est iste involvens sententias sermonibus imperitis;
 cum vero dicit sententias, sed non addit protinus quales, vult pro-
 culdubio bonas intelligi. Nam cum sententiæ nominantur, nisi
 etiam malæ dicantur, malæ sentiri non possunt. In bono enim
 semper sententias accipimus, quæ sine reprobationis adjectione
 ponuntur, sicut scriptum est. Sapientior tibi videtur piger septem Proverb. 26.
 viris loquentibus sententias.] Et mox in sententiis duntaxat pro-
 ferendis Heliu Caiphæ assimilans. [Hoc igitur modo, ait, Heliu
 quoque dicere non bene bona reprehenditur à Dō dicente, quis est
 iste involvens sententias sermonibus imperitis, quia in his, quæ ve-
 raciter loquitur, arroganter inflatur.] Vide quam liquidò veritate
 coeditas Heliu disputationes esse decernat Gregorius, qui una il-
 lum condemnat juvenili arrogantia, in quam incidit Heliu pro tuen-
 do divino honore, ut sibi videbatur. Nec illud prætereundum
 est, quod ad commendandam Heliu sapientiam plurimum valet; Excellēs He-
 illius quippe sententia, quam protulit de Dei justitia loquens. [Qui illius sapientia,
 non accipit personas principum,] usi sunt non modo Paralip., & Cap. 34.
 Ecclesiastici auct., verum etiam Apostolici ordinis princeps, vase Deuter. 102.
 sapientiae Paulus non uno in loco. Quin immò Angelicus doctor, Eccles. 35.
 qui de trium amicorum Job doctrina, ac sententiis non bene sensis
 se visus est, tamen Heliu dogmata expendens arbitratur, ideo Job 1. Petr. 1.
 ei disputanti non respondisse, quod illius dogmata veritati con Ad Rom. 2.
 gurerent. [Qui quidem, ait, quibusdam acutioribus rationibus Ad Col. 2.
 contra Job utitur, & magis ad veritatem accedit. Unde & Job ei
 non responderet.] Simile est Joannis Merceri de Jobi silentio decre-
 tum: additque etiam Heliu sermonibus Jobum, qui cæteris amicis
 in disputando prævaluerat, se victimum agnovisse. [Erit autem hic
 omnium rectissimè locutus, & sapientia, ac prudentia reliquos vi-
 cit, ut Job nihil habuerit, quod ei responderet, sed se victimum
 agoosceret, cum hoc usque vicisset.] Quod firmiori ratione ostendens subdit. [Adde, quod cum extremam sententiam fert Deus
 adversus tres socios, jubens pro illis Jobum offerre holocausta,
 quod non sicut rectum locuti, ut Job, hunc Heliu, ea non compre-
 hendit, quod argumentum est eum rectè locutum.] Ex quibus pa-
 tet sublimem de rebus humanis, & divinis fuisse Heliu scientiam,
 quamvis Cajetanus silentii Job aliam, longeque diversam, & cæ teris contrariam, nescio quo impulsu permotus, rationem assignet. silentio sen-
 Putat enim Heliu à Jobo non habuisse responsum, quod nec illius tentia.
 amicus esset, nec responsione dignus haberetur. Tractans enim
 illa Dei verba. [Irratus est furor meus in te, & duos amicos tuos,
 dicendo, ait ille, in duos, manifestè siletur Heliu, qui quarto loco
 locutus fuerat. Unde habes, quod Heliu, nec inter socios
 suppatur, nec dignus est habitus responsione Jobi, nec re-
 pre-

prehensione Dei , immò nec reconciliatione .] Cujus ego priorem opinionis Cajetani partem licet non amplectere quō ad ea , quæ ad Job silentium spectant , in cæteris tamen non possum non eam approbare , quippe quæ Heliu innocentiam , atque sanctitatem declarat . Si namque divinæ reprehensioni minimè obnoxius , immò nec ei reconciliatione opus fuit , quis sermones suos Heliu criminis dare poterit , in quo æternus Jūdex mortiferi criminis nihil esse vidit ?

Culpa Heliu Certe D. Thomas non absimilem Job culpæ , si qua peccati labecula laboravit , Heliu fuisse peccati maculam esse censem , ad hunc modum de utraque edisserens : [Considerandum est , quod Heliu Cap. 42. lect. 1. ex imperitia peccaverat , Job autem ex levitate , & sic neuter eorum graviter peccaverat , unde nec Dominus dicitur fuisse iratus , quia nec graviter peccaverant perversa dogmata asserendo .] At si graviori scelere peccato Jobi non se obstrinxit Heliu , & par utriusque eorum fuit in lapsu conditio , jam hinc conjiciant prudentes , quis , quantus , qualive sanctitate prædictus fuerit Heliu , qui pienissimo , sanctissimo , virtutibusque omnibus ornatisissimo Job comparatur . At in cæteris , si minus in disputatione cum Job , & amicis instituta peccavit , potuit turpiter labi ? Quod de Job opinari nefas , & crimen est , ejus innocentiam testante sacro eloquio . Potuit quidem Heliu scelerum irretiri laqueis , homo enim erat , & nihil humani ab eo fuit alienum ; at cum neque ex sacris litteris , neque

Heliu quam Sanctorum Patrum auctoritatibus , neque aliorum Scriptorum testimoniis id factum esse constet , non sunt temere viro innocentissimo Job amico affigenda crimina , præcipue cum à pluribus Scriptoribus , quibus abrogare fidem non debemus , & justus , & sapiens , & sanctus appelletur , & merito . Nam si cætui beatorum socios Job conjunximus , quorum sententiae , mores , & opera opinione multorum Heliu decretis , atque virtutibus non æquiparanda videntur , cur idem multo fortius non erit concedendum Heliu , qui non haereticorum figuram , ut Job amici , sed fidelium doctorum , etsi ar-

Lib. 23. Rogantium , formam gerebat , ut scribit Gregorius : [Post hos quoque Heliu junior in B. Job exprobrator subjungitur , ex cuius persona videlicet species quorundam Doctorum fidelium , sed tamen arrogantium designatur .] Cujus verba non facile intelligimus , nisi ea ex subsequenti dominica correptione pensemus .

D E

OBSTETRICIBUS ÆGYPTIIS.

*Obstetrices, quibus parturientium Hebræarum cura
à Pharaone demandata fuerat, duæ ne tantùm,
an plures: & utrum Ægyptiæ, an
Hebrææ essent.*

C A P. XII.

Expeditis quæstionibus de Melchisedec, Job, tribus ejusdem Vixerunt amicis, atque Heliu, instituendæ nunc essent disputationes Ab orbe con- de Judæorum Principe Abraham, de Lot ejus Nepote, de dito 2384. Ante Christi Esau, cæterisque illius seculi hominibus, quorum res gestæ per- adventū 1580 memorabiles fuerunt, ni eæ inter sacri eloquii interpretes fusius agitatæ, atque ex sacro Genesis contextu claræ viderentur. Quare hæc pauca de illis, qui in legis naturæ statu vixerunt à nobis breviter tacta sufficient. Deinceps tractare aggredimur de illis, qui s. Amb. lib. 6: Abrahamo posteriores lata jam à Deo Circumcisionis lege ad sta- epist. ad Syatum scriptæ legis pertinebant, quales fuere Obstetrices, quæ ab ictuum Episc. obstante dictæ sunt, eo quod obsistant dolori, vel certè pignori, ne laxatis uteri genitalibus claustris in terram defluat; de eorum enim numero non reticenda in primis oritur difficultas. Nam etsi in sacra antiqui fœderis pagina duarum duntaxat mentio fiat illis verbis: [Dixit autem Rex Ægypti Obstetricibus Hebræorum, Exodi 1: quarum una vocabatur Sephora, altera Phua &c.] tamen humana fidem excedit, numerosissimæ Hebræorum mulierum, quæ fœcundissimæ erant, multitudini duas obstetrices sufficerent, ad quorum partus omnes explorandos, ut Pharao præceperat, ne quadrigentæ vix quidem sat erant. Cajetanus præsentis nodi solutionem quærens, binarium numerum non excessisse Obstetrices putavit duplici hac conjectura usus. Nam si plures duabus huic operi præfuisserent, fuisse in illis ordo, per quem aliæ aliis præstantiores haberentur, quod tamen in obstetricandi arte nullo umquam tempore est observatum. Deinde Pharao haud ignobilium, sed illustrium duntaxat Hebræorum necandos masculos Obstetricibus mandavit; sola autem Sephora, & Phua crudele istud mandaçum exequi potuerunt, parvo existente nobilium fœminarum numero. [Hoc secundum (duas nempe ad Hebræorum internacionem vocatas Obstetrices) magis quadrat communi consuetudini, non enim solita est inter Obstetrices præsidentia, ut aliæ quibusdam sint subditæ, sed quadrat, ut quemadmodum viliores Hebræorum affixerat operibus vilibus, ita adversus nobiles, & urbanos exco-

T

gina-

Gajet. op.

Opinio Cagitarerit extinctionem per istas Obstetrics.] At quid prohibet, jet. confuta quo minus in Obstetricum numero aliquæ peritia, & experientia.

insignes cæteris præsides essent, cum istud & naturæ cæterarum artium, & justæ consuetudini maximè conveniat? sicuti pariter ignoror, qua auctoritate ductus Cajetanus velit, sævum regis mandatum in solos nobiles, non verò in obscuro etiam loco natos evulgatum fuisse, quasi verò duris operibus adeò afficti ignobiles forent, ut non possent liberis dare operam: at si cognoscere uxores suas poterant, qua ratione timori suo consuluisset rex Aegyptius,

Exod. cap. i. qui ajebat: [Ecce populus filiorum Israël multus, & fortior nobis est, venite sapienter opprimamus eum, ne fortè multiplicetur, & si ingruerit contra nos bellum, addatur inimicis nostris, expugnatisque nobis egrediatur de terra;] si vulgi Hebræorum masculina proles non erat objecta neci, quæ multo numerosior nobilium propagine fuerat? Præterea unde hausit Cajetanus, nobiles Israëli-

Omnes Hebræi à Pharaone duris operibus affecti. tas coquendorum laterum jussu regis fuisse immunes? Certe si sacra eloquia adeantur, omnibus nobilibus, ac ignobilibus commune illud fuisse negotium patebit. Quis enim Hebræorum Moysè, &

Cap. 5. Arono illukrior, & tamen ad eos hæc Pharaao. [Quare Moyses, & Aaron solicitatis populum ab operibus suis? ite ad onera vestra] Præterea, an non cæteris Hebræis nobilitate præstasse eos, qui Hebræorum prærant operibus, credendum est? At illis ipsis hæc Pharaao præcepit. [Ite ergo, & operamini, paleæ non dabuntur vobis, & reddetis consuetum numerum laterum.] Postea in omnes Israëlis filios, quicunque essent, sanctam duri laboris legem.

Plures fuisse nimis clarè testantur sacra eloquia Exodi i. Ergo multo plures obstetrics, huic muneri re ipsa præfectas Obstetrics reor, quamvis Sephoram, quævis duas & Phuam, quæ cæterarum magistræ, & obstetricandi scientia omnium enumeret Scriptura. nino celeberrimæ erant, recensuerit sacra scriptura, quæ res uniuscujusque generis præcipuas duntaxat, rerumque summam pandere solet. Ugo Victorinus cum sibi hanc dissolvendam quæstionem ob-

Ugo Victor. jecisset, ad eam ita respondit, ut opinionis nostræ auctor sit factus. [Ad quod respondeatur, has duas esse prælatas, duas sub se habuisse subjectas Obstetrics;] hujus mentem assicutus Lipomanus:

Lipoman. [Duarum autem, ait, tantum Obstetricum meminit, cum multæ aliae essent, quia secundum aliquos hæ præfectæ omnibus regni Obstetricibus erant, & locum principem obtinebant inter alias.] Accessit ad eandem opinionem Lyranus, eamque sic scriptam nobis reliquit: [Tenendum est etiam, quod sub istis duabus,

Lyran. quæ non sufficerent pro tanto populo, fuerunt plures aliae ad istud ministerium, sed de duabus principalibus tantum sit hic mentio, ex quibus Rex idem præceptum dedit aliis sibi subjectis.] Idem. præterea fuit decretum Episcopi Abulensis, Benedicti Pererii, & aliorum scriptorum, pro quibus illud etiam pugnat, quod etsi Hebræi in terra Gessen præcipuam sedem haberent, in universam tamen Aegyptum erant diffusi. At quo modo dissitis in locis parturientibus Hebræis mulieribus duæ duntaxat adesse poterant Obstetrics?

trices? Censem Abulensis, Pharaonem, clam communicato cum Quæst. 4. duabus illis primoribus Obstetricibus scelere de perdendis Hebræorum masculis posuisse decretum, ac mandasse, ut in ipso obstetricandi officio furtim perimentes filios Hebræos fallerent fingentes abortus. Verum hæc Tostati opinio his fermè similibus dubiis urgetur, quibus preßam vidimus Cajetani sententiam. Subinde cum Pharao non Deum, non Hebræos timeret, sed in eos liberè tyrannicam exerceret dominationem, ut quid ei machinatione, fallaciave immane scelus tegendi opus erat? Tum, quis cogitet futuros adeò semotæ mentis Hebræos, ut jugiter abortus conjugum cernentes, non deprehendissent scelus? Publica igitur lege cautum est, perdendos esse Hebræorum nascentes masculos, scelusque istud mandavit Pharao Obstetricibus omnibus, illisque maximè, quæ ab Hebræis frequentius accersiri consueverant, sicuti publicè, ac palam postmodum præcepit, ut masculinum sexum in ipso nativitatis exordio flumine perderent.

Nunc de Obstetricum genere disputandum. Hebræi de more suæ De genere gentis per speciosa quævis commenta laudem ubique canentes, He- obstetricum bræas Obstetrics suisse putant, finguntque eas matrem, & filiam fuisse, quarum illa Maria, hæc verò Jacabed diceretur. Credo id finxisse Hebræos, quia legerant Obstetrics laudibus in divino eloquio celebrari, quare illa sacræ scripturæ verba: [Dixit autem Rex Ægypti Obstetricibus Hebræorum &c.] nullum perturbare debent, quasi Rabbinorum astruant sententiam, quoniam non ideo Hebræarum dicuntur Obstetrics, quod ex Hebræorum sanguine traherent originem; sed quod ad opem parturientibus Hebræorum mulieribus ferenda, peculiariter forent destinatae. Cæterum, cum clara sint Obstetricum ex sacris paginis nomina, mendacio aperte redarguuntur Hebræi. Sephora enim, quæ cantatrix dicitur, eo Quid Sepho- quod cantu lugentes filios placaret, & Phua, quæ Hebraicè ador- ra, quid Phua natrix appellatur, quod arte sua infantes adornaret, Obstetrics significet. fuere. Origenes Sephoram passarem, & Phuam rubram, vel vere- cundam interpretari maluit. Fuisse autem Obstetrics Ægyptias Obstetrics mihi certissimum est, testaturque adversus Judæos Judæus ipse Ægyptiæ e- Flavius Joseph dum ait: [Cujus consilio jussit, ut omne masculi- num, quod ex Israëlitis nasceretur, jactantes in fluvio consume- rent. Custodientesque conceptus Mulierum Hebræorum, & partus earum observare præcipiens Ægyptias Obstetrics.] Sic Joseph, qui protinus addens, cur Ægyptiarum mulierum, magis, quam aliarum opera ad necandos infantes Pharao uti vellet, inquit: [Ab eis enim hoc officium jubebat impendi, quas propter cognationem credebat regis non transcendere jussionem.] Sentiunt cum Josepho Nicolaus de Lyra, Tostatus, Ugo Victorinus, Lipomanus, Dionysius Carthusianus, Petrus Vincentius, Seraphin Capponius, & communiter cæteri scriptores, quibus omnibus vetustior dux fuit D. Joannes Chrylostomus. Præterea, huic opinioni præter scripto- D. Jo. Chrys- rum testimonia hærationes suffragantur. Nam illa Obstetricum ex- in psal. 134.

cusatio, qua se à Pharaonis metu defenderunt, non sunt Hebrææ sicut Ægyptiæ mulieres, vel nulla, vel ridicula fuisset, si Hebrææ fuissent Obstetrics. Tum prudentiæ legibus repugnat opinari, ministerio Hebræorum ad tollendos è medio Hebræos uti voluisse Pharaonem: quis enim vel ingenii hebes non animadvertisset, Hebræas Obstetrics naturali generis sui propagandi desiderio motas regis fuisse contempturas præceptum? Ad hæc si obstetricandi munus penes Hebræas mulieres erat, quo modo passæ fuissent mulieres Ægyptiæ parturientes fœtus suos credere Hebræis, quarum intestinum in Ægyptios odium optimè callebant, aut quo pacto nobiles Ægyptiorum fœminas à captivis mulierculis, quas maximè oderant, studium & operam in maximis doloribus postulasse pro Aug. lib. ant. bibile est? Scio B. Augustinum non uno in loco Obstetrics, de Mend. cap. 15. quibus loquimur, Hebræas vocitasse. Sed, ni ad eum sensum, quo 16. 17. sacræ scripturæ verba exposui, Augustini locutionem revoces, quod fortè incongruum non fuerit, cogor illius non sequi opinionem, Chrysostomi, & aliorum insistens vestigiis; nam etsi facile concedam, inter Hebræas mulieres etiam tunc temporis reperras Obstetrics (fieri enim non potuisse opinor, quin in maximo Hebræorum numero, quæ Ægyptiis prudentiores, ingenioque præstantiores fuerunt, ut facer textus indicat, aliquæ obstetricandi non noliscent artem) at has nequissimo sceleri non fuisse addictas allatae conjecturæ demonstrant.

An mentitæ sint Obstetrics, & an mendacium eis criminis dandum sit.

C A P. XIII.

Non fuisse mentitas obstetrics, cum dixerunt Pharaoni: [Non sunt Hebrææ, sicut Ægyptiæ mulieres, ipsæ enim obstetricandi habent scientiam, & priusquam veniamus ad Lipomani eas, pariunt] non incongruum putat Lipomanus, qui licet verius cogitatio. dictu cum cæteris arbitretur, eas mendacio fefellisse regem, hanc tamen viam, qua à mendacio eas vindicare posset, excogitavit. [Potest fortassis ita factum esse, ut obstetrics clam significarint mulieribus Hebræis, quid ipsis à rege demandatum sit, & jussirint eas Mentitæ sunt non prius vocare obstetrics, quam peperissent. Si ergo hoc factum Obstetrics, est, obstetrics non sunt mentitæ coram rege, sed id tantum celatum dixerunt, quod non necessario coram rege confitendum erat, & hoc non sunt Hebrææ &c. est prudentiæ.] At ego, ut non inficiar, pium hoc fuisse Lipomani inventum, sic è regione contendeo obstetrics sibi à mendacio non temperasse, cum allata verba protulerunt, sicut S. Ambrosius, Augustinus, Hieronymus, Gregorius Magnus, Nazianzenus, Chrysostomus, & ad unum cæteri Patres, quibus adhæsere alii Neoterici Scriptores, affirmatè tradunt, & merito, cum id è sacra Mosis historia

storia evincatur, quæ parturientibus Hebræis mulieribus adsuise obstetrices Ægyptias docet cum ait: [Timuerunt autem obstetrices Deum, & non fecerunt juxta præceptum Regis Ægypti, sed conservabant mares.] Quid autem aliud est, ab obstetricibus conservatos Hebræorum infantes, quam illas inter obstetricandi officium vitæ parvolorum pepercisse contra Regis Ægypti imperium.

Deinceps, an in crimen, & peccato mendacium obstetricibus An mentien-
ponendum sit nova rursus insurgit dubitatio: justum enim opus do obstetri-
fuisse illud mendacium non tacite subindicat facer codex dum tra-
dit, mentientibus obstetricibus benefecisse Deum; at ulciscitur
peccatum, non verò bonis cumulat Deus. Deinde, ut opus lauda-

biliter factum pietas, sic peccatum impietas est; pium autem ap-
pellat S. Augustinus mendacium, qui cum humanitatem obstetri- Aug. Sermon-
cum meditaretur: [O magnum exclamavit humanitatis ingenium, ne tē-
& pium pro salute mendacium! Tantum timuerunt obstetrices pore.

Deum, ut præcepta regis contemnerent, & mulierum sacraria
conservarent;] at si pium mendacium, quodnam ei cum peccato,
quod impietas est, vinculum esse potuit? Sed in oppositum illud
gravius urget, quod à mendacio stare contra veritatem innata-
ita secum trahat peccati turpitudinem pensandam pro ratione men-
daci, ut mendacium peccati maculam semper annexam habeat.

Agitavit hæc quæstio olim, torstque non semel magnorum inge Q. 1. lib. 2.
nia, ac Augustini in primis, qui in quæstionibus super Exodum an- Dubius de
ceps, dubiusque fuisse videtur, spondens se alibi diligentius, ac
subtilius hujus rei veritatem indagaturum. [De obstetricum, ait

ille, mendacio, quo fefellerunt Pharaonem, ne occiderent masculos Israëlitas, quando nascebantur, dicentes non ita parere mulie-
res Hebræas, sicut pariebant Ægyptiæ. Quæri solet utrum talia
mendacia approbata sint auctoritate divina, quandoquidem scrip-
tum est. Deum benefecisse obstetricibus: sed utrum pro misericordia
ignoscet mendacio, an & ipsum mendacium dignum præmio
judicabat, incertum est. Aliud enim faciebant obstetrices vivifi-
cando infantes parvulos, aliud Pharaoni mentiendo. Nam in illis
vivificantis opus misericordiæ fuit, mendacio verò illo pro se ute-
bantur, ne noceret illis Pharao, quod potuit non ad laudem, sed
ad veniam pertinere. Neque hinc auctoritatem ad mentendum esse
&c.] Statimque promittit, se hac de re subtilius, & diligentius
disputaturum, ut postea fecit, rem istam enucleatius tractans, ex-
pressè, apertèque defendens, omne mendacium injustum, perver-
sum, peccatum esse, ac propterea obstetrices, de quibus sermo est,

mentiendo peccasse, quod apertis, & efficacibus aetè fundamentis
persuadet, ut nulla mihi prorsus de Augustini assertionis veritate Ex Augustini:
dubitatio relinquatur. Nihil autem judicandus est dicere, qui dicit Ad Cosentiu-
aliqua esse justa mendacia, nisi aliqua justa esse peccata, ac per hoc contra me-
aliqua justa esse, quæ injusta sunt. Quo quid absurdius dici po dicium lib.
test? Unde enim est peccatum, nisi quia justitiæ contrarium est? cap. 151. pec-
Dicuntur ergo alia magna, alia parva esse peccata, quia verum, caverunt ob-
sterices mē-
tiendo, nec

nec auscultandum Stoicis, qui omnia paria esse contendunt. Dicere autem quædam injusta, quædam justa esse peccata, quid est aliud quæm dicere, quasdam esse injustas, quasdam justas iniquitates, cum dicat Apost. Jo: Omnis qui facit peccatum facit & iniuriam, & peccatum iniquitas est. Non ergo potest justum esse peccatum, nisi cum peccati nomen in alia re ponimus, in qua quisque non peccat, sed aut facit aliquid, aut patitur pro peccato. Nam & sacrificia pro peccatis peccata appellata sunt, & poenæ peccatorum dicuntur aliquando peccata. Hæc planè possunt intelligi iusta peccata, cum justa dicantur sacrificia, vel justa supplicia. Ea verò quæ contra legem Dei fiunt iusta esse non possunt. Dictum est autem à Deo: Lex tua veritas. Ac per hoc quod est contra veritatem, justum esse non potest. Quis autem dubitet contra veritatem esse mendacium omne. Nullum ergo justum esse potest mendacium. Item cui non clareat ex veritate esse omne, quod justum est? Clamat autem Joannes: Omne mendacium non est ex veritate. Quapropter nobis cum de scripturis sanctis mentiendi propounderunt exempla, aut mendacia non sunt, sed putantur esse, dum non intelliguntur, aut si mendacia sunt, imitanda non sunt, quia iusta esse non possunt] & mox: [Sed quod scriptum est, bene Deum fecisse cum Hebræis obstetricibus, & cum Raab Hierichuntina meretrice, non ideo factum est, quia mentitæ sunt, sed quia in homines Dei misericordes fuerunt. Non est itaque in eis remunera fallacia, sed benevolentia, benignitas mentis, non iniquitas mentientis, sicut enim mirum, absurdumque non esset, si alio prius tempore commissa ab eis aliqua opera mala Deus propter posteriora opera bona vellet ignoscere, ita mirandum non est, quod uero tempore in una causa Deus utrumque conspiciens, idest factum misericorditer, factumque fallaciter, & bonum remuneravit, & propter hoc bonum malum illud ignovit.]

Rupert. Abb. At discessit in contrariam opinionem Rupertus Abbas, qui non op. & illius modò non peccasse obstetrics, sed meruisse, cum mentitæ sunt fundamenta Pharaoni, certissimum putat, triplici ratione commotus: Etenim Aug. contr. si Raab meretricem, cuius historia Josue 2. habetur, mentientem, ne duo Hebræorum exploratores gladio trucidarentur, antiqui simul, & novi fæderis paginæ ita laudant, ut & salutem sit adepta, & digna fuerit, quæ in Christi secundum carnem genealogia peneretur, Psaltesque ipse testatus fuerit, se memorem futurum Raab, quis probro mendacium tribuat obstetricibus, quæ universam masculinam Israëlis propagationem incolumem reddidere? Præterea, non libidine mentiendi, sed charitatis impulsu Ægyptium tyrannum deceperunt fallacia: omnium autem virtutum, quibus ad æternam vitam ingredimur, præstantissima virtus, teste Apostolo, Charitas est. Deinde, non est id culpandum, quod dignum laude, dignum præmio Deus censuit, atquî mentientibus obstetricibus beneficisse Deum scriptura sacra loquitur. Hæc à me involutæ apertius scribens Rupertus Abbas sic ait. [Hic importunè nimis

nimas de mendacio disputatur , quòd non justificari possint obstetries mentiendo , dicentes non sunt Hebrææ mulieres , sicut Ægyptiæ , ipsæ enim obstetricandi habent scientiam , & priusquam veniamus ad eas pariunt : in tempore namque parentibus aderant , de quibus dictum est , quia conservabant mares . Quod quisquis pro culpa objicit , restat , ut Raab meretricem mendacii redarguat , quæ collens &c. Ergo qui obstetrics pro tot infantibus servandis mentientes accusant , consequitur , ut multo magis pro duobus hominibus liberandis mentientem non justificant Raab , quam & prophetica simul , & Evangelica justificat auctoritas . In Evangelio Matthæi 1. Psal. 86.

nanque Christi mater assumitur , & parens veritatis , quæ Christus ipse est , quia sic mentita est Raab . Salmon quippe genuit Booz de Raab , & propheta de eadem in typum Ecclesiæ de gentibus præcinit . Memor ero Raab , & Babylonis . Apostolus autem usque adeò nullam omnino veritatem charitati præponit , ut optet ipse Anathema esse à Christo , qui subauditur veritas pro charitate , idest , pro fratribus suis , qui sunt cognati ejus secundum carnem , qui sunt Israëlitæ &c. Nullas igitur quasi mendacii tenebras ascribamus lucido charitatis operi , ubi sic homicidam impium fellerunt , ut vitam reservarent hominum , præsertim cum Deus hoc ipsum laude , & remuneratione dignum duxerit , scriptura continuò dicente ; bene igitur fecit Deus obstetricibus , & quia timuerunt obstetrics Deum , ædificavit illis domos , subauditur , æternas . Æternum quippe est , quod Deus ædificat .] A Ruperto stetisse videtur Docto Angelicus , qui de obstetricum mendacio agens , 22. q. 110. ar. duo in illo perpendit ; affectum benevolentia , qua Judæos com- 4. ad 4. plectebantur obstetrics , & exteriorem mendacii operationem . Porro illi æternam , huic verò temporaneam mercedem adscribit D. Thomas : at non novit Angelicus Docto peccato divinam retributionem assignare ; ergo obstetricum mendacium censuit non esse peccatum . [Mendacium , ait , obstetricum potest dupliciter considerari , uno modo quantum ad affectum benevolentia in Judæos , & quantum ad remuneracionem divini timoris , ex quibus commendatur in eis indoles virtutis , & sic debetur eis remuneratio æterna . Unde Hieronymus exponit , quòd Deus ædificavit illis domos spirituales . Alio modo potest considerari , quantum ad ipsum exterrum actum mendacii , quo quidem non potuerunt æternam remuneracionem mereri , sed fortè aliquam remuneracionem temporalem , cuius merito non repugnat deformitas illius mendacii , sicut repugnabat merito remuneracionis æternæ .] Mendacium autem consideratum juxta exteriorem actionem , veri propriique mendacii habere naturam planum est , ergo nullo modo potuit fuisse peccatum , sed meritum fuerit planè necesse est . Horum similia tradit Tostatus , qui licet ultrò fateatur , hoc fuisse mendacium officio- Super Exosum , eo quòd Hebræis salutem sic attulerit , ut nulli fuerit nocendum ubi sumento , illud tamen nulla peccati turpitudine fuisse infectum astruit Pra. quæst. 5.

Vera, & sola Mihi probatur B. Augustini sententia, quæ Græcis pariter; ac opinio defen-Latinis Patribus, & scriptoribus universis placuit, cuius fundamen-ta adeò firma sunt, quibus illud mendacium veniali culpæ fuis-se obnoxium ostendit, ut non possim non magnopere mirari, Ru-pertum subsequentibus post Augustinum seculis vim eorum effica-cissimam non expendisse. Etenim quidquid natura sua malum est, haud unquam vera bonitate imbuetur, quamvis laudabilibus alio-qui ex genere suo circumstantiis possit ornari aliquando. Sic quia divina, & naturali lege, ne furemur cautum est, furari tur-pe-rit, & vitiosum, licet ad erogandam egentibus eleemosynam fur-

De Div. No-tum comittatur. Bonum enim, teste Dionyfio Areopagita, ex in-min. cap. 4. tegra causa, malum autem ex singulis defectibus est. Non abs-inter mediū, mili modo, quia mendacium, & per se pravum, & fugiendum & finein. est, ut solo naturali lumine illustratus tradit Aristoteles, is per-versè, malè, inordinateque contra naturam operatur, qui vocibus, quæ signa sunt, & notæ eorum, quæ animo geruntur, uti-tur ad significandum oppositum illius, quod in animo habet, pro-pterea quocunque bono fine, laudatissimisque aliis conditionibus honestetur, innatam malitiam exuere non poterit mendacium.

Hinc ad oppositas rationes haud inextricabilis via patet. Non-Raab pellex enim pellex Raab ob mendacium, quo Hebræorum exploratores cur maternæ ab occisione vindicavit, aut beatitatis est facta particeps, aut ma-Christi seriē ternæ Christi seriem meruit generationis, sed fide Salvatoris ven-meruerit. turi, bonisque operibus, quæ toto pectori amavit.

Ad secundum. Non impulsu charitatis, sed vitæ conservandæ desiderio in mendacium prolapsæ sunt obstetrics, quæ uti justo Cur mentite Dei timore, naturalique pietatis affectu agitatæ innocentes Hebræo-sint obstetri-rum parvulos servabant incolumes, sic imminentis mortis pericu-lum sibi à rege paratum timentes ad mendacium confugerunt, nul-lius enim mali operis causa esse potuit charitas. Quòd si ex Hypo-thesi concedatur oppositum, jam, quæ paulo supra statuta sunt, vitiosum adhuc fuisse mendacium clare demonstrant.

Non est autem cur tertium argumentum dissolvamus, cum illud Aug. cur piū disertis verbis Augustinus explicarit, qui dum piū mendacium esse menda-nappellat, non eō respexit, ut in mendacio pietatem astrueret, sed cium obste-quia mendacium circa illud opus versabatur, quod traxerat à pie-tricum dixe-principium, piū esse mendacium exclamavit, pietatis enim officium subsequentis mendacii causa fuit.

Quamvis autem Angelicus Doctor, ut ad sanam intelligentiam corp. & ad 3. B. Gregorii testimonium revocaret, dubitandi occasionem, quæ in Opin. S.Tho-argumento tacta est, præbuisse videatur, affirmatè tamen, firmi-mæ explica-terque decernit peccati obstetrics mentiendo. [Unde, ait, omne tur. mendacium est peccatum, sicut etiam Augustinus afferit in lib. contra mendacium,] & mox enucleatus de mendacio obsteticum agens idem subdit. [Dicendum, quod obstetrics non sunt remuneratæ pro mendacio, sed pro timore Dei, & benevolentia, ex qua processit mendacium. Unde signanter dicitur Exodi 1. Et quia ti-mue-

inuerunt obstetrices Deum, ædificavit illis domos: Mendacium, verò postea sequens non fuit meritorium.] Quocirca his, non autem illis, quæ dubitans tradit, standum est; hæsitantis enim S. Thomæ animi certum omnibus signum est verbum illud fortè &c.

De Abulensis opinione id mihi judicii est; illum de mortifera Defenditur peccati culpa, cum mendacium culpa carere dicit, semper locu- Tostatus. tum: in reliqua enim citatæ quæstionis serie non obscuris verbis mendacio culpam veniale assignat, ut re ipsa lector comperiet.

De Æterna Obstetricum salute.

C A P. XIV.

Obscuris gehennæ carceribus addictas nunc obstetrices putat Magnus Gregorius, qui afferens omne mendacium esse Lib. 18. Mo- summopere cavendum, propterea quod os, quod menti- ral. cap. 4. tur, occidat animam, docet, æternum præmium, quod obstetri- ces mereri potuissent, dum Hebræorum servabant infantes, in temporaneam commutatum esse retributionem solo commissi men- dacii peccato, quo vitam suam tueri voluerunt. [Nonnulli verò de obstetricum fallacia conantur afferere, hoc mendacii genus non esse peccatum, maximè quod illis mentientibus scriptum est, quia ædificavit illis Dominus domos, in qua magis recompensatione cognoscitur, quid mendacii culpa mereatur. Nam benignitatis earum merces, quæ eis in æterna potuit vita retribui, pro admis- sa culpa mendacii in terrenam est recompensationem declinata, ut in vita sua, quam mentiendo tueri voluerunt, ea, quæ fecerunt, bona reciperent, & ulterius quod expectarent mercedis suæ præ- mium non haberent. Nam si subtiliter perpendatur, amore vitæ præsentis mentitæ sunt, non intentione mercedis. Parcendo quip- pe conatæ sunt infantum vitam tegere, mentiendo suam.] Ugo Victorinus in obstetricum mendacio solam veniale culpam agno- scens D. Gregorio planè assentitur. [Mentitæ sunt quidem obste- trices, sed propter pietatem veniale fuit earum mendacium. Misericordiam exhibuerunt infantibus, sed propter mendacium diminu- tum est meritum, & conversum in temporale præmium, & ita utrumque quodammodo minuit alterum, & reducit ad mediocrita- tem, idest tam culpa mendacii meritum pietatis, quam pietas damnationem mendacii.] Ugo Cardinalis allatum D. Gregorii Ugo in Apo- placitum pensans transit in eandem opinionem, quam hujusmodi stillis. exemplo, quod minimi esse ponderis reor, si subtiliter expendatur, illustravit. Nunc Cardinalis sententiam audiamus. [Ad hoc est communis opinio, & est vera, quod mendacium obstetricum fuit peccatum veniale. Mentiæ sunt enim timore mortis temporalis, & amore vitæ præsentis, quod impedivit eas, ne gratia eis dare- tur. Sicut enim aliquis existens in mortali peccato bonis operibus

occasionaliter quodammodo se reddit idoneum ; ut ei gratia conferatur , qua collata potest mereri vitam æternam : sed si sequitur malum opus etiam veniale , facit , ut bona opera præcedentia non sint occasio gratiæ conferendæ : ita mendacio isto abstulerunt sibi obstetrics gratiam , quoniam reddiderunt se minus idoneas ad habendam gratiam , qua mereri poterant vitam æternam . Et ob hoc dicit Gregorius , quod pro culpa mendacii merces benignitatis ea-

Ugonis opis rum declinata fuit in terrenam mercedem .] Ita Ugo , cui non nio confuta- ita facilè dederim ; læthalis peccati reum bonis operibus idoneum redi , ut ei à Dto justificationis gratia conferatur , cum sacrosancta Tridentina Synodus istud solius divinæ miserationis peccatorem prævenientis beneficio fieri posse editis legibus sanxerit ; id enim indicat gratiæ vocabulum , quod gratis , & nullo peccatoris præcedente merito , vel ad primam gratiam acquirendam dispositione etiam remora detur . Non igitur aptum , sive idoneum fieri bonis operibus peccatoreo , ut is gratiam obtineat , sed minus incapa- cem , minusque divinæ majestati contrarium cum communi Theologorum schola , cuius caput , & princeps fuit Augustinus , dicere , secus Paulo reclamante , peccator suæ salutis à se duceret pri- mordia , deque ea jure merito posset gloriari ; ergo sicuti nullo bo- no opere , seclusa Dei prævenienti gratia , primum justificationis donum mereri obstetrics , ita nec veniali peccato , ne divina gra- tia eisdem liberaliter à Deo concederetur , impediri potuerunt , ma- xime cum venialia delicta non sicut ejus ordinis , qui divinam mise-

D. Greg. sen- tationem graviter aversetur . Quid? si Gregorii sententiæ arcanum tentiam non non planè assecutus videtur Ugo , ait enim Gregorius , merces , asscutus que eis in æterna potuit vita retribui , pro culpa mendacii in ter- renam est recompensationem declinata : ergo obstetricibus meritum concedesit Gregorius , cui sive æterna , sive temporalis mercedis præmium conveniret , id procul dubio à divina gratia , qualis qua- lis illa esset , habuerit necesse est , sine qua tota ratio meriti perit ; quod tamen ne sectum ipse pugnet Cardinalis Ugo concedere non potest . Fieri autem non potuisse , ut propter mendacium diminu- tum sit meritum , & conversum in temporale præmium , quod Ugo assleruit , hac certa argumentatione constat . Quod æterna felici- tatis jus opere divina gratia illustrato acquisitum nulla veniali cul- pa amittitur , ut in justis , piisque hominibus quotidie venialiter delinquentibus fieri credimus communi Ecclesiæ assensu , ergo si opere pietatis ad beatitudinem jus habuere obstetrics divino auxilio , cur privatas suo jure censemus ob levissimam venialis culpæ ma- culam , quæ sanctificanti gratiæ non adversatur ? Reliquum est igitur ut dicamus , aut beatitudinem non meruisse obstetrics egregio illo pietatis , & charitatis opere in pueros , aut si beatorum sorte- justo Dei judicio dignæ habitæ sunt , solius officiosi mendacii vitio ,

Cajet. singu- expertes æterna felicitatis haud fieri potuisse . Cajetanus de hac laris opin. re agens , quantum è sacri codicis sententia colligitur , hujus seculi mercedem tantum meruisse obstetrics scribit . Non inficiatur tamen ,

tamen ; hæc ; quæ temporanea commoda significant ; ad exprimenda futuræ felicitatis dona , quibus cumulari potuerunt obstetrics , nullo errore posse transferri. [Hic , ait Cajetanus , meritum apud In Commēt. summum judicem manifestatur , non mendacium officiosum (quod peccatum fuit veniale,) sed timor Dei Judicis universalis . Præmium autem , quantum littera sonat , temporale describitur , nam ædificatio domus aut materiale ædificium , aut fæcunditatem successivam , qua construitur progenies , significare consuevit , propriè loquendo . Si tamen transferatur ad significandam constructionem opulentiaz , vel ad constructionem domorum spiritualium pro vita futura , nullus est error .] Cajetano assensus est Abulensis cum aliis , quorum nulla ratione rejicienda est opinio .

De præsenti quæstione quid senserint DD. Jo: Chrysostomus , & De salute Ambrosius , non ita facile colligi potest ex eorum monumentis . obstetricum . Ille enim majorem in mulieribus obstetricibus virtutem viguisse , quid senserint DD. quam in Rege Ægyptio , & cæteris regni illius optimatibus tradit Chrysost. & quidem , sed cum ad considerandam mercedem à Deo tributam ob Ambr. stetricibus descendit , præter numerosam prolem nihil aliud videtur agnovisse [Obstetrics enim Ægyptiorum cum crudelia illa justa In Psal. 134. contempserint , & sævum regis decretum circumscriptissent , magnus fuit earum proventus . Utraque autem hæc erant Dei providentiaz , scilicet quòd & mulieres majorem virtutem ostenderent , quàm ii , quorum erat caput redimitum diademate , & quòd eas remunerata sit , & in magnam multitudinem eas propagaverit . Illud enim benefecit obstetricibus . Hoc est . Extensa est earum cognatio , etenim per ea ipsa beneficia , quæ in Judæos contulerant , remunerationem à Deo acceperunt . Quoniam ergo non occidebant infantes numerosam prolem eis Deus elargitus est .] Divus autem Ambrosius , dum confragosum ad fidem obstetricum mendum appellat , pugnanti ne pro salute obstetricum opinioni faveat , an adversetur magis difficile judicium . Ea enim scripturæ verba . Non sunt Hebrææ &c. explanans . [Qui locus , ait , ut superiori utilis ad Hebræorum salutem , ita in reliquo confragosus ad obstetricum fidem , quæ didicerunt mentiri pro salute , & fallere pro excusatione .]

Animi mei sensus de re hac obscurissima est , beatorum gaudiis Auctoris opinio nunc exultare in coelis obstetrics . Trahunt me in hanc sententiam illa sacræ scripturæ verba . Timuerunt autem obstetrics Deum , ces nunc esse &c. quæ cum sint juxta litteralem sensum de vero amoris divini timore , & in Hebræorum infantulos charitate , intelligenda , non vereor , quin à divinæ gratiæ auxilio , & ortum duxerit timor Dei , & de condigno dignus fuerit æterna mercede , quæ justo Dei decreto sanctificante gratia illustratis operibus decreta est . Me movet præterea , quod in sacro codice de obstetricibus texitur elo- Laudes in- gium ; quod non nisi electis , Deoque gratis , & acceptis conve- Sacra Scrip- tura aliquo- rum , felici- ter pluribus exemplis ex sacra historia petitis periclitarer , ni in- tatis æternæ catholicos doctores hoc primum constaret , laudes , & præco sunt argu- menta .

nia , quibus & viri , & mulieres in sacra scriptura extolluntur, esse veluti certum adeptæ beatitatis argumentum . Cui enim gratiam suam cumulatè retulisse Deum in scripturis legimus unquam , qui sibi occlusas cœli fores repererit, ni postmodum Deo terga vertisse comperiatur ? At Deum in obstetrics contulisse beneficia , & dona certum est.

Sed ait , fuisse illa non æterna , sed temporalis hujus vitæ commoda , eis quippe domos extruxit Deus; quid autem vel amplissimum domum domum ædificatio ad ævi sempiterni jus adipiscendum prodesse potuit obstetricibus , quas in beatorum sortem cooptatas ex collato eis divino beneficio argumentamur ? Terrenas opes esse , quas Deus obstetricibus concessit , qui sacris litteris fidem non abrogat , dabit ultrò , verum ni idem antiqui fæderis locutionum , divinarumque promissionum sit planè ignarus , sentiet , non insolens , immò esse frequentissimum in sacris scripturis nomine , & titulo

Titulo terrenæ potestatis , dominii , divitiarum , & aliarum rerum hujus generis , æterna , immortalia , cœlestiaque bona etiam significari . **Scriptura sa** Divinæ voci obediens Abraham filii sui Isaac immolationem apparat , **pius celestia** manuque propria latusset hæredem , ni eum Angelus ab internetio-
dona signifi- ne revocasset , quod fuit insigne fidei , & religionis opus , dignum cari .

æterno gaudio , & ad gloriam cœlestem promerendam aptissimum , & tamen caducas terrenæ potestatis opes ei pollicetur Deus .

Genesis 22.

[Quia fecisti hanc rem , & non pepercisti filio tuo unigenito propter me , benedicam tibi , & multiplicabo semen tuum , sicut stellas cœli , & velut arenam , quæ est in litore maris , possidebit semen tuum portas inimicorum tuorum . Sed quid motor ? Hebræis omnibus , maximèque Ducibus sanctissimis Moysi , & Aarono , si præcepta divina inviolatè custodissent , terram fluentem lacte , & melle tantum spondet Deus . Quid ? venturo Salvatori , quem propheticō spiritu pro mortalibus , & impiis vitam , & sanguinem profusurum præsenserat Esaias , an non Deus pollicetur spolia militum , quæ militum esse solent præmia , pro fructu mortis suæ ? Ideò dispettiā ei plurimos , & fortium dividet spolia , pro eo quod tradidit immortem animam suam ;] missa cætera facio , quæ passim sacras litteras legentibus obviam exempla dantur , in quibus nullum verbum est de æternis futuræ felicitatis commodis , quamvis sub iisdem rerum terrenarum involucris , spiritualia bona futura præcipue ob mentis oculos contemplanda à Deo ponantur , ceu obstetricibus reor contigisse , opinionis mæ ducem , & auctorem secutus Augusti-

Augustin.

Ad Cosentiu bus , vel in Ægypto , vel in Hiericho pro humanitate , & misericordia redditam fuisse mercedem utique temporalem , quæ quidem

contra men-

dacium c. 15.

& ipsa æternum aliquid etiam illis nescientibus prophetica significatione figuratur .] Præterea Raab , quæ duobus Hebræorum exploratoribus ne ferro caderent , opem tulit , communī suffragio beant doctores : & totius Istræliticæ gentis radices , & semina adversus crudele regis imperium fouentes obstetrics detrusas in tar-
tareum

tareum carcerem censemus? Accedunt ad argumentationes firma
 Patrum, & aliorum scriptorum vota, nam præter Rupertum Ab-
 batem, & Augustinum, quorum vota paulo ante indicavimus, in-
 ter felices animas collocat obstetrices B. Hieronymus, qui dum lo-
 quitur de hac ædificatione domorum, quas obtinuere obstetrices ^{S. Hieron.}
 [Vel virtutes, ait, intelligendæ sunt, vel diversæ mansiones apud
 Patrem, quas jugiter possidebit, qui eas ædificavit, quales sibi ædi-
 ficasse & obstetrices dicuntur in Exodo, quæ timebant Deum, li-
 cet scriptum sit in Hebraico à Deo eis ædificatas domos, quia ti-
 muerunt eum;] quam opinionem suam allatis ex sacra Scriptura
 duobus exemplis roborat. Altero. Jacob habitavit in domo, quam Genesis 25:
 possidere non potuit Esau, qui aucupio & feris venandis delectaba-
 tur. Altero. Omnis qui venit ad me similis erit viro prudenti, qui
 ædificavit domum suam supra petram. Tandem, ejusdem opinionis
 propugnator fuit idem Hieronymus Ezechieliis verba illa expla-
 nans. Et ædificabant domum, & plantabant vineas. [Ubi ædifica-
 bant autem, inquit, domos, quas & in Evangelio ædificat, qui
 non super arenam, sed super petram fundamenta constituit. De
 quibus scriptum est. Nisi dominus ædificaverit domum, in vanum
 laboraverunt, qui ædificant eam. Et in Exodo juxta Septuaginta.
 Quia timebant obstetrices Dominum, fecerunt sibi domos &c.]

Matth. 17:
Cap. 18,

D E

B A L A A M O.

Balaam an solum ariolus, an etiam Dei vates fuerit.

C A P. XV.

Alium fuisse Balaam ab Heliu, de quo supra egimus, certo Vixit ab orbe
 argumento constat confecto è supputatione tempotum, qui-
 bus uterque vixit, sive autem natale solum Ammonitarum, ^{cōditio 2435.}
 sive Mesopotamiæ, fuerit, quod verius existimo, sacræ Scripturæ ^{Ante Christi adventum.}
 testimoniis innixus: [De Aram adduxit me Balaac,] hoc est de Num. 23:
 Mesopotamia; lingua enim Hebraica Aram Mesopotamiæ regionem
 significat, & rursus, quia conduxerunt contra te Balaam filium.
 Beor de Mesopotamia Syriæ, è qua regione non longius aberrant ^{Deuter. 23.}
 Ammonites, super cuius flumen habitasse Balaam dicitur Num. 22.
 is certè, ingenio, & syderum scientia clarus summo in honore ceu
 prophetes habitus est, ut olim apud Ægyptios Trismegistus, &
 apud alias nationes Sibyllæ, cæterique omnes, qui fatorum arcana
 pandebant. Ita enim de Balaam tradit Philo Judæus: [Erat illo ^{Ex Philone?}
 tempore vates magnæ celebritatis in Mesopotamia peritus omnium ^{Lib. 1. de vi-}
 divinationis generum, sed maximè augurali scientia sibi auctorita-
 tem paraverat, cujus multa sçpè experimenta ediderat magna, &^{ta Mosis quis}
 effet Balaam:

vix credibilia, nam aliquando imbræ futuros prædicebat æstate
præfervida; rursum aliis siccitatem, æstusque brumali tempore,
aliquando ubertatem annonæ, rursum alias famem, & penuriam,
fluviorum item defectus, inundationesque & procurations pesti-
lentiæ, aliaque innumera, quæ singula cum prælagire videretur,
erat in ore omnium, inclyta divinitatis ejus fama in dies se spar-

Balaam ad gentes latius.] Dæmonum fallaciis, ac præstigiis, idolatriæque
dictus præsti- vitio addictum Balaam non est, cur quis in dubium vocet, cum
glis.

divinæ scripturæ ariolum fuisse testentur de Balaac Moabitarum.

Rege loquentes: [Misit ergo nuncios ad Balaam filium Beor ario-

Ex D. Isidor. lum.] D. autem Isidoro teste, ille erat Ariolus, qui circa aras
lib. 8. Ethy- idolorum nefarias preces emittiebat, & funesta sacrificia offerebat
mol. c. 9. qui- iis, qui celebritatibus Dæmonum responsa accipiebat, estque com-
nam dicitur munis hæc Sanctorum Patrum, stabilisque sententia, ut latius pau-
Ariolus. lo post adductis eorum testimonij ostendemus.

Balaam an Illud in dubium verti potest; an verus Dei propheta sit appelle-
verus pro- landus. B. Augustinus de primo Hebræorum rege Saule agens,
pheta.

Ad Simpli- quem aliquando prophetasse ex sacris litteris scimus, (à quo non
cianum lib. 2. longo distat intervallo Balaam) etsi non neget Sauli prophetiam,
qu. i.

à qua prophetæ appellatio oritur, ea tamen scripta reliquit, quæ
illum in negantem sententiam propendisse ostendunt, & licet pro-
phetæ appellationem Balaamo non negarit Augustinus, si quæ ta-
men post multa subtexuit, perpendamus, hæsitasse videtur: [Et in
aliis, ait, divinarum scripturarum locis sæpè invenitur, quod pro-
phetia non tantum bona, sed etiam mala dicatur, & prophetæ di-
cti sunt Balaam, & exprobratum est quibusdam, quia prophetabant
in Baal;] quibus videtur Augustinus asserere, sumpto quidem la-
tius prophetæ vocabulo, prophetas & eos dictos esse, at nomine
verius, quam re ipsa tales fuisse. Beatus Theodoreetus dum falsum

Q. 45. in Nu- vatem appellat Balaam, huic hæsisse videtur opinioni. Nonnulli in-
meros. pessima Balaami studia mentis oculos conjicientes, asseruere, cum
non Dei, sed Dæmonum fuisse prophetam, quod apertissimis verbis

In Evangel defendit Origenes: [Quod si Balaam prophetavit, quæ in Nume-
Joannis 5. tri- rorum lib. sunt scripta dicens &c. Perspicuum est, quod prophetæ
ges. non erat. Augurem enim fuisse scriptum est;] quo autem opinioni

fuzæ fidem, & auctoritatem conciliet, hæc in confirmationem ad-
ducit: [Atque si aliquis quidem prophetæ est, prophetat, si verò
quis prophetat, non continuo etiam est prophetæ &c. Porro, qui
nominum vim tenent, inquirunt, non continuo si quis quid fecer-
it, quod ad medicinam spectat, rem quampliam, quæ ad sanitatem
conducat, illum medicum esse, neque si quis quid fecerit, quod ad
artem ædificandi pertineat, domorum fabricatorem esse.] Verùm si
res ista subtilius & exactius excutiatur, scholæ legibus, & rigido
locutionis more velimus uti, ab Origenis sententia cogimur rece-
dere; nam cum prophetæ ratio in eo sita sit, ut prophetans divino

Prophetæ illustratu eas mortalibus veritates aperiat, quæ vires humanæ intel-
ratio in quo ligentia evincant, quid prohibet prophetam Balaam appellare ?
etenim

etenim sicut Dæmonum prophetes Balaam ab aliquibus dicitur, cum naturali Angelici, vel humani intellectus virtute attingi possent ar-
cana, quæ à Dæmonibus accepta sciscitantibus aperiebat: ita Deo
doenie plerique affatus est, quæ omnino transnaturalia erant, ac
omni creatæ intelligentiæ inaccessa; Jure igitur Episcopus Abulen
Q. 3. in cap.
fis: [Erit, ait, etiam Balaam iste propheta, & verus propheta,
quia Deus ei multa revelabat, & ei apparebat, ut patet hic in lit-
tera; multa etiam propheticè dixit de populo Judæorum, & de
Messia, ut patet infra 24. cap. Erit etiam Balaam propheta Dei si. August. Bal.
cut Moyses.] Nec abnuit Augustinus non solùm citato loco, qui Prophetam
de Saule tantum, non autem de Balaamo militar, sed etiam sermo-
ne 103., in quo cum sibi ad investigandum proposuisset, cur idem
Balaam nunc laude, nunc vituperatione dignus in sacro codice
describatur, ea illi tribuit, quæ veris, germanisque Dei prophetis
concedenda sunt. Nec solicitare quempiam id debet, quod ab eo-
dem traditur Augustino, Balaam magicis artibus addictum, ac ido-
lotum fuisse sacrificulum, nam ista ad pravam voluntatem, ad ma-
litiæ, practicunque, ut ajunt, intellectum attinent, cum quibus
peculiaris prophetiæ ratio, quæ est solius speculativi intellectus di-
vina revelatione futura creaturis planè ignota enunciantis, conjun-
cta esse potest; hæc enim duo haud ita pugnant invicem, ut altero
alterum necessario expellatur. Quam verò aperte prophetam appelle-
t Balaam D. Hieronymus, facile quilibet animadvertere potest
ex traditionibus Hebraicis, ex quibus mox proferemus testimoniūm,
quamvis eum etiam divini vocabulo notet. Eadem est Ku-
perii sententia de Trinitate, & operibus ejus, Theodoreti, qui Lib. 2. c. 16.
passim hoc in suis questionibus insinuat, & aliorum recentiorum alias 22.
Cum igitur idem Theodoreitus eum falsum vatem nominat, dictum
id ab effectu duntaxat intelligi debet, fallere enim omni arte ma-
chinabatur Balaam, etenim cum Dei iussu Israëlitas benedicere te-
neretur, maledicere tamen, eosque Madianitarum mulierum ve-
nustatis laqueo capere, ac in idololatriæ abyssum conjicere maluit,
contemptis Dei legibus. Origenis autem opinioni nostræ adversan-
tis fundamenta satis demolita est assertionis allatæ ratio, magnum responso.
que reperitur discrimen inter rem nostram, & quæ protulit ipse
exempla; censemus & nos pariter haud merito jure medicum posse
appellari quemlibet, qui molliatur aliquid valetudini recuperandæ
congruum, propterea quodd hujusmodi appellations, & nomina,
si sapienter usurpentur, scientiæ & medicæ artis requirant habi-
tum, quodd in exemplis ab Origine allatis desideratur, à quo solùm
medicus, ut in simili, à sola peritia, & habitu artis fabricandi ar-
tis ex, jure debet appellari: at cum in Balaamo neque divinæ reve-
lationis ratio, neque veritates transnaturales, neque rerum revela-
tarum multiplicitas deessent, è quibus omnis oritur prophetiæ na-
tura, cur à Balaamo removenda erit prophetiæ dignitas?

*Probus ne aliquando, & quo illius vite spatio,
an jugiter improbus fuerit Balaam.*

C A P. XVI.

Balaam in principio bonū fuisse putat S. Hieron. Hebr. quæst. fol. 4. post initium.

QUOD hoc capite proposuimus investigandum nonnullam habet sententiarum dissensionem. D. Hieronymus à principio virum spectatæ probitatis, sanctiorisque vitæ studiosum, charumque Deo ipsi vatem fuisse Balaam opinatur: sed postmodum commutata vivendi ratione, putat Balaam pecuniae cupiditate, & desiderio captum, cum Hebræos maledicere vellet, perditum, ac desperatum, Deique majestatis inimicum evasisse. [Secundus natus est de Melcha Buz, quem Septuaginta Bauz transferre malunt, & ex ejus genere Balaam ille divinus, ut Hebræi tradunt, qui in libro Job dicitur Heliu. Primum vir sanctissimus, & Prophetae Dei, pottea per inobedientiam, & desiderium munerum, dum Israël maledicere cupit, divini vocabulo nuncupatur, diciturque in eodem libro. Et iratus Heliu filius Barachiel Buzites, de hujus videlicet Buzi radice descendens.] Idem omnino tradit

Rupertus de Trinitate, & 2. cap. 16. a. Rupertus sententiam, & verba à D. Hieronymo mutuatus. Quæ autem horum fuerint fundamenta ignoro, quod enim adhuc op. ejus lib. legerim, nullum hi attulere; at gratis hoc ab illis fuisse excogitatis 22.

tum gravissimorum eorumdem Patrum auctoritate motus opinatio non audeo. An forte eos in hanc sententiam traxit cogitatio, quod Balaam fuerit Heliu, cuius vitæ sanctitatem, sanam doctrinam, propheticasque voces divina commendant eloquia, dum sermonem, & disputationes refertas pietate, & sapientia, quas cum Jobo habuit Heliu, enarrat? Arbitror sine dubio hoc fuisse præcipuum allatæ opinionis fundamentum, cuius tamen levitatem supra nos deteximus. An ex sacris etiam litteris radicem traxit opinio, dum in illis miræ Balaami prophetiæ de adventu Salvatoris, de stellæ ortu, de Romanorum imperio, deque cæteris rebus Deo instruente prolatis recensentur? At hoc afferere ludicrum videtur, cum divina ipsa eloquia in hanc opinionem stent: quis enim non videt, Numerorum 22. ubi de Balaam primus sermo instituitur, eum appellari ariolum, moxque in reliqua cum illius, tum cæterorum capitum serie, velut idolorum Sacerdotem, malis artibus affuetum, aras Dæmonibus excitantem, & ab eis consulta petentem ob oculos ponit.

Pineda in Job tom. 2. In oppositum lapsi sunt hi, qui ariolum improbum, falsæ doctrinæ, magicarumque artium proseminatorum à principio extitisse. c. 32. impro-Balaam, postea autem vera à Deo edoctum, atque illustratum fuisse à principe tradunt. Hanc eorum opinionem nonnulla antiqui foederis testipio in fine monia suadent. Numerorum enim 22. Balaam primùm Ariolus probum arbitrio nuncupatur, & scelerata consulendi Dæmonas, mactatis tauris, Balaam.

extru-

extructisq[ue] aris, illius consuetudo recensetur: tum deinceps nobis ut probus, Deoque obtemperans objicitur, immo patratorum sclerum, maleque actæ vitæ pœnitentiam Balaami aperte illa capi- Quæ sint pro-
tis tertii sententia indicat, qua sibi eum mortalis vitæ finem enixè bitatis Balaā precatur, quem justi habent: [Moriatur anima mea morte justo argumenta-
rum & fiant novissima mea horum similia.] Quid? an non quam Vers. 10.

antea oderat, veritatis assertor ibidem describitur, cum inquit:

[Non est Deus quasi homo, ut mentiatur, nec ut filius hominis , Vers. 19.

ut mutetur. Dixit ergo & non faciet, locutus est, & non implebit?] pia sanè pientissimi, & veracissimi vatis testimonia. Sed absolu-

tam Balaami ad divina mandata sanctè custodienda confirmationem facer codex nos edocet his vocibus: [Cumque vidisset Balaam, quòd Cap. 24.

placeret Domino, ut benediceret Israëli, nequaquam abiit, ut anteā perrexerat, ut augurium quereret &c. & irruente in se spiritu Dei,

dixit Balaam filius Beor , dixit homo , cuius obturatus est oculus,

dixit auditor sermonum Dei, qui visionem omnipotentis intuitus est,

qui cadit , & sic aperiuntur oculi ejus .] Quòd si Dæmonum com-

mertio vale dixit , si Dei spiritu afflatus , si cordis, mentisque suæ cæcitatem detestatus est , si ad veritatem agnoscendam oculos ape-

ruit , si sermonum Dei auditor , & divinæ majestatis visione poti-

tus est , (quod nonnisi de sanctissimis prophetis videtur usurpan-

dum) qua ratione inter sanctos vates non erit cooptandus Balaam?

Qui hujus sunt opinionis autores pro se Augustinum, & Theodo- Vera senten-
retum adducunt , sed quo jure id agant mihi non satis liquet . Ad tia Aug. , &
Simplicianum enim nihil eorum dedit Augustinus , de quibus hi Theod. expé-
loquuntur. Theodoreti autem hæc de Balaamo est sententia. [Cum In Numeros

experientia didicisset se arte vana utentem nihil proficere (immen- qu. 45.

so enim pondere gravior est , qui linguam suam vertit ad quæcum-

que libuerit) non amplius usus est signis consuetis , sed linguam

suam secrevit in obsequium Dei , oracula de Salvatore &c. Igitur

prædictiones hujusmodi non erant fallaces divinationes , sed à vir-

tute sanctissimi Spiritus procedebant . Qui enim mandavit Asinæ ,

ut præter naturam humana voce loqueretur , is hunc in modum

per linguam vatis futura prædictit .] Speciosa sanè ista , quippe

quæ Balaam se ad bonam frugem recepisse subindicant; sed quid

illico subdat Theodoreetus non est reticendum . [Cum igitur falsus

vates tantam à Deo accepisset experientiam , alios contra Deum

machinatus est dolos .] Et ecce egregiam Balaami pœnitentiam ,

quæ eo turpior redditur , quòd perniciosior fuit tot Hebræorum

millibus , quot sacra historia recenset . Cæterū quia machinatio-

nēs Balaam , quales fuerint , pulchrè exponit idem Theodoreetus ,

eas ore illius lector accipiat . [Nam probè sciens illos invictæ

fortitudinis esse , qui proteguntur à Deo , excogitavit in filios Israël

impietatem , in quam prolaberentur per intemperantiam , ut pro-

ppter impietatem divino denudati auxilio captu faciliores fierent .

Persuasit itaque Madianitis , ut non viri , sed mulieres cum illis de-

certarent , quæ armorum vice corporis venustate , & verborum il-

Balaam for-
nicationis, &
adulterii au-

& tor fuit He-

breis.

lecebris essent præditæ , ut illarum pulchritudine capti , ac verbo-
rum lenociniis illecti illorum idolis inservirent . Quod nos docuit
B. Moses post partam contra Madianitas victoriam objurgans eos ,
qui venati erant mulieres : sic enim ait . Quare venati estis fœni-
nam omnem ? Illæ enim juxta verbum Balaam præbuerunt occasio-
nem filiis Israël ut deficerent à Deo .] Pro citata opinione non

S. Ambr. immerito potius peti posset ex B. Ambrosio testimonium , qui de
In Numeros oraculo illo à Caypha edito : *Expedit ut unus moritur homo , &*
¶ Mansi. *non toti gens pereat* , edisterens , probat divino consilio fieri , ut di-
vinæ majestatis inimici homines divina arcana pronuncient , ut ve-
ritatis confirmatio adversiorum etiam testimentiis elucescat , qui-
bus infidelium perfidia suorum augurum vocibus redarguantur , quod
statim confirmat experimento Balaami , qui ad fidem vocatus est ,
ut Chaldæi suas cessasse superstitiones intelligerent [Ideo , inquit ,
Balaam ille Chaldæus accitur ad fidem , ut Chaldæorum superstitione
redargueretur .] Fidelis igitur , si Ambrosio credimus , cum ante
malus , & infidelis foret , in fine putandus erit Balaam , quem , ut
sanctè Deo viveret , corporalis vitæ finem optasse scribit Ambro-
sius , quô vitiorum , divinæque offendendæ majestatis funditus tol-

Lib. 7. com. lerentur illecebræ . [Est & alia mors , quæ secularium affert inte-
in Evang. Lu- ritum voluptatum , in qua noua natura , sed delicta moriuntur .
cæ cap. 10. Hanc mortem subimus consepulti in baptismo , & mortui cum

Christo sub elementis hujus mundi , cum actus patimur prioris ob-
livia . Hac morte mori voluit , cum prophetaret Balaam , ut Deo
viveret , & ideo dixit : moriatur anima mea in animis justorum ,]

In Num. 41. quæ Balaami verba alibi explanans . [Moriatur , ait Ambrosius ,
Mansi. hanc corporalem vitam , ut in animis justorum æternæ vitæ adipi-
scatur gratiam] & rursus Psalmographi enucleans sententias ait .

Enarrat. in- [Qui Christo adhæret unus est spiritus . Et Balaam petebat , ut
Psal. 118. anima sua deficeret in animis justorum , idest , ut proprii oblitio-
re tur erroris , quod suum erat deponeret , quod justitiae , & æqui-
tatis asumeret .] Peccatoris autem scelera sua detestantis gemi-
tus , & suspiria non aversari Deum prophætica vox est . [Conver-
timini ad me , & ego convertar ad vos . In quacunque hora inge-
muerit peccator , amplius non recordabor iniquitatum ejus .] Sed
ut efficacissima sunt ad divinam iram demulcendam vera suspiria ,
quæ ex dolore offensi numinis oriuntur , sic inania prorsus , & cas-
sa redduntur ficta , qualia fuisse illa Balaam testatur Ambrosius ,
qui illum fallaciarum , & doli plenum fuisse ad Chromatium tradit .
Certiissimum falsi gemitus Balaam testimonium Num. 2. habetur , quo
scimus sacrilegii , & fornicationis ab Hebræorum populo commissæ

S. Ambr. eum fuisse auctorem . [Non igitur , jurè subdit Ambrosius , justus
Mansi. 41. in Balaam , utpote consiliarius fornicationis , & sacrilegii : Non est
Num. electus à Deo ut propheta , sed tentatus ut divinus .] Quare li-
cet , ut Chaldæorum superstitione conticesceret , divino beneficio sit
accitus ad fidem , sua tamen pravitate , malitia , ac cæcitate , quod
liberaliter ei ultrò Deus donarat , sprevit , maluitque suarum vo-
lu-

Iuptatum capere satietatem, quam divino prævenientis gratia auxilio cordis januas aperire.

Nequam, ergo, improbum, & scelestum jugiter fuisse Balaam. Improbis subjicienda Sanctorum Patrum testimonia non involutè declarant. gitur fuit Balaam. Origenes docens eos nuncupari magos, qui Beelzebub invocant, Orig. in cap. 22. Num. Hom. 13. in eorum classem refert Balaam, traditque viribus, ac familiaritate Dæmonum, quos incantationibus, magicoque verborum apparetur ad amicitiam attraxerat, nomini suo ingentem gloriam comparasse. [Isti ergo Dæmones arte quadam, & compositione verborum in amicitias, ut ita dicam, cesserant Balaam, quorum amicitiis fretus, magnus apud omnes videbatur,] & post multa, noctu adfuisse Deum Balaamo scribit Origenes, quamvis ea gratia, & favore esset indignus, quo expelleret Dæmones, quibus ille utebatur. [Venit ergo ipse Deus ad Balaam, non quod dignus esset, ad quem veniret Deus, sed, ut fugarentur illi, qui ad maledicendum, & malefaciendum adesse consueverant] & rursus hom. 14. turpi avaritiae vitio pollutum, & magum eum non semel appellat. Qui Balaami vitia quanta, quamque gravia fuerint, nosse cupit, decimam quintam Hom. Origenis in Numeros adeat, & facile comprehendet, hominem fuisse pravis moribus imbutum. Illud obiter monuerim lectorem, in citato decimo quinto Origenis sermone eandem prorsus sententiam, & verba, quorum initium est. [Primo ergo omnium de ipso Balaam requiramus, cur in scripturis &c. usque ad illa mysticis extollit eloquiis,] totidem verbis, & sententiis expressa reperiri apud Augustinum sermonem 103. qui Origene multis annis posterior vixit: at ut ut se res habeat, nostræ sententiæ patronum fuisse Augustinum, hæc illius verba astruunt. [Hic rum, & ver- Balaam famosissimus erat in arte magica, & in carminibus noxiis in Orig. & præpotens. Non enim habebat potestatem, vel à se verba ad bene Aug. dicendum, sed habebat ad maledicendum, Dæmones enim ad ma- Serm. 103. ledicendum invitabantur non ad benedicendum, & ideo quasi expertus in talibus opinioni erat in omnibus, qui erant in Oriente] & subinde dum de discensu Balaami ad Balaac, deque angelica prohibitione loquitur, cum Angelus persistens ante Asinam stricto gladio prohibebat, ne ulterius graderetur Balaam, addit, [sed magus Dæmones vidit, Asina tamen Angelum vidit, non quod digna esset videre Angelum, sicut nec loqui digna erat, sed ut confutaretur Balaam] In quo testimonio duo sunt animadvertenda. Alterum, hæc eadem apud Origenem legi, ut supra monuimus; Alterum, sententiam illam, qua Origenes, & Augustinus afferunt, Aug. opinio; Balaamum non vidisse Angelum, sed Dæmones, benignè accipiens qua ratione datum, & interpretandam esse de eo temporis spatio, quo latera interpretanda. Asinæ cædens Ariolus, ei nec dum oculos Deus aperuerat, ut Angelum intueretur. Etenim post Asinæ lapsum, & Angelum vidit, Num. c. 22. & eum allocutus est Balaam, ut facer codex tradit. Adfuit etiam idem Augustinus huic sententiæ, dum ait, non nihil habere diffi- Q. 47. in Nucleatus, quo modo cum pessimo homine, qualis erat Balaam,

Deus misceret sermones : cui difficultati respondens tradit . Nemini
nem merito posse gloriari , quod ei Deus loquatur , cum reprobis
etiam hominibus loquatur . Nunc cæterorum Patrum vota perse-

Lib. 29. Mo-quamur . Gregorius Magnus Balaam Ante-Christi nequitiam secul-
ral. in c. 30. tum scribit . D. Joannes Chrysostomus carnalem , & indignum
Job cap. 5. Balaam vocat . [Quamobrem fieri potest , ut is , qui signa fecit

Orat. 3. in sit carnalis , nam & in Balaam Deus est operatus , & Pharaoni
epist. ad Cor. Deus revelavit futura , & Nabuchodonosori , & Cayphas proph-
e. cap. 3. tavit nesciens , quæ diceret . Quid miraris , si in viris indignis

In Nu. qu. 41. propter alios hæc fiant .] Beatus Theodoretus ait , confusam cæ-
cis adeò tenebris fuisse Balaami mentem , quæ munerum desiderio
flagrabat , ut arbitraretur (quod hæresis vitio non vacabat) in Deum
cadere potuisse pœnitentiam , oppositumque ejus , quod liberè , &
planè decreverat velle , & q. 46. Os impurum esse Balaam confite-
tur , cum superius q. 40. jam explicavisset , ad Dæmonas confuge-

De Trinit. & re Balaam consuevisse , cum aliquid machinaretur . Rupertus scri-
op. ejus lib. 2. bit Balaam improbum Dei secreta explorasse , tentasseque , si per-
cap. 16. alias mitteret Deus , ut populo Judæorum malediceret , quod ut faceret
22.

ardens suadebat cupiditas , & libri ejusdem cap. 18. Ariolum , &
idololatram nominat . Cæterum quia solita suavitate , & eloquen-
tia ea sacræ scripturæ loca , ex quibus nos antè ex aliorum opinio-
ne felicem Balaami exitum argumentabamur , tractat , subtiliterque
exponit Rupertus , operæ pretium est , ea huc inserere , ut clarius
veritas nostræ sententiæ illucescat . Duo autem illa sunt sacræ scri-
pturæ testimonia : alterum . *Moriatur anima mea morte iustorum* ;

Rupertus ca- super quibus verbis , ait Rupertus , [Vana optantis suspiria , frivo-
pit. 18. la , & caduca prophetantis desideria . Suspirare desit , desiderare
cessavit , cum prævalente cupiditate postmodum consilium dedit ,

quid faceret populus Balac populo huic , & idcirco mortua est ani-
ma ejus morte impiorum , & facta sunt novissima ejus Madianita-
rum similia . Nam ulciscentes filii Israël de Madianitis , jubente
Domino , istum quoque Balaam filium Beor interfecerunt gladio .] Alterum ex cap. 24. Num. *Dixit homo , cujus obturatus est oculus* .

Dixit auditor sermonum Dei . [Ubi magnum , ait Rupertus , ac
præclarum est , auditorem sermonum Dei esse , veruntamen malum ,
ac perversum est , obturatum oculum habere . Item pulchrum ,
ac honorificum est , visionem omnipotentis intueri , sed rectus , &
legitimus debet esse ordo intuendi . At ille perversum exposuit or-
dinem protinus dicendo . Qui cadit , & sic aperiuntur oculi ejus .
Hæc nisi dixisset , duo prædicta , cujus obturatus est oculus , & qui
visionem omnipotentis intuitus est , contraria , vel repugnantia
sibi viderentur . Nunc autem planum intellectu sit , quia per pro-
pheticam quidem scientiam auditor sermonum Dei est , & visionem
omnipotentis intuitus est , sed per avaritiam cor cæcum habet ,
& in cupiditatem quidem cadit , sed tamen apertos oculos habet ,
unde nec excusationem habet de casu , vel peccato suo .] Hacte-
nus ille , qui 26. capite narrat consilio Balaami factum , ut ad li-
bidi-

bidinem proclivis Hebræorum populus falsos Moabitarum Deos Balaam ad
adoraret , & initiaretur Beelphegor , utque concitato incontinen- idololatriam
tiæ , & fornicationis appetitu satisfaceret . Beda Venerabilis de Balaam nefaria voluntate hæc tradit . [Insanus quippe homo sub- Hebræos in-
jugali muto corripitur &c. sed hujus correptionis donum idcirco
Balaam non meruit , quia ad maledicendum pergens , vocem , non
mentem mutavit .] Quæ si verba consideres , Balaami mentis cæ-
citatem , & voluntatis ad malum obdurationem satis aperte ostendit , quam sole clarius patefacit sub finem sui discessus è Balac
conspictu , cum idololatriæ , fornicationis , & sacrilegii Hebræo-
rum multitudini auctor fuerit , ut latè Beda . Ergo , ut semel fi- Beda c. 23. &c
niam , planè desperandum est de æterna Balaami salute , qui justo 25. in Num.
Dei mandato etiam hujus vitæ mortalis supplicium evadere non po-
tuit , ut Tostatus , Hieronymus Oleaster , Procopius Gazæus , Au-
gustinus Eugubinus lib. 8. de perenni philos. cap. 37. cæterique
fermè omnes suis scriptis prodidere , quorum sententia certis sacræ
paginæ testimoniis robatur ; etenim agens Apostolorum princeps 1. Petri 1.
de blasphemis quibusdam , ac perniciose hominibus , quos maledi-
ctionis filios appellat , ad rem nostram subdit , [Secuti viam Ba-
laam ex Bosor , qui mercedem iniquitatis amavit ,] in quem eun-
dem sensum Judas Apostolus . [Væ illi , qui in via Cain abierunt , In sua epist.
& errore Balaam mercede effusi sunt .]

D E.

R E G I N A S A B A.

Quo nomine appellaretur, & quæ mulier esset Regina Saba.

C A P. XVII.

QUæ in sacris litteris de Regina Saba leguntur , invitamen- Vixit
tum simul , & argumentum mihi fuerunt , ut existimarem Ab orbe con-
eam ad institutum operis nostri pertinere , quippe licet non dito 2953.
ex electa quondam Hebræorum , sed regia Gentilium stir- Ante Christi
pe esset orta (conspirantibus in hoc scriptorum omnium votis) his adv. 1011.
tamen virtutibus haud caruisse videtur , quibus ad cœleste domici-
lium via patet , ut subjicienda statim capita ostendent , ubi pauca
quædam non reticenda annotaverimus . Quorum illud primum est. Sabellius Æ-
Quodnam ei esset inditum nomen . Etenim in varias abripiuntur neade primæ
sententias scriptores . Putavere aliqui non alio quàm Saba nomine lib. 9. ad si-
appellatam , sed qua ad hoc opinandum moti sint ratione , silent , nem.
& merito , cum nulla huic opinioni prodesse ratio possit . Tradit
ex Josephi historia Origenes , hanc Reginam post redditum à Salomo- Origenes Me-
ne in patriam à Cambysē rege multiplicem illius sapientiam , quam roëm appel-
à Sapientissimo hauserat , demirante , dictam Meroën . Sed quo lat.
no- Homil. 2. in
Cant. Cant.

nomine ab infantia appellaretur, nulla apud Origenem mentio: At ego hanc historiæ seriem, quam Origenes adducit, apud Josephum reperire adhuc non potui. Quæ autem de Meroe Cambysis

De Antiqui-tatibus Judai-cis lib. 2. c. 5. Reginæ Saba convenire non posse, hac propè certa

conjectura assolvitur, quod Reginæ hæc populos dominatione tenebat, nullo è regia stirpe masculo existente (ei enim, si quis fuisse, illius regionis debebatur imperium) ut Joseph ipse testatur, cum scribit ad regnum venisse Reginam Saba post obitum Pharaonum:

Pharaonis enim vocabulum apud Ægyptios regale nomen erat; at Meroes fratrem superstitem habebat, teste eodem Origene.

Lib. 8. Anti-seph refert Reginæ Saba nomen fuisse Nicaulam. Fundamentum quit. c. 3. Ni-Josephi sententia Herodoti Nicaulam reginam hanc appellantis fuit

Nicaulam dicta auctoritas, cui adhæsere Petrus Comestor, Philippus Bergomensis,

arbitratur.

& alii, quos omnes hallucinatos esse non assererem, ni aperta Vox Nicaulæ claraque res esset, Nicaulæ vocem in Herodoto desiderari. Scio

non est apud Nitocrim ab Herodoto appellatam Babyloniorum, & Ægyptiorum

Herod.

Lib. 1. & 2. Reginam, quæ fratrem ulta est; at quis hæc de Reginæ Saba tra-

didit unquam? Quod si eandem fæminam Nicaulam, & Nitocrim

quis esse contendat, lubens dabo manus, si certam suæ assertionis

rationem, aut conjecturam afferet, quod non ita facilè credide-

rim.

Pineda de rebus gestis ræ postmodum reginæ appellatae sunt. Actorum autem 8. clare Salom. lib. 5. legimus, Æthiopiæ Reginas Candaces nuncupatas, potestque cap. 16. Can-dacem appellatæ, præsens decretum Plinii testimonio roborari, qui hanc Candacis

appellationem jam diu ad eas, quæ Æthiopiæ præsidebant, regi-

nas transiisse scribit, quod votis suis approbavere alii. Cæterum

quia incertum, & dubium est, Reginam Sabam Æthiopum fuisse

reginam, dubia, & anceps hæc sit opinatio necesse est; Tum ægræ

lectoris animo satisfit, etiam si quod dubium est, cerrum admitta-

mus. Nam etsi Plinio demus inveteratum hoc, & antiquum

Æthiopiæ reginarum fuisse nomen, quis tamen tutò affirmare po-

test, vel ita esse verustum nomen, ut Reginæ Sabæ ævo vigeret,

vel ita perpetuum, ut ante Candacem reginam, cujus in actis Apo-

stolorum mentio est, omnes ætate priores reginæ eadem appella-

tionem gauderent?

Supereft igitur, ut probabiliter credamus, nomen Sabæ Reginæ

Malceda di- cebatur Re-gina Saba. proprium Makeda, seu Malceda fuisse, quod & in primis placuit Genebrardo ad annum mundi 3150., qui etiam Nicaulæ vocabu-

lum eidem attribuit, & haberur ex antiquissimo rerum Æthiopicarum libello,

qui ad hæc usque tempora Græcis pariter, & Latinis

ignotus paucis ab hinc annis ex Æthiopica lingua in latinam ver-

sus est, in quo ad modum catalogi ordine recensentur Æthiopicæ

reges, & Reginæ, qui ab inundato orbe terrarum ad nostrum us-

que ævum vixerunt, *Malkaada*, quæ & *Nicaula*, quæ à nobis *Re-*

gina Saba appellatur. Huic præterea opinioni favent cæteri rerum

Æthiopicarum scriptores, & auctor illius glossæ, quæ una cum

Lyrani, & interlineari glossa impressa legitur in sacro codice 3. Regum cap. 10. Nec abnuit Abrahamus Ortelius in sua ex Abyssinorum traditione tabula 107.

Volens hic sileo, quod scripsere alii, Sabam Reginam eandem Pausanias lib. suisse fœminam, quam Græci sibyllam, Hebrei autem fatidicam^{10. & Cedrenus in Compendio histor. a principio fol. 78.} mulierem appellant: ostensuri enim sumus, cum de sibyllis erit sermo, somnium, & fabulam hanc esse eorum opinionem fultam nullo veritatis præsidio.

*Regina Saba cujus regni sceptra teneret: Cujus rei causa
ad iter suscipiendum mota sit. An Salomon suscepit
ex ea filium, h[ab]ueritque cognitionem
ligni crucis, ex qua postmodum
Christus pependit.*

C A P. XVIII.

Agypti, & Æthiopiæ regionibus Reginam Saba imperitasse tradit Joseph. Verùm Josephi sententiam aperta, & effaci ratione refellit Abulensis, eruto ex sacris litteris Antiquitati-fundamento; etenim capite nono lib. 3. Regum adventus regis Lib. 8. de Saba non fuit Antiquitatis cap. 3. Egypti, qui sacer erat Salomonis, in Hierusalem describitur, qui cum per eadem tempora, quibus se Hierosolymam contulit Saba Regina, viveret, quo modo regina Ægypti hæc esse potuit, quæ Regina Ægypti Herodo teste, cæterisque posterioribus scriptoribus, & Josepho pti. ipso, post obitum Pharaonum ita regnavit, ut imperii sui tempore nullas in easdem regiones rex dominaretur?

Celeberrima, & multis, & gravibus probata doctoribus opinio est, non Ægypti, sed Æthiopiæ, quam nunc Presbyter Joannes inter orbis monarchas potens dominatione regit, quamque antea Candaces Regina, quæ per Eunuchum ab Apostolo Philippo baptizatum, fidei Christianæ Sacramento initiata est, reginam fuisse. Alii, neque numero, neque gravitate allatæ opinionis defensoribus inferiores, non ex Æthiopia, sed ex Arabia Felici iter ad Salomonem arripiuisse reginam constanter defendunt. Verùm quia multiplici argumentorum classe à suis patronis utraque opinio affluit, & à Thoma Malveda, & Joanne Pineda latè tractitur, otio abuterer, si confecta, & ab iisdem excogitata momenta rationum meis cartulis vellem inserere; addam igitur dumtaxat mei judicii calculum, quo arbitror non prolus abjiciendam esse eorum opinionem, qui ex Arabia Felici, hoc est, ex India reginam Saba venisse putant, permoti in primis auctoritate S. Hieronymi super illis Esaiæ Sententia verbis, Madian, & Ephæ, ajentis: [Madian, & Ephæ regiones certa hac de sunt trans Arabiam fœlices Camelorum, omnisque provincia appellatæ nullæ latur Saba, uade fuit & Saba Regina, quæ venit audire sapientiam

tiam Salomonis, & ipsa deferens aurum, & thus pacifico Regi multa deportans, & ab eo majora suscipiens.] Hæc autem India, unico vocabulo appellatur. Cæterum quia video nihil planè certi in hac esse sententia, quod primam opinionem ita refellat, ut ea falsa ostendatur, sic præsentem admitto, ut probabiliorē mihi reddant alteram tot, tantique & Patres, & scriptores eam planè defendantes.

Sed quid Reginæ permovit animum, ut contemptis itineris longissimi difficultatibus Hierosolymam properaret? Nonnulli Hebræorum fabulati sunt, qui ut sua extollant, mendacissima sæpè com-

Cujus rei mentantur, Reginam Saba putasse Semideum, supraque mortales causa ad Salomonem venerit Reginæ.

Hebræorum fabulæ. Omnes singulari præminentia elatum fuisse Salomonem, digunque ab ea habitum, cui adorationem exhiberet talique motæ cogitatione accessisse studio adorandi Salomonem. Sed h̄orum insaniam facer textus damnat, qui non ad adorandum, sed in ænigmatibus, & parabolis tentandum Salomonem venisse tradit. Præterea, quid potuit esse impedimenti, quo minus Salomonem, quem toto fermè unius anni spatio hospitem habuit, adorare? à quo scelere abstinuisse reginam perpetuum scriptorum de hujusmodi crimine silentium non obscurè indicat.

Anno Christi primo nu. 28. Num. 24. Cardinalis Baronius cum eandem quæstionem excitasset, dixit hujus itineris fuisse causam Balaami oraculum, quod in Salomone impletum opinabatur ob ea, quæ de incredibili, & prope divina illius sapientia communi omnium voce circumferebantur. [Qæ obsecro, inquit, tanta cupido, cum illius (reginæ) tum Magorum incessit animum de rege, qui in Israël regnaret, vilendo: nisi quod in illis regionibus de re tanta Balaam oraculo erant admoniti? At quod illa credidit esse impletum in Salomone, qui & Christi venturi typum gerebat.] Verum, pace viri dignitate, & scientia verè illutriſſimi id, quod de Magis jure merito afferuit, uti opportunè ostendam, cum ad id devenero, minus solidum esse agnoscitur in re præsenti, non solùm quod nullus hic stellæ ortus cum Salomonis fama copulabatur, quod caput erat oraculi Balaam.

Refellitur Baron. sententia. Orientur stella ex Jacob &c. sed etiam quia ex ipsis sacri eloquii verbis pater, reginam ad faciendum Salomonis sapientiæ periculum venisse, quem si Messiam ab Ariolo Balaam prædictum putasset, fuisset summæ temeritatis crimen, ad eum in ænigmatibus tentandum accessisse, quin potius ad adorationem venisset, ut Magi Balaam propheticī sermonis gnari fecere. Ad hæc, quo modo, ut in sacris litteris habetur, ea verba protulisset [verus est sermo, quem audivi in terra mea super sermonibus tuis, & super sapientia tua, & non credebam narrantibus mihi, donec ipsa veni, & vidi oculis meis, & probavi, quod media pars mihi nunciata non fuerit, maior est sapientia tua, quam rumor, quem audivi;] si, cum iter aggressa est, eam de Salomone opinionem imbibisset, quæ ita excellens, ita sublimis, ita mītifica, ceu Messiam regem decebat, esse debuit, ut Reginæ nihil mirum, nihil inopinatum accideret secum re-

reputanti divinum hunc regem esse, & Judaici populi missum à
Deo doctorem infinita sapientia præditum? Ergo solum sapientiae
studium, cuius eximum in Salomone splendorem elucere intelle-
xerat, è sedibus suis Hierosolymam usque traxit Reginam Saba.
Quod tam apertè scriptura indicat 3. regum 10., ut superflua sint
ad id confirmandum argumenta.

Nunc paucis explananda difficultas, an ex Salomone filium con-
cepit Regina Saba. Abnuit Thomas Bozius. Idem subindicit Li-
belli *Aethiopici* auctor illis verbis *Aethiopiæ* reges ordine recen-
sens: [Melilech Reginæ Sabæ ex Salomone, ut plus justo persuasi
Aethiopes afferunt, filius regnavit annis 29.] Cantilenam *Aethio-*
pum regum suorum commendantium antiquitatem nudato capite
hanc esse testatur Joannes Pineda, qui etiam Franciscum Moncæ
jum ejusdem opinionis patronum lucubratione 4. lib. 1. in *Canticæ*
Canticorum adducit. Hac nec levi conjectura omnes isti moven-
tur, quod nulla apud antiquos scriptores tantæ rei mentio fiat.
Mirum enim illis planè accidit, qua ratione non solum Rabbini,
qui fabulas, somnia, & figmenta passim affutare solent in iis maxi-
mè rebus, quas ob verutatem difficile falsas esse patere potest:
verum & Joseph ipse Judaici populi antiquitatum diligens scriptor,
& acuratissimus observator pertinaci silentio rem insignem invol-
verint, quæ adversus Appionem Grammaticum Alexandrinum in-
justum Judaicæ antiquitatis calumniatorem è re Josephi fuisse, qui
si meminit Ironii regis amicitiae, & epistolarum, quas ipse ad Sa-
lomonem dedit, cur *Aethiopici* Imperii è rege Salomone propagi-
nem trahentis iminemor fuisse, cum istud ad ingentem antiquita-
tis, gloriæ & splendoris laudem populi sui spectaret? Postremo ni-
hil temerè fingendum ajunt his in rebus, quas inspiratæ divinitus
litteræ neque aperiè tradunt, neque tacitè saltem innuunt.

Rei tamen isti ceu veræ historiæ subscripti serunt Joannes Barrius Auctores a decade 3. lib. 4. cap. 2. Genebrardus in sua Chronologia ad an- ferentem senum mundi 3150. Franciscus Alvarez, ac è re ista velut è solido tentiam de fundamento libelli Æthiopici auëtor suam exorditur, atque excitat fendentes . regum Æthiopiarum genealogiam, traditque quatuor nominibus soli- tos appellari Æthiopum reges, quorum origo, & interpretatio ex hac historia ducitur: [Æthiopes regem suum, quem nos vulgo Æthiopes re- Prete Gianni corruptè dicimus, quatuor appellant nominibus, quo- gem suum- rum primum est, Belulgian, hoc est, lapis pretiosus, atque perfe- quatuor ap- etus; ductum est autem hoc nomen ab annulo Salomonis, quem nibus . ille filio ex Regina Saba, ut putant, genito, dono dedit, & quo omnes postea reges veluti Davidicæ familie hæreditario insigni usi sunt. Deinde cum in sede David, quam à Salomone identidem ha- buisse ajunt, electum collocant, regem Hize nominant, hoc est electum, seu sponsum: cum verò eum coronant, appellant Neghaz. Postremò cum vertice capitis in coronæ modum abrasi ungitur à Patriarcha, vocant Musih, hoc est, unctum.] Moxque totam hi- storiarum, de qua agimus, seriem narrat: favent ulterius huic opinio-

Columbus: ni Damianus Goes, & Christoforus Columbus, qui cum Æthiopes sancte religionem nostram custodire docuisset, postea subdit: [Nec id quidem mirum, cum hi Æthiopici reges ab iisdem Davide, & Salomone, à quibus Sanctissima Deipara Virgo, ipseque Christus, & Servator noster, genus, & stemma suum memorent.] Cum his faciunt Alvaresius in Legatione Æthiopica, Thomas Malveda de Antechristo, qui non solum huic rei suam fidem accommodat, verum etiam non mediocriter alios secus aulos opinari demiratur. Cui assentiri non renuit Abrahamus Ortelius in Theatro orbis terrarum, in cuius calce tabula 107. ex Abyssinorum traditione insi-

Tituli Regū gnia, & magnificos Æthiopiæ regum titulos ita recenset. [David

Æthiopiæ. supremus meorum regnorum à Deo unicè dilectus, columna fidei, ortus ex stirpe Juda, filius David, filius Salomonis, filius columnæ Sionis, filius ex semine Jacob, filius Magnus Mariæ, filius Nahu secundum carnem, filius Sanctorum Petri, & Pauli secundum gratiam Imperator superioris, & majoris Æthiopiæ &c.] Præterea ex Æthiopicis regnis nihil hac re verius ad nos detulisse arbitrantur, qui ex Lusitania apud eas gentes legatione functi sunt. Assen-

Glossa super 3. Regum 10. fa est & glossa, quæ ad oram sacri codicis hæc ad rem ex Æthio-

pica historia posuit, [Erat huic Reginæ Saba nomen proprium Malcheda, quæ more majorum colebat idola. Ad cujus aures fama sapientiæ Salomonis cum pervenisset, quandam virum prudentem Hierosolymam misit, ut re omni explorata certior de regis prudenter redderetur; Quo reverso, & re explorata, subito se ad iter Hierusalem versus composuit. Atque cum eō pervenisset, præter alia multa, quibus à Salomone erudita est, legem, ac Prophetas didicit, & in patriam rediens in itinere filium, quem ex Salomone conceperat, peperit, qui vocatus est Melilech, quem ipsa regina in Æthiopia usque ad vigesimum ætatis annum apud se educavit, & poste ad Salomonem patrem remisit, ut ab eo sapientiam disceret, & coram arca Domini Rex Æthiopiæ consecraretur, qui à patre matris postulata facile obtinuit, & pro Melilech vocatus est David.]

Auctoris con- Ego istine, an alteri sententiæ adhæsererem diu hæsitavi, utraque

filium, & o- enim scrupulis suis urgetur. Illam negativæ, ut ajunt, auctoritati, quæ ut plurimum parvipenditur, hanc verò traditioni, cujus veritas in obscuro latet, inniti videbam. Si quem fortassis priori sensu posteriorem sententiam amplecti juvaret, his moveri posset conjecturis, quæ etsi non omnino certæ, creditu tamen haud difficiles esse possunt. Prima est. Numerus, & Scriptorum huic opinioni suffragantium non spernenda auctoritas, neganti sententia potior, & gravior. Tum hujus historiæ impressio una cum iisdem sacris litteris, quæ si minus cum certis, & plane veris notis, & illustrationibus, at saltem cum probabilibus imprimi debent, ut glossam decet. Subinde nescirem, quo prætextu (ni Æthiopes ipsi hujus veritatis radicem essent perscrutati, & in aliquibus regni sui antiquis monumentis consignatum legissent id, quod hactenus nos

latet, qui *Æthiopiae* regum causas, & antiquitatem procul habemus) nescio inquam, cur inanem hunc antiquitatis rumorem aucepuntur, gaudeantque suæ originis Judæos proferre, quos nunc totus terrarum orbis odit, & execratur. At stemma suum è rege sapientissimo mortalium omnium, & antiquissimo trahere gloriosum est? quis negat. At syncrono Salomonis regina fuit sapientissima, & omni semper ævo prædicanda, cujus sceptra, & dominationem hæreditario jure possident *Æthiopum* reges. Ut quid igitur per mendacia, & fabulas regii sanguinis vetustatem ex alienis potius, quam ex propriis sibi vendicare (ni veritas ita postularet) improbè quærerent? Ad hæc, quorsum Davidis nomen tanto affectassent studio, ut omnes reges cum diademeate coronarentur, Davidis appellatione gauderent, ut celebris est *Æthiopicarum* rerum scriptorum opinio, ni ex Davidico semine prognati forent: neque enim sola Salomonis sapientia tantæ virtutis esse potuit, ut Davidis nomen hi perpetuò æmularentur. Sed inquis, claudicat *Æthiopica* Historia *Æthiopica* du-
historia, & à pluribus mendax habetur. Quæ igitur obsecro verax bis fidei,
de rebus *Æthiopicis* censenda erit narratio, si quam multi suis sus-
fragiis approbavere scriptores, putas reprobandam? nullibi enim
erit tuta fides, si illis, qui, ut rem *Æthiopicam* agnoscerent, om-
nem lapidem evolverunt, levi conjectura, fides non adhibeatur.
Rursum ais. Mirum Josephi hac de re silentium loquitur sapienti-
bus hæc esse figmenta. At num singula ita consecutus est suis litteris Joseph, ut somnia censenda sint, quæ non prodidit? Certe uti
plura, quæ sacræ litteris non congruunt, ac proinde rejicienda,
est effatus, sic etiam quæ vera sunt silentio premere potuit Joseph.
Præclarum illud duntaxat de Christo salutis mortalium Vindice te-
stimonium edidit ad hunc modum scribens: [Fuit autem iisdem
temporibus JESUS sapiens vir, si tamen eum virum nominare fas
est. Erat enim mirabilem operum effector, & doctor omnium eo-
rum hominum, qui libenter audiunt, quæ vera sunt. Et multos
quidem Judæorum; multos etiam ex gentibus sibi adjunxit, Chri-
stus hic erat. Hunc accusatione primorum nostræ gentis virorum,
cum Pilatus in crucem agendum decrevisset: non deseruerunt hi,
qui ab initio eum dilexerunt. Apparuit enim eis tertia die iterum
vivus secundum quod divinitus inspirati Prophetæ vel hæc, vel alia
de eo innumera miracula futura esse prædixerant. Sed & in hodier-
num Christianorum, qui ab ipso nuncupati sunt, & nomen perse-
verat, & genus.] Quis autem dicat, cætera, quæ omisit, figmen-
ta esse? Et tamen Jesus matrem habuit gloriosissimam Virginem,
quæ ex Judaico semine erat.

Accipiat lector ut ei libuerit, quod de ligno dominicæ crucis à Regina Saba agnito à plerisque jactatum novi, ipse enim temere fictum, & gratis proditum puto, cum vel pauci, vel nulli, qui hanc rem memorant, dempto Joanne Barrio, historicam hanc esse narrationem velint, captiosaque fabella videatur ex ipsa varietate, quæ inter rei hujus enarratores cernitur, quod non exiguum de-

Josephi præ-
clarum de
Christo teki-
monium lib:
18. cap 9 An-
tiquit. Judai-
carum,

falsitate illius opinionis videtur argumentum. Adeundi Crescerus lib. i. de Cruce cap. 4. Nauclerus volumine i. suæ Chronographiæ, & in Joannis 5. cap. Dionysius, Ugo, Toletus, & Petrus Blesensis sermone i. de adventu; quibus vetustior Petrus Historiæ Petrus Come-scholasticæ pater sic rem exequitur. [Tradunt quidam eam rescrip-tor cap. 26. sis Salomoni, quod præsentialiter ei dicere timuit, se vidisse scili-cet quoddam lignum in domo saltus, in quo suspendendus erat quidam, pro cuius morte regnum Judæorum periret, & certis in-diciis illud regi indicavit. Quod timens Salomon in profundissimis terræ visceribus occultavit illud, pro cuius virtute aqua mota sa-navit ægrotos, quod tamen in libris suis negant se habere Hebræi. Sed quo modo circa tempora Christi in probatica piscina superna-taverit, incertum est, & creditur fuisse hoc lignum Crucis domi-nicæ.] Et hæc hactenus de iis, quæ ut non plane omittenda, sic strictum attingenda censui.

*De Religione, quam coluit antequam Salomonem inviseret
Regina Saba.*

C A P. XIX.

Sive Ægypti, & Æthiopiæ, sive Arabiæ Felicis, & Indiæ re-gnis præcesset Regina Saba, de statu, & conditione religio-nis, cui esset addicta, meritò dubium oritur, cum idolorum cultores utriusque regionis homines fuisse tradant scriptores una-nimi assensu. Hi enim licet facile concedant, superioribus secu-lis, quibus vivebat Abraham, excepta illius familia, repertos alios, qui verum Deum colerent, justitiæque vestigia sectaren-tur, quales fuere Melchisedech, Job & alii, postmodum ramen-gliscente hominum malitia, & pravitate, extra Hebræorum propaginem, qui naturæ legibus obtemperarent, paucos admodum homines viguisse arbitrantur. Communi hoc Gentilium, & Paga-norum crimen ab infantia obstrictam Saba Reginam fuisse Æthio-

Reginam Sa-pica historia tradit: [Erat huic Reginæ Saba nomen proprium ba idolorum Melceda, quæ more majorum colebat idola.] Idem subindicant Pa-cultricē fuis-se plures cre-didere.

paulo post expendam, dum docent hanc Reginam typum fuisse Ec-clesiæ, quam sibi ex Gentibus peccatorum labore foedatis per pœnitentiam, Sanguinis Christi pretio sibi Deus constituit, quod latè prosequitur Barrius ex Abyssinorum historiis. Nec diversus abiit

S. Hilarius Hilarius. [Et illa ex ultimis terræ partibus venit audire sapientiam Enarrat. in Salomonis. In quibus Ecclesiæ præfiguratio est, quia peregrina, & Psal. 122. incognita, & pœnitentia credidit, & sapientiam desideravit audire.]

Quæ locutionis Hilarii formula, quod volumus, non obscurè de-monstrat: si enim peregrina, incognita, & pœnitens Regina, certè cri-

etimatum, quibus Pagani obnoxii sunt, pœnas sponte quæsivit, & suscepit, fidem sanctam amplexata. De Regina hac loquens D. Jo- Chrysost. Ho- annes Chrysostomus gentilem mulierem appellat, Maldonatus bar- mil. 30. in baram, Barradius Ethnicam, & alienigenam, Gaspar à Melo alie- cap. 12. Matt. nigenam, Jansenius gentilem eam dixerunt: non assimili vocabulo eam vocant facti eloquii interpres in hunc locum. Similis fuit B. Nysseni Gregorii mens, & opinatio, quam his verbis expressit: Gregor. Nyss. [Relicto Regno Æthiopum, & transmisso tanto, quod intercede- in Canticis bat, spatio, accedens ad Salomonem propter famam sapientiae, gemmis, & auro, unguentisque pretiosis Regem honorifice prosequens ad evangelicum respexit miraculum; nimis ex idololatria, & gentibus procul à vera cognitione habitantibus, conversa.] Tan- dem huic sententiae adhæsit Franciscus Lucas Burgensis, qui mu- licem gentilem in schola Dei minime educatam fuisse scribit.

Mihil valde placet Nicolai de Lyra opinio, qui illa codicis sacri Reginam Sa- verba in nomine Domini, considerans quæ de Regina Saba legun- bam verum tur, ait: [Ex quo patet, eam fuisse Dei cultricem, quamvis non Deum coluis- teneret Moysis legem, quia ad eam non tenebatur.] Et licet non se vera sen- tencia.

me fugiat, verba illa, ex quibus suam trahit opinionem Lyranus, multiplicem explanationem recipere, ut paulo post ostendemus, illud tamen in præsens sat nobis sit, putasse Lyranum, Reginam Saba nullam cum idololatria societatem habuisse, quicumque ger- manus illius sententia sensus fuerit. Potest ex sacris litteris hujus Argumenta- nostraræ sententia peti confirmatio, ex illis enim constat, sex Abra veræ opinio- hæ filios, quos ex Cetura suscepserat, orientales plagiæ coluisse, quibus hæc Regina imperitabat. [Abraham vero aliam duxit uxo- Genes. 25.

rem nomine Ceturam, quæ peperit ei Zaneram, & Jecsan, & Mu- dan, & Madian, & Isebac, & Sue, & separavit eos ab Isaac filio suo, dum adhuc ipse viveret ad plagam orientalem.] Unius autem Dei rerum omnium creatoris religione instructos filios suos ad Ori- entis partes destinasse Abraham, mihi, & verosimilimum, & pla- nè indubitatum videtur, cogitanti eximiam illius in Deum religio- nem, & pietatem, quam semper inviolatam & ipse custodivit, & ut cæteri pariter custodirent, sollicitus fuit, sacra id testante Scrip- tura: [Scio enim, quod præcepturus sit Abraham filiis suis, & do- Genes. 28.

mui suæ post se, ut custodiant viam Domini, & faciant judicium, & justitiam.] Hoc ex semine subsequentibus seculis orta Regina Ex semine hæreditario jure non solum dominationem, sed etiam suorum ma- Abraham or- jorum religionem tenuit, quæ pænè apud cæteras gentes concide- ta est Regina Saba.

rat. Ex parte nobiscum consensit Genebrardus, dum tradit in Genebrard. Æthiopia filios Abraham ex Cetura, & in Arabia Ismaëlis ejusdem Chronolog. Abraham filii natos unius supremi numinis fuisse cultores, à quo li- ad annos mæ- ceter plures posteà per idololatriam defecerint, quis tamen audeat di 2239. dicere oñnes? Favet Cardinalis Baronius, qui ex Ceturæ filiis Re- Baron. ginam Saba duxisse originem perspicuè tradit. Tum frasim, qua de Anno 1. Chri- hac Regina loquens utitur Joseph, eam idololatriæ crimine puram sti nu. 28. declarat. [Igitur Reginam Ægypti, & Æthiopæ sapientia plenam, Joseph. lib. 8. Antiquitat. & cap. 3.]

S. Hilarius
Matthæi 12.

& aliis valde mirandam:] quomodo enim talem appellasset Joseph eam, ni suislet Dei imbuta timore, qui à Psalmographo initium sapientiæ dicitur, ut Sacra Scripturæ peritissimus Joseph apprimè callebat. Quod nec involutè, nec obscurè defensitavit B. Hilarius, qui Israëlitæ ab hac Regina in extrema judicii die judicandos, vel hac una de causa censem, quod ea vero Dei timore, quamvis Moysis legem non teneret, prædicta fuerit: [Et idcirco in resurrectione eos judicabunt, Regina Saba, & Ninivitæ, quia in his repertus timor Dei fuerit, quibus lex non erat prædicata, hoc magis indigni venia, quia ex lege sunt infideles, quo plus fidei in eis, qui legem ignorarunt, sit repertum.] Huc spectant illa Joannis Arborei verba: [Perpendamus in Ninive, & Regina Saba fidem gentilium præfici Israëli.] Huic quoque opinioni fidem adjungit, quod Claudius Guilliaudus habet: [Hæc Regina venit à terræ finibus, hoc est, longissimo itinere ad Salomonem, nisi ut per eum audiret verbum, & sapientiam Dei. Venit enim ad illum in nomine Domini. Et quoniam Dei sapientiam è longinquo tam diligenter ab homine requisivit, condemnabit eos. Cum enim in die judicii viderint Reginam tanta fide, & diligentia, tantoque zelo Salomonem minorem, & inferiorem Christo ad audiendam, & discendam sapientiam, quæsiisse, facile colligent, se tanto gravius puniendos,] in quo testimonio cernimus, divinæ sapientiæ studio, veraque fide muni-

S. Ambrofustam Reginam ad Salomonem venisse. Hæc adeò vera S. Patri lib. 7. in Lustro Ambrosio visa sunt, ut probè existimarit, Reginam Saba ty-

cam cap. 21. cum gesuisse eorum, qui ad Ecclesiæ corpus aggregati peccare nesciunt, sicuti pariter putat Ninivitas eorum fuisse figuram, qui in Ecclesia abjecto peccatorum pondere pœnitentiam sequuntur; in cuius opinionem mutuatis ab eodem Ambrosio verbis Rabanus Maurus discessit: [Regina verò eos, qui peccare nesciunt, pœnitentia enim peccatum abolet, sapientia cavet.] Præterea, hoc idem piè,

Beda lib. 3. & doctè tractat Venerabilis Beda, dum docet in Regina Saba spe- Regum c. 5. cimen illuxisse ejus Reginæ, quæ ex gentibus ventura erat, ac probat eam fuisse quidem barbarem gente, sed non animo, quo eam ad fedem æternam aspirasse ad hunc modum scribit: [Regina autem Austri, quæ ab intervallis ultimis excitata veniens Salomonis audite sapientiam concupivit, jam tunc per illum ventura de gentibus Regina, desiderans Christum, figurabatur. Quæ juxta propheticum os circumamicta varietate in vestitu deaurato, & populi sui, & paternæ domus oblita, currebat barbara gente, non animo: quæ in aperto peregrina, sed in occulto Sanctorum fieri civis optabat. Unde non solùm cœlesti præmio resurrectionis beata, sed etiam potestate Apostolica de Judæis adulteris judicandis, ex ipsius ore judicis digna censem, quia Christum in Salomone mirata, verum Reginæ cœlestis affectum in imagine mystica Ecclesiæ impleverat.]

An ex sacris litteris evinci possit, Reginam Saba non idolorum cultui, sed unius supremi rerum omnium moderatoris religioni addictam fuisse.

C A P. X X.

Fidelem Reginam Saba allatis Sanctorum Patrum, aliorumque Scriptorum votis fuisse constat. Nunc quæritur, an ad illorum vota sacrae paginae accedat auctoritas. Instituenda hujus quæstionis duplex divini eloquii testimonium occasio est. Alterum ex veteri, ex novo alterum in præsentia discutiendum. Utrumque enim, quod hactenus statutum est, suadere videtur. Primi verba sunt: [Sed & Regina Saba, audita fama Salomonis, in nomine Domini venit tentare eum in ænigmatibus.] Etenim si in nomine Domini venit, hoc est, ad Dei gloriam, & honorem se ad Salomonem adduxit, hanc Reginam non idolis, sed Deo vero ancillatam nullus est, qui hinc non colligat; usitatissimus enim sacrarum litterarum loquendi modus est, ut quæ vel Deo jubente, & promovente, vel quæ in honorem, & divinæ illius majestatis gloriam cedunt, in nomine Domini facta dicuntur, ut passim ex utriusque fæderis pagina quilibet non ignorat. Hunc sensum B. Hieronymi reddit translatio, quæ hac interpunctione distinguitur. [Sed & Regina Saba audita fama Salomonis, in nomine Domini venit] quam amplexatos plures, qui eam veteris testamenti sententiam notis, scholis, commentariis, & disputationibus illustravere animadverto; huicque in primis adhæsit cum Lyrano Abulensis, qui cum hanc quæstionem posuisset. Regina Saba quo modo venit ad Salomonem propter nomen Domini, ita illam dissolvit. [Regina Saba audierat famam Dei Israël, quod faceret mirabilia plusquam omnes Dii gentium, idè mota devotione venit non solum ad audiendam sapientiam Salomonis, sed etiam ad adorandum Dominum. Devotio autem istius reginæ ad Deum Israël apparebat ex verbis suis infra in littera scilicet. Sit Dominus Deus tuus benedictus, cui complacuisti, & posuit te super thronum Israël, eo quod dilexerit Dominus Israël in sempiternum, & constituit te, ut faceres judicium, & justitiam] sic Abulensis, qui docet eandem reginam non nihil meruisse, cum à Christo Domino ob suscepit iter meruit aliad Salomonem laudibus extollatur, quod esse non poterat, ni ad quod apud exhibendam vero Deo Latriam accessisset, quo modo enim solo aucto- diendæ sapientiæ Salomonis studio meriti particeps fieri potuit, nisi ad Salomo- deu[m] ob su[m]ceptum iter meruit aliad Salomonem eidem supplicasset, nem. ceu subsequentes Æthiopum reginæ sanctæ, & inviolatè servarunt, Varius illo- ut per servos, & nuncios suos saltē Deum Israëlis colerent, & rum verborū venerarentur, veluti patet auctorum 8. Alii tamen alias versiones in nomine fecuti contendunt, voces illas, *in nomine Domini*, ita construen- das,

Quid sit Re-
ginam Saba-

venisse ad Sa-
lomonem ia-

minie.

Tostatus
Quæst 3. lib. 3.
Regum c. 10.

das , ut ad Salomonem , non ad adventum Reginæ referantur . Sed & Regina Saba auditæ fama Salomonis in nomine Domini , venit tentare eum &c. Cujus lectionis est hujusmodi sensus . Regina Saba audivit famam Salomonis in nomine Domini , eo quod mutuo nexu Salomonis fama , & nomen Domini sic copulata evulgabantur , ut omnes existimarent , non humano studio , nec hominum industria , sed divino dono , miseratione , & gratia eminentissimam rerum humanaum , & divinarum scientiam nactum esse Salomonem , sicut ex Hebræo codice conjicit Cajetanus . Sic enim habent Septuaginta

Septuaginta ta interpretes . [Et Regina Saba audivit nomen Salomon , & no-
Interpretum men Domini , & venit tentare eum] quibuscum sentiunt Chaldaica
translatio . paraphrasis , vulgata editio & Pagnini , & Vatabli interpretationes , quæ nomen Domini dispunctione eadem ita claudunt , ut ad Salomonis sapientiam , & famam velint attinere , sicuti etiam arbit-

Orig. interpret. tratum Origenem cerno ex ipsa loci hujus lectione , quam ille se-
quitur . [Regina Saba audivit nomen Salomon , & nomen Domini , & venit tentare eum .] Quocirca in hoc loco nomen Domini

Nomen Domini auxiliū , & idem significat , ac numen , auxilium , virtutem , gratiam , &
& gratiam Dei liberalitatem , cui Salomon omnem suam sapientiam acceptam
significat . referebat , palam professus , se non ingenii sui viribus , & arte , sed divino dunctaxat auxilio eam assecutum . Nec insolens est in-

sacris litteris , ut nomen Domini auxilium significet , cum id mani-
festè cernatur 3. regum 8. Ecclesiastici 47. pluribusque aliis in-
locis . Porro hanc interpretationem non est aversatus Abulensis , qui licet ab allato suo legendi modo non recedat , in re tamen no-
bis assentitur , cum inquit . [Vel potest dici , quod venit in no-
mine Domini : idest , audita fama de Deo , quod dedisset sapien-
tiam Salomoni , & hoc potest colligi ex verbis ejus infra scilicet . Sit dominus Deus tuus benedictus , cui complacuisti , scilicet quia
placuisti ei , dedit tibi sapientiam .] Si plura ad hanc illustrandam
opinionem testimonia desideras , perpende , quid super hoc loco
scriptum reliquerint Rabbini , qui ad veritatem sacri codicis sen-

Rabb. varia tentias religiosè interpretari student . Rabbi enim David hujus lo-
interpretatio ci expositio est hujusmodi . Quoniam plerique Ariolorum , & divi-

norum operam dant scientiis externis , horum ars non erat ad no-
men Domini , sapientia autem Salomonis erat ad nomen Domini ,
idest ad laudem Dei , à quo Salomon proficiisci omnem sapientiam
ajebat . Levi Gerson , ad nomen Domini . Quoniam , ait , à Do-
mino illi concessa fuerat sapientia , ut anteà dictum est . Ecce
dedi tibi cor sapiens , & prudens . Isaac Abrabanel . Ad nomen
Domini , quæ divina esset , idest penè divina , quæ modum , &
naturam excederet . Quod si dicas , non omnino has Rabbinorum
interpretationes cum nostra explanatione congruere , illud saltem
inde coavincitur , maxime similem , & prope eandem esse opinio-
nem .

Verum si priori Lycani , & Abulensis sententiæ assensum dare
velimus , non inde tamen statim fit necessariò consequens , Regi-
nam

nām Saba una cum lacte nurris sanam religionem susisse ; sensus enim scripturæ esset , divinæ gratiæ prævenientis auxilio ad iter suscipiendum excitatam reginam fuisse , ut voluit D. Hieronymus , qui illa Abacuch verba ; in lumine jacula tua ibuit , expendens inquit . [Jacula Dei, idest , sagittæ euntes , atque pergentes , non ad hoc mittuntur , ut interimant , sed ut illuminent . Unde & sponsa electo jaculo vulnerata , dicit vulnerata charitate ego . Juxta quod & nos possumus dicere , vulneratus castitate ego , vulneratus sapientia ego . Quo sapientiæ jaculo vulnerata & regina Austri , non erat in se , & obstupefacta plus invenerat in verbo Salomonis , quam ei fama narraverat . Hæ igitur sagittæ , quæ mittuntur in lucem , pergunt etiam in splendore coruscationis armorum ejus , idest Dei .] A Deo autem hujusmodi gratias , & beneficia Gentilibus æquè , ac Catholicis sèpius tributa libro primo , & secundo anteà probavimus .

Si iterum objicias , latram non Pagani , & Ethnici , sed fidelis , Quæ opera & religiosi opus esse . Arbitror , hæc & similia opera sic peculia Paganis , & alibi confessis de hac difficultate quæstionibus patuit , nuncque fidelibus esse possunt com- clarissimo exemplo periclitari possumus , quod nobis Joseph suppedit aduersus Appionem , dum inquit . [Tertius namque Ptolomæus , qui vocatus est benefactor fortiter obtinens Syriam universam non diis Ægyptiacis pro victoria solemnitates gratificas immolavit . Sed veniens ad Hierosolymam multas hostias , sicuti nostri moris est , Deo gratificavit , dignissimaque dicavit ornamenta vicitoriæ .] Ptolomæus autem fide , & religione non Judæum , sed Protoplomæus Gentilem fuisse non est cur probemus , cum nulla esse possit hac de Hierosolym. re ambigendi ratio ; ergo ex citato scripturæ testimonio Regina Saba ab initio fidelem fuisse necessariò fatendum non est . Deo munera obtulit .

Alterum , quod ad rem nostram attinet , ex sacris litteris testimoniis Matt. 12. Reginam Austri surget in judicio cum generatione ista , & condemnabit eam , quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis .] In quibus Christi Dominiverbis duo includuntur . Alterum , Reginam Saba meliorem Judæis fuisse . Alterum , totam hujus præstantiæ causam in adventum ejus ad audiendam sapientiam Salomonis esse conjiciendam , quæ duo corruerent , si à vera fide , & religione eam alienam opinaremur ; quo modo enim infidelem fidelis prætulisset , aut qua ratione tantum laudis reginæ tribuisset Christus , si infidelis solo sapientiam Salomonis audiendi desiderio capta accessisset ? Tostatus citato loco ne pugnantia diceret , fidem ei non defuisse afferuit ; opinatus est enim meruisse reginam ; atqui meritis Regum c. 3. præcipua radix est fides . Verum cum ad hanc Christi sententiam 10. q. 3. propria in sede examinandam accedit , inde nec fidem , nec meritum , sicuti ab opposito , nec peccatum , nec Reginæ infidelitatem colligi posse testatur . D. certè Hieronymus non longè à sententia , quam confirmare studemus , videtur absuisse , cum inquit . in Matth. Hieronymus cap. 12.

[Eodem ergo modo condemnabit regina Austri populum Judæorum, quo condemnabunt viri Ninivitæ Israël incredulum. Ista est Regina Saba, de qua in Regum volumine, & in Paralypomenon legimus, quæ per tantas difficultates gente sua, & imperio relictis venit in Judæam, sapientiam audire Salomonis, & ei multa munera obtulit. In Ninivitis autem, & in Regina Saba occulta fides nationum præfertur Israëli,] quæ postrema Hieronymi verba fidelem reginam innuunt. Hucque revocari debent, quæ sancti Patres præfiguratam in Ecclesia Reginam Saba afferentes scriptis consignavere, quibus passim fatentur, & docent, fidem, & religionem Gentium in ea fuisse depictam.

Jo. Chrysost. In contrarium nihilominus opinionem versus est Jo: Chrysostomus, qui dum gentilem eam appellat, & ad nuda Salomonis verba semel audienda venisse scribit, nec meriti, nec fidei, veræque religionis eam cognoscit participem, cui plures nostri ævi scriptores assentiuntur, quibus addi potest Theophylactus, dum ait.

Theophylac. [Regina à longè venit, quamvis esset mulier infirma, ut de arboribus, & lignis, & naturalibus quibusdam audiret] quæ ad meriti, fideique dignitatem, vel acquirendam, vel patefaciendam futilia erant.

Ex sacris litteris non evinci Saba semper fidei- De hac quæstione illud mihi judicium est; ex neutrō sacrarum litterarum testimonio apertè, necessarioque comprobari fidem, & religionis castitatem Reginæ Saba. Nam quod ad primum attinet, Reginæ fuisse non omnino frigidis à me arbitror ostensum rationibus, germanum illius sensum esse, quem Cajetanus, & alii tradidere. Priorem sententiam, quam non violenter sacrae litteræ reddere possunt, non improbarem. Ex quo fit, ut piè, probabiliterque con-

Probabiliter cōjicitur fuis- jicere quilibet possit Reginæ Saba religionem, & fidem ex utroque sacræ scripturæ loco; cum Deum verum Israëlis benedictione pro- se fidelem.

sequatur dicens. [Sit Dominus Deus tuus benedictus] &c. quæ benedictionis formula satis reginæ fidem demonstrat: quo modo enim à Deo diligi Israëlem, & ab eodem Salomonem diademat donatum, ut justitiæ, atque judicii custos esset, gentilium erroribus confusa mens reginæ intelligere poterat, ni veræ fidei radiis fuisse illustrata. Non ignoro tamen, si secundum hoc scripturæ testimonium rigide expendatur ad litteram, ex eo duntaxat haberi, Judæos in die judicii damnandos, puniendosque gravissimè vel hac præcipue de causa, quod Salvatoris nostri, quem coram intuebantur, sapientiam spreverint, cum Regina Austri, ut Salomonis, quo in infinitum præstantior erat Christus, sapientiam audiret, longissimo itinere consecro Hierosolymam venerit; verbum enim con-

Regina Saba quo modo cō- demnabit eo loco idem sonat, ac facto, exemplo suo gehennalis supplicii dignos Judæos esse regina Austri manifestè ostendet. dæos.

Chrysostom. [Sive Ninivitæ, ait Chrysostomus, sive regina Austri exurgentes in Judicio quo modo condemnabunt generationem Judæorum incredulorum? Non ipsi judicant eos, sed ex comparatione sua vincunt eos] qualis vero futura sit ista comparatio post multa edocet; [Illa ut

ut semel nuda verba audiret &c. tantum laboris sustinuit, isti quotidie divinitatis opera videntes blasphemant.] Ad quem intellectum se accommodat Abulensis, qui docens hujusmodi judicium, quod Reginam Saba laturam in Judæos Christus dixit, & quæ bonis, ac malis convenire. [Ita igitur, ait, poterant esse isti mali Ninivitæ; & Regina condemnare Judæos tamquam deteriores; Christus tamen non innuit hic, quod mali sint Ninivitæ, & regina Austri, cum potius eos videatur laudare.]

Hinc habes, D. Hieronymi, & aliorum Patrum nobis non ad- S. Hier. op. versari testimonia, quæ ab illis non juxta litteralem, sed allegori- explicatur. cum duntaxat sensum prolatæ sunt, cum Gentilium fidem, quæ per Reginam Saba ostenditur, præstare fidei Judæorum scripsere.

An in cælis Regina Saba fruatur ævo sempiterno.

C A P. X X I.

Concors est omnium scriptorum, quos supra retulimus, sententia, Austri reginam cum sapientia, qua exzelluit, vitæ probitatem, integritatemque morum conjunxisse. Hoc enim sibi etiam illi persuadent, qui à principio cultui idolorum addictam putarunt, aperte fassi, eam à Salomone rege sapientissimo universa edoctam, queis sacræ Hebræorum tabulæ constabant, quæ ad extremum usque vitæ mortalis spiritum retinuisse, ac fideliter custodisse reor. Huc enim sp̄ectant, quæ S. Irenæus Ariæmontanus, Burgensis, Gaspar à Melo, Seraphin Capponius, & alii memorant his dicendi formulis. Regina Saba subjecta est annunciatæ sapientiæ per servum Dei Salomonem: consilia exceptit Salomonis: ad Dei populum accessit rasis crinibus, abjectisque superfluis: pœnitentiæ credidit, & sapientiam desideravit. Cæterum, quia tanti non sunt, quæ haec tenus disputata fuere, ut eam beatis conjugere tutò possimus, cum plerique occulto divinæ prævidentiæ consilio fideles, & qui piè diu vixerunt, è vita abeentes in gehennam cadant, fortiora ne ad beatitudinem reginæ astruendam haberi possunt argumenta? Vix crediderim, quamvis prima facie efficax videri possit ex sacris litteris eruta præsens argumentatio. Soli sancti, Apostolo teste, judicium, sententiamque ferent de nationibus in extrema ultionis die. [An nescitis quoniam sancti de hoc mundo judicabunt?] hujus enim spe privilegii Apostolorum i. ad Cor. 5: animos præmunivit Christus, spondens se eis sedem erecturum, ut una secum duodecim tribus Israël judicarent; quo tamen eodem officio fungetur regina Austri in valle Josaphat Judæos condemnatura. Sed irrita nullo negotio hæc argumentatio fieri, si Abulensis doctrinam secuti cogitemus, quintuplici ratione judicium, seu modis in condemnationem, quæ jurisdictionis opus est, contingere. Aliud cra scriptura enim est judicium auctoritatis, aliud potestatis, aliud dignitatis, aliquis dictatur alterum & judicare.

Sapient. 3.

& honoris , aliud approbationis , & aliud comparationis ; Primum solius Trinitatis , è cujus auctoritate ; & virtute pendere universa peculiare est ; secundum Christo Domino capiti humanæ mortalitatis ; tertium Apostolis , quartum electis , sanctisque omnibus , postremum bonis , ac malis pariter convenit . De judicio autem approbationis , quod ex S. Paulo adduximus testimonium , una cum illo Sapientiæ . [Fulgebunt justi , & tamquam scintillæ in arrundineto discurrent . Judicabunt nationes , & dominabuntur populis] intelligendum est ; ipsi enim divinæ sententiae in die judicii ferendæ sunt futuri approbatores , cum dignas poenas infligi peccatoribus , justis verò præmia decerni æterna videbunt ; sicuti pariter dignitatis , & honoris judicium ad solos Apostolos , qui primi Christum Dominum secuti sunt , spectat . Quare quod ultimo loco possum est judicium , Ninivitas , reginam Austri , cæterosque omnes tangit , in eoque situm est , ut quis bonus , aut malus judiceretur , non absoluè , sed comparatione ad alterum : qua ratione malus malum , & bonum bonus judicare dicuntur , quod is , qui minori flagitio obstrictus est , majori pollutum scelere condemnat , & qui præstantiori pollet merito , eum , qui minori præcellit , judicat . Ex quo , ut jure infert Abulensis , non sequitur vel damnandam , vel salvandam Austri reginam , quæ Judæis judicium inferet , quoniam boni æquè , ac mali hoc modo judicare possunt , ut de malis clarum est Evangelii testimonium in habitatoribus Tyri , Sidonis , & Sodomorum , quibus tollerabilius erit judicium in die judicii , quam urbi Capharnaum .

Scriptorum testimoniis beatitas Reginæ Saba astruitur .

Cæterum , si quod validis firmari rationibus nequit , Patrum , aliorumque scriptorum votis roborate velim , haud mihi arduum erit , Reginam Austri beare ; obviam enim in primis erit mihi Venerabilis Bedæ testimonium , quo in cœleste domicilium cooptatam reginam testatur . Etenim allegoricè illa Job beatissimi verba explanans [super omnes cœlos ipse considerat , & lucem illius super terminos terræ] censet , nomine terminorum terræ sanctos significari , qui cœlestem in terris vitam agentes non voluptatum illecebris , sed divinæ duntaxat voluntati obsequuntur , sicque omni peccatorum fæce puri vivunt , ut in finibus carnis rebellantis habitat videantur : in quæ beatorum classe Austri reginam collocat Beda .

Beda in Job . [Termini quoque , sive fines terræ ipsi sancti sunt , finem terrenis passionibus , & cupiditatibus imponentes , eo quod non sint in medio Babylonis , vel sæculi vitiis circundentur . Secundum hunc sensum est , quod & Petrus Apostolus ait , Christo igitur in carne passo , & vos eodem sensu armamini , quia qui passus est in carne , & qui diversa vitia per crucem , & mortificationem carnis extinxit , desit à peccatis , ut jam non hominum desideriis , sed voluntate Dei , quod reliquum est in carne vivat temporis , idest vivens pro tempore jam desinentibus peccatis in carne , in finibus habitet carnis . In his finibus posita Regina Saba , quæ typum gerebat Ecclesiæ , veri Salomonis meruit audire sapientiam . Tales igitur ter-

mi.

vinos Deus lumine gratiæ suæ , atque agnitionis illustrat .] Eandem tractat sententiam in iis sermonibus , quos feria 4. primæ quadragesimalis hebdomadæ habuit super illis verbis . Regina Austri surget in judicio . [Ubi patet , inquit , ex hoc loco una bonorum , & malorum resurrectio , cum regina electa dicitur resurrectura cum reprobis ,] quo quid apertius ? cum & sanctam paulo ante , & nunc electam Austri reginam appellat . Quod sequutus est Nicolaus de Gorran , cum ait . [Regina Austri , quæ electa esse non dubitatur , quæ dicitur Regina Saba 3. Regum 10.] Vide quam tuto , omnique prorsus abjecta formidine in numerum beatorum Reginam nostram referat Gorran . Certe Jo: Langus in il- Jo: Langus. illustrationibus , & scholiis ad orationem D. Justini Martyris ad Antoninum Pium Imperatorem huic assertioni ita fidem suam accommodat , ut non esse ferendos eos , qui secus arbitrantur , non obscurè significet , cum ait . [Quis à Dei gratia , & sanctorum consortio proscribat eos , qui sua in scripturis sanctis habent elogia ?] & mox ubi plures hujus ordinis enumerasset , Reginam Saba , quæ ad Salomonem venit , sanctorum concivem esse docet . An hujus sententiæ propugnator fuit B. Theodoretus ? qui docens Sabam gentem Quæst. 32; Æthiopicam esse . [Eorum , ait , regina fuit admirabilis illa mulier , cuius studium laudavit Christus in Evangeliiis . Nam cum audivisset , quæ vulgò jactabantur de sapientia Salomonis , confecit viam multorum dierum , & laborem existimavit esse lucrum , & eum prætulit divitiis , quibus fruebatur in regia , & per Salomonem laudavit suppeditatorem sapientiæ :] non utique hoc ita clarum , ut sunt vota Bedæ & aliorum . Reor tamen hanc reginam visam Theodoreto sic ornatam fide , sapientia , cæterisque animi virtutibus , quæ mortalem ad semitam regni cœlestis ducunt , ut facillime eo potiri potuerit .

Ego in re tanti momenti , de qua nihil in sacris litteris aperte traditum , nihil communī Patrum , aut theologorum sententia proditum , aut constanti traditione firmatum video , quod Reginæ Austri salutem astruat , solius Bedæ testimonio , quamvis ejus auctoritati plurimum tribuam , liberè , constanterque salutem reginæ tueri non planè certum arbitror ; licet enim probabilissimum , veroque simillimum esse censem , Reginam Saba degere in cœlis , cuius rei argumenta sunt , quæ hactenus de illius probitate , fide , & religione à me commemorata fuerunt : quia tamen qualis illa deinceps fuerit , postquam ad propria remeavit , ex sacris litteris ne conjici quidem potest , nolim in cœlum eam trudere , quæ justo Dei judicio fortassis potuit ad gehennam damnari . Meæ hunc in modum temperatæ opinionis auctores mihi videntur sancti Patres fuisse , qui licet multa , & præclara de statu reginæ Austri disseruissent , tamen illius salutem nullibi palam defensitarunt , quamvis spem non modicam piis lectoribus injecerint iis dicendi formulis , quas nos antè retulimus .

Cæterum s̄ felicem , ac Beatam reginam (ut Langus opinatur) Opinio Langi confutata .

Beda :

Nicolaus
Gorran. in
Matth.

putaremus ex eo ; quod in sacris litteris illius honorifica mentio fiat , cur statim in numerum beatorum non erunt conjiciendi Pharaon ille Ægyptius , qui audita somniorum interpretatione , Deo frugum copiam , & inopiam futuram deinceps spatio quatuordecim annorum revelanti credidit , exceptique perhumaniter non solum Josephum , sed etiam illius parentem & fratres ? cur non modò Abimelech Philistæus , verùm etiam alter Palæstinorum rex , qui Dei metu adulterii crimine motus eos morte afficiendos sanxit , qui Isaaci conjugem violascent ? cur non Saul , quo nullum fuisse innocentia præstantiorem sacra tradunt eloquia , cum ad regale imperium electus est ? cur non sapiens ipse Salomon , quem sempiterno igne torqueri plures volunt ? cur non omnes Ninivitæ , quos pari laude , ac Reginam Austræ commendat Christus Dominus ? At inquis , suit hæc regina sanctæ matris Ecclesiæ typus , & figura , quæ cum sit sine macula , sine ruga , & illa pariter electa fuerit necesse est . Verùm quām flaceousant hujus generis argumenta , satis à me arbitror esse ostensum , cum de amicis Job quærerem .

D E

MERCURIO TRISMEGISTO.

Hermes Ægyptius, seu Mercurius Trismegistus quinam fuerit : & cur ita dictus sit .

C A P. XXII.

Floruit :
Ab orbe condito 2540.
Ante Christi adventum 1236.

Elogium Tri-

ET si suscepisti muneric ordo postulasset , ut prius de Trismegisto Mercurio , quām de Regina Saba , atque Balaamo egissimus , quippe qui illis non parvo annorum spatio antiquior fuit : non immerito tamen duximus necessarium , hac posteriori sede Ægyptiorum Theologorum collocare principem , ne inchoatam de illis seriem , quos nostri operis partes esse ex sacris litteris novimus , mox rescindere cogeremur . De aliis igitur illustrioribus paginis disputaturus , primo loco de Hermete Trismegisto quinam esset dicam . Is enim omnium vetustissimus perhibetur patria Ægyptius , imperio Rex , religione sacerdos , doctrina philosophus , ac insigni rerum maximè divinarum peritia omni semper ævo laudissimus , eujus nomini (ut graves auctoritate viri tradiderunt) certatim Ægyptii templa inscripsere tanta animorum pietate , & reverentia , ut nulli fas esset , temere ejus nomen jactare in vulgus . Et licet cæca gentilitas nimium Hermeti tribuens à veritatis trahite deflesteret , in illius tamen laudibus istud ponendum videtur , quod virum de se , communique patria optimè meritum observavit . Hic enim (teste Cotta pontifice apud Ciceronem) leges , & litteras primus Ægyptiis tradidit . Hic ferinos eorum mores temperavit .

vit. Hie ad cultum, summique numinis religionem eos sèpè invitavit. Et hic tandem ea de divina majestate tradidit, quæ intelligentiæ naturalis acumine vix attingi, ne dum (ut ille fecit) apertere explicari possunt, ni divinæ illustrationis radius adsit.

Hunc philosophum triplici appellatione à sacris, profanisque Quibus no-
scriptoribus dictum reperio: nonnumquam enim Hermes, Mercurius ap-
plici aliquando, sèpissimè Trismegistus dicitur. Hermetem Ægypt. pellaretur
tum appellat B. Augustinus lib. 8. de Civitate Dei cap. 23. & 26., stus.
Trismegi-
Cyrillus Alexandrinus libro 1. contra Julianum, Irenæus lib. 2. ad-
versus hæreses cap. 37. Justinus philosophus, & martyr oratione D. Isidorus;
parænetica ad Gentes ad calcem, & D. Isidorus lib. 8. originum, D. Isidorus;
ubi præterea docet, ob admirandam ingenii sagacitatem capite ca-
nino exprimi Hermetem consueisse ab Ægyptiis. [Cur autem, Cur canino
inquit Isidorus, eum capite canino fingant, hæc ratio dicitur, capite pingue-
quod inter omnia animalia canis sagacissimum genus, & perspicax retur.
habeatur.] Mercurii nomen à Suida in sua historia, eadem dictio-
ne, à Lactantio Firmiano divinarum institutionum cap. 6. 1. lib.
ab August. Eugub. lib. de perenni philosophia, Marsilio Ficino,
Hannibali Rossello, & ab aliis usurpatum: Passim verò ab omnibus
Trismegisti pronomine dictum reperies.

At quinam Trismegistus auctor ejus operis, quod Pymander, & Trismegistus
Asclepius prænotatur, quove ex genere ortus sit, non ita clarum . ex quo gene-
Eupolemus apud Eusebium Cæsariensem, ut resert Favardentius in
re ortus.
scholiis, & illustrationibus in B. Irenæi scripta editis (nam ego in
libris de præparatione Evangelica, qui nunc extant, aut observare,
aut reperire istud adhuc non potui) Hermetem Mosem fuisse scri-
bit: [Quin, inquit ille, de Trismegisto loquens, & Mosem ipsum
Hermetem esse, qui propter litterarum inventionem id nomen apud
Ægyptios consecutus sit apud Eusebium lib. 1. de præparatione
Evangelica cap. 6. putat Eupolemus.] Quod ridiculum esse sacra
Mosis volumina, si operibus Trismegisti conferantur, testes sunt.
Huic mendacio proximum illud fuit, quo asseruere nonnulli, Her-
metem fuisse Jethro Mosis sacerdotum, cum Jethro antiquior Hermete
fuerit, ut mox.

Mihi Beati Augustini maxime probatur opinio, qua tuetur, Tris. B. Aug. 8. de
megistum Mercurii Majoris, quem inter Deos gentiles retulerant, Civit. Dei c.
nepotem esse, uti Hermes ipse cum Asclepio de Mercurio majore
loquens indicat hisce vocibus, cuius accitum mibi nomen est. Anno de genealo-
enim Mosis septimo ortus est Athlas diligens cursus astrorum inda-
gator Promethei frater (ut Cyrillus Alexandrinus lib. 1. contra Julianum annotavit) superioris Mercurii ex Jove, & Maria proge-
niti avus, à quo suam Trismegistus noster originem traxit, quam-
vis C. Cotta apud Ciceronem, enumeratis quinque Mercuriis, hunc
ultimum esse velit. Ludovicus Vives Eusebii testimonio adhærens
refert, putasse Phœnices, Mercurium Trismegistum scribam fuisse
Saturni Cœli filii, cuius opera usus sit Saturnus in tuenda matre,
cumque hic aultrales mundi partes peteret, universam Ægyptum
Mer-

tus Suidæ sententia in quod mira quædam de ineffabili Trinitatis mysterio locutus fuerit: historia.

[Ter maximus autem (verba sunt Suidæ) dictus est , quod de Trinitate edidit oraculum , in Trinitate unam esse divinitatem asserens ,] qua de re paulo post . At hoc nec verum est , nec verisimile : qui enim ab idololatris hominibus pronomen istud à Trinitate habere potuit (à quibus tamen id nominis se sortitum esse ipsa Hermetis scripta loquuntur) cum idololatras per ea tempora arcanum Trinitatis mysterium penitus latuerit ? Quare etsi post Evangelicam veritatem , propalato jam sanctissimæ Trinitatis mysterio , quod sub quibusdam involucris agnoscisse videtur Mercurius , non putem insciandum , hac etiam de causa ter maximum à nonnullis potuisse appellari (quod fortassis voluit Suidas) principio tamen non è Trinitatis scientia , & doctrina , sed aliis ex causis ter maximi nomen sortitus est Hermes .

Marsilius Ficinus op cur mi ab Ægyptiis invenisse Hermetem , ob triplicem supremæ dignitatis gradum , quo excelluit . Summus enim sacerdos erat , sapientissimus philosophus , & Rex maximus ; consueverant siquidem Ægyptii ex philosophis sacerdotes , ex sacerdotibus reges eligere , velut tradidisse Platonem putat Ficinus . At esto , morem hunc creandi reges invaluable apud Ægyptios , cur eodem Trismegisti nomine cæteros reges non notarunt , nisi quia nomen istud uni Hermeti concessum aliam originem querit ?

De eadem re Augustinus Steuchus Eugubinus de perenni philosophia lib. I. Zugub. sententia . cap. 25. præsentis nodi solutionem querens , hunc ferme in modum scribit : [Ut eum propter inauditum ingenium , propter mirabilem , multiplicemque rerum omnium scientiam ter maximum vocarent . Græcorum loquendi mos est , ut summum quid , ac perfectum dicturi , ter istud ipsum esse dicant . Sic Homerus appellat ter beatos undeaque beatissimos :] quod à simili probat , docens à Græcis undeaque nequissimum ter execrandum dici : [Hunc igitur quem undeaque maximum , ac mirabilissimum aspicerent , ter maximum appellarent .] Et hinc superioris opinionis refellendæ occasionem arripiens . [Quocirca , inquit , qui putant eum ter maximum vocari propter tria munera , quod sacerdos , quod Rex , quod Prophetæ esset , eaque omnia , maxime , non rectè (mea quidem sententia) suspicantur , nec norunt , aut non animadvertiscunt sermonis Græci .] At eam græcæ dictionis vim esse non abnuo . Quid si Trismegisti nomen antiquiori Ægyptiorum non græco sermone à primo scriptum fuit ? ceu graves , & docti viri lit-

sitteris prodiderunt his verbis: [Athenensem quendam Hermetis libros refert Cyrus lib. I. contra Julianum translatisse inscripsos Hermaicos. Unde constat eum non græca lingua, quæ tunc temporis non adeò erat in usu, verum antiqua Ægyptiorum scriptisse.]

Mihi præ cæteris eorum probatur sententia, qui censem hoc non Auctori magis probata de quo solus per ea tempora Hermes jure gloriari poterat. In opinio. hanc opinionem discessit Lactantius Firmianus lib. I. de falla reli. Lactantius. gione cap. 6. dum inquit: [Qui tametsi homo fuerit antiquissimus, dicitur etiam Trismegistus, adde ut ei multis probat. A smegisto cognomen imponerent] Isidorus: Ensis lib. 8. originum sic scribens: Isidorus. virtutum, multarumque artium nominatus est.]

npore floruit.

XIII.

, quo tempore Trismegistus im-
Ante Pharaonis imperium dixit
rius ter maximus sapiens Ægypt Suidas opin-
go cum multis annis ante Mosis
e renuisset Pharaon, ducentis ad
vates antecessisset, ac quod ne-
scriptis Trismegisti monumenta
uitate præcessissent. Nam cum
Ægyptum natus sit anno centesimo
uitus anno 7. ut diligens, & ac-
tor observavit ex sacro Genesis
præterea imperante Pharaone,
netem putat Suidas, in eas re-
flario tenetur Suidas afferere,
circiter elapsis seculis natum
ille ipse Rex fuit, qui Israëlem Pharaonis
cepit, ac in terra Gesen habitare nomen cuius
e appellari solitos fuisse omnes proprium o-
nos Cæsares nuncupantur, qui lim fuerit.
id commentum esse longa oratio.
Cyrill. Alex. lib. I.
ad ostentandam philosophorum
probantur. Ubi latè ostendit.

c. 8. ubi natum in Aegypto Mosem tradit, nec dum edito in lucem majori Mercurio nostri hujus Trismegisti avo. Idem copiosissime prosequitur Justinus Martyr apologia 2. pro Christianis ad Antonium Pium Imperatorem, dum inquit: [Antiquior enim Moses etiam omnibus historicis, qui apud Græcos floruerunt,] quod repeatit sub finem ejusdem apologiæ illis vocibus: [Ut autem intelligatis &c.] Fusus etiam in idem argumentum differuit oratione parænetica ad gentes, in qua hoc solum probasse, & contendisse videtur tota orationis serie. Huc, meo judicio, ea spectant, quæ Clem. Alex. prodidit vetustissimus, ac æque doctissimus Clemens lib. 6. stratum, cum inquit: [Dum præstantissimi philosophi pulcherrima ex iis, quæ sunt apud nos, dogmata sibi vendicarint, iis se veluti Euseb. Cæf. jactant, & gloriantur.] Præterea, hujus veritatis strenuus fuit propugnator Eusebius Cæsariensis in libris de præparatione Evangelica passim, præcipue tamen lib. 10. cap. 3., quod de antiquitate Mosis, & Prophetatum inscribitur. Quibus addi possunt ea, quæ Eugubinus lib. de perenni philosophia 7. cap. 8: in eandem planè sententiam scripta reliquit: [Omnia enim scriptorum judicio, & omnibus rationibus, Moses est omnium qui scripserunt, antiquissimus. Nec Chaldæorum, aut Aegyptiorum, vel Græcorum, & Phœnicum, quæ sunt vetustissimæ nationes, habetur scriptor ullus fuisse Mose vetustior. Quin ille Mercurius ter maximus Aegyptiacæ theologiæ pater post Mosem temporibus enumeratis invenitur Mercur. Tr. floruisse. Observatumque est à Græcis theologis, eum etiam meras etiam dictio- dictiones Mosaicas, ubi & ipse de creatione scripsit, usurpasse. nes meras mutuo accep- Duo sunt, qui vetustissimi omnium, quos veteres Græci philo- pit. phi secuti sunt, ceu theologiæ principes, Zoroaster apud Persas, Trismegistus apud Aegyptios, & mox. His autem duobus, si quis ætates enumeret, per multos annos Mosem invenerit antiquior.]

Vera opin. Sine dubio igitur credendum est, quod posterior tuetur opinio, cui præter allata Sanctorum Patrum, Marsilius Ficini, Favidentii, aliorumque scriptorum testimonia, illud etiam fidem adjungit, quod in 12. dialogo Pymandri Sybillarum mentionem faciat Trismegistus, qui de immortalitate, ac supra cætera animalia hominis dignitate loquens ait: [Huic enim soli ex omnium viventium genere Deus ipse congregatur, nocte quidem per somnia, die crebrius per portenta, per quæ omnia sibi futura pronunciat per aves, per intestina, per spiritum, per Sibyllam,] & tamen Sibyllas longo post Mosen tempore vaticinatas esse scimus, una duntaxat excepta, de qua suo loco latius.

Moses quot annis Mercurio verius. Quod si roget alter, quot anni à nativitate Mosis ad ortum Trismegisti fluxerint, probabiliter conjectando (cum punctum annorum summam assignare difficillimum sit, nulla hanc temporum successionem docente historia) putarim centum quinquaginta circiter annos transiisse. Hermes enim ab Athlante, qui suppar Mosi fuit, quarto generationis loco constituendus est, commodiè autem quartæ

quarta Athlantis, & Promethei generatio in hanc ætatem cadere potuit. Trismegistus igitur natus est ab orbe condito anno bis millesimo quingentesimo circiter quadragesimo, ab ortu autem Mosis anno centesimo quinquagesimo, & obitu ejusdem anno trigesimo, si, ut BB. Cyrillus, & Augustinus docuerunt, septimo Mosis anno natos Prometheum, & Athlantem faciamus. Quamvis juxta Cæsariensem plures anni fuisse compariantur, quibus Hermes Mose posterior fuit. Etenim Mosis, & Prophetarum antiquitatem ex vetustissimis historicis astruens Eusebius, appositis Africani verbis ostendit, post excusum Ægyptiacæ servitutis jugum, quo Judaicæ gens premebatur, annos quatuor & nonaginta præteriisse, antequam solis lucem aspiceret Prometheus, qui fuit Synchronus, & frater Athlantis superioris Mercurii avus. [Primo ait Ogygis anno, à quo usque ad primam olympiadem mille ac viginti fuisse ostendimus, exitus Judæorum ab Ægypto factus est,] & mox quibusdam interpositis, [post quatuor, subdit, autem & nonaginta annos Prometheus fuisse à nonnullis dicitur.] Mosem autem octogenarium fuisse, cum ex Ægypto populum eduxit, sacræ Scripturæ genarius extestatur auctoritas: at quadraginta annorum spatio Hebræorum Dux vixit (perenit enim Moses ad ætatem duntaxat centum viginti annorum) abierat igitur è vivis Moses ante Promethei, & Athlantis ortum annis quinquaginta quatuor, quibus si adjicias centum quinquaginta, post quos Hermetem, qui quartus ab Athlante, & Prometheus fuit, genitum jure arbitrari possumus, reperies ab obitu Mosis ad ortum Trismegisti quatuor supra ducentos annos fluxisse, cum ab ortu ejusdem ad tempus, quo natus est Hermes, trecenti quatuor & viginti fuerint.

Ex his Simplicii audacia manifestè comprimitur, qui Mosem ab Ægyptiis theologiam, & cætera dogmata de Dei majestate, quæ in suis sacris libris habet, mutuatum esse impudenter asseruit.

Hermes quo tempore vi-xerit.

Moses octua-

rat, cum po-

pulum de-

Ægypto edu-

xit.

Vixit Moses

120. annis.

Simplicii te-
meritas refel-
litur.

Apud Eug-
l. 5. de peren-
ni phil. 6. 82.

*Confutata Genebardi opinio de tempore, quo floruerit
Trismegistus.*

C A P . X X I V .

Nostram hanc de antiquitate Trismegisti opinionem aversatur Genebrardus Chronologæ lib. 2., dum tradit, ab orbe opino de anno condito 3830. ante Christi Domini adventum 303. & ab urbe condita anno 426. vixisse Trismegistum; cuius opinionis hæc sunt firmamenta. Quod apud recentiores duntaxat Trismegisti Argumentum mentio fiat. Ad hæc, in operibus Pymandri, & Asclepi sibyllarum Genebrardi. meminit Trismegistus, at multis post Mosen seculis sibyllæ floruerunt. Deinde multa de Æsculapio tradit, qui non adeò vetustus est. Tandem, Jamblico auctore, centum & decem millia bibliorum idest cartharum è papyro de rebus divinis, & naturalibus con-

scriptis Trismegistus; ad hanc autem nostram ætatem papyri usus refertur. Hæc, mea sententia, non Mose superiorem, ut aliqui falsò arbitrati sunt, sed posteriorem ætate Trismegistum fuisse per vincunt. Cæterum fallitur sine dubio Genebrardus, cum è vetustissimorum scriptorum numero rejicit Trismegistum, qui omnium, qui post Mosen scripsere vetustissimus, & antiquissimus fuit, aucto-ribus Tertulliano, Clemente Alexandrino, & Cyrillo, Lactantio Firmiano, Marsilio Ficino, Gentiano Herveto, Hannibali Rossello, Coquæo & aliis multis. Rei hujuscce veritas illustrior evadet, si objectis argumentationibus occurramus. Ait enim Genebrardus in testem à solis recentioribus adduci Trismegistum; ergo recens Genebrardi sententia. scriptor, Genebrardo auctore, censendus erit Plato, dum hujus regis, qui Thayt, seu Theut in Phedro, & Philebo, dicitur meminit, quemadmodum Clem. Alexandrinus primo stromatum docet: [Plato in Phedro meminit Regem Ægyptium, & Thayt, seu potius Theut, sicuti & in Philebo, ubi sic legitur. Sive Deus aliquis, sive divinus homo, qualis apud Ægyptios Theut fuisse fertur;] eo autem nomine dictum Trismegistum alibi annotavimus. Ergo recentes doctores dicendi erunt antiquissimi Patres Origenes, Clemens Alexandrinus, & ii omnes, qui illius testimonio in Gentiles utuntur. Ergo recens erit Tertullianus, qui adversus Valentiniacos ob antiquitatem Trismegistum omnium physicorum magistrum,

Lactantius lib. 1. divin. instit. cap. 6. & præceptorem appellat, & Lactantius, qui antiquissimum hominem, quem Ægyptii Thaut appellant, esse refert, & illius testimonium divino testimonio simile ob nimiam vetustatem esse arbitratatur. [Sed prius unum proferam, quod est simile divino ob nimiam vetustatem, & quod is, quem nominabo ex hominibus inter Deos relatus sit,] quem postea fuisse Trismegistum pluribus prosequitur. Amplius, si Salvatoris nostri adventum 303. annis duntaxat anteivit Trismegistus, igitur posterior Platone 120. annis fuerit necesse est, Platonis enim ætatem ante assumptam Christi naturam 423. fuisse omnibus omnium doctorum calculis probabimus; at qua ratione æmulatum Trismegisti scientiam, ejusque disciplinæ studiosum fuisse Platonem verum erit, quod secundo de anima capite docuit Tertullianus? [Quia plerosque auctores etiam Deos existimavit antiquitas, ne dum Divos, ut Mercurium Ægyptium, cui præcipue Plato adsuevit.] Mitto innumera Augustini Eugubini testimonia, quibus è Trismegisti fontibus omnem Platonis philosophiam emanasse contendit. Illud autem, quod è Sibyllarum mentione à Trismegisto facta eruitur, proh Deum immortalem. quam frivolum est argumentum. Nam licet pluribus seculis post Mosen plerasque floruisse Sybillas verum sit, (qua de re suo loco) haud tamen inficiari potest Genebrardus, quin vetustissimæ aliæ sibyllæ extiterint, qualem memorat fuisse Lactantius Erithræam Ilio adhuc superstite in terris degentem. [Quintam Erithræam, quam Appollodorus Erithræus affirmat suam fuisse civem, eamque Grajicis petentibus Ilium yaticinatam & peritoram esse Trojam, & Homericum

Tertullian.

Sibylla anti-qua.

rum mendacia scripturum.] Quid? assentiente Genebrardo, Orpheus, ut qui inter Argonautas cum Tyndaridis, & Hercule navigavit, vetustissimus, & æqualis ipsorum Deorum putatur, atqui illo vetustior Phrygia sibylla fuit, ut Clemens Alexandrinus habet:
 [Neque verò is solus (Moses) sed etiam sibylla dicitur Orpheo antiquior. De ejus enim cognitione, & de iis, quæ ab eo prolatæ sunt, responsis multa dicuntur, & cum esset Phrygia appellatam esse Dianam, & cum ea ad Delphos accessisset cecinisse.] Atque memorem hic optarim Genebrardum ejus quod ad anuum orbis conditi 3150. edidit, asserens Homero, & aliis antiquissimis scriptoribus multa ætate superiores sibyllas memorari. Ad hæc, non paucorum est opinio, etiam Noe temporibus Sibyllam floruisse, de quo latius suo loco, si Deus dederit. Nec fortioris est roboris argumentatio ex Æsculapii nomine ducta. Principio enim, utrum ille, quocum loquitur Trismegistus fuerit, qui Periclidis ætate vixit, incertum est; præterea cum Apolline, seu Phæbo progenitus sit Æsculapius, falsorumque Deorum vetustissimus Apollo nominetur; cur non etiam Patris vetustatem proxime sequi potuit Æsculapius? Ad extremum, quidquid Jamblici valeat auctoritas, ni papyri usus pyri voce, carthularum quæcunque genera scribendis litteris op- portuna intelligantur, manifestæ falsitatis reus est Jamblicus, ^{cum} antiquus. papyrum, cuius nunc viger usus, post ortum Salvatoris nostri nati sint homines, quo tamen nec dum humanis spoliis induito jam pluribus ante seculis floruisse Trismegistum quis est adeo rerum ignarus, qui nesciat? Deinde, quo loco offendit Genebrardus, Jamblicum consignasse litteris ista, quæ ipse de papyro tradit. Mihi certè non prorsus negligenter Jamblici monumenta pervolventi hujusmodi nihil occurrit unquam. Novi equidem hæc haberi, ac legi in Jamblico, ubi de mysteriis Ægyptiorum, atque Chaldaeorum agit, Jamblicus. capite, quod inscribitur: *Opinio Ægyptiorum de Deo, atque Diis.*
 [Mercurius ipse tradit viginti millibus voluminibus, vel sicut Menetus recenset, tradit voluminibus triginta millibus, itemque sex Opera Trismillibus & quingentis atque viginti quinque, & in eis perfectè megisti ex omnia demonstravit, & post pauca. Quæ Mercurius præponit Diis Jamblico. Æthereis, Empyreis, cœlestibus, componens de Empyreis libros centum, totidemque de Æthereis, mille de Cœlestibus] at ubi in hoc Jamblici testimonio papyri mentio est, ubi bibliorum è papyro adumbrata, vel etiam obscurè involuta notio, quam Genebrardus tamen in suæ opinionis fulcrum protulit. Probabilissimum igitur, ac prope certum maneat, quod de Mercurii antiquitate capite superiori probatum est. Quamvis Joannes Jacobus Friesius vetustio-Jacobus Friesius anno 2430. & ante Salvatoris adventum anno philosoph. 1532.

Nec illud pro clausula capitis' hujus in præteritis relinquendum Anton. Pos- est, quod de libris à Mercurio Trismegisto, ut Jamblicus memo. sevinus lib. 1. rat, scriptis, quidam annotavere. Arbitrantur enim ea, quæ Jam. Bibliothecæ blicus p. p. c. 18.

Adversus
Possevinum
defenditur
Jamblicus.

Eugubinus
De perenni
ph. l. 1. c. 15.

blicus juxta Trismegistam doctrinam tractat citato loco , non satis cohærere cum iis , quæ in Pymandro , & Asclepio docet Trismegistus , quod tamen falsum esse agnosco ex iis , quæ ibidem Jamblicus , enumeratis libris , quos ediderat Trismegistus , ex ejusdem sententia statim adjicit ad hunc modum scribens : [Primus Deus ante ens , & solus pater est primus Dei , quem gignit manens in unitate sua solitaria , atque id est superintelligibile , estque exemplar ipsius , quod dicitur sui pater , sui filius , uni pater , & Deus verè bonus . Ille enim major , & primus , & fons omnium , & radix eorum , quæ &c.] At qui ista cum iis contulerit , de quibus in Pymandro , & Asclepio agit Mercurius , ne eadem esse is fateatur necesse est . Possevini autem testimonium , qui dixerat à Mercurio universam Ægyptiorum sapientiam , aut verius insipientiam , & perfidiam ortum habuisse , atque etiam proposuerat ea , quæ de libris à Mercurio conscriptis narrat Jamblicus , est hujusmodi . [Sanè verò adhuc à pluribus dialogi duo Pymander , & Asclepius leguntur ab Mercurio Trismegisto conscripti , &c. sed quæ in Pymandro , & Asclepio leguntur , valdè abhorrent à scriptis , quæ de Mercurio Jamblicus attulit .] Maneat igitur vetustissimum hunc fuisse Ægyptiæ Theologiæ antesignanum , & principem , ut longa , & accurata oratione variis vetustissimorum scriptorum testimoniis firmata probat Eugubinus , quem curiosus harum rerum lector videat .

*Quod Trismegistus agnoverit supremi numinis naturam ,
& perfectiones : quodque eas mortalibus
sapienter explicaverit .*

C A P . X X V .

Trismegisti
elogium .

Fuisse excellens , & propè divinum Trismegisti ingenium cui libet fidem facient ea , quæ de illius placitis statim enarraturi sumus . Adeò enim vera sunt , adeoque alta , ut mirari satis pro dignitate non possim , quia ratione vir inter idololatras natus , & eruditus naturali mentis intelligentia affecutus sit , quæ fidei lumine nunc illustrata mortalis tarditas vix capit . Is enim non longioribus dialogis Pymandri , & Asclepi universam fermè theologiam strictim complexus est . Posuit enim ob mentis oculos Dei majestatem non obscurè contemplandam , ejusdemque nomina , prærogativas , seu attributa . Trinitatis arcanum agnovisse videtur ; immo de angelorum ordinibus , ruina , felicitate bonorum , malorumque miseria , & suppliciis differuit ; & ne quid in eo desideres , propheticō veluti quodam spiritu afflatus cecinit superstitionum Ægyptiacarum ruinas , Jesu Christi Salvatoris adventum , novæ religionis exordium , futuri judicii , & resurrectionis mysterium , & cetera fermè præcipua , quibus Christianæ fidei cultores ad capescen-

scendam beatitatem instruuntur. Quæ omnia, cum magnam vim habeant, ad cognoscendum hujus magni philosophi finem, qualis fuerit, consentaneum est, ut diligenter perpendantur, quo secundum feramus judicium de sempiterno ejus præmio, aut suppicio.

Et sanè Pymandrum, & Asclepium intuenti mihi nulla relinquitur dubitandi ratio, quin ea de vero Deo scientia prædictus fuerit Hermes, quæ saluti necessaria erat. Principiò enim unam Dei naturam, qualem theologi asserunt omni ex parte absolutam, infinitisque perfectionibus constantem primo Pymandri dialogo hisce vocibus pronunciavit. [Sanctus Deus pater omnium, Sanctus Deus, cujus voluntas à propriis potestatibus adimpletur; Sanctus Deus, qui suis familiaribus innotescit; sanctus es, qui verbo cuncta constitisti, sanctus es, cujus imago est omnis creatura; sanctus es, quem numquam natura creavit; sanctus es omni potestate validior: sanctus es omni excellentia major; sanctus es omni laude melior;] at quid est Deum esse parentem universorum, imaginem totius naturæ, verbo cuncta constituentem, à nulla natura creatum, omni potestate validiorem, omni perfectione excellentiorem, omnibusque creatæ naturæ laudibus meliorem, quam dari supremi unius numinis naturam rerum omnium dominam, illimitata potestate pollentem, æternam, perfectissimam, rerumque omnium perfectiones in se excellentissimo modo continentem, quæ perfectiones Dei simpliciter simplices usitato nomine dicuntur? Immò fuisse Hermetem egregium immensitatis Dei apud cæteras gentes præconein libet confirmare, adductis in medium tribus Trisinegisti sententiis, quarum prima ad Tatium filium sic habet. [Deus sanè totius expers invidiæ per singulas mundi particulas ubique splendet;] & ejusdem Pymandri 11. cap. [Omnia sunt in Deo, inquit, non tamquam in loco posita. Locus enim corpus est immobile, atque ea, quæ posita sunt, motu carent,] & rursus paucis interjectis [Cogita, addit, singula continentem, cogita nihil esse, quam incorporalis natura capacius, nihil velocius, nihil validius, ipsumque esse omnium capacissimum, velocissimum, potentissimum.] Et capite septimo Asclepi sola mentis intelligentia Deum concipi posse docens, hanc eamdem Dei immensitatem prædicat. [Itaque hæc tenus intelligitur à nobis mente sola intelligibilis summus qui dicitur Deus, rector, gubernatorque sensibilis Dei (idest mundi) ejus, qui inse complectitur omnem locum, omnem rerum substantiam, totamque gignentum, crescentiumque materiam, omne quidquid est, quantum est.] Dignas sanè fidelis viri de supremi numinis perfectionibus sententias, & ei ipsi notioni affines, quam altiori lumine illustratus D. Isidorus Hispalensis, notionem hanc Dei circumscribens, his verbis attulit. [Immensitas divinæ magnitudinis ista est, Isid. lib. sent. ut intelligamus eum intra omnia, sed non inclusum, extra omnia, quid sit Dei sed non exclusum, & idèo interiorem, ut omnia contineat, idèo immensitas. exteriorem, ut incircumscripta magnitudine sua omnia includat.] Et licet non minus veram, quam sanam de divinis perfectionibus cogni-

Dei naturam,
quonodo
confitetur
Hermes.

Immensitas
Dei ex Tris-
megisto.

cognitionem haberet Hermes , vedit tamen , qua erat ingenii perspicacitate , non satis pro dignitate hoc modo divinam majestatem explicari : unde facilius , ac tutius , quid Deus non esset , quam quid esset , tradere se posse arbitratus est : noverat enim creati intellectus acumine , & a quid sit , quove modo se habet Deus , sed quid , & quo modo non sit , ut dogma fert theologicum , facilius cognosci posse , quare sciscitanti Asclepio quid Deus esset , corporis rebus enumeratis , respondit [Deum nihil esse eorum . Quidam vis omnium horum causa sit , praesens quidem cunctis , praesens etiam unicuique nec quidquam permittit non esse] (nempe eorum , quae sunt) verum quia hac respondendi ratione Asclepii animo nec dum satisfecerat Hermes . [Quid igitur ait , inquit Asclepius , Deum esse aliquando ? Cui Trismegistus : Deus profecto mens non est , ut vero sit mens causa est , nec spiritus , sed causa , qua spiritus extat ; nec lumen , sed causa , qua lumen extitit .] An clariora hujus veritatis Trismegisti testimonia desideras ? audi quid de

Pymand. cap.

2.

Quid sit Deus difficilius quam quid non sit explicari potest.

Justin. Martyr. de Trismeg. sententia.

illo Justinus Martyr aduersus gentes , quae se Deum scire profitebantur , scriptum reliquerit oratione parænetica sub finem . [Quod si quis est , qui existimet se ab antiquissimis philosophis , qui clarissimi apud illos habitu sunt , rationem de Deo didicisse , is Hermetem audiat , planè , aperteque hæc loquentem . [Deum quidem intelligere difficile est , ut autem enuncietur , & exprimatur ab eo , qui etiam eum intelligere possit , fieri non potest .] Sic Justinus sententiam adducens Trismegisti , qui etsi incomprehensibilem Dei naturam satis exprimere se non posse profiteretur , duo hæc tamen haud reticenda silentio fassus est . Nempe quod Deus infinitum bonum non participatione , ut creatura , sed ipsa boni natura existat . Et quod Pater sit omnium , vi creationis , & continuæ propagacionis , qua universitatem , & omnia , quæ in ea habentur , non solum è nihilo excitarit , verum etiam perpetuo influxu conservarit , quem si semel subtraheret , pessum irent omnia , immò verius , ad

Cap. 2. Py- nihilum redigerentur . [Reliqui igitur , inquit , Dii cuncti immor- mand.

Deus secundum suam honorationem , sed ipsa sui natura . Una enim Dei est , ipsum scilicet bonum ,] & mox Patris rationem Deo meritissime accentuam vel potius fons bonum , inquit , bonique naturam esse pariter , & pulchri , potentis , natiatis .

sapientisque naturam ; in mundo solum boni nomen reperiri ; & dialogo 3. Deus omnium auctor est , efficiens autem omnia sibi similia reddit : & cap. 10. Deus , subdit , & Pater , & bonum , ò Tati , naturam eandem , immò eundem actum habent , hujus actus voluntas est , hujus essentia est , velle cuncta subsistere . Quod clarius etiam repetit Pymandri cap. 11. dum ita loquitur . [Suapte natura efficax est , vi propria operans versatur in opere semper existens , ipse quounque fuerit unquam . Si à quodam influxu suum ille subtraxerit , deficiente vita , in mortem corruent universa .] Quod perinde est , ac si cum theologis Hermes diceret , res omnes

omnes creatas non solum habere Deum effectorem, sed etiam conservatorem; quo nihil verius.

Verum secretiora etiam divinæ virtutis opera Ægyptius Hermes intellexit. Solus enim inter gentiles scrutatus est (quod etiam nunc fortassis in controversiam adduceretur, ni istud à Mose, cæterisque Prophetis nobis divinitus esset patefactum) rationem, & modum, quo isthac condita fuere: etenim Tatium erudiens ait, [universum mundum verbo, non manibus fabricatus est:] & in hymno primi dialogi, [Sanctus es, inquit, qui verbo cuncta constitueristi.] Quod etiam revocanda sunt, quæ paulo ante ex Divo Pymandro audierat Hermes, dum ab eo sciscitaretur, unde elementa manarent; intellexit enim ex voluntate Dei pullulasse, [quæ verbum complexa, pulchrumque intuita mundum ad ejus exemplar reliqua sui ipsius elementis, vitalibusque seminibus exornavit.] Admiratione verò dignum est, nec pio lectori celandum, quod non obscuris verbis adumbrasse, immò verius attigisse Hermes videtur mysterium, ei soli patefactum, qui è Christi pectore ineffabilia arcana hausit. Unus enim Joannes divino Spiritu plenus dicere potuit. [Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quod factum est, in ipso vita erat.] Quibus quām benè congruant ea, quæ Hermes litteris prodidit, audiat quæso lector. [In Deo omnia, quæ sunt, quæ siebant, quæ fierent in posterum in ipso vita esse, id esse pulchrum, id bonum, id Deus, id vita.] Quod disertis verbis confirmavit Asclepii cap. i. [Nam enim hoc dixi omnia unum esse, & unum omnia, ut quæ in creatore fuerunt omnia, antequām creasset omnia, nec immerito ipse dictus est omnia, cujus membra sunt omnia.] In eandem sententiam accipienda sunt, quæ dialogo 10. habet, dum inquit. [Quid est Deus, & Pater, & bonum, nisi ipsum esse horum omnium nondum existentium? Quia etiam existentia ipsa horum sunt, id Deus, id Pater, id bonum, cui nihil aliud ex omnibus applicatur:] Et tandem Pymandri capite 7. de rebus creatis loquens, [Nec Deus sunt hæc, ait, de quibus mundus est, idcirco non erant; sed in eo jam tunc erant, unde nasci habuerunt:] cui sententiæ ni vim inferre quis velit, fateatur necesse est, omnia in Deo antequam fierent, extitisse, & à verbo divino producta esse omnia juxta Trismegisti placitum, Divo Joanni, catholicæ veritati, sacrificisque litteris dubio In Biblioth. procul consentaneum, quod ut cætera perpendens Joannes Jacobus philosoph. Friesius, jure merito fallitus est divinam planè in Trismegisti libris sapientiam elucidare.

Pymand.
cap. ii.
Quæ facta
sunt in Deo
vita fuisse ait
Trismegist. ut
post modum.
D. Jo: Evan-
gelista.

Friesius
philosoph.

Miram esse de arcano Trinitatis mysterio Hermetis sententiam.

C A P. XXVI.

QUæ unius Dei infinitam naturam, & potestatem demonstrant Trismegisti decreta attulimus: proferenda modò sunt ea, quæ declarant in una ejusdem Dei natura Trinitatem personarum, quæ eo gratiora omnibus futura opinor, quem non rem omnes naturalis intelligentiæ vires longissimè superantem mortalibus ostendunt, veluti est in unitate naturæ trinitas personarum, quæ etsi nequeat humana ratione satis comprobari, eam nihilominus singulari Dei providentia gentilis iste philosophus adumbravit, ac certis quibusdam, ac determinatis nominibus expressit, quô catholici dogmatis, in quo religionis nostræ summa consistit, adversus gentiles haberemus testem apud eos grayissimum, quem non Trismegist. semel theologiæ patrem acclamarunt. Primò igitur Pymandri dialogo clarum istud edidit de Trinitate testimonium. Ait enim Py-

Pymandri. mander, qui Trismegisti præceptoris officio fungebatur; [lumen illud ergo summa mens, Deus tuus, antiquior, quam natura humida, quæ ex umbra effulsi: mentis verò germen lucens Dei filius.] Quid autem aliud est lumen intellectuale, mens, & Deus,

Filius Dei ex Trismeg. quam Deus ipse Pater prima sanctissimæ Trinitatis persona, quam non solùm humida natura antiquorem, sed veluti in fine primi dialogi docet, increatum appellat Trismegistus? [Sanctus es, in-

Patrem Dei quiens, quem numquam natura creavit.] Hic enim Pater Æter- appellat Tri-nus Trinitatis origo intellectus sui lumine, & fœcunditate germen smegistus. lucis, filium sibi coæternum, & consubstantiale generat, quam divinæ generationis rationem, ut facilius intelligeremus, mox sub-

Mentem, & verbum asse- rit in Dei na- meg. autem Pater Deus.] Si autem Pater Deus est, certè ob genitum filium pater est, quem Dei filium antè germen lucis, nunc autem Verbum Domini Pymander appellat: quo cum omnis theologorum schola sentiens, secundam Trinitatis personam allatis nominibus expressit, quæ Pymander usurpat. Etenim quô ejusdem naturæ cum Patre, eique consubstantialis ostendatur, Filius, ut coæternus, splendor, ut spirituali, immaterialique ratione genitus, verbum dicitur, quod cum summam naturæ unitatem possidere afferit his verbis. [Neque enim distant ad invicem, horum unio vita est;] non enim aliqua inter personas divinas naturæ distantia reperitur, cum una, & eadem planè sit. Porrò divinum hoc mysterium, quia intellectu difficillimum esse noverat Trismegistus,

Cognitio & propterea inquit Pymandri cap. 13. [Qui verò potest, oret, ut ternæ genera- generationem, quæ in Deo est, intelligat;] quasi dicere vellet. rationis divinæ O mortales, non vi naturalis intellectus, aut pondere humanarum precibus obti- nenda.

ratio-

rationum ; sed precibus à Deo tanti mysterii notitia quærenda est : Amplius Aeterni Patris, & Filii meminit eodem capite illis verbis. [At Pater omnium intellectus , vita , & fulgor existens hominem sibi similem procreavit, atque ei tamquam Filio suo gratulatus est, pulcher enim erat , patrisque sui cerebat imaginem :] in qua sententia Patris aeterni mentionem fecit , dum ait , at pater omnium intellectus , vita &c. Et filii , seu verbi , dum Deum Patrem homini , qui adoptione filius Dei est , tamquam proprio , naturalique filio gratulatum esse dicit . Hæc , & alia , quæ sumus allaturi , si diligentius perpendisset vir magnæ eruditionis Possevinus , cum loqueretur de duplici cultu , qui Dei imaginibus à catholicis exhibetur , non tam liberè protulisset , dè verbo Dei incarnato nihil apud Mercurium Trismegistum extare .

Cæterum quia allatæ hactenus ex Trismegisto sententiaz solum filium à Patre genitum memorant , nulla facta Spiritus Sancti mentione , à nobis sciscitari quispiam ipotest : num Hermes , ut Patris naturam & Filii generationem , sic Spiritus Sancti processionem agnoverit . Cui responderi posse videtur , haud ignorasse Hermetem tertiam Trinitatis personam , velut hæc ipsa Trismegisti verbæ loquuntur [mens autem Deus , utriusque sexus fœcunditate plenissimus vita , & lux cum verbo suo mentem alteram opificem peperit , qui quidem Deus ignis , atque spiritus nomen .] Qua Hermetis sententia nihil aptius ad explanandam Spiritus Sancti natu- ram desiderari potest : nam cum certissimo catholicæ fidei decreto constet , à Patre , Filioque fœcunditate divinæ voluntatis emanare Spiritum Sanctum , an non clarissimè istud docuit Trismegistus , cum Deum Patrem , cuius intellectus , & voluntas fœcundissima est , una cum Verbo suo mentem alteram opificem peperisse dixit ? quam ut eadem divina natura præditam esse ostenderet , Deum ignem , atque spiritum appellavit ; his enim nominibus apud sacros etiam doctores appellari consueville Paraclitum , quis est adeò sacri eloquii ignarus , qui nesciat ? Clarissimus verò est apud eundem locus ille in hymno dialogi 13. ubi sub vocibus vitæ , & lucis Deum Patrem invocans , duas alias sanctissimæ Trinitatis personas propriis nominibus nuncupat , dum inquit . [O vita , ò lux à Tres divinas vobis in nos benedictio currit , ò vita , totum , quod est in me , personæ à Trismegisto quibus nominibus exprimantur .]

Hominis
creatus à Deo

Lib. 8. Bi-
blioth. p. p.

Pymand.
cap. 1.

Processio Spi-
ritus Sancti
agnita vide-
tur à Trisme-

Catholicorum scriptorum, ac sanctorum Patrum testimonii ostenditur, Mercurium non ignorasse Trinitatem.

C A P. XXVII.

NE verò quod de Trinitate juxta Trismegisti placitum docui-
mus , commentitium , & à nobis plus æquo Ethnici philo-
sophi scientiam ex excellentibus factè excogitatum quis verear-
tur , statuimus hoc idem corroborare nonnullis antiquorum , ac re-
centiorum scriptorum sententiis , quibus Hermetem Trinitatis no-
titia præditum fuisse in propatulo omnibus fiat . Ponam igitur à
primo certam hujus rei sententiam , quæ est apud Suidam in lib.
Histor. verbo Hermes : in quo ab insigni , quam habuit de Trini-
tate , scientia , dictum Trismegistum afferit hunc in modum scri-
meg. à Trini- bens , [Appellatus est autem Ter maximus , quoniam de Trinita-
tis oraculo te edidit oraculum , dicens in Trinitate unam esse divinitatem his
dictum putat. verbis . Erat lumen intellectuale ante lumen intellectuale . Et erat
sempre mens , mentis luminosa , & nihil aliud erat , quam horum
unitas , & spiritus omnia continens . Extra hunc , non Deus , non
Angelus , non substantia ulla alia : omnium enim Dominus , & Pa-
ter , & Deus , & omnia sub ipsum , & in ipso sunt . Nam verbum
ejus perfectum existens , & secundum , & opifex lapsum in secun-
da natura , & aqua profunda prolificam fecit aquam .] Sic Sui-
das ex Trismegisto , cuius verba ob omnium mentis oculos Trini-
tatem ponunt ; qua autem via , quave ratione hæc de omnibus san-

Cyrill. lib. 1. Etissimæ Trinitatis personis intelligi possint , audiat lector ore B.
agnovisse Trismegistū Trinitatem putat. Cyrilli Alexandrini , qui hoc ipso Hermetis testimonio contra Ju-
lianum per partes explicato adductus , agnitam ab Hermete Tri-
nitatem afferit his verbis . [Omnino enim est Dominus , & Pater ,
& Deus , & fons , & vita , & veritas , & lux , & mens , & spi-
ritus , & omnia in ipso , & sub ipso sunt . Nam mentem quidem
de mente , sicut ego reor , filium dicit , & sicut lucem de luce .
Meminit autem & Spiritus , qui omnia continet , neque autem
Angelum , neque Dæmonem , neque aliam quandam naturam , vel
substantiam extra divinam eminentiam esse fidam dicit , sed sub ipsa
omnia , & per ipsam esse definit] hactenus ex Cyrillo , qui , non-
nullis interpositis verbis , prosert in medium de Spiritu Sancto Her-
metis testimonium , in quo Asclepium erudiens , Spiritum divinum
Spiritus Di- ait esse concedendum . [Hoc Spiritu , de quo sæpè dixi , prius
vini effectus omnia opus habent . Omnia enim portat secundum dignitatem ,
ex Trismeg. omnia vivificat , & alit , & à sancto fonte producitur , adjuvans
Spiritu , & vita omnibus semper existens secundus . Unum esse
igitur novit illum , & existere in propria subsistentia , & omnia
vivificare , & alere , & sicut ex sancto fonte Dei , & Patris pro-
du-

du&um ; procedit enim ex ipso secundum naturam , & per filium
suppeditur naturæ .] Sensit idem D. Damascenus Hermetis su-
presso nomine , dum nonnullos gentilium aliqua Trinitatis notitia
præditos fuisse docet . Quis autem in hoc mysterio quoquomodo
innuendo acutior ? Adscribam h̄ic pro eadem opinione B. Augusti- S. Aug.
ni locum , qui lib. de quinque hæresibus adversus Judæos adducens
Hermetis testimonium , quo in divinis esse verbum agnovit : sic
habet . [Deus , inquit , Hermes , & omnium factor Deorum , se-
cundum fecit Dominum ,] & post pauca , ut ostenderet , quod di-
xerat , rursum dixit . [Quoniam hunc ergo fecit primum , & so-
lum , & uolum . Bonus autem ei visus est , & plenissimus omnium
bonorum . Quantum plenissimum Joannes Evangelista dicat , & de Jo: 1.
plenitudine ejus nos omnes accepimus gratiam pro gratia] & mox :
[Quem , ait Augustinus , primo factum dixit , posteà unigenitum
appellavit , item alio loco sic dixit . Filius benedicti Deus , atque
bonæ voluntatis , cuius nomen non potest humano ore narrari .] Specul. hist.
Similis est Vincentii Belloacensis de primis duabus personis sanctis. cap. 10.
simæ Trinitatis ab Mercurio agnitis sententia . Augustinus Steuchus Aug. lib. 1.
Eugubinus in libris , quos de perenni philosophia conscripsit , ean-
dem de Trinitate scientiam Trismegisto accenset pluribus in locis ,
cujus verba , ne lectori tedium pariant , consultò omittimus . At
præclaram Marsilii Ficini attestationem pertransire nec possum , nec Marsiliii Fici-
debeo : is enim in suis commentariis , quibus Mercurii Pyman- ni , de cogni-
drum elegantí latinitate à se donatum illustravit , hunc in modum tione Trini-
de recondita Hermetis scientia loquitur . [Et si pleniū desideras , tatis quā ha-
& fas est viris ante verbi carneum velum tantum divinæ cognitione buit Trism.,
ascibere , vidi Filium ex Patre nascentem , & Spiritum ex Pa- testimonium.
tre , Filioque miro modo procedentem . Cum dixit , mens autem
Deus utriusque sexus secunditate plenissimus , vita , & lux cum ver-
bo suo mentem alteram opificem peperit .] Favet etiam Hannibal
Rossellus super commentatione citati ouper Hermetis testimonii .
Immò recens quidam sacræ paginæ interpres in eum locum . Invisi Cornel. à La:
bilia Dei &c. Trinitatis mysterium Hermetem attigisse arbitratur , pide.
cum dixit (quod etiam nunc quæro) . Monas genuit Monadem , &
in se reflexit amorem , hoc est Pater genuit Filium , & Pater , &
Filius se se invicem amantes spirant sanctum Spiritum . Quamvis
cogitet Cornelius , Mercurium hoc non ex Aegyptiacæ , sed He-
braicæ theologiæ fontibus hausisse . Sed de Trismegisti testimonio
quid tradat S. Thomas p. p. q. 32. a. 1. ad 1. notum arbitros . S. Thomas.

*SS. Patrum inenarrabilem Filii Dei generationem afferentium
testimonia, & Auctoris, de Trismegisti cognitione,
quam de Trinitate habuit, judicium.*

C A P. X X V I I .

CÆterum in ista quæstione una hæc à nobis objicitur pergravis, nec reticenda difficultas. Quæ hujusmodi est. Si eosque progressam arbitramur Hermetis scientiam, ut intransnaturalem Trinitatis lucem mentis oculos conjicere potuerit: Qua ratione vulgo afferitur, mysterium Trinitatis propalata duntaxat Evangelica veritate hominibus patescunt? nulli enim mortalium antea concessam fuisse Trinitatis notitiam communis Eccle-

Popul. Hebr. siæ sensus declarat: quin immò Hebrei, qui sacræ doctrinæ interignarus Tri- pretes, & custodes, hæreditario jure illis concesso divinitus, erant, nitaris.

adèd Trinitatis ignari fuerunt, ut in Deum injuriosum, ac divinæ naturæ contemptorem, & blasphematum Christum duxerint scindentes vestimenta sua, cum se Dei Filium appellaret? Quid si temerarios, & audaces nimium S. Irenæus eos arbitratur, qui post Virginis partum divinam generationem scire se posse profitebantur, quid de iis hominibus in lubricoso, ignorationisque caligine plenissimo Hermetis seculo viventibus affereret, qui se Trinitatis inenarrabile sacramentum enarrare præsumerent? Sed Irenæi verba

S. Irenæus Lib. 2. adver- audiamus: [Irrationabiliter autem inflati, audaciter inenarrabilia sus hæref. c. Dei mysteria scire vos dicitis,] & mox: [Generationem enim inenarrabilem existentem nemo novit. Non Valentinus, non Marcion,

neque Saturninus, neque Basilides, neque Angeli, neque Archangeli, neque Principes, neque Potestates, nisi solus, qui generavit, Pater, & qui natus est Filius. Inenarrabilis itaque generatio ejus cum sit, quicunque nituntur generationes, & prolationes enarrare, non sunt compotes sui, ea, quæ inenarrabilia sunt, enarrare promittentes.] Mentis igitur captum, & furiosum Hermetem faci-

Inenarrabilis Trinitatis na- mus, (si Irenæo fides habenda est) dum Trinitatis propalatorem apud Gentiles, & Idololatras populos fuisse putamus. In eandem tura.

sententiam, generationis divinæ seriem ignorare se, ultrò cedens

S. Ambros. Ambrosius, hæc habet: [Mihi impossibile est hujus generationis Lib. de fide scire secretum, mens deficit, vox silet, non mea tantum, sed An- ad Gratianū. gelorum. Licet scire, quod Filius natus sit, non licet discutere quo modo natus sit. Illud negare mihi non licet. Hoc quærere metus est.] Favent cæteri Patres Athanasius ad Epictetum. Justi-

Sanctorum Patrum sen- nus in dialogo, quem cum Tryphone habuit, Cyrillus lib. 1. the- tentiæ.

sauri cap. 5. Joannes Chrysostomus hom. 4. in Matthæum, Basilius sermone de Christi generatione sub initium, cuius hæc sunt verba: [Ad ineffabilem illam gloriam configio, fateorque divinæ generationis modum non posse nec mente comprehendendi, nec oratione ho-

hominum explicari;] quibus addi potest Eusebius Cœfariensis demonstrationis Evangelicæ lib. 5. cap. 1. qui hæc ipsa à Patrum sententiis nullo modo aliena prodidit: [Quale utique habetur, quod Dei amicis promissum est, quod oculus non vidit, nec incor hominis ascendit (ut S. ait Apostolus.) multo priùs supra omnem cogitationem ferantur, ac neque dici, neque denominari, neque intelligi, nec animo concipi possunt, quæ ad primam unici Filii Dei generationem pertinent. De quo sanè nihil habemus amplius, quod dicamus, aut cogitemus, quām illud. Generationem ejus quis enarrabit?] Huc ad extreūm spectare videtur illa B. Dionysius Areopagitæ sententia, qua p̄cipit de altissimis Dei mysteriis nihil inquirendum, ni ad istud divina nos eloquia invitent: cœlest. Hier. [De substantiali, secretissimaque Deitate, neque dicere quicquam, neque cogitare præsumendum est aliter, quām sacra eloquia piè, admodumque castè nobis tradiderunt.] At quo modo Hermes, qui castitatem Scripturæ sacræ, aut non novit, aut certè non custodivit, Trinitatis mysterium potuit attingere? Sentiebant videlicet sancti Patres esse supra humanum captum recondita divinitatis mysteria. Et quamvis non ignorem, allata ex Patribus testimonia eō duntaxat spectare, ut doceant, inenarrabilem, humanisque mentibus obscuram esse divinæ generationis rationem, cum ea nulli creatæ rei similis existat. Ex quo non redarguitur Hermes, qui non abstrusum divinæ generationis modum assignare, sed generationem ipsam astrarere voluit; non propterea tamen Filii à Patre. Æterno nativitatem sub humanam intelligentiam cadere posse arbitrandum est, cum æquè captu, intellectuque difficilis sit generatio ipsa, ac generationis ratio, ni verbum caro factum generationem suam nobis aperuisset. Hinc factum reor, ut sancti Patres solam generationis viam ineffabilem attestarentur, cum dari generationem in divinis ex ipsa Salvatoris voce jam nimis clarum foret. De hac eadem difficultate, si Dominus dederit, cum de Platone loquemur, cætera, quæ lector desiderare potest, adducemus.

Ego ut lectorem meæ cogitationis participem faciam, cum primæ opinionis auctoribus partim consentio, partim dissentio: iti-
mens & sen-
tia. Auctoris
sententia.
Trismegistus
tem.

Affentior Cyrillo Alexandrino, cæterisque primæ sententiae patronis, Hermetem ea tractasse de Deo, quæ facile in arcanum Trinitatis quadrent, quæque catholicam veritatem pro- ea tractavit
piùs tangant, si, ut nos fecimus, interpretari ea benignè quis ve- de Deo, quæ lit; at non ita planè Mercurio concesserim eam de divina celsitu- facile de Tri-
dine sententiam, quæ primum novi testamenti firmamentum est, cari possunt;
cuique cætera religionis nostræ dogmata innituntur, & quæ etiam ignoravit ta-
nunc, secuta jam Christi Domini revelatione, lumine fidei, quām men Trinita-
intellectus creati virtute verius cognoscitur. Ad quod inconcusse-
sustinemus vel hoc uno argumento ducor, quod Trinitatis arca-
num intelligentiam non modò rationalem, verū etiam Angelicam
longissimè vincat, ceu citati Patres testantur, reique ipsius excel-
lentia declarat: unica igitur Trinitatis cognoscendæ via relinqu-
tur,

tur, qualis revelatio est, quam Pagano homini concessam esse arduum est opinari. Qui philosophicam rationem desiderat, qua probetur, non posse à mortali intelligentia cognosci Trinitatem, Doctorem Angelicum consulat, qui p. p. q. 32. a. 1. ut solet, rem istam ingeniosè ostendit, contrariaque argumenta, quæ fieri possunt, dissolvit.

Negare tamen non debet posterior sententia, Hermetem nonnihil de Trinitatis arcano innuisse, ac clarè eam, quæ in Trinitate est, personarum distinctionem propriis nominibus explicasse, licet fortassis alterius Caiphæ instar, quod ignorabat, caneret, altissimæ veritatis semitam exprimens his vocibus, quibus re ipsa Trinitatis de Trinitate mysterium explicatur, sicuti ea, quæ hactenus ex Mercurio patuerere, non obscuro mihi sunt arguento, quibus adjicienda sunt, quæ

*Mercur. ve-
lut alter Cay-
phas pleraq;
de Trinitate*

S. August. B. Augustinus contra Faustum Manichæum in hanc sententiam prolib. 13. c. 25. dididit: [Sibylla porrò, vel Sibyllæ, & Orpheus, & nescio quis Hermes, & si qui alii vates, vel theologi, vel sapientes, vel philosophi gentium de Filio Dei, aut de Patre Deo vera prædicti, seu dixisse, perhibentur, valet quidem aliquid ad Paganorum veritatem revincendam: non autem ad istorum auctoritatem amplectendum, cum illum Deum nos colere ostendimus, de quo nec illi tacere potuerunt, qui suos congenitiles populos, idola, & Dæmonia colenda partim docere ausi sunt; partim prohibere ausi non sunt;] cuius testimonii verba illa, cum illum Deum &c. sententiam nostram clarè illustrant: sensus enim illorum est, Paganorum sapientes compulsose esse fateri eam majestatem, quam idolis addicti, defruere.

*Reparandam hominum salutem Filii Dei Incarnatione:
Hominis, & Dæmonis lapsum; extremum judicii
diem futurum: Mortuorum resurrectionem:
Probos felici vita beundos: Improbos
æternis gehennæ incendiis plectendos
esse, docuit Hermes.*

C A P. XXXIX.

Trismegisti de unitate, & perfectionibus divinæ naturæ, ac de Trinitate personarum theologiam perpendimus, sequitur recto ordine, ut qualem ille imbiberit de cæteris religionis nostræ mysteriis opinionem indagemus, & quamvis infinitæ proponendum de Christo, hominibus, & Angelis dubitandi occasiones offeri possent: nos tamen de nobilioribus, ac de iis duntaxat, quæ hujus capituli titulum fecerunt, agemus, relinquentes cætera studiosis doctrinæ Trismegisti lectoribus ex Pymandro, & Asclepio haurienda. Humanam naturam semel à Dei Filio assumendam, ut innu-

innumeris, quibus preminut, infirmitatibus, ac miseris ignorantiæ, tristitia, ac cupiditatis mederetur, cecinit Hermes in eo dialogo, quem cum Tatio habuit. Etenim posteaquam obiter de humana regeneratione inter eos sermo incidit, exarsit illico Tatus incredibili desiderio nescendi, quinam regenerationis fundamenta jacere posset, quod ut à Trismegisto obtineret, sic eum alloquens orditur: [Dic age quis est regenerationis auctor?] Ad quem Trismegistus: [Dei filius homo, inquit, unius voluntate Dei.] Vo-
luntatem enim Dei nostram perditionem dolentis, causam fuisse, cecinit Regius vates illis vocibus: [Sacrificium, & oblationem noluisti: corpus autem adaptasti mihi. Tunc dixi ecce venio, in capite libri scriptum est de me, ut faciam voluntatem tuam Deus] cuius voluntatis meminit Trismegistus, qui rei novitate, & excellentia motus, ejusmodi esse mysterium protulit, quod non docetur, sed pio silentio colitur. Pellendas tamen humani intellectus tenebras, & pravas voluntatis cupiditates vel ex hoc uno regenerationis mysterio palam edixit Trismegistus Tatium filium. erudiens, ut cap. 13. Pymandri patet.

Quid memorem perfectam, quam de homine cognitionem habuit Trismegistus? factum enim illum ad similitudinem sui creatoris militudinem perinde ac divinus Moses tradidit Dialogo 12. [Maximè verò omnium immortalis est homo, qui Deum capit, qui divinæ conformatur essentiæ.] Immò hominem ex duplice natura compactum esse testatus est, altera mortali, & corruptioni obnoxia: immortali altera, ob spiritalem animum, quem substantialem hominem appellat. [Quandoquidem solus homo ex universis terrenis animalibus duplicitate naturæ censetur, mortalis quidem propter corpus, immortalis autem propter hominem ipsum substantialem: immortalis enim est, & cunctorum arbitrium obtinet;] cuius sententia postrema pars imperium illud in animalia declarat, quod Protoparenti nostro Deus ipse post conditum orbem concessit. Verùm quia fuit homo legis divinæ ruptor [in harmoniam, inquit Trismegistus, lapsus, periclitatus servus effectus est.] Nempe cum in honore esset non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis, hincque moriendi necessitatem contraxit.

Quòd si cognoscere velis, quid in corporis dissolutione eventum sit, audi Pymandrum hunc in modum ratiocinantem. [Primum quidem in corporis materialis resolutione corpus in alterationem labitur, species, quam antea habuerat insensibilis delitescit in posterum, motum otiosus habitus Dæmoni conceditur, atque dimittitur, sensus corporei partes animæ facti suos in fontes refluant, aliquando in suos actus iterum resurrecturi;] tunc videlicet cum redintegratis omnibus partibus, quæ humanæ naturæ fuerunt, immortalis reviviscet homo, ut mox ex adducendis Trismegisti sententiis clarum fiet.

Nunc enim de extremo judicio, quod mortuorum resurrectionem præbit, Hermetis dogmata occultanda nou sunt, quandoquidem

Incarnatio
Trismegisto
cognita.
Psaltes.

Homo ad si-
militudinem
Dei creatus
ex Trismeg-
Pymandri.

Cap. 1. Py-
man. Animā
hominis im-
mortalem a-
gnovit Tris-
meg.

Resurrec-
tione
mortuo-
rum Trismeg-
isti fassus est.

ita clarè luctuosam illam, ac terribilem iræ divinæ ultimam diem in oculos ingerit, ut legisse videatur, quæ postmodum Vindex ipse Judicium generale ex Tri- noster in Evangelicis historiis futura prædictum; ad quæ mente re-Imegisto Py- volvenda mecum lector adesse non gravetur. [Expleto, inquit man. c. i.

Hermes, circuitu omnium, cum omnijum finis advenerit; volente Deo, solutus est nodus;] idest mundus, qui nodi instar creatæ universa complectitur, & paulo post: [Nam cuncta utriusque generis animantia una cum homine dissolventur;] quod si clariora ruris futuri judicii, rerumque ac prodigiorum in eodem futurorum testimonia cupis. [Resolventur, inquit, in quo extabant monimenta, admonitiones artifiorum labi, generationeque carnis humanæ, tabefactis siquidem sementibus fructuum, opificisque naturæ, & artis] & mox post narratos eventus miserrimæ illius diei, addit [tunc terra non constabit, mare non navigabitur, nec cœlum astrorum cursibus; nec syderum cursus constabit in cœlo.] Et paulo post [cum hæc cuncta contigerint, inquit, dò Asclepi, tunc ille Dominus, & Pater Deus primi potens, & unus gubernator mundi intuens in mores, facta voluntaria, voluntate sua, quæ est Dei benignitas, vitiis resistens, & corruptelæ omnium errorem revocans, malignitatem omnem vel alluvione (uti Noe temporibus contigit) diluens, vel igne consumens (veluti fert communis de ultima orbis devastatione Patrum, & theologorum opinio) vel morbis pestilentialibus.]

At quoniam extinctis animantibus, evangelico testimonio, futuram humanæ carnis reparationem planè constat, ideo Hermes, ac si Evangelicam seriem sequeretur, reviviscentis carnis mysterium recenset sic cum Asclepio loquens: [Ad antiquam faciem Deus mundum revocabit, ut mundus ipse adorandus videatur, & tanti operis effector, & restitutor Deus ab omnibus, qui tunc erunt, frequentibus laudum præconiis, benedictionibusque celebretur.] Quo autem palam omnibus esset, quid intelligerer nomine antiquæ faciei, ac totius universi renovatione, protinus adjecit: [Hæc est mundi genitura cunctarum scilicet reformatio rerum bonarum, & naturæ ipsius sanctissima, & religiosissima restitutio peracto temporis cursu.] Allatæ sententiaz affinem, & similem sententiam habet Trismegistus in tertio dialog. Pymandri, dum de renovatione, seu resurrectione agens inquit: [Omnia reviviscent vetera necessitate, & renovatione Deorum, cursusque circuli numerosæ naturæ,] quæ ob infinitam quasi personarum multiplicitatem numerosa meritò nuncupatur. Sed nullibi luculentius, meo judicio, hanc sententiam, de qua agimus, exposuit Hermes, quam 1. Pymandri cap. ubi post explicatum lacrymosi illius diei finem, Deum voce sua

Vox Dei hominibus ad vi- extintos mortales ad sempiternam vitam revocantem his verbis in- ducit: [Extemplo verbo suo clamavit, pullulate, adolescite, tam revocan- propagate universa germina, atque opera mea.] Hanc Hermetis tis.

Rossell. su- de resurrectione sententiam scitè, & eleganter, ut assolet, expla- per cap. 1. nans Hannibal Rossellus: [Extemplo, hoc est, inquit, in ictu Pymandri. oculi,

oculi, ut Apostolus testatur 1. ad Cor. 15. in novissima tuba, caner enim tuba, & mortui resurgent incorrupti, cuius autem tuba futura sit idem explicat Apostolus ad Thessalonenses 1. c. 4 In voce Archangeli. Pullulate, surgite, qui in terra pulvere frustis, ad vita officia exercenda properate, vosque insuper homines, quibus mentis portio concessa est, genus cognoscite vestrum, vestram naturam immortalem considerate, amorem corporis mortis causam esse scite. Rerum omnium naturam perdiscite.] [His dictis providentia per fatum, addit Hermes, harmoniamque] hoc est, ut Rosellus intelligit, per ordinatissimam rerum seriem [confluavit mixtiones generationesque commescuit.] Et ecce, quam probe consentiant, quæ de resurrectione tradit Hermes iis ipsis sacrosanctæ Ecclesiæ dogmatibus, quibus de hominum resurrectione instruimus.

Quamquam mira, & Christiano homine non digna minus censem ea, quæ perfecto, & completò resurrectionis opere bonis, malisque hominibus à supremo Judice retribuenda esse vedit Hermes, qui universam resurgentium multitudinem in duplex genus dividens: in bonum, quod homines omni peccatorum fœditate imminentes continent, & in pravum, quod scelerum labore inquinatos amplectitur, docet illos bonis omnibus cumulandos: hos autem Dæmonis arbitrio permittendos, à quo meritas poenias luant. Hermatis verba hic adscribam. [Demum qui se ipsum cognoverit, bonus, quod est super essentiam, consecutus est, qui verò corpus amore complectebatur, is oberrat in tenebris, mortis mala sensu percipiebat.] Immò deteriora eis infligenda supplicia aperte scribit in Asclepio: [Et mundanis fluctibus in diversa semper æternis poenis agitata raptabitur, ut in hoc obsit animæ æternitas, quod sit immortali sententia æterno judicio subjugata.] Et in 10. Pyramandi suppliciorum naturam, atrocesque dæmoniorum poenas affligans, quales futuræ sint: [Mens, inquit, cum Dæmon, (non natura, sed poena) efficitur, ad obsequium Dei jubatur igneum capescere corpus, inde in animam transfusa nefariam eam flagellis veberat peccatorum.]

Vixque hominum status conditionem ea pariter declarat Trismegisti sententia, cuius 1. cap. Pyramandi hæc sunt verba: [In primis scire te oportet, animum purum, & ab omni labe peccati purgatum ad Deum accedere posse: infirmum verò, atque impurum ab eo quam remotissimum esse.] Attexere etiam libet quæ in Asclepio prodidit, quæ etsi ad peculiare judicium uniuscujusque immortalis animi, cum terrenum corpus exuit, attineant: quia tamen perbellè faciunt ad ostendendam finalem æterni Judicis sententiam, hunc in locum accommodari jure merito possunt: [Cum fuerit animæ, inquit, à corpore facta discessio, tunc Asclepi, arbitrium, examenque meriti ejus transiliat in tummi Dæmonis potestatem (hic namque apud Deum scelerum accusator à sacris litteris appellatur) isque cum piam, justaque præviderit, in suis officiis in damnatos.

Præmia bonorum, & malorum supplicia quam pulchritudine à Trismegisto expressa.

competentibus locis manere permittit. Si autem delictorum illitam maculis, vitiis oblitiam viderit, desuper ad ima deturbans procellis, turbinibusque aëris, ignis, & aquæ sèpè discordantibus tradet.] Concludam ad extremum hoc caput egregio ejusdem Hermetis testimonio, quo felicem bonis exitum, perpetuamque beatitudinem pollicetur Pymandri cap. 1. sic scribens: [Tunc sanè animus harmoniæ motiones exutus ad optatam naturam revertetur, vim propriam habens una cum iis, qui illic sunt. Patrem (Aeternum) laudat, ipsi quoque in potestatum numerum se conferunt (ad reparandas enim potestatum, & Angelorum ruinas destinatos esse homines communis Ecclesiæ sensus est) effectique potestates (non natura, sed similitudine, & consortio) Deo fruuntur.] In quo uno summa sempiternæ, & consummatæ felicitatis ratio constat.

Quòd Trismegistus morum integritatem cum insigni de rebus divinis scientia miscuerit.

C A P. XXX.

Verùm missa hæc faciamus, quæ excellentem, & reconditam Hermetis scientiam nimis clarè vel nolenti explicant, & de moribus, innocentiaque ejusdem, si qua fuit, differamus; hæc enim adeò pernecessaria est veram felicitatem cupienti, ut nihil ei scientiarum omnium thesauri profuturi sint, ni comitem, ac sociam pietatem, & innocentiam habeat. Nam sicut fieri non potest, ut quis sine fide, ac earum rerum, quæ ad salutem obtinendam exiguntur, scientia, Deo gratus sit, ita repugnat prorsus, ut scientia, & fides bonis operibus destituta divino amore digna censeatur; hærent enim, ac mutuo nexu ita inter se duo ista implicantur, ut alterum sine altero inane sit prorsus, & ingratum. Vis indissolubilem nodum hunc agnosceré, pervolve animo illa B. Pauli verba. [Si linguis hominum loquar, & Angelorum, charitatem autem non habuero, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & noverim mysteria omnia, & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem, itaut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum;] ea est charitatis ad beatorum sedem acquirendam necessitas.

z. Cor. 13.

Pietas, & vita innocentia operibus Pymandri, & Asclepii hunc in locum transferam, omnibus fidem facient. Verùm quia uniuscujusque pietas, & religio erubet, & colliga Deum maximè versatur, indagemus, si placet, quanta fuerit in Hermete harum virtutum excellentia, ut securum de illius moribus judicium feramus. Primo enim capite Pymandri, posteaquam Mercurius de Deo altissimè philosophatus fuerat, mox totam capitum tractationem terminat suavi, ac dulci hymno, in quo iis laudem

dum præconiis Deum effert, quæ Christianam sine dubio pietatem redolent: Modò enim suppliciter Deum precatur, ut orationes suas exaudiat: modò virtutem, & robur ad laudabiliter operandum, ut sibi impartiatur, exorat; nunc sui cordis munditiam, & puritatem petit, aliquando etiam amore proximi ardens, ut sibi, ac cæteris divinæ cognitionis, & gratiæ tantillum donetur, enixè flagitat; nunc à falsis opinionibus, quæ à recto scientiæ, & virtutis tramite homines defletere cogunt, liberari à Deo petit; quæ non obscura pietatis, & religionis Trismegisti sunt argumenta, ab eodem hisce vocibus expresa: [Sanctus es, quem numquam natura creavit.

Sanctus es omni excellentia major. Sanctus es omni laude melior.

Excipe verborum sacrificia sancta ab animo, & corde debito tibi manantia; Ineffabilis solo silentio prædicandus ab eo, qui fallacias veræ cognitioni contrarias declinavit. Annue, corroborata me, at-

que hujus gratiæ participes effice eos, qui in ignorantia versantur, cognatione quidem mihi fratres, tibi autem filii. Ipse Pater es ve-

nerandus, homo autem tuus sanctitate una tecum potiri desiderat.] Sic Trismegistus, qui Asclepii cap. 6. non solùm ea, qua tenemur,

ratione Deum coluit, sed etiam qua via ab aliis rectè, sanctèque colendus sit, docuit his verbis: [Simplici enim mente, & anima

divinitatem colere oportet, ejusque facta venerari: agere etiam Dei voluntati gratias, quæ est bonitatis sola plenissima.] Nempe fuerat assensus, quod Legislator ipse Moses Hebræis præcepérat,

dicens: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c. At quid mirum, Hermetem leges de dilectione divina perinde ac Mo-

sen tulisse? qui eo usque pietatis evectus est, ut Evangelicis docu-

mentis non modo se ipsum, sed etiam alios instruere sollicitus fue-

rit. Etenim Tatium filium erudiens evangelicam dubio procul sen-

tentiam, quæ corporis, rerumque terrenarum despicientiam per-

suadet, protulit ad hunc modum scribens: [Nisi o fili tuum cor-

pus oderis, te ipsum amare non poteris; quam primum vero non sententia pie-

te, sed Deum ipsum dilexeris, mentem protinus consequeris, hanc tatis, & ca-

denique nactus, scientiam è vestigio nancisceris.] Quis autem non tholicæ veri-

agnoscit hoc consentaneum esse illi Salvatoris decreto: Qui amat sententia plena.

animam suam perdet eam: qui vero odit animam suam propter me

in vitam æternam custodit eam. Cujus veritatis causam mox Tatio-

Hymnus

Trismeg. ad

Divinam

laudem.

Qua ratione

Deus colen-

dus sit ex Tri-

smegisto.

Trismegistus

sententia pie-

tatis, & ca-

tholicæ veri-

tatis plena.

Evangelico

decreto simi-

le Trismegi-

sti decretum,

juxta illam Salvatoris nostri sententiam. [Nemo duobus Dominis servire potest.] Quod si hanc doctrinæ Christianæ, sanctiorisque

disciplinæ normam, quam difficillimam esse insignes sanctitate viri experti sunt, quæque consummatam virtutis perfectionem habet,

assensus est Hermes, quid tam arduum, quidve ad mores confor-

mados tam exquisitum esse poterit, quod vel hac una duce virtu-

tis

eis præstantia obtinere, ac nancisci non valuerit Hermes ? qui corruptos ætatis suæ hominum mores, grassantemque in omnes rerum divinarum ignorantem non semel deplorans, precatur homines, ut viræ illecebras, carnisque oblectamenta fugiant: seque ordinent in Deum, qui veritatis fons est, dum inquit: [Respirate jam, respire, ad fontem vitæ recurrite, illumque, qui vos introduceret in

Trismegist.
ad Deum.
confugien-
dum esse te-
statur.

Status Bea- ibi nullus ebrietate delirat, sed omnes sobrii vigilant, atque men-
tòrum à Tri- tis oculis eum, qui videri vult, acutius intuetur. Is nec auribus
smegisto de- percipitur, nec cernitur oculis, nec sermone profertur: sola mens
scriptus. eum prospicit, sola mens prædicat.]

Possem integros tractatus confidere, si omnia, quæ in publicam gentilitatis utilitatem edidit Hermes, quæque ad vitæ sanctimoniam, morumque castitatem pertinent, persequi vellem: at quoniam paucula hæc, quæ attigimus, pro instituti nostri ratione sufficiunt: venio ad id, quod in hoc opere præcipuum est.

An Hermes, quantum ex doctrina, & illius gestis conjici potest, Beatorum felicitatis particeps esse possit.

C A P. XXXI.

AC quæro: Num Hermes salutem consecutus sit: hujus enim rei investigandæ gratia, ea, de quibus hucusque differui-
mus, à nobis commemorata sunt, quo ex illis sempiterna-
præmia, aut supplicia Hermetis venaremur. Et beatitatis quidem præmio donatum Hermetem illud declarat, quod iis excelluerit,
Quid ad exter- quæ ad Patriam necessaria esse docet Apostolus: [Accedentem-
nam salutem enim, inquit, ad Deum oportet credere, quod est: & quod inqui-
acquirendam rentibus se remunerato est;] at veri numinis naturam, quæ in-
requiratur. remunerandis benefactis, ac puniendis sceleribus æque solicita est,
passim ea, quæ ex Pymandro, & Asclepio prolata sunt, contestan-
tur. Quid si nec fidem suam Hermes mortuam, ac irritam esse
passus est? quippe quam morum probitate, ac justis naturæ operi-
bus ornaverat, veluti superiori capite latius probatum est. Am-
plius. Scitum est B. Dionysii Areopagitæ illud. Aliquos omni ex
Dionys.
Lib. Cœlest.
Hierar. c. 9. genere homines Angelorum cura, & illustratione eductos, ac in-
structos cœlitibus ascribi consuevit ab ipso mundi exordio; quem
autem magis idoneum huic muneri Mercurio vere Ter maximus
Ægyptiaca ex gente fingere possumus? qui illius seculi quoddam.

Orig. hom. sapientiæ, & probitatis prodigium fuit. Ad hæc, Origenes Ada-
24. in cap. 26. mantius de Hermetis dogmatibus hæc litteris prodidit: [Multi
Genes. enim philosophorum unum esse Deum, qui cuncta creavit, scri-
bunt.

bunt. In hoc consentiunt legi Dei. Aliqui etiam (ut Hermes) etiam hoc addiderunt. Quod Deus cuncta per verbum suum , & fecerit , & regat , & verbum Dei sit , quo cuncta moderetur . In quo non solum legi , sed etiam Evangelii consona scribunt :] Quæ autem tuthor ad Patriam via reperiri potest , quām Evangelicæ doctrinæ semita , quam tenuisse Hermetem scribit Origenes ? Cujus sententiæ astipulator fuit B. Augustinus , qui hæc de Trismegisti S. Aug. lib. 8. decretis scripta reliquit : [Multa quippe talia dicit de uno vero de Civitate Deo fabricatore mundi , qualia veritas habet .] Certe B. Cyrillus Dei cap. 23. Alexandrinus ex Hermetis doctrina , ceu ex officina , depromptis nonnullis , & telis , & machinis , an non demolitus est hæretorum prava dogmata , quæ noxias in plurium animis radices fixerant ? An non magni hujus viri sententiam adducturus , ea præfari voluit , quæ magnam Hermetis laudem continent ; dum memoria , & omnium sermone digna censet , quæ de illo enarratur erat : [Jam , inquit , memoria , & sermone dignum existimo Ægyptium Hermetem , quem & Ter maximum nominatum esse dicunt , cum adeò Julian. observaretur ab eis , qui illo tempore vivebant , ut sicut quibusdam videtur , assimilaretur illi , quem ex Jove , & Maria fabulæ natum fixerunt .] Sic Cyrillus , qui protinus persimilem , immò eandem cum Mosis doctrina scientiam jugiter tractasse Hermetem scribit . Si autem diligens Mosaicæ doctrinæ observator , & discipulus is fuit , similem etiam una cum præceptore suo doctrinæ mercedem , quæ salus animorum est , eum percepisse non immerito putandum erit , quippe ex gentilicia stirpe satus non gentilitiam , sed divinam legem æmulatus est . Ad quam toto cordis affectu adspirasse Hermetem testis est Vincent. Belloacensis , qui ex eodem hæc habet haud dissimilia illi Apostoli sententiæ . Cupio dissolvi , & esse cum Christo . [Hæ sunt summæ , ait , intentiones Dei , cum gratiæ aguntur à mortalibus hominum adorationibus , & laudibus , & obsequiis , cœlo cœlestes delectantur . Nos piissimis votis optamus , si divinæ placet pietati , ut nos mundana custodia absolutos superioris partis naturæ restituat , ex hoc est merces pia sub Deo diligenter cum mundo viventibus .] Quæ Hermetis desideria proximè attingere Sanctorum , ac religionis nostræ piorum virorum studia , & vota nullus est , qui non videat . Tandem pro salute Trismegisti aperta est D. Damasceni auctoritas , qui suppresso nomine Trismegisti tota oratione habita pro fidelibus defunctis , assecutum beatitatem eum tradit , qui ea de rebus divinis scientia prædictus fuit , quam nos in Mercurio reconditam vidimus . Trismegisti errores .

At hæc ipsa capita , quæ aliquam salutis Trismegisti spem mihi injecerant , in vehementem desperatæ salutis suspicionem rursus trahunt , dum falsa veris illum miscuisse , justaque ac sancta injustis , impiisque operationibus fœdasse reperio . Et variis quidem errorum tenebris illa ipsa implicuisse , quæ veraciter docuerat , secundum caput operis Asclepii , per se loquitur : in quo duo Cacodæmonum genera assignans autumat , alterum esse eorum , qui naturam divi-

nam ita proximè afflicuti sint, ut similitudine, ac consuetudine à veris diis nihil fermè distent; alterum eorum, qui sui status, & propriæ naturæ dignitatem retinuerint solius hominis amore capti. Utrisque autem Dæmonibus tantum effectricis virtutis tribuit, ut fieri non posse existimet, quin humanæ species figuram sibi connotalem recipiant, ni eis auxilium Dæmones præstent: quos tamen impotentes esse ad quantumvis peregrinam materialem formam producendam communi suffragio theologorum constat, quibus figuramentum semper visum est allata Dæmonum distinctio, (si de veris Dæmonibus strictè sumatur) quippe quos omnes iræ divinæ, æternisque Gehennæ incendiis asterratos Salvator noster non semel docuit. Verum in turpiora lapsus est Hermes, qui gentilium somniis delectatus, & traditæ olim à se veritatis oblitus non unam tantum divinitatis naturam, sed plures fingit Usiarchos, substantialesque

Duo Dæmoniorum generata.
Plures dari putavit divi nitates Trif megist. principes, quos Deos appellat cap. 8. ejusdem Asclepii, insuper fortunæ, & casus vim admittit, quorum nullam esse virtutem quis fidelium dubitate potest? Præterea cap. 10. Soli, & Mundo divinos honores tribuit: utrumque enim veræ divinitatis particeps esse arbitratur. Amplius cap. 13. Parcarum Clotho, Lachesis, & Antropos propugnator est, quas sub uno fati nomine usurpat. Ad extremum, ut innumeros hujus generis errores referre supersedeam, penultimo capite Asclepii summo cœlorum vertici præficit quendam Deum, qui cuncta prospiciat: cæteræ verò parti alios Deos rectores esse: & tandem terræ, & maris Dominum somnian esse Jovem Plutonicum: quorum partim ficta aperte, partim effutita temere nullus est Catholicorum, qui nelciat.

Tres Parcæ.
Idola & statuas coluit Trismeg. Quid? hos Trismegisti errores graviori suppicio dignos efficit mirum illud, & ardens insane desiderium, quo flagrans statuas, & idola ementia religione ita coluit, & ab aliis omni studio sic collenda edixit, ut numquam satis pro dignitate ea commendasse, ac laudibus in cœlum extulisse sibi videtur: quorum ruinam, casum, & interitum præsentiens sic conqueritur, ut copiosas è oculis lacrymas narratione sua Asclepium, quem tunc alloquebatur, dare coegerit. Etenim cap. 8. posteaquam statuas, quæ in templis Ægypti reperiebantur, pro veris diis habendas, ac cœlestibus honoribus cumulandas ostenderat; mox evertendas eas vaticinans, Asclepium earum casus deflentem his verbis inducit: [Quid fles o Asclepi, & his amplius, multoque deterius ipsa Ægyptus suadebitur, imbueturque majoribus malis,] & paucis interjectis. [Quoniam præscire, inquit, cuncta prudentes decet: istud vos ignorare fas non est. Futurum tempus est, cum appareat Ægyptios incastum pia mente divinitatem sedula religione servasse, & omnis eorum sancta veneratio in irritum casura frustabitur: è terris enim in cœlum recursura divinitas; linquetur Ægyptus, terraque, quæ fuit divinitatis sedes, religione viduata numinum præsentia destituetur, alienigenis enim regionem istam, terramque complentibus, non solùm neglegetus religionum, sed (quod est durius) quasi de legibus à religione,

Idolorū ruinam vaticinatur Hermes.
Idolorū ruinam vaticinatur Hermes. ne,

ne, pietate, cultuque divino statuetur, proscripta poena, prohibitio erit: tunc terra ista sanctissima sedes delubrorum, atque templorum sepulchrorum erit, mortuorumque plenissima.] Sic Trismegistus, qui deinceps futura prosequitur, quæ re ipsa Ægyptus sensit orto salutis hominum vindice.

Quocirca benignè potius, quam veraciter apud Marsil. Ficin. Lazareli sententia exploditur. Lazarelus hæc vaticinia, quibus idolorum ruinam iniquo animo ferens Trismeg. Salvatoris adventum nunciavit, cuius merito, & potestate gentium simulachra contrita sunt, ad sensus mysticos trahere conatur, quæ non de Deo, non de Salvatore, non de Spiritu Sancto, non de Martyrum passionibus, ut ille arbitratur, sed de solis idolis cultor, & sacerdos ipse idolorum Trismeg. intelligenda nimis manifestè explicavit. Si quis autem proprius cupit nosse, quo pacto ad analogiam revocet Lazarelus ea, quæ tradit Hermes de statuis, & simulachris, lapidibus, virtute idolis desuper inditæ, Marsilium Ficinum consulat, qui brevi, apertoque sermone plenam Lazareli sententiam adducit.

SS. Patrum testimonia de æterno Hermetis supplicio.

C A P. XXXII.

Ego enim, qui desperatam prorsus reor Hermetis salutem, relicta Lazareli opinione, transeo ad Sanctorum Patrum testimonia, ex quibus miserum hujus regis, & philosophi exitum colligi posse video. Et in primis ianuit istud Beatus Irenæus, qui Hermetem callidum fraudis, doli, ac seductionis magistrum appellat, propterea quod suis figmentis bonos mores corrumperet, ac simplices quosque in fraudem tractos à veritatis semita abducebat, quod esse opus nequam, ac perditæ hominis justa supremi Iudicis condemnandi sententia, nemo est, qui ignoret. Verba Irenæi hæc sunt: [Hermes fraudolentia, seu seductionis verba, & subinvolutantes mores indidit eorum sensibus ad seducendos stultos hominum, ut credant figmentis eorum.] D. præterea Cyrillum Alexand. ref. cap. 37. in hanc nostram opinionem discessisse intelligo ex iis, quæ, Julianum oppugnans, de Trismegisto habet: quamvis enim eum Trinitatis assertorem faciat, idolatriæ tamen vitio laborasse, ac variis in rebus Mosaicis præceptis contraria tradidisse Hermetem ad hunc modum scribit: [Ille igitur Ægyptius Hermes, quamvis sacerdos esset, & ad idolorum tempa consideret,] at sempiterno interitu idolorum sacerdotes, & cultores puniendos divina lege sancitum est. Sed nullius Sanctorum Patrum illustrior est de perditione Hermetis sententia, quam B. Augustini, qui egregiè, ut mos ejus est, hoc, de quo agimus, prosequitur, ubi posteaquam ostenderat, Hermetem sic idolorum cultui fuisse addictum, ut ea in summo honore haberet, ac eorum eyversionem luctuosa prædictione prosequeretur.

Ad gehennam
damnatum.

S. Iren. lib. 2.
adversus hæ-

S. Cyrill. A-
lexand. lib. 1.
contr. Jul.

S. Augustin. lib. 8. de Civit. Dei c. 23. tur, statim judicii sui calculum de Hermetis moribus adjecit: [Erat enim, inquit Augustinus, de iis, de quibus dicit Apostolus, quod cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum, dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Et immutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & cætera quæ commemorare longum est;] moxque religionis nostræ auctoritati innixus concludit, æternis cruciatibus plectendos omnes cultores idolorum, qualis fuit Trismeg. [Et hoc erat, inquit, ante tempus, idest ante tempus judicii, quo æterna damnatione puniendi sunt (Dæmones, de his enim agit) cum omnibus etiam hominibus, qui eorum societate detinentur, sicuti religio loquitur, quæ nec fallit, nec fallitur, non sicut iste Hermes, qui omni vento doctrinæ hinc, atque inde perflatus, & falsis vera permiscens, dolet quasi peritoram religionem, quam postea confitetur errorem;] & paulo post: [Hæc, vana, deceptoria, perniciosa, sacrilega Hermes Ægyptius, quia tempus, quo afferrentur, venturum sciebat, dolebat.] Haec tenus ex Augustino, cuius efficacissimum aliud de eadem re testimonium adduci potest, quod ejusdem lib. 8. cap. 24. legitur; miram enim rursus Hermetis stultitiam coarguit, qui hinc confiteatur majores suos graviter errasse circa Deorum rationem, ac artem idola fabricandi, & inde hujus malæ artis interitum perpetuo luctu prosequitur. Verum quod hæc illustriora fiant, ponam verba Hermetis, mox Augustini centram adducturus: [Quoniam ergo, inquit Hermes, Proavis multum errabant circa Deorum rationem increduli, & non animadvententes ad cultum, religionemque divinam, invenerunt artem, Idola unde qua efficerent Deos. Cui inventæ adjunixerunt virtutem de mundi extiterat.

Idola unde qua efficerent Deos. Cui inventæ adjunixerunt virtutem de mundi natura convenientem, eamque miscentes, quoniam animas facere non poterant, evocantes animas Dæmonum, vel Angelorum indiderunt imaginibus sanctis, divinisque mysteriis, per quos Idola, & benè faciendi, & malè vires habere potuissent.] Sic Hermes Idolorum inventionem inter suorum proavorum errores meritò con-

Augu. cen- fura lib. 8. de Civit. Dei cap. 24. numerans. Nunc Augustini judicium audiamus: [Et tamen, ait ille, quod multus error, & incredulitas, & à cultu, ac religione divina aversio animi invenit, ut homo arte faceret Deos, hoc dolet vir sapiens, tamquam religionem divinam venturo certo tempore auferri. Vide si non, & vi divina majorum suorum errorem præteritum prodere, & invidia diabolica pœnam Dæmonum futuram dolere compellitur.] Dæmonum igitur amicus fuerit Hermes necesse est, qui diabolicam potestatem divina virtute de medio tollendam intimo animi sensu dolebat; non enim Dæmonum vices, nisi qui Dæmonibus obsequitur, dolere potest. Tandem August. per reliquum capitilis ingeniosa oppositione nonagesimum quintum Davidis canticum adducens: Cantate Domino canticum novum, cantate Domino omnis terra, id dolori, tristitia, ac lamentationibus Trismegisti objicit; sicuti enim Spiritu Sancto illustratus David exultans

trans sacram hanc cantionem composuit, dominus Dei ædificationis initium, depulsa jam captivitate, animo, & oculis intuens, ita è regione Hermes Dæmoniaca rabie impulsus antiquam idolorum habitationem è radicibus evertendam agnoscens, conqueritur, dolet, angit. Et quæ tandem de salute Hermetis spes nobis relinqu potest, qui dum viveret, divinos Soli honores tribuendos esse gentes in idololatriæ scelus trahens docuit? auctore Philastro, qui lib. de hæres. hæresi 6. de Sole loquens ait: [Quem Hermes ille vanus Paganus Trismegistus docuit, post Dominum omnipotentem, non alium nisi Solem debere ipsurn, & homines adorare, qui cum ad Celtarum provinciam præexistet, ipse eos dignoscitur docuisse, aut huic errori ut succumberent, eisdem suavis.] Quin perniciosa mortalibus figmenta excogitans Hermes, alterius prosemulator hæresis fuit, ut hæres. 55. tradit idem Philastrius: [Alia est hæresis, quæ pecudum, Paganorum vanitate, siderum diversa nomina profitetur, ut Hermes ille Trismegistus, qui vanus potius, quam magnus iudicandus est.]

Nunc eorum, quæ salutem Hermetis persuadebant, vim expendamus, quam exilem, & nullam esse, ostendere facillimum est. Non enim tenebrosum inferni carcerem Hermeti decernimus, quod quibus, quibus salus æterna comparari solet ex parte intellectus, cauererit, sufficienti enim ad beatitatem assequendam notitia prædictus fuit; sed tota damnationis causa profluxit è prava illius voluntate, quæ justo rationis judicio, unum Deum esse colendum, clarè ostendenti repugnans, non Deum verum, sed simulachra, quibus Dæmons inerant, venerari non erubuit. Ex quo secundum etiam eluditur; nam licet facilè credam, recti aliquando operis, morale que bonitate prædicti effectorem fuisse Trismegistum, haud tamen putarim opera illa fuisse ejos virtutis, quæ recto calle ad Beatorum sedes illum perduceret, cum turpiter, gravissimeque in ipsis naturæ principiis lapsus sit, supremi numinis honores idolis tribuens.

Neque divinæ consuetudinis, & munificentæ ratio, de qua Beatus Dionysius jure loquitur, Trismegisti salutis causam juvat, clamante Apostolo, infirma, & contemptibilia mundi eligere Deum, ut confundat fortia. Nemo ibit inficias, pleraque naturalibus, catholicis, divinisque decretis consona tractasse Hermetem: at numerperetuò, & inconcussè? Qui autem peccavit in uno factus est omnium reus; atqui in multis, ac præclarissimis religionis nostræ dogmatibus fecè peccasse Trismegistum palam est. Qua autem ratione allata B. August. auctoritas non proficit, sed oblitus potius neganti sententia, intelliget lector, si meditetur, quæ protinus August. codex habet in hanc sententiam: [Et nescio, quomodo illa obscuratione cordis ad ista dilabitur, ut diis, quos confitetur ab hominibus fieri, semper velit homines subdi, & hæc futuro tempore plangat auferri;] nempe via veritatis, quam agnoverat, excidens Hermes, veritatem ipsam, cordis obduratione, tenebris involvit. Ad extremum, B. Cyrillus laude Hermetem extulit eo, quod

Adea; quæ pugnant pro salute Hermetis responsio.

Aug. lib. 2.
cap. 24.

præclaram de Trinitatis mysterio edidisse videbatur sententiam, quæ è re Cyrilli tunc erat: at quid Trinitatis cognitio Hermeti conferre potuit ejusdem Trinitatis inimico? qui reverentia, & honoris notas Divinæ, Trinæque majestatis proprias Cacodæmoni, lignis, statuis, lapidibus affabre factis impertitus est? Merito igitur non præmiis Mosaicæ legis cultoribus statutis dignum, sed idololatriarum cruciamentis obnoxium Hermetem putamus.

Quo Doctore usus sit Hermes in decretis, quæ Christianam pietatem fermè redolent.

C A P. XXXIII.

S. Aug. lib. 8.
de Civ. cap.
23. & 24.

Beatus Augustinus memoratis antea locis Doctores Trismegisti Dæmonas arbitratur, dum inquit: [Sed tam impudenter dolebat Hermes, quam impudenter sciebat. Non enim hæc ei revelaverat Spiritus Sanctus, sicuti Prophetis Sanctis, qui hæc prævidentes cum exultatione dicebant &c. Huic autem Ægyptio illi spiritus indicaverant futura tempora perditionis suæ, qui etiam præsenti in carne Domino trementes dixerunt &c.] At cum ista August. sententia de vaticinatione, qua devastandum Dæmonis imperium Hermes cecinir, accipienda videatur, ad alias hujus nodi solutiones configiendum est, quæ injecto capiti titulo satisfaciant.

Hann. Ross.
Lib. 2. com. i.

Elegans, & accuratus Trismegisti doctrinæ interpres Hannibal Rossellus in divinam revelationem conjicienda arbitratur, quæ Hermeti, ac cæteris antiquæ theologiæ præceptoribus innotuere: [Quare, inquit, si quicquam antiquis illis revelatum est sapientiæ ducibus, id profectò ex divi Pymandri, hoc est divini numinis benignitate emanasse dubium non est, qui omnes cupit ad veritatis agnitionem pertingere, suique participes fieri.] In initio autem 1. lib. comm. 1. putat Trismegistum à Deo habuisse revelationem imaginariam, comm. aut 13. addit habuisse bonum Angelum, citatque illud, quod idem Mercurius ad Tacium ait: Ego fili bonum semper Dæmonem audivi dictantem, & mox solus ille, tamquam ipse pro me genitus Deus universa conspiciens in nos effudit oracula.

Lib. 6. Strō. Sed istud opinari arduum est. Clemens Alexandrinus abiit in eam opinionem, ut arbitraretur, dogmata, quæcumque fana, quæcumque pulchra, quæcumque justa ab Ethnicis philosophis tradita sunt, ex sacris Hebræorum litteris profecta esse, cum inquit: [Dum præstantissimi philosophi pulcherrima ex iis, quæ sunt apud nos dogmata sibi vendicarint, iis se veluti jaçtant, & gloriantur.] Sic Clemens, cuius testimonio innixus Euseb. Cæsar. lib. 13. de præparatione Evangelica cap. 7. hæc in eandem sententiam habet clariora:

[Quid oportet singula singulis conferendo longiorem esse: omnia, quæ apud Græcos, vel apud Barbaros, sive Poëtas, sive Philosophos rectius dicta sunt, apertissimè à Judæorum scriptura derivata sunt.]

sunt.] Sed quid plura? tam passim, tamque crebro in iisdem lib. Ethnicorum philosophorum loca cum sacræ paginæ locis conferens hanc eandem veritatem habet, & astruit Cæsar, ut in hoc uno comprobando totus fuisse videatur, ceu alias lectorem admonebo, ubi celeberrimi cuiusque decreta expendam. Omnia enim fermè Sanctorum Patrum vox communis est, mutuatos esse gentilitiæ philosophiæ duces è sacris litteris, quæ consona sunt veritati. Hoc nempe docuerunt præter citatos Justinus Martyr, Cyrus Alexan- drinus, Ambrosius, Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus, & ii, quotquot de placitis philosophorum aliquando dñuererunt; quo- rum sententias ideo nunc prætermittimus, quod cæ nobis mox ob- viæ futuræ sunt.

Illud interim, quod ad præsentem disceptationem spectat, teneo. Auctoris sen- Non unam semper, & eandem fuisse Trismegisto viam, qua, veri-tentia. tates ad catholicam religionem spectantes, attigit. Sæpe enim ipso naturalis luminis ductu affecutum Hermetem reor eas, quas ratio-nis judicium, ni penitus obcoœcum, ac spontaneis ignorantiae te-nebris circumfusum jaceat, præmonstrare solet, cujusmodi ea sunt, quæ naturalia præcepta nuncupamus. Quid enim causæ est; cur Hermes iste, qui fuit singulari vir ingenio, ad earum rerum scien-tiam non pervenerit, quæ vi ipsa naturæ panduntur. Quandoqui-dem, Psalmographo teste, divini vultus lumen, candorque veritatis Psal. 4: non in nos solum, sed in cæteros etiam omnes diffunditur. Sicut enim liberum hominis arbitrium vulneratum quidem, at non extin-ctum est, virtus Protoparentis: sic intellectus ignorationis vulnera quidem sensit, sed ignorationis caligine non omnino obrutus est.

Altiora tamen religionis nostræ arcana, quæ communis intelli-gentia vim effugiunt, quæque nisi Deo docente vix cognosci pos-sunt, è sacris litteris, divinoque afflato mutuatus est Hermes. In hanc classem refero ea, quæ de sanctis Angelis, de Dæmonibus, ris mutua-eorumque infelici casu; de extremo judicii die, de resurrectione mortuorum, de sempiterno beatorum ævo, de malorum supplicio, de Christi nativitate, deque cæteris hujusmodi in Pymandro, & Mercurius Asclepio scitè prodidit, quibus adjicienda sunt, quæ de reru[m] modo opus principio, & interitu meminit. Quis enim est sacræ historiæ Gene-sis adeò ignarus, qui oculis, & mente primum Pymandri caput lu-strans non animadvertiscat, eadem ferme ratione Pymandri opus exorsum esse Hermetem, qua Moses historicam Genesim narratio-nem pertexuit. Qua de re audiat lector Marsilius Ficini theologiæ, Marsilius Fi-philosophiæ, ac medicæ artis peritissimi sententiam: [In hoc pri-mo, inquit, salva semper religionis pietate, videtur Mercurius Mosaica mysteria tractare. Moses enim tenebras vidi super faciem abyssi, & spiritum Domini ferri super aquas: hic verò umbram horrendam in humidam naturam migrantem, quam quidem humili-dam naturam verbum Domini fovebat. Ille potenti verbo Domini cuncta creata nunciat. Hic verò verbum illud lucens, quod omnia illuminat, germanum mentis filium Dei esse asseverat, & men-tem

tem Patrem, & verbum mentis filium natura non distare; consubstantiale, inquit, erat, vidit & horum esse unionem.] Pro opinione nostra decertant ii Patres, quorum nomina paulo ante recensuimus: & licet non omnes eorum sententiae apertam Trismegisti mentionem faciant, in eum tamen vim, & robur suum habent, cum generatum philosophos omnes ab Hebræis dogmata sumpsiisse astruunt. Quod ni ita esset, qua ratione arcanae supremi numinis leges attigissent philosophi, quas vel divinus ipse Moses citra revelationem, non modo aliis explicare, sed nec capere quidem per se valueret, ut inconfesso est apud omnes.

Trismegist. Non improbabile etiam fuerit arbitrari Hermetem divinitus in aliqua etiam structum nonnulla fidei nostræ decreta calluisse: quandoquidem sa-
divino affla-
tis antea ostensum est, idololatris etiam hominibus altissima myste-
tu nosse po-
ria à Deo fuisse olim patefacta. Cur autem Trismegistum ab eorum
ordine secerinemus? quem divino duntaxat illustratu adumbratam
Trinitatis cognitionem habuisse ea conjectura ducor, quod è sacra
Mosis historia vix trahi posset Trinitatis notitia, cum peritissimi
Judæorum, ac in Mosaicis scriptis exercitatissimi, né per suspicio-
nem quidem mysterium istud attigerint unquam: licet diffusa jam
per universitatem Evangelii luce in lacro Mosis codice eas dictio-
nes observarint catholici, ex quibus Trinitatis notitia hauriri posse
videatur.

A Dæmoni- Dæmonas tandem alicujus veritatis cognoscendæ Hermeti aucto-
bus pleraque res fuisse B. Augustino assentior. Nonnumquam enim divina virtute
haufit,

coacti veritatem inviti pronunciant. Aliquando etiam (quamvis
mendaciorum parentes sint,) quam abhorrent, veritatem proficien-
tur, vel quo acrius à Deo puniantur ii, qui veritatem callentes, ni-
hilominus à tramite virtutis deviarunt: vel quo innumeris commen-
tis, ac mendaciis facilius assensuros mortales sibi persuadeant, si ali-
qua veritate allicantur: vel ad extremum, quo versutiis, ac nequi-
tiis suis, quibus fallunt homines, faveant: operis enim boni ex or-
dine suo effectores Dæmonas esse posse concedere non detrectant
theologi, si illud in malum finem ab illis referri afferatur, qua de-
re præterire non debo ego B. Augustini testimonium rem-
hanc nostram planè explicans: [Discretio, sanè difficillima est,
cum spiritus malignus, quasi tranquillus agit, ac sine aliqua vexa-
tione corporis, assūmpto humano spiritu, dicit quod potest: quan-
do etiam vera dicit, & utilia prædicat, transfigurans se, sicut scri-
ptum est, velut in Angelum lucis, ad hoc, ut, cum illi in mani-
festis bonis creditum fuerit, seducat ad sua.]

S. August.
De Genesi
ad litteram
c. 13. lib. 12.

FRANCISCI
COLLII
COLLEGII AMBROSIANI
DOCTORIS,
DE ANIMABUS PAGANORUM

LIBER QUARTUS.

D E

Orpheo.

Pittaco.

Homero.

Biante.

Numa Pompilio.

Cleobolo.

Thalete.

Periandro.

Solone.

Pythagora.

Chilone.

D E

O R P H E O.

*Orpheum Theologiae Græcorum fuisse principem, multa
præclarè tractasse de Deo, & de Verbo Divino,
Mundum divina potestate conditum docuisse.*

C A P. I.

A Brogato Atheniensium regno ex quorundam sententia Ab orbe con-
sub Judæorum ducibus claruisse Orpheum tradit in dito 2700.
historia Suidas, qui rursus alibi bellum Trojanum un- Ante Salva-
decim ætatis hunc vatem præcessisse scriperat, im toris adven-
merito, mea quidem opinione, quippe consequeretur tum 1622.
Orpheum Moyse vetustiorem tribus ætatis extitisse, quod tamen Suidas,
om-

Euseb. Lib.
io. cap. 3.
Pry. Evang.

Clem. Alex.
1. Strom.

Laftant.
Lib. 1. divin.
inst. cap. 5.
Jacob. Fris.

In Hist.
Orpheus pri-
mus apud
Græcos my-
steria divina
scrutatus.
Elias Creten-
sis.

Omnium scriptorum testimonio absurdum esse non semel demonstrabimus. Siquidem non plusquam octingenti circiter anni, Porphyrii testimonio apud Eusebium, fluxerunt à temporibus Mosis ad Trojanas calamitates: si ætas, centum annorum tractus hoc loco censeatur, jam trecentis annis Orpheus superior Moysè fuisse: at si accipiatur ætas pro eo tempore, quo hominis vita protenditur, certè si non Mose vetustior, saltem ei suppar, & contemporaneus putandus esset Orpheus, quod pari absurditate non vacat. Illud probabilius, veroque similius, quod idem Suidas voluit, puto, Orpheum ab Athlante sextum numerari: fuit enim Oeagri filius patria Thrax, (quamvis Clem. Alexandrinus Phœnicem eum putet:) quinto autem loco Athlantem consecutus est Oeager. Post Mercurium igitur Trismegistum statim floruisse Orpheus; recta quandoquidem generationis serie quinta in sede alibi post Prometheus, & Athlantem Trismegistum locavimus: [Orpheus, inquit Suidas, ex Libethris urbe sub Pieria filius Oeagri, & Caliopes. Oeager autem quintus ab Athlante fuit: ex Alcyone una ex filiabus illius, fuit undecim ætatibus ante bellum Trojanum.] Lactantius Firmianus non dubitat Orpheum æqualem Deorum, ac vetustissimum appellare, Deos autem gentium, cuiusmodi Hercules fuit, multo juniores Mose fuisse vel ex eo constat, quod Hercules in Jovis honore circa Olympiam Eleæ regionis urbem ludos eos instituit, qui ab Olympia nomen mutuati, Olympii dicti sunt: post Ilii verò eversionem hoc factum esse supra observavimus [Orpheus (Lactantii verba sunt) qui est vetustissimus Poëtarum, & æqualis ipsorum Deorum (siquidem traditur inter Argonautas cum Tyndaris, & Hercule navigasse:)] Joannes Jacobus Friesius in sua Bibliotheca hujus rei fermè attigit veritatem, ut opinor, cum Orpheum Thracem vixisse ab orbe condito ann. 2700. temporibus Judicium in Israël, & ante Christi nativitatem 1622. Ante tempora igitur Homeri diu claruisse Orpheum ex hac tenus dictis colligitur, veluti contra Julianum lib. 1. manifestè annotavit Cyrillus Alexandrinus. Græcis autem priorem fuisse omnibus Orpheum in mysteriis deo investigandis testis est idem Suidas: [Fertur Orpheus Thrac primus initia Græcorum instituisse, ac Deum colere dixisse,] cui assensus est Elias Creensis in Gregorii Nazianzeni apologeticam orationem primam. [Hic enim Patria Thracius, & qui primus de rebus divinis scripsit, Græcorum mysteria docuit.] Idem planè Billii suffragium in 3. orat. Gregorii Nazianzeni contra Julianum. Orhei autem theologiam, verosque de natura virtuteque divina sermones habet lector ex iis, quæ Clemens Alexandrinus in exhortatoria ad Græcos annotavit, hæc ipsa Orhei carmina referens:

Effabor queis fas est: aures clade prophane.
Quisquis es, illustri Musæ, sed edite Luna
Audi, vera loquar, nec quæ olim visa fuere
Pectoribus charæ te privent lumine vita

Vere

*Verbum est aspiciens divinum, aspiceret numquam;
Huic cessat, mentemque tuam, & dirige recta
Atque via ingredere, mundi autem respice regem
Solum immortalem.*

Sentiebat videlicet Orpheus divini verbi proprium munus esse omnia infinita scientia sua intelligere, atque intueri; soliusque Dei proprium esse immortalitatem, juxta divinum illud magni Pauli decretum: [Qui solus habet immortalitatem, & lucem habitat inaccessibilem.] Effectorem totius creatæ naturæ Deum, rebus omnibus prospicientem, divinis oculis nihil esse inaspestable, cum ipse tamen à nullo mortalium unquam visus sit, (ceu sacræ litteræ, & concors theologorum schola docent) ab hoc gentili Poëta agnitus fuisse, rursus ista ex Clemente Alexandrino ostendunt. Clem. Alex. [Deinde inferius subjungens dicit dilucidè :

Ex se unus genitus, genita & sunt omnia ab uno.

Versaturque in eis ipse: ex mortalibus ullus

Nec videt hunc: contra sed cunctos aspicit ipse.]

Cujus sententia Orphicæ initium ad divini Verbi generationem, accommodare meritò possum, cum clarissima sit, & ad hoc exprimendum accuratissima sententia, ex Deo enim Patre unus ab æterni generatio: no duntaxat consubstantialis Filius genitus est, cuius virtute postmodum in principio temporis omnia condita sunt, & effecta, quemadmodum divinum enarrationis evangelicæ B. Joannis Apostoli initium testatur. Quamvis haud futurus sim contentiosus, si quis hæc ab Orpheo non ea mente proleta esse dicat; cum æterna in divinis generatio mysterium sit humanis mentibus planè absconditum. Hoc tamen quod nos sublite de Verbo Divino ex Orphei sententia relinquimus, ut certum statuit, ac definit B. Justinus Martyr parænetica oratione ad gentes, ubi ostendens unum totius universitatis conditorem colendum esse Deum, hæc ipsa de Verbo Divino Orphei carmina refert.

Te testor cœlum magni sapientis origo.

Teque Patris verbum, primum, quod protulit ore

Cum propria mundi machinam ratione creavit.

Enim verò explanans idem Justinus, qua ratione citata carmina accipienda sint. Sic ait: [Quid sibi vult, cum ait, per quem Patris verbum primum, quod protulit ore: hoc loco Dei Verbum nominat, à quo cœlum, & terra, omniaque effecta sunt, quemadmodum nos docent divinæ sanctorum virorum vaticinationes, ex quibus cum is etiam aliqua ex parte in Ægypto versatus esset, omnia à Dei verbo effecta esse cognovit. Itaque posteaquam dixit: Teque patris verbum, quod primum protulit ore, præterea sub-

E e

Orpheus
omnia à verbo
Dei effecta agnoscit.

jungit omnem cum mundum propria ratione creavit.] Hæc Justinus, quæ tamen ad eum intellectum revocanda sunt, quem nos Clem. Alex. Strom. lib. 5. alibi de Trismegisto differentes innuimus. Clemens Alexandrinus investigans auctorem, & præceptorem sanæ hujus Orpheo doctrinæ Orpheus omnia tradit, Orpheum hæc omnia à Mose desumpsisse, docetque præterea eum Mosaica instructum doctrinæ protulisse, Deum esse perfectissimum totius universitatis conditorem, & moderatorem inaspestablem. Sed Clementis audiamus testimonium. [Et rursus Orpheus theologus cum ex eo (Mose) adjutus dixisset. Unus perfectus per se ex uno omnia facta. Subjungit:

Nullus & ipsum

Mortalis cernit, verum omnes aspicit ipse.

Apertius autem subjungit:

Non video, hunc solidus positus nam nymbus in orbem est.

Namque pupillæ oculis hominum mortalibus in sunt

Parvæ, & mortales: iis insunt nam caro, & ossa.]

Innuens, ut opinor, divinam maiestatem, quæ spiritualis est, sub corporeos sensus haud cadere posse. Hæc apud Justinum Martyrem latius explicata reperies. Justini & Clementis sententiae astipulatur Possevinus in sua Bibliotheca lib. 17 p. 2. cap. 7. ubi in Orpho scriptis hanc maximè adhibendam cautionem admonet. Nempe nihil veri, aut boni in Orpheo versibus existere, quod non manarit ab eis, qui fide casta ea ætate divinam scripturam servabant ita fermè Possevinus, qui alibi docuerat Orpheum, cæterosque vel antiquissimos vates à Mose ea haussisse, quæ recta & bona sunt in illorum scriptis decreta.

Orhei Theo- Nunc attingam, quæ de theologicis Orpho studiis differuit Suidas, qui refert, Orpheum docuisse, à primo fuisse ætherem à Deo conditum, densissimisque tenebris, ac nocte profundissima quæcumque sub æthere fuerant, latitasse, tum Dei naturam significasse tribus hisce nominibus, supremæ lucis, consilii, & vitæ. Hominem à Deo fuisse fabricatum capacem rationis. Et tandem putat Suidas, Orpheum Mosaicæ scientiæ præceptis fuisse illustratum. [Dixit ab initio ætherem à Deo fabricatum extitisse, & ab utraque parte ætheris fuisse chaos, & noctem terribilem omnia tenuisse, & occultasse ea, quæ sub æthere fuerint, significans noctem fuisse priorem &c. Illa inquit lux suprema omnium inaccessa omnia continens, quam nominabat consilium, lucem, & vitam, hæc tria nomina unam vim declararunt, & unam potentiam omnium rerum opificis Dei, qui omnia ex nihilo efficerit, ut essent, & visibilia, & invisibilia. De genere autem humano dixit, ipsum etiam ab opifice rerum omnium Deo formatum esse, & animam recepsisse rationis capacem, secutus scripta Mosaica.]

Lib. 1. contra B. Cyrillus Alexandrinus evocatum ab inferis Julianum ad inferos Julian.

ros suis scriptis detrudens, non modò testimonia Orphei exarata carminibus, quæ ex Clemente superius adducta sunt; verum etiam quædam alia ejusdem vatis profert, quæ omnino digna sunt, ut in præsentiarum cæteris addantur. In eis enim Orpheus Dei immensitatem, & incircumscripam magnitudinem sic concinnè expressit, ut Psaltis non obscurè videatur dictiones, sententiasque usurpare.

*Ipse enim firmatus est in æreo cœlo
Aureo in throno, super terram autem pedibus vadit,
Manumque dextram ad fines Oceani
Inde quaque extendit: tremunt enim in circuitu montesque magni.
Et flumina, Civitates, profundumque jucundi maris.*

Quæ omnia in summam conferens ex Orpho Cyrillus sic ait: [Itaque unum, & illum per se genitum per omnia, & super omnes nominat Deum, & solium quidem illi dicit esse cœlum, sitam autem sub pedibus terram. Incircumscripum, opinor, hunc incorruptibili natura significare volens, & quod per omnia veniat, ut omnia impleat, & quod universum complectatur, atque adeò fines maris, trementibus & montibus, & mare, in summa mundo toto. Sic enim inquit scriptura divinitus inspirata, omnis terra veritatem invocat, & cœlum eam benedicit, & omnia opera moventur, & tremunt.] Vide quām multa sacris consona litteris tradiderit gentiliciæ Theologiæ princeps Orpheus, quem tanti omnis Græcia fecit, ut divinitatem illi concederet. Sed & caput ejus in Lesbo In Hist. Poët. lib. 2.

*Sacra falsorum Deorum ab Orpho instituta: turpia,
& in honesta de iisdem cecinisse. Laborasse morbo
pestilentissimo magicæ vanitatis. Item Orpheum
inter primos fuisse idolatriæ præceptores,
quamvis aliqui cum divino spiritu
afflatum velint.*

C A P. II.

Orpheus, qui unius, verique Dei agnitor fuerat, seculi, ho Exhortat. ad minumque erroribus favens orgiorum inventor, & sacro-gentes. rum, queis Dæmones colebantur, interpres esse voluit; cuius rei clarum est B. Clementis Alexandrini testimonium. [Thracius autem sacrorum simul interpres, & poëta Oeagri filius Orpheus, postquam Orgiorum sacra fuit effatus, & simulachrorum exposuit theogiam, veritatis introducit recitationem verè sacram, sed ferò tamen canens orationem.] Hæc autem ea ipsa sunt, quæ nos de Deo ex Orpho carminibus superiori capite recitavimus.

mus. At cur vera, justaque serò cecinisse Orpheus à Clemente dicitur? Quo enim modo repudiatis erroribus veritatem sequi vel in extremo spiritu mortalibus non prodest? qua item ratione frustra, & serò comperta de Deo veritas esse potest? cum miserationis divinae janua peccata, erroresque suos detestanti semper pateat. An fortasse serò id appellandum quod non sponte, & liberè, sed quod cogente veritate, contra quod voluerat Orpheus etiam invitus tacere non potuit? Hoc enim intellexisse, atque mandasse litteris tan-

Just. orat. Pa-to ante nos videtur Justinus Martyr dum ita scribit: [*Orphei, qui primum vos multitudinem Deorum docuit, deinde verò utilem, ac necessariam palinodiam canere instituit, auctoritatem sequimini, qui ea scripsit, quæ paulo antè protuli. Divina enim pro vobis providentia factum est, ut hi etiam invici ea, quæ à Prophetis de uno Deo prodita sunt, vera esse pro testimonio dicerent, ut improbata ab omnibus, & repudiata multitudinis Deorum ratione vobis facultatem, causamque veræ cognitionis, & scientiæ præberent.*] Ita Justinus Martyr, cuius verba illa, *utilem, & necessarium palinodium*, sic accipienda sunt, ut non tam utilis Orpheo, quam aliis fuerit palinodia: ita enim inter se mirificè congruunt Clementis & Justini opiniones. An serò dictum est, quod quælibet agnita veritas sit inanis & vacua, cum intelligenti facultati, & veritatem atttingenti, justè, sancteque operando non obsequitur voluntas? Orpho autem jam tum animi, & corporis facultates noxiis affectionibus sic obrutæ forent, ut è tyrannico terrenatum cupiditatum dominatu liberari non ita facile possent. Ceterum, ut citata Clementis attestatio intelligatur, ex ea satis constat, impuri cultus Dæmones adorandi ministrum Orpheum se Thracibus præbuuisse, quod voluit Cyrilus Alexandrinus contra Julianum lib. 1. [Itaque ferunt Orpheum Oeagri filium præ aliis in Dæmonum cultu magis religiosum, qui & temporibus aliquot Homeri opus præcessit, contextuisse falso nominatis Diis odas, & hymnos.] De quo clarissimè loquitur Billius in 4. Gregorii Nazianzeni orationem: [*Orpheus theologiam græcam carminibus prosecutus est, quem qui totius idololatriæ, turpissimique erroris magistrum dixerit, haud quaquam à vero aberrabit. Is enim Deorum cultum primus versibus mandavit, atque horrendum errorem mortalibus propinavit, qui postea instinctu, & arte Diaboli à multis exceptus in immensum excrevit.*] Sensit idem Lactantius dum ait: [*Sacra Liberi Patris primarum instar. mus Orpheus induxit in Græciam, primusque celebravit in monte cap. 26. Bæotiae Thebis, ubi Liber natus est, proximo. Qui cum frequenter cantu citharæ personaret Citheron appellatus est. Ea sacra etiam nunc Orphica nominantur, in quibus ipse postea dilaceratus, & carptus est*] diabolicæ artis suæ meritas poenas exsolvens. Nec

Nicetas in orat. 39. repugnat Nicetas: Primi Thrases religiones erga Deos invenerunt &c. Porrò orgia, idest mysteria, & sacra, ac festa Orpheus ipsis tradidit.] Quam verò magnificè, & quam decorè de Principe Deorum Jove ipso senserit, ac scripserit Orpheus, orat. 3. adversus Ju-

Cyrill. Alex.

Billius.

Lib. 1. divi-vit.] Sensit idem Lactantius dum ait: [*Sacra Liberi Patris primarum instar. mus Orpheus induxit in Græciam, primusque celebravit in monte*

cap. 26. *Bæotiae Thebis, ubi Liber natus est, proximo. Qui cum frequenter cantu citharæ personaret Citheron appellatus est. Ea sacra etiam nunc Orphica nominantur, in quibus ipse postea dilaceratus, & carptus est*] diabolicæ artis suæ meritas poenas exsolvens. Nec

Greg. Naz. repugnat Nicetas: Primi Thrases religiones erga Deos invenerunt &c. Porrò orgia, idest mysteria, & sacra, ac festa Orpheus ipsis tradidit.] Quam verò magnificè, & quam decorè de Principe Deorum Jove ipso senserit, ac scripserit Orpheus, orat. 3. adversus Ju-

lia-

lianum meminit Gregorius Nazianzenus [Orpheus jam cum cithara, & cantu omnia trahente prodeat, Jovique magna illa, & extrema theologiae verba, & sensa infremat:]

*Jupiter o Divam rex longè maxime fama
Inclyte, qui volvi te stercora, fætida circum.*

Tum avium, tum equorum, tum mulorum. Ut videlicet hinc vitalis, & secunda Dei vis declaretur, nec enim aliter poterat.] Salsè protecto, & ironice, ut qui de summo falsorum Deorum principi verba faciens tam turpi eloquio uteretur: ad quem sensum se se aplicans Billius ait: [Duo hæc spurcissima carmina ex Billius. Orpheo citat Gregorius, ut appareat, quam stupidi, & vœcordes sint, qui tam turpes, & obscenos Deos, Deasque venerantur. O perditum hominem Orphenm, qui hujusmodi spurcitiem effundere, immò evomere non dubitavit. O cæcam, & amentem Græciam, Nazianz. quæ tales nebulonem s. cræ disciplinæ descendæ sibi magistrum orat. 4. asciverit.] Quod si de Principe Deorum Jove hæc litteris tradere non erubuit Orpheus, jam nulli mirum accidet, si primam Deorum generationem quærens, ortam illam ex aqua effutivit, teste Athenagora in apologia pro Christianis: [Etiam Orpheo ipso (qui, & nomina eorum primus invenit, & nativitates exposuit, & quid quisque egerit, dixit, & quæ ad theologiam pertinent syncerius executus creditur) primam (Deorum) generationem ex aqua constitutive. Oceanus, qui Diis cunctis generatio factus.] Merito igitur accusans Julianum idem Gregorius: [Pudeat te, inquit, tandem Orphei librorum theologi tui, temporis tui beneficio utere turpitudinem tibi contegentis,] & rursus. [Nec Thracum orgi. hæc Orat. 39. sunt, inquit, à quibus & religionem natam esse ajunt, nec Orphei sacra, & mysteria, quem Græci sapientiæ nomine adeò suspexerunt, ut etiam lyram ipsi effixerint pulsibus omnia pertrahentem.] Sed prava studia, malisque Orphei artes, & vitia apertissimè exequitur sub initium exhortatoriæ ad gentes Clemens Alexandrinus, dum Clem. Alex. tradit Orpheum sub specioso musicæ artis velamine homines in adeò miseram servitutem redigisse, ut eis auctor ipse fuerit Idololatriæ, artium magicarum, reliquorumque malorum: [Atque mihi quidem videtur & Thracius ille Orpheus, & Thebanus, & Me-thymnæus viri quidem non viri, fuisse deceptores, qui prætextu musicæ, vitæ perniciem afferentes artificiosis quibusdam præstigiis ad corruptelas dæmoniacè incitantes probra orgiis celebrantes, luctus in Deorum cantica traducentes, primi deduxere homines ad simulachra, atque adeò lapidibus, & lignis, hoc est, imaginibus, & adumbrationibus agrestem gentis excitavere consuetudinem: illam pulchram libertatem eorum, qui sub cœlo vitam egerunt, canticis, & carminibus in extremam redigentes servitutem.] In quam sententiam Scholiastes ita scribit: [Viros autem eos, non viros, Dæmones enim potius, quæ viri erant appellandi, ut qui à Dæ- mone

mone afflati exitium hominibus afferre contenderent, musicæ prætextu decipientes, & ad vitam impuram, & scelestam incitantes, turpissima orgia invehentes; mortuos hymnis decantantes, & idolorum cultum, lapidum inquam, & lignorum hominibus persuadentes ad Dæmonibus serviendum.] Ex quo illud patet, hæc Orpheo Dæmonas insufflasse; non enim ab aliis, quæ à Dæmonibus

Juxta Nice-exitiales hujusmodi artes poterant proficisci. Scio Nicetam cum tam, & alios, Elia Cretensi, & nonnullis aliis, illud, quod Orpheus lyra sua quid sit, Orpheum lyra res sensu, & ratione carentes permulceret, ipsaque bruta cicurires ratione ret, ita explicare & interpretari, ut per lapides, & plantas, stulcarentes per-tos, parum sibi constantes, & vœcordes, per feras autem neci at-mulsiſſe.

Nonnus.

S. Hieronym.

que crudelitati deditos homines intelligent: verum nos cum Clemente Alexandrino id magicis superstitionibus factitasse Orpheum credimus, quemadmodum in orat. 4. Gregorii Nazianzeni adversus Julianum sensit Nonnus, dum inquit: [Orpheus musicus tantum suavitate cantus valuit, ut eo, vel magia potius sua, quercus, animantesque rationis expertes, atque adeo saxa, & fluvios ad se per-traheret.] D. tamen Hieronymus epist. 47. quæ est de vitando suspecto contubernio hæc irridet, ceu solita gentilium commenta, & fabulas: [Narrant gentilium fabulæ, cantibus Sirenarum nautas isse in saxa præcipites, & ad Orphei citharam arbores, bestiasque ac silicum dura mollita.] Sed præstigiis, & fallaciis Dæmonum, qui hominum sensus illudere norunt, vias arbores, saxaque trahi ad dulces Orphei citharæ sonos haud improbabile reor.

Cæterum quid nequissimus iste bonorum morum corruptor Orpheus non invenit? Adeat lector Ovidium, & nefandissimi sceleris, quod cœlestis olim flamma absumpsi, auctorem suis gentibus Orpheum fuisse agnoscat.

Lib. 10. Me-tamorph. sub initium.

*Ille etiam Thracum populis fuit auctor, amorem
In teneros transferre mares -- citraque juventam
Ætatis breve ver, & primos carpere flores.*

Tertull.

Tandem sensit Orpheus, teste Tertulliano, hominis animam, quo puniretur, in corpore tamquam in sepulchro detineri; etenim Platonem testem adducens ait: [Et Plato quidem in Cratyllo Orpheo tribuit id, quod dicitur, quod anima puniatur in corpore. Sic enim dicit. Etenim nonnulli ipsum dicunt esse monumentum animæ, ut quæ in præsentia sit sepulta.] His expositis.

Quid de Or-phei salute-
centendum.

Arduum non erit, quod quæstionis caput est præcipuum, decer-nere, an degat in cœlis Orpheus, an apud inferos miser torque-a-tur. Pro illius beatitudine hæc militant. Gravissima quævis sclera ei relaxat Deus, qui actus pœnitentiæ stimulis, ea detestatur, & odit, quique relicto itinere vitiorum ad meliorem se se frugem re-cipit. Hoc autem egisse Orpheum clara sunt Clementis, Cyrilli Alexand., & Justini testimonia, quibus afferunt, Orpheum errores olim suos carminibus novis damnasset, dum unius Dei fatetur co-len-

lendam esse divinitatem. Et Clemens quidem, posteaquam sanam Exhortat. ad ab Orpheo inductam recantationem pluribus aliis rebus adductis gentes. commemorasset, mox ita loquitur: [Sic quidem Orpheus, & cum aberrasset, tandem intellexit.] At ne dicas, nullius esse momenti intelligere ea, quæ amplectenda, & amanda sunt, si postmodum à rectis justisque operibus quis vacet, ut hic egisse vates videtur: duo tibi apud eundem Clementem Orphei carmina recitabo, queis Clem. Alex. apertum fiet, illum opere, quod mente hauserat, perfecisse, dum canit, esse Deo satisfaciendum.

*Ait homo consilio ne tu cunctare sagaci,
Sed propera placare Deum &c.*

Hæc verò sunt B. Justini verba de seniori mente Orphei, melio. Justin. Mart. rique operatione: [Orpheus quidem, qui primus multitudinem Deorum vobis tradidit, quæ Musæo filio suo, cæterisque auditoribus de uno, soloque Deo postea prædicet, vobis commemoranda necessario censui,] statimque ex Orphei operibus carmina, quæ ex Clemente supra attulimus, plurima alia eis addens recitat, repetitque etiam in eandem opinionem libro de Monarchia non dissimiles versus, docens Orpheum sui erroris pœnituisse, quod alias Deorum multitudinem invexerit. [Mecum etiam facit Orpheus, qui trecentos & sexaginta Deos inducit in eo libro, qui testamenta inscribitur, cum eum hujus rei pœnitere videatur, hæc scribit &c.] Tertium addimus Cyrillum Alexandrinum, qui docens Orpheum hym. Lib. 1. contra Julianos, & cantiones falsis Diis inscriptissle subdit: [Et mirum est eum hanc opinionem delegisse, deinde condemnatis suis dogmatibus intelligentem, quod viam rectam reliquisset, via recta egressus, ad meliorem se convertisse, & pro mendacio veritatem assumpsisse.] Si plura de Orphei probitate quæraris, cogita illum religionis causa in Ægyptum profectum, ab Hebræis Dei cultum didicisse, ut auctor est Aristobolus Judæus in lib. quem ad Ptolomæum regem scriptit, testaturque Lilius Gyraldus lib. 2. in Hist. Poëtarum.

Nec silenda mihi sunt hoc loco, quæ magna cum laude de Orpheo tradidit Suidas, dum asserit. Orpheum virum optimum fuisse, & sapientem, quo tempore apud Judæos Judices erant, ipsum mysteria, & sacra multa edoctum, librosque illius extare de cognitione Dei, ex quibus hæc esse ait: [In principio æthera primum ap paruisse à Deo creatum. Dixisse ipsam lucem supremam omnium inaccessibilem, omnia continentem, & eam vocasse consilium, luctem, vitam, & insuper tria hæc nomina virtutem unam esse, & potestatem unam Dei ipsius omnium opificis, qui omnia ex eo, quod non est, producit in id, quod est, visibilia, & invisibilia. Hominem ab eodem opifice creatum, rationalemque animam ab eo accepisse, Mosem securum, boni, & mali capacem, variis affectionibus subiectum.] Vide quam scitè, & pie philosophari primus Græcorum cœperit Orpheus. Quod nos argumentari contendimus adeò

Ex Lilio Gy-
raldo lib. 2.
in Hist. Poë-
tarum.

adeò certum, & exploratum Celso visum est, ut neminem uspiam reperiri posse certissimè crederet, qui secus meritò possit opinari, cum divino spiritu instructum Orpheum sine controversia statuat.

Origenes lib. 7. contra **Æsculapius**, & priscorum virtus inclyta, Orpheum habebatis virum eundem. [Si non placuit, inquit Celsus apud Origēnem, Hercules, aut

Lib. de anima. fine controversia sancto afflatum spiritu, & violenta morte necatum;] quem, ut refert Tertullianus, inter Deos relatum venerabatur antiquitas.

At si Sanctorum Patrum mentem non prorsus inconsideratè rimirari quis velit, quæ ex illorum testimoniiis nos contexuimus argumenta, discrepantiam verborum magis, quam sententiarum inducunt: utrumque enim verum est, Orpheum decantasse, dari unam supremam Dei majestatem, quamvis suis scriptis antea multiplices colligenda.

Orphei damnatio unde colligenda. Deos asseruisset: & illum sceleribus variis, quæ gehennam merentur, obnoxium è terris discessisse, quod de mente citatorum Patrum esse nemo dubitat, si meditabitur, Justinum martyrem iisdem in locis non pietati, rectæque sententiæ, quam animo conceperisset Orpheus, sed divinæ virtuti, cogentique veritati tribueret palinodiam illam, nempe quò adversus catholicæ religionis hostes in promptu nobis esset illius auctoritas, qui æqualis Deorum, vel etiam Deus ab iisdem habebatur: cogiteretque præterea idolatriæ, & multiplicitatis Deorum auctorem populis Orpheum à B. Justino

Theoph. An- appellari. Hæc animo suo pervolvens Theophilus Antiochenus, qui tioch. lib. 3. sextus ab Apostolo Petro tempore Marci Aurelii Imperatoris vixit, ad Autoly- miserum Orphei exitum his vocibus aperit: [Quæ utilitas manavit cum. ad Orpheum in eo quod trecentos & sexaginta Deos confessus est, quos tandem rejecit in testamento suo, cum obiret mortem, asse-

In Hist. Poë-rens unum esse Deum?] Quid verò apud Clementem Alexand. tarum lib. 2. clarius desiderari potest, quam sempiterna Orphei muleta: ille enim exhortatoria ad gentes turpissimorum orgiorum inventionem in Orpheum conjicit, seroque attigisse veritatem non dissimulat, passim de Orpho, ceu de damnato, perditoque homine loquitur, ac deceptorem, planum, præstigiatorem, Dæmonis sectatorem, &

In opere quo primum idolatriæ magistrum appellat. Quo tendit illud Luciani, laudat astrologiam. qui de astrologia agens, scribit Orpheum in Græciam astrologiam, ut etiam magicas artes adduxisse, ut etiam testatur Lilius Gyrardus.

Lib. 1. contr. Julian. Clementis sententiam sequitur Cyrillus, qui Orpheum præ aliis in Dæmonum cultu, in superstitionibus, machinationibus, & portentis propalantis laborasse tradit. Quod verò ad Celsi delirium spectat, sufficiant in præsens Origenis judicium, & censura Celso

Origenes lib. 1. contra Celsum. jure digna, dum ait: [Celsus volens, & prudens oblitus est fabulæ de his, qui putantur, tribuentis eis affectus hominum, quod maximè apud Orpheum legitur,] & lib. 7. ait: [In Orpho porrò, quid tantopere miratur, ut persuasum habeat, eum rectè vitam instituisse non sine Sancto Spiritu, mirum ni res ejus exagerans per contentionem, quò magis Jesum nostrum deprimat? Ejus de Diis impias fabulas cum legerat non aversatus est, digniores, quam Ho-

me-

meticas, ut ejificantur ex illa præclara Republica: pejora enim de receptis apud Græcos Diis Orpheus, quam Homerus cecinit.] Nec mirum, si insaniens populorum multitudo, cui unius Deitatis veritas non innotuerat, in numerum Deorum cooptaverit præstigiatorum, qui improbis, & scelestis hominibus divinos honores tribuere assuevit, quod non uno loco irridet, & detestatur Florens Septimus. Tandem liquidò cernitur, ea quæ Victorinus Geselinus sua *Victorinus.* parænesi in Poëtas canit, in Orpheum maximè à nobis jure merito contorquenda esse:

*Ab valeant tandem vatum lasciva priorum
Carmina. Sat scenæ, sat numerisque datum;
Nam quid adhuc vano strepitu, & tentigine vocum
Mens abducta, Deum numina mille facit &c.*

Apud Possev.
Bibl.

Ea enim quæ passim de Diis canit vates iste, ut commentitia, & falsa ita morum castitati inimica sunt, & omnibus inutilia. Quare justo Dei judicio scelerum suorum etiam in hoc mundo meritas pœnas luit, cum, Pausania, & Diogene auctoribus, iactus fulmine expleverit mortalitatem, ut ex hoc distico patet:

*Orpheus hic positus citbara spettabilis aurea
A musis trifido, qui Jovis igne perit.*

Apud Gyral-
dum lib. 2.
Hist. Poët.

D E

H O M E R O.

*Variæ antiquorum Scriptorum de Homeri seculo,
& Patriæ opiniones.*

C A P. III.

Fuit Homerus unanimi omnium assensu Poëtarum omnium factus. Ab orbe con-
cilie Princeps, & Choryphæus adeò illustris, ut non modò dito 3280.
prioribus poëtis Orpheo, Musæo, Lino, & aliis longissimè Ante Christi adventum
præstiterit, sed posteriorum etiam præclarissimis major omnibus, 682.
primique nostri Maronis velut doctor fuerit. De cujus ætate, &
patria sic inter se diversi abeunt Scriptores, ut difficile sit utriusque quæstionis difficultatem pro veritate enodare. Tradam tamen
quod à doctis viris memoriarum prædictum est. Herodotus de Homeri vita centum, & sexaginta octo post Trojanum bellum annis Home-
rum floruisse putat. Suidas antecessisse Homerum primam olympia- Apud Suid'
dem annis quinquaginta septem scribit, quamvis Porphyrius in hi-
storia Philosoph. centum & triginta annis olympiade prima eum
superiorem velit. Prima autem olympiad. institutio post Trojanum

excipi-

excidium fuit annis 460. ejusdem Suidæ testimonio . Alii diruta-

Lib. I. Strom. jam Troja annis 160. natum esse Homerum tradunt . Clemens Ale-
xandrinus adeò varias antiquarum historiarum , & chronologiarum
hac de re refert opiniones , ut sexdecim , ac etiam plures inter se
Euseb. Cæsar. discrepantes sint , quas apud eum videat lector . Eusebius Cæsarien-
cap. 3. sis lib. 10. de præparat . Evangelica eadem ferme , quæ ex Clementi-
tis auctoritate recitatavimus , refert Scriptorum placita ; nec tamen
quid certæ veritatis sit , decernit . Similis est Plutarchi de Æstate
Homeri sententia superioribus non tutior . Cyrillus Alexandrinus
lib. 1. contra Julianum anno 165. post Trojam captam Homerum
vixisse ex aliorum sententia arbitratur , septimoque libro tradic-
hunc poëtam Salomoni Synceroton fuisse . [Discat iterum , quod
primum quidem Homero coetaneus fuerit Salomon . Nam centesi-
mo & sexagesimo anno exacto post Trojam captam Homerus com-
ponebat suum opus , & Trojanas calamitates tragicè conscribebat :
in admiratione autem erat Silomon parabolaram librum contexens ,
& Hierosolymitarum templum extruens .]

Collatis inter se hisce omnibus de Homeri ætate scriptorum opi-
nionibus , illud simillimum vero arbitror , Homerum eo temporis
tractu vixisse , qui à centesimo quinquagesimo ad ducentesimum
annum à Trojano excidio defluxit , nam etsi aliquæ ex allatis opi-
nionibus adeò variæ sint , ut trecentis , & eo amplius annis diffe-
rant inter se , communiori tamen suffragio ceteræ orates , quod
nos temporis spatium assignavimus , Homeri vitæ tribuunt . Ve-
rū insignis aliquorum error non est à nobis silentio prætereundus ,
qui claruissent Homerum bellii Trojani tempore , ejusque spectatorem
fuisse scripsierunt , quod absurdum esse innumera scriptorum allata
testimonia unicuique fidem faciunt , quibus inconfesso est , diruto
Ilio lucem hanc nostram aspexisse Homerum . Si nostra hæc de
Homeri temporibus opinio curiositati lectoris plura nosse cupientis
non planè satisfacit , is addeat Frisiæ Bibliothecam , in qua latius
hanc agitat quæstionem , ubi sex Homeros ordine receasens disre-
pantes inter se scriptorum sententias , ita conciliat , ut velit , non
omnes scriptores de hujus nostri insignis poëtæ Homeri temporibus
loqui , sed de sex illis aliis Homeris , qui quia diversa ætate florue-
runt , propterea etiam varias doctorum , qui unum ab altero Ho-
mero secernere non curaverunt , sententias peperere , additque præ-
terea alias tantæ disrepancias scriptorum causas , nec meo judicio ,

Homero li-improbabiles . Quod videlicet nonnulli de ortu , alii de obitu Ho-
meri , ceteri , de spatio , quo vitam vixit , sermonem habeant ,
principiè cum feratur Homerus ad centum annos vixisse , cui soli
tributum jus memorat emendandi characteres , nomina , & græcam
linguam .

Nec minor est inter scriptores de Homeri Patria dissensio , de-
qua testem Suidam excitare possum , qui ita scribit . [Itemque de
patria ejus ambigitur , eo quod non creditum est eum esse morta-
lem ob magnitudinem ingenii . Nam alii Smyrnæum , alii Chium ,
alii

alii Colophonum , alii Cumanum , alii Trojanum ex agro Cerche-
reorum , alii Lydium , alii Athenensem , alii Tracensem , alii Cy-
prium , alii Salaminicum , alii Gnoſſum , alii Mycenum , alii Æ-
gyptum , alii Thessalum , alii Italum , alii Lucanum , alii Gry-
num , alii Romanum , alii Rhodium eum esse tradiderunt] O mi-
ram dissidentium scriptorum varietatem , quam ex Homeri pere-
grinationibus reor profectam ; nam cum auctoribus Herodoto Ha- Unde orta sit
licarnasseo , Suida , Plutarcho , & aliis uno in loco progenitus , in varietas op-
alio editus in lucem fuerit Homerus , veluti paulo post ostendam , nionum de-
cumque alibi adoleverit , alibi ad verilitatem pervenerit , fueritque Homeri pa-
tandem toto vitæ curriculo vagus & errans , easque inviserit oras , tria :
immò etiam plures , quām ex Suida enumeravimus , hinc orta est
multi jugis illa Patriæ Homeri denominatio , qua una quævis re-
gio , & Civitas , quam splendore nominis sui illustrasset , Home-
rum ceu concivem suum sibi vendicabat . Si incunabula illius spe-
ctentur , Æolium arbitrarer Homerum adhærens Herodoto , qui
ut cæteris antiquior , sic majori fide dignus censendus est , & ad
quem rei hujus notitia facilius , quām ad alias devenire potuit .
Non ignoro quid de hac re tradiderint Cicero , Clem. Alexandri- Pro Archias
nus , & alii , at ne in re incerta diutius , quām par est , videar di- Poëta .
versari , ea lubens pertranseo .

*Quinam fuerint Homeri Parentes : cur Homeri nomen
adeptus sit , cum à primo Melesigenis appellaretur :
An esset oculis captus , cum in lucem editus
est ; an magis processu temporis
cæcitatem incurrerit .*

C A P. IV.

DE Homeri progenitoribus certi aliquid statuere difficile est , variantibus mirum in modum scriptoribus . Apollinem ge-
nitorem , & Calliopem musam matrem huic poëtæ tribuunt aliqui , alii patrem Maronis , aut Mitræ , matrem verò Eumenidis nomine appellaverunt : scripsere nonnulli Meletem fluvium Smyr-
næum sibi ex Critheide suscepisse Homerum . [Homerus , ait Sui- Suidas :
das , Poëta Meletis fluvii Smyrnæi , & Critheidos , ut alii Apollini-
nis , & Calliopes musæ filius , ut Chorax historicus , Maronis , aut
Mitræ , & Eumenidis matris : alii filium Telemachi Ulyssis , & Po-
lycastes Nestoris filiæ fuisse Homerum litteris prodiderunt] Aristoteles , ut refert Plutarchus (quod adhuc aut reperire , aut legere Plutarch;
apud Aristotelem non potui) opinatus est , puellam quandam in Io,
insula indigenam , cuius nomen non expressit , è Deo quodam , qui
cum musis diversari solebat , concepisse , Homerumque peperisse
juxta ripas Meletis fluvii , cum animi , corporisque vires recrean-
di gratia spatiaretur . Plutarchus ipse Meonam Patrem Criteidem

Herodotus. matrem appellatam prodidit hujus genealogiae seriem diligenter enarrans . Herodotus Halicarnasseus de vita Homeri Critheidem matrem , incertum veò Patrem memorat , quippe ex furtivo concubitu Critheis prægnans fuerit .

Auctoris iudicium. Ego quod de Apolline , & Smyrnæo fluvio ex aliquorum sententia retuli , fabulosum , & commentitium reor , incerta etiam cætera video : si divinationi locus relinquitur Herodoti subscribo sententias , quæ de matre pluribus aliis scriptoribus placuit .

Homerus cur dictus sit Melesigenis. Cæterum clarius illud est omnium judicio . Poëtæ isti Melesigenis nomen à primo inditum à Melete fluvio , prope quem , seu in cuius ripa eum Critheis enixa est , sive , ut Plutarchus censuit , ad lavacra proficisceretur , sive potius apud amnem deambularet , ut alii voluere , sive , ut Herodotus , juxta fluvium ad festum esset egressa Chritheis , omnes enim fermè in hoc consenserunt [Critheis , ait Herodotus , cum aliis mulieribus ad festum quoddam egressa juxta fluvium Meletem , cum partui jam vicina esset , Homerum peperit . Nominavitque eum Melesigenem à fluvio videlicet , prope quem editus esset .] Plutarchus . [Illam Critheidem non multo post ad lavacra , quæ prope Meletem erant , proficisci tem Homerum juxta fluvium peperisse , atque ob id infantem Melesigenem appellatum .] Suidas . [Ac suo quidem nomine Melesigenenses appellant , quod juxta Meletem amnem , secundum eos , qui Smyrnæum fuisse tradunt , natus esset .] Similis est aliorum scriptorum sententia .

Plutarchus.

Suidas.

Cur dictus sit Homerus ex Herodoto. Cur autem dictus sit Homerus hunc fermè in modum docet Herodotus . Cum Melesigenis gravi non semel oculorum morbo oppressus ad extremum usu planè privatus , omnium rerum egestate premeretur , Cumanos fertur rogasse , ut quæ sibi vitæ necessaria erant , impartiri dignarentur . Cumani Senatores spectata tanti viri scientia facile Melesigenis petitionibus aqujeverè . Unus tantum è senatoribus resertur Melesigenis postulatis calculo suo repugnasse , interque alia multa hæc quoque commemorasse , quod si semel Homer , hoc est , cæcos alendos suscepissent , futurum esset , ut continuò turbam , & multam , & inutilem haberent . Atque hic primum Homeri nomen Melesigeni inditum est , à cæcitatis videlicet calamitate . Nam Cumani cæcos Homeros appellant . Ephorus apud Plutarchum , nulla superioris historiæ ab Herodoto iradicæ mentione facta , nominis hujus impositionem hunc in modum enarrat . Melesigenis postea cæcus factus Homeri nomen accepit . Cumani namque & Jones oculis captos Homeros appellant , quod itineris ducibus egeant . Aliam hujus nominis radicem assignat Plutarchus , quam vel ex eo profluxisse arbitratur , quod cum Lydi ab Æolii bello oppressi Smyrnæam deserere statuissent , principes Civitatis per præconem edixerunt , ut quicunque ipsos sequi vellet , urbe egredetur , tunc Homerus etiam tum adolescentulus se quoque sequi velle dixit , eaque de causa fuit Homerus pro Melesigenæ nuncupatus . Duplicem ab assignatis causis longè discretam rationem

Ephorus.

Plutarchus.

tionem excogitavit Suidas , eamque in historia sua his verbis conscriptam reliquit . [Vocatus autem Homerus est , sive quòd cum bellum Smyrnæis adversus Colophonios esset , obles datus fuerit , sive quòd consultantibus Smyrnæis divino quodam afflato exclamari , & consilium dederit in concione de bello .]

Quod ad hujus capitinis extremnm tituli membrum attinet . Ephorus , & Herodotus aperte negant citatis locis Melesigenem à materno utero cæcitatem incurrisse , sed postmodum ingravescere capitis morbo putant oculorum pupillam amisisse . At Suidas quamquam probabile ducat Homerum à pueritia ipsa , immò ab ortu cæcum fuisse , allegoricè tamen cæcum appellatum Homerum multo libentius arbitratur , itaut sanus , & integer oculorum ei fuerit usus : at cæcus tamen appellatus sit , quòd cupiditati , pravisque corporis affectionibus non succubuerit , quæ suam è oculis radicem trahuat . [Senex defunctus est , in Iō Insula sepultus est cæcus à puerō natus (vel quod verius est , eo nomine dictus cæcus , quòd cupiditate , quæ ab oculis incipit , vietus non est .

An cæcus à nativitate fuerit Homerus .

Suidæ hac de re opinio .

*De unius Dei cognitione , qua polluit Homerus ,
deque illius moribus , & interitu .*

C A P. V.

CUm propè divinum fuisse Homeri ingenium nemo in humanis litteris vel mediocriter exercitatus ignoret , videretur otiosum hoc in præsens petitis è Homero argumentis , lectoribus ostendere . Illud duntaxat , quod aliqua difficultate non vacat , attingam : an ille , qui tot Deorum numina suis scriptis inseruit , unici , verique numinis divini majestatem agnoverit . Qui gentilium erroribus favent , ut liberiorem suis criminibus viam communiant , expertem hujus præstantis notitiæ Homerum putavebē . Mihi verius videtur oppositum ; quippe Jovis nomine unum , supremum . que dominum intelligens Homerus , ab eo pœnas , & supplicia in infidos nautas , qui societatis humanæ vinculum fregerant , sic canens expetit .

*Infidi nautæ gens diris tristior ipsis
Sæva quibus veluti mergis dant æquora viëtum .
Si vobis nulla est hominum reverentia cordi
At sperate Jovem , summo qui regnat olympe
Tristis enim vultus Jovis est , pœnoque paratæ
His , quibus hospitiu non est pia tessera curæ .*

Quod si , ne hoc in animum inducas tuum , moveris nomine Jovis , qui non verus , sed confictus Deus gentium erat ; animo per-

Cyrill. Alex.
lib. 1. contra
Jul.
rens

value ea , quæ B. Cyrillus Alexandrinus de Homero scribit , asse-

rens Homerum unius Dei cognitorem fuisse : [Quamvis autem valde amarit fabulas : attamen comperimus eum non omnino ignorasse veritatem ; dixit alio loco iterum . Neque si mihi promittat Deus ipse senectute abrosa futurum juvenem pubescentem] & mox eandem Homeri sententiam elucidans Cyrillus ait, [non dicit, neque si quis Deorum pollicetur mihi senectutis depositionem, & iterum florentem juventutem, sed hanc causam illi, qui super omnes est Deo servavit, tribuens solis illius virtutibus posse omnia citra laborem perficere, etiam ea, quæ ultra expectationem spem, ac rationem nostram sunt. Dicit enim neque si mihi promittat Deus ipse . Dum dicit Deus ipse, hoc non quempiam, qui in fabulis fingitur, refert, sed ipsum solum, & verè existentem Deum significat .] Ex quo Cyrilli testimonio illud quoque argumentari licet, infinitam, & illimitatam Dei potestatem agnoscere Homerum, dum Deo facillimum arbitratur effæto jam seni teneram, juvenilemque ætatem donare, præter naturæ creatæ vires, & ordinem, sicuti pariter ex illis primi testimonii verbis . At sperate Jovem &c. opportunè convincitur, credidisse Homerum, Deum humanas res curare, spectareque ad ejus divinam providentiam nequam hominum delicta ulcisci . B. Justinus martyr eandem Homeri sententiam adducit oratione parænetica, eaque utitur ad unius summi numinis astruendam maiestatem adversus gentes .

Mores Homeri quales. Cæterum hic Poëta fuit integris moribus, paucis contentus, frumenti vivendi ratione perpetuò utens, hortatusque non semel est mortales, ut ocium in honestis, probisque actionibus consumerent, invicem colentes beneficentia virtutem, & mutuam inter se charitatem foverent, quæ æternæ felicitatis dux, & mater est. Dion.

Dion. Chrysostom. Chrysostomus orat. 55. de Homero, & Socrate habita, in qua Socratem Homeri verius, quam Archelai fuisse discipulum contendit, Homeri mores extollens laudibus in primis commendat insignem illius modestiam cum ait: [Socrates autem qua ratione tibi videtur Homeri esse similis . Primum quidem, & maximè moribus . Nester autem eorum arrogans erat, aut impudens, sicuti indoctissimi sophistarum . Homerus enim neque unde esset dicere dignatus est, neque quorum parentum, neque quis ipse vocaretur, sed quantum in illo fuit, & nomen ignorasssemus ejus, qui Iliada, & Odyseam scripsit .] Humilitate autem maximè gaudere Deum, humiliisque cœlestis gratia elargiri dona divina littera testantur. Tum nihil pensi habuisse divitias, pro quibus adipiscendis sèpissimè in scelerâ præcipites homines feruntur, Homerum tradidit Chrysostomus, quem de hominum virtutibus, & vitiis, de veritate, & erroribus, de fabulis, & historiis pro erudiendis, edocendisque hominibus toto vita tractu egisse ibidem prodidit : [Deinde contemperunt pecuniarum possessionem similiter Socrates, & Homerus . Ad hæc iisdem pro rebus impenderunt operam, dixeruntque hic quidem poëticè, ille verò oratione soluta, nempe de hominum virtute, de vitiis, & peccatis, & rectè factis, deque veritate, & errore,] & post plura.

ra. [Atquî sicut Homerus per fabulas, & historiam conatus est homines erudire valde ad erudiendum difficiles; ita Socrates.] Hactenus Dion, qui in reliqua orationis serie poëmatis Homeri partes expendens incredibilem illius probitatem ita laudat, ut jure digna censenda sit oratio, quæ ab iis legatur, qui Homeri virtutes, & prærogativas audiendi desiderio flagrant. Ejusdem cum Chrysostomo sententia est Plutarchus, qui artem poëticam, argutasque Homeri fabulas pensans ait: [Quin etiam si quis in his fabulosis narrationibus diligenter singula, quæ dicuntur, attenderit, poëtam hunc omni humanitate, atque doctrina imbutum fuisse reperiet.] Quô etiam spectasse videtur Cyrillus, dum allegoricè intelligens, quæ narrat Homerus de pugna, & dissensione Deorum sibi invicem adversantium in Trojanis calamitatibus, ea interpretatur de oppositione, qua virtutes, & vitia mutuò digladiantur, asseritque Homerum his commentis ob omnium posuisse oculos dictum bellum, quod semper inter virtutes, & vitia exarsit. Præterea, auctore Justinus Martyre, fuit in Ægypto Homerus, ibique plurima didicit sacra doctrinæ consentanea, tum sacram Mosis historiam legit, atque adumbravit versibus mundi nascentis originem, quæ, si vera sunt, ut puto verissima, facile iter ei ad cœleste regnum esse potuit, cum duce sacra pagina nullus à veritate aberraverit unquam.

Homeri verò æternæ saluti istud conducere potuisse videtur, An spes esse quod veri Dei notitia præditus fuit; quodque vanis gentium Diis possit æternæ non pepercit, eis aperiè illudens, ceu antiquus Sanctæ Matris Eccliesie doctor Clemens Alexandrinus observavit his verbis: [Neque meri. verò solus Menander, sed etiam Homerus &c. & multi alii poëtae Clem. Alex. Deos vestros arguunt, nec verentur, ne tantillum eos insequi ma- Exhortat. ad leditis. Nam Minervam muscam caninam, & Ulcanum utroque pede claudum appellant.] Majestati autem divinæ, quam gratus semper fuerit idolorum, falsorumque Deorum contemptus, dicerem in præsens, ni Psaltes ipse passim hoc doceret, prædicaret, humanisque suaderet mentibus, æternam felicitatem eis promittens, qui Deos alienos non coluerint. Hanc Homeri consuetudinem falsis Diis detrahendi in sua parænesi in Homeri scripta annotavit Dionysius Lambinus dum inquit: [Quam multa sunt apud eum de Diis absurdâ, eorumque majestate indigna, quam multa foeda, obscena, flagitiosa, turpia (quamquam magna quædam, & recondita mysteria in hujusmodi fabulis involuta delitescere non me fugit] totum de Homericis figuris Lambini judicium, si placet, apud Possevinum in Bibliotheca agnoscat lector, dignum enim est lectione. Ad hæc, si doctor, ac præceptor Socratis Gentilium philosophorum præstantissimi Homerus fuit, certè virtute Socrati non secundus, sed par fuerit necesse est, at Socrati tributum cœleste domicilium non pauci putavere, idem de Homero igitur jure putandum est.

His fortasse rationibus permota mulier, cui Marcellina nomen erat, pari cultu Christum Dominum, Paulum Apostolum, Homen-

Cyrill. Alex.
lib. 1. contra Julianum.

Orat. Pare-
net.Homerus
fuit in Ægy-
pto.

An spes esse
æternæ
salutis Ho-
meri.

Clem. Alex.
Exhortat. ad
Gentes,

rum ; & Pythagoram venerabatur ceu divina numina . Ita enim est apud B. Augustinum lib. de hæresibus . [Sectæ ipsius Carocratianæ fuisse traditur quædam Marcellina , quæ colebat imagines Jesu , & Pauli , & Homeri , & Pythagoræ adorando , incensumque ponendo .]

Salus Homeri desperata. Verum si diligentius allata hæc rimari quis velit , ea ipsa in Homerum verius , quam pro Homero stant . Quare mirum Homeriani ingenii acumen (quo , duce & instrumento unius Dei cognitionem hausit) Poëtarum facile principem , multijugisque scientiæ gloria illustrissimum , ac variis etiam excultum virtutibus fuisse fateor , lu-

Homerum bensque concedo , (quamvis nonnullis apud Suidam visum sit , to- mutuat ar- tum sui poëmatis argumentum ex Corino Iliensi Heroico poëta , gumentum qui primus durante bello Trojano Iliadem scripserat , mutuatum poëmatis Sui Homerum in suos libros transtulisse ; tradatque similiter Clemens das refert .

Clem. Alex. Alexandrinus eum multa ad verbum ex Orpheo desumpsisse) nihil Strom. lib. 6. tamen ista ei ad salutem profuisse reor . Quid enim unius veri Dei

Ex Orpheo cognitio juvit Homerum , qui multorum Deorum cultus si minus multa sibi de- auëtor , ac saltē propagator , & veluti sacerdos fuisse comperti- sumpsit Ho- tur ex iis , quæ in operibus suis fabulatur , fingit , meritit de Jove , merus . Saturno , Venere , Pallade , cæterisque vanæ superstitionis numini-

Homeri cri- bus , quæ eti pro veris diis habenda esse censeret , illorum tamen mina . nulla ratione majestate territus sic in eos ludit , ut scelestos , nefariorisque verius homines , quam Deos illos contemptissime videatur , veluti ex Clemente Alexandrino annotavimus . Hinc factum reor , ut actiones illæ floctaciendi gentilium Deos , quæ natura sua accep- tissimæ Deo futuræ erant , si ad justum , debitumque finem eas re- tulisset Homerus , ei scelestæ , & sacrilegæ fuerint , durante Ho- meri de illis Diis , quod vera numina essent , opinione . Immò ,

Athanagor. quod ex sententia Herodoti , scripsit Athanagoras Apologia pro Christianis , cum Hesiodo Homerus tradidit Græcis fabulosam Deo- rum generationem , ex qua tot falsæ , absurdæque de vanis Diis sententiæ , ipsaque figendorum idolorum ars detestabilis orta sunt apud mortales . [Hi autem sunt Hesiodus , & Homerus , qui Deo- rum Generationem Græcis conscripserunt , & nomina Diis dede- runt , quique dignitates , & artes distribuerunt , & formas eorum demonstrarunt .] Damus igitur Dioni Chrysostomo Homeri præ- ceptis studuisse Socratem : at si Christianè sapimus , sique par , & similis utriusque exitus fuit , eadem pariter poena , iisdem suppliciis magister , & discipulus apud inferos torquebuntur , qui , durante Spiritu apud superos , eandem vivendi , sciendique rationem pro-

Lib. 3. ad Au- fessi sunt . Quiemadmodum aperte tradit Theophylus Antiochenus , tolycum . qui nihil Homerum juvisse sua poëmata , & commentitias fabulas ad salutem ita scribit . [Quid Homero profuit bellum Iliacum de- sumpsisse , & multis eo opere sucum fecisse dum falsa commemo- rat .] Ita Theophylus , qui alibi non obscurè tradit Homern ,

Lib. 2. ad Au- tolycum . aliosque poëtas gentiles ignaros omnino fuisse veritatis , quamvis hi instinctu , afflatusque Dæmonum pleraque vaticinati sint , quæ mira

mira viderentur . [Quæ cum ita se habeant , ait , liquet , eos plānē ignorare veritatem , si quid autem in medium produxere , id fecerunt à Dæmonibus inspirati , & inflati . Quapropter etsi Homerūs , & Hesiodus aut alii poëtæ quicquam eloquuti sint affliti à musis , id nequaquam est credendum . Nam fantasia quadam rapti , & errore , nec spiritu puro ducti vaticinati sunt .] Cujus rei afferens rationem subdit ; [ut vel hinc elucescit . Siquidem obsecsti interdum sanantur adjurationibus , quæ sunt in virtute revera existentis Dei . Et seductores spiritus , qui expelluntur , ad eum modum confitentur eos esse Dæmones , qui tum temporis , & in illis vires suas exercebant , & operabantur .] Dæmonis igitur mancipium Homerūs fuerit necesse est , qui ope diabolica & arte utebatur .

Quòd verò Marcellina Homero thus adoleret , non mirum est , Marcell. Hom. cum depravati mortalium mores ad mala , ad vetita , ad scelerā reticē error. præcipiti impulsu malitia sua ferantur : at talia hæreticos decent . Hinc etiam , cum B. Augustinus hæresis crimine Marcellinam notet , quòd Homeri coleret imaginem , nemo non intelligit , haberi , Plato Hom. illum ex eorum non esse numero , quos cum veneramur , pii , cum rum civitate rejicit .

Et sanè ridiculum est , Homerum cœlestis civitatis ci-vēti arbitrari , cuius mores , scribendique rationem carpens Plato gentilis philosophus solo naturali lumine illustratus , ne sua quidem republica dignum illum esse censuit , publica lege edicens , è sanctiori qualibet republica , & Civitate eliminandum esse una cum grege suo Homerum , qui , ut nonnulli volvuntur , turpissimi insani-que illius erroris auctor fuit , quem postea Pythagoras , Plato , aliique non pauci velut hæreditario jure secuti palam docuerunt , trans-migrationem animorum loquor in quælibet brutorum corpora , ut inquit Tertullian. de Homero loquens , [Pavum se meminit Ennio Tertullian: somniante , sed poëtis , nec vigilantibus credam] & paucis inter-positis [Damnatus est igitur Homerus in Pavum non honoratus . Plus de seculi remuneratione gaudebit pater habitus liberalium disciplinarum , ut malit famæ suæ ornamenta , quam gaudeat .] Ita Tertullianus de Homero , qui in Iō insula , ut fermè omnes Mors Homeris consentiunt , extremum diem clausit , non tædio , aut perplexitate ri-ænigmatis eidem à pescatoribus propositi , ut nonnulli falsò tradi-derunt , sed ægritudine , lethali morbo confessus .

NUMA POMPILIUS.

De moribus, Numæ Pompilii secundi Romanorum regis.

C A P. VI.

Ab orbe con-
ditio 3207.

Ante Christi
adventum 670.

Olymp. 16. in illo jure laudari possunt, multa præclara, & magna sint, ea

Numerus

reli-

gio in Deos.

nihil inconsultis diis moliretur, quo more ductus, ne delatum sibi

Mortuo Romulo, è Curibus Sabinis Rex creatur Numa Pompilius, qui unus omnium opinione ob morum gravitatem dignus eo honore habebatur. Licet autem quæ duxerat nos memorabimus, quæ rem nostram propius tangunt, quæque ad humana, divinaque jura pertinent. Primum autem Rex. Numa reliquum satis constat, eam fuisse Numa Pompilii religionem, ut quidem Romanæ urbis imperium prius suscipere voluit, quam auguribus, sacerdotibusque assumptis, divinum aliquod è cœlo signum appareret, quo regia ejus dignitas obsfirmaretur: à Deo enim vir divinarum rerum consultissimus capienda primordia didicerat, velut sacræ litteræ præcipiunt. Quantus verò in supremi numinis majestate indaganda fuerit, mirum est: [quidquid enim ocii habere poterat, eo, non ad voluptates, ac delicias, non ad quæstus, sed ad Deorum immortalium cultum, & ad ipsorum naturam, ac vim, quantum ratione poterat, cognoscendam, utebatur:] Hinc Solus in de- congressus hominum fugiens ac sèpè solus desertis in locis degens, fertis sèpè quæ ad ritus, divinique numinis cæremonias spectabant, diurna moratur. mentis cogitatione meditabatur: quod maximæ virtutis esse ad sondam animi pieratem, & ad degustandam rerum divinarum dulcedinem, eorum exemplis periclitarer, qui Christianam perfectionem sectantes eremum incoluerunt, ut liberius, perfectiusque divina mysteria intelligerent, ni res notissima foret. His exercitationibus eos in rebus divinis progressus habuit Numa, quos vix diuturno labore assequuntur non pauci eorum, quibus Evangelica veritas innotuit. Nihil enim ociosè, nihil oscitanter, nihil desidiose non modò moliendum, sed ne cogitandum esse intellexit, ubi de rebus divinis agebatur. Testis hujus moris est Plutarchus, qui inlytam Numa in Deos religionem commendans. [Ita & Numa decere, inquit, Cives existimavit, neque audire quidquam rerum divinarum, neque aspicere per desidiam, atque negligentiam, sed vacare à cæteris oportere, mentemque adhibere perinde ut rei ad pietatem maximæ: ac denique crepitibus, strepitibus, gemitibus, & quæcumque hujusmodi necessarios vulgarium actuum labores

Proverbiū consequntur, vias vacuas cæremoniis præstare.] Ex quo Numa illud agere, decreto ortum reor celebre illud, nunquam satis dignè laudatum, quod agis, è Age quod agis, quod in eos cadebat, qui sacris obeundis præterant. Numa oriū.

Hæc

Hæc quām egregiè evangelicis præceptis congruāt, quis in sacris litteris vel mediocriter versatus ignorat?

Nec minor Pompili fuit vel in cives suos justitia, vel in peregrinos, & advenas æquitas; utrisque enim integerimum se judicem præbuit. Insignis præterea prudentiæ specimen dedit tunc Prudentia: Numa, cum è domo sua magnificos sumptus pellens, sic civium suorum fortunam moderatus est, ut solum iis civibus, qui pauperie premebantur distribuerit, quō egestatem, quæ inferendæ injuriæ potissima causa est, tollerer, ac mutua pace invicem fruerentur omnes. Plutarchus ea pensans, quæ de simulachris Numa Plutarchus. decrevit, ea Pythagoricis decretis consert. [Primum enim principium, ait, ille, (Pythagoras) neque sensui, neque perturbationi subjectum, sed mentem invisibilem, & incretam esse censuit. Hic autem (Numa) Romanos prohibuit existimare imaginem Dei, aut hominis speciem, aut animalis habere figuram. Nec fuit apud eos neque picta, neque facta Dei prius species, sed in prioribus centum, & septuaginta annis templa quidem ædificabant, sacra que tuguria erigebant: simulachrum verò nullum corporeum faciebant, perinde atque nefas esset, deteriora melioribus assimilare, neque aliter quām intelligentia percipi Deus possit.] At quām satius Mosis, & Prophetarum testimoniosis, & præceptis hanc Numæ legem Plutarchus assimilare poterat: ii enim Pythagora multo antiquiores, divino monitu in idola, quibus Pagani, & Gentiles Lex Numæ divinos honores tribuebant, sèpius investi sunt, ut homines tandem tollendis dein, abjecto Dæmonum cultu, unius supremæ majestatis, quæ idolis quofida Deus est, cultores redderentur. Quō si Numæ leges spectabunt, probandæ, & laudandæ sunt, si secus execrandæ, cum laudatissimus imaginum sacrarum usus semper fuerit, & à Sanctis Patribus, velut hereditario pietatis in Deum, & beatorum mentes jurè relictus, & traditus nobis, qui non aliquam divinitatis partem in pictis, aut fictis imaginibus insidere arbitramur, ut delirabat stulta gentilitas, sed eos, qui per imagines nobis representantur, colimus, ac veneramur. In hoc sensu acceptam Pompili legem laudarunt Clemens Alexand. lib. 1. Stromatum, quem se- Clem. Alex. buuntur Euseb. Cæsar. lib. 9. cap. 3. Præparat. Evangel., & Cyril. Euseb. Cæsar, lus Alexandrinus contra Julianum lib. 6.

*Unde nam inter Gentiles fingendorum idolorum cupidiissimos
natus, & enutritus Numa potuit veritatis hujuscce radios
intueri, & sacrificiorum leges, & statuta, quæ
ab Hebræorum ritibus non longè
aberant, condere.*

C A P. VII.

Sicatis locis:

CEnfuit Plutarchus, cujus opinionem cùm cæteri, tñm Clemens & Cyrus Alexandrinus amplectuntur, hæc è Pythagoræ disciplina, cujus auditorem Numam arbitrantur, emapilio postenasse. At falsum in annorum supputatione Plutarchum auctor est prior ètate Pythagoras. Dion. Hali-carnass. Hieron. Bar-gesimum Regis Romuli imperium: at Pythagoram vixisse quinqua-dus in sua Chronolog. latius infra constabit, quare ad minimum posterior Numa fuisset

Cicero. Pythagoras annis 170. Eundem errorem confutat Cicero 4. Tusculanarum, & Livius decade prima lib. 1., qui erroris hujus originem, & causam docens, ac refellens ait. [Auctorem doctrinæ ejus (Numæ) quia non extat alius, falso Samium Pythagoram edunt, quem Servio Tullo regnante Romæ centum amplius post Quo tempore annos in ultima Italiz ora circa Metapontum, Heracleamque, & in Italia re-Crotonem juvenum æmulantium studia cætus habuisse constat:] gnavit Pythag.

Livius. sic Livius, cui haud assentior, in veteratam hanc, falsamque opinionem, quæ Pythagoræ alumnum Numam appellat, ex eo fluxisse capite, quod assignat: sed verius inde ortam reor, quod in iis Cur Numam ferè disciplinis, quas Samius Pythagoras ita auxit, & illustravit, ut postmodum Pythagoricæ dictæ fuerint, se se exercuerit Numa, & in hanc sententiam interpretandi sunt sancti Patres, quotquot Numam secutum esse Samii Philosophi instituta scripsere.

S. Hier. lib. 2. Livius confutata aliorum opinione aperit his verbis mentem suam, contra Jul. quo doctore usus sit Numa. [Suopte igitur ingenio, inquit, temperatum animum virtutibus fuisse opinor magis, instruetumque non tñm peregrinis artibus, quæ disciplina tetrica, ac tristi veterum Sabinorum.] Dionysius Halicarnasseus duas hujuscce rei conjecturas afferens ait. [Videntur mihi, qui hoc scriplerunt, occasionem sumpsiisse duabus ex rebus confessis, Pythagoræ habitatione in terra Italiz, & sapientia Numæ uno omnium ore celebrata, atque ita contexuisse hæc, & fecisse eum Pythagoræ discipulum, non considerantes, an eodem vixerint tempore;] probabiles sane conjecturæ.

Sententia auctoris. Mihi illud maximè arridet, quod Clemens Alexandrinus Stromatum lib. 1. docuit, nempe de perdendis Deorum simulacris legem

gem illam à Mōse mutatum Numam. Clementis auctoritas est : [Numa autem Romanorum erat quidam Pythagoreus, ex iis autem quæ à Mōse tradita sunt, adjutus, prohibuit Romanis, ne homini, aut animali similem Dei facerent imaginem &c.] Sacra enim Mōsis volumina auraria fodina meritò appellanda sunt, ex qua ditari potuere gentiles; immò ex qua aurum veritatis, quæ illis affulsi aliquando, naēti sunt, quippe quæ omnium aliarum scripturarum vetustissima dux, & magistra fuerant veritatis agnoscendæ cunctis mortalibus.

Cætera autem à quibus hauserit Numa docet Tertullianus lib. de præscriptionibus adversus hæreticos cap. 40. ubi tradit Pompilii Numinæ Magistratos, & doctores fuisse Principes tenebrarum, qui calliditate sua, quæ in sacris litteris traduntur, æmulari perpetuò studuerunt,

Dæmones
Numinæ Magi-
stros ex Ter-
tulliano.
quo superstitionibus suis pessimis fidem, & auctoritatem conciliarent: [Cæterum, ait ille, si Numæ Pompilii superstitiones revolvamus, si sacerdotalia officia, insignia, & privilegia, si sacrificalia ministeria, & instrumenta, & vasa ipsorum sacrificiorum, & pia-culorum, & votorum curiositates consideremus: non ne manifestè Diabolus morositatem illam Judaicæ gentis imitatus est?] moxque temeritatem, & audaciam Cacodæmonis rursus considerans: [Qui ergò, subdit, ipsas res, de quibus sacramenta Christi administrantur, tam æmulanter affectavit exprimere in negotiis idolatriæ, utique & idem eodem ingenio gestiit, & potuit instrumenta quoque divinarum rerum, & sanctarum scripturarum sensum de sensibus, verba de verbis, parabolas de parabolis profanæ, & æmulæ fidei attemperare.] Transit ad eamdem sententiam Audebertus De hac re vi-Macereus, qui libello, quem gallico sermone conscripsit, refellens de Pameliū.

eos, qui cæremonias nostras profectas è Numæ institutis asserebant, cum Tertulliano novit, à Dæmonibus edocetum Numam sacra, cæremonias, sacrificiorumque ritus. [Quidam, ait, libro quodam non ita nuper excusso, cuius titulus brevis commentarius est de signis sacris, sacrificiis, & sacramentis à Deo institutis à creatione mundi, nobis objicit, nostras cæremonias majori ex parte desumptas à Numa Pompilio, & proinde rejiciendas, & subsanandas, fellit eum, inquit idem, quòd non consideravit astutiam sui patris, & magistri, Diabolus enim eas mutuavit ex veteri testamento, & Numæ tradidit, ut per eas ab illo, & suis honoraretur, & adoraretur. Quod ad nos attinet, quibus ad manum est verus illud testamentum (eis omittamus traditionem Patrum) magis credibile est, desumpsisse nos inde, quām è libris Pompilii;] at satius, meo sanè judicio, dixisset, omnino certum esse cæremonias nostras è sacræ Scripturæ paginis, quām è libris Pompilii profluxisse. Hujus opinionis probandæ finem faciam Quintini testimonio, cuius apud Quintinus! Pamelium, ista leguntur: [Per quot, & quantas, quamque diligenter, & operose Dominus Deus à Judæis hostias sibi offerri præcepit in Levit. lib. traditum videmus, onera ista sacrificiorum, & negotiosas oblationum scrupolositates, ac penè totam Judaicæ gen-

gentis morositatem &c. Ægeria Callidissimus in spiritualibus Dæmon senem quandam Numam Romæ postea docuit, ac instituit.] Ægeriam autem nimpham, quam Dæmonem fuisse merito auctor hic arbitratur, Numæ magistrum, immo & conjugem fuisse, si fermè omnes meminere, qui ejus res gestas litteris prodiderunt. Quam eandem sententiam habet Augustinus lib. de Civit. Dei 7. cap. 35.

Nonnullos beatorum felicitatis participem Numam putasse.

C A P. VIII.

Julian. Numam velut è cœlo missum admiratur.

Cyrill. Alex.

Zuingl. hær.

Staphilus:

Joan. 4. &c 6.
1. Tim. 2.

S. Ignatius.

Hujus regis vivendi rationem, & instituta admirans Julianus Romæ periclitanti velut è cœlo missum divina providentia Numam arbitrari non erubuit, ut est apud Cyrillum lib. 6. contra eundem, cuius Juliani nomine ista sunt: [Jupiter ei (Romæ) sapientissimum Numam misit. Hic Numa honestus, & bonus erat, & versabatur in desertis sylvis, eratque semper cum diis, prout mirè sapiens erat, & mox, hic multas sacrificandi leges protulit.] Verùm solus per ea tempora Julianus, quo erroribus suis faveret, hoc Numæ præconium edere poterat. Nostris hisce temporibus teterrima lues Zuinglius, qui pari errore, ac vitiis cum Juliano certavit, Numam inserit in beatorum classem, ut auctor est Staphilus, qui de eo loquens sic habet: [Zuinglius ait, quod Numa, Cato, Scipio, & aliorum similes alii prestantes viri Ethnici, quamvis caruerint vera fide Christi venturi, salvi tamen facti sunt, virtute legis naturalis, quam servabant.] Sed nescio, an innumerabilem Deorum multitudinem invehens Numa custodiret naturæ legem, quæ cœlis, syderibus, perenni, ac librato orbium cœlorum motu, quatuor anni temporibus, terra denique ære, igne, aqua, & creaturis omnibus, unum creatorem, unum dominum, unum principium, & finem prædicat.

Adhac, cui cœlorum janua patuit unquam, qui fide venturi Salvatoris, uti te omnino ad salutem necessaria, careret? dicente Domino. Nemo venit ad Patrem nisi per me: Quod si Dei, & hominum Mediator erat Christus Jesus, qui fieri potuit, ut homines etiam laudabiliter vitam traducentes beatorum ævo potirentur sine Mediatoris fide, & patrocinio? Nempe legere, ac revereri noluit Zuinglius, quod ad Philadelphenses scribens docuerat Beatus Ignatius: [Omnes Sancti salvati sunt per Christum in ipso sperantes, atque ipsum expectantes, & per ipsum salutem adepti sunt, qui erant digni dilectione, & digni laude sanctificati à Christo Iesu.] Ergo si omnes justi spe futuri Salvatoris sanctitatis fontem naecti sunt, nullo praetextu, Numam, enumeratosque alios re, ac operibus Christi inimicos cœlitibus adscribit: certè non ignorantis,

nis, sed malitiæ, ac fraudolentiaz crimen istud Zuinglii fuisse deprehenditur, qui apertissima. B. Augustini etiam testimonia nihil S. August. pendens, tam petulanter mentitus est. Etenim sexcentis locis pro hac veritate decertavit August. ut libro 3. probavimus. Ad quem intellectum ea pariter revocari debent, quæ B. Joannes Chrysostomus homil. 37. in Matthæum tractavit, dum salvari potuisse scribit homines, qui Christi adventum præcesserunt, etsi illius fiducarerent; dummodo tamen idola spernentes unum rerum opificem eolerent, & honestæ vitæ normam sequerentur; militant enim hæc, & alia hujusmodi de fide explicita tantum. Interpretarer etiam in hanc sententiam decreta D. Justini Martyris, Clementis Alexandrini, & Hermæ, quæ hac de re litteris prodiderunt, nisi animadverterem, coactam, & extortam nimis esse hanc interpretationem, quæ vix eorum dictis congruere posse videtur: sed de his alias. Postremo, mira est Zuinglii infania, qui sine gratia supernaturali homines salvos arbitratur virtute legis naturalis, contra Ecclæsiae definitionem, contra apertas sacrarum scripturarum sententias, & contra universa Concilia, in quibus hoc unum veræ, sanæque doctrinæ fundamentum habetur, nulli videlicet fas esse divinam majestatem contemplari sine ueste nuptiali, quæ non in fide Christi solum, sed etiam gratia supernaturali vel maximè sita est.

S. Jo. Chrysostomus homil. 37. in Matthæum tractavit, dum salvari potuisse scribit homines, qui Christi adventum præcesserunt, etsi illius fiducarerent; dummodo tamen idola spernentes unum rerum opificem eolerent, & honestæ vitæ normam sequerentur; militant enim hæc, & alia hujusmodi de fide explicita tantum. Interpretarer etiam in hanc sententiam decreta D. Justini Martyris, Clementis Alexandrini, & Hermæ, quæ hac de re litteris prodiderunt, nisi animadverterem, coactam, & extortam nimis esse hanc interpretationem, quæ vix eorum dictis congruere posse videtur: sed de his alias. Postremo, mira est Zuinglii infania, qui sine gratia supernaturali homines salvos arbitratur virtute legis naturalis, contra Ecclæsiae definitionem, contra apertas sacrarum scripturarum sententias, & contra universa Concilia, in quibus hoc unum veræ, sanæque doctrinæ fundamentum habetur, nulli videlicet fas esse divinam majestatem contemplari sine ueste nuptiali, quæ non in fide Christi solum, sed etiam gratia supernaturali vel maximè sita est.

De Hydromantia Numæ, deque æterna ejus damnatione.

C A P. IX.

CÆterum Pagani, ac Gentilibus Romanis deterior Zuinglius fuit; illi enim, etsi de Principe, ac rege suo ageretur, in beatorum sortem non ita facilè cooptaverunt Numam, quippe qui nullum sibi inter Deos locum reliquerat, cum cœli regnum promiscua Deorum per familias turba replerit: hic autem dignum beatitate voluit eum, quem, Augustino auctore, constat, Lib. 3. de Civ. omnipotentis, summi, & beantis Dei providentiam sustulisse: opinabatur enim Pompilius, terrena ista non curare Deum, ideoque præfigendos Romanæ civitati alios Deos, qui surgentis populi salutem, regnumque tuerentur, ne omnibus Deorum destituta præsidis laberetur. Hinc quas mente diu conceperat vanitatum auctor, & constitutor rex statas preces, & cæteronias instituit, queis singuli falsorum Deorum colerentur, feroesque Romanorum animi à rebus bellicis ad novum, ac mirabile superstitionum genus vocarentur, quod ut facilius obtineret Deorum cultui Pontifices, Flaminum, Augures, Salios præfici, templa fidei, paci, ac termino consecrati voluit, sicutque auctor vestalium virginum, quæ inter cætera triginta etiam annis virginitatem omnino custodiæ tenebantur, in falsæ vestalis Deæ honorem. Sed ut pleraque vanarum Pompili superstitutionum genera omittamus, insigne illud erat, quo

Numa auctor Flaminum, Augurum, vestalium Virg. &c.
Flaminum, Augurum, vestalium Virg. &c.

Dæ-

Hydromantia
tiz quid sit.

Dæmonas, velut suæ doctrinæ doctores, toto vitæ curriculo ad amicitiam, familiaritatemque traduxit; Hydromantiam dicunt, quæ divinatio erat per aquam, cuius usu in aqua Dæmones Numæ sub variis imaginibus apparentes, eum tenui, exilique ne clarius audi- rentur, voce alloqui consueverant, docentes quibus sacris colendi essent gentilium Dii. Hujus fatinæ virum fuisse Numam regem ex

August. lib. 7. Varrois libro clare testatur Augustinus, dum i. quic: [Nam & de Civit. Dei ipse Numa, ad quem nullus Dei Propheta, nullus sanctus Angelus mittebatur, hydromantiam facere compulsus est, ut in aqua videret imagines Deorum, vel potius ludificationes Dæmonum, à quibus audiret, quid in sacris constituere, & observare deberet.]

Necromantie
studiosus Nu-
ma.

Hactenus de Numa Augustinus, quem Necromantiam etiam, in qua mortui adhibito sanguine interrogari videntur, postmodum coluisse narrat. Enim verò malis artibus addictum Numam non modò Augustinus, sed quæ etiam in illius vita meininit Plutar chus, ostendunt: Nam cum nonnullos cives Numa ad convivium invitasset, vasaque abjecta, & coenam admodum vilem, & plebejam apposuisset, jam illis coenare incipientibus, ubi sermonem injecisset, quod ea Dea, (Ægeria) cui ipse congrederetur, ad se venerit, subito domum pretiosis refertam poculis, & mensam omnifariam obsoniis, apparatuque magnifico plenam ostendit,] qnod cum sola spirituum celeritate peragi potuerit, jam planum est, Dæmonum adminiculo usum esse Numam, qui ut idem recenset Plu-

Ex Plutarch. tarchus, interdum etiam divinis metris prodigia annunciat, & Numa præstigiis. visus numinum monstrosos, atrocesque clamores subigebat, deimis-

samque eorum mentem religione reddebat: quæ sine dubio erant apertissima magicæ artis, qna oblectabatur Pompilius, argumenta, quam ut secrete profiteretur, clam solus in sylvis, & nemoribus sapè vitam agebat, cum Ægeria Dea congressum habere simulans, cum præter Dæmonas nulla ei obviam esset Ægeria. Numæ impietatem, magicasque artes ii ipsi libri, quos septem latinos de-

jure Pontificio, totidemque Græcos de disciplina sapientæ conscriperat, testes fuere, quippe qui tot Cacodæmonum secretis, in-

Numæ libri cantationibus, fallendique homines versutiis referti erant, quot pleni sacrilegiorum.

gentilitas ipsa superstitionum cupidissima, nec pati, nec ferre potuit: etenim re diligentius perspecta à Petilio Consule in comitiis Romano populo spectante absumptra sunt flammis ea monumenta, quæ fortuitò apparuerunt, sive vi imbrium, ut Plutarchus arbitrat- tur, sive aratro, ut Livius, cum multis ante seculis latuissent.

Clara est apud Livium, & Plutarchum, & his vetustiorem Varro-

August. de Civ. Dei lib. 7. cap. 34. nem historia, de qua agens B. Augustinus tradit exquisita subtilitate quid sentiat ad hunc modum scribens: [Credat quisque quod putat, immò verò dicat, quod dicendum suggesterit velana contentio quilibet tantæ impietatis defensor egregius. Me admonere sufficiat, sacerorum causas à Rege Pompilio Romanorum sacerorum institutore conscriptas, nec populo, nec Senatui, nec saltem ipsis sacerdotibus innotescere debuisse.

Ipsumque Numam Pompilium-
cu-

curiositate illicita ad ea Dæmonum pervenisse secreta, quæ ipse quidem scriberet, ut haberet, unde legendo commoneretur. Sed ea tamen cum Rex esset, qui minimè quemquam metueret, nec doceret aliquem, nec delendo, vel quoquomodo consummendo perdere auderet, ita quod scire neminem voluit, ne homines nefaria doceret: violare autem timuit, ne Deos iratos haberet, obruit, ubi tutum putavit, sepulcro suo propinquare aratrum posse non credens. Senatus autem cum religiones formidaret damnare majorum, & ideò Numæ assentiri cogeretur, illos tamen libros tam perniciosos esse judicavit, ut nec obrui rursus juberet, ne humana curiositas multo vehementius rem jam proditam quæreret, sed flamnis aboleri nefanda monumenta, ut quia jam necesse existimabat sacra illa facere, tolerabilius erraretur, causis eorum ignoratis, quām cognitis, Civitas turbaretur.] Et sequenti capite lib. ejusdem: Quam verò, ait perniciose vel à cultu veræ divinitatis alienæ illæ litteræ judicatae sint, hinc intelligi potest, quod eas maluit senatus incendere, quas Pompilius occultavit, quām timere quod timuit, qui hoc audere non potuit.] Postremo magicis artibus operam dedit Pompilium, testis est etiam Cælius Rodiginus, Antiquarum Lectionum lib. 9. cap. 23.

Qui hæc meditabitur, jam, vel me tacente, sentiet, quam ex hac vita evolans Pompilius, justo Dei judicio, apud inferos sedem Damnatio meruerit: quis enim nesciat, ad gehennale incendium destinari eos, Numæ Pompilius qui Dæmoni famulantur tenebrosi carceris principi, ut scitè docuit Pilii. Augustinus lib. 7. de Civitate Dei cap. ultimo; etenim ubi probatur, quām pestilentes, & perniciosi forent libri Numæ, protinus subdidit, æternæ damnationi obnoxium fieri, eum qui sacris illis uteretur, quorum institutor rex ille Sabinus fuerat: [Qui ergò, ait, nec felicem in futuro vitam, nec modo habere vult piam, talibus sacris mortem quærat æternam, qui autem cum malignis Dæmonibus non vult habere societatem, non superstitionem, qua coluntur, noxiā pertimescat, sed veram religionem, qua produntur, & vincuntur, agnoscat.

D E

SEPTEM GRÆCIÆ SAPIENTIBUS.

*Piè vivendi rationem, qua Thales, Solon, Chilon,
Pittacus, Bias, Cleobolus, & Periander usi
sunt, catholicæ sapientiæ præceptis
per similem fuisse.*

C A P. X.

Ab orbe con-
ditio 3377.

Ante Christi
adventū 500.
Olympiade
50.

De Civit. Dei
lib. 8. cap. 2.

Thales pa-
rentes.

Thales prä-
ptorem habuerit.

Thaleius prä-
cipua decre-
ta.

Est B. Augustini judicium septem Græciæ viros, qui post Poedito 3377. tas theologos Musæum dico, Orpheum, Homerum, & alios claruerunt, dictos fuisse sapientes, quia genere vitæ quodam laudabili præstabant cæteris, ac nonnulla morum præcepta brevitate sententiarum complectebantur. De his autem multa sunt, quæ à Græcis juxta, & Latinis Scriptoribus traduntur. Nos ex multis ea solùm attingemus, quæ è re nostra erunt. Quare relicta in primis ea disceptatione, quæ est de numero, & nominibus horum sapientum (ambigunt enim plures quot, & quis fuerint) nos communem opinionem secuti septenos fuisse arbitramur, eosque maximè, qui capititulio adjecti sunt. Quorum vetustissimus Thales perhibetur ex Examino Patre, Cleobolinaque matre natus, qui, sive ob præclara virtutum insignia in Milefiorum civitatem adscriptus sit, sive potius Milesius civis fuerit, sive, ut alii putant, Phœnix genere, merito primus sapientus appellatus est, quippe qui & suæ sapientiæ nullum præceptorem habuerit, velut gravissimi Scriptores prodidere, quamvis peregrinatione sua Ægyptios Sacerdotes adierit, & Delphico oraculo veluti omnia sapientia primus dignus habitus sit aureo tripode, quem Ionici adolescentes, empto è piscatoribus Milesiis bolo, adepti fuerant. Mirificè eduxit Thalis sapientia in præclarissimis sententiis, quibus suam, civiumque suorum vitam studuit moderari. Eorum enim, quæ in rerum universitate reperiuntur, antiquissimum esse Deum ajebat, quippe qui ingenitus principio, fineque careret. Divinam mentem ea prædictam scientia intellexit, qua homines non solùm justè, injustè operantes, sed etiam eorum quaslibet cogitationes intueretur, ac limpidissimè cognosceret. Orbem universum à Deo conditum esse ajebat. Cùm interrogaretur, qua ratione justam, & vitiis omnibus vacuam vitam traducere quis posset, si quæ, respondebat, in aliis repræhendimus, hæc ipsi non agamus. Parentes honorandos docebat adolescentes, pollicens eandem eos à filiis suis collectam reportaruros, quam ipsi in parentes suos contulissent. Noverat non minus turpiter peccare eos, qui adulterarentur, quam qui pejerarent. Ad hæc difficultiam

mam esse sui ipsius cognitionem: in alios verò imperari facillimum: divitias malis artibus non esse acquirendas suo exemplo ostendit, qui honestissimo loco natus anno primo 35. olympiadis divitias Thales quam sprevisse verius, quām amasse visus est. Postremò omnium Græcorum primus Thales sanam de humani animi immortalitate scientiam invenit, palam docens animas mortalium immortales esse. Hac certa, catholicaque sententia ductus in id toto vitæ suæ curriculo incubuit, ut impollutum, & à venereis voluptatibus omnino alienum id custodiret, quod à summo rerum opifice mundum, & immortale acceperat, cœlibem enim vitam cœlo jure dignam perpetuò duxit. Obiit nonagesimo ætatis suæ anno, ut tradit Sosicrates, Iebs fuit. Thales cœ-
vel, ut alii, anno septuagesimo octavo: at si olympiade 35. editus in lucem ad 58. usque vixit, ad annos 115. pervenisset, 23. enim olymp. hanc annorum summam complent: juxta Genebrardi Chronologiam conditæ urbis anno 181., & ab orbe condito 3560., quamvis Clemens Alexandrinus Thalem circa quinquagesimam olympiadem vixisse putet. Cyrus Alexandrinus contra Julianum lib. 1. cum Sosicrate omnino consensit. Tacianus apud Euseb. lib. 10. de præparat. Evangelica cap. 3. vixisse Thaletem putat circa olympiadem 50. Plinius lib. 2. naturalis historiæ cap. 12. olymp. 48. & D. Augustinus lib. 18. de Civit. Dei cap. 37. ait floruisse Thaletem. Romulo Romæ regnante olymp. 7. usque ad 16. Insignis valde Eusebii error fuit arbitrari, ut fecit in Chronicis, eum claruisse olympiad. 8. & è vivis excessisse olymp. 58. ex quo efficeretur, Thaletem ad 250. annos vixisse, quod absurdum est, ut idem ipse Eusebius non ignorasse videtur lib. de præparat. Evangelica cap. 3. Si divinare fas esset, putarem circa quinquagesimam olympiadem hunc philosophum insignem fuisse, licet Frisius velit floruisse eum olymp. 58. ann. Mundi 3417. ante Christum 540.

Ab Thale secundus sapiens numeratur Solon Execestidæ Solaninus, licet Didimus Grammaticus eum Euphorionis filium arbitretur. Hic in Thalis tempora incidit, etsi Suidas olympiade 47. alii 56. & Clemens Alexandrinus olympiade sexagesima floruisse Solonem velint. Starem à Clemente cum Solone vetustior fuerit Thales, qui 50. olymp. vixit. Quām studiosus pietatis, ac justitiæ Solon fuerit, clarum est, cum ultrò talenta septem hæreditario jure sibi debita civibus remisit, quō ad onera relaxanda Athenienses alliceret, quorum inopes, & egeni crudelem adeò serviebant servitatem, ut cum non essent solvendo, ii ipsi in servitutem, darentur fœnatoribus. Quid justissimas ejus leges referam, queis Atheniensium Cives olim tenebantur? an non perfectæ naturalis justitiae fuerunt exemplar à Deo Judæis legi affine? Leges erant: Colendos Solonis leges in primis esse Deos: metuendos, amandoque parentes: alienas opes justos non rapiendas: à mendaciis cavendum: In omnibus perpendenda non quæ sentientis partis, voluptatumque illecebræ, sed quæ recta ratio, mensque hominis amplectenda suadent: quare præcipiebat è contemplatione rerum honestarum nullo unquam tempore abducendos

Solonis libe-
ralitas.

dos mentis oculos ; improborumque societatem veluti malorum
Cur in parricidium fontem ajebat fugiendam . Ita Solon , qui etiæ suis legibus
cidas legem patriæ consuluisset : in parricidas tamen legem ferre noluit , quod
non tulerit : non putaret , nefarios adeò homines posse reperiri , qui parentes in-
terimere attentarent . Memoratu etiam dignum fuit Solonis consilium , quo cives suos convicia vitare docuit ; si nempe , ajebat ,
æ quo dolore pulsentur hi , qui privatim , & publicè in alios con-
tumelias jaciunt , atque ali , qui contumeliis vexantur . Enimve-
rò his legibus , & præceptis , morumque castitate tantum sui apud
omnes aïnorem , tantamque admirationem excitavit Solon , ut Ty-
rannus ipse Pisistratus , cuius imanem dominatum , quem æquis
oculis aspicere nullo modo poterat , fugiens abjecerat , eum huma-
nissimis hisce litteris ad patriam , familiaritatemque suam revocare
studuerit . [Quod si unus esse ex meorum amicorum numero vis ,
eris mihi inter primos ; nihil enim in te dolosum , nihil suspiciosum
esse video :] tantum apud inimicos etiam valebat Solonis innocen-
tia . Scio harum sententiarum nonnullas , quas nos probatos aucto-
res fecuti uni sapientum adscribimus , alteri ab aliisatributas , at
quia difficillimum est secernere ex diversissimis scriptorum opinio-
nibus tutissimam uniuscujusque sententiam ; ideo Diogeni Laërtio
adhærentes , quid certioris veritatis sit , trademus , relicta sua pro-
babilitati aliorum sententia .

Olymp. 52. Chilonis genitatem constituendus est Chilon patria Lacedæmonius Damagedii fi-
lius , quem olympiade quinquagesima secunda floruisse graves viri
tradunt . Incorruptos Chilonis mores fidelis , Christianique viri
moribus non absimiles , eæ ipsæ leges , & præcepta , quibus se ,
alumnosque suos moderabatur , facillimè demonstrant . Summa-
eorum hæc erat . Omnibus opem ferendam : nemini nocendum :
injurias omnes forti animo ferendas : omnibus quidem , at maximè
senio confectis hominibus exhibendos honores : garrulitatem conti-
nendam : non menti linguam , sed linguæ mentem præviam esse
oportere : non vivis , non lumine cassis hominibus maledicendum :
justas leges observandas : adversam , & incommodam aliorum for-
tunam irridendam non esse : damnum potius eligendum , quam tur-
pes parandas esse divitias ; invidiæ motus , qui acerrimis longè
omnium aliorum esse solent , cohibendos .

Innocentia Chilonis . Sed omnem vincit admirationem illud , quod de Chilone à gra-
vissimis scriptoribus proditum est . Eum usque adeò piè , justè , sa-
pienterque in omnibus se gessisse , ut circa omnem jactantiam , quæ
ab illo procul semper fuerat , jam senectutis metam assecuus ore
proprio dixerit , sibi ipsi conscientum esse , se nihil toto actæ vita spa-
tio egisse , quod æqui , justique judicis centuram mereretur : tan-
tus fuerat hujus sapientis vita candor , exquisitaque morum inte-
gritas .

Pittacum quartum Græciæ sapientem scriptores numerant , quem
tradit August. lib. 18. de Civit. Dei cap. 25. floruisse Hieremias
tem-

temporibus. Fuit Hymnadii filius Mitylenæus. Hunc vixisse 40. olympiade aliqui volunt, quorum non mihi arridet opinio, cum Thalete antiquior foret, quod falsum esse constat. Floruit inter primos sapientes, virtute, & honoribus: quinquagesima olympia-de è vivis recessit dubio procul sempiternum in ævum per ora mortalium volaturus; hoc enim vivens adhuc præclaris maximarum Pittaci virtutum prudentiæ, fortitudinis, & temperantiæ operibus jure merito assecutus fuerat. Prudentiæ Pittaci argumentum illustre fuit, cum Mitylenes cives unanimi assensu ei imperium ultro detulerunt, at ejusdem virtutis non impar specimen dedit Pittacus, dum, per decennium benè constituto commissæ sibi Reipublicæ statu, sceptrum deponens, suique desiderium bonis omnibus relinquit, quens tranquillam, ac quietem viram agere voluit. Clara etiam sunt justitiæ illius experimenta, quæ ab illo sanctis legibus de redendis, ac restituendis depositis, aliisque similibus lucent. Quid verò de illius fortitudine dicam; an non fortissimus omnium iudicio fuit, cum repressis justæ vindictæ aculeis injustum Tyrrehæi filii sui imperfectorem, quem Cumæi captum Pittaco miserant, in ultum abire jussit, certo sciens veniam pœnis omnibus esse præstantiorem? Quod si fortior est qui se, quam qui fortissima vincit opida, quis heroicum fortitudinis Pittaci actum non demirabitur, qui vehementissimas animi sui concitaciones, & passiones, relataente sensu, tam placide sedavit? Postremò sapientis hujus temperantiam usu tractando agnovit Cræsus, cuius munera, & pecuniam dono oblatam Pittacus recusavit, aperte fassus duplo se plura possidere, quam optaret. Quid? hujus virtutis dulcedine motus levissimas leges in ebrios sanxit, temperantiam esse amandam perpetuò clamans.

Nec minor fuit sententiarum Pittaci veritas, quam virtutum præstantia. Nemini, ajebat, maledicto, ne inimicis quidem: calamitatem vitio, & culpæ nemini danto, pietatem excolunto: veritatem, fidem, peritiam amanto. Verum sedula animi contemplatione, sempiternaque omnium memoria dignum fuit, quod sciscianti cuidam, quid optimum arbitraretur, respondit, Recte, Pie- que agere, & operari.

Bias ordine sequitur quintus sapiens Teutamidis filius Prieneus Biantis pater, nulli sapientum virtute, & doctrina secundus, ob eam maximè, & patria. quam de immortali numine scientiam habuit: ab eo enim ceu fonte boni totius, justi, & recti, quia emanare noverat quidquid virtuosi, & boni mortales operabantur, propterea Deo acceptum bonum omne referendum esse prædicabat, tacite inferens (velut catholica veritas habet, sacræque litteræ passim testantur) homines, ni divinum eis auxilium præsto sit, non posse benè, laudabiliterque operari. Hinc intimo animi sensu dolebat Bias, sui temporis mortales tot absurdas, & inanes de Diis immortalibus opiniones imbibisse, ut fas unicuique esset, commentitia, & falsa de illis jactare in vulgus, quapropter huic errori execrando occurrentes ajebat

Filiī interfectorem inultū demittit.

Leges in Ebrios.

Sententiarū Pittaci veritas.

Sana Biantis decretia.

Biantis in- bat , De Diis dico ut sunt . Biantis in Deum religio , pietatem ; Deum reli- & justitiam in homines comitem , & sociam habuit ; ac tunc præ- gio . cipue cum Messenias virgines captivas suo æte redimens non modò aluit , verùm etiam , errogata in dotem pecunia , singulas genito-

Apud Læt- ribus restituendas curavit , teste Phanodico . Judicibus consulere- tium . solebat , ut in ferendis sententiis paterna jura servarent , neve pa- terentur invitis dominis quicquam per vim auferri . Neque cæte-

Vita hominis ris hominibus suum deesse fidele consilium passus est Bias , quô juxta qua ratione rationem vivendi formulam instituerent , ne nimia vivendi libidine amanda .

capti pro tuenda diutius vita quodlibet facinus auderent , neve tædio , & desperatione ærumnarum , quibus vita hominis sæpe an- gitur , victi , desides , & ignavi nimium ad necessaria conquienda forent . Metiti igitur vitam , ajebat , oportere tamquam si parum , & diu victori essemus ; sic amare , ut aliquando simus oturi . Quam fœdæ adulacionis inimicus fuerit Bias , hæc illius sententia testatur .

Indignum virum ob divitias ne laudato . Deos facinorum , & sce- Deos scelerū leris vindices esse decretis sanæ fidei nostræ contentiens acutè simul , vindices .

& jocosè declaravit , dum scelestis hominibus , qui cum vi vento- rum agitarentur , naufragiumque timentes Deorum opem implora- rent , silentium præcepit dicens , filete , ne vos hic navigantes sen- tiant Dii . Claruit olymp. 61.

Cleoboli mo- Sextum inter sapientes locum scriptores concedunt Cleobolo Eva- nita . goræ filio Lindo , seu , ut Duris putat , Curiano ; is septuaginta annos natus expiravit . Dum vitali spiritu fruebatur , hæc , quæ Mosaïcis tabulis mirificè congruunt , ad suos , alienosque mores ad justitiam conformandos dicere solebat : omni conatu devitandam injustiam : tollendas inimicitias , & contentiones : improbitatem execrandam : dignam omni amore , & reverentia virtutem : cunctis , & maximè civibus optima consulendum : voluptatibus strenuè resistendum : pacata mente casus , & fortunæ vicissitudines toleran-

Animi mo- das , ne secundis rebus superbia efferratur , neve adversis nimio deratio . torpore deminatur animus . Quæ aguntur non vi , sed sponte , li- benterque facienda : erudiendos liberos : fugiendum ingrati animi vitium . Amicis benefaciendum , ut majori charitatis vinculo ob- stricti teneantur : inimicum donis , ac muneribus ad amicitiam traducendum , hac enim arte , ajebat , & amicorum offendiones , & inimicorum machinationes , & insidiae evitabuntur . Per ea tempora , quibus cæteri floruere sapientes , vixit Cleobolus .

Clem. Alex. Sex allatis sapientibus quinam ultima sede addendus sit sapiens variant scriptores , cujus varietatis testem , profanis scriptoribus Strom. lib. 1. omissis , locupletissimum habet lector Clementem Alexandrinum , qui posteaquam docuerat , Thalem Milesium , Biantem Prieneum , Pittacum , Mitylenensem , Cieobolum Lindium in Asia , & in Europa Solonem Atheniensem , & Chilonem Lacedæmonium procrea- tos esse , statim subdit . [Septimum alii quidam dicunt esse Pe- riandrum Corinthium , alii verò Anacharsim Scytham : alii verò Epimenidem Cretensem , quem Græcum Prophetam novit Paulus , cuius

cujus etiam meminit in epistola ad Titum . Et mox . Plato pro Periandro ut sapientia indigno , propterea quod fuerit tyrannus , ponit Mysonem Cheneum ?] Nos tamen esse Periandrum communio rem secuti sententiam arbitramur Cypseli filium Corinthium . Et quamvis in ejus vita vix , quod veram sapientiam redoleat , reperiatur (undè aliqui meritò suspicati sunt , non hunc , sed alium) Periandrum septimum sapientem fuisse ; attamen hæc sapienter dicitur . Periandrum Corinthii circumferuntur . Rebus secundis pienter dicta esto moderatus , & adversis prudens : caducæ voluptates : honores immortales : in amicos felices , & infelices esto idem . Promissus stanto . Arcana ne produnto . Quadraginta annorum spatio tyrannidem occupavit , & octuagesimum annum natus ante quadragesimam nonam olympiadem , seu potius quinquagesimam nonam , ut reor , mortuus est .

*Quid de septem Græciæ sapientum damnatione,
vel salute æterna cendum sit .*

C A P . X I .

Quoniam æterna hominum salus justis maxime operationibus comparari solet ; fatigite , enim inquit Apostolici ordinis Princeps , ut per bona opera certam faciatis vocationem vestram ; non incongruum fuerit arbitrari , septenos hosce Græcorum sapientia Antistetes salutem affsecutos iis virtutum operibus , quæ ab illis edita esse superiori capite probavimus . At venturi tunc Salvatoris fide carebant , sine qua & nulli ad beatitudinem iter patere potest , & opera ipsa alioquin egregia inutilia sunt , & ingrata . Esto , Christi Domini eis fidem defuisse , non eisdem tamen occlusum cœlestis domicilium cendum est . Potuit enim fieri , immò re ipsa factum esse docuit Herma S. Pauli discipulus , ut in ipsis subterraneis mortuorum locis , qua prius carebant Salvatoris , fidem naëti fuerint , studio , & prædicatione sanctorum Apostolorum , & Doctorum , qui eos , qui piam olim vitam egerrant , invisentes mortuos vera fide , & doctrina Salvatoris instruxere , eosque accepto supernaturalis fidei signaculo in turris ædificationem , hoc est , in beatorum mentium ordinem retulerent . Si Hermæ testimonium agnoscere lectori placet , hujusmodi est . [Quoniam sancti Apostoli , & doctores , qui prædicaverunt nomen filii Dei , cum habentes fidem ejus , & potestatem , defuncti essent , prædicaverunt his , qui ante obierant , & ipsi dederunt eis illud signum . Descenderunt igitur cum illis in aquam , & iterum ascenderunt . Sed hi vivi ascenderunt , at illi , qui fuerant ante defuncti , mortui quidem descendenterunt , sed vivi ascenderunt . Per hos igitur vitam receperunt , & cognoverunt filium Dei , ideoque ascenderunt cum eis , & convenerunt in structuram turris . Nec circumcisisti sed

Pastoris lib. 3.
Similitud. 9.

sed integri ædificati sunt, quoniam æquitate pleni cum summa castitate defuncti sunt, sed tantummodo hoc sigillum defuerat eis.] Similis est & apertissima D. Damasceni sententia in oratione pro defunctis fidelibus habita. Præterea illis tantum, qui Mediatoris adventum secuti sunt, non autem eis, qui antecesserunt, Christi fides ad salutem

Hom. 37. in necessaria erat, uti diserte docet S. Jo. Chrysostomus, dum ait: *Matthæum.* [Omnes, qui ante Christi adventum obierunt, poterant etiam tunc non ipsum confessi esse salvi, tunc enim Christi, qui nondum venerat, ab illis fides, & cultus non petebatur, sed ut idolorum contempto cultu, unum Deum conditorem omnium cognoscerent, colerent] & paulo post, [si qui, ait, ante Christum obierunt, & ideo ipsum non cognoverunt, & ab idolorum cultu recesserunt, & unum Deum adoraverunt, si præterea honestam vitam egerunt, æternæ beatitudinis dona adepti sunt; dicente Paulo, gloria, & honor, & pax omni facienti bonum.] Tales autem, quales exigit Chrysostomus, viros illos fuisse eorum facta loquuntur. Quamquam

Just. Martyr. apertior hujus difficultatis via, quam B. Justinus Martyr apologia 2. ad Antoninum Pium Imperatorem aperuit, nobis suppetat, dum tradit, nec fide, nec nomine Christi vacuos fuisse eos omnes, qui etiæ Christum ignorarent, pie, tamen, laudabiliterque vixerunt, quales fuisse Græciæ sapientes probatum est: [Christum quidem, ait, Dei primigenium esse didicimus, atque exposuimus, eum rationem, & Verbum esse, cuius omne hominum genus factum est particeps, & qui cum ratione vixerunt Christiani sunt, etiam si Athei habitu sint.] Idem paucis interjectis repetit. [Qui autem ex ratione vixerunt, atque vivunt, Christiani ab omni metu sunt, perturbationeque soluti, ac liberi.] Acerrimos autem legis naturalis custodes simul, & observatores fuisse septem Græciæ philosophos quis inficiabatur? si quæ antea de illis scripsimus, contemplari voluerit. Verum illustrior est Clementis Alexandrini ad idem.

Clem. Alex. 1. *Stromatū.* confirmandum auctoritas, qui non de illis, qui Domini adventum generatim præcesserunt, sed de his ipsis Græcorum philosophis, & sapientibus, de quibus in præsens, loquitur: etenim philosophiz vires, virtutem, & auxilia, quibus philosophiz dedit fulciuntur, expendens, clarè docet, justificationis Græcorum philosophorum causam philosophiam fuisse: [Iis enim, ait, qui à philosophia fuere justificati auxilium tamquam thesauros reconditur, & mox. Atque erat quidem ante Domini adventum philosophia Græcis necessaria ad justitiam: nunc autem est utilis ad Dei cultum, & pie- tatem iis, qui fidem colligunt per demonstrationem,] & deinceps cum dixisset, Deum veteris, & novi testamenti principaliter, per consequentiam verò philosophiz causam, qua salutem inventirent homines, subdit, [forte etiam, principaliter tunc etiam Græcis data fuit, priusquam Dominus Græcos quoque vocasset. Nam ipsa quoque Græcos Pedagogi more docebat, sicut lex Hebræos ad Christum;] ergo si similis, seu potius ejusdem virtutis Græcorum nationi erat philosophia, ac fuerat Hebræis diuina lex,

jam

jam efficitur, philosophiae studiosos, & amantes septem antiquæ Græciæ optimates æternam beatitatem nactos, sicut Hebræi divinæ legis mandata custodientes in Abrahæ sinum recipiebantur.

Quod si in re, quæ manifestis rationibus caret, probabilibus conjecturis uti fas est, hujus sententia, quam probare nitimus, ex sacris litteris trahi posse videtur roboratio: [Post hæc, inquit Johannes, vidi turbam magnam, (de beatis loquitur) quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, populis, & tribubus ;] quis autem ex Græcorum populis, quorum nonnullos in conspectu agni albis stolis amictos stare facer contextus narrat, ad cœlestē domicilium his septem sapientibus aptior, quis humano judicio accomodatior? hi enim & Deum esse, & inquirentibus eum benefactorem esse, quod ad salutem necessarium esse docet Paulus, agnoverunt, hi cum legem non haberent, sibi ipsi lex fuerunt: hi ad extremum multiplici bono abundavere; atqui pax omni facienti bonum.

Apocalypſ.
cap. 7.

Sanctorum Patrum in Græcorum sapientes testimonia.

C A P. XII.

AT non pauca me tamen in oppositam sententiam trahere vindentur. Etenim præter infidelitatis, & idololatriæ vitium, quod omnibus illis objici potest, gravissimis insuper obstricti sceleribus plures eorum fuere, quæ tartaream omnino poenam merebantur: quod ut clarius fiat, à Periandro incipiam, qui uno pedis iectu puerulum nec dum in lucem editum una cum matre, quæ illius uxor erat, interemit; quo cum scortis liberius voluptuaretur, quas mox simili in easdem ira accensus in favilam redegit; præterea an non voluptuosius cum matre, quam cum lupis libidinabatur, auctore Aristippo? an non turpissima re patefacta eos omnes severè, crudeliterque accepit, quotquot nefandissimam illius libidinem arguebant? Quid? criminibus crimina addens festo quodam die, auro, gemmis, & margaritis, omnique lapide precioso ornatissimas suæ regionis matronas spoliavit, quo victoriæ suæ testimonium, auream nempe statuam conflare, quam se erecturum, si Olymp. prævaluisset, diis gentium voverat. Tandem, quæ spes salutis ejus superesse potest, qui sponte in tenebris interfici voluit, ut nulla apud mortales sui sepulcri vigeret notitia.

Periandri
crimina.

Nunc ad Solonem venio, cuius leges de rebus venereis turpissimas, insignisque libidinis plenas fuisse tradunt, qui ejus res gestas legia, & blasphemias. Hic non modò ea, quæ ad unius Dei majestatem, quam universæ creaturæ menti, oculis hominumque ingerunt, ignoravit, verum etiam ut alii in idololatriam præcipites darentur, auctor fuit: suasis enim, velut narrat Suidas, ut Apollini Cirrhæam cives consecrarent. Postremò quis nisi amens, divinam

miserationem rep̄erisse eum ne animo quidem concipere potest ; qui in Deum ipsum injuriosus fuisse comperitur. Scitum enim est Solonis illud in epistola ad Epimenidem. Deus, ac legum latores civitates juvare per se ipsi non possunt. Sed multitudinem , qui semper regunt, hi, qua mente sint, per magni interest. Ita Deus, ac leges rectoribus benè gubernantibus utiles, male gubernantibus inutiles.] O execrandam in Dei scientiam, & infinitam potestatem blasphemiam, o detestabilem opinionem. Ergo Solone duce, & auctore aut civitati prodeesse non potuit, Deus, quod auxilium & opem ferre ignoravit, aut certe cum maximè veller, non potuit, quod utruinque absurdum, & blasphemum est: quandoquidem ignorantis illud, istud verò vel nullius, vel modicæ virtutis, quod impium est arbitrari, participem Deum facit.

S. August. de Thales, qui sapientum Princeps erat, adeò turpiter insanivit, ut Civit. Dei aquam terum omnium principium esse deliraret. At inquis, facile lib. 8. cap. 2. est in oculis Domini subito honestare pauperem, & eum, qui vel Eccl. 11.

ignotatione, vel malitia æternæ mortis reus est, rore gratiæ cœlestis perfusum æterno ævo donare. Fateor, quin immò his, aliisque similibus divinæ scripturæ vocibus pernotus, divina liberalitate, & misericordia fretus bene sperarem de illis, quorum vita innocens quodammodo fuisse videtur, omnium scriptorum, qui de illis meminere, judicio: nisi timorem injicerent Sanctorum Patrum. de vanitate, & perditione horum sapientum testimonia. Quorum

Tertullianus primum est Tertulliani: [Eadem, inquit, & philosophi monent, Apolog. cap. & profitentur, innocentiam, justitiam, patientiam, sobrietatem, pudicitiam;] quæ tamen nihil eis ad æternam salutem profuisse docet, optimam suæ sententiæ rationem addens, dum ait, [mimice philosophi affectando corruptunt, ut qui gloriam captant;] solidæ enim non erant, sed fucatae sapientum, & philosophorum

virtutes, quippe quas non in Dei honorem, sed in vanam sui ostentationem, & gloriam referrebat, quod alias docuisse B. Au-

Justinus Ex-gustinum probavimus. Idem tradit Justinus Martyr. [Fateantur hortation. ad ergo philosophi suos magistros fuisse Persas, vel Sarmatas, vel Gentes.

magos, à quibus dederunt impietatem venerabilium sibi principiorum principem omnium effectorem, & ipsorum principiorum opificem ignorantes, Deum, qui caret principio,] at quo modo spe beatitatis allici, ne dum eam assequi potuerunt sapientes, si beatitudinis datorem ignoravere? Pro hac eadem re confirmanda Clement. Alexand. locum adscriberem, ni is in sequens caput rejiendus esset, in quo rursus de auctoritate Clementis fusius agen-

Gregorius dum est. Valent etiam adversus sapientes illa B. Gregorii Magni lib. 18. Mora-verba: [Sed fuere multi gentilium, qui mundi hujus sapientium in 28. c. disciplinis dediti, ea, quæ sunt inter homines, honesta servarent, Job cap. 26.

& salvandos, servata honestate, se crederent, nec jam Mediatorem Dei, & hominum quererent, cum quasi sufficientem sibi philosophorum doctrinam tenerent,] in quorum contumeliam subdit, conferens sapientes tinctis Indiæ coloribus [sunt hujusmodi sapientes, qui

qui quamvis per infidelitatem , & plerumque per actionem fœdi
sint , ante humanos tamen oculos superinducere honestatis colore
fucantur .] Quod Gregorio antiquior B. Jo: Chrysostomus adno- D. Jo: Chrys.
tarat , cum dixit . Sapientes Græciæ barbam submittentes exomi- Hom. 2. in c.
das amicti magnopere intumescebant , & turgebant ; quasi hisce I. Epist. ad
artibus nihil aliud quam sui admirationem , & inanem gloriam Rom.
quærerent , quod illis , justo Dei judicio , obtigit . Nec silentio
premendæ sunt illæ ejusdem de philosophis sententiæ . Philosopho- Hom. 14. in.
rum omnia dogmata de mundo hoc meditata aranearum telis sunt c. 8. ad Rom.
similia . Et rursus . Philosophi de Dei natura quærere contenden- Hom. 28. in.
tes , quia non dominum invenire desiderabant , victi sunt ingenio , c. 11. Matth.
& sermone defecerunt , jureque merito hinc factum est , velut
idem tradit Chrysostomus , ut de philosophorum ventre exirent Homil. 2. in.
flumina aquæ mortuæ , hoc est , flumina mendacis doctrinæ. c. 7. Matth.

Verum quia allata hactenus Sanctorum Patrum testimonia , in Auctoris cau-
sapientes , & philosophos generatim tantum militant , pii , & pru-
denter lectoris munus erit , post diligentem , & accuratam eorum ,
quaæ de septem sapientibus à nobis , & aliis traduntur , animi me-
ditationem , de illorum salute , & perditione maturum ferre judi-
cium ; ego enim qui in re incomptissima , quaæque mira divini
consilii arcana complectitur , nihil ex meo duntaxat sensu depro-
mtere , aut quicquam decernere statui , de quo clara , & manifesta
non sint divinæ scripturæ , aut Sanctorum Patrum testimonia , non
ausim saltem iis , quorum scelera non adeò aperta sunt , aut ge-
heonam , aut cœlestem sedem assignare , quamvis probabile admo-
dum mihi videatur , eos omnes , quos variis vitiis affectos , sine
pœnitentia , & suorum criminum detestatione ex hac vita discessisse ,
ex probatis auctoribus patuit , sempiternis tartari cruciamentis ad-
dictos esse .

*Allatæ superius Sanctorum Patrum pro opposita
opinione auctoritates explicantur.*

C A P. X III.

QUOD ne Sanctorum Patrum menti oppositum videatur , sin-
gula eorum testimonia expendam , germanam eorum inter-
pretationem quærens . Etenim quod sub initium penultiimi
capitis productum est argumentum , clarè ex iis , quaæ
docui libro primo , dum opera Gentilium , & Paganorum exami-
narem , patere potest . Quocirca multiplex ex Herma productæ Ad testimo-
argumentationis potest esse solutio . Imprimis enim nota , & sigil- nium Hermæ
lum illud , quo illustratos esse eos ait , qui puri , & innocentes responsio va-
naturæ debito satisfecerant , non Christi Domini fides erat , est : ria .
etenim sine illa quicunque è terris abibant , dubio procul ad ge-
hennam damnabantur , juxta Pauli decretum . [Sine fide (media-
toris

toris) impossibile est placere Deo : sed erat expressior ; apertior ; & clarior explicatio eorum , quæ in fide implicita , vel per revelationem explicita venturi Salvatoris audierant justi . Amplius , illa Pastoris sententia accipienda est non de omnibus gentilibus , sed de justissimis duntaxat viris , quales Abel , quales Henoch , quales Job , quales Melchisedech , qui innocentem , & à peccatis omnibus purgatam perpetuò vitam traduxerunt , mortuique sunt spe audiendi simul , & videndi optatissimum Salvatoris adventum , quem spiritu divino præsenserant . Tertiò , quamvis non ignorem Her-

Libri , qui Pa- mæ librum , qui Ecclesia , & Pastor inscribitur ab Irenæo scriptu-
stor inscribi- ræ nomine appellari , & ab antiquissimis Patribus Origene ,
tur , quæ sit Tertulliano , Clemente Alexandrino , Eusebio Cæsariensi , Cassiano
auctoritas .

Lib. 4. c. 37. & aliis adversus gentes in testimonium , ac veritatis catholicæ con-
Orig. in cap. firmationem adduci , & à B. Hieronymo utilem appellari lib. de-
16. ad Ro. Eu- scriptoribus Ecclesiasticis , & merito , quippe qui magni Pauli di-
feb. lib. 3. hist. scipulum auctorem habuerit , de quo in epist. ad Romanos cap. 16.
cap. 3.

(Quamvis Anastasius Bibliothecarius , non hunc , sed Hermam Pii
Pontificis maximi fratrem hujus libri scriptorem falso arbitretur)
quia tamen is in canonicis sanctorum libris non habetur ab Atha-
nasio de decretis Nicænæ Synodi , ob prava quædam dogmata ,
quibus favet Novatianis de unica pœnitentia , & erroribus antiquo-
rum , de duobus geniis cuilibet hominum assignatis malo , & bono

Gelasius Pa- altero . Ex quibus jure factum est , ut Gelasius Pontifex Maximus
pa. in Concilio Romano Pastorem inter apochryphos libros rejecerit :

ideo & hæc ejusdem de signaculo mortuis impresso auctoritas for-
tassis non magni facienda est , non solum quia manifestior illa fidei
declaratio iis , qui in fide quieverant , non esset necessaria , ut in-
cœleste domicilium cooptarentur (non enim substantialis fides mor-
tuis jam apud inferos existentibus imprimi potuit) : verum etiam
quia quidquid sigillum illud esset , de quo Pastor , non ab Aposto-
lis , & doctoribus , sed à Christo Domino , qui omnium primus in
limbo degentes mortuos inviserat , debuerat donari justis ; si qua-
ejus fuisse necessitas . Idem arbitrandum de Damas. testimonio .

Divi autem Chrysostomi auctoritas , ut jam lectorem monui ,
vim suam obtinet de fide explicita venturi Salvatoris , quæ paucis
admodum speciali divinæ bonitatis sacramento concessa est , non
verò de implicita , quæ omnibus absolutè , & ut theologi loquun-
tur , necessitate medii , pernecessaria erat .

Judicium de Nunc B. Justini martyris expendamus testimonium . Ait Chri-
Justini mar- stianos fuisse , quotquot ducem rationem secuti sunt : at non fit su-
tyris opinio- bitò consequens , septem sapientes Christianos fuisse ; quis enim
ne . illorum perpetuò ad rationis præscriptum mores suos composuit ?
quis eorum à tramite virtutum numquam deviavit ? Vix se se con-
tinent justi supernaturali suffulti auxilio , ne in graviora scelera la-
bantur (cum in minimis sæpiissimè delinquant ,) ea est ad malum
naturæ proclivitas ; & sapiens quisquam divino vacuos auxilio ra-
tionis inconcussè iter secutos opiaabitur ? Nec illud secundo loco
dis-

Ubi dicitur debet, sed dicamus, ecclasiis nostris Christi Domini manus ex Iudicium in decessu illis quod possumus Senatorum Romanorum, Regum et Aliorum Imperatorum reges Christiani habuisse in-

nentis te-
onii mul-
ex expla-
o.

interrogabatur , elementum liquidum sensus , & rationis planè ex-pers pro Deo assignabat , velut Exhortatoria ad gentes docet Cle-mens Alex. quamvis Lactantius divinarum institutionum lib. 1. cap. 5. de mente Thaletis velit , aquam id duntaxat fuisse , ex quo nata sunt omnia . Deum verò fuisse mentem , quæ cuncta ex aqua formaverit . Quod si ex sapientibus aliqui verum Deum agnovere , ut credimus , hoc illis offuit magis , quam profuit , hinc enim Paulo teste , [Inexcusabiles facti sunt , quia cum cognovissent Deum , non sicut Deum glorificaverunt , aut gratias egerunt , sed evanue-runt in cogitationibus suis , & dicentes se sapientes esse , stulti fa-feti sunt ;] falsa veris miscentes .

*Septem Græcorum sapientes à Moyse , & Prophetis mutuatos
dogmata veritati consona , quæ velut
propria sibi vendicabant .*

C A P. XIV.

Tertull. Apo-
log. 47.

Callidè hoc ab antiquis gentium doctoribus observatum : ne ex alienis fontibus hausisse viderentur ea , quæ velut propria fluenta multitudini ventitabant . Cæterū vanam hanc eorum animi elationem , & calliditatem non pauci Patrum coarguunt . Et Tertullianus in primis veritatem omnium vetustissimam cum di-xisset , statim probat , Poëtas omnes , Sophistas , seu quod idem est , sapientes , & philosophos à sacris Prophetarum scripturis veritatem , quam asscuti videbantur , mutuo clam ita accepisse , ut pro libidi-ne sua eam immutarent , confunderent , perturbarent , & ad sua quæque commenta accommodarent . [Antiquior omnibus veritas ni fallor ? & hoc mihi profuit antiquitas præstructa divinæ litteratu-ræ , quô facile credatur , thesaurum eam fuisse posteriori cuique sapientiæ . Et mox . Quis Poëtarum , quis Sophistarum , qui non omnino de Prophetarum fonte potaverit ? Inde igitur philosophi simili ingenii sui rigaverunt , ut quæ de nostris habent , ea nos com-parent illis . Inde opinor , & à quibusdam philosophia quoque ejecta est , à Thebanis dico , à Sparciatis , & Argivis , dum no-stra conantur , & homines gloriæ (ut diximus) & eloquentiæ solius libidinosi , si quid in sanctis scripturis offenderunt digestis pro instituto curiositatis ad propria opera converterunt , neque satis credentes divina esse , quo minus interpolarent , neque satis intel-ligentes , ut adhuc tunc sub nubila etiam ipsis Judæis obumbrata , quorum propria videbantur . Nam etsi qua simplicitas erat verita-tis , eo magis scrupulositas humana fidem aspernata nutabat , per quod incertum miscuerunt etiam quod invenerant certum .] Immò adderem fabularum commenta , vel quô scripturis fidem abroga-rent Pagani , vel quô luci sacrarum scripturarum tenebras , & ca-

Clem. Alex. ligninem obducerent , inde profecta esse . Certe Clemens Alexan-drinus

drinus omnino agnoscens malam hanc Græcorum philosophorum
ocultè (ut putabant) è sacris libris mutuandi licentiam , eos fures
appellar . [Ostendimus autem in primo stromate Græcorum phi-
losophos dici fures , quia à Mose , & Prophetis præcipua dogmata
non grātē acceperunt .] Ita Clemens , qui nescio an illo sacræ
scripturæ testimonio ductus . [Videntes filii Dei filias hominum ,
quod pulchræ essent &c.] aliam longè diversam magnorum dogma-
tum (enjusmodi sunt divinæ providentiaz doctrina , & revelatio-
nerum humani aciem ingenii fugientium) originem docet adhunc
modum scribens . [Quibus illud quoque adjiciemus , quòd Angeli
illi , quibus superna tors obtigerat , delapsi ad voluptates enuncia-
verunt arcana mulieribus , & quæcunque ad eorum venerunt co-
gnitionem , cum alii celarent Angeli , vel potius reservarent in ad-
ventum Domini . Illic profluxit doctrina providentiaz , & subli-
mium rerum revelatio .] Antiqua sanè , & iis fermè Patribus ,
qui materiæ fæcē Angelis tribuunt , persimilariis opinio , quæ
nostris vix , ac ne vix quidem temporibus Patronum retinet , cum
germana interpretatio loci illius , ex quo orta est , alia sit , veluti
sacrarum litterarum studiosi apud eos facile reperient , qui student
illustrationi illius sacræ scripturæ testimonii . Quare priori senten-
tiæ acquiescens idem Alexandrinus Stromatum lib. 6. contendit , 6. Stromat.
sacra Mosis volumina primis Græcorum sapientibus velut præcepto-
res fuisse , licet ab Ægyptiis , Indis , Babyloniiis , & Magis non- pientes , præ-
nulla Græcorum sapientes audisse non neget . [Sed etsi venero ad ter Mosem , à
Pythagoram , & Pherecidem , & Thaletem , & primos sapientes , quibus veri-
consisto quærens eorum magistrum , & seu dixeris Ægyptios , seu verint .
Babylonios , seu magos ipfos , non cessabo eorum doctorem requi-
rere :) quem divinam esse scripturam pluribus declarat ; sicut clari-
rus lib. 1. Stromatum memoriaz prodiderat , dum inquit . [In 1. Strom.
his autem latrones , & fures fuerint , qui sunt apud Græcos phi-
losophi , qui ante Domini adventum à Prophetis Hebræis partem
veritatis id minimè agnoscentes sumperunt , sed sibi tamquam
propria dogmata atribuerunt , & alia quidem adulterarunt , alia
autem supervacanea quadam diligentia indoctè tamquam sapientes
pronunciaverunt , alia autem inverterunt .] Antiquissimi scripto-
ris Diadori historiaz innixus B. Justinus Martyr oratione Parænetica Just. Martyr .
ad gentes furta detegit antiquorum Græcorum , qui lectis in Ægy-
pto sacris codicibus , evasique prudentiores præclariora postmodum
de Diis , quam antea tractaverunt . [Neque enim hoc quemquam
vestrum ignorare arbitror , qui quidem Diodori historiam legerit ,
ac cæterorum , qui de his aliquid litteris mandarunt , Orpheum ,
& Homerum , & Solonem eum , qui Atheniensibus leges scripsit ,
& Pythagoram , & Platonem , nonnullosque alios , cum in Ægy-
pto fuissent , & Mosis historia adjuti essent , posteà , contra quam
prius minus præclare de Diis sensissent , pronunciassent , atque sta-
tuissent .] Id quoque liquet ex Cyrillo Alexandrino , qui de Pytha- Clem. Alex.
gora , & Thalete loquens ait , eos in Ægypto (ubi percelebris
erat

erat Moysis doctrina) diversatos , multiplicique disciplinarum copia instructos in patriam rediisse . [Quamvis Pythagoras Samius , & Thales Milesius haud ita longo tempore versati sint in Ægypto , & collectis quæ ibi discere poterant , & disciplinarum multitudinem , qua polluisse dicuntur , in patriam reportarunt .] Nec aliud

Euseb. Cœf. ampla , & diserta oratione docet Eusebius Cœsariensis , capite , quod inscribitur de antiquitate Mosis , & Prophetarum , ubi Porphirii testimonio ostendit mille quingentis annis ante Græcorum sapientes Mosis historiam celebrem fuisse : & paulo post aliam cronologiam secutus Cœsariensis . [Omnes igitur , ait , philosophi Græcorum post Cyrum Persarum Regem fuisse comperiuntur . Cyrus autem septuaginta annis post Judæorum captivitatem , idest post Mosem mille , ac centum ferè annis fuisse perhibetur ; ita necesse est , ut fatearis philosophiam Græcorum , ac maximè Platonorum multo posteriorem Mose fuisse ;] à quo mutuatos sua dogma Græcos omnes philosophos passim admonet . Ad extremum quæstioni huic finem imponam clarissimo B. Hieron. testimonio , qui

S. Hieron. Homil. i. in Cantic. Græcos omnes à Salomone illis omnibus vetustiore sana decreta desumpsiisse scribit . [Hæc ergo , ut mihi videtur , sapientes qui que Græcorum sumpta à Salomone , utope qui ætate , & tempore longe ante illos prior , ea per Dei spiritum didicisset , tamquam propria inventa protulerunt , & institutionum suarum voluminibus comprehensa posteris tradenda reliquere . Sed hæc , ut diximus , Salomon ante eos invenit , & docuit .] Quare , si Salomonis scientia , & sententiis usi sunt , ut Hieronymus docuit , potiori etiam ratione Græcos Mosaica scripta , quæ Salomonem multis seculis præcesserant , lectitasse fatendum est . Theophylus Antiochenus , de pœnis inferni agens non modò docet earum mentionem Græcos philosophos , & Poëtas fecisse notitiam è sacris litteris mutuatos , sed etiam eos furti accusans , sacræ paginæ expilatores appellat .

Lib. i. de pœn. nis inferni. [Harum pœnarum mentionem fecere , & vestri profani scriptores philosophi , & poëtae , & proprio marte non somniare quicquam de illis potuere , verum expilantes scripturam sacram pœnarum istarum mentionem in suis scriptis fecere , ut sua dogmata magis constabilirent . Sed non ab re factum est , quod etiam hic commemorarunt , immò prænunciarunt pœnas , quæ impios , & incredulos manent . Nam hæc quidem in testimonium vergent mortalibus , ne se excussare possint , dicentes . Nam audivimus , nec cognovimus .] Vide divinum consilium , & cur ad prophanos etiam scriptores sacrarum scripturarum notitia pervenerit , agnosce . Patribus istis passim assentiuntur cœteri doctores nostro seculo clari .

Possevin. in Biblioth. Possevini testimonium est . [Et à Moysi igitur etiam , qui theologi vocati sunt , hausere maximam partem boni , verive , quod in eorum cernimus monumentis , de quibus quoniam sibi gloriam erant aucupati , & furta involucris contegebant , rectissime à Christo Domino dictum est , omnes , quotquot ante me fuerunt , fuerunt fures , & latrones , & paulo post hoc illis facillimum fuisse pro-

probat ; quod multis post Mosis , & aliorum Prophetarum seculis
jam edita in lucem volumina hi septem vixerint sapientes . [Et
verò Græci omnes , vel septem hi , qui vocati sunt sapientes , ac
quorum princeps Thales in Græcia primus philosophare cœpit , post
eos Prophetas , qui majores dicuntur , & post Salomonem plus
quadragecentis annis vixerunt .]

D E

P Y T H A G O R A .

De genere, Patria, seculo, & Ætate hujus Philosophi.

C A P . X V .

QUæsitus de Pythagora id , quod de Trismegisto , & aliis Ab orbe con-
jam statutum est , cogor cursim attingere ea , quæ à nobis dito 3448.
lector meritò expectare potest , quæque ordine suo prævia Ante Christi
videtur cæteris disputationibus . Tria hæc erunt . Genus , Pa- adventū 430.
tria , Ætasque Pythagoræ , cuius Patrem etsi putarint aliqui fuisse Olympiad. 64.
Marmacum Samii incolam , ex quo Pythagoras Samius dictus sit ; Pythagoras
omnium tamen fermè scriptorum assensu Mnesarchum fuisse con- parentes .
stat , ut præter antiquissimos auctores , quos latè refert Malchus ,
vetustus ipse idem Porphyrius , Iamblicus , Diogenes Laërtius ,
Nicolaus Scutellius , Justinus Martyr oratione parænetica ad gen-
tes , Clemens Alexandrinus , Tertullianus , Plutarchus , & his
omnibus recentiores alii docent . Ejus matrem Apollonius in iis ,
quæ de Pythagora scripsit , Pythaïdem memorat ab Angæo Sami
conditore oriundam . Divus noster Ambrosius epist. lib. 3. suæ tem- s. Ambros.
pestatis multorum opinionem secutus Pythagoræ parentes Judæos epist. 70.
fuisse arbitratur , dum inquit . [Nam cum ex populo Judæorum
(ut plerique arbitrantur) genus duxerit Pythagoras .] Sancti Am-
brosii sententiae adfuit Antonius Possevinus selectæ Bibliothecæ p.z.
lib. 12. cap. 2. Nescio an hac eadem jaçtata in vulgus opinione
commoti sint , qui non solum Judaica ex gente originem trahere
Pythagoram , sed etiam Ezechielem ipsum summi numinis Prophe- Ab aliquibus
tam fuisse autumant , ceu meminit Clemens Alexandrinus 1. Stro- Pythag. habi-
matum his verbis . [Alexander autem in libro de Symbolis Py- tum Ezechie-
thagoricis , refert Pythagoram fuisse discipulum Nazareti Assyrii . Clem. Alex.
Quidam eum existimant Ezechielem .] Quorum perabsurdam opi-
nionem satis , superque redarguunt Ezechieli monimenta , quæ
apud nos in canone sunt , etiam si Pythagoricis documentis ; sive
ea litteris ipse , sive illius discipuli consignaverint , non conferan-
tur , quamvis ex chronologiis petita temporum supputatio omni-
bus ostendat , multis seculis posteriorem Ezechiele propheta fuisse Pythagoras
Pythagoram . Nec pariter dubitarim errasse eos , qui Judaica ex Ezechiele
gente multo poste- rior .

zini ad superiorem numerum addendi forent. Diogenes Laertius
de vitis Sophistarum lib. 8. sexagesima olympiade Pythagoram eni-
tuisse putat. Diodorus Siculus lib. 12. putat floruisse Pythagoram
olympiad. 83. D. Augustinus lib. 18. de Civit. Dei cap. 37 olym-
piad. 55. Cicer. 1. Tusculan. Pythagoram in Italiam venisse scribit
Roma dominante Tarquinio Superbo olympiad. 61. Idem Gellio
visum

visum est lib. 17. cap. 21. Solinus tamen cap. 16. ait hoc accidisse per id tempus , quo Brutus Consul Romanos regio dominatu liberavit . Ex Jamblico hæc de ætate Pythagoræ habentur . [Apud omnes inconfessò est successorem Pythagoræ Aristæum Damaphontis filium Crotoniatem suisse , qui circa ipsius Pythagoræ tempora vixit septem ætatibus , vel quadraginta annis proxime ætatem Platonis ;] at si synchronos Pythagoræ fuit Aristæus , clarè convinetur , non multis annis supra eos , quos Jamblicus fluxisse scribit , ad ortum Platonis , vixisse Pythagoram . Elegantissimus Romanarum rerum illustrator Livius , Tullo apud Romanos regnante , Metapontem coluisse Pythagoram meminit lib. 1. Nec reticendum est de hac eadem re Plinii testimonium , qui de Lucifero Planeta loquens hæc ad rem habet ; [Quam naturam ejus (hoc est Luciferi) Pythagoras Samius primus deprehendit olympiade circiter quadragesima secunda , qui fuit urbis Romæ annus 142.] Ad extremum Hieronymus Bardus in generali Chronologia vulgari idiomate conscripta , eo temporis spatio , quo Romani imperii sceptrum tenebat Rex Numa Pompilius , Pythagoram vixisse arbitratur , illumque olympiade decima sexta anno creationis mundi 3254 , hunc autem decima septima olympiade anno 3259. floruisse scribit , falsus sine dubio opinione sua Hieronymus ; cum quatuor ætatibus posterior Numa fuerit Pythagoras , ut suo loco ostensuri sumus . Joannes Jacobus Friesius arbitratur Pythagoram cessisse vita anno mundi 3468. olym. 60. ante Christum 510.

Cæterum in re incomptissima certi nihil , quod tutò affirmari , mihi occurrit . Prudens lector quod verius , vel probabilius comperiet , sequatur ; malo enim rei obscurissimæ ignoracionem profiteri , quam temerè quidquam loqui : quamvis probabiliter conjici possit ex allatis hactenus scriptorum testimoniis , clariusse Pythagoram olympiade circiter 64. vel 65.

Si verò quot annis mortalem in terris vitam duxerit Pythagoras querat alter , rem æquè litigiosam perquireret . Diogenes Laërtius Heraclidis opinionem approbans ait : [Pythagoras quemadmodum arbitratur Heraclides Serapionis filius octoginta natus annos mortuus est ex propria ætatum descriptione , sed ut plerique tradunt , annos vixit nonaginta .] Memini legisse me , suisse alios , qui putarint , Pythagoram ad ætatem annorum quatuor supra centum pervenisse . Alii tamen nonaginta quinque , vel septuaginta , alii aliam annorum summam Pythagoræ assignant , quorum opiniones aut refellere , aut sequi nullo modo tutum .

Plinius lib.
hist. 2. cap. 8.]

Hier. Bardus:

Quot annis
vixerit Py-
thagoras ?

Pythagoram fuisse adeò illustrem apud Barbaros, ut ab omnibus, ceu aliquod numen coleretur.

C A P. XVI.

Verum relictis illis, quæ incerta, & dubia sunt, de Pythagora differamus ea, quæ locupletissimis scriptorum testimoniis obfirmari possunt: qualia ea fore censeo, quæ de suavi quadam, mirabilique morum illius comitate traduntur, his enim velut ducibus eam de se opinionem excitavit, ut se felices arbitrarentur ii, quibus familiariter uteretur Pythagoras, quem *Plutarchus.* Romani Pythagoræ aene-garent, eum ænea statua ad sempiternam amoris, & observantiam statuam memoriam, qua Pythag. colebant, decorantes. Sed quid mirum? erexere.

Jamblicus. id namque honestissimi, ac temperatissimi mores, quibus præditus erat, deposcebant. [Jam verò, inquit Jamblicus, admodum adhuc adolescens omni genere honoris, & reverentiaz ab illis etiam,

Pythagoreæ qui annis gravissimi erant, affectus fuit. Visus, auditusque quomores, & gratiescunque loqueretur, omnium in se oculos convertebat. Itaque illi, quemcunque etiam intuitus fuisset, adeò mirabilis videbatur, ut à plerisque merito affirmaretur, eum Dei filium esse,] & non nullis interpositis. [Quæcunque loquebatur, vel agebat serena, & imitabili quadam tranquillitate, neque ira unquam, nec risu, nec æmulatione, nec ulla perturbatione, vel temeritate captus loquebatur, vel agebat, sed instar boni alicujus genii in Samo insula pereginabatur.] Sic Jamblicus, qui Pythagoræ gesta enucleatus explanans recenset, eum in tantam admirationem traduxisse omnes, qui virtutes illius intuebantur, ut communi assensu non mortalis homo, sed numen cœleste, & divinum putaretur ad publicam utilitatem è cœlo missum. Vis nosse varia de Pythagoræ supra cæteros mortales divinitate sapientum illius temporis vota,

Pythagoras putatus cœlestie numen. hæc, quæ idem Jamblicus scripta reliquit, perpende. [Tandemque Pythagoram divis annumerabant, ceu bonum aliquem, hominumque amantissimum genium. Nonnulli quidem Pythium. At alii Hyperboreum Apollinem, rursum quidam Pæonem, alii certum quendam ex Geniis, qui Lunam inhabitabant. Nec deerant, qui quempiam esse Deorum cœlestium prædicabant in usum, & correctionem vitæ mortalium sub figura humana datum esse ajentes.] Hanc eandem de Pythagoræ excellentia, & divinitate opinionem in animis discipulorum perpetuò insedisse narrat Dioge-

Jamblicus cap. 6. Laërtius lib. 8 nes Laërtius, dum inquit, [Nam & ipse quoque admodum sanctus, atque augustus fuisse dicitur, ejusque discipuli de eo ita existimabant, ut Apollinem ex Hyperboreis ad se profectum putarent.] Celeberrimum autem fuisse omnium Paganismi Deorum Apollinem, cui similem vel potius eundem volebant Pythagoram, ve-

veterum poëtarum , & historiarum volumina testimoniis resertissima sunt . Idem prodidit Vincent. Belloacensis , qui de morte Pythagoræ agens hæc ad rem subdit . [Hic cum annos 20. Crotonæ egisset , Metapontum emigravit , ibique decessit . Cujus tanta admiratio fuit , ut de domo ejus templum facerent , eumque pro Deo colerent .] Sed quod mirum ? ille enim se ipsum , antequam fatis concederet , Deum esse effutivit , ut Auctor est S. Damascenus lib. de hæresib. qui post narrationem falsorum Pythagoræ dogmatum , ait , postremò se ipse Deum nominavit . Certè Ovidius , licet cum Jamblico , & Laërtio non ita aperte insaniat , celebri tamen elogio Pythagoram sic ad astra tollit , ut eum virtutibus humanais superiorum fuisse credat .

*Mente Deos adiit , & quæ natura negavit
Viribus humanis , oculis ea pectoris hausit .
Cumque animo , & vigili perspicerat omnia cura
In medium discenda dabat , cætumque silentum ,
Dictaque mirantum magni primordia mundi
Et rerum causas , & quid natura , docebat
Quid Deus , unde nives , quæ fulminis esset origo &c.*

Lib. 15. Metamorph.

Pythagoræ
elogium.

Sed quid plura? an non Judaicarum rerum antiquissimus scriptor Joseph , cui clarè perspecta fuerat philosophi hujus virtù probitas , & in Deum religio , cæteris omnibus philosophis eum antetulit ? [Pythagoras , (Josephi verba sunt) Samius , cum sit antiquus qui- Josephi He- dem ætate , sapientia verò , & divina pietate philosophos omnes brevi de Py- excellens .] Luculentius fuerit etiam de magno hoc philosopho thigora testi- B. Ambrosii testimonium , qui similem tractans de illius probitate monium . sententiam , jurè fecisse eos testatur , qui præstantiorem omnibus antiquis scientiarum ducibus Pythagoram dixeré . [Meritoque S. Ambros. magnus , inquit , apud philosophos habitus (Pythagoras) qualem , epist. 20. ut ajunt , vix repereris ullum .] Postremò tantum præjudicata de Pythagoræ apud omnes invaluerat opinio , ut Aristoteles è com. Aristotel. muni mortalium natura illum exemerit , dum eorum , quæ ratione apud Jamb. pollent , discrimen afferens : Aliud Deum , aliud hominem , & aliud esse Pythagoram , protulit .

*Pythagoram modestia , scientia , justis decretis , temperantia ,
aliisque virtutum operibus summi philosophi ,
ac divini hominis laudem comparasse .*

C A P. XVII.

Quod variis virtutibus assecutum Pythagoram non dubito . Pythagoræ Etenim in eo fuit in primis tantæ modestiæ gravitas , ut phi. modestia. losophi nomen arrogantiæ crimen fugiens primus inveniret , resto

S. Augustin. teste Augustino ad hunc modum scribente : [Italicum genus autem philosophiae nomen exortum . Nam cum antea sapientes appellarentur , qui modo quodam laudabilis vita aliis præstare videbantur , iste interrogatus , quid profiteretur , philosophum se esse respondit , id est , studiosum , vel amatorem sapientiae , quod sapientem profiteri arrogantissimum videbatur .] Eandem philosophi

Ibid. Hispal. originem acceptam refert Pythagoræ Isidorus Hispalensis , & alii . lib. 8. Orig. Legerat enim fortè Pythagoras , superbiam initium fuisse peccati , cap. 6. Deum superbis suæ gratiae beneficia negare , & dominantem in hominibus sensu arrogantiam pereanem omnis corruptelæ fontem esse . 1. Petr. 5.

Huic Pythagoræ moderationi insignis de rebus divinis scientia

Scientia Pythagoras erat , quæ omnium oculis eum mirabilem reddidit , noverat thag. qualis , enim , qua erat ingenii perspicacia , unum esse rerum omnium conditorem dominum , cuncta molientem , cuncta proposcientem , universa replete , sine principio æternum , mundialis machinæ lumen , & splendorem , patrem universorum , motus principium .

Hanc Pythagoræ sententiam utpote catholicæ veritati consentaneam Clem. Alex. laudans Clemens Alexandrinus coarguit cæteros infideles veritatis lib. 1. Strom. hujus lumen renuentes intueri , dum ait . [Nec est silendus Py-

thagoras , qui dicit , Deus quidem est unus ; is autem non est , ut quidam existimant , extra mundi administrationem , sed est totus in ipsa , in toto circulo speculator omnium operum , in cœlo illustrator , pater omnium , mens , & illuminatio toti circulo , omnium motus .] Eandem hujus philosophi de Deo sententiam totidem fermè verbis expressam adducunt Jüstinus Martyr oratione

parænetica adversus gentes multiplicatatem Deorum stultè colentes , & B. Cyrillus Alexandrinus contra Julianum . Hujus veritatis memor , & tenax Pythagoras , non potuit non irridere eos , qui præter unum verum Deum , multiplices Deos venerantur , quales apud Paganos innumeri sunt . Hos quam egregio arguento refellat ex infinita veri numinis potestate petito , animadvertis quæso lector ex iis Pythagoræ carminibus , quæ nuper latinitate donata sunt à Cor-

Corrad. Ritterhusio ; non enim quæ apud Justin. de Monarchia Pythag. Dei leguntur , adeò clara sunt .

Unum solum
Deum dari
putavit .

*Si quis , qui se pro nomine poscat haberi
Ultra unum . Is. debet mundum fabricare parem isti ,
Dicereque . Hic meus est . Neque solum ita dicere oportet
Sed regere hunc etiam vegetanti numine , quodque
Præfiterit . Tunc denum ipse auctor habebitur orbis .*

Senserat enim , nulli , præter eum unum , qui universitatis conditor , & artifex fuerat , accensendam divinitatis præstantiam , cum nullus aliorum Deorum jure merito posset de creatione universitatis gloriari .

Justa decreta Tertio loco Pythagoræ fuerunt justa decreta , quæ uti mirificè Pythag. catholicis dogmatibus assimilantur : sic talem etiam apud auditores suos

suos Pythagoram reddebat, qualem placita religionis nostræ omnibus candidatis ostendunt eum, qui illis oblectatur. Quod enim De cultu Dei ad numinis cultum spectabat, suis præcepit, ne in transcurso, præceptum, obiterè Deum venerarentur, sed omni studio, omnibusque precibus in hoc studium incumberent; adjecitque insuper omnia, quæ toto vite eurriculo agenda forent, in folius Divini numinis gloriam conjicienda esse; in quo agnoscere videtur Paulinum decretum, quo omnes operationes nostras in Dei laudem referre jubemus.

[Omnia, ait Jamblicus hujus philosophi placita enumerans, quæ Jamblicus patiuntur, & statuunt de agendo, collineare, & tendere ad scō. cap. 18. pum confessionis numinis. Atque hoc principium est, ut universa hominis vita, in hoc, ut Deum sequatur, composita est; haecque ratio studii sapientiæ principia sunt.] Et meritò sanè divina, cum sapientiæ initium, Psalmographo teste, divini numinis sit timor. Præterea, docuit gravibus puniri eos suppliciis, qui de Deo aliter opinentur, quam veritas habet, quique fabularum fragmentis turpia, & inhonesta de Diis scripsere. [Tradunt eum, inquit Suidas, cum ad inferos descendisset, Hesiodi quidem animam æneæ columnæ alligatam stridentem, Homeri verò de arbore. Suidas in hi-

re pendentem serpentibus circumdatam vidisse, propter ea, quæ de Diis dixissent.] Idem tradidit Diogenes Laërtius. Ad hæc, In vita Pythag. vidiit esse apud inferos judicium, quo nequam homines poenis tra-derentur, justi verò donarentur præmiis in excelso loco. [Ex quibus animabus (verba sunt Diogenis Laërtii) quæ puræ sunt, eas celsissimum in locum duci, impias autem neque ad eas accedere, neque inter se sociari, sed durissimis à furiis vinculis constrictas teneri.] At pulchrius hoc apud Jamblicum. [Aliam, inquit, Jamblicus adinvenit viam, seu rationem homines refrenandi, reprimendique cap. 30. ab injustitia per animarum judicium. Re ipsa sciens, hoc ipsum. judicium dictum, gnarus verò etiam illud utile existere ad terrorum injustitiæ incutendum, multoque magis injuria affici oportere, quam hominem perimere adhortabatur. Apud inferos judicium collocatum esse, reputans animam, ejusque substantiam, ac primam rerum existentium naturam.] Quocirca homini cuidam. In tartaro se, suamque doctrinam de inferorum locis irridenti, & petenti, scelestos putat ad Patrem suum, cum ad inferos descendisset, daret litteras, niri. respondit. Non est futurum, ut migrem in locum impiorum, ubi manifestò mactatores puniri constat. Et ecce quam apertè tar-tarum, in quo impii torqueantur, & felicissimam, altissimamque sedem. quam nos Paradisum dicimus, ubi probi feliciter degant, Pythagoras dari fassus sit. Quid? an non de condonandis injuriis Evangelicum decretum asselctus est, cum non esse ulciscendos eos, qui nos convitiis lacescant, præcepit. Deinde, cognovit animorum immortalitatem, & corporum resurrectionem, sanxitque collendam omni studio, ac sovendam invicem amicitiam, & charitatem, & mulieribus, ac viris pudicè semper loquendum, & amicorum omnia esse communia; quod inviolate à Pythagora custodi-
cum

Jamblicus: tum fuisse testatur Jamblicus, dum de prædiis, & aliis divitiis, quibus Pythagoræ alumni utebantur, loquens, ait. [Nam, & alumnis orā hæc omnia omnibus communia erant. Nemo autem quidquam posse communia. sidebat proprium. Et si quidem communioni videbatur, juxta exactissimam iustitiae normam communibus utebatur. Sin verò minus, suis ipsis rebus, bonisque, immò etiam pluribus, quam in communionem intulisset, acceptis abibat.] Quæ quidem, non modò catholicae religionis iussa, sed etiam consilia, nobis declarant, observasse Pythagoram. Quid memorem illius temperantiam? quippe qui ab omnibus anima præditis, & iis etiam cibis, qui corporis, & mentis sanitati, & sinceritati officere videbantur, abstinuit; nec delicatis, luxuriosive usus est unquam, nam modici in universum cibi erat, mirificè vini, somnique parsimonia oblectatus. Tantus autem fuit Pythagoræ frugalitatis amor, ut Beatus Hieronymus contra Jovinianum hæc in illius laudem litteris dederit.

Liber. 2. tria
fol. post ini-
tium.

[Pythagoræ, Socratis, & Antistenis, & reliquorum frugalitatem referrem in confusionem nostram, nisi & longum esset, & proprii operis indigeret;] vicit ergo hujus philosophi frugalitas, teste Hieronymo, etiam suæ ætatis sanctissimorum frugalitatem, qualis & Hieronimiana fuit. Meritò igitur, quod de eo prodidit Jamblicus, credendum est. [Porrò admonitionibus hisce tantum ipsum effecisse inconfessò, atque adeò consentaneum est, ut nemo ipsum suo, quod ipsi inditum erat, nomine compellaret, sed ab omnibus divinus appellaretur.] Ad extreum, recensisit virtutibus signaculum illud addit Pythagoras, quo olim Deus hæreditatem suam communivit, circumcisionem loquitur, quam ceu divino præcepto obtemperantem subiisse Pythagoram fidem astruunt, quæ legi apud Clementem Alexandrinum, cum inquit. [Thales autem cum esset Phœnix genere etiam cum Ægyptiorum Prophetis congressus esse dicitur, sicuti etiam Pythagoras cum iis ipsis, propter quos etiam fuit circumcisus, ut adyta ingrediens Ægyptiorum mysticam disceret philosophiam.] Insignitum vero Pythagoram hac salutis nota vel ex eo colligitur, quod cum Malcho tradit Diogenes Laërtius, asserens Pythagoram omnibus Hebræorum, Chaldaeorum, & Ægyptiorum initiatum fuisse sacramentis, inter quæ principem dignitatis locum apud Hebræos habuit circumcisione. Tandem virtutis cultor adeo egregius fuit Pythagoras, ut suæ temperatæ vulgi opinionem contemnens à virtutis tramite numquam defleceret, quamvis sàpè numero ob virtutis desiderium stultus ab imperitis haberetur, veluti in Apologia pro Christianis tradit Athanagoras, qui de Socratis, Heracliti, & Pythagoræ continuo colendæ virtutis studio loquens ad euudem virtutis cultum olim à Tyrannis, & infidelibus vexatos Christianos hortabatur, cum dixit. [Cæterum ut illi ad virtutis cultum nihilo segniores erant propter opinionem vulgi, ita nec nobis &c.]

Pythagoras
circumcisus
more Judæo-
rum.

Clem. Alex.
1. Strom.

In vita Pyth.

Athanag.

De veris Pythagoræ prædictionibus.

C A P. XVIII.

Fuisse jam dicta magnæ virtutis ad Pythagoræ commendatio-
nem non infrior; at graviores, fortioresque causæ accesser-
unt, quarum ea, quæ est de arcanis, ac futuris prædicen-
dis, non iafimum locum tenet. Hac arte sic inter cæteros morta-
les enituit, ut hinc vel maximè Pythagoræ nomen nanciseretur; Cur dictus sit
dictum enim Pythagoram ideò censem aliqui, quod non minus vera Pythag.
prædiceret, quam Pythia; Licet Venerabilis Beda aliud etymon ^{Gentianus} Hervetus.
Pythagoræ esse velit. [Pythagoras, inquit, hoc est, indigens in ^{Beda lib. Mu-} Beda lib. Mu-
terrogatione, vel interrogationis cumulo. Pythos enim interroga- sicae Theor.
tio agoras cumulus.] Sed ut ut res ista se habeat, in prædicendi
studio se se exercuisse Pythagoram ex Clemente Alexandrino clarè Clem. Alex.
constat, cum ait: [Præscientiæ autem Pythagoras quoque magnus lib. 1. Strom:
semper mentem adhibuit.] Clementi socium adjungimus Dioge-
nem Laërtium, qui divinandi artem calluisse Pythagoram meminit Laërtius lib. 8
his verbis: [Utebatur divinatione, eaque tum à vaticinationibus,
tum ab avibus, immò excepta ea, quæ per immolationem perfici-
tur, divinationem omnem colendam esse sanxit, ut testatur Plu. Lib. 5. cap. 1.
tarthus de placitis philosophorum. Idem non latuit Suidam hæc in historia.
ipsa de Pythagora tradentem. Divinatione utebatur omnium, &
auguriorum ea, quæ per ignem fit, minime, thure excepto, facili-
ficiis utebatur inanimis,] & mox addit, omne divinandi genus
esse honorandum juxta Pythagoræ placita. Nec aliud de hoc phi-
losopho memoriarum prodidit Cœlius Rodiginus secutus, mea quidem
sententia, Malchum, seu qui idem est, Porphyrium, & Jamblicum Antiquarum
in vita Pythagoræ, apud quos frequens sermo est de divinatrice Le&t. lib. 19.
hujus viri industria, qua eum in omnibus usum esse, omnium, qui de cap. 7.
vita illius scripsere, constans est opinio, cui stare noluit Benedi-
ctus Pererius vir & eloquentiæ, & pietatis laude clarus, cum alio- Tom. 1. in
qui jure merito astrologiam divinatricem, ceu insanam artem de Genes. lib. 2.
testans protulit. [Pythagoras, Demoçritus, & Plato longissimis c. 3. ratio. 7.
peregrinationibus susceptis Persarum magos, sapientes Chaldæo-
rum, Ægyptiorum sacerdotes adierunt, à quibus occultiora quæ-
dam vel ad disciplinas mathematicas, vel ad religionem, cultum
que Deorum pertinentia cognoverunt, divinatricem autem astrolo-
giæ vel discere ab illis neglexerunt, vel si eam quoque didice-
runt, certe ea nunquam ulos esse ipsos ex eorum scriptis manife-
stè perspicitur;] quod tamen secus esse palam fit ex inductis scrip-
torum testimoniosis, ex quibus studiosissimum, cupidissimumque om-
nis divinandi artis fuisse Pythagoram constat; cum autem inclyta,
celeberrimaque semper fuerit apud Barbaros ea divinatio, quæ ex
astrorum aspectu, & constellatione petitur, cur ab hac abstinuisse

Pythagoram omnibus divinationibus addictum afferemus?

Verum quod omnem vincit admirationem illud est, quod ars ista per se fallax, & mendacissima ipso rerum eventu, quem futurum Pythagoras annunciasset, haud cassa reddebat, ut cum Malcho

Jamblicus in testis est Jamblicus, qui de veritate, & solertia divinatricis artis vita Pythag.

Pythagoræ sermonem habens eum variis in rebus vera prædixisse ad hunc modum narrat [Prædictiones item terræ motuum sempiternas, & pestilentiarum celeres depulsiones, vehementiæ ventorum, ac grandinum, quæ effunduntur repentinæ, & quasi ad quietem sedationes. Ad hæc, fluvium, & fluviatilium, & marinorum ad felicem sociorum transitum.] Etsi pauca hæc fortasse tibi videntur, agnoscere majora: [Dicitur vero, ait Jamblicus, etiam terremotum futurum ex puteo, cuius aquam gustaverat, prædixisse. Item navim, quæ vento secundo navigaret, submersum iri,] quæ exitus ipse probavit. Cum Jamblico sensit incertus vitæ hujus philosophi scriptor apud Photium in Bibliotheca, cuius de divinandi studio Pythagoræ hæc fermè est sententia. Hanc quoque divinandi artem à magistro suo Pherecide hauserat, quem & tempestates, & alia multa, quibus eventus respondit, prædixisse legimus. Hujus generis illud fuit, quod de Pythagora Malchus, Jamblicus, & Rodinus memorant. Fortè piscaiores quosdam trahentes retia in litore offendens Pythagoras, num ejus boli fortunam vendere vellet, rogavit: & annuentibus illis, protinus quot, & qui numero essent capiendi pisces, prædicens, datoque pretio, totam multitudinem recenseri, pristinæque eam libertati restitui jussit. Ad hæc, navigio ad litus tendenti, optantique amicis, ut sua essent, quæ in eo vehebantur, dixit Pythagoras, hominem vita sanctum haberetis amici, & navi appulsa cadaver in ea repertum. Cætera, quæ persequi longum foret, videat lector apud eos, qui gesta Pythagoræ enucleatius prosecuti sunt.

Verarum Pythagoræ prædictionum probabiles causæ,
& rationes.

C A P. XIX.

Astrolog. op. **N**obis divinationis Pythagoræ causas proprius consilium est. Qui divinatrici astrologiæ student, in cœlum, sidera, constellationes, & Planetas præscientiæ causam conjiciunt. Etenim docent ex accurata, & diligenti eorum observatione, motu, & aspectu uniuscujusque casus futuros, mores, ingenia, mortem, vitam, cæteraque alia assequi potuisse Pythagoram. Hæc sententia quam sit detestabilis, sacrilega, Christianæ doctrinæ, ac finitima divinatricē ceritati exitialis vel ex eo cognoscitur, quod divinatricem astrologiam perpetuo execrata sit Ecclesia, communis doctorum vox, & execratur Ecclesia. inspiratæ divinitus litteræ, velut rationibus ex sacra etiam doctrina

na contextis latè probat Jo. Piccus Mirandulanus in opere suo do-
ctissimo adversus Astrologos, & Benedictus Pererius, quorum do- Lib. 2. in Ge-
cas, & subtile disputationes lectori apud eosdem considerandas res. cap. 3.
relinquimus, solo B. Augustini, qui passim in astrologos invehitur, S. Augustin.
luculentissimo testimonio contenti. [Neque illi, ait, ab hoc gene- tom. 3. de do-
re perniciose superstitionis segregandi sunt, qui genethliaci prop stiana Chri-
ter natalium dierum considerationes, nunc autem vulgo mathema- cap. 21.
tici vocantur. Nam & ipsi, quainvis veram stellarum positionem, cum quisque nascitur, consequentur, & aliquando etiam perveсти-
gent, tamen quodd inde conantur vel actiones nostras, vel actionum eventa prædicere, nimis errant, & vendunt imperitis hominibus miserabilem servitutem. Nam quisque liber, cum ad hujusmodi mathematicum ingressus fuerit, dat pecuniam, ut servus inde exeat aut Martis, aut Veneris, vel potius omnium siderum, quibus illi, qui primi erraverunt, erroremque posteris propinarunt, vel bestiarum propter similitudinem, vel hominum apud ipsos homines honorandos imposuerunt vocabula.] Sic Augustinus, qui innumerabilius in locis operum suorum contra mendacissimam hanc artem disputat.

Si Plato quid ad veri prædictionem Pythagoram movere potuif- Platonis de-
set, interrogaretur, afflatum divinum, quem fanaticum furorem divinationis appellabat, assignaret, quamvis divinationes ab eo etiam peteren- causa opin.
tur per somnia, Chaldaeorum observationes, & augurandi ratio-
nem. Ex his enim capitibus divinandi modum proficiisci arbitrabatur Plato, de cuius dogmate hæc apud Plutarchum. [Plato, & Plutarchus Stoici divinationem introducunt per instinctum, afflatumque divi- lib. 5. de pla-
num, qui fanaticus furor est, fervore lymphaticus per somnio rum incogitamenta, Chaldaeorum observations, & Augurum di- cius philo-
sciplinam.] At cum difficile sit Paganum variis, iisdemque capita- soph. cap. 1.
libus vitiis irretitum afflatu divino dignum existimare, quis Pytha-
goram vera conjicere ex divina inspiratione, ex somniis, Chaldaeo-
rum superstitionibus, inanique Augurum religione, ni veræ reli-
gioni contrarius sit, arbitrabitur?

At num quid divinus animus Pythagoræ erat, qualem Marsilius Ficinus in litteris, quas ad Matthæum Corsinum dedit, inditum humanis corporibus censem? Etenim prolatis in medium duobus experimentis, quæ mater illius, & adolescentuli quidam re ipsa experti fuerant, ediscentes per quietem, quæ ignorabant, epistolam suam his verbis claudit. [Ex quibus duo præcipue confirmari vi- dentur, unum videlicet, animas hominum, quæ propter tempera- tam complexionem, vitæ puritatem, sui abstractionem à corpore quodammodo separantur, quamplurima divinare, utope natura sua divinæ sunt, & quando in se convertuntur suam exercent divi- nitatem.]

At cur non omnes divinant animæ, quæ omnes pari modo, si substantiam, & naturam contemplerunt, divinæ sunt? immo cur non semper divinationis dono pollent, cum ejus semper participes

An animus
humanus di-
vinus sit.
Marsilius Fi-
cinus.

hieri, & esse velint? Præterea quid est, animæ, naturæ divinæ sunt: nisi id quod in quæstionem cadit pro quæstionis explanatione afflumere? perinde enim est, ac si ridiculè dicatur, divinant animæ, quia divinant, non enim divinitatis per essentiam participes sunt, quippe quæ creaturæ sunt à divinitate in infinitum distantes.

Sed inquis, virtus divinatrix animabus sæpe infunditur, in ipsisque residet. Grata quidem, sed ad explicandum difficultima responsio. D. Augustinus divino vir planè ingenio, hanc ut non improbabilem opinionem examinans, eam subtilitate mirabili explicat, & varias hujus divinationis rationes, ac difficultates investigat.

S. August. de Disputationis Augustinianæ exordium, & clausulam ex ore ejus audiatur lector. [Nonnulli quidem volunt, animam humanam habere vim quandam divinationis in se ipsa. Sed, si ita est, cur non semper potest, cum semper velit? An quia non semper adjuvatur, ut possit? Cum ergo adjuvatur, numquid à nullo, aut à corpore ad hoc adjuvari potest? Proinde restat, ut à spiritu adjuvetur. Deinde quomodo adjuvatur? Utrum in corpore sit aliquid, ut inde quasi relaxetur, & micet ejus intentio, quo in id veniat, ubi in se ipsa videat significantes similitudines, quæ ibi jam erant, nec videbantur, sicut multa habemus & in memoria, quæ non semper intuemur. An sunt illic, quæ antea non fuerant, vel in aliquo spiritu sunt, quo ille erumpens, & emergens ibi eas videat. Sed, si jam in illa erant quasi proprie, cur eas non etiam consequenter intelligit? Aliquando enim, immo plerumque non intelligit. An sicut spiritus ejus adjutus est, ut eas in se videret, ita & mens, nisi adjuvetur, ea, quæ habet spiritus, intelligere non potest? An forte non corporea removentur, vel quasi relaxantur impedimenta, ut suo impetu anima in ea, quæ videnda sunt, exeratur: sed ipsa prorsus in hæc assumitur sive tantum spiritualiter cernenda, sive etiam intellectualiter cognoscenda. An aliquando in se ipsa videt ista, aliquando per alterius spiritus commixtionem? Quicquid horum est, temerè affirmari non oportet.] Hanc verò divinationis viam Pythagoræ fuisse occlusam non ita liberè dixerim, cum aliis etiam hominibus inferiori Pythagoræ ingenio, & solertia præditis apertam fuisse fateatur Augustinus.

August. lib. 12. de Genesi ad litteras cap. 17. Vaticinatio Phrenet. An forte phrenesi agitatus futurorum præscius erat, ad eum ferme modum, quo idem Augustinus recenset mira de Phrenetico, quæ ventura erant, vaticinante? An utebatur adversa valetudine, cùm ignota aperiret, quandoquidem ægrotantes nonnullos abreptos à sensibus fatidicos, verique nec dum ab aliis agniti propalatores fuisse constat: velut ægroti adolescenti accidisse testatur Augustinus, qui etsi solertiissimus esset, ultiro tamen fateri voluit se harum divinationum causas ignorare. [Istarum, inquit, visionum, & divinationum causas, & modos vestigare si quis potest, certoque comprehendere, eum magis audire vellem, quam de me expectari, ut ipse differam] moxque differendi, ac veritatis investigandæ studio actus has divinationes comparans illis rebus, quæ per quietem in

in somniis visuntur, ita præsentem quæstionem concludit: [Quæcumque tamen illa natura visorum est, proculdubio corpus non est. Hoc nosse cui non sufficit, ut etiam existant, inquirat ab aliis, me ignorare confiteor.] Verum nullus eorum, qui de Pythagoræ gestis, ac divinationibus differueré, cùm is divinaret, ægrotum, aut phreneticum fuisse scribunt.

An Pythagoricæ divinationes veræ videbantur, vel ob eorum soliditatem, quibus quodlibet figmentum pro solida veritate callidi homines, qualis erat Pythagoras, facile persuadent, vel potius ob mirum quoddam, & ardens desiderium id in animum suum, ut verum inducebant Pythagoræ alumni, quod votis suis responsorum polliceretur institutor? ea enim est humani affectus vis, ut in re etiam aperta facile decipientur ii, qui rem aliter, quam se habeant, considerantes, nimium proclives efficiuntur ad credendum, quod summoperè expetunt.

An vaticinabatur Pythagoras solius Physiognomiaæ peritia, & sagacis ingenii acumine? Primum enim artis hujus inventorem adeò accuratum memorat fuisse Pythagoram Jamblicus, ut nullum vel in amicitiam, vel in disciplinam recipere vellet; ni per Physiogno moniam ingenium, & mores illius explorasset: [Primus enim, ait Jamblicus, hanc de hominibus scientiam accuratè coluit, inde cognoscens, quali quisque natura prædictus esset. Neque ullum aut in amicitiam admittebat, aut in familiaritate, priusquam qualis cultor. Pythag. Physiognomiaæ esset per Physiognomoniam cognovisset.] Cum autem ex diligentí, & accurata morum, & ingeniorum observatione eorum, quibus divinatio fiebat, pleraque de eorum felicitate, vel miseria conjici facile possent, quid prohibet hujusmodi hominibus vera nonnumquam prædictisse Pythagoram?

Potuit etiam in futurum præsentire occulto quodam instinctu, à Divinatio ex quocumque afflatus ille proficeretur, qua de re egregium est afflatus occul- B. Augustini testimonium, quo probat olim ingestas fuisse cogita- to. tiones hominibus vigilantibus nullo modo afflatis, nulloque furore agitatis, quas promendo divinarent, non solum aliud agentes, sicut Cayphas prophetavit; verum etiam id suscipientes, ut divinandi modo aliquid dicerent. Mira B. Augustini testimonia quorundam August. cita- juvenum vera prædicentium, qui se ariolos, & mathematicos simu- labant, hic recensere prætermisimus, ne res ista nimium protrahatur. Hoc unum animadvertere licet, aliquando homines nihil de divinatione cogitantes, præter eorum opinionem præfigire, aliquando etiam divinatricem artem per jocum profitentes, serio vaticinari.

Neque absurdum fuerit opinari, ex eo fonte ortas Pythagoræ prædictiones, ex quo B. Augustinus docet aliorum divinandi stu- Demones il- dium traxisse originem; ut autem illius sententia planius intelliga ludere homi- stiana cap. 23. [Hinc enim fit (verba sunt Augustini) ut occulto quodam judicio divino cupidi malatum rerum homines tradantur ex iis varias prædi- illu- tiones ma-

illudendi, atque decipiendi pro meritis voluntatum suarum, illudentibus eos, atque decipientibus prævaricatoribus Angelis, quibus ista pars mundi infirmi secundum pulcherrimum ordinem rerum divinæ providentiaæ lege subjecta est. Quibus illusionibus, & deceptionibus evenit, ut istis superstitionis, & perniciosis divinationum generibus multa præterita, & futura dicantur, nec aliter accidunt, quām dicunt, multaque observantibus secundum observationes suas eveniant, quibus implicati curiosiores fiant, & se se magis, magisque inserant multiplicibus laqueis perniciosissimi erroris.] At quām scitè quadret istud in Pythagoram, vel hinc conjici potest, quod eum miro studio omnes divinandi rationes consecutum esse pari, & consona voce tradant citaii antea Doctores; quod recondito justitiæ divinæ arcano factum reor, ut his nodis revictus Pythagoras in arctiores etiam erroris laqueos incurreret, ut statim docebimus.

Non ignoro alias etiam assignari posse verarum prædictionum causas, quibus adjutus Pythagoras in prænunciandis rebus haud falleretur. Quatuor hæ sunt: Experimenta præteriorum. Acutus cernentium sensus, felices Angelii, & summus ipse Spiritus. Experimentis enim præteriorum in futura præteritis similia sic prudentes homines sæpe redundunt, ut raro in suis conjecturis decipiuntur: Sagacique adeò sensu polliciti alii, ut distantia aliis narrantes fatidici dicantur. Tutelaribus etiam Angelis, qui à Deo rerum eventus accipiunt, virtuteque propria pleraque intuentur, facilissimum esse homines de futuris illustrare, quid obstat? Sancto Spiritui id concedere ejusdem divinæ suavitatis opus est. Cæterum quia

S. August. de hasce causas solita subtilitate agnovit B. Augustinus; non injucun-Trinit. lib. 4. dum fuerit, integrum illius sententiam adducere: [Utrum, ait, ex-

perimento præteriorum futura conjiciantur, sicuti medici multa prævidendo etiam litteris mandarunt, quæ ipsi experta noraverunt, sicut denique agricolæ, vel etiam nautæ multa prænunciant. Talia enim si ex longis intervallis temporum fiant, divinationes putantur. An verò Jain futura præsenserint (vel præcesterint) & longè visa venientia nuncient pro acuto sensu videntium &c. An ab Angelis Sanctis, quibus ea Deus per verbum, sapientiamque suam indicat, ubi & futura, & præsentia stant, vel quibusdam prænuntiantur hominibus, vel ab eis audita rursus ad alios homines transmittantur. An ipsorum hominum quorundam mentes in tantum evehantur Spiritu Sancto, ut non per Angelos, sed per se ipsos fututorum instantes causas in ipsa summa rerum arce conspiciant.] At ista deferre Pythagoræ nullo modo tutum. Quamvis non similiter pervicaci animo, si ex enumeratis divinationum causis, quem juvaret Pythagoricas prædictiones ducere, tametsi harum divinationum vera principia attingere me posse profitear. Cætera, quæ hoc loco desiderari possunt ad plenam, & perfectam divinationis cognitionem, in cum locum rejicienda duxi, in quo de Sibyllarum prædictionibus agetur.

Dæmonas Pythagoricarum prædictionum fuisse auctores.

C A P. X X.

CERTISSIMUM enim duco, præcipuas Pythagoræ divinationes à Prævaricatoribus Angelis emanasse, quibus ille perfamiliari ter usus est, ut mox ostendemus. Sive Dæmones occulto affectu, sive contracto alias fædere, & pacto, sive palam quavis alia ratione ad præslagiendum Pythagoram inducerent. Pro hac opinione nostra duo probanda forent. Alterum, veterem, & familiarem Pythagoræ cum Dæmonibus amicitiam. Alterum, varias artes, quibus miseris homines, quam fuisse ostendemus Pythagoram, fallere, circumvenire, ac illudere solet Dæmon, dum eis futura quædam aperit, quæ rei confirmat eventus. Illud sequentia capita, in quibus rursum opportunior redibit occasio, conjiciemus. Istud unius B. Augustini præsidio fulti modò exequemur.

Dæmones igitur callidi fallaciarum parentes tot artibus divinatores suos decipere possunt, quot nos antea vidimus illuminari posse Paganos, qua de re haud dissimillima à contrario videat, quæ libro secundo docuimus.

Illud nunc in dubium est in primis. Pacisci plerumque solitos fœdus inter divinatores cum Dæmonibus, ut eis, quoties libitum fuerit, tam quæm futurorum præcones adsint. Quod bifariam accidit; vel & divinatores percusso fædere explicito. Illud sit, cum Dæmon sensilem speciem aliquam ementitus aspettabilem se se oculis divinantium offert, ac humanis vocibus votis eorum aspirat: vel certè nullo corpore assumpto, solis vocibus in ære formatis, sive scriptura aliqua immissa. Implicitum fœdus dicitur, cum divinatrici arti operam impendentes id præfigire aggrediuntur, quod nulla communi hominum vel potestate, vel scientia, vel rerum experimento constare potest. Illustrissimis exemplis utrumque periclitarer, ni communem hunc, sacrilegumque morem, qui de lamiis, & strigibus, de præstigiatoribus, ac divinationibus sermonem habuere, infinitis propemodum experimentis verum ostendissent. Quamquam haud inficiandum est, nullo existente inter eos pacto, nonnumquam ea suggerere Dæmonas hominibus, quæ vera postmodum ostendantur; sive vigilantibus, sive dormientibus illis phantasmati, internasque rerum futurarum similitudines immittant, sive potius præexistentes in illis imagines ad id quod volunt, conformat.

At undenam futura præfigunt Dæmones? Principio, ex innumeris experimentis, quæ tot annorum millibus observavere. [Accessit autem, inquit Augustinus, Dæmonibus per tam longum tempus, quo eorum vita protenditur, rerum longè major exp

Dæmones
unde præ-
giant
August. lib.
de Divin.Dæ-
mon. cap. 3.

rientia, quām potest hominibus propter brevitatem vitæ provenire, & per has non solum multa futura prædicunt Dæmones, verū etiam multa mira faciunt.]

Secundò. Ex celeritate motus, quo præstant, non modò animilibus, sed etiam velocissimis volucribus. [Hiac multo ante cognita (verba sunt Augustini) prænunciant, vel nunciant, quæ homines pro sensu terreni tarditatem mirentur.] Huc spectant ea divinationum genera, quibus Dæmona ea, quæ in remotissimis regionibus aguntur, divinationem simulans in aliis diversissimis terræ partibus, velut futura prædictit, de quibus aperta est Augustini sententia. [Cæterum alicubi longè jam facta, quod nunciant, quæ post aliquot dies vera esse firmentur, non est mirandum, posunt enim.]

Tertiò. Ex his, quæ mox ab ipsis Dæmonibus agenda sunt. Hinc morbos, pestilentias, seditiones, inimicitias, eaque mala, quorum auctor Dæmon esse potest; immò animi etiam humani motus affectuum naturalium gnarus divinat.

Quartò. Ex signis, quorum naturam callet, quid ea portendat; Hinc maris tranquilitates, procellas, grandines, pluvias, & cetera hujus generis prædictit. Sed priusq; iā reliqua prosequamur, hoc loco liber ponere, quemadmodum hasce variarum divinatio-

Lib. de Divi-
nat. Dæm.
cap. 5.

nrum Dæmonis causas à nobis jejunè tactans B. Augustinus disertè explicet. [Quæ cum ita sint, primum sciendum est, quoniam de divinatione Dæmonum quæstio est, illos ea plerumque pronunciare, quæ ipsis facturi sunt. Accipiunt enim sæpè potestatem, & morbos immittere, & ipsum ærem vitiando morbidum reddere, & perversis, atque amatoribus terrenorum commodorum malesacta suadere, de quorum moribus certi sunt, quod sint eis talia suadentibus consensuri. Suadent autem miris, & invisibilibus modis &c. seque cogitationibus eorum, per quæ imaginaria visa miscendo sive nio, quæ ad vigilantium, sive dormientium. Aliquando etiam non quæ ipsis fatem nostram ciunt, sed quæ naturalibus signis futura prænoscunt, quæ signa in non faciunt. hominum sensus venire non possunt, ante prædicunt.]

Quintò. Ex hominum dispositionibus, quas homo non solum vocibus exprimit, verū etiam sola cogitatione perpendit, si tamen ad eas signa quædam consequantur interius. [Aliquando, ait idem Sanctus doctor, & hominum dispositiones non solum voce prolatas, verū etiam cogitatione conceptas, cum signa quædam ex animo exprimuntur in corpore, tota facilitare perdiscunt; atque hinc multa futura prænunciant, aliis videlicet mira, qui ista disposita non noverunt;] quod firma ratione confirmat, quam studiosus lector videat in fonte.

Iisdem in locis, Nec oponas, esse Dæmonibus omnino ignotas hominum cogitationes. [Quoniam certissimis, ait Augustinus, indiciis apud nos constitit, enunciatas à Dæmonibus cogitationes hominum.]

Sextò. Ex absolutissima rerum omnium scientia, qua excellunt, ac mirabili intellectus acumine.

Septimò. Ex sanctis Angelis , qui Dæmonibus aliquando ea significant , quæ à Deo accipiunt esse futura , occulto divinæ providentiæ consilio . Ceu docet Augustinus , qui præsentem lapidem evolvens ; [Partim , ait , à sanctis Angelis , quod ipsi ab omnipotente Deo discunt , etiam iussu ejus sibi revelantibus , qui merita humana occultissima justitiæ synceritate distribuit .] Et ecce divinationum Pythagoræ egregios auctores . Jurè igitur , velut præcepit B. Augustinus , à profitentibus divinatricem artem unicuique pio homini cavendum est , ne obtutu ventura prænoscendi , nequissimi diaboli laqueis , sedaque consuetudine depraventur animi . [Quapropter bono , ait , Christiano sive mathematici , sive quilibet impiè divinantium maximè dicentes vera , cavendi sunt , Evitandi sunt mathematice consortio Dæmoniorum animam deceptam pacto quodam societatis irretiant .]

S. Angeli
Dæmonibus
futura non-
ciant.
Lib. 2. de Ge-
nesi ad litt.
cap. 17.

De Mirabilibus , quæ olim edidit Pythagoras .

C A P . X X I .

AD præscientiam futurorum addidit Pythagoras mira quædam portenta , quibus facile assecutus est , ut extra controversiam divinus planè haberetur , Enarrabo ea , quæ accurati scriptores prodidere . Aquilam supervolitatem (dum in Olympiis cum alumnis disserebat de auguriis , & symbolis) detraxisse fertur ex ære , & demulcam iterum dimisisse . Quid ? Dauniam ursam regionis gentes depopulantem cepit , diuque molliter attractatam libi , & nucum buccis pastam , obsecratamque ne ullum animal in posterum invaderet , dimisit . Illa è vestigio montes , saltusque petens nullum unquam vel rationis expers animal aggresta est . Ad Urfam ut midit Jamblicus ursam jurejurando se nullum animal deinceps necatum reddit . ram philosopho spopondisse . Sed quid plura ? obtemperantes dicto suo boves ipsos habuit Pythagoras . Fertur enim cum Tarenti bovem vidisset in pascuo vario herbarum genere referto florentes fabas de- pascentem , ad bubulum accedens inonuisse , ut diceret bovi , ne fabas attingeret , & illudente bubulco , ac dicente se bovinum idiomam ignorare , accessisse Pythagoram ferunt : & cum nescio quid tauro in aurem insulsurasset , non solum tunc à fabis secessisse , sed numquam postea fabas attigisse : cumque diutissimè vixisset senio certum prope Junonis templum permanuisse , sacrumque Pythagoræ bovem fuisse appellatum , & iis victitasse cibis , quos prætereuntes porrigeabant . Nec illud injucundum cognitu est , quod de latere eburneo , seu ut aliis placet , aureo memorie pro Latus ebur- ditum reperi . Abaridi enim Hyperboreo Pythagoram esse conje neum ostendit . Etanti Hyperboreum Apollinem (cujus ille custos , & sacerdos erat) aureum scemur tamquam ejus rei argumentum ab eo fuisse ostensum constat ; quamvis arbitrentur alii non solum Abaridi , sed om- nibus

nibus etiam ; qui olympiacos ludos aut edebant , aut spectabant scemur aureum detexisse . Memorant præterea , Pythagoram unam eademque die Metaponti in Italia , & Tauromini in Sicilia fuisse , & utrobique in rei admirabilis confirmatione in publicos sermones habuisse cum sodalibus , quamvis duæ illæ Civitates magno invicem distent intervallo , ad quas vix longissimis itineribus devenire quis

Histor mirabilium rerum cap. 6. posset . Meminisse etiam hinc libet , quod solus Pollonius ex Aristotele de Pythagora tradit ; nempe dentibus , serpentem homines venenato mortu interficiendum , necesse Pythagoram ; cujus portenta enarrans Malcius [sexcenta alia , inquit , facinora admirabiliora ,

Dæibus præmit angueam . & diviniora communi omnium voce , & applausu celebrantur , itaut breviter dicere liceat , neminem fuisse , cuius , aut plura , aut illustriora facta recenseantur .] His ego finem impositurus id memorabo , quod cætera admiratione vincit ; quandoquidem rebus ipsis inanimatis sensum , voces , animamque indidisse videtur Pythagoras , qui Caucasum flumen cum multis sodalibus transiens , idque alloquens , vicissim audiri flumen sonora , clara , apertaque

Salutatur à voce respondens : SALVE PYTHAGORA. Jamblici testimonium nonnihil à Malchi testimonio discrepans , si lectorum cognoscere delectat , est hujusmodi . Postea igitur ille (Pythagoras) aliquando Nestum fluvium cum multis amicis transiens voce affatus est . At fluvius aliquid ita sonorum , & exaudibile , itemque clarum , & perspicuum , ut ab omnibus exaudiretur , rursum breviter elocutus est : SALVE PYTHAGORA . Et hæc hactenus de prodigiis , quorum patratorum fuisse Pythagoram congruentia in unum scriptorum testimonia ostendunt .

Verane , an facta fuerint portenta quæ olim operabatur Pythagoras . Qua virtute instrutus ea mactinaretur ; Et auctoris hac de re judicium .

C A . P . X X I I .

In notis suis.

CUnradus Ritthershusius etsi adscribi hæc prodigia Pythagoræ communi fermè omnium scriptorum suffragio non ignorarit , ea tamen non vera , sed commentitia , decantatasque apud Græcos scriptores aniles fabulas esse arbitratur , cum inquit . [Videntur autem mihi istæ narrationes , De Ursa Daunia , de Bove Tarentino à Pythagora domatis , & mansuetis , de Aquila supervolante , ut illi quoque de fluvio , qui clara , & humana voce salutaverit Pythagoram transeuntem ; nec non & illa de duobus remotissimis Civitatibus eodem die ab ipso aditis &c. ejusmodi esse , ut inter veras historias Luciani locum facile tueri possint , nam quid non græca mendax audet historia , ut verbis Satyrici utat .] At cum omnes Græci juxta , & Latini scriptores , qui de hujus philosophi gestis meminere , unanimi assensu velut patrata à Pythagora

Vera opin.

gora hæc mirabilia agnoscant, eorum plus apud me; quam Ritterhusi ponderat auctoritas, quam eo etiam libentius amplector, quod facillimum videam, horum omnium certam, & manifestam ex scriptoribus ipsis reddi posse rationem, cur hæc auditu, & creditu mira exequi potuerit Pythagoras.

At quænam in Pythagora ista edendi virtus fuit? Jamblicus excellentem fuisse docet Pythagoræ in Deos religionem, & mentis pietatem, recensitis enim ordine suo miraculis, de quibus hic agitur, mox veluti apertam, & exploratam eorum rationem redditurus ait. [Atque hæc quidem certissima religionis, & pietatis ipsius argumenta sunt.] Nec mirum, hoc enim Jamblici postulabat intimus animi affectus, quo Pythagoricas sanctiones, instituta, actaque complectebatur, licet nesciens propriam hujus rei attulerit rationem, de qua paulo post. Jamblici opinio usque adeò

veta, tuta, sanctaque Cælio Rodigino visa est, ut oppositum sentientes malevolos, oblocutores, cavillatoresque appellandos esse non dissimulet, dum ait. [Verum enim verò nil tam exquisitè efformatum, nil adeò amissitatem, aut graphicè concinnatum, compositum, elaboratumque cura pervigili, cui rubiginis non affricetur aliquid, aut loliginei succi labecula fordidior allinatur. Etenim comperti nobis cavillatores nescio qui, aut caniculæ, qui viro alias Coryphæo (Pythagoræ) propemodum magicæ vanitatis crimen inustum velint.] Scilicet in crimine nefario eis ponit Cælius qui effrætricem prodigiorum Pythagoræ causam magiam extitisse asserverant. At non tam atroci censura notasset eos Cælius, si revo-

Cælii Rodigi-
sententia an-
tiquarum le-
ction. lib. 19.
cap. 7.

casset in memoriam ea, quæ ille ipse lib. 1. cap. 10. de Pythagoræ inconstans scriperat, ultrò concedens Dæmonum familiaritate, & auxiliis opin. mirum in modum profecisse Pythagoram. [Hinc, inquit, traditum eruditionibus est, non Deos cœlestes, ut apud Homerum est, cum fortibus viris collocutos, nec assuisse pugnantibus, vel juvisse, sed cum illis familiares genios esse observatos, quorum admiculæ præcipue Pythagoras enituit.] Ut quid igitur tam elato supercilio contuetur Cælius eos, qui in magicam artem Pythagorica portenta conferunt, si ille idem postmodum Dæmonas opem, & auxilium huic philosopho tulisse testatur; non enim, præter Dæmonas, alios genios, qui factis litteris fidem præstat, agnoscerre potest. Immò, (quod mihi mirum semper accidit) cur Pythagoram ille ipse eodem vanitatis criminе accusat? Meditetur quæso lector, quæ tradat Cælius, qui magiam in suas partes dissecans, in primis portenta Pusatæ cujusdam hac lue fædissimi narrat, tum alibi à se defensum Pythagoram carpit sic scribens. [Proditur litteris à Græcorum plerisque fuisse Pusatæ quendam inter magicæ vanitatis conjectatores primæ notæ, eum tradunt excantaminum potentia consueuisse disertissimum repente convivium discubitus præmonstrare; mox ubi collibitum fuisset, omnibus evanescentibus, ita ut omnino parati viseretur nihil. Si quid pretio comparasset, id agebat, ut erogati nummi in suis comparerent loculis,

Cælii Rodigi-
scipserat, ultrò concedens Dæmonum familiaritate, & auxiliis opin. mirum in modum profecisse Pythagoram. [Hinc, inquit, traditum eruditionibus est, non Deos cœlestes, ut apud Homerum est, cum fortibus viris collocutos, nec assuisse pugnantibus, vel juvisse, sed cum illis familiares genios esse observatos, quorum admiculæ præcipue Pythagoras enituit.] Ut quid igitur tam elato supercilio contuetur Cælius eos, qui in magicam artem Pythagorica portenta conferunt, si ille idem postmodum Dæmonas opem, & auxilium huic philosopho tulisse testatur; non enim, præter Dæmonas, alios genios, qui factis litteris fidem præstat, agnoscerre potest. Immò, (quod mihi mirum semper accidit) cur Pythagoram ille ipse eodem vanitatis criminè accusat? Meditetur quæso lector, quæ tradat Cælius, qui magiam in suas partes dissecans,

Rodiginus
Antiquarum
lect. lib. 8.
cap. 23.

in primis portenta Pusatæ cujusdam hac lue fædissimi narrat, tum alibi à se defensum Pythagoram carpit sic scribens. [Proditur litteris à Græcorum plerisque fuisse Pusatæ quendam inter magicæ vanitatis conjectatores primæ notæ, eum tradunt excantaminum potentia consueuisse disertissimum repente convivium discubitus præmonstrare; mox ubi collibitum fuisset, omnibus evanescentibus, ita ut omnino parati viseretur nihil. Si quid pretio comparasset, id agebat, ut erogati nummi in suis comparerent loculis, eluso

eluso venditore. Numam quoque Pompilium ejusmodi præstigiis quandoque operatum legimus. Sed & Pythagoram item illum doctissimum id ridiculum factitasse, ut quæ collibusset sanguine prescriberet in speculo, moxque litteris ad Lunam orbis pleni obversis, stanti à tergo, ut in Lunæ exaratas disco, commonstraret.] Atqui hæc omnia à Cælio magiæ viribus attributa fuisse, & totius capitinis partitio, & series, & institutum aperte convincunt.

Dalecampius eandem opinionem lubens se applicat Jacobus Dalecampius in ca-

lib. 2. cap. 8.

stigationibus, & annotationibus in Plinii historiam editis, ubi Timonem Phliasium aut malevolentia percitum, aut mirabilis Pythagoræ conditionis, & præstantiæ ignarum appellat, eo quod Pythagoram magicæ fraudis studiosum dixerit. [Phliasius Timon ignarus præstantissimæ naturæ hominis (Pythagoræ) & prorsus divinæ, aut malevolentia, & invidia percitus eum præstigiatorem vocavit.] Ita Dalecampius, qui eodem profus crimine, quod in Phliasium falsò jactat, condemnandus est; cum nimis clarum sit ex Plinio, studiosum perdiscendæ artis portentosæ fuisse Pythagoram. Audiat Dalecampius Plinium, cujus apertam sententiam, vel ignoravit, vel se ignorasse finxit, qui de magia agens. [Quamquam animadverto, inquit, summam litterarum claritatem, gloriamque ex ea scientia antiquitus, & penè semper petitam. Certè Pytha-

goras, Empedocles, Democritus, Plato ad hanc discendam navi-

in historia.

gavere, exiliis verius, quam peregrinationibus petitis. Hanc reversi prædicavere, hanc in arcanis habuere.] Cæteris hujus sententiæ patronis vetustior omnibus Suidas errorem arbitratur, hæc facinora in magicam Pythagoræ artem conjicere, eo quod ne dum sacrilega ars illa exorta esset. [Alii verò quia magos Babyloniorum, & Indorum Brachianes, & Ægyptios Gymnosophistas adiit Pythagoras, magum eum censem, & ut insipientem impiè criminantur. Nam Empedocles ipse, & Pythagoras, & Democritus magorum usi consuetudine, multaque divina estati, ne dum illa- arte orta censemur.] At miror Suidam magnæ eruditionis vi- rum non animadvertisse innumeris ante Græciæ philosophos secun- lis, dæmonum portenta, & machinationes viguisse, queis ars ma- gica nititur; immò à peritioribus observatum esse scio, ante Noe diluvium virus illud Dæmoniacum in mortales passim effusum, ut latius suo loco.

Nos igitur aperto Plinii testimonio innixi, ac communi aliorum scriptorum opinione ducti, liberè credimus, Dæmoniorum callidi- tate, versutiis, machinationibus, & adminiculis usum Pythagoram, cum ea portenta, de quibus jam satis, moliretur. Præter ad- ductos scriptores locupletissimos etiam habeo meæ opinionis aucto- res, quorum vota in præteritis relinquenda non sunt. Timon enim Phliasius Pythagoram magum fuisse tradit his versibus:

Apud Plutar-
chum.

Pythagoramque tuere magum, qui nomine flagrans
Pergeret eloquii homines captare venustis.

Ne

Ne verò fortassis dubiæ fidei istud esse testimonium clamet Dalecampius, id eorum auctoritate obfirmabo, qui Pythagoram omni laudum genere in cœlum usque tollentes, à Phliasii tamen opinione non discrepant. In hos enim nulla vel minima malevolentia cadere potest suspicio, quales comperi esse Malchum, Jamblicum, Diogenem Laërtium, & complures alios, quibus illud firmum, ac stabile fuit, magica arte instructum fuisse Pythagoram, qui celebres adiit malæ artis professores eos, qui vulgo Magi vocitantur, ex quibus ea hausit, quæ apud eos in arcanis erant, diabolicas fraudes, incantationes, præstigias. Et quidem diversatum esse cum Magis Pythagoram, quos verius maleficos dixeris, meminit Malchus sub initium vitæ hujus philosophi, & rursum alibi incantationibus, quæ ex magica arte scatent, deditum Pythagoram prodidit sic scribens. [Rythmis, melicoque cantu, & incantationibus pravos animi, corporisque affectus sanabat.] Idem litteris consignavit Jamblicus: [Atque ibi, ait, (Babylonis) cum Magis Jamblicus sui studiosis, & benevolis conversatus est, & in ipsorum mysteriis cap. 4. eruditus fuit:] at quæ magorum fuerint mysteria quis non novit? & infra cap. 28. enarrans studia, & portenta Pythagoræ; [quæ quidem, ait, partim didicerat ab Orphicis, partim verò ab Ægyptiis sacerdotibus, partim etiam ab Chalcidensibus, & Magis.] Jamblico addimus Diogenem, qui 8. libro benigne accepium à Magis narrat Pythagoram, quem ex Heraclito malas artes, hoc est magicas, coluisse testatur, dum ait: [Pythagoras Mnesarchi filius omnium hominum maximè in historia laboravit, selectisque scriptoribus multarum rerum doctrinam, malisque artes suam constituit sapientiam.] Quid memorem Plutarchum, qui in vita Numæ Pompilii Pythagoram quibusdam vocibus excantasse aquilam scribit, quod portentosæ, ac dæmoniacæ artis proprium est: [Etenim (verba sunt Plutarchi) ille videtur & aquilam quibusdam excantans, superneque volantem deducens mansuetacere solitus.] Ad hæc Pherecidem planum, ac præstigiatorem fuisse nemo est qui nesciat; at æmulum Pherecidis Pythagoram, & præstigiarum ejus tenacem fuisse tradit Apollonius in historia rerum mirabilium. Adfuit eidem opinioni Vincent. Belloacensis, dum inquit: [Deinde in spec. Hist. lib. 3. cap. 24. ad Persas profectus magicam artem percepit] cuius specimen eum dedisse non dubito (ut idem narrat Vincent.) cum Thaurum mundi juvenem libidine flagrantem videns ad ostium amicæ mere tricis insanire, jussit psalteria tria canere per spondeum, & ita eum ad sanam mentem revocavit. Huic præterea opinioni recentes adsunt scriptores Gentianus Hervetus in primum Stromatum Clementis Alexandrini, Hannibal Rosellus lib. 2. commento q. 91. In Pyman drum Mercurii. cap. 4. Thomas Aldobrandinus in Diogenem Laërtium, Cunradus Ritterhusius, neque abnuunt Joannes Baptista Chrispus de Ethnicis philosophis cautè legendis, & Nicolaus Scutellius de vita Pythagoræ. Hujus præterea opinionis defensores fuere Xenophon, & Plutarchus citatis multo vetustiores: ille enim in epistola ad Nef-

Malchus.

Jamblicus

In spec. Hist.

Cap. 6.

In Pyman drum Mercurii.

xii.

Neschinium monstrosam Pythagoræ philosophiam appellat: hic vero de Socratis Genio agens, philosophiam Pythagoræ, spectris, fabulis & superstitione plenam nominat, qua loquendi formula nihil clarior esse potest ad rem, quam volumus, ostendendam.

Lib. 8. cap. 7. Ad eandem sententiam transit Valerius Maximus, ut arbitror, dum de Pythagoræ peregrinationibus, & studiis edifferens ait: [Ägyptum petiit, ubi litteris gentis ejus assuefactus præteriti ævi sacerdotum commentarios scrutatus innumerabilium seculorum observationes cognovit. Inde ad Persas profectus Magorum exactissimæ prudentiæ se formandum tradidit, à quibus siderum motus, cursus stellarum, & uniuscujusque vim, proprietatem, & effectum benignissimè demonstratum docili animo hausit.] Nec dubito, quin cætera Magis perquam familiaria Pythagoram ab iisdem intellexerit, cujusmodi sunt incantationes, sortilegia, aliaque ejus generis Dæmonum inventa.

Magicas artes calluisse Pythagoram Sanctorum Patrum testimoniis confirmatur.

C A P. XXIII.

Tertullian.
lib. de Anima
cap. 28.

Clem. Alex.
Strom. lib. 1.

Cyrill. Alex.
lib. 3. contra
Julianum.

QUOD si fortè allata scriptorum testimonia satis non sunt, testes locupletissimos, de quibus dubitare nefas esset, addimus. Et in primis hoc innuisse videtur Tertullianus, qui Pythagoræ metempsychosin, ac miram in fallendis hominibus calliditatem confutans: [Scimus, ait, etiam Magos elicere explorandis occultis per catabolicos, & paredos, & pythonicos spiritus. Non enim & Pherecides Pythagoræ magister his forsitan artibus divinabat, ne dicam somniabat. Quod si idem Dæmon in illo fuit, qui & in Euphorbo res sanguinis gessit?] Sic ille, qui propterea hoc in loco Magorum meminisse voluit, dum de Pythagoræ versutiis loquebatur, quo Pythagoram his artibus exultum involutè more suo inuereret, ut scitè ad hunc locum observavit Pamelius. Quod obscurè Tertullianus habet, distinctè, breviter, & clare protulit Clemens Alexandrinus, qui dum Pythagoram Zoroastris regis Bætrianorum velut expressam imaginem memorat, cum inquit, [Zoroastrem Magum Persam Pythagoras ostendit] magicæ artis peritissimum Pythagoram fassus est, qui Zoroastrem primum magiæ auctorem, qui eodem, quo natus est, die risit, velut excellens ænulus, prudensque discipulus expressit. Verum qualis, cujusve artis gnarus fuerit Pythagoras, audiat lector ex iis, quæ latè tractavit B. Cyrus Alexandrinus, qui Juliani temeritatem, & petulantiam auctoritati sacrarum scripturarum detrahentis perstringens, docet Dæmonem serpentis formam eminentium, dum primam matrem decepit, ea ratione allocutum esse Evam, qua idem Dæmon Pythagoram magum, cum flumen transiret, salutavit dicens: SALVE PY-

PYTHAGORA. Cyrilli verba sunt: [Dicebant flumen Causum, quandò cum multis aliis transiret, omnibus aliis audientibus ei locutum esse. SALVE PYTHAGORA. Porro forte dixerit quidam flumen ipsum allocutum esse non Dæmonium, fuisse enim flumen rationale, verùm & hoc delirantis animi, & rem impossibilem esse dicimus. Itaque Dæmonium locutum est, & indicium est magiæ Pythagoræ, flumen ei potuisse loqui. Sed non est veritas immò vituperium potius. Itaque si artis, quæ apud Græcos arcana dicitur, hoc est, magicæ non sicut peritus (sic enim forte legendum est) liberatur à crimine, deliramusque nos. At si incantator, & Magus, & talis artifex fuerit, quo pacto non est verum, assidentia quorundam Dæmoniorum hoc colloquium fuisse paratum?] Ita Cyrillus, qui duplici argumentatione deinceps magico crimen Pythagoram condemnat. Tum quod incantationibus, & magia ægrotantium, & languentium spiritus recreabat. Tum quod Zoroastris æmulum fuisse Pythagoram cum Porphyrio, & Clemente Alexandrino certum putat. Ponam hoc loco apertam tanti Patris sententiam eo, quem citavi, loco expressam: [Et cum sanis quidem conversabatur, laborantium autem corpora curabat, & animas quoque languentes, ut diximus consolabatur. Hæc quidem incantationibus, & magia, illas autem musica,] & paulo post: [An non potuit serpens humana voce uriri: & Causus flumen magnum salutavit?] Mox posterioris probationis filum contexens: [Zoroastrem quoque ait, nullus sermo liberabit, magicas artes non coluisse, cuius sane optimum æmulum fuisse dicunt Pythagoram, itaut & libros ejus arcanos habere se glorietur] & hæc quidem Porphyrius, & Clemens. Memoratu pariter digna sunt, quæ in hoc argumentum divinæ eloquentiæ parens Chrysostomus disputat homilia Jo. Chrysost.

1. in cap. 1. Joannis, ubi iis ipsis prodigiis innexus, quæ velut divinum Pythagoram imperitis ostendere videntur, pessimo magicæ artis crimen laborasse scribit Pythagoram his verbis: [Pythagoras vero magnam Græciam inhabitans innumera magiæ genera movit. Cum bobus enim loqui, hoc enim ipsum fecisse ajunt: nihil aliud est, quam magia, & inde maximè constat. Nam qui bruta illa allocutus est, nulli hominum profuit, sed obscurit plurimum. Atqui aptior ad philosophicas rationes humana natura est: ille ramen cum aquilis, & bobus, ut ferunt, disputans præstigiis alliciebat; neque enim rationis expertem naturam, ut ratione uteretur, effecit: neque enim humanis viribus fieri potest, sed incantationibus decipit ignaros] quo Chrysostomi testimonio nihil opportunius. Quid de Augustino dicam, cuius adeò evidens est hac de re sententia, ut omnium, si aliæ decessent, instar esse posset, li cap. 34. & 35. bro enim 7. de Civit. Dei de rege Romanorum Numa Pompilio differens, docet additum Pythagoram Hydromanticiæ, cuius vi Dæmones in aqua conspicī solent, in eaque exili, tenuique voce responsa dantes homines decipiunt: [Quod genus, ait, divinationis, hydromanticiæ, idem Varro à Persis dicit aīlatum, quo & ipsum

S. August.

Nu-

Origenes.

Numam, & posteā Pythagoram philosophum usum esse commemo-
rant, ubi adhibito sanguine etiam inferos perhibet sciscitari.]
Mitto Origenem, qui libro 6. contra Celsum contendens non esse
fabulosa, quæ de Salvatore à sacris scriptoribus prodita sunt, ita-
de Pythagoræ prodigiis sermocinatur, ut efi sententiam nostram
apertè non doceat, eam tamen involutè indicet. Quam apertè tue-
tur Theodoreus lib. 2. de principiis. Quare illud ex prolatis ha-
ctenus in medium, certum, firmumque stet, Pythagoram Dæmo-
num consuetudine, & adminiculis non mediocriter usum, quod è
re nostra est.

Theodore.

*Desperata Pythagoræ salus.**C A P. X X I V.*

Athanagor.

EO ad extremum revocanda est, ex quo nostra hucusque pro-
fluxit, oratio, ac docendum, perpetuis gehennæ incendiis
uri Pythagoram, qui è rebus humanis excessit una cun tri-
ginta sociis igne confectus, velut probabilius habet sententia,
quam suo calculo obsfirmavit Athanagoras in apologia pro Chri-
stianis. Si cætera pro philosophi hujus æterna damnatione mihi
deessent argumenta, illud haec tenus ex magia, cui studebat, peti-
tum satis rem convinceret. Vel hoc enim solo scelere gehennali
incendio dignum Pythagoram quis ignorat? cum divinæ justitiæ
pars sit potissima, Dæmonum familiares, & alumnos eo ipso ulci-
sci suppicio, cui addictos Dæmonas voluit dicens: [Ite maledicti
in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & Angelis ejus] è
quorum societate, & numero non esse eximendum Pythagoram,
quid pluribus probare opus est? Is enim, qui alias unius supremæ,
divinæque majestatis assertor fuerat, populorum erroribus favens,
veræ divinitatis contemptor fuit, dum Apollinis, velut genitoris
sui aram venerabatur, ei vota, sollicitasque preces fundens: [Ibi
enim, inquit Jamblicus, ad solam aram Apollinis genitoris, utpo-
te, quæ omnium sola incruenta est, vota, precesque fecit;] sic
Jamblicus, qui cap. 5. dixerat Pythagoram ad omnia oracula se-
contulisse. Vis manifestissimum idololatriæ hujus philosophi nosse
testimonium, meditare ea, quæ cap. 28. de Pythagoræ in Deos re-
ligione tradit Jamblicus. Nam [coenæ tempore, ait, ad mensam
dius quoque libationes faciebat] & paulo post addit: [Animum
etiam, Deorum responsis, & vaticiniis, universimque omnibus di-
vinationibus; atque ultroneis sortilegiis adhibebat, diis adolebat
thus, milii semina, placentulas, liba mellita, aliosque suffitus.]
Similia docet Malchus de vita, & sacrificiis Pythagoræ. At ne-

Pythag. ido-
lolatria.
Jamblicus
cap. 7.

Cap. 28.

Malieres cō-
Veneri (de qua optime meritus fuerat, uxores omnibus commu-
nimes omni-
nes esse edicens) peculiare sacrificium deesse pateretur, ei aliquid
bus . voyendum sanxit die sexta, quod hic numerus primus communis
fue-

fuerit universæ numeri naturæ. Hac grati animi lege mota infelix illud scortum, Marcellina, quæ, Damasceno teste, ut omnem lib. de her. bidinem, ac scelerum obscenitatem expleret, Pythagorico velut pallio tecta, Pythagoræ simulachra colebat, non secus ac Christi Domini, ac D. Pauli imagines. Quid? albo gallo uthpote Soli sacro numquam vesici ausus est. Cætera Pythagoræ dogmata, quæ rectæ rationi, divinisque legibus adversantur, quid referam? citatos ha-ctenus à nobis per se adeat scriptores lector, & turpissimè lapsum esse in multis Pythagoram comperiet, quæ irridens Theophylus Antiochenus, ac probans nihil ei profuisse ad beatitatem: [Hero- Lib. 3. ad Aa- dotum, ait, & Tucididem historiæ non juverunt, nec Pythagoram tolycum. occulta, & arcana. Illud duntaxat silere nequeo, quod apud Dio- genem Laërtium legi, quodque absurdissimum est. Etenim nullum pro se Deum precari permittebat, eo quod utile quid esset, igno- raretur. Tum sempiternæ infelicitatis hujus philosophi certum om- nibus esse potest argumentum, ratio, qua vitæ periodum termina- vit. Si enim Malcho fides adhibenda est, sibi ipsi mortem consci Interitus Py- vit, ne solus, amissis sociis, & sodalibus, qui igne interierant, lu thagoræ qua- cem aspiceret. Quare meritò illum Tertullianus insignem fallacia- lis. rum auctorem, & Lactantius ineptum, levissimum, deridendum, citato loco petulanterque mentientem senem appellant. Ad hæc, quis vel pa- Lactantius. rum sapiens ad tartarum non destinaret Pythagoram, qui perpetuis Divin. insti- revolutionibus immortales hominum animos in tot mutata sapientib. 3. cap. 18. aliena corpora compellit, ne æterna quiete, & ævo sempiterno fruantur, aperte somnians metempyscosis fragmentum, quod radici- tis evertunt ea, quæ ex his duobus Patribus habentur, quæque B. Augustinus lib. 12. de Trinitate cap. 15. Joannes Chrysostomus hom. 1. in Joanne, & cæteri omnes patres docent; licet Jo: Bap- Jo. Baptista tista Crispus de Ethnicis philosophis cautè legendis, omni studio, Crisp. & labore contendat, hanc de migratione animorum è corporibus in corpora opinionem non esse Samio philosopho ceu auctori ad- scribendam, cum antea illius inventor fuerit Homerus, & alii. At istud nec me suspentum, nec anxium habet, quippe clarum est, mentitum Pythagoram induisse se variis vicibus corpora Euphorbi, Callidis, Hermotimi, Pyrrhi, & postremo Pythagoræ. In cujus falsi dogmatis confirmationem se mortuum callidè finxit septem in- tegriss annis sub terra vicitans, sola matre conscientia, quo pôstmo- dum, transactis illis, rursus è cœco terræ hiatu subito emergens ab inferis resurrexisse videretur; novoque dolo astrueret mortalium animos post mortem novis corporibus adjungi. Hujus Pythagorici facinoris diligens observator, & acerrimus oppugnator Tertullianus Tertullian. fuit, cuius censuram, & judicium audiat lector: [Samius Sophista lib. de Anima Platonii auctor est animarum de recidivatu revolubili semper ex al- cap. 28. tera mortuorum, atque viventium susceptione, certè ille Pythago- ras, & si bonus cætera, tamen ut hanc sententiam extrueret, non turpi modo, verùm etiam temerario mendacio incubuit. Cognosce, qui nescis, & crede nobiscum: mortem simulat, subterraneo latitat,

septenii se illic patientia damnat: interea quæ de posteris defunctis ad fidem rerum esset relatus ab unica conscientia, & ministra matre cognoscit: ut satis sibi visus est corpulentiam interpolasse ad omnem mortui veteris horrorem de abdylis fallacia emergit, ut ab inferis redditus,] & mox in idem flagitium Pythagoræ disputans: [Quomodo credam, ait, non mentiri Pythagoram, qui mentionitur, ut credam? quomodo mihi persuadebit Äetalidem, & Euphorbum, & Pyrrhum pescatorem, & Hermotinum se retro, ante Pythagoram fuisse, ut persuadeat, vivos ex mortuis effici, qui iterum se esse Pythagoram pejeravit?] & post: [Respice ad Hypogeum ejus, & si capis, crede. Nam qui talem commentus est stropham cum injuria bona voluntatis, cum fraude vita septenario excruciatæ infra terram pinedia, ignavia, umbra, cui tanti fuit fastigium cœli, quam non accesserit temeritatem, quam non tentaverit curiositatem, ut ad notam Clypii illius perveniret?] Ita

In vita Pythagoræ Tertullianus, quo antiquitate superior Diogenes Laërtius ex Hermippi sententia, eandem Pythagoræ homines fallendi calliditatem detegit sic scribens: [Sed & aliud quiddam de Pythagora tradit Hermippus, ait enim illum, cum in Italiam venisset, ædicolam subterraneam sibi ædificasse] quo dogma istud in animos hominum fit.

Aeneas Gazæus. Aeneas Geret. Meminit ejusdem Pythagoricæ calliditatis Aeneas Gazæus opere de immortalitate animorum dum inquit: [Eodem autem astu atque consilio cum in meatu quodam subterraneo annos decem latitasset, arque inde, tanquam ex inferis reversus &c.] Beatus

August. lib. 1. certè Augustinus, qui in operibus suis nonnumquam hunc philosophi Retract. c. 3. retrahit, senior jam factus, variosque illius errores intuens: [Nec illud placet, inquit, quod Pythagoræ philosopho tantum laudis dedit, ut qui hanc legit, vel audit, possit putare me credidisse, nullos errores in Pythagorica esse doctrina, cum

Joannes Crispus confutatur. sint plures, iidemque capitales.] Eat nunc igitur Crispus, Pythagoramque suum sic laudibus extollat, quas in digressione pro illo suscepit miras, & multiplices habet, ut vix ei parem vel morum sanctitate, vel vita exemplo, vel virtutum excellentia putet reperiri, quin, si Deo placet, Pythagoram in antiquos virtutum heroas conjiciat, nobis B. Augustini, aliorumque sanctorum Patrum ve-

Theophilus Antiochenus ea stigiis insistere tutissimum. Tandem Theophilus Autol. Antioch. lib. 3. objicit Pythagoræ, quæ ut indigna philosopho, ita æterno cruciatu digna plane sunt. Sed capitales illius doctrinæ errores audiat lector

Theophili ore: [Pythagoras magno labore summa, imaque perscrutatus, extremam naturam Deum esse autumat. Astruit quoque omnia fortuito fieri, & Deos mortalium nullam curam gerere, nec

Epiph contra non etiam illa, quæ Clitomachus Academicus protulit dicens Deos hæres. lib. 3. non esse.] Quæ cum turpissima sint, vide, quid in altera vita met. 2. cap. compendia- reatur horum turpissimorum dogmatum auctor Pythagoras, qui zia &c Epiphanio teste, se ipsum Deum appellavit, ut etiam ex aliorum sententia Suidas testatur,

In Histor. verbo Pythagoræ.

Pythagoram in varia corpora veram animarum transmigrationem posuisse, quamvis aliqui id maximè nollent.

C A P. XXV.

Verum qui Pythagoræ partibus student, transmigrationem animorum sic illi tribuunt, ut non culpandus, sed verè laudandus videatur in sua metempsycosi Pythagoras: non enim, ajunt isti, credidit Pythagoras, hominum animas in corpora brutorum transfire, sed tantum similitudine quadam bestiarum naturam induere homines sensit, cum vitiis tabescunt, in quam sententiam Joannes Reuchlim lib. 2. artis cabalisticæ scribit, metempsycosim Pythagoricam, nihil aliud verè doctis viris significare, Apud Jacobum Carpentarium in Alcino institutio ad doctrinam Platonis 5. quam similitudinem motuum, & studiorum, quæ in aliquo jam mortuo antea extiterunt, in alio nunc viro renasci. Sicque olim dictum in Pythagora renatum Euphorbum, quod quæ virtus bellum Platonicæ in Euphorbo Trojano claruerat, ea in Pythagora quoddammodo digres. 5. appareret, propter amorem, quo athletas prosequebatur. Quare admirantibus ipsis athletis, quod in philosopho litterarum studioso Transmigratione animorum mysticè expressum. tantus esset amor pugnæ, hic respondisse dicitur; hoc minime mirum videri debere. Quod in se vigeret anima Euphorbi, hoc est, plicata quid ingenium, studium, motum, ac voluntatem Euphorbi apud se residere, qui tametsi esset pacis præceptor, & quietæ contemplationis auctor, tamen in se ipso sentiret quasi belli Trojani quoddam desiderium. Quo auditio vel ignorantia mysteriorum Pythagoricorum, vel perversitate invidorum, qui semper optima quæque pervertunt, & aliena dicta recitando immutant, fama percrebuit, animam Euphorbi in bello Trojano perempti transmigrasse in Pythagoram. Quæ opinio poëtarum fabulis, & aliorum scriptorum additionibus aucta est. Hanc suam opinionem antiquissimi scriptoris Timæi Locrensis testimonio confirmat: ille enim censet esse Timæus Locrensis lib. de mundi Animæ in fine. utilissimum, inauditas poenas (cujusmodi sunt, malos homines pro varia ante actæ vitæ ratione, turpia assumere corpora, in quibus justa supplicia patientur) proponere ob oculos impiorum, quod & à vitiis revocari, & in laudabili virtutum officio contineri possint. Certè D. Augustinus ubi metempsycosis monstrum sèpius, pugna-August. lib. 7. cissimè profigasset, tandem eo etiam telo confudit, quod ipsi Pythagoricæ, & Platonicae sectæ amatores rei turpitudine perterriti litt. cap. 9. & dixerint, non veram metempsycosim priores illos philosophiae antisignos posuisse, sed multos arcanam eorum sententiam non percipientes, hæc, quæ de transmigratione animorum in varia corpora, ridiculè effutita sunt, disseminasse, ut libenter etiam ipse Augustinus arbitratur.

At in hac hæresi fuisse Pythagoram & numero plures, & aucto-

Lib. 1. de Ani-ritate præstantes scriptores prodidere; ac Aristoteles in primis, qui
ma cap. 3. in hoc commentum irridens ait. [Perinde quasi fieri possit, ut quæ
fine.

vis anima fine ullo discrimine quodvis corpus ingrediatur, ut Py-
thagoricorum fabulæ dicunt.] Quo autem assensu crediderit Plo-

Plot. lib. de-
tinus, hoc sibi persuasisse Pythagoram, ea, quæ latissimè disputat
proprio cu-
in hanc sententiam, liquidò testantur. Quin & Porphyrius, qui,
jusque Dæ-
teste D. Augustino, negat humanam animam in corpora brutorum,
mone.

August. 10. & fruticum posse transire, aperteque inficiatur, non ideo abstinuis-
de Civit. Dei se à fabis Pythagoram, quod in eis degere humanas animas puta-
cap. 30. ret: veram tamen animorum transmigrationem in nova hominum

Lib. 3. de ab-
corpora posuisse Pythagoram non abnuit. Quod ex Philostrati
stinentia ab-
efu carnium. sententia etiam Pythagoræ accenset Suidas. Nunc Xenophanes
Suidas in hi-
quid de Pythagora scribat audiendus, ait enim

stor. verbo

Pythag.

In Elegia a-
pud Diogen.

Laërt.

*Atque olim eum vapulante cane prætereunte,
Ajunt misertum esse, & hoc dixisse verbum:
Define, ne cæde, quoniam amici viri est
Anima, quam cognovi clamantem audiens.*

Nec dissimilis est Heraclidis Pontici de Pythagorica metempsy-
cosi opinio, quam Laërtius Diog. refert.

Grave autem, meo judicio, pro hac opinione argumentum est,
intueri, eos omnes & antiqui, & nostri ævi scriptores, qui in-
conscriptibunda hujus philosophi vita, propriisque dogmatibus veraci-
ter referendis laborarunt, asserere, Pythagoram transmigrationis
animorum doctorem, & propugnatorem fuisse. Quid enim clarius

Jamblicus in hoc apud Jamblicum reperitur? [Quin, ait, & se ipsum sine ulla
vita Pythag. ambiguitate, & dubitatione ejus judicium declarabat, nempè Eu-
cap. 16. phorbum fuisse Panthi filium adversarium Patrocli.] De Malcho

Malchus. autem gestorum Pythagoræ scriptore diligentissimo, ne quis dubi-
Scutellius. tet, hæc illius verba faciunt. [Quin & se ipsum certissimis argu-
De vita Py-
mentis Euphorbum Panthi filium fuisse probabat.] Diogenis vero
thag. Liërtii mentem ea declarant, quæ passim pro hac opinione tradit,
quibus assentiens Nicolaus Scutellius, signaque sanctitatis Pytha-
goræ aperiens: [Illud primum, ait, quoniam norat suam ipsius
animam, quænam erat, & unde in corpus ingressa, & priores
ejus vitas.] At cum nec istorum congruentes in unum sententiaz
revocari in dubium merito possint; nec ex ipsis Pythagoræ operi-
bus, quæ nulla nobis supersunt, cum, ut tutior fert sententia,
nihil scriptum reliquerit, aliquid in oppositum venari possimus,
cur clara jam, & omnibus tricis libera hæc, quam nos asserinuimus,
opinio censenda non erit?

Scriptorum. Quam non modo profani, sed etiam sacri scriptores ut propriam
Ecclesiastic. Pythagoræ doctrinam agnoscunt. Origenes enim hæc aperte [Re-
Pythag. opin. spondent Pythagorizantes hæretici, qui docent animam hominis
Orig. in ep. prius in pecudibus, vel avibus, aut piscibus fuisse, & sic ad ho-
Rom. lib. 7. mines fluxisse, propterea dixisse Apostolum &c.] Quin, si hac
cap. 7. in

in re fidem accommodare D. Hieronymo non renuat lector, compē- S. Hier. in sp.
riet, eum docuisse, opinionem de transmigratione animorum, quæ ad Avitum.
Pythagoræ fuit, Origeni placuisse, ac quod inde sequitur, in re-
ligionem nostram multa absurdæ ab eodem inducta. Quis autem
Tertulliano in refellenda Pythagorica metempyscosi inter Ecclesia- Tertull. lib.
sticos scriptores acutior fuit? quis doctior? nam præter allatum de Anima
paulo supra testimonium, ad idem Pythagoricum dogma respiciens cap. 34. & 35.
ait. [Perinde in pavone tonderetur Homerus, sicut in Pythagora idem habet
Euphorbus] Quamvis autem nonnunquam non decernat D. Epiphā- cap. 28. ejus-
nius, cuinam hæc fabula velut auctori tribuenda sit, eam tamen lib. de resur-
arrississe Pythagoræ pluribus in locis docet [Dixit insuper transire rect cap. 55].
animam in multa corpora.] Clari autem Æneas Gazæus in hanc Epiph. lib. 1.
sententiam inquit. [Fertur Pythagoras meminisse, se se Euphor- contr. hære.
tom. 1. & 2.
bum ad Trojam fuisse.] Libro de hæresibus hoc crimen contor- lib. 3. tom. 2.
quet in Pythagoram D. Damascenus. Plurimus autem omnium est Æneas Gaz.
in hoc commento refellendo Theodoreus, qui expresse tradit pri- in Theophr.
mum fuisse Pythagoram, qui hasce animarum commigrations com- Theodor. lib.
mentus sit; quod non crediderim, cum & in Trismegisti Mercu- de Divinis
rīi, & Homeri operibus, qui multo antiquiores Pythagora fuere, decret. cap.
non obscura hujus transmigrationis mentio habeatur, ut alias ob- de judicio, &
servavimus. Postremo, ne singulorum vota enarrem, in hoc con- lib. 11. de
sensere Nyssenus Greg., Gulielmus Parisiensis, Tostatus, Ovidius, curatione
& recentiores cæteri. Ergo tandem firmum maneat, inter Pytha- Gregarum af.
gorica decreta numerandam esse animorum transmigrationem, sal- f. et.
tem eam, quæ circa humana duntaxat corpora versatur, in quo adducti hactenus scriptores omnes consentiunt: si minus Pythago- 14.
ræ ascribere velimus eam, quæ hominum animas brutorum anima In epist. ad
lium, & plantarum formas induere mentitur, quam haud illi esse Paulinum c.
tribuendam & nonnulli contendunt auctores, & mihi probabilissi- I. metamor.
mum semper visum est. ph. lib. 15.
Duplex ani-

Quod solū docere voluit S. Aug. ut ejus verba meditanti per- morum in-
spicuum est. Nam non abhorruit fateri Augustinus, præcipuos variæ corpora
antiquæ philosophiæ præceptores in ea quandoque fuisse tententia, transinigr.
ut existimarent, evolantem è corpore moriente animam, novam Explicatur
sibi corporis mansionem quætere, in quo rursum degat, ut patet in dicta.
lib. 10. de Civit. Dei cap. 30. Quō solū aspergit Timæus Loc-
rensis, & cæteri, qui mysticam de transmigratione animorum in-
animalia interpretationem piè simul, & doctè adinvenerunt. Hinc Pythagoram
jure convincitur, fabulosim de Inferno, de pœnis improborum, non credidisse
ac de æterna hominum felicitate narrationem visam Pythagoræ. Ab- se dari infer-
neganda ne igitur fides est Suidæ, Diogeni Laërtio, & Jamblico, num, æternæ
qui, ut supra ostendimus, gehennale incendium, improborum
pœnas, judices apud inferos, & beatorum felicitatem veluti Py- vitam &c.
thagorica decreta agnovere? At non est hoc meum consilium,
cum illi nobiscum mirè congruant. Quis enim Suidæ sententiam
perpendens non animadvertis, ea litteris consignasse Suidam, juxta
jactatam in vulgus opinionem de Pythagoræ ad inferos descensu,
ut

ut mortalibus suum ex inferis regressum falso persuaderet ; quem admodum ex Diogene , Tertulliano , & aliis probavimus . Ex quo licet intueri , ex eadem radice , ex qua Suidæ processit opinio , ea fluxisse , quæ superius tradidérunt Diogenes , & alii . Nam de Jamblici dictis non est cur laboremus ; ipsa enim per se satis , superque declarant , ea , quæ de Inferno tradidit , juxta Pythagoræ opinionem , fuisse figmenta , ad terrorem mortalibus incutiendum ab eodem philosopho excogitata . [Aliam , inquit Jamblicus , adinvenit viam seu rationem homines refrenandi , reprimendique ab injustitia per animarum judicium &c .]

Pythagoras Nec illa fortassis incongruens fuerit respondendi ratio . Si de potuit cognoscere , dari infernū &c. Pythagoram metempyscosis sic fuisse defensorem , ut ille ipse , aliquando , cogente veritate , tartareas sedes dari cognoverit , ne apud æternum Judicem ulla ei superesse posset de hujus sani dog-

Justinus in admonitorio adversus gentes in fine. matis ignoratione excusatio ; ut in re non absimili probat B. Justinus Martyr , divino consilio factum esse , ut cœlestia arcana , reconditamque de rebus divinis cognitionem sæpè concederet Pagans , & Gentilibus Divinum numen , ne illis ad salutem aliquid defuisse videretur . Quod de Pythagora opinari nullum esse absurdum , prudens lector comperiet , si miram magni hujus alioqui philosophi in suis dogmatibus inconstantiam mente percurrat , de qua

& nos haec tenus , & alii non pauca scripta reliquerunt , quod crimine commune Pythagoræ cum cæteris Ethnici philosophis fuisse constat ex iis , quæ de Trismegisto , Orpho , Homero , septem Græciæ Sapientibus , Socrate , Platone , & aliis aut à nobis prodenda sunt , quod nulli mirum esse debet , cum hi omnes transnaturali luminis fidei , & gratiæ beneficio carerent , quo uno adjutorie veritati firmiter adhærere possunt homines .

*Ex Hebræorum fontibus emanasse quidquid honesti
in Pythagorica disciplina fuit.*

C A P. X X V I.

VErum quia superius bonis excultum artibus , justarumque legum auctorem barbaris fuisse Pythagoram probatum est , à quibus ea acceperit nunc indagandum . Motæ quæstioni

Cyrill. Alex. satisfecit B. Cyrillus Alexandrinus lib. 1. contra Julianum , de Pythagora , Thaleteque Milesio loquens his verbis . [Et collectis , quæ ibi (in Ægypto) discere poterant , & disciplinarum multitudinem , qua polluisse dicuntur , in patriam reportarunt .] Ecce primos , juxta Cyrilli sententiam , Pythagoræ doctores . Antiquitate , & auctoritate insignis omnium judicio Joseph lib. 1. contra Appionem , alium , quem verissimum arbitror , disciplinæ Pythagoricae auctorem assignat , cum ait . [Pythagoras Samius cùm sit antiquus quidem ætate , sapientia verò , & divina pietate philosophos

Josephus:

phos omnes excellens , non solum quæ justa sunt , cognovisse manifestus est , sed etiam zelatus ea ex multis appareat] & paucis interjectis , quinam illi fuerint , quorum æmulum fuisse recenset Pythagoram , subdit ad hunc modum scribens . [Hæc autem agebat , atque dicebat . Judæorum , & Tarsensium opiniones imitatus , & transferens in seinetipsum : dicitur enim verè , quod ille vir multas Judæorum leges in suam transtulit philosophiam .] Eidem sententia adstipulatur Jamblicus , qui multo plures etiam enumerat Jamblicus . eos , à quibus sua dogmata mutuatum Pythagoram autumat ; illum enim adiisse scribit Ægyptios , Arabes , Chaldæos , & Hebreos , à quibus somniorum cognitionem accepit . Huc respexisse arbitror Malchum , & Diogenem , dum uterque cum Hebreis congressum Malchus ? esse Pythagoram scribit . Manifestior est oratione parænetica ad Diog. Laërt. Gentes id afferentis Justini Martyris sententia , quæ ex Diodori hi. Just. Martyr. storiis ducitur ; ubi sacra Mosis scientia adjutum una cum aliis philosophis Pythagoram , multaque de Diis sanctiis , quam antea fecisset , tractasse scribit . [Neque enim hoc quemquam vestrum ignorare arbitror , qui quidem Diodori historiam legerit , ac ceterorum , qui de his aliquid litteris mandarunt , & Orpheum , & Homerum , & Solonem eum , qui Atheniensibus leges scripsit , & Pythagoram , & Platonem , nonnullosque alios cum in Ægypto fuissent , & Mosis historia adjuti essent , postea contra quam prius minus præclarè de Diis sensissent , pronunciassent , atque statuissent .] Justino Martyri Eusebium Cæsariensem addimus , qui ex Mose Euseb. Cæsar. astruens , esse Deum omnium bonorum fontem , & causam , in cuius honorem humana quæquam referenda sunt , & quem nulla cordis nostri cogitatio latere potest , testatur , veritatem hanc à Græcis philosophis , & à Pythagora præcipue agnitam , desumptis ex eodem Mose principiis . [Hæc enim de Deo opinari oportere sapientissimi etiam Græcorum , principiis ab illo (Mose) desumptis , testantur . Nam & Pythagoras , & Anaxagoras , & Plato , multique alii hæc ipsa sensisse videntur . Sed paucis hæc , varietate tradita , in multos efferre ausi non sunt .]

Hæc de Pythagora Eusebius , qui ementitum illum , ac è Mosaica historia , ceterisque prophetis furatum , quæ uti sua venditabant , his vocibus aperit . [Quin etiam Pythagoras , qui mode- Orat. Con- stiam admodum exercere , & silentium egregiè præter ceteros am- stant. ad Sæc. plecti præ se ferebat , deprehensus est falsò ementitus esse ? Quæ cœtum c. 9. cæim jam olim à Prophetis prædicta fuissent , tamquam sibi , dum in Ægypto versabatur , essent separatim à Deo patefacta , Italis tradiuit .] Idem novit Aristobolus Judæus , qui de Platone loquens Aristobolus hæc de Pythagora prodidit . Mosaica volumina ante Alexandrum , apud Euseb. & ante Persarum imperium traducta fuerant , unde plurima , sicut lib. cap. 3. & Pythagoras philosophus ille accepit .] Huic opinioni illud etiam fidem adjungit , quod contra Celsum meminit Origenes . [Ubi Origenes lib. fertur , inquit , Hermippus in primo de legislatoribus prodidisse , 6. post prin- cipium folia Pythagoram suam philosophiam à Judæis traduxisse in Græciam .] duo . Am.

S. Ambrosius. Amplius valebit ad corroborationem opinionis nostræ Beatissimi Patris Ambrosii auctoritas, qui Pythagoræ documentum, quo alumnis suis, ne usitatam populi viam ingrederentur, prohibuerat, laudans, hæc ad rem habet. [Sed hoc unde sumpferit non est incognitum. Nam cum ex populo Judæorum (ut plerique arbitrantur) genus duxerit Pythagoras, ex ejus disciplina derivavit etiam magisterii præcepta meritoque magnus apud philosophos habitus, qualem (ut ajunt) vix repereris ullum. Legerat, itaque in Exodo &c.] Adscribam pro eadem sententia pulcherrimum Clementis Alexand. locum, qui Græcos philosophos furti accusans, quippe à Moysè, & Prophetis clam præcepta excerptentes ea sibi velut sua inventa vendieabant; [Ostendimus, ait, in primo Stromate, Græcorum philosophos dici fures, quia à Mose, & Prophetis præcipua dogmata non grātē acceperunt;] at præcipiuus inter Græcos enituit

Clem. Alex. Lib. 5. Stro. Pythagoras. Sed alibi etiam clarius de Pythagora loquens hæc habet. [Et in summa, Pythagoras, & qui ex eo sunt cognominati, una etiam cum Platone maximo aliorum philosophorum, usi sunt legiſlatore, idest Moysè,] & post pauca. [Unde, ait, Græca quidem philosophia est ſimilis illuminationi, quæ fit ex ſcirpo, quem homines accendent lucem artificiosè à Sole luffurantes.] Nec his contentus Clemens subdidit, à Pythagora redacta in compendium, quæ de iuſtitia prodiderat Moyses. [Jam verò eorum, quæ à Mose dicta ſunt de iuſtitia, compendium fecit Pythagoras, dicens ſtateram non eſſe transiliendam. hoc eſt, non prætergre- diendam æqualitatem, quæ versatur in distributionibus honorando iuſtitiam.] Sed cur ſingulorum Patrum confeſtor ſententias, cum hæc una, & communis omnium vox ſit Tertulliani, Auguſtini,

Apologet. c. 47. Octavo de Civit. Dei. Theodoreti, Chrysostomi, & aliorum? Quamvis non me fugiat, Laſtantium in contrariam opinionem abiisse divinatum institutio- num lib. 4. cap. 2., ubi non potest non demirari, Pythagoram., & Platonem, qui inveniendæ ſapiențiæ desiderio flagrantes remo- tissimas regiones adierant, ad Judæos non accessiſſe, qui ſoli per ea tempora verae ſapiențiæ custodes erant. [Unde, ait, ſoleo mirari, quōd cum Pythagoras, & poſtea Plato amore indagandæ veritatis incensi ad Aegyptios, & Magos, & Persas uſque penetraſſent, ut earum gentium ritus, & ſacra cognoscerent (ſuſpicaban- tur enim ſapiențiam in religione versari,) ad Judæos tamen non acceſſerint, penes quos tunc ſolos erat, & quōd facilius ire potuſſent.] Non ideo tamen haſtenus dictis abroganda eſt fides, cum & pro- feſtio Pythag. ad Hebr. Laſtantium latere potuerit, & tot, tan- torumque ſanctorum Patrum validior & ſirmior ſit, quam Laſtan- tii opinio, cui Malchus, Jamblicus, cæterique ſcriptores adver- ſantur. Quocirca jure merito hoc ignoraffe Laſtantium miratur

Laſtantius. Lib. 2. Hiſt. Poët. Lilius Gyraldus, cum oppoſitum ex Hermippo historiarum cele- berrimo ſcriptore, quem legere potuit Laſtantius, aperte conſter, ut alibi, adducta in medium ejus auctoritate, docebo.

Tan.

Tandem , res sit ut Lactantio placet : quo tamen modo non est
verum , ex Moysis fontibus justa Pythagoræ decreta manasse ? Nam
etsi Iudeos ille non adierit , eas nihilominus Ægyptiorum , & alio-
rum peragravit regiones , in quibus sacræ paginæ celebris erat no-
titia , quam vel lectione , vel interprete , vel eorum , qui Moysis
sapientiæ gnari erant , adminiculo , atque frequentibus colloquiis
hausit Pythagoras . Quod aperte docuit antiquitate , & scientia
vir egregius Joseph lib. 2. contra Appionem Grammaticum .

DOCTORIS
DE ANIMALIBUS PAGANORVM
LIBER QUINTVS

О ТИПАХ

卷之六

००

FRANZ

FRANCISCI
COLLII
COLLEGII AMBROSIANI
DOCTORIS,
DE ANIMABUS PAGANORUM
LIBER QUINTUS.

D E

Heraclito.

Anaxagora

Platone.

Socrate.

D E

H E R A C L I T O.

De Heraclito, quem B. Justinus Martyr religione Christianum fuisse scripsit.

C A P . I.

Ab orbe con-
ditio 3473.
Ante Christi
advent 405.
Olymp. 69.
Heracliti pa-
rents.

1. Strom.
Libros edidit
Heracl.

Exhortatoria
ad Gentes.
Dogmata He-
racl.
Ex Diog.

Non vulgaris famæ vir fuit Heraclitus Blysonis, seu Bausonis, ut vult Clem. Alex. vel ut alii putavere, Heracionis filius Ephesius Anaxagoræ coœvus, magnoque Platone paulo antiquior: nona enim & sexagesima olympiade claruit: Philosophus, pro ratione temporum, de republica litteraria bene meritus, & philosophicæ disciplinæ mirum in modum amans libros edidit, in quibus de ratione divinarum rerum plerique effatus est. Attamen in physicis principiis graviter lapsum eum agnosco ex iis, quæ de illo tradunt Laërtius & alii. Etenim primi principii, primæque originis dignitatem igni acceptam referebat, ut tradit Clemens Alex. [Hoc etiam venit Heraclito, & ejus sectatoribus, qui ignem colunt, tam-

quam rērum ortus principium.] Præterea arbitrabatur ex igne conflata omnia, universitatem ex igne progenitam, rursusque certis quibusdam conversionibus omnibus seculis exardescere, & ad extremum omnia in ignem rursus redigenda. Quid? solem, quem terra toties majorem esse norunt, qui mathematicæ disciplinæ student, eam non excedere magnitudinem, quam oculis vulgo conspicimus, dictabat. Diei & noctis, horarum, mensium, annorum, imbrum, & ventorum vicisitudines ex nuda vaporum varietate fieri putavit, hi namque si nitidi, splendidique solem circumsta-
rent, diem, si obscuri, & caliginosi noctem efficiebant. Animorum immortalitatem credidisse Heraclitum benignè interpretor è dog. immortalitas ex Heracl.

mate illo, quo plena omnia animarum censuit. At quæcumque accidentū subiecit fato. Mihi adhuc incompertum est, an in fati serie divinam etiam voluntatem claudat. an solum naturalium causarum naturalem ordinem: qui illud de Heracliti mente sibi persuadet, doctrinæ illius jure comprobator esse potest, secus oppugnator sit necesse est, quippe Dei opem, & auxilium, immo divinam plenè providentiam è rebus humanis inique tollit.

Si mores Heracliti perquirantur, hi non obsceni, non turpes, sed temperati fuere, quamvis superbissimos spiritus gereret, nulli sent Heracliti mores.

Quales ef-
de superbia, & animi magnitudine concedens. Certum hujus vitii argumentum fuisse existimo, cum palam, & nosse se omnia, & illa à se ipso, nullo cuiusquam opere, inventa, & agnita jactabat, ejus modestiæ immemor, qua pollens juvenis nil se esse profitebatur. Quod in Heraclito laudari potest, parsimonia fuit, qua in montibus, & speluncis degens utebatur, solis herbis vicitans; nam cum fraudes, & dolos, cæterasque humanæ calliditatis artes, quibus mortales miseri se se invicem fallunt, æquis oculis aspicere non posset, quo hac perniciofissima lue liberaretur, solitudinem colere cœpit, eo, quo diximus, modo vivens: [Hinc fortunæ lu-

Nonus:
In Greg. Naz.
orat. 4. adv.
Julian.

dibria perpetuo luctu prosequebatur, Heraclitus, & Democritus (ait Nonus,) qui eodem tempore vixerunt, physicæque operam dederunt, mundi inconstantiam æque fugillaverunt, ille flens, hic ridens] ac scite quidem, & apte, ut Cretensis tradit; sunt enim hæc re vera, & luctu, & risu digna. Ad hæc extreum auctore Clemente Alexandrino humanam inconstantiam odio prosequens, vel in ipsam humanam generationem probris, malignisque verbis insurrexit. [Videtur itaque Heraclitus maledictis insequi generatio- Strom. lib. 3:
nem. Quoniam inquit, geniti volunt vivere, & mortes habere, vel potius quiescere, & filios relinquunt, ut mortes fiant.] Tantæ fuit auctoritatis, ut non irritum tyrannidem exuendi consilium Tyranno dederit, cuius nomen recenset Clemens Alexandrinus: [Heracl. auctoritas magna,
Heraclitus enim Busonis filius persuasit Melanconia Tyranoo, ut deponeret tyrannidem.] Illud admiratione non vacat, quod gentilium superstitionem gentilis ipse irrideret, damnans sacrificiorum ritus, & ceremonias, quibus gentes se à peccatis expiari arbitrabantur. Adducto in medium hujus philosophi exemplo, decantato-

Nazianzen. que apud doctos illius proverbio utens Gregorius Nazianzenus,
Orat. 23. cum damnanda veterum, ac novorum Deorum obscoena sacrificia
contenderet ait: [Gentilium superstitionum, & eorum impietatem
multos Deos colentium, ut prius confutat, & veteres, ac novos
Deos, & foedas, atque obscenae fabulas, & obsceniora sacrificia
[Lutum luto, hoc est, ut ex quodam eorum, (Heraclito) audi-
vi, brutorum animantium corporibus corpora sua purgantium, &
veneranda figura, & indecoras præstigias.] Hæc Gregorius,
cujus non satis claram sententiam de more ad eum locum explicans
Cretensis ait: [Quos, idest, diis sacrificantes irridens Heraclitus,
purgantur, inquit, cum cruento polluuntur, non secus, ac si quis
in lutum ingressus luto se abluat. Etenim illud existimare, quod
per brutorum animantium corpora, & sanguinem (quæ illi Diis
suis offerebant) corporum suorum labes impuris, & execrandis
coitibus illis illitas repurgarent, perinde est, ac si quis fordes ex
luto corporibus impactas luto abstergere conetur.] Præclaram sa-
nè Heracliti sententiam consentaneam veritati catholicæ, quam, &
cæteras hujusmodi, quæ ab hoc philosopho justè fluxerunt, fortassis.

Just. Martyr pensans Philosophus, & **Martyr Just.** nimia Heraclitum comple-
Apolog. 2. ad xus benevolentia illum Christianis hominibus, immo, si non pro-
Anton. Pium sus oscitanter ejus scripta legantur, sanctis annumerat, atque
Imper. Hera- clitum Chri- Abrahamo, Ananias, Misaeli associat: [Et qui cum ratione vixe-
stianum suis runt, Christiani sunt, etiam si Athei habiti sint, velut apud Græ-
fe censem.

cos Socrates, & Heraclitus, eorumque similes, in Barbaris autem
Abrahamus, Ananias, Azarias, Misael, & Elias, & aliique multi,
quorum acta, vel nomina enumerare, quoniam longum esse scimus,
nunc omissimus.] Cæterum, ni majora, senioraque Heracliti
gesta, quæ ad aures nostras hactenus devenerint, consignata litteris
aliquis offendit, cur egregius Domini Martyr tanum illi de-
coris, & gloriae tribuerit ignoro; quis enim nostro aëvo ex
probaris scriptoribus exactam naturalis legis custodiendæ rationem

Vita & cri- mina Hera- cliti. Heraclito familiarem observavit? Scilicet super cæteros mortales
per superbiam extolli, insectari naturam jurgiis, fato omnia tri-
buere, naturæ mandata custodire est? quis hæc dicat. At Diis,
Deorumque sacrificiis illusit. Certe si hoc titulo in Christianorum,

& beatorum classem Heraclitus referendus est, nihil causæ erit,
cur Socratem, Platonem, Pythagoram, Hermetem, & alios non
beemus, cum illi non semel in falsos Deos insurrexerunt, & sœpe
universos, sœpe singulos mortales ab errore, & superstitione co-
lendorum Deorum revocarint. Heraclito id mihi videtur accidisse,
quod aliis præstantissimis philosophis contigisse videbiimus: hi enim
omnes se se iis prorsus sceleribus obstrinxerunt, quæ aliis fugienda

Langi opinio persuadere sunt conati. Frustra igitur Joannes Langus in scholiis
confutata. ad citatam B. Justini Martyris orationem, ut Heracliti salutem
astrueret, D. Augustini adducit testimonia, quibus sicuti clare evin-
citur, extra Judaicam gentem alios etiam gentiles sœpe salutem
assecuratos; ita è regione, haud unquam poterit suaderi, quod ad
rem

rem de Heraclito, & Socrate suis illustrationibus Langus assurerere moliretur; cum clara nimisque aperta ejusdem Augustini in Socram sive testimonia, quæ suo loco sumus adducturi. Inanisque tandem est ejusdem Joannis labor ad hoc citantis generales illas D. Pauli sententias, quibus cœleste regnum promittitur iis, qui bene, laudabiliterque juxta naturalis legis præcepta vixerint, quicunque ii fuerint, sive Geotiles, sive Judæi: cum ex eorum numero eximendum Heraclitum quæ hactenus disputata fuere, demonstrent. At sententiam suam Langus piorum theologorum subjicit judicio. Proba quidem. Verum in re tam aperta justa hac cautione melius fuisset silentium.

D E

A N A X A G O R A .

*Anaxagoram primum Græciæ philosophum fuisse, qui
materiæ mentem accommodarit: deque illius
decretis, & virtutum præstantia.*

C A P . II.

Putavere nonnulli Anaxagoram æqualem fuisse Pythagoræ. Ab orbe con-
Eusebius autem Cæsariensis mortuo Pythagora statim clavis dito 349.
se eum circa olympiadem 70. arbitratur. Alii, ut Plinius, anno secundo olympiadis septuagesimæ octavæ in magna apud mortales existimatione vixisse Anaxagoram scribunt. Alii 70. qui dem olympiade celebre illius nomen, obiisse autem 78. scriptum reliquerunt. Probabili conjectura statui potest, Anaxagoram, ut omnes ferimè scriptores indicant, per ea tempora philosophatum, quæ inter septuagesimam & septuagesimam octavam fluxere olympiadem. Patrem Hegeſibulum Clazomenium, disciplinæ vero suæ auetorem Anaximenem Milesium habuit. Mens cognomento dictus est, eo quod informem materiam, & primævam rerum, ut antiquiceptor. voluerunt, omnium confusionem divina mente ordinatam, & con- gruenter dispositam fuisse docuerit, ut Diogenes arbitratus est, sive quod materiam, & mentem rerum omnium custodem appellaret, sicut placuit Suidæ opinari.

Si quæras quid mentis voce Anaxagoras intelligeret, sine dubio Nomine mē- crediderim, eum supremam illam mentem cœli, terræque modera- tricem significasse; cuius interpretationis patronum habeo D. Au- gust., qui epist. 56. ad Dioscorum Episcopum data, dicit hoc ipso lib. 2. de ca- Anaxagoræ decreto agens ait: [Mentem esse Deum, que nullo riosis quæst. cingitur corpore;] à qua mente initia rerum, & motus esse idem voluit Anaxagoras, Diogene teste, juxta sanæ philosophiaræ decreta, &

Anaxag
pa-
ter, & præ-

Deum in-
tellexit.

D. August.

lib. 2. de ca-

rosis quæst.

& sacræ disciplinæ regulas: Solus enim Deus est, in quo vivimus, movemur, & sumus. Hujus Anaxagoræ placiti præter Diogenem, Suidam, & Augustinum probatores fuerunt Clemens Alexand. dum Lib. 1. de pl. ait: [Primus enim Anaxagoras mentem rebus adhibuit,] & Plutarchus de principiis edifferens, Anaxagoram ceu dogmatis istius auctorem laudat. Sic autem exorditur. [Una, inquit, omnes res erant, mens verò distinxit illas, decenterque composuit. Itaque probandus hic vel eo maximè quod materiæ opificem adjunxerit.]

Tom. 4. Bibliothe. Pat. Cujus dogmatis veritatem sequitur, & laudat Herma philosophus inter Ecclesiasticos doctores scriptor antiquus in eo opere, quod inscribitur Irrisio gentilium philosophorum, dum inquit: [Mens omnium, & initium, eaque causa, & omnium domina est, & ordine confusis præbet, & motionem immobilibus, & discrimen commixtis, & ornamentum inornatis. Hæc cum dicit Anaxagoras, amicus mihi est, & ipsius sententia me subjicio] cui etiam subscriptis Vincent. Belloacensis eam debitum laudibus cumulans. De republica litteraria etiam vir fuit optimè meritus, nam, si fides Clementi Alexand. non negetur, primus librum in lucem edidit, studioque & ardore sciendi privatis, & publicis rebus contemptis in rerum humanarum contemplatione totus semper fuit, paternas opes domesticis sponte concedens, quamvis Suidas prædia sua non Speculi Hiit. parentibus, sed camelis, ac gregibus depascenda reliquisse scribat; ex quo eum carpendi ansam arripiens Tyanensis Apollonius illud pronunciare consueverat: Anaxagoram ovibus magis, quam hominibus fuisse philosophatum. In terræ autem visceribus reperiri locum, ad quem ex hac vitali aura deceasedentes se conferant, novisse

Infernū a- gnovit Ana- xag. Anaxagoram vel hinc intelligo, quod ægræ ferenti cuidam quod in peregrino solo moreretur, undique, dixerit, ad inferos tantundem esse descensum. Quid si nec cœlestis patriæ, nec finis, ob quem editus in lucem fuerat, ignarus fuit? Sciscitanti enim cur natus esset, ad Solis, & Lunæ contemplationem respondit: referunt alii eum manus in cœlum intendentem ad illud capescendum natum

Homo ad se esse, dixisse. At cum Anaxagoras ignitam massam, seu ignitum quid natus sit lapidem Solem arbitraretur, non eo usque dementiæ prolapsus est, juxta Anaxag. ut putaret se ad rei spiritu, & vita carentis pulchritudinem lustrandam oculis procreaturn esse. Quare sic intelligendum est dictum illud, ut Solis, & Lunæ nominibus cœleste regnum, perpetuam, ac felicem beatarum mentium sedem intelligeret, qua, ut post vitæ hujus curriculum, potiretur, se genitum esse dixit.

De Anaxagoræ moribus pauca admodum litteris consignata repetio, temperatos tamen atque honestos fuisse innuit illa non vulgaris animi magnitudo, qua sola virtute contentus cæteris mundi commodis haud inhiasse visus est; constantia etiam, qua æquo animo filiorum mortem, injustamque suæ necis sententiam tulit: illos enim, ajebat, sentiebam me genuisse mortales, me autem, & illos jamdudum morti addixisse naturam non ignoro; quam quidem sententiam de morte Nepotiani laudat, & non mediocriter commendat

dat B. Hieronymus epist. 3. firma illa vere pii hominis sententia, qua putavit beatum fore eum, qui paucis contentus, divitias, & honores non curat, ut Vincent. Belloacensis refert; interroganti Specul. Hist. enim cuidam, quis esset beatus, respondit [Nemo ex his, quos tu lib. 3. cap. 33. felices existimas, sed eum in illo numero reperies, qui ex miseriis à te constare creditur: non enim erit ille divitiis, aut honoribus abundans, sed aut exigui ruris, aut non ambitiosæ doctrinæ fidelis & pertinax cultor, secessu quam in fronte beatior.] Hæc vero favere videntur æternæ saluti Anaxagoræ, cui & illud suffragiri potest. Quod conjectus sit in carcerem, quoniam solem esse Deum negaret contra communem sui temporis opinionem, ei soli menti, quæ omnibus prospicit, divinitatem accensens. Addit Joseph lib. 2. contra Appionem eadem de causa ab Atheniensibus peremptum. [Anaxagoras autem Clazomenius fuit. Et quia existimantibus Atheniensibus solem esse Deum: ille infensatum, & ignotum affractus, paucorum sententia morte damnatus est.] Tradidit eandem sententiām Vincentius Belloacensis, Boëtii, & Augustini testimoniū nixus. Certe ab hac opinione non multum abhoruisse Antonium Franciscum Donium persuadere videntur, quæ de Anaxagora in libro de mixto mundo edidisse.

In Specul. hist.
storial. lib. 3.
cap. 33.

Verum aliud fuit B. Theodoreti judicium, qui dum Anaxagoram, ejusque placita libro de natura, & mundo irridet, eum ad cœlestem patriam non attinere innuit: non enim irrideri, sed laudari tantum hi solent, qui divinam majestatem sine tenebris mentis humanæ oculis contemplantur, clareque vident. Idem & Clemens Strom. lib. 2. Alexandrinus ante Theodoretum arbitratus est, qui licet Anaxagoræ probet opinionem, quæ rebus mentem adjecit, statim tamen illum, quod sibi non constet, coarguit: [Sed nec ille dignitatem Error Ana-servavit efficientem, nescio quas amentes describens revolutiones xag. cum mentis ab agendo cessatione, & amentia.] Quid ergo veri, rectique in illius disciplina esse potest, qui mentem, hoc est Deum quodammodo amentem inducit, dum cœlorum creationi vertiginem, & revolutionem adjungit, ut rectè Gentianus. Si è rebus paganis omnibus communibus trahere licet argumenta, addi posset, gehennæ cruciamenti objectum esse Anaxagoram, quippe caruerit vera fide venturi Salvatoris, simulachrisque & statuis falsorum Deorum curvaverit genua, se se una cum cæteris in idolatriæ pelagus dejiciens. Quid? gentilitatis proceres, & insignes philosophos Trismegistum, Socratem, & Platonem, ut de cæteris fileam, veri numinis rebelles, & inimicos censemus, & Anaxagoram, nulli eorum virtute, & scientia similem, eodem odio dignum esse quis dubitabit?

Sentio non omnino improbabiles esse argumentationes; at non probabilibus, sed certis vel argumentis, vel Sanctorum Patrum testimoniorum ad rem hanc tutò decernendam opus est: in præsentiarum autem nihil hujusmodi sacra Patrum legenti volumina mihi planè tuta occurrit, ex quo certum aut de damnatione, aut salute hu-jus

ius philosophi iudicium ferre possim. Tūtius igitur cum Apostolo fuerit exclamare: [O altitudo divitiarum scientiæ, & sapientiæ Dei, quis novit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus est?] quā n̄ rem cognitu planè difficilem certo iudicio dirimere. Potuit enim in extremo viæ suæ curriculo, potuit in ipso mortis articulo, si quæ patraverat scelerā Anaxagoras, Deo miserente, & transnaturalem gratiam ei elargiente, detestari, quod nec ne fecerit, incertum est. Sed cur idem de cæteris suffragio nostro damnatis philosophis arbitrari fas non est? Nempe, quod Trismegisti, Pythagoræ, Socratis, Platonis, &c. adeò aperta sunt crimina, quibus in ipso mortis articulo obstringebantur, ut inficiari nullo modo possimus, quin gehennam mererentur: maxime cum in illis gravissimis sceleribus mortui sint, id testantibus Sanctis Patribus, atque gravissimis auctoribus. Quid in Anaxagoram non militat, cūjus eti fortasse pejora, gravioraque aliorum philosophorum erroribus crimina essent, quia tamen ea nobis hactenus haud nota sunt, ideo prudenti consilio, certi nihil de sempiterno illius gaudio, vel luctu decernere possumus.

D E S O C R A T E.

Socratem unius supremi Dei coluisse naturam, cognovisse Christum Dominum, ut trudit Justinus, immortalem hominis animum putasse, eumque extincto corpore vel ad Tartarum, vel ad cœlestem patriam deferri.

C A P. III.

Ab orbe condito 3513.
Ante Christi advent. 365.
Olymp. 77.
Socratis Pa-

UT à Pherecyde Pythagoras, sic ab Harchelao Socrates fuit Sophronisci factoris, & Phynaretæ obstetricis filius, qui licet obscuro loco natus esset, lapidicæque arti assuetus; virtute tamen, & scientia non modò oppidi Aleopecis natalis soli viros, sed Athenienses omnes vel genere honestissimos facile anterent. Verùm in præsens de Socratis scientia tantum, mox de ejusdem virtutibus. Et quidem de uno Deo totius universitatis moderatore ad manum Platonis opera de Phædone, aliisque dialogis habentes præclaras Socratis sententias invenient, quas apud Platonem de uno Deo lectori considerandas relinquimus: nobis enim nonnulla Sanctorum ieiunierit. Tertull. c. 4. se cultorem pervincatur. Ante alias nobis adest Tertullianus, qui in Apologetico adversus gentes ostendens mendacem, & sacrilegam esse

esse de pluribus Diis opinionem, unius Socratis ceu locupletissimi testis utitur testimonio. [Taceo de philosophis, Socrate contentus, qui in contumeliam Deorum, quercum, hircum, & canem deje-rabat. Sed propterea damnatus est Socrates, quia Deos destruebat. Planè olim idest semper veritas odio est.] Unius enim Dei veritas ea fuit, quæ Athenienses in Socratem veritatis hujus propalatorem concitavit. Et ejusdem Apologetici cap. 46. irridet Apollinem Ter. *Apolog. c.46.*
 ullianus, quippe oraculo suo omnium sapientissimum cecinit So-cratem, qui veritate compulsus Deos gentium, & Apollinem ipsum inanes, fictiosque esse Deos prædicabat. [O Apollinem inconsi-deratum sapientæ testimonium reddidit ei viro (Socrati) qui ne-gabat Deos esse.] Verùm hoc idem gravissima Justini Martyris sen. *Just. Martyr.*
 tentia confirmandum est; is enim apologia prima pro Christianis ad Senatum Romanum hac ipsa de re agens ita scribit: [Socrates, ac autem, qui omnium constantissimus in hoc (hoc est in asserendo uno Deo) extisset, iisdein criminibus, quibus nos accusamur, ac-
 cusatus est. Nam & novos Deos eum inducere objiciebant, & quos Civitas probaret Deos, non habere, & judicare; cum ipse, Diis improbis, & qui ea gessissent, quæ Poëtæ memoriarum prodiderunt, ex Republica ejectis, & Homerum, & alios Poëtas detestari homi-nes docuisset, atque ad Dei notitiam, qui eis ignotus erat, ratio-ne differendi, & disputandi hortaretur his verbis. Atque illum qui-dem quasi parentem, & effectorem universitatis hujus, & invenire difficile est, & cum jam inveneris indicare in vulgus haud tutum &c.] quo testimonio quid illustrius? Justino addimus Clementem, Clem. Alex.
 qui licet paulo obscurius de hac Socratis cognitione loquatur, re Exhortatoria ipsa tamen nihil à superioribus Patribus differt. [Antistenes, ait, ad Gentes.
 ne hoc quidem Cynicum cogitavit, sed, ut qui esset Socratis familiaris, dicit Deum nulli esse similem: quare nemo eum discere po-test ex imagine. Xenophon autem Atheniensis ipse quoque aperte scribit de veritate (unius Dei) testimonium dicturus, ut Socrates, nisi ipse timuisset pharmacum.] Ubi vides lector Antistenem, & Xenophontem de uno summo Deo vera differuisse, propterea quod Socratis, qui veri Dei notitia pollebat, familiares essent. Christia-nam hanc veritatem à Socrate evulgatam non suppressit Eusebius Euseb. Cæsar.
 Cæsariensis. [Socrates, & Plato unicum uniforme, quod verè ens, de Prop. E-
 atque bonum est: hæc autem vocabula ad intellectum omnia spe-lang. cap. 6.
 ñare, Deus igitur intellectus est, & species separabilis, idest pro-
 cul ab omni materia, & nulli passibili subjecta:] cujus testimonii lib. 14.
 particulæ illæ unicum uniforme, rem nostram astruunt. Clarius de
 hac vera Socratis sententia est ejusdem Eusebii testimonium de
 præpar. Evang. lib. 13. cap. 4. mox à nobis proferendum, ubi de
 Socratis morte agemus. Præter citatos huic opinioni fidem adjun-gunt Joseph libro contra Appionem, secundo, Lactantius de justi-tia lib. 5. cap. 15. & cum aliis B. Augustinus de vera religione B. August.
 libro uno cap. 2. Augustini decretum, ut quod de illius sententia
 diximus, lector judicet, hic apponam; etenim de Socratis virtuti-
 bus,

Socratis sa-
num consi-
lium.

bus, & Constantia, quibus in rectam veritatis semitam trahere mortales conabatur, disputans, hæc inter cætera scribit: [Simul & illos, qui mundum istum visibilem summum Deum esse opinabantur, admonebat turpitudinis fux, docens esse consequens, ut quilibet lapis tamquam summi Dei particula jure coleretur. Quod si exercerantur mutarent sententiam, & unum Deum colerent, quem solum supra mentes nostras esse, & à quo omnem animum, & totum istum mundum fabricatum esse constat.]

Agnitus à So- De cognitione Jesu Christi Salvatoris nostri, cujus participem-
cate Christi fuisse Socratem in titulo capitil prænotavimus, ne fabulosum, & commentitium dogma fortassis alicui videatur, manifestum extat Justini Martyris testimoniū apolog. I. ad Senatum Romanum, ubi Socratem Christo confens, cumque præferens Socrati, propter à quod plerique pro Christo colendum unum esse Deum docente pias cervices caraficibus præbuerint, cum tamen nullus hoc idem afferenti Socrati fidem adhibuerit, expressis verbis agnitus à Socrate Christum docet. [Atque illum (verba sunt Socratis apud Just. Martyr. Justinum) quidem quasi parentem, & effectorem universitatis hu-
jus, & invenire difficile est, & cum jam inveneris, indicare in-
vulgus haud tutum, quæ Christus noster vi, & potestate præsticit.
Socrati enim nemo credidit pro hoc decreto mortem esse oppeten-
dam; Christo autem, qui etiam Socrati quadam ex parte cogni-
tus est &c.]

Immortaliti-
tas animorū
ex Socrate.

Pro animorum immortalitate juxta Socratis sententiam astruenda haud pluribus opus est, totus quippe Platonis Phædo eō tendit, ut Socrates animorum immortalitatem ob seculos omnium ponat, poenas, aut præmia nequam, aut justis hominibus post mortem manere non dissimulans. Adeat quæso Phædonem lector, & Christianam de immortalitate animorum doctrinam dialogo illo involu-
tè comprehensam protinus sentiet.

Platonis
Apolog. pro
Socrate.

Uous tamen Platonii locus in Apologia pro Socrate suscepit consignatus non est hic à nobis habendus pro derelicto, ubi semel, atque iterum, si fas ei fuisset, oppetere mortem immortalitatis fiducia fretus optat Socrates, quo & justis judicibus, qui in altera vita feliciter degunt, adjungi, & Deos, piosque homines alloqui posset. [Si quidem hujus causa, qui illuc degunt, haud amplius moriuntur, suntque illi nobis & in rebus aliis beatiores, & in eo insuper, quod in reliquum jam tempus permanent immortales, siquidem, si vera sunt, quæ dicuntur, migrationem esse mortem in eas oras, quas qui è vita excesserunt, incolunt, id multo jam beatius est, te cum aliis, qui se in judicium numero haberi volunt, evaseris, ad eos venire, qui certè judices appellantur; Minovem, Rhadamanthum, Æiacum, Triptolemum, & alios, quotquot semidei justè vixerunt, hæc peregrinatio vobis mediocris videri potest? Ut verò colloqui cum Orpheo, Musæo, Hesiodo, Homero licet, quanti tandem existimatis? equidem sèpè mori, si fieri posset, vellem, ut ea, quæ dico, mihi liceret invenire.] Hæc de immortalitate animi nostri

apud

apud Platonis Phædonem Socrates, qui etsi verba illa protulerit (si vera sunt, quæ dicuntur, quæ Socratem dubitasse de veritate ista præ se ferre videntur) re tamen ipsa non dubitantis, & de immortalitate nutantis animi notæ sunt, sed additæ ex hypothesi eorum, quibuscum agebat tunc Socrates. Cæterum nulla vel perexi-gua cogitatio de immortalitate animi humani solicitum unquam ha-buit Socratis animum, qui in hujus rei confirmationem animos Ju-dicium in præclaram mortis spem excitare studuit dicens: [Atqui vos decet Judices præclaram spem de morte suscipere &c.]

Pro clausula capitinis hujus superest de subterraneis inferorum locis, & felici beatorum sede placita Socratis proferre in medium, quibus scientia, qua præditus fuerat, reddatur illuſtrior: at cum & in Phædone nimis per se res clara sit, & Antonius Rusca Col-lega meus hanc sententiam de inferorum locis juxta Platonis opinione diserte, & enucleatè tractarit in eo opere, quod in publicam utilitatem nuper typis datum est, ideo nos in præsentiarum lectores ad ea cognoscenda, quæ ille scripsit remittentes; quid de justorum domicilio docuerit Socrates innuere duntaxat decrevimus. Etenim posteaquam impiis, scelestisque animabus ex hoc caliginoso aëre migrantibus tartaram sedem assignarat Socrates, mox domici-lium iis pariter, qui pie vixerunt, attribuit his verbis: [Qui autem pie præ cæteris vixisse inveniuntur, hi sunt, qui ex his terrenis locis tamquam è carcere soluti, atque liberi ad altiora transcendunt, puramque supra terram habitant regionem. Inter hos autem qui-cunque satis per philosophiam purgati sunt absque corporibus omnino totum per tempus vivunt, habitationesque his etiam pulchriores nanciscuntur. Quarum pulchritudo nec facilis dictu est, neque præsens tempus ad dicendum sufficeret, sed horum, quæ narrata gratia, O Siminia omni studio admittendum, ut in hac vita virtutem & prudentiam, sapientiamque consequat, præmium namque pulchrum est, & spes ingens] & mox, [quandoquidem animus im-mortalis apparet.] Ubi nemo non animadvertis sub regionis puræ involucris, more solito, cœlestem patriam delineare Socratem voluisse, qui antea in eodem Phædone vaticinari videtur mortuorum resurrectionem ea ratione, quòd sicuti ex viventibus fiunt mortui, ita ab opposito, ex mortuis viventes quandoque excitari debeant.

Antonius Rusca.

In Phædone
De justorum
domicilio
quid senserit
Socrates.

Atheniensium præceptorem, censorem morum, magnæque
justitiae virum Socratem fuisse. Id clarum
fieri ex præclaris ejus virtutibus,
quibus suum animum perpetuò
coluit.

C A P. IV.

Constat inter omnes divinæ, & humanæ philosophiæ doctores, primum omnium Socratem, contemptis sophistarum de inani mundi hujus investigatione disceptationibus, se ad illud rimandum contulisse.

Quod tibi in domibus malum, bonumve est.

Nempe ad contemplationem eorum, quæ ad pie, laudabeliterque
Cicero lib. 5. vivendum prodeste poterat: [Socrates, ait Cicero, primus philosophia Tuscul. &c lib. 1. q. Acad. devocavit è cœlo, & in urbibus collocavit, & in domos etiam introduxit, & coëgit de vita, & moribus, rebusque bonis, & malis quærere] & rursus [Socrates mihi videtur, id quod constat inter omnes, primus à rebus occultis, & ab ipsa natura involutis, in quibus omnes ante eum philosophi occupati fuerant, evocasse philosophiam, & ad vitam communem adduxisse, & de virtutibus, & vitiis, omninoque de bonis rebus, & malis quærere.]

S. August. de In quain eandem sententiam hæc Augustinus: [Socrates ergo pri- Civit. Dei lib. 8 cap. 3. mus universam philosophiam ad corrigendos, componendosque mo- Epist. 20. res flexisse memoratur.] Huic enim philosopho, ut idem ait Au- gustinus, satis persuasum hoc in primis erat, ut nihil mallet esse, quam vir bonus, & egregius; hinc cetera omnia sibi facillima fore fidenter pollicebatur, nec temere, fuit enim adeò pius, teste Xe-

Xenophon lib. 41. in fine. Socratis reli- gio, & pie- tas. nophonte [ut nihil nisi consultis diis aggredieretur, adeo justus, ut ne minima quidem in re alicui esset noxius, sed prodestet multum suis, qui se uterentur, continens, ut numquam voluptatem honestis anteferret; prudens, ut djudicando, melioraque à pejoribus fecer- nendo numquam aberraret, neque alio extrinseco adjumento ad horum cognitionem, definitionemque indigeret, sed sibi per se ad id satis sufficeret, quumque posset in aliis examinandis, peccantibus que redarguendis, ac ad virtutem, & honestum hortandis visus quidem est talis, quem omnium optimum, & felicissimum statuam.] Quod si dicas mirum hoc Socratis elogium suspectum vi- deri, eo quod elaboratum sit ab eo, qui non tam vera, quam ve-

Marsilius Fi- cinus in ar- gumento ad Socrates ceu divinum numen coleretur; quid de Marsilio Ficino Protagoram medicæ, philosophicæ, theologicæ, græcæque scientiæ peritissimo, Platonis. co-

codemque doctore catholico eruditissimo poteris respondere ? qui Socratem purgandorum gratia animorum cœlitus datum mortalibus esse testatur, quique 8. epistolar. lib. Socratis vitæ Christianæ imaginem quandam, aut saltem umbram suis docet. Si Marsili sententiaz non plarè acquiescis, legere, ac revereri debes B. Joannem Chrysostomum, qui libro 2. adversus vitæ monasticæ vi-S. Jo: Chrys. tuperatores velot exemplar Christianæ paupertatis, & monasticæ p. of sionis Socratem demiratur, eumque Arcehelavo opulentissimo vno l'ustriorem, & gloriosiorem appellat, quippe qui unico pal- Vite propa- lio contentus ad propulsandas hiemis, & æstatis cœlorum inju- gâdæ Socrati- rias uteretur, nudis semper pedibus incederet, ac sine cibo, & ratio. potione totum transigeret diem, sub solis occasum solo pane, qui pulmenti, & obsonii vices gerebat, suaviter vicitans. Quare san- Etissimi hujus patris vestigia secutus, quo Socratis vitæ integritas multis, magnisque virtutibus ornata omnibus innotescat, summa- tim recensebo quas apud probatissimos quoque scrip ores configna- tas illius virtutes reperi. Et religionis quidem in Deum, quæ pri- mas sibi inter virtutes depositit, clarum supra ex Xenophonte te- stimonium protulimus; nunc alterum Maximi Tyrii non minus sin- gulare addendum sermone 26 ubi de Socrate hunc in modum scri- bit: [Viri inquam pientissimi, corporis, atque optimi animi con- summatissimum vivendi modum adepti ad sapientiam optimi in elo- quio musici erga Deos pientissimi, humanis in negotiis justissimi.] Piertas Socra- Ea porro fuit erga Deos philosophi hujus religio, ut semel, & iterum maximè non potuerit non demirari Xenophon, qua specie, Xenophon ei contrarium objicere potuerint Melitus & Anytus, cum pientissi- mum fuisse Socratem aperte constaret: [Itaque vehementer admiror quoniam modo Athenienses fuerint persuasi, Socratem circa Deos errare, qui nihil unquam impium in Deos nec dixerit, nec fecerit, immo verò illa dixerit, aut gesserit quæ quum quisque dicat, agat, meritò sit, & simul putetur religiosissimus..].

- Nam amans justitiae, pietatis & charitatis Socrates toto vitæ Socratis vir- sus curriculo fuerit ex Ficino ita scribente habes. [Denique tutes. utcunque sit, ita suam ad hæc instituit vitam, ut æterna semper temporalibus anteponeret, in justitiam magis timeret, quam mor- tem, pro pietate, pro charitate non dubitarit labores, penuriam, contumelias, injurias, verbera, mortemque subire.] Similia de Xenophon: Socrate narrat Xenophon, Plato, & Diogenes Laërtius: ille Plato, & Dio- enim in Apologia Socratem sic loquentem inducit: [Scio quod genes. mihi testimonium perhibebit & præsens, & præteritum tempus, me nulli unquam injuriam intulisse, nec deteriorem fecisse quem- quam, sed multis profuisse, qui mecum disputarunt, gratisque docuisse, quidquid potueram boni;] hic vero Socratem interro- ganti respondentem in Apologia refert: [Forsitan verò ita me quispiam interrogabit. Non te pudet Socrates tale quoddam exer- cete, ex quo continuo in periculum venias moriendi: Evidem- huic objectioni justam hanc responcionem dabo. Haud recte o vit, 19-

loqueris, si putas magnam aut vitæ, aut mortis habendam esse rationem homini, cuius vel parva quædam utilitas sit: an non illud potius duntaxat considerandum, quoties aliquid agit, utrum justa agat, an injusta &c.] & pluribus interpositis aperte testatur turpitudinem morre ipsa sibi visam esse deteriorem: [Neque mortem (ait,) neque aliud quicquam magis, quam turpitudinem formidandam.] Quo quid sanctius, quid Christiano homini congruentius Socrates dicere poterat? qui non verbis tantum, justisque sententiis, sed suo etiam periculo, immò verius damno re ipsa quod docuerat, confirmavit, qua de re videat quæso lector, quid de Socrate litteris tradiderit Diogenes Laërtius, qui lib. 2. de vitiis Sophistarum Socratem letigius sèpè disputantem, quo solam veritatem nanciseretur, cædi pugnis, opprobriis peti, contemptum irrideri consueville, & tamen omnia admirabili patientia pertulisse scribit. Quid? eximiam honestatem oblectamenta carnis corrigen-tem cum cæteris virtutibus ita miscuerat Socrates, ut meritò cæ-teros omnes temperantia præcelleret: [Primum quidem, ait Xenophon, à rebus venereis, & gula longe plus omnibus hominibus abstinebat: deinde ad frigus, & astum, omnesque sustinendos la-bores patientissimus erat. Ex quo efficiebatur, ut multos libidini, aliisque vitiis deditos ad saniores frugem suo exemplo reduceret, quamvis se nulli futurum magistrum, & doctorem profiteretur. Immò verò multos ab ipsis vitiis revocavit, cupidosque virtutis red-didit, sperareque persuasit, dummodo se ipsos curarent, bonos, & justos se viros evasuros, non quod se unquam pollicitus sit magi-strum fore virtutis, sed cum constaret talem ipsum esse, efficiebat, ut necessarii ejus, quique cum illo versabantur, sperarent eum imitando similes se illi futuros.] Qui plura his de rebus deside-rat, adire poterit Laërtium, qui Socratem hortationibus suis mul-tos judicium aliis intentantes ab instituto revocasse, nonnullos gra-viter aliis sine causa succensentes ad lenitatem inflexisse, & alias tandem omni vitorum genere infectos virtutum amatores reddidis-se scribit. Ad Socratis temperantiam magis, ac magis declarandam ratio, & modus faciunt, queis vitam ducebat; is enim adeo tenuis & saluber fuit, ut Atheniensibus omnibus tetrica lue ægrotanti-bus solus felici valetudine ob temperantiam custodita uteretur. Hinc, cum in foro multijugem ciborum copiam venalem videret, solius parsimonie amans, [quam multis non indigeo,] ajebat.

Laërtius. Socratis in-mortalites stu-dia. **Socratis par-simonia.** **Divitiarum-contemptus.** Spretas autem à Socrate divitias Jamblici carmina, quæ is usurpa-re solebat, me certè non sinunt dubitare.

*Argentea autem sunt, & purpura
Tragædis utilia non vitæ.*

At quia singulas Socratis virtutes recensere, & nimis longum esset, & justi operis conficiendi nobis ex solæ præberent materiam, cæteris relictis, admonebo lectorem, eam ipsam justæ victoriz-lau-

Iaudem, quam rebus omnibus potiorem milites, & duces semper habuere, aspernatum Socratem, qui suæ fortitudinis, & virtutis præmia post partam victoriam Alcibiadi ultrò concessit.

Socraticæ constantiæ virtus quam admirabilis fuerit.

C A P. V.

PAr est, ut separatim de constantia Socratis agamus, quæ illum maximè gloria illustrem, sempiternaque omnium memoria dignum effecit. Hujus ostendendæ occasionem præbuerunt vicissitudines variæ, quibus Socratis vita perpetuò obnoxia fuit, dum publicus temperantiaz magister, gravisque vitiorum accusator, ut omnibus opitularetur, esse voluit. Ne autem ea, de quibus hoc capite dicturi sumus, vel dubiæ fidei, vel commentitia, vel falsa alicui videantur (ob eam, quam in se habent admiratione in, maxima enim sunt, paucisque, ut ego observare potui, concessa gentilibus) gravissimorum auctorum sententias propriis eorum verbis expressas, quibus res ista declaretur, hic abscribam. Et quidem non exiguum Socraticæ constantiæ argumentum fuit, cum triginta tyrannorum præcepta, quibus patriæ leges violabantur, non audiebat; solus enim juvenem quandam morti addictum injustè, cum cæteri iussa tyrannorum exequerentur, ad supplicium ducere renuit; immò Atheniensium juventuti, quam ne suis præceptis informaret, tyranni mandaverant, vel ipsis invitis, prospicparet. Tyrannis nō cere nunquam abnuit: [Sed nec triginta tyrannis, ait Xenophon Lib. 4. de fæcere obedivit, quando ei aliquid contra leges præcipiebant. Nam cum etiis Socratis. prohibuissent eum juventutem instruere, & cum præcepissent ei, ac aliis vicibus quemdam ad supplicium ducere, solus non obediuit, quod contra leges præcepissent.] Enim verò sic diligens legum observator Socrates fuit, ut injusta præcipientibus non modò non assentiretur, verùm etiam vitam ipsam pro conservandis legibus effundere paratus esset, veluti re ipsa effudit. Nam, cum potuisset absolvi, modò ea, quæ cæteri assolent, vel leviter fecisset, maluit subire mortem parendo legibus, quam contra leges faciendo vivere. Vis Socratici animi constantiam clarius intueri, ineditare quæ idem Xenophon lib. 4. scripta reliquit: [Ut fateantur omnes, neminem inventum, qui mortem animo æquiore pertulerit] lib. 4. cuius rei certissimum experimentum subiectens, docet triginta dierum spatio, posteaquam capit is in eum lata erat sententia, sic pacatam, sic tranquillam, ac quietam vitam traduxisse, perinde ac ante a solebat, quando cum alumnis suis degens disputabat. [Post Lata jā mor enim latam de le ipso sententiam necessitas fecit, ut dies triginta tis sententia esset in vita. Nam eo mense erant Delia, quibus lege erat cautum, eadem quæne quem publicè interimerent, ni prius à Delo navis sacra redisset. prius ratione Per id integrum tempus cum suis necessariis non secus vixit, atque reli.

reliqua sua in vita
fuerant admiratio-
te, & lētitia vivi-

Maximus Ty- mortem damnatu-
rius. tam antea Socrat-

Socratis Elc- tem hunc Melitus
gium. sectatus est Lyco-

jusserunt; carnifice
Anytum delatorem contempnit, causidicum Lyconem derisit, ad-
versus Atheniensium decretum aliter ipse decrevit: multantibus il-
lis aliam ex adverso multam indixit; vincentibus ipsum undecim
viris præbuit corpus (erat enim imbecillus corporibus multis)
animum minimè præbuit, qui erat Atheniensium omnium præstan-
tissimus, carnifici nequaquam infensus, ob venenum minimè com-
motus.]

Plato: Eadem est Platonis in Phædone sententia, dum undecim
virorum lictorem, qui mortis serum poculum morti addictis afferre
consueverat, sic cum Socrate loquentem adducit. [O Socrates non
animadverto in te, quod in cæteris. Illi enim mihi indignantur,

Socrates li- atque execrantur, quando illis denuncio venenum esse bibendum,
ctori morti- ita magistratibus compellentibus. Te verò cognovi præsertim in-
ferū poculū hoc tempore generosissimum, mansuetissimum, & optimum virum
deferenti nō omnium eorum, qui hunc in locum devenerunt.] Sic lictor apud
indignatur.

Platonem in Phædone, qui posteaquam vale dixerat Socrati, atque
recesserat, mox cicutæ calicem exhaustendum ultrò Socrates depo-

Socrates ci- scit. [Socrates verò, ait Plato, hilariter admodum, o Euhecrates,
eutam bibens accepit, nihil omnino commotus, neque colore, neque vultu ma-
colore non mutatur.] & paucis interpositis [& simul his dictis, arrepto poculo
facilè admodum, alacriterque ebibit.] Et magnum quidem invi-

etæ fortitudinis opus istud fuisse quis neget? At cum in custodia,
& carceribus detineretur, nulloque modo vim mortis effugere pos-
set, certè non tam fortis, quam coacti hominis cicutæ sorbitio

Gregorius fuit, velut tradere videtur Gregorius Nazianzenus, qui hæc de-
Nazianzenus Socratis poculo canit.
in Carmini-
bus.

*Laudas Cicutam Socratis philotesiam
Insolitam ab illo pectore exhaustam impigro?
Tunc ista laudas? Laudo, & ego. Verum in malis
Quæ non dabatur fugere constantes erant,
Nam spes salutis nulla erat: vellent licet.*

Et rursus oratione 3. adversus Julianum: [Qui Socratis cicutam
extollis, & Epicteti crus, & Anasarchi utrem, quorum patientia
coacta potius, ac necessaria, quam libera, & voluntaria erat.]

Enim verò necessitati cessisse Socratem in epotanda cicta multis,

S. Chrysost. & disertis verbis confirmat B. Jo. Chrysostomus, qui contendit
hom. 4. in ep. Socratem mortem non sprevisse, sed senio jam confectum vitam
ad Corinth. 1. perdidisse. [Sed apud eos quoque fuerunt multi mortem contem-
cap. 1. nen-

nentes, quinam quæso? Num is, qui bibit cicutam?] & mox : [Quamquam ille quidem bibit cum non esset in sua potestate bibere, sed vellet nollet hoc eum oportebat pati, quod jam non erat magni animi virtutis, sed necessitatis. Non est ergo hoc mirandum, si ille bibit cicutam, cum in ejus potestate non esset non bibere, & ad extremam proiectus esset ætatem. Dicebat enim se esse septuaginta annos natum, quando vitam contempsit, si hoc est contemnere; ego enim non dixerim, immo vero nullus alias.]

At si horum Patrum subtilius expendantur sententiae, haud pugnant nobiscum, illæ enim de Socrate militant, dum ei jussu tyranorum cicutam lictor deglutientiam obtulerat, sic enim etiam invitum poculum repudiare non potuit; at si nobis offeratur Socra-tes contemplandus, ut declinare mortem poterat carceres deserentur, ut ei fas fuerat, nec citati Patres magnoam fuisse Socratis constantiam negarent, quod satis manifestè docuit idem Gregorius Nazianzenus: [Socrates denique ab Atheniensibus ad mortem damnatus, carceremque ut scis, incolens, prius quidem de corpore tamquam de alio carcere cum discipulis disserebat, cumque fugam ini-re liceret, id facere recusavit, postquam vero cicta oblata est, perlubenter accepit, perinde ac non lethale poculum acciperet, sed propinando amicos ad potandum invitaret.] Si igitur, Nazianzeno teste, fævitiam Atheniensium incolumis evadere poterat, & ramen id facere Socrates renuit: jam vel me tacente consequitur, non vi, non necessitate, sed libere, & sponte cum elegisse cicutam, cuius libertatis signum erat hilaris illa philotesia: quis enim, ni animo suo plane emori destinari, ad mortis aspectum (citra transnaturalem Dei gratiam, qua vacuum Socratem arbitror) non contremiscit? & nihilominus obitum suum ejulatu, & lacrymis prosequentes objurgasse Socratem Diogenes Laertius, aliquique graves viri tradunt; immò dum cæteri injustam Socratis damnationem ægrè ferrent, solus semota ira de illis risisse fertur, ut clarum est Xenophonis testimonium: [Aderat quidam Apollodorus Socratis quidem studiosissimus, cæterum simplex, & rerum ignarus. Qui in Apolog. tunc inquit, at ipse o Socrates, hoc gravissime fero, quod te injuriæ mori video. Socrates autem dicitur caput ejus demulsiisse, ac via responsio. dixisse. An tu carissime Apollodore malles me justè, quam injustè mori? simulque risisse dicitur.] Quis autem risum ad mortem coacti hominis signum esse dixerit? Cæterum fngam è carceribus adductus, cum Socrati liberam fuisse, ex quo maxime illius constantia splendet, maximè pos- præter citatos scriptores, auctor est Marcus Tullius lib. i. Tuscu-lanarum dum ait: [His, & talibus adductus Socrates nec patro-num quæsivit ad judicium capitum, nec judicibus supplex fuit: adhi-buitque liberam contumaciam à magnitudine animi ductam, non à superbia; & supremo vitæ die de hoc ipso multa disseruit, & pau-cis ante diebus, cum facile educi posset à custodia, & cum pene manu jam mortiferum illud teneret poculum, locutus ita est, ut non ad mortem trudi, verum in cœlum videretur ascendere.] Cicero.

Billius;

ronis opinioni astipulatur Billius in scholiis, quibus jambicos Nazianzeni versus illustravit: [Nam alioqui certum est, Socratem, si vita cupidus fuisset, hanc facile retinere potuisse.] Postremò ad commendandam Socratis constantiam testimonium nobis suppeditat

Tertull. lib.
de Anima.

Tertullianus, qui adversus humanæ inconstantia robur Socratis constantiam decertasse, eoque validiorem, potioremque fuisse ita scribit: [Quamvis enim placida, atque tranquilla, quam nec conjugis status statim viduæ, nec liberorum conspectus ex inde pupillorum lege pietatis inflexerat, vel in hoc tamen mota, ne moveretur ipsa constantia concussa est adversus inconstantia inconcussiōnem. Quid autem aliud speret vir quilibet injuria damnatus præter injuria solamen, ne dum philosophus gloriæ animal cui nec consolanda est injuria, sed potius insultanda. Denique post sententiam obviæ conjugi, & muliebriter inclamanti, iustè damnatus es Socrates, jam & de gratulatione responderat; Volebas autem iustè]

Socrates con- ita Tertull. qui Socratis conjugi adscribit, quod Apollodoro eve-
jugem suam nisse narrat Xenophon. Et hæc hactenus de constantia Socratis.
quomodo al-
locutus sit.

*Socratem Gentium irrigisse Deos; pro tuenda veritate, proquè
conformandis Atbeniensium moribus epota cicuta
periisse: id manifestis sacræ, & profana
litteraturæ doctorum testimoniis ostendi.*

C A P. VI.

Socrat. mos
Deos genti-
lium irriden-
di.

DEincept quid arbitraretur Socrates de Diis, quorum cultores erant suæ tempestatis homines, agendum. Etenim cum unus ferme esset, qui naturæ illustratu unum summum totius universitatis moderatorem dari intelligeret, compellente veritate, communem suorum civium insaniam, serio, & jocosè perstringere nonnumquam cogebatur, dum divinos honores rebus omnino indignis tribuebant. At quia id nudè, aperteque profiteri permagni esse discriminis noverat, propterea facetè simul, & callidè æquè per canem, per zethum, per lapidem, ac per Jovem, Junonem, cæterosque vanæ superstitionis Deos jurabat, nempe his jurejurandi formulæ clarè innuens, sibi non potiori religione gentis, patriæque suæ colendos esse Deos, quam canes, cæteraque animalia; neminem autem sic stolidum, & rudem dari potuisse opinabatur, cujus mentem (ni cum Ægyptiis ulîro insanire voluisset) justa non subiret cogitatio, turpissimum esse canes, lapides, & ligna in Deorum numerum referre. Tacitam hanc Socratis inanes Deos illudendi rationem cernere licet apud Platonis Theætetum, ubi, [Per canem, ait, d Athenienses, oportet enim vobis vera fateri,] & rursus apud Gorgiam, cum Callicles, ne Socrates ironicè loqueretur in disputationibus, dubitaret. [Non per

per Zethum , Socrates , ait , Callicles , quo tu fretus multa aduersus me usus es ironia .] Per Junonem autem in eodem Theæteto , dum bene , atque divinè dixit [per Jovem ò amice] & in Hippia majori [Socrates per Jovem , ait , ò vir optime , neque pulchrum bonum est , neque bonum pulchrum] & mox [per Jovem . Mihi quoque ò Hippa nihil minus ex his , quæ dicta sunt placet ;] sed quia foret otiosum singulas Socratici juramenti formulas recensere , quæ passim apud Platonem lectori obviam erunt , illustrius ex Eusebio Cætariensi producam testimonium , quo in Deos gentium illusisse , ob idque mortem oppetiisse Socratem tradit ex Platone . [Deos autem gentium à Socrate quoque contemtos fuisse , ac ea de causa ejectum ab Atheniensibus diximus .] Quod verbis Platonis obfirmans statim addit . [His enim ferme verbis in Eutyphrone Plato utitur . Ipsi enim homines Eutyphephon , inquit , Jovem optimum , atque justissimum Deorum putant , & tamen fatentur Patrem ab eo vincitum fuisse , quia impie filios devorabat . Mihi autem irascuntur , quia patrem injuriantem ulciscor . Et sic contraria sibi de Diis , & de me dicere inveniuntur . Num , inquit Socrates , ò Eutyphephon propterea accusatus sum , quia ægrè fero talia dici de Deo .] Vitam autem dedit Socratem pro defendenda , ac propalanda veritate , & pro informandis Atheniensium moribus ex eodem Eusebio intelligimus de præp. Evang. lib. Euseb. Cæsar. 13. cap. 6. [Quod autem pro veritate mori debeamus Socratem audi apud Platonem in Apologetico dicentem , si dicetis inquit , mihi ò Judices , Anyto quidem accusatori tuo , Socrates vale dice- agnovit . remus , te autem hoc pæcto , ad foedere liberamus , ut numquam amplius , ut solebas , philosophari audeas , & si aliter feceris , ut moriaris . Si hæc mihi diceretis , constanter responderem . Quod ego diligo quidem vos ò viri Athenienses , credo autem Deo ma- gis , quam vobis . Quare quoisque vivam , & possum , numquām sententia. philosophari , idest , rectè vivere desinam , nec desistam unquam hortari , admonereque vos , quemadmodum consuevi .] Hoc au- tem quia inviolatè servavit , morte multatus est . Ad eandem sen- tentiam accedit Hebræorum gloria illustris Joseph , qui cicutæ ve- Joseph lib. 2. neno sublatum è medio Socratem fuisse tradit , eo quòd aliter , contra Ap- quām Atheniensium leges mandarent , de Diis loqueretur . [Hi pionem . namque (Athenienses) vel verbo solummodo præter illorum legem de Diis loquentes inevitabiliter punierunt . Cujus enim rei causa Socrates est mortuus , non enim hostibus tradidit Civitatem , ne- que templo vastavit , sed quia nova juramenta juravit , & quoddam Dæmonium significasse referebat seriò , seu ludens , ut quidem di- cunt , propter hoc cicutæ poculo morte multatus est .] Ejusdem opionis est B. Joannes Chrysostomus homil. 5. in epist. ad Corin. D. Jo. Chry- thios 1. cap. 2. , cuius infra testimonium adducemus . Sed ad idem ostendendum illud sanè accommodatum est Tertulliani testimonium , Tertull. in- qui Socratis jurandi formulam nobis aperiens , dum in Deos gen- tium , & ritus eorum invehitur , hæc habet . [Taceo de philoso- phis

Eusebius de.
Præp. Evang.
lib. 13. cap. 4

phis Socrate contentus , qui in contumeliam Deorum quercum & harcum , & canem dejerabat . Sed propterea damnatus est Socrates , quia Deos destruebat . Planè olim , idest semper verita , odio est ;] Et ejusdem Apologetici cap. 46. de philosophis agens . [Quin imò , ait , & Deos vestros palam destiuunt , & superstitiones vestras commentariis quoque accusant laudantibus vobis . Socratis vox est , si Dæmonium permittebat .] Enim verò hujus

Just. Martyr opinionis propugnator acerrimus fuit Just. Martyr , qui sanam de oratione Paracletica ad uno , soloque Deo doctrinam , cuius particeps Plato extitit , è sacra Gentes . Mosis historia manasse docens , admonet Platone in pœna metu terrorum , qua affectum Socratem noverat , compositam , & ambiguum de Diis orationem habuisse . [Plato etiam , qui Mosis , ut detur , de uno , soloque Deo doctrinam ac disciplinam , quam in Ægypto cognoverat , approbasset : sed ob ea , quæ Socrati acciderunt , reveretur , ne Anytum aliquem , aut Melitum in se pararet , qui se apud Athenienses accusaret &c. compositam de Diis orationem , & sermonem tractat ,] Cujus auctoritatis particulæ illæ , sed ob ea , quæ Socrati acciderunt &c. rem nostram clarissimè demonstrant ; quamvis multo clarius idem tractasset Apologia i. ad Senatum Romanum , cuius integrum hac de re sententiam alibi protulimus .

Lactantius
lib. 5. de Ju-
dicia c. 15.

Horum Patrum sententia testem habet Lactantium Firmianum antiquitate , & insigni eloquentia virum illustrem , qui Platone præstantiorem Socratem propterea appellat , quod justitiae defensionem adimplere , & inanum , falsorumque Deorum opiniones everttere attentarit , ob eamque causam in carcerem conjectus , & tandem cicutæ poculo necatus fuerit . [Plato quidem multa de uno Deo locutus est , à quo ait constitutum esse mundum , sed nihil de religione . Somniaverat enim Deum , non cognoverat . Quod si justitiae defensionem vel ipse , vel quilibet aliis implere voluisset , in primis religiones Deorum everttere debuit , quia contraria sunt pietati . Quod quidem Socrates quia facere tentavit , in carcerem conjectus est , ut jam tunc appareret , quid esset futurum his hominibus , qui justitiam veram defendere , Deoque singulari servire

Jo. Chrysost. cœpissent .] Habet hæc ipsa opinio patronum Joannem Chrysostom. 7. in ep. num , qui Socratem cicuta sublatum asserit , eo quod Athenienses ad Corinth. 1. suspicati essent , eum communes Deos non esse colendos arbitrari . cap. 2.

[Nam cuin ipse Socrates venisset in suspicionem de hujusmodi notitate (nempe errorem esse credere res Deorum) tantum abest , ut efficeret quod voluit , ut etiam vitam amiserit &c.] Eadem est de

D. Chrysog. Socrate D. Chrysogoni sententia , qui , ut est apud Surium ex Me apud Surium. taphraste 25. Decembbris , Socratis sententiam , qua multiplices Deos , Dæmonasque damnabat , amplexus , ita loquitur . [Deorum autem multititudinem , & fabulas , & Dæmones tantum abest , ut colam , ut sim ejusdem cum Socrate sententiæ , oportere eos fugere pro viribus , ut qui sint hominum deceptio , & animorum aper-

B. August. de Civit. Dei ta pernicies .] Beatus certe Augustinus ampla , & subtili discep- lib. 8. cap. 3. ptatione querens , quo sine , quove impulsu Socrates præter alio- rum

rum philosophorum consuetudinem se totum ad eam philosophiae partem, quæ circa mores corrigendos versatur, contulerit, allatisque duabus in medium rationibus, quibus ut hoc ficeret moveri potuisse opinatur, ait, Socratis mortem inde profectam, quod is lepore suavissimo, admirabilique urbanitate imperitorum arrogantiæ, qui se aliquid scire profiterentur, redargueret. B. Augustini sententia, si eam quis audire cupit, hujusmodi est. [Non mihi autem videtur posse ad liquidum colligi: utrum Socrates ut hoc ficeret rædio rerum obscurarum, & incertarum ad aliquid apertum, & certum reperiendum, animum intenderit, quid esset beatæ vitæ necessarium, propter quam una omnium philosophorum invigilasse, atque laborasse videtur industria. An verò sicut de illo quidam benevolentius suspicantur, nollebat immundos terrenis cupiditatibus animos se extendere in divina conari, quandoquidem ab eis causas rerum videbat inquinari, quas primas, atque summas non nisi in unius veri, ac summi Dei voluntate esse credebat. Unde non eas putabat nisi mundata mente posse comprehendendi, & ideo purgandæ bonis moribus vitæ censebat instandum, ut deprimentibus libidinibus exoneratus animus naturali vigore se in cætera attolleret, naturamque incorporei, & incommutabilis luminis, ubi causæ omnium factarum naturarum stabiliter vivunt, intelligentiæ puritate conspiceret. Constat eum tamen imperitorum stultitiam scire se aliquid opinantium etiam in ipsis moralibus quæstionibus, quo totum animum intendisse videbatur, vel confessa ignoratione sua, vel dissimulata scientia, lepore mirabili disserendi, & acutissima urbanitate agitasse, atque versasse. Unde etiam concitatis inimicitiis calumniosa criminatione damnatus morte multatus est.] Et hæc quidem de morte Socratis Augustinus,

August. lib.
qui præterea libro de vera religione finem assignans ejus moris, de vera Reli-

quo per canem, & ligna jurare solebat Socrates, acutam fuisse hu-gione.
jus philosophi Deos gentium spernendi inventionem tradit. [Socrates tamen audacior cæteris fuisse perhibetur jurando per canem, quemlibet, & lapidem quemlibet, & quidquid juraturo esset in-promptu, & quasi ad manum occurrisset. Credo intelligebat qualiacunque opera naturæ, quæ administrante divina providentia gi-gnuntur, multo quàm hominum, & quorumlibet opificum esse meliora, & ideo divinis honoribus digniora, quàm ea, quæ in templis colebantur. Non quòd verè lapis, & canis essent colen-da sapientibus, sed ut hoc modo intelligerent, qui possent, tanta superstitione demersos esse homines, ut emergentibus hic esset tam turpis demonstrandus gradus, ad quem venire si puderet, vide-rent, quanto magis pudendum esset in pejore consistere.] Frustra igitur dejerandi Socratis usum sæviori censura notavit Firmianus, qui in deteriorem partem accipiens Socraticum jurandi mo-pinio confu-rem. [Verùm, ait, idem per canem, & anserem dejerabat. O tata lib. 3. hominem scurram (ut ait Zeno Epicureus) ineptum, perdi-tum, desperatum, si cavillari voluit religionem, dementem-, fi

si hoc serio fecit , ut animal turpissimum pro Deo haberetur ? Quis jam superstitiones Ægyptiorum audeat reprehendere , quas Socrates Athenis auctoritate confirmavit sua ?] Sanorem etenim , verioremque sensum in illo jurandi Socratis modo latitasse ex Augustino didicimus , qui mirum Socrati ingenii acumen perbellè caluit , à quo etiam sensu non videntur aliena , quæ eodem loco de mente Socratis hæsitans concedit Lactantius . Quod si idem fuisset in agnita , ac patescata unius Dei veritate amplectenda , retinendaque mordicus , qualis in ea indaganda fuerat Socrates , feliciter sine dubio vitæ portum attigisset ; at quia inconstans fuisse deprehenditur , jure Scholia in Eusebium . [Dolendum autem est , Euseb. in cap. inquit , Socratem vanitatem commenti Ethnici de Diis intellexisse , 3. lib. 13. de præparat. E. veritatem autem de Deo patescato non esse assecutum .] Postremo ; hactenus probatæ opinioni adsunt Bessarion Cardinalis nobilitate quidem , & splendore generis clarus , sed multæ eruditionis , pie- Cardinalis . tatis , atque litterarum claritate illustrissimus in Calummatorem Marsilius Fi. Platonis cùm aliis locis , tūm lib. 3. c. 4. , Marfil. Ficin. in argu- mento ad Apologiam pro Socrate , & Scholia in eandem , ubi ait . [Porro notandum est , Socratem non simpliciter negare , sed non arbitrari Solem , & Lunam (quorum duorum nomine alii etiam Ethnicorum Dii intelligi possunt) esse Deos , sed potius rem eludere illius opinionis confessionem in Anaxagoram derivando .] Sed quidquid hic auctor intelligat , omnino certum est , Socratem in ea fuisse sententia , ut Ethnicorum Deos veros Deos esse minimè arbitraretur , velut Gentianus Hervetus tradit in suis commentariis in exhortatoriam ad Gentes Clementis Alexandrini editis . [Sorbitonem cicutæ , quam bibere coactus fuit Socrates , damnatus , quod de Diis impiè sentiret , cum de uno vero Deo colendo ipsam amplectetur veritatem .] Tandem Possevinus ex Judæis sanam doctrinam haussisse Socratem altruens . [Inde igitur , ait , factum , ut Socrates unius Dei notitiam hauserit , proque ea mortem oppeterit .]

Gentianus
Hervetus.

Possevinus.

Rationes , quibus Socratis salus suaderi posse videtur .

C A P . V I I .

AD illud nunc venio , quod est operis hujus præcipuum , ut investigem statum Socratis ex hac vita evolantis , quem æterna felicitate , beatorumque lætitia dignum innumeræ virtutes , quæ hactenus à nobis recitatæ sunt , aperta voce loquuntur . Sola enim sempiterna divini vultus contemplatio par , & æquale præmium hujus philosophi meritis videtur , qui pro veritate usque ad sanguinis , vitæque profusionem decertavit : at tantæ virtutis , & constantiæ merces est beatarum mentium felicitas : qui autem perdidierit animam suam propter me , & Evangelium , ait

Socrates pro
veritate oc-
ciditur.

ait salutis humanæ vindex , salvam faciet eam .] Immò cum plā- Marci 8.
nè constet inter omnes sacræ doctrinæ professores , eos , quotquot
volentes (de præditis enim duntaxat rationis usu loquimur) pro
Christi nomine mortem oppetunt , virtute Baptismi sanguinis recta
ad Paradisi portas properare ; cur Socrati occludendæ erunt cœle-
stis regni fores , qui , ut tot , tantique Patres testantur , voluntariæ
se se neci objecit , quô unius summi numinis majestatem , Deos Pro afferen-
gentium illudendo , affereret ? at ejusdem artis , immò religionis da unius Dei
opus est , in statu naturalis , & scriptæ legis pro confessione unius Majestate
Dei , ac post agnatum Trinitatis , & Divinitatis Christi sacramen-
tum , pro fide Salvatoris morte multari . Pro divina autem ma-
jestate afferenda Atheniensium votis damnatum Socratem præter ci-
tatos Patres etiam nostræ memoriaz vir doctus Thomas Bozios cre- De signis Ec-
didisse videtur , dum inquit , [fuerit unus è tota antiquitate Socra- clesiæ lib. 8.
tes per tot annorum curricula inter philosophos , qui pro divinæ
veritatis assertione , si quibusdam credimus , libens occubuerit .] cap. 6.
Deinde omnibus illis , quibus Evangelica lux oborta est , certum
æternæ salutis acquirendæ , opportunumque remedium semper vi-
sum fuit in extremo imminentis mortis periculo latebras consciencie
, peractæque vitæ diligenter scrutari seriem , quô vel divinam
miserationem pro gravissimis sceleribus impetrat moriturus , vel si
minuta , leviaque peccata fuere , certam salutis suæ spem , divina
adjutrice gratia , concipiat : at quid aliud egit Socrates , lata jam
in eum mortis sententia , quam conscientie , ac totius traductæ
vitæ venari rationem , quam vitii , & pravitatis nesciam suisse fi-
denter ille ipse dixit , qui cum ab Hermogene admoneretur , ut Xenophon in
de sua defensione cogitaret . [Non ne tibi videor hoc facere , re Apolog.
spondit , ò Hermogenes , dum quemadmodum vixerim , meditor ? Socrates mo-
Scio enim me nihil in vita fecisse injustè ,] & mox . [Nescis me riturus con-
usque ad hanc diem nemini concessisse in vitæ bonitate ? Quid enim latebras per-
dulcissimum est , noram me ætatem totam piè , justeque transfigisse .] quirit .
Hinc veluti certa suæ salutis spe munitus Socrates , [quod autem , ait , Totam vitæ
diù plurimis verbis contendō , postquam venenum biberō , haud ulterius transfigit .
apud vos me esse futurum , sed ad Beatorum profecturum felicitates .] In Phædone .
Noverat enim mutuo , arctoque nexu vitæ totius innocentiam , & Beatorum fe-
beatitudinem sic complicari , ut jure merito ei ævum sempiternum de- licitatatem in
beatur , qui piè , sancteque jugiter vitam traduxerit . At quis im- futura vita
maculatam Socratis vitam criminari potest , quem ea ipsa inimica sperat .
civitas Atheniensium , quæ illum veluti juventutis corruptorem ci- Athenienses
cutæ poculo necaverat , post mortem publico , & honorificissimo publico luctu
suæ iniquæ sententiæ relicto testimonio omnibus absolutum virtuti- mortem So-
bus declaravit , prædicavit innocentem , atque velut è cœlo missum eratis profes-
ad mores pietati conformandos præceptorem , vitiorum eversorem quuntur .
acclamavit ? Hujus publici testimonii cum omnes profanæ littera-
turæ Scriptores , qui de Socrate scriptis aliquid consignarunt , tum
inter Patres antiquus scriptor Tertullianus meminit : [Tamen cum Tertull. Apo-
poenitentia sententiæ Athenienses criminatores Socratis postea affi- log. cap. 14.
xerint ,

S. Augustin.
lib. 8. de Ci-
vit. Dei c. 3.

xerint, & imaginem ejus auream in Templo collocarint, rescissa
damnatio testimonium Socrati reddidit.] Sed luculentissimum hu-
jus rei testimonium extat apud B. Augustinum, qui ad hunc mo-
dum de Socratis innocentia serò ab Atheniensibus agnita scribit:
[Unde & concitatis inimicitiis calumniosa criminatione damnatus
morte multatus est. Sed postea illa ipsa, quæ publicè damnaverat,
Atheniensium Civitas publicè luxit, in duos accusatores ejus usque
adeo populi indignatione conversa, ut unus eorum oppressus vi
multitudinis interiret, exilio autem voluntario, atque perpetuo pœ-
nam similem alter evaderet. Tam præclara igitur vitæ, mortisque
fama Socratis reliquit plurimos suæ philosophiæ sectatores, quo-
rum certatim studium fuit, in quæstione moralium disceptationum
versari, ubi agitur de summo bono, sine quo fieri homo beatus
non potest.] Quòd si cætera deessent, ad hujus tamen philosophiæ
descendendam salutem non exigui illud roboris mihi videretur,
quod eum fecisse, cum præ manibus mortiferum poculum haberet,
auctor est Xenophon in Apologia dum tradit Socratem neque iis,
à quibus in injustum judicium trahebatur, neque iis, qui iniquam
mortis sententiam in eum tulerant, habuisse quod succenseret,
quamvis illi odio, rabie, ac indignatione moti eum ad supplicium
injuria petiverint. At quid homine Christiano, immo Christi Do-
mini martyre dignius, quid ad divinam miserationem obtainendam
congruentius in extremo vitæ articulo facere debuerat Socrates?

Xenophon.
Socrates in-
extremo vitæ
discrimine
inimicis ig-
noscit.

[Mihi vindicta, & ego retribuam dicit Dominus,] offendenti gra-
vem commissi sceleris pœnam, offenso gratiam, divina beneficia,
ipsamque beatitatem. Quid? an non veritas ipsa promisit nullum
se condemnaturam eorum, qui fratum delictis ignoverint; [Noli-
te condemnare, & non condemnabimini;] ergo quid prohibet af-
ferere, divinam iram, & judicium in Socratem cadere haud po-
tuisse, qui ne inimicos quidem suos ulcisci voluit. Suspicimus nos
quidem, & admiramur, ut par est, mirum illum primi Athletæ
Christi charitatis ardorem, quo accensus supplex Deum deprecaba-
tur, ne eorum, qui lapidibus eum obruebant, peccata ulcisceretur,
sui magistri Dei, & hominis Jesu Christi secutus exemplum, qui

Iucæ 23. vers. Crucis ligno suffixus, [pater, ajebat, dimitte illis, non enim sciunt
34. quid faciunt:] & similem tanti hujus philosophiæ operationem nul-
lis divinæ munificentia donis cumulatam sine admiratione censembi-

Eusebius de-
præp. Evang.
lib. 15. c. 61. mus? Præterea Socratem nemo unquam, teste Eusebio Cæstariensi,
nec vidit facientem, nec dicentem audivit superstitionis aut im-
Legis naturæ pium quicquam; legis ergo naturalis præcepta inviolabiliter custo-
præcepta ju-
giter custodi-
vit.

In Phædone
Plato. Socrates Deū felix sit transmigratio nostra. Quod equidem obsecro, atque uti-
pro suo felici nam ita sit.] Hæc autem omnia, quæ moriens Socrates egit,
ex hac vita recessu pre-
cautur.

neam, cum in iis expressa quodammodo ex hac vita decedentis iusti, probique Christiani viri imago reluceat.

*Socratis salus Sanctorum Patrum, & aliorum Scriptorum
testimoniis roborata.*

C A P. VIII.

HUic opinioni, quod æternam salutem nactus sit Socrates, præter alias hactenus rationes, adsum præterea Sanctorum Patrum, aliorumque Scriptorum testimonia hic nullo modo reticenda. Vis à Sanctis Patribus incipiam, meditare ea, quæ Divus Justinus Martyr habet, dum latè ostendit, eos, qui dum naturam sunt secuti, quique pro viribus bene, laudabiliterque operabantur, quamvis Christi Domini ortum præcesserint, ejusdem tamen Salvatoris membra fuisse, velut accidisse Socrati scribit ad hunc modum: [Sed quoniam non omnia, quæ rationis, Verbique sunt, qui Christus est, cognita habuerunt, & à se plerumque discrepatunt, factum est, ut ii, qui multis ante seculis Christi esse, ad eumque pertinere constituti sunt, cum quantum humanæ rationi liceret, res conati sunt cognoscere, atque demonstrare, tamquam impii, scelesti, & fuitiles in judicium adducti sint. Socrates autem, qui constantissimus in hoc extitisset, iisdem criminibus, quibus nos accusamur, accusatus est. Nam, & novos Deos eum inducere objiebant, & quos civitas probaret Deos, non habere, & judicare,] & Apologia 2. Socratem Christianum fuisse manifestè docet, propterea quòd piè vixerit, quamvis Athetus, qui Deum de medio tollebat, censeretur. Immò Socratem Abrahamo, Ananiæ, Azariæ, Imper. Misaëli, & Eliæ comparat, quos ævo beatorum frui fide certissima credimus. Sancti Martyris verba sunt: [Christum quidem Dei primogenium esse didicimus, atque exposuimus, eum rationem, ac verbum esse, cuius omne hominum genus factum est particeps, & qui cum ratione vixerunt, Christiani sunt, etiam si Athei habitu Socrates Christianus à S. Justinus Martyre appellatur. fint, velut apud Græcos Socrates, & Heraclitus, eorumque similes: in Barbaris autem Abrahamus, Ananias, Azarias, Misaël, & Elias, aliisque multi, quorum acta, vel nomina enumerare, quoniam longum esse scimus, nunc omittimus. Itaque ii etiam, qui antea fuerunt, & rationem in vita ducem non secuti sunt, mali, inimicique Christi extiterunt, parricidæque eorum, qui ex ratione vivunt. Qui autem ex ratione vixerunt, atque vivunt, Christiani ab omni metu sunt, perturbationeque soluti, ac liberi.] Super quibus Justini locis Joachimus Perionius hæc habet: [Laudat & in hac defensione, & in posteriore ita Socratem, ut eum in numero beatorum ducat, quod dubium est, quemadmodum id, quod paulo antè de Heraclito, Musonioque dixit.] Sic Perionius, qui quam Justinus tutam, & certam arbitratur, dubiam, & ancipitemen-

fententiam autem. Justino Martyri adjungi potest D. Joannes Chrysostomus, qui Judæos, & Gentiles à Christo vocatos ostendens, docet utrosque suorum delictorum pœnas quidem ita dedisse, ut illos tamen Christus Dominus salute donarit; & mox posteaquam probaverat, ne manuæ quidem cibum Judæis malorum multitudine oppressis placuisse, neque Gentiles suorum philosophorum præceptis obtemperasse, addit, è faucibus mortis Gentiles, cujusmodi fuerunt Socrates, Pythagoras, & alii, perinde ac Judæos, liberasse. Verum quæ nos innuimus gravissimis Chrysostomi verbis ornanda, & illustranda sunt. [Nec Judæi, nec universa mortalium natura in molestias, & angores immerito inciderunt, verum & hi, & illi delictorum pœnas penderunt. Et tamen tum hos, tum illos tot malis involutos salute donavit. Omnem escam abominata est anima eorum, & appropinquarunt usque ad portas mortis: Judæi enim malorum mole oppressi quoque cibum fastidiebant. Hoc enim & in altero Psal. tamquam in illorum persona dixit Propheta, quia oblitus sum comedere panem meum. Eodemque modo Gentiles ne ad suorum quidem philosophorum præceptiones animum adjudicere volebant. Unde etiam alii Socratem morte multarunt. Alii Anaxarchum novo, & inusitato supplicii genere de medio sustulerunt. Alii Pythagoræ successores immanem in modum excruciatos immatura morte affecerunt. Et tamen ut his quoque immortalis alimonia impartiretur summus Deus effecit, ipsisque ut summa cum alacritate ad eum accurrerent, persuasit, ac portis mortis eos liberavit.] Quæ postrema Chrysostomi verba cum intelligi non possint de corporali morte, cuius immunes haud fuisse Socratem, & cæteros non ignoramus, sequitur, ut de æterna morte accipientur, à qua liber sine beatitate Socrates esse non potuit. Quo fortassis spectare voluit sanctissimi Patris nostri Ambrosii testimonium illud lib. de bono mortis cap. 2. quod inscribitur: *Quæ sit animorum post hanc vitam futura lætitia*, in quo eos cum Christo, & sanctis regnaturos, qui justi fuerunt, cum ex sententia Esdræ docuisset, protinus adjectit. Etiam Socratem ad Semideos viros, quorum nomine beati intelliguntur, properare voluisse: [Esdras revelavit secundum collatum in se revelationem justos cum Christo futuros, futuros & cum sanctis. Hinc, & Socrates ille festinare se dicit ad illos Semideos, ad illos optimos viros.] Nec multum ab hac sententia

S. Ambros.

Marsil. Ficin. abhorruisse Marsilium Ficinum fidem faciunt illa ejusdem verba, quæ sunt in argumento ad apologiam Socratis, nam ubi dixisset pro veritate, pro pietate, pro charitate verbera, contumelias, mortemque ipsam perpeccum Socratem, addit: [Sed hæc omnia parvi, immò nihil pendit, sperans apud divinum judicem pro bonis bona mereri. Ergo hac spe, ac fiducia fretus & libenter accessit ad judices, neque excusavit se, sed judices accusavit, atque tamquam vanes, quod evenire ait his, qui sunt prope mortem, pœnitentiam illis, pœnamque prædictum post falsum judicium secuturam, & ipse interim mira mentis lætitia, & vultus alacritate ad Judicem migravit

vit Aeternum.] Enim vero miram vitæ Socratis integritatem, cum
etatis nostræ vir secum ipse reputaret, haec protulisse fertur: [Vix Erasmus:
me contineo, quin dicam, sancte Socrates ora pro me,] quod
etiam liquet ex Apologia Xenophontis pro Socrate, dum is fate-Xenophon:
tur, sibi videri divina sorte potius, quam humana periisse Socra-
tem. Adfuit præterea huic opinioni Catharinus, qui licet non au- Cathar. quid
deat eam omnino veluti tutam, & certam amplecti, libentissime de salute So-
crais sensi-
tamen in eam, quæ pro salute Socratis pugnat, sententiam pro-
tit.
pendere videtur, etenim explicans illa Apostoli verba: [Dicentes
se sapientes esse, stulti facti sunt,] suam mentem hisce verbis ape-
rit: [Haec autem licet proculdubio ita se habeant, sicuti testatur
Apostolus, non eo tamen usque severè mihi intelligenda videntur,
quæ penitus omnes philosophos concludant, ita succubuisse, ut nul-
lus eorum sit adeptus salutem, siatque facti prorsus omnes rei se-
cundæ, & æternæ mortis. Durum nimis hoc, atque acerbum vide-
tur. Quare ob istam causam hic locus fortè intelligendus est de
majori illorum parte, quemadmodum ea, quæ in sequenti capite,
cum adversus Judæos invehitur, ostendunt. Nam de Socrate, &
Platone meliora fortassis dignum est opinari, quam ea, quæ Apo-
stolus generaliter hic in philosophos objicit.] Certe Tostatus tam
sanam de Socratis salute opinionem imbibit, ut sine dubio eum
cum beatis degentem faciat in Exod. cap. 30. q. 14. cuius senten-
tiam referemus, cum de Platonis salute erit sermo, idemque re-
petit etiam ex aliorum sententia cap. 2. Genesis. Quod hæsitans
tradit Catharinus velut certissimum dogma amplexi sunt olim divi-
næ gratiæ oppugnator Pelagius, & postea teterrima pestis Zuin- Pelag. Zuin-
glius, aliique Galliæ recentiores quidam hæretici, quorum testi- glius Socrati-
monia, & nomina simul execranda potius, quam examinanda sunt
a nobis, qui Christianam veritatem, quam illi neglexerunt, in- tem beant.
concusse, constanterque tuemur, ac defendimus. Ad extremum Lucianus
Lucianus piis mentibus, quæ, ut illi infideles opinabantur, in Ely- Verarci hist:
siis campis immortalem, & felicissimam vitam agunt, Socratem lib. 2.
adjungit, recensens enim quos aspicerit in beatis illis regionibus
commorantes, ait: [Vidi & Socratem Sophronisci filium cum
Nestore, & Palamede nugantem, circa quem Hyacinthus Lacede-
monius, & Thespis Narcissus, Hylas, aliique formosi:] & in-
dialogo mortuorum à Socrate felicis patriæ accola interrogatum
Menippum refert, ut quam de se mortales retinerent opinionem,
sibi explicaret, qui respondens ait, beatum illum ab omnibus ha-
beri: [At de me quid sentiunt Menippe, Beatus Socrates quispiam
es &c. Omnes itaque te admirabilem fuisse virum existimant, at-
que omnia cognovisse haec (decet enim opinor verum hic dicere)
cum nihil scires.]

Socratem Diis gentium obtulisse sacrificia , ac posthabite
veri Dei cultu , pro quo vivens non semel pugnarat ,
Alumno suo Critoni mandasse , ut Aesculapio
Gallum nomine suo immolaret , in coque
crimine vita periodum terminasse .

C A P . I X.

NI manifestè hallucinor , ea , quæ superiori capite probavi-
mus , sempiternam Socratis felicitatem vel repugnanti per-
suadere possent , si quam sæpè numero virtutis semita-
agnoverat , jugiter , ac maximè in extremo mortis articulo , tenuis-
set . At quia , cum moreretur , ea egit , quæ æterno gehennæ sup-
plicio scelerum ultor Deus punire solet ; ideo nulla de Socratis sa-

Socratis sa-
luti nulla
spes.

August. de
vera Reli-
gione.

Nempe verum agnosco , quod de philosophis scriptum reliquit Au-
gustinus : [Illud satis , quantum mihi videtur , apparet , aliud eos
in religione suscepisse cum populo , & aliud eodem ipso populo
audiente defendisse privatim .] Quod adunguem Socrati accidisse
clarum est , quippe qui publicè Dæmoniis , fictisque Gentium diis
sacrificia , & hostias , thusque adolebat , populi favens erroribus ,
quamvis privatim singulari duntaxat Deo illa omnia deberi , &
agnosceret , & testaretur . Vis certa Socratis hujus inconstantia
argumenta , & experimenta simul clarius intueri , contemplare , si
lubet , quæ hac tenus de illo à nobis prodita sunt , & Socratem
unius summæ divinitatis cultorem Christiano homini perquam si-
milem fuisse reperies ; At si rursus sistas ob oculos tuæ mentis
contemplandum eum , dum cum populo , Atheniensiumque civibus
erga religionem aliquid moliebatur , non sine admiratione compe-
ries , Socratem ceu singularis , verique Dei ignarum cum eodem
insanire populo , eaque ipsa agere , quæ unumquodque obscurum
plebis mancipium erga falsos Deos operabatur . Hujus rei testem-

Ex Xenophō-
te gentium in ea ipsa apologia , qua ab objectis criminibus vindicare Socratem
Deos coluit omni arte , & studio contendit , eum publici sacrilegii reum facit ;
Socrates.

inducit enim Socratem posteaquam animo suo mori decreverat , sic
alloquentem judices : [Cum autem apud se decrevisset mori accu-
santibus eum adversariis , quod quos civitas Deos putabat , ipse non
putaret . Evidem judices hoc primum admiror , qua ratione Meli-
tus accusator dicat , quos civitas Deos putat , me non putare . Nam
in communibus quidem sacris , publicisque altaribus sacrificantem
me & alii , qui fuerunt obvii , viderunt , & ipse Melitus , si voluit ,
videre potuit . Nova autem Dæmonia quo modo ob id introduco ,

quo

quod mihi Dei vocem adversari afferam. Quid factò opus sit significante?] Et paulo post probans se non invehere novos in Athenienses Deos, rursus Jovi, Junoni, cæterisque aliis Gentium diis se immolasse, non novis Dæmonibus addit: [Neque enim pro Jove, Junone, cæterisque diis aliis quibusdam novis Dæmonibus sacrificasse, neque jurasse, aut nominasse Deos alios compertus sum.] Hæc Xenophon Socratis personam induens, qui libro etiam primo de factis, & dictis hujus philosophi se multoties demiratum esse non dissimulat, qua specie, quo ve obtutu Socratem necarint Athenienses, quasi communes Deos non veneraretur. Quem & domi, & foris eorumdem Deorum cultorem, & quasi sacerdotem fuisse constat: [Sæpè numero, ait Xenophon, miratus sum quibus de causis Athenienses commoti morte Socratem condemnarint. Quasi namque priscos non coleret Deos, nova verò Dæmonia introduceret, ac juventutem corrumperet, nomen ejus adversarii detulerunt, Hoc igitur primum quòd non coleret Deos, quos etiam Civitas, quo argumento ostenderunt? cum sæpiissimè tum domi, tum in aris communibus civitatis eum constaret sacrificasse, quemque vaticiniis usum fuisse haud esset ignotum.] An locupletiores Socratis inconstantiae testes desideras? Platonis pervolve opera, & magistri sui in falsos Deos religionem agnoscere; quid enim aliud in apologia alumnus Socratis contendit, quid lectoribus significare, omnesque monitos esse vult, quām patræ legum, earumque præcipue, quæ ad religionem spectabant, Socratem diligentissimum fuisse custodem? ac proinde communibus diis honores divinos hostiis, & sacrificiis tribuisse. Hinc Solem, & Lunam Deos esse confiteri non abnuebat. Hinc Dæmonum divinitatem profitebatur. Hinc Junoni, Jovi, Veneri, cæterisque falsis Diis non semel cum populo insaniens obtulit sacrificiū. Hinc Melitum, qui capitis judicium ei intentarat, alloquens, Deos civitatis se agnoscere confitetur. [Dæ Platonis pro mones autem non ne aut Deos arbitramur esse, aut Deorum filios, fateris ne hoc, an non? prorsus. Non ne si Dæmones esse arbitror, ut ipse concedis, Dæmonesque dii quidam sunt, id eve lollatriæ Socratis scelus. nit, quod modò dicebam, ænigma proponere, & ludere, ac nuga cratis scelus. ri dicendo, me Deos non existimantem, Deos tamen rursus existimare, quandoquidem Dæmones esse duco?] Sed quid mirum? non enim sicut ait B. Augustinus, sic isti (Plato, & Socrates) nati erant, ut populorum suorum opinionem ad verum cultum veride vera Religio cap. 2. Dei à simulachrorum superstitione, atque ab hujus mundi vanitate gione converterent: [Ita, & ipse Socrates cum populo simulachra vene rabatur.] Ex quo B. Augustini testimonio clarè constat, superstitionis, idololatriæque reum olim, dum degebat incolumis, fuisse Socratem. Stat ab Augustino D. Joannes Chrysostomus, qui non modò Socratem colere Deorum simulachra, dicatosque eis festos dies consuevit scribit, verum addit suo etiam exemplo, ut idem faceret, invitasse Platonem. Quis autem neget fuisse istud scelus execrandum? nemo quidem; sicuti inficiabitur nemo pariter, fieri.

Ex Apolog.

Dæ Platonis pro Socrate sucepta con vincitur idolatriæ Socratis idolatriæ So-

ciatis scelus.

Ex August.

Dei à simulachrorum superstitione, atque ab hujus mundi vanitate gione cap. 2. converterent: [Ita, & ipse Socrates cum populo simulachra vene rabatur.] Ex quo B. Augustini testimonio clarè constat, superstitionis, idololatriæque reum olim, dum degebat incolumis, fuisse Socratem. Stat ab Augustino D. Joannes Chrysostomus, qui non modò Socratem colere Deorum simulachra, dicatosque eis festos dies consuevit scribit, verum addit suo etiam exemplo, ut idem cap. 2. faceret, invitasse Platonem. Quis autem neget fuisse istud scelus execrandum? nemo quidem; sicuti inficiabitur nemo pariter, fieri.

potuisset, ut aliqua eum criminis sui pœnitentia tangeret, immo; ut Dei adjutrice gratia, meritas scelerum pœnas exolvere posset; cum facillimum sit in oculis Domini, quandiu vitalis spiritus manet, subito honestare pauperem, hoc mirum in modum exoptante Deo, qui prophetica illa voce: [Convertimini ad me, & ego convertar ad vos] peccatores omnes compellit ad agnitionem, justamque criminum suorum pœnitentiam.

Verum, quod deterius reor, fuit, eo ipso tempore, quo in carceribus detinebatur, & ipso extreto mortis articulo Socratem ille se se gravissimis obstrinxisse sceleribus. Notum quippe est (abnuant licet aliqui) teste Laertio, eum ad celebrandas, & ad cœlum usque tollendas Apollinis laudes, dum è Delo sacra navis expectabatur, Pæana composuisse, cujus hoc legitur initium: [Delie Apollo salve, & Diana pueri inclyti,] in quo Dæmoni, qui Apollinis nomen sibi assumpserat, divinos honores tribuens, manifeste declarat, se veri Dei auxilio, & gratia indignum. Illud præterea indubitatum est, quod in Phædone meminit Plato, non nihil ipsius poculi, quo exhausto periiit, falsis diis libasse: [Quid aïs, inquit, Echecratem interrogans, licet ne ex hoc poculo non nihil spargendo sacrificare? tantum inquit ò Socrates contrivimus, quantum satis fore putavimus. Intelligo inquit, sed & licet, & oportet orare Deos.] O miram Socratis superstitionem, qui venenati etiam poculi partem pro religione Deorum, cum moreretur, effundere voluit. Sed gravius etiam Socratis superstitione habuit incrementum sempiternæ Dei iræ obnoxium; etenim exhausto jam veneni calice, posteaquam mors illius pedes, tibias, crura, ventrem, & quæ circa cor versantur præcordia, occuparat, inexpiable scelus commisit, Critoni expressè mandans, ut Æsculapio cæcgentilitatis Deo gallum immolare: [Jam igitur, ait in Phædone Plato, friguerat ei ventriculus, cum se detegens, erat enim cooperatus, dixit, quæ vox illi extrema fuit, Crito Æsculapio gallum debemus, quem reddite, neque negligatis, fieri inquit Crito, quod jubes.] Et ecce quam præclarum, & felicem mortalis vitæ exitum habuerit Socrates, qui extrema voce grave illud evomuit scelus, quo obstrictos sempiterno supplicio Deus ulciscitur.

Socrates
morti proximi-
mus Apollini
laudes canit.

Plato.

Diis libat
partem vene-
nati poculi.

In extremo
spiritu gal-
lum Æscula-
pio sacrificâ-
dum præci-
pit.

Ex Tertull.
Apolog. c.46.
cur moriens
Socrates gal-
lum Æscula-
pio sacrificet.

Si verò scisciteris, cur Socrates olim unius summi ornatum moderatoris gnatus, in fine ceu lethei fluminis potasset aquam, verum Deum oblitus, Æsculapium galli sacrificio colere voluerit. Aderit sciscitanti Tertullianus, veram, meo sane judicio, hujus rei causam assignans: [Socratis vox est, si Dæmonium permitrat. Idem & quum aliquid de veritate sapiebat Deos negans, Æsculapio tamen gallinaceum prosecari jam in fine jubebat, credo ob honorem patris ejus, quia Socratem Apollo sapientissimum omnium cecinit.] Oderat quippe Socrates ingrati animi vitium, quo ne laborasse aliquando videretur, honorem ei ab Apolline delatum magna illa, & insigni virtutum suarum attestatione galli sacrificio exæquare voluit, quamquam haud scio, num grati animi lege ad hoc teneretur, cum mul-

multiplicibus sacrificiis Apollini oblatis pro laude illa multo prius satisfecisset, ut scitè annotavit Origenes contra Celsum, qui rationem quærens, cur tam magnificè locutus esset de Socrate Apollo, hæc habet: [Et fortassis non tam propter philosophiam appellavit eum omnium sapientissimum, quam propter nidores sacrificiorum, quos offerebat tuin ipsi, tum reliquis Dæmonibus.] O infelicem & miserum Socratem, qui quod olim gentilitatis irridendo Deos, meruerat, mox verum contemnens Deum, dum moriebatur, pessimo sacrilegii crimine pollutus perdidit, ea nempe est mundanæ, qua imbutus erat, scientiæ natura; sola enim singularis Dei gratia duce ad beatorum societatem devenire Socrates poterat: [Hæc enim, ut Tertullianus ait, sapientia de schola cœli deos quidem seculi negare liberior, quæ nullum Aesculapio gallinaceum reddi jubens prævaricetur, nec nova inferens Dæmonia, sed vetera depellens, nec adolescentiam virtians, sed omni bono pudoris informans.] Lactantius hujus rei quærens rationem factum illud Socratis summæ vanitatis opus appellat, eumque dementissimum hominem arbitratur, quippe qui veritus sit, ne apud inferos in judicium ceu voti reus ab Aesculapio raperetur: [Illud verò non ne summæ vanitatis, quod ante mortem familiares suos rogavit, ut Aesculapio gallum, quem voverat, pro se sacrificarent? Timuit videlicet ne apud Rhadamanthum recuperatorem voti reus fieret ab Aesculapio. Dementissimum hominem putarem, si morbo affectus periisset. Cùm verò hoc sanus fecerit, est ipse insanus, qui eum putet esse sapientem.] Eadem est B. Chrysostomi auctoritas hom. 3. in cap. 1. epistol. ad Rom. ubi sex gravissimis sceleribus cùm cæteros philosophos, tum Socratem in primis condemnans ait: [Hic enim est, qui gallum jubet Aesculapio sacrificari. Hinc hrutorum horum animantium, & reptilium imagines, atque adeo cum his reptilibus & Apollinem, & Liberum coli jubeas.] Quæ omnia suadente Dæmonio egisse Socratem his vocibus testatur: [Ubique enim Diabolus operam novavit homines ad reptilium similitudines submittere, & animantibus minus rationis inter cætera habentibus eum supponere, quem Deus supra ipsum cœlum sublatum esse voluit.] Hinc de salute Socratis desperans Theophylus Antiochenus ait: [Socrati quid commodi attulere dæmonia, quæ invocabat? Quid præterea quod juraret per quam sancte canem, anserem, Platanum, & Aesculapium fulmine tactuam. Nam quid ista viro conducerunt? Præterea quod voluntario animo nihil trepidans mortuus est, quam sperat post obitum mercedem nancisci?] Quod si quid Vincentius Belloacensis de morte Socratem senserit, audire quis cupiat, intelliget eum populati gloria inflatum, & sui Dæmonis astu deceptum, veneno sibi vitam ultro ademisse, etenim posteaquam Orosii auctoritate docuerat Socratis malis adactum cicutam sponte absoruisse, inquit: [Ex quibus intelligi potest, Socratem non expectasse, ut ei à carnifice venenum propinaretur; sed deceptus consilio familiaris sui Dæmonis, quem Apulejus Deum Socratis

Ex Orig. altera causa ad-
ducitur lib. 7.

Tertull. lib.
de Anima.

Lactantius
de falsa sap.
lib. 3. cap. 20.

Chrys. quer.
crimina So-
crati objiciat.

Theoph. An-
tioch. lib. 3.
ad Autoly-
cum.

Vinc. Bello.
in spec. hist.
lib. 3. cap. 66.

cratis appellat, mortem sibi intulerit, aut amore popularis gloria, aut timore majoris poenæ.]

*Socratem Aesculapio gallum jubentem immolari quinam
ab omni vanitatis criminе vindicent; deque
illorum opinione judicium.*

C A P. X.

AT opposita planè, & contraria fuit de ultimo Socratis sacrificio Cælii Rodigini sententia, qui hoc ipsum Socratis de sacrificando gallo mandatum diligenter excutiens, primò ægrè admodum fert Lactantii censuram in Socratem, quem Christianæ sanctitatis præclaram imaginem fuisse contendit; mox etiara in Lactantium invehitur, quem licet dementem appellare non audiat, reconditæ tamen Platonis scientiæ ignorantum esse non tacuit, quippe qui verborum corticem, nudasque Socratis dictiones, in quibus eximia latent mysteria, nude, simpliciterque interpretans, non sanæ mentis eum, qui sapientissimè sacrificium Aesculapio jussit exhiberi, esse autumat; tum denique prudentiam, morientisque Socratis utile approbans documentum, arcana, quæ in illo postremo Socratis mandato sacrandi galli teguntur, ex Platonicorum sententia explicat; docetque eum non Aesculapio gentilitatis Deo, sed divinæ munificentia, cui vitam debere se Socrates fatebatur, gallum litasse, quod dubio procul suminæ religionis actio, cui recta fides erat annexa, fuisset, veluti ex priscorum hominum moribus ostendit, simul edisserens, quid sub involucris galli, & Aesculapii olim significaretur: [Quod vero, ait Cælius, illis involuctis sibi Plato voluerit, jam nunc ex Platonicorum sententia premere adoriar. Prisci Aesculapio medico Phæbi filio gallum sacrificabant diei, solisque nuncium, idest divinæ beneficentia morborum omnium curatrici, quæ divinæ providentia filia nominatur, cui diem idest vitæ lumen se debere fatebantur. Ejusmodi medicum in superioribus Socrates perquiri jussérat morborum animi curatorem.] Præterea, ut hunc philosophum, quem ceu Platonicæ disciplinæ auctorem propensioni studio se colere testatur, numeris omnibus absolutum ostenderet, mysticam rationem adducit, cur Pæana moriturus Phæbo caneret: [Priscorum oracula, ait, tradunt animas remeantes in cœlum Pæana, idest, triumphalem cantilenam Phæbo canere. Reddit ergo Deo votum, ut alacer Pæana canens cœlestem repeatat Patriam.] Et ecce quo symbolicis, mysticisque involucris innixus concessisse Socratem ex hac vita abeuntem velit Rodiginus, qui ex eo ipso capite illius beatitudinem querit, quod ultimæ misericordiæ eidem fuisse causam laudatissimi Patres Florens Septimus, & Lactantius asservere, quorum testimonia, & vetustatem nescio quo adductus fundamento tam facile repulit. Nam quod docet de divina

Cœlius Ro-
dig. Antiqua-
rum lectionū
lib. 16. cap. 12.

Cœl. Rodig.
opin. impu-
gnata.

vina liberalitate, & providentia, cui Socrates grati animi testificatione gallum sacravit, frigidum commentum est; quis enim vel in Platonicis disciplinis exercitatissemus offendit unquam, Aesculapii nomine clam apud Platonem significari Dei munificentiam, quæ providentiæ divinæ sit filia? adeat quælo læctor semel, iterum, & tertio Platonis opera, eaque curiosissimè pervolvat, lector, terat manibus, oculis, mente, & nihil hujusmodi somniasse Socratem, & Platonem fateatur necesse est, quamvis fuerit uterque plurimus in divina providentia, liberalitateque commendanda. Quid? certum est, eo quod novis Diis supplicationes decrevisset, necatum esse Socratem; at cur si verum Deum sibi galli sacrificio amicum, propitiandumque conciliare, & ei ineritas transactæ vitæ gratias referre voluit, cur inquam novo Deo, pro cujus confessione morti additus erat, non autem Aesculapio, vovendum gallum non præcepit? maxime cum B. Augustini testimonio constet, [eum de religione aliud publicè astante populo, & aliud privatim cum alumnis suis agentem sensisse] nisi quia filium Apollinis, cuius præclaro oraculo ingentem gloriam apud omnes obtinuerat, hoc ultimo sacrilegio colere voluit? cum Pæana in Patris honorem jam tum confecisset, quo grati animi sui maneret apud mortales testificatio sempiterna. Tertio, si aut nunquam, aut saltem raro consuevisset Socrates cæteris gentium Dæmonibus vota reddere, meritò fortassis (quod evigilasse se studio veritatis, non alienæ fainæ convellendæ desiderio putat Rodiginus) huc ducere in animum suum quis posset; sed cum ex superioribus appareat, ad communia idolorum templo, ad ficta deorum simulachra orandi, supplicandi, vovendi gratia sèpius divertisse Socratem, immò cum auctoribus Chrysostomo, & Hieronymo omnia ob inanem gloriam operaretur; cur Rodiginus contra Sanctorum Patrum testimonia flagitioussimam Socratis actionem excusat, cur extollit laudibus? Certe si semel fas esse concedatur, trahere vitiosas Paganorum Dæmones adorantium actiones ad mysticos hujusmodi sensus, quid per Deum immortalē tam flagitosum esse poterit, quod aliqua religionis, & virtutis specie exculari, immò laudari non possit? fietque hinc consequens, ut Jovi, Junoni, Mercurio, Veneri, innuméræque gentilitatis Deorum multitudini peculiaria vota, resque eisdem antiqua superstitione sacras immolare, non sacrilegum modò, & nefarium, sed pium justumque censendum sit, quod quis, ni Christianam veritatem aversetur, mentiri audeat?

At saltem per ea tempora gallum Aesculapio dicare cordati viri fuit? Quid? ergo Rodigino auctore, idolorum simulachra, falsosque Deos venerari, neglecto veri Dei cultu, cordatum virum olim maxime decuit? ergo quo quis vanitatis, idolatriæque magis studiosus erat cordator habendus fuisset homine teterrimis hisce vitiis carente? Quorsum igitur si stultum Socratem putamus, rursum ait Rodiginus, à pluribus scientissimis laudatus est? Fateor Socratem inter cæteros laudum suarum præconem habuisse Divum.

Augustinum; at numquid sacrilegia, numquid vanitatem, numquid superstitionem ejus; an ea, quæ rem, catholicamque veritatem pro pè tangebant, laudibus celebravit? Immò si retractionum libros adire lectorum non pigeat, intelliget laudatum olim, cum junior es set, ab Augustino Platonem, præclaris hisce laudibus, cum jam se Lib. i. cap. i. nior, & episcopus esset, ab eodem cumulari. [Laus quoque ipsa, qua Platonem, vel Platonicos (qui è Socratica disciplina fluxerunt) seu Academicos tantum extuli, quantum ipsòs impios homines non oportuit, non immoritò nūhi displicuit &c.]

*Objectis rationibus pro salute Socratis pugnantibus
quo modo occurrendum.*

C A P. XI.

Quoniam Socratis gesta eo nos ducunt, ut credamus, cum divinæ iræ periisse obnoxium, hoc loco oppositis rationibus, & scriptorum testimoniis satisfaciendum est. Quod igitur priua sede conjectum erat argumentum dilui potest bisariam. Esto enim, Socratem affectum fuisse extremo mortis supplicio, eo quod vulgatae de iis Ethnicorum opinioni non assentiret, quemadmodum sensisse videntur citati Patres, quid inde tamē æternæ remunerationis reportare potuit, cum mortis titulo re opponantur sacrificia, queis gratiam cum Æsculapio inire arbitratu s est extremo mortis articulo? quis enim ignorat eo sacrilegii scelere, id funditus demolitum esse Socratem, quod pro confessione veri Dei conjectus in carcerem mereri fortasse potuerat. Cum, Divo Jacobo teste, qui peccavit in uno factus sit omnium reus. Præterea à veritate omnino est alienum opinari pro singularis Dei asserenda majestate morte multatum fuisse Socratem, velut testantur Plato, Xenophon, Diogenes Lærtius, Tyrius Maximus, & quotquot Ethnici scriptores mortis illius causam enarravere, quibus illud inconfesso est, calumniosa criminatione cicutæ veneno sublatum esse Socratem, quod alienos Deos, novaque Dæmonia commentaretur, quæ civitas non colebat, quamvis ille publicis sacrificiis eorundem Deorum divinitatem supplex omnino veneraretur, ut nos latè antea ostendimus, immò si ab eodem ipso Socrate mortis suæ causam audire non abhorret lectoris animus, solam immortis causa dignationem, & invidiam, quam incurrit, cum ab Apolline omnium sapientissimus appellaretur, dubio procul mortis causam fuisse sentiet. Etenim in *Apologia*, aperiens causam Socrates, ob quam male audiret apud Atheniens̄: [Evidem, ait, ὦ viri Atheniens̄ non ob aliud certe, quam ob sapientiam quandam ejusmodi nomen nactus sum,] & post pauca: [Ne graviter feratis ὦ viri, quod in præsentia sum dicturus. Interrogavit Cherephon utique an esset ullus me sapientior. Respondit Pythia, sapientiorem esse ne mi-

Socratis
Plato.

minem &c.] statimque narrando prosequitur, ex hac una potissimum ratione cum accusandi occasionem quæsiisse Anytum, & ceteros accusatores. Quod attigisse video Bozium, qui non modo ex aliorum opinione allatum superius testimonium protulit, sed etiam paulo post non pro veri Dei, sed dæmonum cultu necatum Socratem tradit: [Quamvis re vera non appareat, obiisse illum pro Dei unius cultu, ut quidam contendunt, sed pro novorum dæmonum cultu, si Diogeni Laërtio credendum.] Idemque scriptum reliquit Eusebius Cæsariensis, quamvis non ob novam dæmonum excogitata ab eo religionem, sed ob arrogantiam cæteris contra dicendi civibus sublatum Socratem tradat. [Socrates enim disserendi scientia elatus cum rationes valentiores infirmiores reddere, & in singulis rebus dictioñis formulisi cavillari conaretur, tribulum, ac civium suorum invidia imperfectus est.] Ejusdem plane Tom. 5. Bibl. opinionis auctor est Idiota vir sanctus de contemplatione mortis Patrum. lib. 5. qui ad annum Christi 902. floruit: [Lego Socratem condemnatum ad mortem, quia inscitiam aliorum carpebat, qui licet pro pecunia liberari potuisset, maluit tamen mortem sustinere; & de inorte usque ad mortem cum discipulis disputavit.]

Quam verò aperiè mentiretur Socrates, cùm assereret, se piè, justaque vitam jugiter translegisse, sacrilegia ab eò facta declarant: quid ei igitur prodesse poterat cordis sui, peractæque vitæ gestæ ante mortem meditari, cum nec præterita sacrilegia detestari, nec futura cavere omnino statuisset. Hinc spes, qua sibi beatorum pollicebatur felicitates, temeritatis, & audaciæ plena erat, non enim felix ille beatarum mētū cætus homines gravissimis idolatriæ sceleribus depravatos admittit, secusque opinari crimen est, quod in Spiritum Sanctum vocant.

Non infiōr maximæ opus esse virtutis, injurijs lacesitum, & ad mortem petitum calumniatoribus, occisoribusque non irasci, ut confessum argumentum probat, at in Socrate virtutis hujus perfec̄tio desiderata est; ille enim etsi ea parte, quā mortem ei intulerant Anytus, & Melitus, non eis succenseret, succensendum tamen eisdem censuit, quod sibi nocere per mortem opinarentur. [Neque verò, ait, iis, à quibus accusatus sum, habeo, quod succensem, quamvis non hac mente accusaverint me, atque damnaverint. Sed quia mihi se nocere crediderunt; ob hoc utique illis est succensendum.] At non ita Christus Dominus, non ita sanctissimi martyres, non ita vir planè fidelis inimicis, tyrannis, & carnificibus pepercérunt, neque ea in scholis Christi Domini, qua usus est Socrates, recepta est distinctio, sed quo pejorem novérant esse carnificum voluntatem, & quo crudelius, deteriusque in se sentiebant odium, eo ferventiori oratione, & obsecratione Deum, ne peccata carnificum ulciseretur, postulabant: hinc Tertullianus hanc, & similem Socratis constantiam ponderans meritò lib. de Anima. ajebat. [Ipsa morte veram immortalitatem vendicat animæ necessaria præsumptione ad injuriæ frustrationem. Adeo omnis illa tuno

sapientia Socratis de industria venerat consultæ æquanimitatis, non de fiducia compertæ veritatis. Cui enim comperta veritas sine Deo, cui Deus cognitus sine Christo, cui Christus exploratus sine Spiritu Sancto, cui Spiritus Sanctus accommodatus sine fidei Sacramento, sanè Socrates facilius diverso Spiritu agebatur.] Sen-

Constantia
Socratis, à quo principio
est.

Socratis, à quo principio
est.

Just. Martyr
majora So-
crati tribuit, ad illa trahatur, quæ nullo modo divinus doctor concederet, bona
quam mere-
retur.

Nec difficilius est scriptorum explicare testimonia, si B. Justinum Martyrem excipias, cujus opinionem, ni ea violenter, & retorte ad illa trahatur, uti in præsentia accidit, eas & ex falsis ductas esse principiis, & communibus cæterorum sanctorum votis adversari. Quocirca audiendus non est Perionius, qui quod tradit Justinus, dubium esse putat; quis enim id dubium vocet, quod aperte falsum esse palam deprehenditur, etenim Socratem sacrilegii, idololatriæque scelere infectum vitæ suæ cursum perfecisse nimis aperte ex Phædone Platonis appareret.

D. Chrys. au-
toritas ex-
planata.

Divi autem Chrysostomi alia omnino ab ea, quam præ se fert argumentum, mens fuit, si attentius inspiciatur, tantum enim is probare contendit, à vindice nostro tūm Judæos, tūm Gentiles vocatos, & utrosque immortali alimonia donatos esse, quandoquidem ex illis duobus populis Christi Ecclesia constituta est. Quare sententia illa, ex qua omnis, si qua est, dubitandi ratio oritur. [Et tamen ut his quoque immortalis alimonia impartiretur &c.] non ad Socratem, non ad Anaxarchum, non ad Pythagoræ alumnos, sed ad Gentiles, quos Judæis comparat, ex quibus Ecclesia comparata est, referri debet; ex quo fit, ut nihil inde adversum nos habeatur. Hanc autem germanam esse loci illius interpretationem tūm ex serie capit is, tūm ex cæteris omnibus D. Chrysostomi operibus prudens lector facile comperiet, quippe qui solus fermè inter alios Patres negat mortem non horruisse Socratem, docetque præterea illum ad inanem gloriam animum adjicientem, cuncta, quæ mira hominibus vulgo videbantur, fecisse.

Hom. 36. in 16. Acto. A- test; illud enim ex D. Ambroso dumtaxat habemus, post præsen-
tis vitæ ærumnas, & calamitates probos in coelesti regnō cum beatis futuros, quod agnoscisse, non verò impetrare Socratem scribit. Marsilius autem Ficinum, (quamvis nonnullis in locis liberius, meo iudicio, quam par est, loquatur) nemo defensorem oppositæ nobis sententiaz tutò faciet, quippe qui ad Judicem Æternum migrasse Socratem solummodo tradit: at cum à supremo Judge. Christo æquæ beatitudinem, ac æternam miseriam vel sperare, vel timere pos-

posset, quis ex eo Ficini loco Socratem divina visione donatum dicat?

Tandem Ambrosum Catherinum, qui libentius in oppositam opinionem propendere videtur, nihil certi hac de re statuisse, ipsa ejusdem, quæ ibi subtexuit, verba, declarant; etenim posteaquam dixerat. Meliora de Socrate, & Platone fortassis speranda esse, quam de cæteris philosophis, subdit: [Verum cum venitur ad hæc particularia, solus Dei esto judicium, vel eorum, qui à Deo certam revelationem habuerint.]

At si ita res habet, ut Catharinus arbitratur, cur, audio dicentem alterum, nos citra omnem revelationem in gehennam unum- quemque philosophum trudimus? cur promptè de illorum æterni suppicio nullo afflati divino spiritu ferimus judicium? Nempe probabilissimis, immò certis propemodum conjecturis ducti (quantum humano judicio conjectare licet, quantumque ostendunt peccata, in quibus mortui esse philosophi ex certissimis auctoribus comperiuntur) de eorum felicitate, vel miseria sic decernimus, ut contrarium opinari, si necessaria, aut saltem probabiliori ratione id constarer, nobis & aliis fas, & liberum esse velimus, quod omni temeritatis nota carere arbitror. Unius autem Tostati opinio, quæ nimis clarè pro Socratica salute decertat, libere à nobis rejicienda est.

Tandem de Luciani commentis, & fabulis laborare nimis puerile esset, quid enim pro libitu fingere non audet Luciani licentia?

*An excepto idololatriæ peccato aliis sceleribus obstringeretur
Socrates.*

C A P. XII.

Affirmat B. Cyrillus Alexandrinus, qui coarguens impudenciam, & temeritatem Juliani Apostatae ajentis Socratem, & Platonem Mose viro sanctitate illustrissimo præstantiores fuisse, ex Porphyrio, & Aristoxeno probat, Socratem adeò im- placabili iracundia exardere consueuisse, ut nihil rectè facere, nihil consideratè posset, sed ad omnia præcepis ferretur, cum eo vi- tio laboraret: at vitium istud, Cicerone teste, in hac privata vita levius, atque infirmi esse animi videtur. Cyrilli verba sunt: [Inquit autem Aristoxenus hæc de illo (Socrate) sic enarrans. Erat autem unus ex his, qui aderant, quum hoc ille diceret, quod ipse non cum multis fuerit, qui efficacius persuaderent. Talis erat, & voce, & ore, & gestibus, & ad omnia dicta alpe&etus proprietate se accommodans, faciebat autem hoc quando non irasciebatur, &c. quando autem ab alia affectione succensebatur, tantæ eum fuisse dicit impudentiæ, ut ab ullo neque nomine, neque re abstineret. Jam quid turpius ira? an non pessimus animæ morbus est ira im-

Ambrosii Catharini judicium.

Non standum est Tostati decretis.

Socratis iracundia.

Ad Quintum fratrem.
Cyrill. Alex. lib. 6. adversus Jul.

po-

potens, & affectio implacabilis, & amaritudo vehemens?] Turpe quidem vitium istud; at turpius Socratis libidinis, & impudicitiae crimen fuit, cui ita serviebat, ut praeter duas uxores communia etiam scorta adire, nullumque exsaturandæ libidinis modum invenire posset. Huic autem turpissimo morbo obnoxium Socratem ex Porphyrio fidem facit idem Cyrillus ad hunc modum scribens: [Itaque laboravit quidem Socrates ira furore, invenimus autem eum, & aliarum virtutum expertem, unde gravissimis vitiis est obnoxius. Ita enim mulieres deperiit, tamque vehementi illarum amore correptus fuit, ut nihil ea re melius existimarit] scripsit autem iterum de illo Porphyrius sic: [In aliis sanè vitæ rebus frigerat, nec multo apparatu indigebat, ut in diem viveret. In venereorum autem usu vehementior quidem, injustitiam tamen non admittebat. Vel enim uxoribus, vel solis communibus utebatur,] & pluribus interpositis rem hanc claudens Cyrillus subdit: [Deprehenditur autem re ipsa, quod valde mollis fuerit, & intemperatus, satietatemque nullam in obscenissimis volupratibus sciens.] Ejusdem est opinionis B. Joannes Chrysostomus, cuius infra testimoniū recensebo. Et licet hanc sanctorum Cyrilli, & Chrysostomi opinionem aversentur alii ferme omnes scriptores, quotquot antea retulimus, dum tradunt, Socratem domitas habuisse libidines, nobis tamen maximi est ponderis tantorum Patrum auctoritas, quibus negare fidem nullo modo possumus, quamvis Marsilius Ficinus fortasse actus nimia Socratis benevolentia hoc sibi persuadere nequeat, absurdumque prorsus arbitretur, hæc Socrati impingere, cuius vita, & vivendi, vestiendi, incedendique mores rem omnino oppositam attestantur. Hinc lectori Socraticæ temperantiae fidem exhibitus, ob oculos contemplandum Socratem, qualem eum fuisse ex Platonis operibus q̄idicerat, proponit, certò sperans fore neminem, qui talia sibi de eo persuadeat: [Socratis personam ante oculos ponite. Macilentum, aridum, squalidumque videbitis, hominem videlicet natura melancholicum, ut fertur, atque hirsutum, extenuatum inedia, incuria sordidum. Nudum praeterea, idest, simplici, & veteri opertum pallio. Sine calceis incedentem. Ita semper solitum incedere Socratem apud Platonem Phædus ostendit,] & post: [Humi temper Socratis defixus erat aspectus, ut ait Phædo. Adeo praeterea mitis, ut multis lacescitius-injuriis, sèpè etiam pulsatus ne commotus quidem omnino fuisse tradatur. Sine domicilio &c.] Quasi verò Ficinus vir aliqui acutus non viderit, sub sordido palliolo ut virtutem, sic gravissima scelera latere potuisse. Immò si ex corporis aspectu, habituque membrorum, ut Ficinus contendit, res ista dissecanda foret, solius Socratis judicio, de cuius natura, & probitate agitur, id totum permetterem, certò sciens, eum Ficini sententiæ haud esse suffragaturum; quippe solita animi constantia eos dictis castigasse dicitur, qui amentein, & stolidum appellabant quandam, qui ex aspectu Socratem libidini maximè deditum esse referebat. Dicens ne jurgiis hospitem hunc amici

Socratis luxuria, & libido ex Porph. & Cyrrill.

Chrysost. Hom. 7. in ep. ad Cor. 1. cap. 2.

Ficinus in Convivium Platon. orat. 7. cap. 2.

Socratis natura qualis.

Socratis de se ipso judicium.

amici excipite, cum re ipsa non parvo naturæ impetu ad carnis raperer voluptates, ni continua virtutum exercitatione voluptatum illecebras coërcerem.] In hoc etiam sensu illud Socratis dictum intelligo, quo se amoris servum palam jactabat, velut graves viri tradunt.

Si Melitum, & Anytum audiamus, non modò scèdis his Objecta olim
ce voluptatibus, sed nefandissimis etiam, turpioribusque vitiis, Socrati cri-
quæ olim coelesti igne Deus abolevit, inquinatus erat Socrates, mina.
quippe qui velut juventutis corruptor communī Atheniensium suf-
fragio morti addictus est. At quia inimicorum criminationibus nul-
la fides habenda est, aīs, adversatorum querelis occludendas esse
aures: non repugno, maximè cum Beatus Augustinus eum ab hac Augst. lib. 8.
nota vindicare videatur, dum calumniosa criminatione damnatum de Civit. Dei
Socratem scribit; si enim calumnia, non veritas fuit, quod ei A- cap. 3
nytus, & Melitus objecerant, pro quo injusta morte multatus est,
jam aperte convincitur, Socratem juventutis haud fuisse corrupto-
rem. Verū non solius, vel Anyti, vel Meliti, sed & D. Cyrilli Cyril. Alex.
hæc videtur fuisse opinatio. [Didici autem, inquit, & aliquando citato loco.
ex Platonis scriptis ad illum dixisse familiarem quendam. Unde o
Socrates. Numquid à venatione Alcibiadis formæ veniat?] Specio-
fissimum autem hunc adolescentem in deliciis semper à Socrate
habitum passim auctores testantur: Immo non solum Cyrus, sed Greg. Naz.
illō vetustior Gregorius Nazianzenus pessimi hujus criminis Socrati Orat. 3. ad-
notam inurit, quamvis monstruosam rei turpitudinem meritò exhor-
rens, paucis, suboscürisque verbis id tradat. [Et Socratico pul-
chri amore; vereor enim puerorum amorem dicere, etiamsi hone-
stiore vocabulo callidè obtegatur.] Præterea in jambicis carmini-
bus de virtute agens idem Nazianzenus, Socraticum illud vitium
haud dissimulare potuit, quare commendata prius Socratis parsimo-
nia, protinus multis eam infectam, & maculatam vitiis fuisse
tradit.

Et iñops Socratis

Vita. Indecora cætera, ut quam sint vide
Et Charmides, & pallii velum exteri.
Sub quo docebat puberum pulchrum gregem
Divina. Soli pulchri ingenio valent.

Billius hosce Nazianzeni versiculos illustrans ait: [Socratem ad for- Billius.
mosorum adolescentum aspectum præpostere quodammodo affici
solitum fuisse, colligit Nazianzenus ex eo Platonis dialogo, qui
Charmides inscribitur, ubi certè nonnulla sunt, quæ hoc non ob-
scure prodant;] moxque illud: & pallii velum exteri, explicans.
[Sensus autem est, ait, Socratem sub philosophici pallii obtenu-
amorem, quo erga formosos adolescentes afficiebatur, callidè ce-
lare studuisse] & rursus super illis verbis: Soli pulchri. [Salsè hoc
loco Socratem perstringit, ut qui ea de causa cum præstanti forma
ado-

Lucianus in
Dialog. cui
titulus est :
Amores.

adolescentibus consuetudinem haberet, quod scilicet ii soli mentis acumine, atque intelligendi facultate pollerent.] Lucianus de more Socratem ceu teterimo hoc flagitio pollutum malignis verbis aperiè carpens: [Optarim, inquit, si quo pacto fieri posset, & Platanum illam, quæ Socraticos olim sermones auscultavit, arborem Academia, & Lycæo feliciorem prope alicubi nobis astare, eo loco tamen natam, ubi Phædri accubitus fuit, quemadmodum sacer ille vir dixit, gratia præditus plurima, fortassis illa quoque, ut fagus illa Dodonæa ex ramis sacram erumpens vocem puerorum amores prædicasset, memor adhuc famosi illius Phædri.] In idem etiam lusit in dialogo mortuorum, cum fingens Socratem in Elysiis campus beatè degentem, una cum Charmide, Phædro, & Clinæ filio; Menippique personam sustinens [Euge Socrates, ait, quoniam & hīc artem tuam exerces, nec formosos istos negligis.] Cui Socrates respondens subdit: [Quid enim aliud quod quidem suavius sit, agerem?] Sed aincipiti, & ironico sermone infectari Socratem patrum Luciano fuit. Verùm ejus famam apertissimis vocib⁹ laceras, dum in dialogo Amores, nullo affectus pudore, ait: [Amori enim deditus fuit, ut quisquam alius Socrates, & sub uno eodem cum ipso pallio accumbens Alcibiades haudquaque intactus inde surrexit.] Elias Cret.

Nonnus.
Greg. Naz.

litteris consignavit. [At verò Socrates impudicitæ, ac turpitudinis nomine malè audiebat, tametsi aliqui ejus opinionem per speciosa, & honesta consilia à se vitari existimaret. Nam cum philosophus esset, forum peragrabat, atque ad philosophiæ studium adolescentes hortabatur, ac præsertim pulcherrimos quoque ac formosissimos. Pulchros enim (ex aspectu de hominum natura indicans) præclaræ indolis esse dicebat, atque ad philosophiam probè comparatos. Hinc igitur philosophus iste, ut fœdissimo amore laborans cavillis incessebatur, ac neque per eam scientiam, qua ex aspectu de natura, & moribus judicabat, nec item per id, quod honestiori, & speciosiori astu formosos adolescentes ad philosophiam idoneos esse dictitabat, sinistram hanc opinionem propulsare potuit.] Sic Cretensis, à quo patent initia, ex quibus Socratis accusatores, nomen ejus ad judices deferendi, ansam attripuere. Consensit Nonnus in quartam D. Gregorii Nazianzeni orationem adversus Julianum cum Cretensi, suspectum videlicet fuisse Atheniensibus Socratem, & obscenæ libidinis amantem olim ab illis habitum ob delectum formosæ juventutis, quam maximè ad philosophica studia censebat accommodatam, probatque negari non posse, quin juvenum venustate mirum in modum caperetur Socrates, quamvis à cæteris discrepet in eo, quod nolit, amorem istum pulchritudinis, quo tenebatur, ex inhonestis cupiditatibus illecebris manasse, cum non corporis, sed animi pulchritudinem esse magnificiendam Socratem intellexisse arbitretur. [Socrates philosophus, ait, forum circuibat, juvenesque ad philosophiæ studium hortabatur, ac præsertim

serit elegantia forma præditos, quos ad philosophiam aptos iudicabat. Nam qui liberali forma sunt, eos quoque egregia animi indole esse ferunt. In hanc ergo opinionem adducti sunt Athenienses, ut Socratem puerorum amore corruptum esse putarent, quod pulcherrimos quoque diligeret. Quin ipse quoque Plato passim in suis scriptis ita Socratem loquentem inducit. Pulcher est Thætetus. Pulcher Charmides. Ac planè in dialogis suis ostendit, Socratem hujusmodi suspicione laborasse propter tales, ut verisimile est, adversarias percunctiones. At vero ille animi non corporis pulchritudinem intelligebat. Quamquam Atheniensibus in hanc suspicionem venit, ut cum obscenæ libidinis cum Alcibiae consuetudinem habere existinarent.] Sed nullus scriptorum Socratis dedecora enucleatius recentuit, quam B. Theodoretus de virtute activa lib. 12. ubi Socratem nudo verborum cortice virtutis, re autem, & operibus vitiorum duntaxat magistrum, & dum suisce disputat, cujus disputationis seriem, quæ est instar summae vitiorum, quæ objicere Socrati olim quilibet potuit, legendam, lectorique dijudicandam apud eundem relinquo.

Ego Nonni sententiam quantum ad utramque ejus partem licet non improbem, attamen cum neque semper, neque ut plurimum sibi invicem annexa sint egregia corporis forma, & animi præclara indoles, cum quotidianis constet experimentis, ineleganti forma juvenes exquisita animi indole præditos inveniri, & vice versa; cumque insuper exploratum, certumque sit, Socratem pulcherrimos adolescentes unice dilexisse; ultrò concederem, non animi solùm, sed & corporis venustatem arrississe Socrati; at cum naturæ impulsu pulchritudinis amore affiantur homines; scitum enim est illud, potiorem esse omni epistola in commendando venustatem; cumque gratior sit pulchro vieniens in corpore virtus, quis nefandæ turpitudinis crimine condemnare Socratem audeat? qui cicutæ poculum dextera detinens etiam pulchro Critiæ cum capituli odio insectanti propinasse dicitur. [Socrates, ait Cicero, cum conjectus in carcerem triginta jussu tyrannorum, venenum ut sibi ebibisset, reliquum sic è poculo ejecit, ut id resonaret, quo sonitu auditio, ridens, propino, inquit, hoc pulchro Critiæ, qui in eum fuerat teterimus.] At nunquid propinans Socrates cicutam pulchro Critiæ ad fædas eum voluptates allicere arbitrabatur? absit. Ducor maximè in istam opinionem certa hujusmodi conjectura, quod Athenienses è criminibus Socratis alterum subito interitu, alterum, quem interficere non poterant, fugientem perpetuo exilio puniverunt, immò Socratis mortem prosecuti sunt publico luctu, palestræ, gymnasia, academiasque veluti suo præceptore, & magistro orbatas claudentes, eumque aurea statua cohonestantes: hæc autem, meo judicio, quid aliud fuere, quam Socratis innocentia ab iis criminibus, quæ ei apud Athenienses Anytus, & Melitus Socratis impegerant, certissima testimonia? Quod si hæc, ad astruendam Socratis à pessimo illo crimine innocentiam, alicui non sufficiunt,

B. Theodor:
multa, & gra-
via criminis
Socratis ape-
rit.

Auctoris ju-
dicium, &
sententia de
moribus So-
cratis.

Cicero Tu-
scul.

adeat quæso Phædrum Platonis , & æqua lance ponderet eā , quæ Socrates Lysiam oratorem severissimis dictis castigans , in sceleratum , ac nefandum illud libidinis opus invehitur , & velit , nolit , concedat necesse est , ejusmodi criminis culpa omnino vacasle So-

Bessar. Card. cratem , ut scitè annotavit Bessarion Cardinalis in Calumniatorem lib. 4. cap. 2. Platonis , cujus verba haud lectori injucunda hîc adscribam . [In-

Phædro igitur sive Plato , sive Socrates apud Platonem loquens , orationem , quam Lysias orator de amore tutpi ediderat (in qua suadere videbatur , ut pueri quinam eorum amore caperentur , minimè adverterent , sed quoties cum commodo eorum fieret , libidini obsequerentur etiam eorum , qui non amore capti eos adirent) non modò non probat , sed in eam acerrimè invehitur , hujusmodi amorem insectatur , arguit , detestatur . O bone Jesu , qua animi integritate , qua vi verborum , qua copia dicendi perversum illum , sceleratum , & nefandum actum dimittat , quam turpem , fædum , perniciosum tam amanti , quam amato esse ostendit ?] Quare li-

Sanctis Patri- bus aliquan- do non adhæ- rere , cur li- ceat . cœt Nizianzeni , Cyrilli , & Thedoreti sententias , quæ ad Ecclesiæ dogmata , & ad mores conformandos spectant , amplectat , exoscular , magnisque etiam habeant apud me ponitus eorum cætera : non tamen in ea sum opinione , ut ab illis recedere aliquando tu-

tum non putem in iis præcipue rebus , quas ipsi ab aliis acceptas evulgavere ; quale istud est , quod Socrati objiciunt . Nam cum nullus magni nominis auctor reperiatur , qui Socratem infami illo libidinis vitio condemnet , neque ipsi Sancti Patres aliquem in testimonium adducant , non possum eorum sententiis assentiri , quæ locupletissimos testes adversarios habent , Platonem loquor , Xenophontem , Diogenem Laërtium , Plutarchum , Tyrium Maximum , Dionem Chrysostomum , Appulejum , Suidam , Lictantium , Augustinum & alios plures , qui uno ore , unanimi assensu , obfir-

Pugnantes pro Socratis innocentia auctores . mataque sententia negant , huic teterrimo crimini obnoxiam fuisse vitam Socratis , quem non pauci virtutis , & probitatis præceptorem , & magistrum dixeré . At fortassis hi Patres ex Luciani fontibus , quæ prodidere , hauserunt ; sit , ut lubet , quamvis non ita facile hoc in animum meum inducam . Num idèò veri , firmique aliquid haberi potest ex Luciano , qui ubique fabulatur , qui que Socratem culpando causam suam agebat , cui enim ignota est Luciani turpitudo ? At venereis voluptatibus addictum Socratem , ab eo duplex simul cum civi , & meretricula celebratum conjugium declarat . Atqui longè aliud est rem uxoriā , aliud nefandum illud vitium adamasse Socratem . Præterea non idèò duas uxores du-

xit Socrates quo liberius , & frequentius in illis libidinarietur , sed quô patrias leges servaret , Suidæ testimonio , qui in sua historia hæc ad rem habet . [Cum Athenienses ob civium paucitatem urbem augere vellent , decreverunt , ut unam civem ducerent , atque etiam ex meretricula fusciperent liberos , qua de causa idem Socratem quoque fecisse tradunt . Quid si Aristoxeno , & Porphyrio velint me fidem præstare , non renuo , fateorque Socratem ad publi-

Ex Suida : ca
Cur duas u- xores Socra- tes duxerit .

ea scorta divertisse : ira sèpè accensum , bibacemque fuisse , quod Socratis in-
& illi meminere , & non tacuit Plato , dum sic loquentem in continentia
vivio Alcibiadē inducit . [Immò feras huc , puer , Psȳsterem il- qualis.
lum , qui plures , quam octo cotylas capit : cum vas illud imple- In Convivio
visset , prior ipse babit , deinde Socrati infundi jussit , & simul ait . 3. pag. 213.
Adversus Socratem , convive , doli nihil prosunt : quantuncumque
enim quis jusserit , tantum ebibet , neque ebrium illum tamen ,
idcirco videbitis . Socrates igitur cum puer infudisset babit .] Ve-
rū quo auctore pessimi criminis reūm Socratem faciunt , quem
etiam Porphyrius , & Aristox. observatores viciōrum illius diligen-
tissimi eo crimine absolvunt ? Si contendas sceleris suspicione non
caruisse Socratem ; quem tertio quoque verbo in suis dialogis con-
suetudine puerorum , & amore captum memorat Plato . Fateor
hæc in Platonis operibus consignata passim reperiri . Sed qua men-
te , ac qua animi , & corporis integritate Socrates puerili venusta-
te oblectaretur : ore Platonis ; sive Alcibiadis apud Platonem au- In Convivio
diat , ac meditetur quælo lector . [Videlis quām impotenti amo. Platonis pag.
re erga pulchros afficiatur , ut semper cum illis versetur , & illo-
rum præsentia percellatur . Certè & cœnia ignorat , & nihil no-
vit , ut totus quidem illius habitus mirum in modum sit silenicus ,
hac verò forma ille exterius circundatus est , sicuti insculpti illius
sileni imago . Quodd si intus aperiatur , quanta illum temperantia ,
atque modestia , convive , resertum illum arbitramini ? Neque enim
profecto corporis pulchritudinem in quoquam , quicquam ducit ,
sed magis etiam contemnit , quam quisquam arbitrari posset .] Hu-
jus autem Socraticæ temperantiae illustre subdit exemplum , quo re
ipsa continentia , & innocentia illius periculum fecit Alcibiades
apud Platonis convivium . Liceat igitur mihi ad claudendam de-
Socratis innocentia quæstionem , quod olim in calumniatores So-
cratis protulit Xenophon , usurpare . [Quin semper aliquid hone- Xenophon
stum dicere pergebat , & quid fortitudo esset , quid justitia , aliæ- epist. ad Ael.
que virtutes , explicare ; vocabat autem hæc bona humana : cæte- chium .

*Socrati ab infantia tributum Curatorem. Hunc
ab aliquibus Dæmonium, Genium ab aliis,
ab aliisque Deum appellari.*

C A P. XIII.

*De Socratis
Dæmonio.*

Intra cætera , quæ lectori Socratis vitam meditanti miranda accidunt , illud sanè præcipuum est , quod à pluribus , iisdemque gravissimis scriptoribus unanimi assensu de præside , ac custode ei vitam ingredienti sive divinitus , sive quapiam alia ratione assignato traditur , qui à nullo mortalium agnitus Socratis vitam , actiones , & opera sic planè moderabatur , ut ei soli , cum opus esset , præsentiam suam ostenderet . Pro Socratis custode pugnant *Auctores* , qui de eo aliquid prodiderunt . Plato , Xenophon , Diogenes Laërtius , Pultarchus , Maximus Tyrius , Dion Chrysostomus , Appulejus , Marsil . Ficinus , &c cum iisdem recentiores passim , qui aliquid de hoc philosopho tractaverent , scriptores : quibus adsunt præterea Tertullianus , Origenes , Clemens Alexandrinus , Augustinus , & alii . Quod autem instituto capitilis hujus ordini nostra respondeat oratio , ex Platone , sive ex Socrate ipso apud Platonis Theagem constat , toto vita curriculo usum esse moderatore Socratem . [Adebat mihi , inquit ille , divina quadam sorte Dæmonium quoddam à prima pueritia me secutum .] Plutarchus idem pertractans argumentum scribit , orto vix Socrate admonitum fuisset patrem illius , ne filium ad agendum provocaret , neve removeret ab eo , quod animo destinasset , cum excellentiori omni humano ingenio præsidi , qui eum in omnibus

De Genio So-
cratis Plutar-
chus.

regeret , jam tum cura illius esset demandata . Plutarchi verba sunt . [Quod patri de puer eo etiamnum datum oraculum prædixit . Mandabat enim Patri , ut sineret eum agere , quidquid intentem venisset , & neque vim faceret , neque aliò abduceret , sed liberam pueri appetitionem fieri pateretur , ac pro eo vota faceret Jovi Forensi , & Masis ; de cætero in Socratem nihil curiose inquireret , nimirum qui in se ducem vita haberet sexcentis magistris , & pædagogis præstantem .] Sed & Tyrius Maximus ,

Sermon. 26.

[miraris , ait , Socratem in consuetudinem Dæmonis venisse amici vatis eidem usque adeò semper assidentis , ut quasi cum ipsius mente quasi implicitus videretur .] Postremò , ut cæterorum omittamus testimonia , in idem consensit Laetantius Firmianus de origine erroris lib. 2. cap. 15. ubi probans Deum misisse Angelos ad tutelam humani generis : [Et Socrates , ait , esse circa se assiduum Dæmona loquebatur , qui pueri sibi adhæsisset , cuius nutu , & arbitrio sua vita regeretur .] Ex his liquet quām manifestè hallucinentur ii , qui cum hujus Socratici genii naturam capere non possent , fabulam , & cantilenam , quod de illo tradebatur , esse arbitrati sunt ,

Laetantius.

L. 6. con-
tra Celsum.

qui quorū opinionem perstringens Origenes . [Nec deerit , ait , unquam

quam parum candidis de præstantissimo quoque malignè sentientibus calumnia , quandoquidem ludunt & in Socratis genium tamquam rem fictam .]

Quod si roges , quænam propria esset præsidis istius appellatio , respondet Plato , seu apud Platonem Socrates , ei Dæmonis nomen inditum ; id clarum est ex dialogo antea adducto . [Ubi adest mihi , inquit Socrates , divina sorte Dæmonium quoddam] & cum tertio quoque verbo eodem nomine id appellaret , mox prope dialogi finem Theages ait , [mihi quidem sic faciendum Socrates videtur , ut consuetudine nostra Dæmonium id tentemus .] Nonnumquam etiam à Platone dictum reperies Curatorem . Sic Alcibiadē Socrates alloquens . [Curator meus , ait , melior est , & sapientior , quam tu .] Communius tamen vocabulum Dæmonis erat , quo utuntur Xenophon in apologia . [^{Xenophon.} Enimverò bis defensionem meditanti mihi Dæmonium adversatur ,] & quotquot ante retulimus , si Plutarchum , & Appulejum excipias : ille enim non Dæmonium , sed Genium esse autumat , de quo integrum librum edidit , quem de Genio Socratis prænotavit . [Genius autem , si Censorino adhibenda fides , Deus erat , cuius in tutela , ut quisque ^{Censorinus.} natus est , vivit . Sive quod ut generemur , juvat , sive quod una Opuscul. c. 2. dignatur nobiscum : sive etiam quod nos genitos suscipiat , ac tueatur .] Hic verò non Dæmona , non Genium , sed Deum nominat , ac de Deo Socratis libro titulum esse voluit , callidè profecto , & astutè , nam cum omnibus fermè invisum esse Dæmonis nomen sciret Appulejus , offensionem eam , quam nomen illud secum trahit , declinans , Socratis Deum , quam Dæmonium maluit appellare , ut subtiliter , & disertè meminit B. Augustinus , qui Dæmonum damnandas , & execrandas familiaritates fusius probans , prius hanc Appuleji detegit calliditatem . [Aut non est Socrati amicitia Dæmonis gratulanda , de qua usque adeò & ipse Appulejus erubuit , ut de Deo Socratis prænotaret librum , quem secundum suam disputationem , qua Deos à Dæmonibus tam diligenter , copioseque discernit , non appellate de Deo ; sed de Dæmonio Socratis debuit . Maluit autem hoc in ipsa disputatione , quam in titulo libri ponere . Ita enim per sanam doctrinam , quæ humanis rebus illuxit , omnes , vel pñè omnes Dæmonum nomen exhorrent , ut quisquis ante disputationem Appuleji , qua Dæmonum dignitas commendatur , titulum libri de Dæmone Socratis legeret , nequam illum hominem sanum fuisse sentiret .] Sæpè etiam Plato id , quod Dæmonium multoties appellaverat , Socratis esse Deum postea scripsit . Etenim enarrans in Theage Socrates quanta vis esset sui Dæmonis etiam in eos , qui familiaritate , & consuetudine sua utebentur . [Si enim gratum est Deo , inquit , permultum quidem , & brevi proficies ; sin contra minimè ,] & in Apologia rursus . [Sed mihi neque domo exeundi manè Dei signum adversatum est &c.] quod alibi etiam non semel dixerat.

August. 8. de
Civit. Dei
cap. 14.

*De Socrati Dæmonis natura variae scriptorum
opiniones.*

C A P. XIV.

Nunc ad inquirendam Socratis domestici speculatoris natu-
ram venio. Nam sicuti in appellatione non omnes conve-
niunt, ita in assignanda ejusdem natura diversi abeunt scri-
Apud Plutar- ptores. Terpho Meganicus singularem hunc Socratis custodem nil
chum. Genium So- aliud fuisse autumat, quam sternutationem ejusdem Socratis, aut
cratis fuisse certe aliorum non procul à Socrate astantium, cuius sternutationis
sternutatio- vim, & rationem hunc in modum ediditerit. Si sternutatio ab aliis
neim nonnulla à dextra Socratis existentibus, sive ante, sive post illum fieret, So-
li voluerunt. crati, ut se se ad operandum accommodaret, præsagium erat;
quod si à sinistris contingeret sternutatio, vacandum esse ab operi-
bus eidem indicabat; sternutante autem Socrate, dum aliquid mo-
liri vellet, sternutationem perficiendi operis fuisse confirmationem
ajebat. Secus opinandum, si cœpto jam opere orta esset sternuta-
tio. Verum quô lectori etiam curioso satisfaciām, qui ad miran-
das auctorum sententias propriis eorum verbis expressas legere
Plutarch. de avert. quid de Genio Socratis Plutarchus hac de re tradiderit, hîc
Genio Socr. adscribam. [Enim vero Galand. ipse Terphoneum audivi Megani-
cum dicentem, Genium Socratis fuisse sternutationem cum ipsius,
tum aliorum, alio quidem sternutante à dextra sive ante, sive post
ipsum solitum se fuisse ad agendum conferre, sin à sinistra fieret,
cessasse: de ipsius sternutationibus, quæ fierent acturo eo aliquid
confirmasse ejus propositum, quæ inter agendum, inhibuisse.] At ridicula est ista opinio, quam falsitatis labe aspersam esse is
agnoscet, qui Socratis Genium malorum operum improbatorem,
probatoremque bonorum, voce, aut signis Socrati aliquid attentan-
ti exhibitis fuisse ex Platone, cæterisque auctoribus animadvertiset:
Genium So- quis autem opinabitur Socratem continuis pulsatum sternutationi-
critis non- bus, dum ea, quæ infelicem exitum erant habitura, adoriretur?
fuisse sternu- Præterea vel sternutatio casu, & fortuito; vel à Socratis natura;
tationem. vel ab alio præstantiori agente excitabatur; at qui primum illud as-
serit, quid aliud opinatur, nisi, ut Socratem casus, & fortunæ
servum ostendat? quem tamen ipso rerum eventu prudentissimum,
magnique judicii virum fuisse omnes norunt. Quod si effectricem
sternutationis causam naturam Socratis velit, utique non modò cum
adversa, sed etiam cum & prospera aggredieretur, adesse, vel ab-
esse potuissent sternutationes, quippe quæ ab ea causa proficisce-
bantur, quæ cum ex se, (phisiè, ut loquuntur, considerata) na-
turali non libero modo ageret, nullo discrimine adversis, & se-
cundis pariter eventibus, eas edere poterat, quod secus fuisse pla-
num est. Si ad extremum illud recurrit, is jam non animadver-
tit,

tit, præstanti illi principio, non autem sternutationibus tribuendam esse Genii Socratis naturam.

Plutarchus cum narratæ opinionis haud esset comprobator, eam sic rejicit: [Sed hoc mihi mirum videtur, si sternutatione utens, non ab hac, sed à Genio se juberi, aut prohiberi sociis dixit. Faustus enim, amice, inanis, sive & arrogantiæ fuit, non veritatis, & simplicitatis: quibus verè magnum hunc virum, & multis præstantiorem fuisse arbitramur à voce externa, aut sternutatione fortuita turbatum, actiones deserere, & institutum omittere] & mox non nullis interjectionis: [Deinde, ait, à philosophando non desistere, tot objectis impedimentis: denique salute ipsi, & fuga opera amicorum cominodè parra nullis precibus flecti, nec morti concedere, sed ad eam obeundam hilari, constantique ratione peragere. Hæc non sunt honiinis, qui omnibus, aut sternutationibus de sententia sua dimovereretur, sed qui à majore quodam præsidio, & principio ad virtutem duceretur.]

At numquid Socraticum numen humanus ejusdem animus fuit? An Genius fortasse enim istud sibi persuadere quispiam posset, cum Socratis Socratis il- mens justa, pura, & perturbationum vacua esset, paululumque ha- lius animus beret cum corpore commercii, necessitatis gratia, ut ait Plutar- fuerit. chus. Hinc Socratis animus ventura prætagiens, facile quid com- modum, quidve foret incommodum, sic certò divinabat, ut res, quas infelices præconcipieret, planè aversaretur, ex quo factum est, ut à Genio se admoneri, dicere amicis suis solerer. Hujus opinionis trahi potest fundamentum ex Appulejo, qui humanum animum adhuc corporeis membris illigatum, aliquando Dæmonem nuncupari docet, juxta illud nostri Maronis:

Maro Æned.
lib. 9.

*Dii ne hunc ardorem mentibus addunt.
Euryale: an sua cuique Deus sit dira cupido?*

At sicuti tristis animi præfagentis cupidus malus Deus, sic læta bonus, seu hominis genius appellari posset. Etsi non negem quandoque hominis præfagentem animum Dæmonem ab aliquibus potuisse appellari, nullo tamen modo assentior idem de custode Socratis afferendum, quem ab illo substantia, opere, signisque discretum fuisse cum omnes alii, tum Socrates ipse declaravit, dum in Thea-

Non fuit ani-
genus Socratis.

que rem, si proprie accipiatur, omnino ab eo distinctam expri- munt. Præterea humanas Socratis naturæ vires haud dubie ante- vertebat continua futurorum eventuum, qui infelices casus vide- bantur, præcognitio, nulli unquam concessa mortalium; at hujus participem fuisse Socratem sui Genii ope scimus.

Plutarchus ipse explosa Terphonis opinione, cum planè certi nihil in hujus rei explicationem sibi obviā dari cognosceret, vel-

Genius So-
cratis ex Plu-
tarchi opin-
fuit visum
quoddam.

men-

letque propositam quæstionem expedire, arbitratus est, vitum quodam fuisse Genium Socratis, quod rebus obscuris lumen addens,

mentis illius cogitationes, propositaque moderaretur, sic enim in libro, quem de Socratis genio scripsit, loquitur: [Genium verò Socratis, mi homo, an pro fabula habebimus? Mihi quidem sic ut Homerus Ulyssi Minervam in omnibus ærumnis facit præsentem auxilio esse: ita videtur Genius Socratis visum quoddam vitæ, quod ante iret ab initio, statim adjunxisse: quod visum præcedens Socratem lumen rebus obscuris inferret, & humana ratione non penetrabilibus: sicut & sæpè Genius ipsum allocutus est, divino quodam instinctu proposita animi ejus dirigens.] Sed non hæc illius constans fuit opinio, hac fortassis cogitatione motus, quod uti captu difficile erat, quid esset visum istud vitæ Socratis prævium, cuius naturæ, & virtutis, ita sibi futurum difficile explicatu noverat. Hinc repudiata illa opinione suspicari se ait, Genium Socratis fuisse observationem vocis cuiusdam brutæ, non consueto, sed miro quodam artificio sic ad aures ejus delatæ, ut vocem futuros rerum casus indicantem percipere videretur, quamvis hoc vocis efficaciter interventu, quemadmodum somniabitibus accidere solet, qui ea, in quibus vis imaginatrix detinetur, simulachrorum ope veluti præsentia intuentes, publicè nonnumquam, privatim sæpissimè loquentes audire se arbitrantur, cum tamen omnia sileant: [Itaque nobis, ait ille, cum seorsim inter nos ista consideraremus, subiit suspicari, Socratis Genium non visum aliquod, sed vocis cuiusdam brutæ observationem esse ad ipsum mira quadam ratione delatæ: sicut in somnis vox non est, sed orationum quarundam opiniones concipientes putant se loquentes audire.] Si istud Plutarchi inventum ita accipiatur, ut observatio vocis brutæ, ea ipsa sit ratio, qua admoneri consueverat Socrates, ne, quod perniciosum erat futurum, aggrederetur, veluti innuit illis verbis: [Quod autem accidit, id non sonum, sed vocem Genii sine sono fuisse, probabile est] fortassis non repudianda videretur opinio: hæc enim perfacilis, rectaque via est, qua modus possit explicari, quo in futuris eventibus præsignandis Socratem monitum vellet fidelis ille custos, ut mox latius declarabo.

At, ne quid diffitear, hoc est propositæ quæstionis transfilire lineas, non enim Genii Socratis admonendi rationem hic quærimus, sed quid Genius ipse sit, investigamus. Cæterum mihi non placet, vocis cuiusdam brutæ observationem Genium appellare; vel enim nullo prorsus, vel certe eum excitante aliquo hanc vocis similitudinem observabat Socrates: si primum concedatur, in eam ipsam, quam modò rejecimus opinionem, impingit præsens sententia, cum idem, & æquale sit, Socratis animum virtute propria futuros prospexit eventus, & Socratem nullo adjutore, vocis similitudinem, ex qua infelices rerum eventus præcaveret, sibi pro libitu efformasse, quod ridiculum, & inane nemo non dixerit: si secundum asserat Plutarchus, jam fateri tenetur, observationem vocis illius, non Genium, sed Genii fuisse instrumentum, quo ad excitandum Socratem Genius ipse utebatur.

Potior Plu-
tarach. opin.

Sententias
explanatio.

Opinio Plu-
tarchi confu-
tata.

Quarta igitur se de hi constituendi sunt scriptores, qui individi- Dæmonium
duum Socratis arbitrum Dæmonum esse putarunt, quorum certior, fuit Socratis
& tutior videtur esse opinio. Verum quia hi sunt in magna dissen- genius.
sione constituti, quid hic nomine Dæmonis intelligi debeat (qui-
dam enim felicem, & beatum, alii non hunc, sed in Deum conju-
macem, & superbum spiritum esse Socratis Dæmona voluere) ideo
nos seorsim utramque sententiam examinare opus duximus.

Madaurensis Appulejus Platonico lacte nutritus eis Socratis Dæ- Ex Appulejo
monem bonum Angelum non appellebat, tradit tamen illum fuisse ex fuit Dæmon
iis Dæmonibus unum, qui aëreas plagas incolunt, & eadem, quæ
nos bonis Angelis hominum custodibus convenire pro certo arbit- reus.
ratamur, hujus Dæmonii Socratis partes sic fuisse memorat, ut ni-
hil aliud, quam boni, beatique Angeli nomen in eo desiderare
possimus, quod ut certius, clariusque fiat, integrum Appulei sen-
tentiam audiat lector, & re ipsa bonum Socratis Angelum ab illo
ob nostros oculos positum fuisse comperiet: [Ita animos vestros ad Lib. de Deo
quæcunque vel agenda, vel meditanda formate, ut sciatis nihil om- Socratis,
nino præ istis custodibus, nec intra animum, nec foris esse secreti,
quod omnia curiosè ille participet, omnia visat, omnia intelligat,
& in illis penitissimis mentibus vice conscientiæ diversetur. Hic,
quem dico, prorsus custos, singularis præfectus, domesticus specu-
lator, individuus arbiter, inseparabilis testis, malorum improbator,
bonorum probator, si ritè animadvertisatur, sedulò cognoscatur, re-
ligiosè colatur, ita ut à Socrate justitia, & innocentia cultus est,
in rebus incertis prospectator, dubiis præmonitor, periculis adjuu-
tor, egenis opitulator, qui tibi queat tum somniis, tum signis,
tum etiam fortasse coram, cum usus postulat, mala avertere, bona
prospicere, humilia sublimare, nutantia fulcire, obscura clarare,
sydera adversa corriger. Igitur nil mirum, si Socrates vir apprimè
perfectus, & Apollinis quoque testimonio sapiens hunc suum Deum
cognovit, & coluit, ac propterea ejus custos, prope dicam, par
contubernio, & præmonenda præmovit, sicuti tamen imperfectis sa-
pientiæ officiis non consilio, sed præfigio indigebat, ut ubi dubita-
tione claudicaret, ibi divinatione confisteret.] Quis autem nesciat
hæc, quæ tam exquisitè de Socratis Dæmonio prosequitur Apule-
jus, Angeli tntelaris, & boni, non dæmonis peculiaria esse? quam-
vis nec ille quidem cordis arcana, quæ nullis exterioribus signis
panduntur, attingat, ut contrarium docens manifestè hallucinatus
Apulejus.

Eusebius Cæsariensis Socraticum custodem fuisse bonum Ange- Bonum An-
lum, ei divina miseratione, & providentia, ut cæteris aliis etiam gelum fuisse
hominibus tributum innuere mihi videtur, cum Psalmographi nixus putat Euseb.
sententiæ (quia Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in Cæf de Præp.
omnibus viis tuis, ex qua cuiilibet hominum præsidere divinum cu- Evang. lib. 13.
ratorem habemus) scribit, idem opinatum esse Platonem, qui etsi Psal. 91.
nomine Dæmonis utatur, haud tamen bonos spiritus excludit, eum
ex illius sententia planum sit, è Dæmonum genere quam plures

bonos, hominumque amatores posse numerari: [Angelum, ait Cæsariensis, unicuique ad custodiam divinitus datum à scriptura nos didicimus. Et Plato scribere non dubitat hoc modo. Quoniam, inquit, omnes animæ sortem vivendi, & modum elegere, ordine ad sortem suam progrediuntur motæ à Dæmonie, quem singulæ sortitæ sunt, qui ad custodiendem hanc vitam, & ad perficienda, quæ elegerunt, una cum eis mittitur] & protinus de Socratis Dæmonio, quod è re nostra est, hæc addit: [Hoc ipsum crede Socratem etiam significasse, cum Dæmonie sèpius gubernari se dixit.] At si ad idem, quod regius vates cecinit, Socratem respexit, cum regi se à Dæmonio fassus est, putat Eusebius, custodem Angelum esse illum Socratis Dæmonem cogitum afferere, cum de bonis tantum Angelis illa Davidis accipienda sit sententia. Aperte id amplexus

Aug. Eugub. est Eugubinus, quod voluisse Eusebium ex illius verbis argumente perenni tamur: cum enim præmisisset, Dæmonis significationem apud philos. lib. 8. cap. 20.

Lib. 25. pe- nos Angelos appellamus, mox in hanc discedit opinionem: [Dæmonium autem Socratis, cuius meminit tot locis Plato, cum Socrates esset vir bonus, hortareturque ad virtutem omnes homines, & ab ipso Dæmonio semper ad bonum vocaretur, fortasse non malum esset sentire, fuisse Angelum ipsius, qui & Balaam Ariolo, & Mago apparuit, à scelereque avocavit.] Non invitum ad hanc

Marsil. Ficin. trahi posse opinionem Marsil. Ficin. arbitror ex iis, quæ in argu- mento ad Apologiam pro Socrate de Dæmonie prodidit: [At si minus, ait, tibi placet, & familiarem hominis ducem Dæmonem appellare, saltem, ut placet nostris, bonum Angelum appellato.] Suffragaturque tandem huic opinioni etiam, quod curator Socratis genius dicitur, qua appellatione æque felicem ac infelicem Angelum plerique Patres Hermam S. Pauli discipulum, in lib. qui Pastor inscribitur, auctorem secuti, significant. Hanc nihilominus opinionem cur non amplectar in recitanda, quæ nunc sequitur, sententia, dicam.

Socratis gen- Mihi enim arridet eorum opinio, qui putant Socratis numen nius malus fuisse Dæmonium, hoc est, rebellem, & contumacem Angelum, Dæmon fuit. qui è cœlo pulsus una cum sociis ad baratrum damnatus est. Hanc ut libere sequar opinionem, me movere cùm aliorum scriptorum, tum in primis Patrum auctoritas. Quod spectat ad profanæ litteraturæ scriptores, qui hanc adamavere sententiam, licet non ignorem, vix in eorum scriptis posse offendit, malum fuisse Angelum Socratis speculatorum, tamen si, quæ filii catholica tradit, à nobis fuerint constituta, clarum evadet ex Ethnicon etiam opinione, Socratis genium superbum spiritum fuisse. Fidei autem nostræ decretum est: Eos omnes Angelos, qui caliginosi hujus aëris sunt incolæ, ex eorum esse numero, qui ad æternos cruciatus justo Dei judicio destinati sunt, quique Dæmones appellantur. His ita constitutis, ex opinione Platonis, Xenophontis, Maximi Tyrri, Dionis

nis Chrysostomi, Diogenis Laertii, & aliorum, si ad veritatem loqui velimus, constat, verum Dæmonem fuisse Socratis Genium, quippe illi in classem eorum Dæmonum Socratis custodem conjiciunt, qui circa æreas regiones versantur, sicuti inter alios pluribus ostendit Apulejus, qui arbitratur, indignum Diis superis, ut se terrenis immisceant, utve ad hominum mentes vel somniis, vel signis, vel alia quapiam re illuminandas descendant: [Neque enim pro majestate Deorum cœlestium fuerit, ut eorum quispam vel Annibali somnum peragat, vel Flaminio hastam corrodat, vel Actio Navio cotificeret, vel Sibyllæ fatiloquia versificeret.] Et post: [Non est operæ diis superis ad hæc descendere. Mediorum ista sortitio est, qui in æreis plagiis terræ conterminis, nec minus confinibus cœlo perinde versantur.] Talem verò fuisse Socratis custodem, qualem probamus, multis, & disertis verbis confirmat B. Augustinus, qui Apuleji diligenter expendens opinionem ad hunc modum de Civit. Dei scribit: [Dicit enim apertissimè, & copiosissimè afferit, non illum lib. 8. cap. 14. Deum fuisse, sed Dæmonem, diligentis disputatione pertractans istam Platonis de Deorum subtilitate, & hominum humilitate, Dæmonum medietate sententiam.] Ante Augustinum placuerat idem Clem. Alex., qui sine tergiversatione ulla Socratis numen Clem. Alex. Dæmonium appellat: [Et Socrati Dæmonium causa erat &c.] & Strom. lib. 1. rursus: [Post hos maximè Socrates Atheniensis. Est enim mihi, Tertull. lib. inquit in Theage, quod ab ineunte ætate divina sorte accidit si- de Anima. gnatum Dæmonis.] Confirmator hujus sententiae fuit Florens Septimus, qui divini spiritus omnino expertem Socratem dum afferit, illum contrario, hoc est, Dæmoniaco spiritu ductum fatetur: [Sa- ne Socrates facilius diverso spiritu agebatur, siquidem ajunt Dæmonium illi puero adhæsse, pessimum re vera Pædagogum, et si post Deos, & cum Diis Dæmonia deputarentur penes poëtas, & philosophos] & alibi apertissimis verbis, Dæmonem Socraticum.

Curatorem appellat: [Si igitur & Socratem puerum adhuc spiritus Lib. de Ani- Dæmonicus invenit.] Ejusdem fuit sententia Isidorus Hispalensis .ma cap. 49. Proinde Socrates scurra Atticus viderit nihil se scire confessus, te. Isid. Hispalis stimonio licet fallacissimi Dæmonis gloriosus.] Ad Patrum audito- Chronico 4. ritatem hæc non omnino infirma ratio accedit, quod paucissimis, pientissimisque nostræ religionis cultoribus, quamvis hi omnium Rationes cur magistri, & duces virtutum forent, tantum divinæ munificentia Socratis ge- privilegium concessum sit, ut ab Angelo tutelari signo aliquo ad- nius Dæmo- moneretur, cum in minimis fortassis delinquere possent: levis igitur nium censem- animi vitium erit, mea quidem opinione, id gravissimis sceleribus dus sit.

na, vel ad justè, laudabiliterque vivendum stimulis actum à Genio Socratem, in quæ tamen ut quilibet incumbat, omni conatu iutelaris Angelus contendit? Hinc iræ sàpius habenas laxasse Socratem, voluptatum illecebris captum sàpiissimè, & in pluribus aliis errasse scimus: at ei talia agenti non obviam isle, non posuisse obicem Dæmonium legimus, quæ felix tamen Angélus æquo animo, vel ferre, vel pati, vel aspicere non potest; nempe causam suam Dæmon agebat, qui sceleribus tantum, & culpis oblectatur.

Qua ratione Socratem alloqueretur Dæmon, quidve circa eum, & alios operaretur?

C A P. X V.

R Elicuum est, ut attingamus modum, formulam, seu rationem, quibus Socratem admonens Dæmon utebatur. Illud ante omnia Platonis testimonio, quod in præsentiarum ma-

A Genio nùximi est ponderis, statuo. A Dæmone Socratem ad agendum non quam Socratis incitari, sed ab inceptis, vel incipiendis, si ea infelicem exitum erant habitura, retrahi consuevit. Hac de re manifestum est in dum incitabatur.

Theage Socratis testimonium. [Adest mihi divina quadam sorte Dæmonium quoddam à prima pueritia me secutum: hoc enim vox est, quæ cum sit semper ejus rei, quam facturus sum, dissuasionem demonstrat, provocat verò nunquam. Quòd si quis amicorum mecum quandoque aliquid communicat, extatque vox, hoc illa dissuaderet, neque facere sinit] statimque narrare prosequitur, mortem incurrisse quendam, eo quòd Dæmonis sui, ne à se discederet, jubentis, sprevisset imperium. Tradunt idem alii Scriptores non pauci, quorum omissis ego testimonii rem expedio sola Apuleji auctoritate contentus, in cuius libro à nobis sàpius in testimonium adducto, hæc ipsa legi: [Enim verò Socrates utpote vir apprimè perfectus ex se se ad omnia congruentia sibi officia promptus nullo adhortatore unquam indigebat. At verò prohibitore nonnumquam, si quibus forte conatibus ejus periculum suberat, ut monitus præcaveret, ac omitteret cœpta in præsentiarum, quæ tutius vel postea capesceret, vel alia via adoriretur.] Ex quo patet, Gentianum Hervetum non omnino hujus Dæmonis alloquendi Socratem, modum observasse, cum inquit: [Idem Dæmonium Socrati nihil prohibebat, sed futuri exhibebat quandam similitudinem, quæ eum hortaretur ut aliquid ficeret, et si nihil diceret] patet inquam, proprium Dæmonii Socratici suisse prohibere, dissuadere, atque comonere Socratem, ne pleraque prosequeretur, quæ alioquin perfecisset; hanc autem quis neget, præcipuam esse Dæmonis prohibitionem, quod haud vidit non modò Hervetus, sed etiam Cœlius Rodiginus, qui Dæmonis hujus mores perquiriens à vero plurimum aberravit, docens à numine inflammatum suisse ad contemplanda

Apulejus:

Hervetus in
Commenta-
riis lib. I.
Strom. Clem.
Alex.

Antiquarum
Lect. lib. 2.
cap. 10.

cœ-

cœlestia Socratem , cum nihil magis diabolicæ naturæ repugnet . [Erat verò hic Dæmon Socratus tum igneus , quia ad contemplationem cœlestium rerum Socratem inflammabat , tum etiam Saturnius , quoniam abductum à sensibilium cura intellectum plurimum vivere hortabatur ;] at nullius rei suasorem Socrati Dæmonem fuisse testantur Plato , Xenophon , & alii .

Si quæras qua arte Socratem ab incepitis operibus revocaret Dæ- Qua ratione mon , Socratem ipsum audi , qui id assuevisse Dæmonium vocis ob opere re- quodam oraculo ei divinitus oblatæ narrat ad hunc modum lo- vocaretur à quens : [Vox illa Dæmonis vaticinatrix mihi semper in superiori Dæmone So- tempore frequenter offerre se consuevit , & in rebus quidem levif- crates . Apud Plato- simis se opponens , si quid minus rectè facturus essem . Nunc au- nis Apolog . tem ea mihi , quæ videtis acciderunt , quæ profectò putaret aliquis , atque existimaret extrema esse malorum , sed mihi neque domo ex- eunti mane Dei signum adversatum est , neque hoc suggestum , in quo causam dico , ascendentì , neque in aliqua sermonis parte , dum verba faciebam , quamvis alias frequenter , dum loquerer , in me- dio sermonis cursu consueverit inhibere , nunc autem in hac re- nusquam vel agenti , vel loquenti est adversatum .] Non aliud edis- serit in Theage Socrates , quām quod ex allato testimonio clarum est ; quod si plura defideras , audi quid , vocem pro signo sui Dæ- monis in rebus non agendis sibi adfuisse afferens , subdat : [Ac sta- Voce opera- tim ipso dicere incipiente , quod se exercitaturus esset , adfuit vox , batur Dæ- atque ego prohibui , sibi enarrans quemadmodum Dæmonii vox ex- mon . titerat ,] & post pauca quædam : [Tum mihi adfuit vox . Itaque ne surgas inquam , solitum mihi à Dæmone signum datum afferens . Quievit ille , deinde paulisper commoratus ardebat iterum cundi cupiditate , & dicens , eo jam Socrates . Et quia iterum vocem au- divi , rursus illum cohibui .] Ex his vero Socratis testimoniis apud Platonem argumentatur Apulejus , non sola duntaxat voce , sed signo etiam oculis oblato admonitum à Dæmone Socratem , hocque ita fieri potuisse docet , ut solus Socrates signum illud videret , cum il- lius species , & imagines uni Socrati patere possent . [Quod equi- Apuleji opin- dem arbitror non modo auribus , verùm etiam oculis signum Dæ- monis sui usurpasse . Nam frequentius non vocem , sed signum di- vinum sibi oblatum præseferebat . Id signum poterat ipsius species habuisse , quas solus Socrates cerneret .] At mihi in Platonis verba , & sententiam non semel intuenti videtur , solius vocis interventu istud effici consueuisse , cuius quidem meæ opinionis caulam ex ci- tatis locis elicio . Nam cum Socrates generatim dixisset , Dæmonis Sola vox fuit . vocem signum esse , quô , ne quid ageret , prohiberetur , ubicumque postmodum signum numinis sibi oblatum afferit , perinde est , ac si vocem sibi adfuisse testaretur , cum signum illud vox Dæmonis es- set . Hanc vero germanam esse Platonis sententiam , ea ipsa Platonis In Apolog . loquendi formula exprimit , quam ante retulimus , si pro veritate expendatur . Ait enim , in omnibus etiam nullius momenti , quæ ne Socrates operaretur , Dæmon jubebat , vocem audivisse , & tamen in

in extremo mortis periculo , ubi de capite agebatur , sibi non adfuisse signum , hoc est , non adfuisse vocem , afferit ; clarius hoc idem etiam ex Theagis auctoritate habetur , ubi cum solita Dæmonis voce admoneretur , signum , ait , Dæmonis sibi esse datum , quod tamen signum prius vocem appellaverat . [Tum mihi adfuit vox . Itaque ne surgas inquam solitum mihi à Dæmone signum datum afferens] atqui sola vox ei oblata erat ; signum igitur illud à Dæmone datum sola vox fuit . Non est meæ mentis inficiari , quin fieri potuerit , quod Madaurensis philosophus factum arbitratur , cum æque unumquodque eorum Dæmoni fas fuisse credam , signum videlicet , ac vocem formare ; sed Dæmonium sola vocis ope consuevisse , quantum ex Platonis auctoritate elici potest , contendo .

Cæterū peculiarem , & proprium usum edendæ vocis certò sequi , difficillimum est . Si conjectare licet , non improbatim reor à Plutarcho superius excogitamat rationem , quam eo libentius amplexor ; quod videam , Dæmonis potestati nullo negotio id tribudi vocem quietum , ut simulachra , imaginesque intellectuales vigilantis , ac sensiles , & intellectuales dormientis hominis sic excitet , ut intelligenti facultati rem , futurosque casus indicet , ac si loquentis voces audiarentur . Hinc quia sine strepitu , sine motu , sine molestia hæc molebat callidus hominum veterator Dæmon , ideo voce transmissâ divinitus admoneri se ajebat Socrates . Potuit & extrinsecus adjecta Dæmonis vox Socratis sensum ita leniter , molliterque pulsare , ut eam , cæteris etiam astantibus , solus perciperet . Potuit Dæmon se in aures Socratis infundendo , eam motionem efficere , qua comodè declararetur , quid vaticinari vellet . Pluribus aliis rationibus , & viis idem agere potuit Dæmonium pro exquisita illius operandi virtute , quas neque investigare , neque explicare humana satis ratio valet , cum innumeræ , & propemodum infinitæ Dæmoni artes suppetant , quibus suæ proposita mentis aperiat , ut ut ei liberit .

Antiquarum Lib. 2. cap. 10. Cælius Rodiginus , quô in hujus rei explanationem aliquid dixisse videretur , id afferuit , quod ut nobis , sic illi pariter arbitror ignotum . Ait enim , hunc (Dæmonem) sensu percipiebat (Socrates) non corporis hujus , verum , ut Platonici persuasissimum habent , sensu ætherei intra hoc delitescens ; quid verò sit corpus æthereum in hoc delitescens non explicat , & fortasse non immeritò , ne frigidum commentum alio commento firmare cogeretur . Illud tamen quod subdit verum esse non abnuo , sed rem involvit verius , quam exsolvit , adhuc enim ab eo sciscitor , petoque mihi clarè explicari , qua ratione in illustrandis , divinoque spiritu afflāndis prophetis ita prætententes angeli eis se se exhibeant , ut videri , atque audiri possint , de quo silet Rodiginus . Tota enim illius hæc est sententia . [Qua item ratione ab Prophetis videri solitos , audiri que Angelos credit Avicenna .]

At numquid Dæmonium istud uni Socrati , an verò aliis etiam prodesset consuevit ? Puto equidem in nonnullos eorum , qui Socrate

crate familiariter utebantur , ingentem fuisse hujus Dæmonis vim , quippe brevi mirum in modum virtute proficiebant : at in nonnullos alios immittit , implacabilis , & fævus fuit : cum aliis verò nec amicitiam , nec inimicitias exercebat . Hanc variam in Socratis amicos Dæmonii virtutem , quia disertis verbis Socrates explicat in Theage , hic attingam . [Omnia tibi ideo dixi , quia potentia hæc hujus Dæmonii in familiaritates eorum , qui tecum versantur , omnia potest . Multis enim adversatur , nec licet his auxilium ferre , qui tecum invito Dæmone consuetudinem habent : quare impossibile est mihi cum iis vivere : multis autem hærere non prohibet , sed consuetudine nostra nihil omnino juvantur . Quibus autem faverit in ipsa familiaritate potestas Dæmonii , isti sunt , de quibus ipse sensisti : brevi enim proficiunt . Sed eorum partim hoc beneficium firmum habent , atque durabile , plerique verò quoad tecum sunt , mirificè pollent . At cum à me discesserint , rursus nihilo ab aliis differunt .] Hoc quandoque accidit Aristidi Lysimachi filio , quem tradit omnes scientias , quibus antea præcelluerat , sic plane oblitum , ac si nullam omnino cognitionem unquam haussisset .

Nec illud premendum est silentio , quod subdit , rationem , & modum explanans , quam observarat Aristides in acquisitione , & deperditione eorum , quæ instruente Dæmonio nactus quandoque fuerat . Etenim Socrates Aristidem alloquens . [Utrum igitur , ait , inquam , è vestigio te reliquit ipsa vis ? an paulatim . Quando verò in te incessit utrum accidit tibi aliquid à me discenti , an alter . Dicam , ò Socrates , rem quidem incredibilem , veram tamen . Nihil unquam à te , ut ipse scis , didici , proficiebam autem quotiescumque tecum essem , et si in eadem solùm domo essem , non tamen in eadem parte domus , magis tamen quoties eadem in parte . Et mihi quidem videbar multo magis , quando in eadem parte existens , aliquid te dicentem intuebar , quam cum alio intuerer . Sed longè magis proficiebam cum apud te sedens te tangebam .]

Si fortasse longius , quam optasset lector , hæc mea de Socrate digressa est oratio , venia mihi danda est , cum adeò præclara essent hujus philosophi gesta , quæ neque reticeri , neque in transcursu jure dici possent . Et hæc haec tenus de Socrate , qui , Apollodoro teste , septuagesimæ septimæ olympiadis anno quarto circuta sublatus est , Ad annum mundi 3493. ante Christi nativitatem ann. 475. ut tradit Frisius in Bibliotheca philosophorum , Apollodori secutus sententiam ; quam tamen annorum supputationem nos minime germanam arbitramur , ut initio primi capituli ostensum est , quamvis contendant alii olympiadis nonagesimæ anno primo eum è vita excessisse ætatis suæ anno sexagesimo , cum vix forum Atticæ attigisset , post eorum Prophetarum ætatem , qui novissimi fuerent Prophetatum , Zachariam dico , Aggeum & Malachiam .

Plato in
Theage.

In Chronicis
apud Diog.
Laërtium.

D E

P L A T O N E .

*De Patria, genere, & tempore quo floruit,
& cur diētus sit Plato.*

C A P. XVI.

Ab orbe con-
ditō 3568.
Ante Christi
ortum 310.
Olymp. 88.

Platonis pa-
tria.

Platonis Ma-
ter.

Platonem
spec̄tri filium
aliqui puta-
vere.

Origenes
lib. 1. contra
Celsum.

S. Hier. lib. 1.

E Virgine
nātūrā
Plato-
nenī
putant
aliqui.

Proverbium
Atheniensiu
de Platone.

Postulat operis nostri series, ut absoluta ea quæstione, quæ fuit de vita, & moribus Socratis, accedamus ad illius contemplanda opera, qui Socratica disciplina ornatus non modò expressam præceptoris sui imaginem præ se tulit, sed etiam omnium judicio, illum nobilitate generis, eruditione, continentia, comitate, sapientia, cæterisque virtutum ornamenti anteivit. Fuit hic Plato Atheniensis in Ægera natus septimo die Targelionis apud Athenienses mensis, anno à Troja capta septingentesimo sexto, olympiade 88. ab urbe condita 336. seu, ut aliis placet, trecentesimo tertio, ante Vindicis nostri velum carneum 310. ab orbe condito 3568. De clara Platonis origine nullus est qui dubitet. Illud etiam omnino certum, Perictiona, sive Prona, seu ut aliis visum est, Potona matre ex antiquissima Neptuni propagine ducente originem natum esse Platonem. Anceps olim paternum genus, humānum ne, an divinum fuerit. Aristander enim, Origene teste, cui Platonicorum non pauci assentuntur, putavit, Platonem esse spec̄tri filium, quod Apollinis ementitum speciem cum Perictiona congressus sit, quamvis, ut refert idem Origenes, alii re ab Apollinis progenitum Platonem voluerint. [Libuit enim non in prisca, & heroicis historiis, sed quæ heri, & nudius tertius, gesta continentur referre, tamquam rem possibilem, Platonem quoque natum ex matre Amphictyone vetita cum Aristone marito congregandi, priusquam partum ederet satum ex Apolline.] Plures alii è virginē matre natum Platonem senserunt, ut referunt B. Hieronymus adversus Julianum; Speusippus quoque sororis Platonis filius, & Clearchus in laude Platonis, & Anaxilides in 2. lib. Philosophiæ. [Perictionem matrem Platonis phantasmate Apollinis oppressam ferunt, & sapientiæ principem non aliter arbitrantur, nisi de partu Virginis editum.] Non recessisse videtur ab hac opinione Sui-natum Platonem, quamvis virginem matrem peperisse aperte non afferat. His das, quamvis virginem matrem peperisse aperte non afferat. His valde similia sunt, quæ in idem argumentum Laërtius, & Polycrates scripsere, quæque apud Athenienses olim jactabantur proverbio. [Phæbus Æsculapium genuit, & Platonem, ut ille cor-poribus, hic animis mederetur.] Hanc de Platonis generatione opinionem pepererunt, excellens, miraque hujus philosophi eruditio, & doctrina: ita enim apud Athenienses præjudicata de il-

Iius dignitate poterat opinio, ut sibi plane persuaderent, Platonem à sublimiori omni humana virtute principio traxisse originem. Quæ sine dubio commenta sunt, & nūgæ; licet enim probatissimum scriptorum monumenta nos doceant, experimentaque ipsa testentur, fieri posse, immò non semel factum fuisse, ut Dæmones comparata sibi ex aliquo semente humana vicem genitoris suppleant cum foeminis concubentes, formentque humana corpora; haud tamen Apollo, seu Dæmon quilibet alias in progeniendo Platone elaboravit, meræ enim sunt isthæc fabulæ, fictæ in ejus viri gratiam, qui multorum existimatione cæteros sapientia superavit, ea que de causa à diviniori semine creditus est traxisse originem, quasi istud superiorem humana natura virum deceat. Quare consueta Platonis pagenerationis ratione Plato naturam humanam ab Aristone patre hater. buit, genere, & familia illustri viro. Natus Plato unum, seu, ut Suidas putat, duos, & octoaginta annos, è vita excessit Olympiade 104, (quamvis in historia ejusdem dececessisse Platonem, Olympiade 108. habeatur, quod sine controversia error est: nam cum ^{Platonis anni.}

88. natum Olympiade, octuaginta duos annos vixisse Platonem, afferat Suidas; quo modo ad centesimam octavam Olympiadem pervenit ætas Platonis, cum centum ad minus anni ab Olympiade 88. ad 108. numerentur?) Pollebat autem vegete adeo senectute, ut inter legendum, & scribendum quiete, & tranquillè animam dederit, ut putat Cicero. Arbitrantur alii, Platonem, remotis jam è convivio dapibus, cui adfuerat amici nuptias cohonestans, astantibus magna gravitate viris subito vitam cum morte commutasse. Alii gravi morbo correptum, cui plurihi sim nomen f. e. uni mors. ob pediculorum corruptionem spiritum exhalasse ferunt. Illud Beati Joannis Chrysostomi auctoritate constat, miserum Platonis fuisse S. Jo. Chrys. interitum. [Plato certè quamquam magnam gloriam fuerit con. hom. 34. inse- fuscatus, sic tamen à nonnullis contemptus fuit, ut etiam vende- cap. Matth. retur, & ut videtur nihil earum rerum, quas optarat, in fiorem ^{16.} perduxit, neque uni solummodo principi persuadere potuit, sed perditis auditoribus non parva cum miseria naturæ concessit.]

Cur Platonis nomen, cùm ante Aristocles vocaretur, nactus sit, Cur dictus sit docet Marsilius Ficinus, qui ait [erat enim, & speciosissimo, & robustissimo corporis habitu. Unde & à latis humeris, ampla fronte, & egregio totius corporis habitu, orationisque ubertate Plato est nuncupatus, cum antè nominatus esset Aristocles.] Ita Ficinus hoc, ut aibitor, à Suida mutuatus, cuius ista est hac de re sententia. [Aristocles primò est dictus, sed ob latitudinem pectoris Plato est cognominatus.] Alii ab amplitudine orationis Platonem dictum ajunt. Nobis, qui haud Platonis vitam litteris mandare, sed illius vitæ finem, qualis nam fuerit, scrutari volumus, hæc attigisse sat fuerit. Qui prodigia, quæ de illius feruntur incunabulis, aliaque plura, quæ nos volentes omittimus, legere voluerit, eos consulat, qui omni studio Platonis vitam suis scriptis il-

Iustrarunt, quales fuere non pauci. Et interim nos ea, quæ ad institutum attinent, persequemur.

Platonis cognitionem de rebus divinis, atque legis naturæ præceptis fermè æqualem fuisse Hebræorum cognitioni, immò in aliquibus ea videri majorem, excepta Moyisis, Prophetarum, cæterorumque religionis Judaicæ ducum scientia, & fide.

C A P. XVII.

Propositorum hujus capituli materiam haud ita exequemur, ut singula, quæ de Deo, rebusque ad Dei majestatem spectantibus, callebat Plato, singulis, quæ olim Hebræorum multitudine non ignorabat, conferre velimus, hoc enim operis est etiam immensus: sed præcipua quædam, & ea maximè à nobis attingenda sunt, quibus agnitis, Platonis exitus facilissime poterit comprehendendi. Verum quia parum etiam in sacra veteris testamenti pagina exercitatis nota arbitror esse illa, quibus Hebræorum lex continetur, planè otiosum foret, summam illorum in præsens recensere, quocirca è dumtaxat in primis nostra spectabit disceptatio, ut Platonis dogmata Hebræorum legi divinæ quam simillima probemus.

Unum Deum Exordiar à Deo, quem unum esse perpetua oratione in Parmenio colendum est de, atque in Timæo tam excellenter, & enucleatè probat, ut non se agnovit solum Dei unitatem, verum etiam illius perfectiones, quas usitato nomine attributa Theologi appellant, explicet, doceat, atque hu-

In Parmenio manis contemplanda mentibus objiciat. Platonis sententiam, quæ de cap. de in Parmenide longiori disputatione continetur, recisis quibusdam uno.

brevitatis gratia, audiat lector à Bessarione his vocibus collectam: [Unam inquit ipsum (sic enim hic substantiale Dei divinitatem appellat) non multa est, nec partem, nec totum, nec principium, nec finem, nec medium habet, infinitum, informeque est, nullo modo circumscribitur, nusquam permanet, nullo sive loci, sive alterationis motu movetur, nec ullo modo fit, nec sibi, alterius idem, aut diversum est, nec simile, aut dissimile, nec æquale, aut inæquale, nec antiquum, aut novum, nec in tempore ullo, sed omnino sine tempore, quamobrem nec generatum unquam est, nec

De Deo Platonis Theologianis generatur, nec erat unquam, nec modo factum est, nec fit, nec est, nec post fiet, nec generabitur, nec erit, nec substantiæ participes est. Ista enim verba, erat, fiebat, generatum est, præteritum tempus significant, erit autem, fiet, & generabitur, futurum; est vero, & generatur, & fit, præsens: quod autem nulli subjacet temporis, id nec erat, nec est, nec erit. Ex quo fit, ut nullum ei no-

mén inditum sit, nulla definitio detur, nulla scientia, sensus, aut opinio-

opinio ejus habeatur. Itaque nec nominatur, nec dicitur, nec cognominatur, nec cognoscitur, nec ab aliquo ente sentitur.] Quid autem amplius à catholico doctore, quid à discretissimo theologo scientiae antesignano expectari poterat? meditetur per se quilibet singulas allatae Platonis sententiae partes, & ea quæ S. Thomas Angelica subtilitate simul, & claritate de Deo uno disquirit, sentiet agnovisse Platonem, qui divinæ naturæ astruens divinitatem, eam omnis corporis, & materiæ, partis, & totius expertem afferit, infinitæ perfectionis, infinitæ immensitatis, nullis creaturatum obnoxiam mutationibus, omni ævo, & tempore superiorem, æternam, immortalem, nec aliqua propria appellatione signandam! Verum præter clara Platonis testimonia, concors est etiam Sanctorum Patrum sententia, Platonem uhius Divinæ naturæ fuisse agnitorem.

1. Parte:

Ex SS. Patribus probatur hoc enim aperte docuit Antiquissimus scriptor Athanagoras, qui unum Deum anno 155. post Virgineum partum vixit, in apologia enim pro cognovisse. Christianis ait de Platone loquens: [Deum unum illum ingenitum, Athanagor. & æternum dum considerat. Quid si ergo non est impius Plato, qui unum opificem totius mundi cogitat.] Moxque tradit hunc Deum Jovem appellatum, non proprio quidem nomine, sed perspicuitatis causa. Hoc testatur Clem. Alexandrinus exhortatoria ad Gentes, Clem. Alex. ubi Platonem interpellans, ut explicet, qua via Deus investigandus sit à nobis, sic eum respondentem facit: [Universitatis hujus patrem, & effectorem invenire difficile est, & cum inveneris, fieri non potest, ut eum enuncies,] moxque tradit Platonem ab Hebreis intellexiss. Deum unum dari. Sensit idem Origenes, qui de Plato, Orig. ne, & Trismegisto loquens: [Multi enim philosophorum, ait Hom. 14. in unum esse Deum, qui cuncta creaverit, scribunt, in hoc consentiunt legi.] Enucleatus istud de Platone meminit Justinus Martyr, qui Platонem in Ægypto veram de Deo uno sententiam didicisse arbitratus, hæc parænetica oratione ad Gentes memorie prodidit: [Hæc igitur in Ægypto cum Plato cognovisset, eaque, quæ de uno Deo dicta sunt, valde probaret, Mosis quidem nomen, quod unum, solumque Deum diceret, apud Athenienses exprimere metuens, Ariopagum tutum non existimabat; quod autem ab eo præclarè dictum est, non quasi ab eo didicisset, sed tamquam suam sententiam exponeret in Timæo, quem librum magno cum labore studioque scripsit, in quo etiam de Deo, scripsit his ferè verbis. Est igitur, mea sententia, primum constituendum quid sit, quod semper est, neque ullum habet ortum, & quod dignitur, nec unquam est. Hoc gentes, an non iis, qui intelligere possunt, videtur unum, & idem esse, cum solo articulo differat, Moses enim, qui est, dixit:] Nec nobis silendus hic est Lactantius, qui juxta Lactantius Platonis sententiam hæc scripta reliquit: [Plato, qui omnium sa- lib. 1. Divi- plentissimus judicatur, monarchiam planè, aperteque defendit, nec nar. institutæ, æthera, aut rationem, aut naturam, sed ut est, Deum nominat.]

Plutarchus varias de Dei natura opiniones eorum, qui de tanta majestate indigna tradiderant, referens, ac refellens, hanc Plato- Plutarch. de Placitis philosophi

ni adscribit de Deo sententiam: [Socrates, & Plato unum unigenitum suapte ipsum sponte natum singulare, & unum, germanum. que bonum.] Adfuit huic sententiæ Cyrilus Alexandrinus, qui lib. 1. contra Jul. de Græcis, Græcorumque principe Platone loquens: [Quamvis omnibus manifestum, ait, & his, qui ex Græcis philosophantur, oportere unum esse Deum confiteri,] & postremo, ne singulas singulorum Patrum enarrans sententias, tedium lectori pariam, cum citatis Patribus faciunt etiam hi celeberrimi Patres Irenæus lib. 30 aduersus hæreses cap. 45. Chrysostomus hom. 7. in epist. ad Corinthis 1. cap. 2. Augustinus lib. 8. de Civitate Dei cap. 5. & 6. & Euseb. Cæsar. 12. & pluribus aliis in locis, Eusebius Cæsariensis lib. 13. de præparat. Evang. singulis fermè capitibus, &, cæteris omissis, Cyprianus sermone de Idolorum vanitate: [In ævo, ait, & Plato ratione contentit (nempe cultum Deorum esse vanitatem) & unum Deum servans cæteros Angelos, vel Dæmones dicit.] Doctor Angelicus D. Dionysii Areopagitæ lib. illustratus, non soldū ex Platonis sententia unum esse Deum contendit, sed etiam qua ratione, quove discursu hoc agnoverit Plato, docet cum inquit: [Considerandum, difficultatem esse in libris Dionysii propter multa, sed maximè quia utitur modo loquendi, quo Platonici usi sunt, qui apud Juniores consuetus non est. Cum enim illi reducere vellent omnia composita, & materialia in simplicia, & immaterialia principia, posuerunt species separatas, unde hominem singularem sensibilem non esse ipsum hominem, sed participatione illius primi hominis separati singularem hunc esse dicebant, quod vñ speciebus ponebant, ita etiam in maximè communibus unum principium, quod esset ipsa essentia bonitatis, unitatis, & esse, quod Deum esse dicimus, ponendum censebant, à quo omnia per derivationem bona dicerentur, unde illud primum nominabant ipsum bonum. Quæ Platonorum opinio non consonat veritati, aut fidei quantum ad hoc, quæ de speciebus separatis statuit, sed quantum ad id, quod de primo principio dicebant, verissima est, & fidei Christianæ consona.]

Ceterū non modò unici Dei naturam, illiusque excellentias, & perfectiones, quales in Deo sunt, sed etiam eorum, quanta sit in creatis rebus efficacitas, & virtus vedit Plato, qui totius universitatis, ac bonorum omnium, quæ in ea continentur, effectorem, ac A Deo unicōditorem unum esse Deum meminit in Dialogo, qui Sophista inversam rerū naturam cōditam vidit in So- scribitur, in quo hospitem, & Theætetum sic invicem loquentes facit, ut hanc omnino certam de rerum omnium effectore, & conditore Deo sententiam statuat. Hos: [Animalia cuncta mortalia, plantas, quæcunque terra ex seminibus, radibusque nascuntur, & quæcunque inanima in terra consistunt, sive liquefieri possint, sive non possint, numquid alio quodam opifice fabricata, quam Deo, facta esse, cum prius non fuissent, dicimus? an multorum doctrinam, sermonesque sectabimur? Theætetus. Quorum, Hos; dicentium ista natura ipsa gigni à causa quadam fortuita sine me-

te hæc agente. Theætetus. Ego fortè propter ætatem plerumque
tum hoc, tum illud opinor. In præsentia verò ad te respiciens,
putansque existimare te per Deum hæc omnia gigni, idem ipse
quoque existimo. HoS. Rectè admodum Theætete;] ac statim
omnia elementa, omnes animantes, cæterasque universitatis partes
ab uno solo Deo conditas concludit, ut sacra ipsa divini Mosis lo-
quitur historiæ. Platonis hanc fuisse mentem Sanctorum Patrum
plures agnoverunt, Irenæus citato loco, ubi hæc Platonis verba re *Irenæus:*
fest: [Et Deus quidem quemadmodum, ut vetus sermo est, ini-
tium, & finem, & medietates omnium, quæ sunt, habens rectè
perficit.] *Cyrillus Alexandrinus*, qui adversus Julianum latè pro *Cyrrill. Alex.*
bat, docuisse Platonem, Deum Patrem per Filium, quod Verbum lib. 8.
appellat, è nihilo excitasse omnia, & lib. 2. contra eundem postea-
quam dixerat Platonem unum Deum confiteri, subdit. [Qui om-
nium conditor, & secundum naturam ultra omnia.] Et *Laetantius* *Laetantius*
tius: [Deum nominat, ait, Plato, ab eoque mundum hunc perse lib. 1. cap. 5.
ctum, atque mirabilem esse fabricatum.] Non aliud visum *Euseb.* *Eusebius*
Cæsariensi lib. 11. de præparat. *Evangelica* cap. 10. *Just. Mar.* *Justin.*
tyri orat. parænetica ad Gentes, & *Augustino* lib. de Civitate Dei *August.*
8. cap. 9 [Quicunque igitur philosophi de Deo summo, & vero
ista senserunt, quod & rerum creatarum sit effector, & lumen co-
gnoscendarum, & bonum agendarum, quod ab illo nobis sit &
principium naturæ, & veritas doctrinæ, & felicitas vitæ, qui hoc
viderint, & docuerint, eos omnes cæteris anteponimus, eosque
nobis propinquiores fatemur,] quales esse cum principe suo Pla-
tonicos tum antè, tum post pluribus disputat. Ita verò adeò certa
sunt & apud Platonem indubitata, ut ubicunque de Deo, seu pri-
mo principio sermonem habet, regem, & omnium conditorem,
universitatis factorem, & creatorem, bonitatis fontem, & similia,
quæ rem nostram manifestè astruunt, appetit in Phædro, Phædo-
ne libris de Republica, cæterisque operibus.

Sed quid moror? an non Plato summam beatitatis in unius Dei
participatione posuit? quemadmodum notat Augustinus: [Si ergo *August. lib. 8.*
Plato Dei unius imitatorem, cognitorem, amatorem dixit esse fa- *de Civit. Dei*
pientem, cuius participatione sit beatus, quid opus est] an non *cap. 5.*
etiam Deum beatitatis esse largitorem prædicat? [Non solum ergo *Deus beatifi-*
ista, qua duæ theologiæ continent, fabulosa scilicet, & civilis Pla- *tatis largi-*
tonicis philosophis cedant, qui verum Deum, & rerum auctorem, *tor.*
& veritatis illustratorem, & beatitudinis largitorem esse dixerunt.]
Quid plura? auctorem nullius mali esse Deum libro de Republica
2. ait: [Malorum autem alicui causam esse ipsum Deum, cu'n bo-
onus sit, refellendum est omnino, neque permittendum hæc quem-
quam dicere in sua Civitate;] sed immutabilem fontem veritatis
dictis, factisque veracem eum statuit: [Ipsius itaque revera men-
daciū non solum Diis, sed hominibus etiam odiosum &c. Non
est igitur, cur Deus mentiatur] & paucis interpositis. [Quare &
simplex omnia Deus, & verax dictis & factis, nec mutatur ipse,
ne-

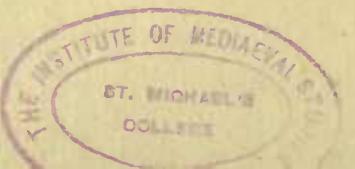
neque alios decipit, neque per visiones, neque per sermonem, que signis immittendis, neque nobis dormientibus, neque vigilantibus.] Dei verò bonitatem, & justitiam, quām egregiè commen-
Irenæus lib. det Plato, ex Irenæo conjectare, immò discere possumus: ille enim
 adversus hæ- suorum temporum hæreticos scriptis pulsans, qui in Deum ipsum.
 ref. 3. cap. 35. injuriosi erant, tradit Platonem hæreticis illis suis religione præ-
 stantiorē, quippe qui bonitatem, justitiam, & judicium Deo tri-
 buat, quod illi facere noluerunt. Quibus religiosior Plato ostenditur,
 qui eundem Deum, & justum, & bonum confessus est, ha-
 bentem potestatem omnium, ipsum facientem judicium, sic dicens:
 [Et Deus quidem, quemadmodum vetus sermo est, iocitum, & fi-
 nem, & medietates omnium, quæ sunt, habens rectè perfecit se-
 cundum naturam circumiens; hunc autem semper consequitur ju-
 stitia ultrix in eos, qui deficiunt à lege divina.] Dies me defice-
 ret, si quæ juxta Hebræorum doctrinam de Deo Platoni nota fuere,
 etiam in transcursu attingere vellem. Quare his duntaxat, quæ ad
 primum legis Hebræorum dogma attinent, de Platonis scientia an-
 notatis,

Progredior. Transeo ad secundum, cuius agnitorem, & observatorem Plato-
 Nec dicas va- nem suisse ea declarant, quæ decimo, & undecimo legum piè,
 na per ipsum. laudabiliterque sanxit. Legis verba sunt: [Nemo Diis invocatis
 mendacium dicat, aut decipiatur, aut adulterare verbo, vel re quic-
 quam audeat, nisi Deo velit odio esse;] at quis ignorat, hoc se-
 cundo legis mandato convenire? Enim verò tam magnus defensor
 divini honoris, ac propugnator acerrimus in decimo legum fuit

Tollendi de Plato, ut è medio tollendos sua lege edixerit, ac impunè occiden-
 medio sunt, dos eos omnes, qui divinum cultum aut negligunt, aut adulterant.
 qui divina- negligunt. [Si quis autem non puerilem, sed nefariam impietatem commis-
 erit, sive in suis privatim, sive in publico in Deorum cultu sacri-
 fando deliquerit, morte, ut impurè sacrificans, condemnatur.] So-
 lemnitates autem in Deorum inviolabili lege custodiendas esse mor-
 talibus octavo libro copiosissimè prosequitur, suadetque in illis sa-
 cra poëmatā piorum virorum probata judicio canenda, aliaque ad

Sabbata san- excitandam animi pietatem peragenda. Adeat quæso lector octa-
 tificies.

Habeas in Deorum festis solertia non poterit non laudare. Sicuti pariter ad
 honore paré- cœlum usque tollenda sunt ea, quæ circa Parentum pietatem man-
 tes . dat non uno in loco observari. Etenim lib. 11. Parentes negligere
 nec Deus, nec homo mentis compos alicui unquam consulat, sed
 honoratis parentibus gaudere Deum, & lætari scribit, simul admoni-
 nens, ad iracundiam non esse irritandos à filiis parentes, ne forte
 irati ea filiis deprecentur, quæ extremo illis fiant exitio, cum
 nihil perniciosius esse soleat filiis imprecatione parentum. Quem-
 admodum ex adverso facile à Diis, quæ ad salutem filiorum fa-
 ciunt, soleant obtinere genitores. [Nemo verò ait, cum pater,
 aut mater ab eo contemnitur, tunc solùm à Deo putet orationes
 eorum secundum naturam exaudiiri, sed cum etiam honoratur: ac
 ideò

ideò cum latiores bona filiis à Diis petunt, exaudiri eos similiter existimare debemus.] Quocirca illos, qui non ea, qua decet, pietate parentes colunt, severè à magistratibus puniendos decernit, immò, mandat eos morte mulrandos, qui vim parentibus inferre attenterint. [Quicumque agitur parentibus, aut avis inferre manus ausus fuerit, nec superiorum indignationem Deorum, nec inferiorum supplicia veritus, se quasi sciat, quod nescit; dicta à priscis hominibus despiciens, prævaricatur, is ultimo, ut avertatur, expieturque remedio indiger.]

Ne verò cædes, homicidia, furtæ, injustitiæ, rapinæ, quæ reliquis sex Decalogi præceptis prohibentur, in suam rem publicam dominarentur, quas Plato leges non fixit? crebræ sunt, & legenti bus passim obviæ in q. 10. 11 legum libro, quæ ad hoc spectant, leges, quas, ne molestus videar, cui placuerit in fonte considerandas relinquo; velut ea pariter, quæ de falso testimonio vitando, & puniendo tradit lib. 11. Solùm ad plenam, atque perfectam legem Decalogi observantiam justa de conjugibus, ac matrimoniis ius publica à Platone desiderare quis posset, qui paci, ac tranquillitati Rei publicæ, ut ipse arbitrabatur, nimium studens, non certam, ac stabilem cuique viro mulierem, sed omnes omnibus communes esse voluit, ut evelleretur radix, & origo litium, & offenditionum, quæ ibi vigent, ubi meum, & tuum dominantur; quamvis aliquando, impellente ad hoc veritate, adulteros impune occidendos dixerit, In calumniam ut ex Bessarione latius patet. Verùm quia legis totius plenitudo torem Plato duobus illis mandatis clauditur, quibus Deum diligere, & revereri, hominesque cæteros, ut nos ipsos amore prosequi docemur, rursus venari necesse est, gnarus nec ne horum decretorum fuerit Plato. Sed res nimis clara est in Dialogo, cui titulum donavit Minos. [Ubi primo, ait, cavendum est, ne quid in Deum aut verbo, aut opere aliquando peccemus, deinde ne quid adversus divinos homines,] cuius rei assignans rationem, mox inquit: [Deus quippe nimium indignatur, quoties quispiam illius similem improbat, atque probat dissimilem, Dei verò similis est vir bonus. Neque lapides, ac ligna, aves, atque serpentes sacra existimes, homines verò nequam. Immò sacratissimum omnium est vir bonus; profanissimum contra vir malus.] Superesset modò probare, ut in titulo capit is proposimus, quædam ab hoc philosopho intellecta, quæ plurimi plebis Hebraeorum ignoravere, quamvis illi fide, ut ajunt, implicita, quod explicitè, & apertè Plato docuisse videbatur, credent, sed quia rursus opportunior te se nobis offeret hac de re agendi occasio, hoc ideo nos in eum locum conjiciemus, in quo de Trinitate agetur, cuius non omnino ignarum fuisse Platonem nonnulli Patres existimavere.

Platonis decreta non modò Hebræorum præceptis consentanea, verùm etiam doctrinæ Christianæ perquam similia fuisse.

C A P. XVIII.

EX superiori capite, satis, ni fallor, convincitur, ea, quæ ex Platone attulimus, cum disciplinæ etiam Christianæ mandatis congruere. Deinceps sanctorum Patrum, & aliorum testimonia adjicienda sunt, quibus clare ostendatur, magnam cum sacris utriusque testamenti litteris Platonicæ scientiæ fuisse similitudinem, quam non modò Beatus Irenæus citato loco astruit, Platonem, ejusque placita hæreticorum, qui Christo adhærere profiteantur, dogmatibus anteferens, sed etiam illam approbabere Areopag. & pagita Dionysius, & Gregorius Nazianzenus, dum ille in libris de Gregor. Naz. divinis nominibus; hic verò in orationibus non semel iisdem Platonis dictiōnibus, in theologicis, ac divinis rebus explanandis utuntur, ceu ante nos Bessarion Cardinalis annotavit. Verùm nullus

Bessarion in sanctorum Patrum enucleatius, atque subtilius Platonis doctrinam, Calum. lib. 2. cap. 3. ejusque dogmata scripturæ sacræ consolatæ visus est, quām B. Augustinus, cujus hac de re testimonia, quō res illustrior fiat, non reticebo. Memorat enim adeò excellens hujus philosophi intelligentiæ fuisse acumen, ut maximarum theologicæ scholæ questionum apices non modò attigerit, sed etiam probè explicarit, ex incommutabilitate, & simplicitate divina infinitam colligens ejusdem omnipotentiam, qua sic cuncta crearit, ut ipse à nullo pendere, aut fieri potuerit. Vis ratiocinationem, qua Plato usus est,

August. de Civit. Dei audire. [Quia non aliud, ait Augustinus, Platonis sententiam lib. 8. cap. 6. referens, illi est esse, aliud vivere, quasi esse possit non vivens, nec aliud illi est vivere, aliud intelligere, quasi possit vivere non intelligens: nec aliud est illi non intelligere, aliud beatum esse, quasi possit intelligere, & non beatus esse, sed quod est illi vivere, intelligere, beatum esse, hoc est illi esse.] Propter hanc incommutabilitatem, & simplicitatem intellexerunt eum, & omnia ista fecisse, & ipsum à nullo fieri potuisse.] Quid? hoc eodem principio ductus Plato infinita vi, & potestate, qua sclera ulcisceretur, infinita scientia, qua res omnes comprehenderet, & infinita præsentia, qua rebus omnibus intima adesset, pollere eamdem divinam

Apud Bess. lib. 2. cap. 8. mentem agnovit. Sed Platonem audi. [Atque hæc iustitia est Deorum superum, quām nemo unquam vitare potest. Nec est quisquam vel humilitate sua ita humili defixus, vel excellentia ita in cœlum erectus, ut eam diffugere potens sit. Vos, qui Deos humana curare minimè putatis, sic habetote. Nullum locum Diis immortalibus incognitum, nullum inexploratum esse, quod sive hīc man-

manseritis , five profundissimas terræ cavernas subieritis , five aliud quodvis diffugium , atque latibulum quæsieritis , haud quaquam latere poteritis divinum illum oculum æternum , atque per vigilem , neque poenas vobis justè debitas vitare .] Et rursum . [Hunc Deum semper justitia sequitur vindex eorum , qui divinæ legis prævaricatores fuerunt . Hunc , qui felix futurus est , devinctus consequitur humilis , & motus : qui verò superbia elatus , vel insolens , vel honore , vel forma corporis , vel juventute simul , atque amentia per contumeliam animo erectus non principem , non dum cem fibi ullum desideret , quasi ipse alios regere possit , deseritur à Deo , & solus miser vagatur .] Ex quibus consequens sit juxta Platonis sententiam , ut idem D. O. M. rebus humanis provideat sine aliqua sui mutatione , sicuti in x. de legibus latè probat , cùm sæpius immortalitatem animorum , quam , teste Clemente Alexandrino , à Pythagora , dari didicerat , mentibus humanis suafisset . Sed plurima catholicæ hujus veritatis argumenta Platonis , quæ ut sedulo legantur meo sanè judicio digna sunt , relinquentes , silere non possumus pulchrum hac de re Platonis elogium quod Bessarion Platonis Elo- contextuit Cardinalis . [Jam de anima , ait , quid Plato senserit , gium ex Bes- explicabo . Vos , in quorum manus hæc fortè venient viri docti , farione lib. 2. atque præstantes , figmenta ne ille , & fabellas inscriperit (ut ob- cap. 7. jurgator noster oblattere non desinit) an digna potius illustri , ma- gnoque ingenio , itaut neque melius , neque sublimius , neque di- vinius ab homine duntaxat veræ fidei lumine non illustrato , dici potuerit , judicabitis] quæ subindè Platonis testimonia examinans latè probat , immortalitatem animorum ubique à Platone assertam . Præterea eodem libro , & in Phædone ceu sacer vates , peculiare , ac extremum uniuscujusque decedentis è seculo judicium , inferna loca , futuram omnium corporum resurrectionem , piis hominibus paradisum , tartarom malis , Dæmonum poenas , & supplicia , & quidquid veritas habet catholica de inferorum locis , justa Dei lege parata esse demonstrat . Huc etiam spectat , quod Aponius antiquitate gravis scriptor , floruit enim ab ortu Salvatoris anno 812. lib. 4. commentariorum in Cantica cæteris philosophis Platonicos præferens ait : [Quorum doctrina , licet quidem agrestis sit , tamen munditia sensus non longè abest ab Ecclesiæ fide .]

Sed ad B. Augustinum revertamur , qui de more Platonis scienciam , & documenta admiratus , eum ceu Christianæ humilitatis , & professionis doctorem agnoscere videtur , cum inquit . [Si enim Plato ipse viveret , & me interrogantem non aspernaretur , vel potius si quis ejus discipulus eo ipso tempore , quo vivebat , interro- garet , cum sibi ab illo persuaderetur , non corporeis oculis , sed pura mente veritatemi videri , cui quæcunque anima inhæsisset , eam beatam fieri , atque perfectam , ad quam percipiendam nihil magis impedire , quam vitam libidinibus deditam , & falsas imagines rerum sensibilium , quæ nobis ab hoc sensibili mundo per corpus impressæ varias opiniones , erroresque generant &c.] Quid si ta-

De vera Re-
ligione cap. 3.

Illa alumnos suos docebat Plato, quis inficiabitur, illa non tam
Platonicorum, quam Christianorum dogmata redolere, immo quis

^{Apud August.} non erit ejusdem cum Marco Tullio sententiae, ut palam testetur,
^{epist. 56.}

Platonem in sapientia non humana, sed planè divina, unde huma-
na quodammodo accenderetur, in illa utique sapientia prorsus im-
mutabili veritatem constituisse, & finem boni, & causas rerum,
& ratiocinandi fiduciam, quæ omnia adamassim Christianæ religio-
nis sunt principia. At insuper duplex, & illustre est ejusdem Au-
gustini testimonium, quo cum suis alumnis Platonem à Christiana

religione non magno intervallo fasile distinctum asserit. Alterum
August. epist. est ex epist. 56. in qua, ubi ex Cicerone probasset, Platonem in
eadem.

divina, & incommutabili sapientia ultimi hominis finem posuisse,
mox addit. [Ex quo intelligitur ipsos quoque Platonicæ gentis phi-
losophos, paucis mutatis, quæ Christiana improbat disciplina, in-
victissimo uni regi Christo pias cervices oportere submittere, & in-
telligere Verbum Dei homine indutum, qui iussit & creditum est,
quod ipsi vel proferre metuebant.] Alterum in 3. cap. de vera

religione consignatum est, ubi non dubitat Augustinus, si Platoni

nunc vitam vivere daretur, quin in militiam Christi libertissime

transiret cognita magna Dei, & Salvatoris nostri auctoritate, &

^{August. lib. doctrina.} August. lib. doctrina. [Itaque si hanc vitam illi viri Platonicæ nobiscum tur-
de vera Reli- sum agere potuissent, viderent profectò cuius auctoritate facilius

consulerebuntur hominibus, & paucis mutatis verbis atque sententiis

Christiani fierent, sicuti plerique recentiorum, nostrorumque tem-

porum Platonicæ fecerunt.] Neque temere in hanc opinionem di-

scissit Augustinus, quippe qui Manichæorum erroribus addicatus

olim, de hac eadem re fecerat periculum, etenim Platonicorum

^{Aug. in Pla} Aug. in Pla librorum lectione adjutus, ea veluti duce ad Christianæ veritatis
tonicis libris agnitionem pervenit. Verbum quia divinarum Confessionum lib. 7.
eadem legit, cap. 9 rem quo modo peracta sit, ingenua veritate testatur, ope-
qua D. Jo. E-
vangelista in tæ pretium est, ut discat ab eo lector facti seriem. [Procurasti,
initio sui E-ait, mihi per quemdam hominem immanissimo typho turgidum,
vangelii po-
quitdam Platonicorum libros ex Graeca lingua in latinum versos,
fuit.

quo quidem his verbis, sed hoc idem omnino multis,
& multiplicibus suaderi rationibus. Quod in Principio erat Ver-
bum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat, hoc erat in
principio apud Deum, omnia per ipsum facta sunt; & sine ipso
factum est nihil, quod factum est in ipso vita erat, quia hominis
anima, quamvis testimonium perhibeat de lumine, non est tamen
ipsa lumen, sed Verbum Dei Deus est lumen verum, quod illu-
minat omnem hominem venientem in hunc mundum. Et quia in
hoc mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum
non cognovit,] & post multa. [Item, ait, ibi legi. Quia Deus
Verbum non ex carne, non ex sanguine, non ex voluntate viri,
neque ex voluntate carnis, sed ex Deo natus.] Mira quidem,
& creditu non ita prona, ut mihi, sic permultis aliis non temere
videri possent, ni tanti Patris in promptu esset auctoritas certissi-
ma.

ma : Quid si ista , in quibus perscrutandis humani fastus ingenii irritus cadit , non ignota Platonicis fuerunt , qui Platone præceptore utebantur , quid esse poterit in rebus divinis tam arcanum , quod Platonis apertum esse non potuerit ? Quid autem utilitatis ex ea lectione nactus sit Augustinus , tradit ejusdem libri cap. 20. [Sed cum lectis Platonicorum libris illis , postea quam inde admortuus quererem incorporam veritatem , invisibilia tua per ea , quæ facta sunt , conspexi , & repulsus sensi , quid per tenebras animæ meæ contemplari non sinerer .]

August. ex
Platonicis li-
bris catholi-
cam verita-
tem assecutus
est .

At quorsum hæc ais ? Nempe ut Augustini exemplo , & testimo-
nio , qui è Platonicis libris Dei adjutrice gratia salutem suam au-
spicatus est , clarum sit . Platonis decreta fidei nostræ maximè con-
sentanea esse decretis , quod probare nostrum erat .

*Probè senserint nec ne aliqui , Platonem Trinitatis
mysterium cognovisse .*

C A P. X I X.

Beat. Mart. Justinus hanc Platonis cognitionem concedere visus est , cum adducens illud Geneseos . [In principio fecit Deus cœlum , & terram ; terra autem non videbatur , & in composita erat , tenebræque erant super abyssum , & spiritus Domini super aquas serrebatur] (sic enim ille legit ,) putansque Trinitatis personas ibidem declarari , scribit Platonem agnovisse à Verbo divino mundum fuisse productum . [Itaque Verbo Dei , & ex iis , quæ proposita sunt , & ante exposita à Mose mundum omnem effectum esse & Plato , & ii , qui hæc dicunt , & nos didicimus , & vos potestis credere] & paulo post docet , à Platone etiam Spiritum sanctum cognitionem fuisse . Præterea oratione parænetica ad Gentes idem de Spiritu sancto astruens , ex Platonis Menone probat , Platonem Spiritum sanctum virtutis nomine appellasse . [Quod si quis etiam de munere , quod è cœlo à Deo in sanctos homines delapsus est , quod Spiritum sanctum sacrosancti prophetæ nominant , aliquid accurate velit cognoscere , ipsum à Platone in libro , quem Menonem inscripsit , alio nomine celebratum inveniet . Cum enim vereretur Dei donum , & munus Spiritum sanctum nominare , ne Græcorum hostis prophetarum disciplinam , doctrinamque sequens videretur , id quidem è cœlo à Deo delabi fatetur , non tam Spiritum sanctum , sed virtutem Dei appellandum censuit] & mox Platonis verba refert , quæ nos brevitati studentes omittimus . Eusebius Cæsariensis hoc idem multo clarius tenet , prolatisque in medium , & coacervatis Platonis auctoritatibus , quas in hanc sententiam interpretatur , Platonem Patris , & Filii , & Spiritus sancti non obscuram cognitionem habuisse censet . Præcipua duo testimonia , quibus rem istam declarari autumat Eusebius , non reticenda

Ex Just. Plato
Spiritum san-
ctum agno-
vit .

Euseb. Cæsar.
de Præpar. E-
vangel. lib. 11.
cap. 10.

censeo, quamvis ille plura alia adducat. Præcipuum illud est ex epistola ad tres amicos Hermiam, Erastum, & Coriscum, ubi cautissime hoc dogma sacratissimum commendasse Platonem putat. [Hanc epistolam omnes tres una legetis, vel ad minus duo communiter toties, quoties poteritis. Oportet enim vos uti hac lege jurejurando confirmata diligentia eleganti, & studio, ejusque sorore doctrina, ut per Deum principem omnium præsentium, & futurorum, & per Patrem, & Dominum principis, & causa juretis. Quæ si rectè philosophamur, clarè quantum homini contingere potest, cognoscemus.] Super quibus Platonis verbis. [Non ne tibi, ait Eusebius, videtur Plato Hebræorum scriptis insudasse? Unde namque ipse, quem ab Hebræis discere posset Patrem, & Dominum Deum appellare, ac Deum principis, ac Domini Patrem nominare? Aut quis unquam apud Græcos à Divinissimo verbo mundum dixit esse ordinatum;] & subinde plura alia Platonis loca cum sacræ scripturæ locis confert, eaque Platonem ab Hebræis mutuatum docet. Sed quia nullam hic tertiarum Trinitatis personæ, hoc est sancti Spiritus factam noverat mentionem, non ei aliud defuit Platonis testimoniū, quod de sancto Spiritu interpretaretur, colligens id ex ænigmate, quo ad Dionysium scribens usus est Plato, dum ait: [Dicendum tibi ænigmaticè censeo, ut si epistola excidat, qui legunt, non intelligent. Sic enim res se habet. Omnia circa regem universi sunt, illius gratia cuncta sunt, illi causa bonorum omnium est, secundum circa secunda, & tertium in tertii. Hominis enim anima discere gliscit, quænam ista sunt, trahitur enim ad sui cognita.] Quæ verba expendens Eusebius.

Plato ad Dio-
nys.

Euseb. de Præparat. E-
vangel. [Hæc, ait, qui Platonem exponunt, ad primum Deum, & ad secundam causam, atque tertiam, quam mundi animam esse dicunt; divina verò scripture Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum unum omnium rerum principium esse confirmat.] Legendum ejusdem Cæsariensis cap. 7. lib. 13. de præpar. Evangelica, in quo pluribus hoc idem suadet, inanique, ut arbitror, se labore frangit, apertè defendens agnitionem à Platone fuisse Trinitatis Sacramentum. Similis, ne dicam eadem fuit prorsus Clementis Ale-

Clem. Alex. Strom. lib. 5. xandrini mens, qui ex iisdem Platonicæ doctrinæ auctoritatibus se nihil aliud præter Trinitatem agnoscere docet, cum ait. [Taceo Platonem, is aperte in epistola ad Heraustum, & Coriscum videtur nescio quo modo ostendere Patrem, & Filium ex scripturis Hebraicis, cum eos ita hortatur. Jurantes studio adhibito à musis non alieno, & studii sorore disciplina Deum ipsum rerum omnium causam, & principis, & causæ Patrem Dominum juretis, quem, si rectè philosophati fueritis, intelligetis. Et quæ est in Timæo concio patrem vocat opificem, sic dicens. Dei Deorum, quorum ego sum Pater, & opifex operum. Quare quando etiam dicit circa omnium regem sunt omnia, & illius causa omnia, illumque quoque omnium causam appellans; secundum autem circa secunda, tertium circa tertia, non aliter ego exaudio, quam sanctam significari

sicari Trinitatem . Nam tertium quidem esse Spiritum sanctum , Fi-
lium autem secundum , per quem facta sunt omnia ex voluntate
Patris .] Cyrillus Alexandrinus se se in hoc eodem pulvere exercens Cyril. Alex.
iisdem adductis ex Platone testimoniis , non posse negari potat quin lib. 1. contra
hujus magni Trinitatis mysterii particeps fuerit Plato , de quo etiam Julianum .
hoc ex Porphyrio adducit testimonium . [Dicit enim Porphyrius
in 4. lib. histor. philosoph. quod de bono dixerit Plato sic . Ab
hoc autem bono quandam ab omnibus inexcoigitabilem mentem
factam esse totam , & secundum se ipsam subsistente , in qua sanè
quæ verè sunt , & omnis substantia eorum , quæ sunt . Hæc cer-
tè , & primò pulchra . & ipsa pulchritudo à se pulchritudinis ha-
bens speciem . Processit enim ante secula ab auctore Deo] & qui-
busdam interpositis . [Sufficiat hoc , ait Cyrillus , ad consumma-
tissimam demonstrationem , quod unigenitum Dei Verbum intelle-
xerint & illi . Nunc verò censeo adjiciendum : quæ & de Spiritu
sancto ab illis dicta sint . Dicit enim Porphyrius] cuius statim te-
stimonium recitat , quo ad tres substantias progredi satetur divini-
tatem . Et mox , subdit Cyrillus , [Ecce quam manifestè in his
usque ad tres substantias Dei substantiam progredi affirmat . Unus
enim est universorum Deus , dilatatur autem , quantum de eo sci-
tur , ad sanctam , & consubstantialem Trinitatem , in Patrem in-
quam , & Filium , & Spiritum sanctum , quem & animam mundi
dicit Plato . Vivificat enim Spiritus ; & procedit ex vivente Patre
per Filium , & in ipso vivimus , movemur , & sumus .] Hæc Cy- Ex Cyrill. er-
rillus , qui etsi non latuisse Platonem mysterium Trinitatis omni- ror Platonis
nò arbitretur , scribit tamen in eo deceptum esse , quòd tres per- in agitacione
sonas inter se planè natura discretas , ut Ariani blasphemabant , in Trinitatis .
divinitate collocarit , cum tres sint quidem personæ reali inter se
discrimine sejunctæ , habentes nihilominus eandem penitus divinæ
naturæ unitarem . [Videl igitur , ait ille , non prouersus sanè , sed
sicut Ariani , separat , & substituit , substantiasque subjectis ipsis
infert , & tres opinatur esse Deos distincte sanctam , & consub-
stantialem Trinitatem . Veruntamen non omnino ignoravit verita-
tem ; opinor autem quod & sanè dixisset , & intellexisset fortassis
etiam & proniciasset quod recte de Deo sensit in aliis rebus , nisi
fortè Anyti , & Meliti timuisset occasionem , Socratisque aconitum .]
Et ecce , quām magnificè de Platonis doctrina sentiat Cyrillus , Lib. 8. contra
qui alibi eadem ferme repetens addit , Platonem nonnunquam Tri. Julianum .
nitatis nomen posuisse , & tres agnoscisse in divina natura personas ,
ut ipse nihil aliud à Platone , quām naturæ divinæ in tribus per-
sonis unitatem desideret . [In his certe nihil desideramus , si con-
substantialitatis rationem tribus subsistentiis accommodare vellent ,
ut & una intelligatur Deitatis natura .]

Verum ne quid ad perfectissimam Platonis cognitionem de Tri-
nitatis arcano addi possit , quod in Platone desiderat Cyrillus Ale-
xandrinus , id non ignotum ei fuisse Claud. Mai. , qui ad annum Clad. Mai.
Christi 440. vixit , ita recenset , ut illum Trinitatem in unitate , tom. 4. Bibl.
& Patrum .

& unitatem in Trinitate, agnovisse, demonstrasseque aliis tradat : De statu ani- [Igitur Plato procedat in medium, à quo verè claret, quam ma- mæ lib. 2. post gnum in semet bonum genus humanum negligat nostro præsertim medium. seculo. Quo fit, ut mirari admodum digne nequeam: antè Puer- perium Virginis, ante Incarnationem Dei, ante hominis resurre- ctionem, ante prædicatam summæ Trinitatis in gentibus unitatem ineffabilem, una tres in divinitate personas, laudabili usu, mirabili ingenio, non immutabili eloquio quæsivit, invenit, prodidit, Patrem Deum, paternamque mentem arte, sive consilio nec non & utriusque horum amorem mutuum, unam summam, æquiteram, indivisam æternitatem non solum ita credi oportere docuit, sed ita esse convincit.] Quod Claudiiani testimonium si verum est, jam quis majora post promulgatam Evangelii doctrinam de Trinitatis mysterio à quolibet fidelium expetere potest, quām quæ naturali ingenii acumine novit, & perscrutatus est Plato?

*Plato, et si in Divinis Patrem, & Filium dari fassus sit,
Trinitatis tamen mysterium ignoravit.*

C A P. XX.

Plato 6. de Repub.

Ego non negarim aliqua in hujus philosophi monumentis deprehendi, quæ si perpendantur, primam, & secundam personam Trinitatis, propriè significant; at reor tamen nullam propriam mysterii Trinitatis habuisse cognitionem, longeque aliter, quām religio nostra habet, de Trinitate sensisse Platonem. Primam assertionis partem, quæ satis ex Justino, Cæsariensi, Clemente Alexandrino, & Cyrillo colligitur, illustrat, quæ libro sexto de Republica de Patre, quem primum bonum, & Deum appellat, & de Filio edisserit Plato ad hunc fermè modum scribens : [Sed è Beati quidnam sit omnium bonum hoc loco missum faciamus, plus enim mihi esse videtur, quam ut hoc instituto assequi id possimus. At enim qui ipsius summi boni filius, eique simillimus esse videtur, nunc explicare perlibenter velim, si nobis etiam id gratum est, alioqui ipsum quoque missum faciam. Sed dic inquit, nam Patris rationem postea reddes,] & post : [Non ne sol cum minimè visus, hoc est sensus videndi sit, sed ipsius visus causa, tamen à sensu ipso videtur? Ita est inquit. Hunc igitur inquam dici à me existimes summi boni Filium, quem summum bonum generavit sibi proportione convenientem, ut quod ipsum est in loco intelligibili ad mentem, & res, quæ intelliguntur. Idem hoc est in loco visibili ad visum, & res, quæ videntur.] Tum addit : [Ergo quodd veritatem his rebus, quæ cognoscuntur, & cognoscendi vim ei, quod cognoscit præbet, id esse boni ipsius ideam. existima &c. Solem certe non modo facultatem iis, quæ videntur præbere dices, ut videantur, verum etiam ut generentur, augeantur,

tur, alantur, quamvis ipse generatio non sit, ita certe. Et iis igitur, quæ cognoscuntur, non modò ipsum cognosci, sed etiam substantiam à summo bono provenire, non quod summum bonum substantia sit, sed quod omnem substantiam majestate, potentiaque exuperet.] Ex quibus habes lector, Platonem primum bonum Patrem appellare: vides summi boni Filium nudato capite ab eodem appellari, à quo cuncta profecta sint, quod non hic modo, verum etiam in libro Epinomide dicto afferit appellans Verbum mundi opificem. Nec dubitat Origenes à Platone cognitum Dei Filium; insurgens enim vehementer in Celsum, quod cum is pleraque à Platone in sua scripta transtulerit, callide tamen, & astutè, quod de Filio Dei prodiderat Plato testimonium voluerit reticere: [At Celsus iste, ait, ut profitetur omniscius tam multa à Platone afferens, data opera, credo, dissimulat id, quod ille scripsit de Filio Dei in sua ad Hermium, & Coriscum epistola] cujus verba, & sententiam adducit, quam nos supra retulimus. Hæc autem, quæ metinuit Plato, quām consona sint catholicæ religioni quis ignorat? Hac igitur una de causa permotus ego censi, popularibus Hebreorum hominibus in hoc scientia præferendum Platonem, quippe qui mentis intelligentia id comprehendit, quod cum intelligere renuerent olim Judaici populi primores, Salvatorem nostrum affecere Crucis suppicio, propterea quòd se unigenitum Dei Filium jure meritissimo appellaret, quod tamen intellexisse Platonem docet Augustinus, dum à B. Simpliciano se audisse scribit, in Platonicis libris variis rationibus & Deum, & Dei Verbum esse, suaderi: [Ubi autem commemoravi legiſle me quosdam libros Platonico-rum &c. Gratulatus est mihi (Simplicianus) quòd non in aliorum philosophorum scripta incidisse plena fallaciarum, & deceptio-num secundum elementa hujus mundi, in istis autem omnibus modis insinuari Deum, & ejus Verbum.] Adjiciendum nunc est Porphyrii testimonium, quod ille de Platonis mente lib. 4. histor. phil. recenset, probans manifestissimè Deum per Filium cuncta creasse; at quia id ex dictis intelligi potest: lectorem ad superiora remitto, & ad Cyrilum Alexandrinum citatis locis, atque Bessarionem Cardinalem.

Et accedo ad secundam allatæ assertionis partem, quam firmant non solum ex Platone ipso erutæ argumentationes, sed etiam varia Sanctorum Patrum testimonia. Nam Plato cum divinitatem velut in suos gradus partiretur, censuit quidem unum esse principium, primum, omnis principii, finis, & interitus expers, non à se ipso, non ab alia virtute productum, sed planè omni ente, omni substantia, omni virtute excellentius: at singit subinde primum ens; quod ei mentis, & primæ formæ nomen tribuit, putatque à primo illo principio, qua unum est, productum esse, à se ipso tamen, quod ridiculum est, ut est mens, & naturæ secundæ ordo, factum opinatur. Postremo pari errore tertium Deum commentatur, quem universi animam appellat à primo illo Deo, qua unus est, & à primo ente,

Lib. 6. contra Celsum.
Orig. Plat.
Dei filium agnovisse putat.

August. lib. 8.
Cont. cap. 2.

Platonis er-
rores circa
Deitatem.

ente, quatenus mens est, pendentem, verum, qua per se motum habet, vi propria productam; quis autem Platonis sententiam ad veritatem interpretans eam ad Trinitatem accommodare potest? aut quis hinc Trinitatis arcanum agnovisse Platonem potes argumentari? cum tres non solum numero, sed ordine, & dignitate distinctas divinitatum naturas somniet? Quocirca jure Sancti Patres docuerunt, in illam inaccessibilis lucis veritatem humani aciem ingenii neminem mortalium citra divinam revelationem conjicere potuisse, cum ea vim omnem intelligendi longissimè effugiat: [Et licet, ait Cyprianus, de Patre, & Filio aliqua senserint Platonici, spiritus tamen tumidus, & humani appetitor favoris sanctificationem intellectus divini mereri non potuit, & ubi ad profunditatem Sacramentorum ventum est, otnnis eorum caligavit subtilitas, nec potuit infidelitas sanctitudini propinquare,] & pluribus interjectis, docens ab infidelibus, & Paganis remotam esse Trinitatis scientiam, ait: [Sed abscondita est à sapientibus, & prudentibus tantæ rei majestas, nec potuit humani fastus ingenii secretis interest cœlestibus, & penetrare ad superealialis naturæ altitudinem, & licet intelligere q. d. v. è esse creatrix, & gubernatrix rerum divinitas, distinguere tamen nullo modo potuerunt, quæ esse Deitatis Trinitas, vel quæ Unitas, vel quæ personarum proprietas.] Quid? Gregorius Nazianzenus, qui ob eam, qua excelluit in divinis, arcaneque rebus loctè, & subtiliter explicandis, scientiam, merito theologi nomen invent, non modo non putat à Platone agnitam Trinitatem, sed etiam illum arguit, quod Deum intellectu percipere difficile, eloqui autem impossibile dixerit. Audiat quæso

Gregor. Naz. lector Gregorium Platoni calliditatem ob eam sententiam, exprobantem: [Ergo ad hunc rursus modum exordiamur. Deum intellectu percipere difficile est, eloqui autem impossibile, ut profanorum theologorum quidam (Plato) docuit; meo quidem judicio non incallidè, nempe ut ex eo quod intellectu difficultem opinionem hominibus afferat, se eum cogitatione percepisse: ex eo vero quod nullis verbis eum explicari posse ait, hoc agat, ne infictio sua prodi, aut convinci queat;] tum sequitur Gregorius difficultatem divinæ cognitionis, quæ humanas vires præterit, explicare. At si unius Dei attingere potuisse naturam, qualis sit, negat Pla-

S. Hilarius tonem Gregorius, potiori sine dubio ratione Trinitatis cognitio-
lib. 1. de Tr. nem omnino à Platone removet. Quemadmodum fecit Hilarius pag. 4. à prin- scribens, hoc nulli fas esse mortalium: [Non putet homo sua in-
cip. lib. telligentia generationis secretum posse consequi,] cui adhærens

S. Ambros. Ambrosius: [Impossibile est, inquit, generationis scire secretum.] lib. 5. de fide ad Grat.

S. August. Mens deficit, vox silet.] Consensit Augustinus: [Mentis nostræ lib. 1. de Tr. acies invalide in tam excellentissimam lucem figitur, nisi per justi- Irenæus.

Basilius. tiam Dei emendetur.] Tradunt idem una voce Irenæus lib. 2. ad Basilius. versus hæreses cap. 48. Basilius homilia In principio erat Verbum, Cyrillus. Cyrus lib. 1. thesauri cap. 5. Nazianzenus orat. de Divinitate, & Nazianz. oratione de Filio, Doctor Angelicus p. p. q. 32. a. 1. corp. & ad D. Thomas.

1. ubi sacræ scripturæ loca, quæ rem declarant, adducit. Sanctis Patribus adjungere possumus Bessarionem Cardinalem, qui etsi omni Bessar. Card. ni arte, omnique studio contendat Platonis scientiam elevare; ta- in Calumnia- men cum loqui voluit de Trinitatis mysterio, agnatum fuerit nec torem Plato- ne à Platone, ista litteris consignavit: [Neque Platonem, neque Aristotelem laudandos esse putamus, quod prædicarint, aut coluerint veritatem, quia neuter eorum ita de Trinitate sensit, ut ad Christianorum accesserint veritatem &c. Nemo igitur sive Platonem, sive Aristotelem ideo laudandum censeat, quod Trinitatem divinam, aut coluerint, aut scriperint, uterque enim hujus veræ opinionis excors fuit, & nostræ pietatis ignarus.] Et ad extre-
mum Joannes Dadraeus ex Evangelii adducta à Cæsariense testi- In Commen- monia expendens, quæ congerit ad astruendam de Trinitate Plato- tariis in Cæs. nis cognitionem, pro hac opinione pugnat: [Eusebius prolatis in lib. 11. de medium scripturæ verbis Filii divinitatem astruit, eumque à Plato- Præparat. E- ne cognitum afferit, testimonia obscurissima, & dubia adducens, de quibus non libet nisi hoc unum dicere, istas voces dictasse Plato- niam in lege naturæ, neque ex ipsis posse colligi Platonis doctrinam de Filio Dei plane cognitam fuisse &c. Mysterium Trinitatis in novo testamento multo illustrius est, quam olim fuerit in testamen- to veteri, quo durante plerique tenui, & obscura ejus cognitione (sed quæ in electis pro ratione temporis ad salutem sufficeret) prædicti fuerunt. Tantum abest, ut illud philosophis Græciæ, & in- ter cæteros Platonis perspectum fuerit.]

Tradit Angelicus Doctor philosophorum neminem præditum z. Sent. d. 3.
fuisse Trinitatis notitia; ac Platonem ipsum certe multa de rebus qu. 1. art. 4.
divinis agnoscisse arbitratur ex Mosaicis libris, quos in Ægyptica
peregrinatione legere potuerat, verum in hanc eminentissimæ veri-
tatis lucem figere potuisse mentis suæ oculos negat apertissimè.
Tostatus pariter tribuit Platonis cognitionem quandam hujus my- Com. in ep:
sterii obscurissimam tamen, & ab ea longissime distantem, quam D. Hier. ad
Joannes Apostolus habuit. Quod omni ex parte tutum esse, ac ve. Paul. cap. 5.
rissimum non his solummodo scriptorum testimonii, sed etiam
apertissima theologica ratione constat. Naturalis quippe intelligen- Cur Gentiles
tiæ humanæ ratio non nisi utitur creaturis ad comparandam de ignorantem Tri-
Deo notitiam, ut communis philosophorum, ac theologorum decre- nitatem.
to patet: at creaturæ omnes Deum unum loquuntur, quippe ab
ejus infinita vi, & potestate, non ut ea in tribus personis reperi-
tur, sed ut in divina essentia, quæ una est producuntur: ergo Deo
duntaxat docente Trinitas in Unitate agnosci potest; quis autem
Sanctorum Patrum divinitus patefactam hanc Platonis veritatem
meminit?

Ex his patet responsum ad Cæsariensis opinionem. Justini vero Responsio ad
Martyris testimonia, cum ea apud eundem incerta sint, & obscura, objecta.
cumque non nisi violenter, ut nos fecimus, ad explicandam Tri-
nitatem trahi possint, neminem merito sollicitare debent. Beatis
vero Clementi, & Cyrillo, qui in contrariam opinionem propea-
dere

Cyrill. Alex. Lib 8. contra Julian. dere visi sunt, cæteros omnes Patres, si placet, objicere possumus, quamvis ne Cyrillus quidem ab eis discessisse visus sit, dum de Trinitate loquens, sic ait: [Scimus item superciliosissimos illos, & mundana sapientia inflatos subtiliter hæc inquisivisse, tametsi non omnino irreprehensibiliter, quandoquidem veritatis lux eis nondum astulserat. Dicit enim Christus, nullus scit quis sit Filius, nisi Pater, neque Patrem quis cognoscit, nisi Filius, & cui Filius revelabit. Et quo modo intelligerent tam arcana, & subtilia theorematum, Filio ejus non revelante?] Hoc eodem sensu Origenis testimonium accipendum est. Clementis vero Alexandrini auctoritas, meo iudicio, sic clara est, ut non nisi violenter pro nobis explanationem admittat, sed numquid in singulas uniuscujusque opiniones nobis jurandum est? Hinc, quid ad Claudiani Mamerti testimonium respondendum sit, claret.

Cæterum quod spectat ad B. Augustini testimonia, iis pervincitur, reperiri in Platonicis libris, quod divino afflato cecinit Johannes Evangelista. At cum quadringentis fermè annis ab Incarnatione Domimca ea lectoriarit Augustinus, num suo marte id Platonici invenerunt, an potius ab Apostolo Joanne, suppresso nomine auctoris, sunt mutuati? nimis profectò ex Sanctis Patribus Clemente, & Cyrilo Alexandrinis, Eusebio Cesariensi, aliisque scriptoribus clarum est, insignes Platonis alumnos mirum illud Joannis Evangelii initium eisdem fermè verbis in sua monumenta transtulisse, immò certissimum etiam est, ab iisdem Apost. Jo. barbitum fuisse appellatum. At Augustinus ait, suaderi multiplici argumentorum classe Trinitatis mysterium in Platonicorum libris, quod si naturali intelligentia haud comprehendendi, sic pariter neque rationibus possit suaderi. Verum agnita transnaturali veritate, vel Deo revelante, vel ex sacris Scripturis, constat, haud difficile factu esse, quoquomodo probare divinas processiones, arcanamque Incarnationis naturam, & ipsum sanctissime Trinitatis mysterium, rationibus ex natura petitis, ut Doctor verè Angelicus non minus acutè instituit, quam diligenter, & accuratè perfecit aureum illud opus, summamque theologicam adversus Gentes naturalibus maximè innixus firmamentis.

*Vitæ sanctimoniam, morum probitatem, & innocentiam
sic cum scientia temperasse Platonem, ut divina
prorsus videatur fuisse mutua illorum
conjunctione.*

C A P. X X I.

UT à nobiliori sumamus in hac re principium, placet à religione, & pietate, quæ superioris cuiusdam ordinis, & dignitatis sunt, cum in Deum recte tendant, Platonis pro-

probitatem investigare, quam suisse maximam vel ex eo constare potest, quod is à Deo capienda rerum omnium principia docuit, Platonis pie- certissime sciens ab eo initia bonarum cogitationum, laudabiliter tas, & in operandi, dicendique munera proficisci; ita enim apud ipsum Timæus, cum argumenta eorum, de quibus disputandum erat, pro tulisset, enixè Deos precatur, ut sibi opem ferant, quo pro dignitate res enucleare possit: & in legibus suis: [Age, inquit, si un- In Timæo, quam vocandus est Deus, nunc maximè auxilium ejus implorandum est; omni igitur studio Deorum opem quæramus, quorum res agitur, siquidem Deos esse demonstrare instituimus.] Immò quotidie collata in se divinæ bonitatis beneficia recolens, Deo gratias agebat, quod homo natus esset, non brutum, quod Græcus, non barbarus, quod temporibus Socratis. Adeò autem divini honoris amans fuit Plato; ut è Civitatibus exterminandos, supremo que afficiendos supplicio eos edixerit, qui in Deos contumeliosi es- sent. Enim verò hujus philosophi pietatem, & innocentiam tanti fecit August., ut olim non veritus sit iis ipsis Gentium diis eum S. August. anteferre: [Iste verò (de Platone loquens ait) & Deorum injurias lib. 2. de Ci- indignè tulit, & fucari, corrumptique figmentis animos civium no- vit. Dei c. 14. luit. Confer nunc Platonis humanitatem à Civibus decipiendis poëtas urbe pellentem cum Deorum divinitate honori suo ludos scenicos expertente. Ille ne talia vel scriberentur, et si non persuasit, disputando tamen suavitati, lasciviaeque Græcorum.] Cætera Platonicae pietatis in Deum argumenta, quæ innumera videntur, passim pervia legentibus taceo, alias ejus virtutes strictim enarra- turus.

Nam insignis prudentiæ virum suisse Platonem satis, superque Platonis præ- leges illius, & populi, quibus leges tulit, testantur. A Syracusa- dentia. nis enim Civibus expulso jam tyranno & à Cretensibus rogatus, non invitè eis leges in duodecim digestas libros scripsit. Immò apud In Calumn: Bestiarionem legisse me non ignoro, Nicolaum quintum Post. Max. Plato lib. 4. miram Platonis prudentiam demiratum cuidam mandasse, ut illius cap. 16. leges Græcè exaratas latinitate donaret, & meritò, cum fermè ea Leges Plat. ipsæ videantur, quibus nunc populi, & gentes lumine fidei illu- quanti fece- stratae utuntur, nonnullis earum exceptis. Quint us.

At quoniam virtutes sine mutuo inter se nexus consistere non poslunt, in primis prudentiæ Platonis ea annexa erat justitia, quæ non modò moralem, sed Christiano etiam sale conditam vi:torem imitabatur; quippe non solùm alios injuria afficere, sed nec etiam lacescitus ipse injuriis damna referre solebat, veluti ex Gorgia Pla- tonis de virtute activa observavit Theodoreus hanc ex Platone ca- Theodore: tholicam sententiam afferens: [Nullo igitur pacto oportet injuria lib. 12. quemquam afficere, neque si tibi inferatur, eam vicissim referre, sicuti multos sentire credo, nullo siquidem pacto decet esse inju- rium. Quid verò Criton malo ne quemquam licet afficere, an non licet? Nullo modo licet, ò Socrates; malum verò in eum referre, à quo prior passus fueris, fas ne est, an nefas? Nullo modo fas est,

est, malo enim quemquam afficias, an sis illi injuriosus nihil differt. Recte inquis. Neque igitur injustitiam referre, neque malum inferre cuiquam licet: ne siquidem quodvis quisquam prior patitur.] [Hanc igitur, subdit Theodoreetus, de justitia, deque injustitia Socrates, & Plato doctrinam nobis tradiderunt, laudabilem illam prorsus, rationique consentaneam, nec ab humano ingenio abhorrentem.]

Platonis magnanimitas. Animi etiam Platonis magnanimitatem, & constantiam quis negnanimitas. sciat? Quoties enim Tyrannos, qui populares miserè afflictabant, à volentibus, & iavitis tributa exigentes constanter rediuguit, sicut certo omnibus esse potest argumento non una Platonis epistola; quoties pro patria invicta fortitudine militavit. Dedit etiam mirum hujus virtutis specimen Plato, cum ne Dionysio Siculo Tyranno, sub cujus tum degebatur potestate, pepercit; agenti siquidem illi, [ò Plato, verba tua otiosorum senum sunt; audacter respondit, & tua tyrannidem sapiunt.] Quoties pro salute Socratis reclamante Atheniensium populo, ut eum à carceribus, & morte vindicaret, laboravit? Quoties his, qui cæterorum erant destituti auxilio, solus suppetias tulit? testis est ille Cabria dux fortissimus, quem, adversus Crobylum venena, & cicuram ei minitatem, ni à Patrocinio Cabriæ recessisset, capite periclitantem liberavit? Verum

Platonis frumentum. ne hujusmodi singula videar consecrari, Platonis fortitudini illigalitas.

parsimonia oppressus febri, qua spatio decem & octo mensium laboraverat, non solum vires refecerit, sed validiores, robustioresque etiam reddiderit. Etenim hujus virtutis accensus studio, Ficino teste: [Atheneis in Academia vitam duxit, quem insalubre n-

Ficinus de vita Platon. Atticæ locum dicitur elegisse, quod etiam D. Hieronymus, & Basilius comprobant, ut nimis bonus corporis habitus, ceu vitis nimia luxuries amputaretur.]

Castitas; In corporis autem sui colenda simul, & custodienda castitate, & virginitas quis unquam Platone inter gentiles philosophos accurior fuit? **Platonis.** toto enim vita curriculo cælebs & castus, atque ut Suidas testatur, [nuptiarum, & omnis commixtionis corporeæ expers fuit.]

B. Aug. lib. An locupletiores hujus rei testes desideras? audi B. Augustinum, de vera Religione cap. 3. qui nostræ religionis sanctitatem supra cæteras omnium philosophorum sectas jure merito extollens, id ipsum confirmat, atque nunc multa millia puerorum, & virginum dari qui castissimam vitam vivant. [Quod, inquit, cum fecisset Plato, usque adeò perversam

Diog. Laërt. suorum temporum timuit opinionem, ut perhibeatur sacrificasse naturæ, ut tamquam peccatum illud aboleretur] ne videlicet contra vulgi opinionem sterilitatis crimen videretur amasse. Quod ideo

Tost. in Gen. cap. 25. q. 85. egisse Platonem docet Tostatus, non quasi peccasse se arbitraretur, sed tantum, ne communii hominum consuetudini solus repugnasse ad 3.

2. 2. q. 152. 25. videretur. Quod ab Angelico doctore mutuatus est Abulensis: [Ramum enim, ait S. Thomas, erat apud antiquos, ut aliquis amore veritatis contemplandæ ab omni delectatione venerea abstineret. 2. ad 3.

Quod

Quod solus Plato legitur fecisse, unde non sacrificavit, quasi hoc peccatum reputaret, sed perversæ opinioni civium cedens, ut ibidem Augustinus dicit.] Nec aliud voluit Laertius, dum scripsit Platonem carpens, illum Platonis castitatem, fortitudinem, & tonis. mansuetudinem, ut fecerat Xenocrates, non fuisse imitatum. Idem manifestè docnit Jo. Jacobus Friesius in sua Bibliotheca. Vis suam in Platonis virtutes intueri, hæc meditare, si lubet, quæ acerrimus illius defensor contra Calumniatorem meminit, docens Platonem ob omni voluptate mundum, intemeratumque fuisse: lib. 4. cap. 2. [Illius vitam, ait, fuisse continentissimam: omnibus copiosius de virtute disputasse: libros turpes à pueris minime legendos: eos ad continentiam excitare: cognoscere vitia oportere, non æmulari. Homines voluptatum viatores esse felices, molles esse miseris. Non à maribus solum, verum etiam ab innuptis mulieribus abstinentem: qui contra fecerint, capite damnandi. Expertandam esse temperantiam, si quis optet felicitatem: omnes Platonis libros ad virtutem hortari, à vitiis retrahere.] Sed, ut paucis ea, quæ nobilissimi scriptores latè, copioseque litteris consignarunt, absolvam, omnibus numeris absolutum Platonem ausim affirmare, etenim in juvenili ætate longèvi sensis gravitatem præ se tulit, eamque comitem per reliquum vitæ tempus habuit; nullus enim ridentem, quamvis subridentem nonnumquam, nullus injustè iratum, nullus immitem, & implacabilem Platonem aut vidit, aut expertus est. Divitias porrò, & humanos honores, cum alias, tum maxime sprevisse se omnibus apercutum fecit, cum paternas opes, quas amplissimas habebat, fratribus dono concedens, fugientes toto orbe scientias secutus est, sicuti apud Ficinum testatur Hieronymus: [Plato Ægyptum, & Architam Tarentinum, eamque oram Italiam, quæ quondam Magna-Græcia vocabatur, laboriosissimè peragravit, ut qui Athenis magister erat, & potens, cuiusque doctrinam Academiæ gymnasia personabant, fieret peregrinus, atque discipulus, malens aliena verecunde discere, quam sua impudenter ingerere. Denique cum litteras quasi toto orbe fugientes prosequitur, captus à piratis, & vñundatus etiam tyranno crudelissimo paruit captivus, vincitus, & servus, tamèn quia philosophus major emente se fuit:] Denique omnium Platonis laudum instar erit Aristotelis epigramma, quod, cum præceptorji aram sacraret, confecit. Etenim posteaquam dixerat Aristoteles, se aram dicasse ei viro, quem nefas est à malis laudari. Hæc addidit:

*Qui solus vita, doctrina, moribus, ore,
Admonuit cunctos, & nominz dedit
Ut virtute queant felicem ducere vitam
Nulla ferent talem secla futura virum.*

: Unum enim Platonem, teste Abulensi, inter multiplicem philosophorum turbam S. August. sequitur, doctum appellat Hieron. Toxt. in com. in Epist. D. Hier. ad Paulinum cap. 5.

omnesque sancti doctores venerantur, quippe qui in rebus divinis pertractandis inter gentiles vel superiorem, vel aequalem nullum habuit, sic enim sub involucris, & tegumentis reconditas res quaerit, & explicat, ut aliquando alumnus Aristoteles eum non intellegat.

Argumentationes, & testimonia pro æterna Platonis salute pugnantia.

C A P. XXII.

Cæterum totius negotii summa est, ex his scrutari, quæ ha-
ctenus in quæstionem venerunt, quid virtute, & scientia
ducibus moriens adeptus sit Plato; horridum ne damnato-
rum carcerem, an latam sedem beatorum, quam affecutum esse
Platonem in primis testantur innumeræ virtutes, quibus præditum
fuisse ostendimus, quibus etiam socia fides adjungebatur, quam ad
Fides socia salutem obtainendam requiri statuit Apostolus. Non enim solu-
bonis operi- Deum dari, sed etiam ut flagitosorum hominum ultorem, sic pro-
bus Platonis. borum esse remuneratorem agnoscit, & credidit, tradens insuper
bonis felices regiones, & æterna gaudia, malis tenebrofos carce-
res, catenas, dolores, & supplicia in futuro seculo infligere
Deum.

At Poëtarum fabulas secutus ea prodidit Plato. Quid? certissima
putasse illa Platonem, non solum sexcentis ex locis operum suo-
rum clarum est, sed etiam præter citatos superius Patres, id ipsum
afferentes, confirmator adest Theodoretus, cuius lib. I. de fide ista
lib. I. de fide. sunt: [Idcirco & Platonicus ille Socrates in Gorgia multa jam
elocutus de iis, qui apud inferos puniuntur, itemque de iis, quo-
rum pietas notissima habetur, ita postremo inquit. Hæc sunt illa
Callicles, quæ mihi auditu solo accepta credo quidem esse certissi-
ma.] En certa Platonis fides non ex factis, non ex operibus, non ex
scientia, sed ex auditu, ut illius proprietas est, acquisita? qua-
suffultus, quod accedenti ad Deum necessarium, arbitratur Apostol.
eo se post mortem potiturum sperat Plato, non modo animorum
immortalitatem, verum etiam omni scientia, & felicitate donandos

Lib. 5. Strom. homines astruens, ut perspicue tradit Clemens Alexandrinus, dum
inquit: [Dicit itaque Plato in Epinomide. Non dico fieri posse,
ut omnes homines sint beati, & felices, præterquam pauci, donec
vixero hoc ego definio. Bona autem spes est, fore, ut postquam

In Gorgia. hinc excessero, omnia consequar.] Hac fide communitus Plato
totus in ea cogitatione, mortali vita manente, fuit, ut justa vi-
vendi norma utens, non sævum Rhadamanitis vultum, sed sere-
num, hilaremque experiretur, atque beatorum sortis particeps fie-
ret, quod ut cæteri omnes præstarent, non semel horratus est:
[Mihi quidem, o Callicles, his rationibus petualsum planè jam
est,

est, idque unum maximè auspicio, ut quam sanctissimam animam
judici Rhadamento ostendam. Missas igitur eas faciens, quis mul-
ti appetunt dignitates, veritatique incumbens curabo, ut quantum
in me sit, quām optimus homo vivam, quaque mihi morientum
sit, mori homo, quām optimus. Hortatos autem & cæteros mor-
tales velim, quām maximè possum, teque ipsum in primis ad hoc
tam pulchrum virtutis certamen, quod præ cunctis certaminibus,
quæ adiri possunt in vita, optrandum esse affirmo. Teque nunc ip-
sum increpo, & accuso, neque enim tibi ipsi ullas poteris afferre
suppetias, cum tibi causa ibi fuerit, statuetur judicium, quod tibi
modo commemorabam.] At ò bone Jesu, quid Christianum ho-
minem, ut probè vivat, quid eos, qui eremum colunt, ut Sata-
næ insidias devitent, quid eos, qui angelicam in terris vitam
agunt, aliud inflammat unquam ad virtutis studium, quam hæc
una mentis contemplatio, quæ Platonis animum toties demulxit.

Verum ne dicas, nuda hæc Platonis verba fuisse, cogita eum
honores, & divitias, ut antea diximus, pro cœlesti regno adipi-
scendo pedibus trivisse, teste Beda Venerabili, qui illa Principis Venerabilis
Apostolorum verba: [Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus Beda.
te,] explanans ait: [Solerter intuendum quòd non solum se om-
nia reliquisse, sed etiam dominum sequi gloriatur, quia stultum
profecto est, juxta Platonem, & Diogenem, & quosdam alios
philosophos, virtù quidem hujus divitias calcare, & non hæc pro
æterna vita adipiscenda, sed pro inani agere mortalium laude cap-
tanda, stultum præsentes labores ultiro absque spe futuræ subire
quieris, & pacis.] Quod si beundos eos certissima fide credimus,
qui virtutibus addicti innocentem vitam omnis criminis, omnisque
flagitiis nesciam in terris ducunt, cur extra cætum beatorum elini-
nandus erit Plato, quem velut virtutis amatorem, ac nullius un-
quam vitii, & peccati fæce delinitum, & nos probavimus, & B.
Augustinus afferuit, probans Platonem meliorem diis Gentium vel
ex eo fuisse, quod is non modò nullius criminis reus fuerit, verum
etiam, quòd nec ii ipsi poëta, quibus familiare est, ut pro libitu
suo cuilibet vitia affigant, in Platonem nihilominus id tentare ausi
non sicut? [Nos quidem, ait Augustinus, Platonem nec Deum, August. lib. 2.
nec Semideum perhibemus, nec ulli sancto angelo summi Dei, nec de Civit. Dei
veridico Prophetæ, nec Apostolo alicui, nec cuilibet Christiano cap. 4.
martyri, nec unquam Christiano homini comparamus, cuius nostræ
sententiaz ratio, Deo prosperante, suo loco explicabitur. Sed eum-
tamen, quandoquidem ipsi volunt fuisse Semideum, præferendum
esse censemus si non Romulo, & Herculi (quamvis istum nec oc-
cidisse fratrem, nec aliquod perpetrasse flagitium quisquam histo-
ricorum, vel poëtarum dixit, aut finxit) certe Priapo.] O sin-
gularem igitur Platonis innocentiam. O miram Ethnici philosophi
in custodiendis virtutibus solertiam, qui, ut Theodoret. annotavit, Theodoret.
(ac si illam Psaltis sententia n esset asecutus. Nox præcessit, dies de Activa
autem appropinquavit; abjiciamus ergo opera tenebrarum, & indua- virtute lib.
mus 12.

Christiana
veritas est
hæc Platonis
sententia.

mus arma lucis, sicut in die honeste ambulemus, & illud simile
D. Pauli præceptum, non in commensationibus, & ebrietatibus)
&c. corpus etiam suum sprevisse dicitur, qui que nullo unquam
tempore habuit illius rationem nisi propter animæ armoniam, nem-

pe ut corporis ministerio ad sempiternam felicitatem uiceretur. Præ-
terea quid tam frequens est in sacris litteris, quam æternæ beatita-
tis promissio facta à Deo Hebræis, si diis alienis non servissent. At
noster Plato iisdem præceptis non invitus parcuit, aperte faslus, præ-
ter unum summum rerum omnium opificem fictitious esse cæteros
Deos. Non est istud figmentum meo marte excogitatum, sed ma-

Cyrillus lib. 2. contr. Jul. post initium. nifesta B. Cyrilli auctoritas: [Non enim Homero Plato accedit
Deos, & Deas invehenti partim ob libidinem condemnatos, & ho-
minum avaritia offensos, partim plorantes, & ægrè ferentes mor-
tuos quosdam ex ipsorum genere, muliebriterque Neame dicentes,
eo quod volentes à morte eripere aliquem non potuerunt, sed victi
à parcis etiam fato cedere coacti fuerint, quod fortius scilicet &
aliorum Deorum præside sit, quem summum appellant Jovem. Sed
in infinitæ potestatis, cui resistere nemo posset, Deum esse sciebat

Plato in Eu- typhrone. Plato.] Ad idem multo clarius probandum insignis mihi Platonis

locus occurrit in Euthyphrone, qui sic habet: [Nam hi homines
credunt Jovem ipsum Deorum omnium optimum, atque justissimum
esse, quem tamen patrem suum ligasse fatentur, quod natos absque
jure devoravisset. Illum præterea patrem castravisse ob talia quæ-
dam afferunt. Mihi verò succenserunt, quod parentem injustitiæ ob-
noxium persequor. Atque ita homines isti sibi ipsis tam de Diis,
quam de me contraria sentiunt.] Quibus verbis planissimè ostendi-
tur, Jovi ipsi, quem regem cæterorum Deorum putabat gentilitas,
illusiole Platonem, qui in Cratyllo eos etiam severè reprehendit,
qui Solem, Lunam, Stellas, tellurem, & cœlum Deos opinaban-

Euseb. Cæsar. de Præparat. Evang. lib. 13. cap. 1. qui de re legendus est Cæsariensis; Cur ergo Platonii falsos
Deos illudenti æterna merces denegabitur? an quia non Græcis, sed
Hebræis dumtaxat facta promissio? Absit, non enim acceptator
personarum est Deus, neque ut filius hominis, ut mentiatur; ete-

nim, Apostolo teste, Pax omni homini bonum facienti, Judæo pri-
mum, & Græco, utriusque enim eorum unus, & idem est Deus.
Deinde, quotquot ad cœlestè regnum, perdurante olim naturæ, &
scriptæ legis statu, divino favore destinabantur, illud virtute ven-
turi Salvatoris obtinebant; atqui hac implicita fide non omnino
vacuus fuit Plato, ille enim, si fidem B. Augustino accommoda-
mus, ea ipsa, paucis mutatis, quæ nos credimus, sentiebat, & ne
irrideretur à gentibus, quem animo, menteque futurum prælense-

S. August. Epist. 56. ad Diocte. rat, in vulgus proferre ausus non est. [Cum ergo, ait Augustinus,
nequaquam tanta essent auctoritate apud popu-
los, ut credenda persuaderent, elegerunt occultare sententiam,] &
post multa: [Platonici verò, qui, falsorum philosophorum errori-
bus illo tempore circumlatrantibus, non habentes divinam perso-
nam, qua imperaret fidem, sententiam suam tegere quærendam,
quam

quam pollicendam proferre maluerunt, cum jam Christi nomen terrenis regnis admirantibus, perturbatisque crebresceret, emergere cœperunt ad proferendum, atque aperiendum, quod Plato sensisset. Tunc aliqui Dominum Jesum Christum ipsius veritatis, atque sapientia incommutabilis, quam conabantur attingere, cognoscentes gestare personam, in ejus militiam transferunt.] Sic Augustinus, qui nec obscurè, nec involutè ducet, Platonem futurum præsensisse veritatis, & incommutabilis sapientia auctorem, quem nos firma fide Christum esse confiemur, de quo vivæ vocis oraculo hæc, quæ apud solum Ficinum legi, Plato pronunciasset fertur; interrogatus Ficinus de enim quatenus præceptis suis patendum foret, respondit, quoad in Platonis vita. terris appareret sacratior aliquis, qui fontem omnibus veritatis appetiat, quem denique sequantur omnes. Hunc autem fuisse salutis nostræ Vindicem quis dubitat? Postremo, quod caput est, animam exhalatus Plato, ut fertur, Deum enixè precatus est, ut peccatis, erroribusque suis veniam daret: at misericordiam illis suam pollicetur Deus, qui peccatorum pondere oppressi ab illo operari, & auxilium implorant. In quacumque hora ingemuerit peccator, amplius non recordabor iniquitatum ejus; salutem igitur nactum esse Platonem probabilissimum est.

Potest etiam Platonis salus nonnullis testimoniiis roborari; Nam Quinam Julianus Apostata, ceu ex monumentis Origenis, Naziazeni, Cy-
tonem beatū rilli, & aliorum constat, sine hæsitatione ulla Platonem beat, eum-putent. que sanctissimis populi Judaici viris potiorem, melioremque fuisse existimat. Consensere Juliano Zuinglius, cæteraque illius colluvies. Ex catholicis reperio pariter nonnullos id maxime exoptantes, quamvis obfirmata sententia hoc defendere non audeant; huc enim tendunt, quæ in epistolam ad Romanos edisserit Catharinus. Cap. 1. Paulo liberius pro Platonis gloria, & æterna salute decertat Marsilius Ficinus, qui ejus vitam conscribens; caput instituit hunc in morem inscriptum: *Reditus Platonis in Patriam cælestem*; immò in iis argumentis, quibus unumquodque Platonis illustrat opus, de Platone veluti beatorum concive loquitur. Missos facio Marcum Varronem & Apulejum Madaurensem, qui non solum heroibus superiori, sed Diis ipsis æqualem, ex quo divinus appellatus est, Platonem faciunt.

Cæteris omnibus audentior suit Tostatus, qui non solum ex sua, sed etiam ex B. Aug. sententia in numerum beatorum Platonem reponit. Etenim probans potuisse salvare gentiles per ea tempora, quibus lex Mosaica à Deo præscripta fuit Hebræis, Mosaïca lege non observata, ita loquitur. [Quia lex Moysis non obligabat eos. Et sic Augustinus vult Platonem salvum esse, & multos alios de philosophis, qui ad unguem vitia correxerunt, & non erat verisimile de eis ullo modo, quod idola colerent, sed colebant Deum verum] ceu fecisse Platonem pluribus scribit. Sed multo clarius pro hac sententia pugnavit idem quæstionibus in Exodus editis, Exodi cap. 30. ubi Platonem, & Socratem beatis adjungens, docet eos unum qui-
dem, Aaa

Tostatus
4. Reg. cap. 5.
qu. 21.

Tostatus
Exodi cap. 30.
qui. 14.

dem, at non eum tamen, quem, Iudei colebant, Deum agnoverisse. [Si tamen aliquis gentilis esset cognoscens verum Deum, sicut de quibusdam gentilibus arbitramur, ut de Platone, & Socrate, qui mortuus est, ne coleret idola, quia voluit jurare per Iovem, & Apolinem, non tamquam per Deos, sed tamquam per lignum, & lapidem, ob quam rem Athenienses eum veneno occiderunt.] & mox ait. [Et sic dicendum est generaliter, quod nullus de illis hominibus, qui tempore legis Mosaicæ salvatus fuit in gentilitate cognovit Deum Hebræorum esse verum Deum, sed putabant eum esse sicut unum de aliis aliarum gentium. Nam cum illi boni essent, & verissimè desiderarent colere Deum verum, & colerent, si ipsi cognovissent Deum Hebræorum esse verum Deum, nullo modo credendum est, quod non conversi fuissent ad illam legem, quam ipse dedisset, approbantes illam tamquam optimam. Et sic de Platone, & Socrate dicendum est, & de cæteris, qui licet cognoverint, quod unus Deus sit aliquis, & illum coluerint, ignoraverunt tamen, An Deus Hebræorum esset verus Deus, immò non crediderunt esse verum Deum.]

*In multis graviter peccasse Platonem; clarum hoc fieri
ex Platonis ipsis, sanctorumque Patrum
testimoniis.*

C A P. X X I I .

Alicui, opinor, mirum accidet, quo modo factum sit, ut Plato, qui scientia, & virtute cæteris omnibus Ethicis ita excelluit, ut omnem prorsus invidiam superaret; multiplicibus tamen, ac variis in rebus apertissimis peccarit. At ego verius non Platonis errores, sed virtutem, & scientiam demiror, quippe solo naturali lumine illustratus ea scrutari, & agere potuerit, quæ nos huc usque sumus prosecuti. Postea, quis in lubrica hac universitate unius & octoaginta annorum spatio degens in iisdem insistere vestigiis ita firmiter potest, ut numquam labat, ni ei cœlestis gratia opituletur. At quæ fuerunt hujus philosophi scelera, qui errores? Inprimis, Plato oblitus eorum, quæ de D. O. M. unitate, & natura præclarè senserat, multiplices Deos coluit, eosque etiam, quos olim veritate compulsus inanes agnoverat; immò cœlum Deum esse, divinoque honore colendum, ab eoque omnia bona, & prudentiam ipsam proficiisci docuit; in Dialogo enim Epinomis, cum Deum querere instituisset, hæc de Cœli divinitate decernit. [Quem vero enī putem, vobis dicam, etiamsi absurdus videbor, & rursus modo alio non absurdus. Nam ipsum bonorum omnium auctorem, cur non etiam maximi boni, prudentie dico, causam non arbitramur. Quem vero laudibus ò Megille, & Clidia esse? Cœlum ferme, quod par est, sicuti

*In Dialog.
Epinomis.*

Dæmones alii simul omnes, cæterique Dii faciunt; nos quoque
hortantur colere, & præcipuè precari. Atque cæterorum omnium
bonorum causam nobis cœlum fuisse, omnes confitentur.] Eo
usque pervenit Platonis inconstantia, ut non solum innumerabilem
illam Deorum gentilium multiplicatatem, sed idola etiam, simula-
chra, statuasque pro numine habuerit. Evidem tanti viri pru-
dentiam, & doctrinam veritus vix ista cogitare, ne dum constan-
ter auderem afferere, ni Cæsariensis mihi id persuaderet auctoritas,
qui solo veritatis studio ductus, non ut Platonis famæ detraheret, Euseb. lib. 13.
sic loquitur. [Nam si quis voluerit, amore, atque odio deposi- de Præparat.
tis, exquisita ratione veritatem inspicere, mirabilem illum philo- Evang. cap. 8.
sophum simulachris, quæ manibus hominum facta in viri similitu-
dinem fuerunt, Dei appellationem turpiter attribuere comperiet.
Ita post sublimem illam theologiam, qua patrem & creatorem uni-
versi unum Deum esse conscripsit, è cœlo in profundum idolola-
træ delapsus populi Atheniensis opinionibus ferebatur. Nec veri-
tus est Socratem in Pyræum ad solvenda Deæ vota descendenter. Platonis cri-
laudare. Gallum etiam Æsculapio sacrificare probe jussum à So-
crate fateri videtur, & Delphicum Dæmonem paternum Græciæ
interpretem appellat, & divinis libenter laudibus prosequitur.
Audi enim eum, quam turpiter vulgarem de Diis opinionem con-
firmat, dicens: Aliorum autem Dæmonum generationem cognoscere, ac dicere majus quoddam opus est, quam nos ferre possumus.
Sed credendum est eis, qui jam diu dixerunt, qui Deo-
rum nepotes sunt, & ut ajunt, clare progenitores suos noverunt.
Non enim possibile est Deorum filiis non credere. Nam etsi nul-
lam necessariam, aut verisimilem afferant demonstrationem, tamen
quia sua se narrare fatentur, leges patrias sequentes credamus.
Propter hæc, & cætera hujusmodi, is philosophus nobis, quoniam
secum ipse dissidet, relinquendus est. Nam qui poëtas, poëta-
rumque fabulas in lib. de legibus contemnit, quique mentitum il-
lum ait, qui primus fingere ausus fuit ea cœlum fecisse, quæ ab
Hesiodo scribuntur, cæteraque hujusmodi, quo modo nunc Deos,
& Deorum nepotes Saturnum, Jovem, Junonem, & cæteros ap-
pellat.] Et in oratione Constantini cum probasset Euseb. olim
sanam fermè de Dei natura scientiam hauiisse Platonem, statim
ostendit, eumdem paulo post errore gravi deceptum non solum falsa
tractasse de Deo, sed etiam effecisse, ut alii doctrinæ suæ studio-
si, ac imperiti majorem in errorem laberentur idola colentes.
[Verum in illis, quæ sequuntur, à veritate per errorem deflexit,
dum Deorum inducebat multitudinem, & singulis singulas formas
adjiciebat, quæ planè causa extitit, ut homines imperiti in majo-
rem errorem delaberentur, qui quidem propterea quod Dei altissimi
providentiam minime aspiciebant, imagines hominum, aliorum-
que animalium specie ab ipsis formatas coluerunt.] O miram Pla-
tonis non ab aliis, sed à se ipso sponte decepti levitatem, in quam Laertianus
intuens Firmianus, somnialis verius, quam agnovisse Deum opinatur lib. 5. de ju-
titia cap. 15.

Cyrillus lib. 2. contra Ju- tur Platonem , & Cyrus Alexandrinus insanire , ac ineptire Pla- lianum . tonem existimat in prosopopæja Dei , dum à se ipso toties de sciscit , nunc unum , nunc plures Deos adorans . Moxque tradit hunc

Deum Jovem appellatum à Platone , non proprio quidem nomine , Chrys. hom. 7. sed perspicuitatis causa . Certe B. Joannes Chrysost. vim consue- in epist. ad tudinis esse maximam exemplis ex sacris , & profanis litteris ostendens , Platoni non accenseret errorem , quod is veros Deos putaret , quibus cultum , & honorem impendebant cæteri , sed ne consuetu- dini obviam ire videretur , docet illum falsis Diis ea exhibuisse omnia , quæ alii consueverant . [Et ut discas quanta sit vis con- suetudinis , ea sèpè vincit iusta Dei , & quid dico iusta ? Ipsa qui- dem certe Dei vincit beneficia . Judæi enim manna habentes quæ- rebant alia , & frumenta libertate meminerant serviutis &c. adeò tyrannica res est consuetudo . Si vis etiam ex exteris ipsum disce- re . Dicitur Plato , etsi rectè sentiret , res Deorum esse errorem , ad celebrando tamen eorum dies festos , & ad alia omnia se de- misisse , ut qui non posset repugnare consuetudini , & re vera hoc à Magistro didicisset . Nam cum ipse venisset in suspicionem de- ejusmodi novitate , tantum abest , ut efficeret , quod voluit , ut

August. de Civit. Dei Lib. 8. cap. 12. etiam vitam amiserit .] Liberior est B. Augustini de hac Platonis mutabilitate sententia , cum afferit , eum pluribus gentium Diis fa- cienda sacra censuisse ; quamvis de una sempiternaque Dei mente alias bene sensisset . [Sed hi omnes , & cæteri hujusmodi (de philosophis loquitur) & ipse Plato Diis plurimis esse facienda sacra putarunt .] Quorum miseriam rursus deplorans idem Augustinus . [Quæ cum ita sint , ait , si Platonici cognoscentes Deum , sicut Deum glorificarent , & gratias agerent , nec evanescerent in cogi- tationibus suis , nec populorum erroribus partim auctores fierent , partim resistere non auderent , profectò confiterentur & illis im- mortalibus , ac beatis , & nobis mortalibus , ac miseris , ut im- mortales , ac beati esse possemus , unum Deum Deorum colendum , qui est noster , & illorum .] Passim apud Augustinum lib. de Ci- vitate Dei hoc crimine damnatum cum suis Platonem comperies :

Bessar. Card. verum hæc pauca ex multis innuisse sat fuerit . Bessarion certè Car- dinalis etsi ab Eusebii opinione non recedat , concedatque multa- torem Plat- rum divinitatum Platonem cultorem fuisse , eum nihilominus non- nis lib. 2. c. 4. adeò dementem arbitratur , ut statuis una cum plebe divinos hono- res daret , velut Eusebius docuit . [Fuerunt nimirum & ipse

Arist. & Pla- to plures di- vinitates po- fuerunt. (Aristoteles) & Plato ut supra diximus , gentiles , & plures uter- que divinitates superiores , atque inferiores opinatus est . Non- tamen usque adeò in errorem vulgi lapsi sunt , ut fabulas quasdam obsecrænas , & inanes statuas coluerint , sed Deum unum omnium rerum principium ingenitum omnino , & omni causa vacante pos- suere : multas præterea alias substantias , easque æternas , sed à primo illo gradatim descendentes , ut aliæ superiores , aliæ infe- riores habeantur .]

Quod si roges , unde orta sit tanta Platonis inconstantia , aperiet cau-

causam & originem Justinus Martyr , docebitque id callidè fecisse Just. Martyr
Platonem , ne , dum stabilem , certamque de Deo uno sententiam Orat. Paræn.
ubique sequebatur , Socratis magistri cicutam bibere cogeretur ad Gentes .

apud Athenienses sanam de Deo uno sententiam repudiantes . [Pla- Cur Plato de
to etiam , qui Mosis , ut videtur , de uno , soloque Deo doctrinam , ac disciplinam , quam in Ægypto cognoverat , approbasset , & vera tra-
sed ob ea , quæ Socrati acciderunt , vereretur , ne Anytum ali- diderit .
quem , aut Melitum in se pararet , qui se apud Athenienses accu-
saret his verbis . Plato nefarium scelus commisit , novasque res
molitur , qui Deos , quos Civitas esse dicit , non habet in Deorum
numero , cicutam reformidans , variam quandam , & compositam de
Diis orationem , sermonemque tractat confirmans oratione , & Deos
esse iis , qui velint , & non esse iis , quibus contra videatur .]

Justini sententiæ adhærens Bessarion . [Ergo non mirum , ait , si Bessarion in
Aristoteles Socrate enecto in Macedoniam abiit &c. Non mirum , Calum. Pla-
si Plato se in Italiam , & Siciliam contulit evitans suorum homi- ton lib. 1.
num in philosophos iniquitatem , ægreque ferens vulgi opinio- cap. 4.
nem . Ita illi melius de cultu divino tenserunt , quām scripserint ,
atque aliter quām probarint vulgò assentiri coacti sunt .] Frustra
igitur non semel in suis operibus Plato pro veritate occumbendum
prudenti viro suusat , frusta p̄ceptoris sui constantiam toties re-
petitis laudibus ad cœlum usque tulit . Dictu etiam verius , op-
inor , non metu duntaxat , sed etiam , libera voluntate mult plices
Deos coluisse Platonem erroribus Atticæ , immò totius universitatis
saventem , quemadmodum Patres innueire videntur . Ea est hujus-
modi sapientum , qui divino charitatis , & gratiæ auxilio vacant ,
in cæcos errores proclivitas , sola divinæ miserationis ope sanan-
da .

Abhorrent subinde plurimum à vero Platonis de animo hominis De Animo
dogmata , nam etsi immortalem eum meritò ducat , tamen huic ve- hominis Pla-
titati tot mendacia , & commenta admiscet , ut omnino res admi- tonis errores.
ratione digna sit : etenim in primis ab æterno conditum animum
fingit : tum multis in cœlo teculis degentem trudi incorpora , mox
extincto eo , in quo demorabatur , corpore in alia migrare corpora
non modò hominum , sed etiam brutorum , s̄epe muscam , non-
numquam canem , equum , cæteraque animalia fieri , & propter
emeritas pœnas ad corpora redire mortalia ; quibus erroribus ut si-
dem subtexeret , reminiscentias commentus est , eas pueruli exemplo
suadens , quem aliqua agnovisse scribit , quæ per eam , in qua vi-
vebat , æratem , scire non poterat . Porro ista Platonis somnia de-
plorans Tertullianus angitum , inde omnium hæreticorum de homi- Tertull. lib.
nis spiritu errores traxisse radicem . [Dolo bona fide Platonem de Anima-
omnium hæreticorum commentarium factum . Illius est enim & in cap. 2].
Phædone , quod animæ hinc euntes sint illic , & inde huc . Item
in Timæo , quod germina Dei delegati sibi mortalium genitura ac-
cepto initio animæ immortali mortale ei circum gelaverint corpus .
Tum quod mundus imago sit alterius alicujus , quæ omnia ut fidei
com.

commendet , & animam retro in superioribus cum Deo egisse in commercio idæarum , & inde huc transire , & hic quæ retro norit de exemplaribus recensere , novum elaboravit argumentum discentias reminiscencias esse . Venientes enim huc inde animas obliisci eorum , in quibus prius fuerint , dein hinc ex his visibilibus recordari edocetas . Cum igitur hujusmodi argumento illa insinuantur à Platone hæc hæretici mutuantur .] Adversus istas Platonis fabulas decertant communiter Patres Gregorius Nazianzenus . [Platonis idæas impete , animorumque nostrorum in alia , atque alia corpora migrations , & circuitiones , & reminiscencias &c.] Origenes lib. I. contra Celsum versiculo . [Platonem transmigrationem è corporibus in alia corpora credidisse .] Eusebius Cæsariensis de præparat. Evangelica lib. 13. cap. 10. cuius titulus est : [Quod non recte Plato de anima senserit .] D. Joannes Chrysostomus hom. 5. in acta Apostolorum cap. 2. ubi Apostolici ordinis Principi Platonem conferens , & utriusque expendens mores , illum à Spiritu sancto , hunc à Dæmone de Anima allatas sententias turpes esse edocum scribit . [Semper enim per illos (gentiles philosophos) hoc egit Diabolus , ut ostenderet nostrum genus nihil à brutis differre , quando nonnulli in opinionem tam peregrinam , & absurdam venerunt , ut animalia rationis expertia dixerint rationalia .] At cur singulorum vota consecutor , cum omnium hæc sit similis in Platonem pugna ? Athanasii , Clementis , & Cyrilli Alexand. , Lactantii , Augustini , Theodoreti , & aliorum . Possemus hoc loco sacerorum Conciliorum decretâ , veteris , & novi testamenti testimonia , quibus catholica veritas afferitur , proferre in medium ; Verum quia cum iis verba facimus , qui omnino catholicè sapiunt , supervacaneum opus foret , præcipue cum Joannes Baptista Crispus de Ethnicis philosophis cautè legendis diligent studio , & opera errores istos de anima profligarit . Ad hæc , ut minoram

Cæteri Plato-quædam non sana Platonis dogmata omittamus . Dæmonibus suæ erroris . sacra esse voluit , quamvis magno discrimine de superis , ac inferis Angelis multa dissenseret . Stellas animatas , mundumque ipsum animal esse putavit , Angelis creandi officium à Deo demandari , Idæas rerum omnium separatas dari dixit falsus sua opinione Plato . Adeat lector Eusebium de præparat. Evangelica lib. 13. c. 9. & deinceps , si errata Platonis audire & Theodoreum lib. 9. de legibus , si vult nosse , quam nefaria ea sint , quæ de cædibus habet ; quandoquidem Dominis liberam esse putat servorum occisionem , quamvis hi insontes sint , & inveniet alias sanguinis leges tulisse , quæ naturæ principiis contrariae sunt . Quid verò recensere opus

D. Rep. lib. 5. est turpissimas Platonis leges , quas de re uxoria , quam voluit esse Nefaria Platonis leges de re vene- communem , fixit , de adolescentulis , quas in gymnasiis nudari coram adolescentibus , & viris , choreas ducere , tripudiate , saltare que voluit , viris , ac mulieribus equis certare , gladios , armaque bellica tractare concedens . [Nudandum igitur , ait , corpus erit mulieribus custodum , quandoquidem pro vestibus virtutem induent;

duent ; communicandumque in bello , & in alia omni Civitatis custodia ,] & mox [mulieres scilicet hos horum virorum omnes omnium esse communes , nullamque privatim habere cum aliquo , ac rursus communes libros , neque patrem filium suum nosse , neque filium suum cognoscere patrem .] Et licet aliarum etiam nationum exemplo ductus ista præceperit Plato , non ideo tamen non culpandæ illius plenæ turpitudinis leges . Scio , (quod eruditissimus Bessarion annotavit) Massagetas communibus usos esse uxori- Bessarion lib. 4. cap. 2.
 bus : Nasamonos communibus matrimonii. Thracum virgines in-
 distinctè cum hominibus concubuisse : Brachmanes Persarum sapientes uxores habuisse communes : Æthiopes nulla certi matrimonii Promiscua venus olim mentariis.
 lege teneri , sed & communibus pueris & uxoribus uti : Incolas apud pleras-
 orarum Arabici maris ad Indianum usque tendentes iisdem moribus que nationes.
 vivere : Tragloditas una Principis excepta uxore communi mulie-
 rum usu delectari : Britannos , Julio Cæsare teste , uxores habere In suis Com-
 denos , duodenosque inter se communes , & præcipue fratres cum mentariis.
 fratribus , & parentes cum liberis : immò apud Romanos invaluis-
 De hoc Plu-
 se morem de communi uxorum usu temporibus Numæ Pompilii , tarchus .
 & Lycurgi apud Lacædemonios . Cæterum ista quæm nefaria sint ,
 communique hominum societati , & propagationi exitialia , nemo
 est ita voluptuosus , qui non clarissime intelligat , ea est rei absur-
 ditas , adversus quam Lactantius Christianæ eloquentiæ vir insignis Lactantius
 latissimè , subtilissimeque dis, utat , è cuius disputationis fonte pau- lib. 3. cap. 21.
 cula quædam hauriens præsentem difficultatem certis sententiis irri-
 gabo . [Matrimonia quoque , inquit Plato , communia esse debe-
 bunt . scilicet ut ad eandem mulierem multi viri tamquam canes
 confluant , & is utique obtineat , qui viribus vicerit : aut si patien-
 tes sint , ut philosophi , expectent , ut vicibus tamquam lupanar
 obeant . O miram Platonis æquitatem ? Ubi est igitur virtus ca-
 stitatis ? ubi fides conjugalis , quæ si tollas , omnis justitia sublata
 est :] & post , [quæ ita , ait , consilio generis humani est ? Quo
 modo servari charitas potest , ubi nihil certum est , quod ametur ?
 Quis autem vir mulierem , aut mulier virum diligat , nisi habita-
 verint semper una ? nisi devota mens , & servata invicem fides in-
 dividuam fecerit charitatem ? quæ virtus in illa promiscua volupta-
 te locum non habet ,] & mox probat tolli funditus amorem , quo
 filios parentes prosequantur , & honorem , quam deferre parentibus
 solent filii . Præterea sequenti capite eadem Platonis præcepta re-
 prehendens , atque ostendens inde justitiam , quæ virtutum om- Divinarum Inst. lib. 3.
 nium mater est , frugalitatem , abstinentiam , verecundiam , podo- cap. 23.
 rem , & modestiam auferri , ait . [Nam volucres penè omnes fa-
 ciunt matrimonia & paria junguntur , & nidos suos tamquam ge-
 nitales toros concordi mente defendunt , & fatuus suos , quia sunt
 certi , amant , & si alienos adjeceris , abigunt . At homo sapiens
 contra morem hominum , contraque naturam stultiora sibi , quæ
 imitaretur , elegit .] Eodem spectant , quæ hom. i. in cap. i.
 Joannis tractat D. Chrysostomus , qui Platonis præcepta irridens S. Jo. Chrys.
 ait .

ait . [In quibus longè magis , quam pueri sunt deridendi (Plato, & Pythagoras) cum mulieres , omnibus communes instituerint , & mores , & nuptiarum pudorem , omnemque denique vitam , tam ridiculis corruerint sanctionibus . In animæ autem doctrina haud quisquam turpius erravit . Quippe qui mures , culices , fructices hominum animas fieri , & Deum ipsum animam esse , & alia quædam hujusmodi turpissime assererent .]

*De nonnullis aliis Platonis vitiis ; deque illius
salute quid censendum sit .*

C A P. XXIV.

Gregor. Naz.
Orat. 3. ad-
versus Jul.

Elias Cret.

Gregor. Naz.
de virtute.

DE nimia divitiarum cupiditate Platonem accusat Gregorius Nazianzenus , docetque ei gratiorem obolum fuisse , quam Dii ipsi forent . [An non autem hos suspicere , atque admirari par est , qui civitates etiam , quæ re ipsa construi , & coaugmentari nequeunt , sermone fingunt , quiue splendidas tyrranides modò non adorant , & cum suo supercilio supra Deos obolum efferunt .] In quem Nazianzeni locum sic Elias Cretensis . [Quin illud etiam quod sequitur de Platone dicit , quem pecuniæ cupiditate ductum ad Dionysium navigasse ferunt , atque ad ejus pedes se se provoluisse , ut hinc lucri aliquid ferret , atque obolum pluris , quam gentilium Deos fecisse .] Quin eadem ratione Gregorius gulæ vitium Platoni perquam familiare fuisse arbitratur , cui ut indulgeret , ad Dionysium Siciliæ tyrannum , cuius splendida , opiperaque convivia noverat , trajecto mari contendit , amissa libertate . [Et sicula Platonis liguritione , ob quam etiam ipse venditur ; ac ne ab ullo quidem discipulorum , immò nec ab homine Græco redimitur ,] & rursum in Jambicis carminibus .

*Plato vicitabat , ut solet miser institutor
Ferens labores æquoris studio lucri
Oleum ferebat : scilicet at hoc dixeris
Non criminandum , dansque inopie quidpiam
Mensas Platonem , sed sequi Tyrannicas
Turpe & labores , & doctrinam indecens .*

Cretensis in scholiis . Adfuit eidem opinioni Cretensis . [Quin ille apud Græcos admirandus Plato ob gulam , & cupidiarum studium venditus est . Nam cum Dionysium Siculæ Tyrannum magnificis , & sumptuosis prandiis uti audivisset , ad eum perrexit . Ille autem eum edacitatis , & ingluviei nomine perosus Polidi cuidam navarcho Lacædemonio , qui tum in Sicilia degebatur , precio addicit .] Similis

Theodorei profrus est B. Theodoreti sententia de virtute activa lib. 12. Hoc In Diogenis vitium apud Diogenem Laërtium Cinicus ille Diogenes ceu Platon vita .

ni familiare objecit , cum Platonem in lautā cānā oleas comedentem aspiciens , [Cur , inquit , sapiens , qui hujusmodi mensarum gratia in Siciliam navigasti , nunc appositis non frueris ? tum ille : atqui me hercule , inquit , Diogenes , illic etiam oleas , & alia hujusmodi plerumque comedebam : cui Diogenes , cur necesse tibi fuit Syracusas navigasse ? an eo tempore Attica oleas non ferebat ?] Eòdem tendit arguta illa Diogenis respondendi formula , quam protulit tunc , cum Plato lavantem oleas Diogenem conspexisset , ei- que secreto dixisset in aurem : Si Dionysio obsequereris , olera non lavares , protinus subjecit Diogenes , tu verò si olera lavares , Dionysio non obsequereris ? non obscure inferens à Platone obsequium præstitum Dionysio è sola lautiores cibos degustandi libidine ortum.

Favet etiam Tertullianus cujus in Apologetico hæc sunt . [Plato Tertullianus à Dionysio ventris gratia venditur .] Recensisit auctoribus adji. in Apolog. ciendus est Lucianus , qui de parasitandi studio loquens , Platonem Lucianus in opiperos cibos frequentandi consuetudine corruptum scribit . [Quin Parasiti Dia- etiam Plato vester generosissimus & ipse non aliam ob causam in logo .

Siciliam profectus est , ac sanè pauculos aliquot dies parasitus , statim ab incæpta parasitatione propter artis imperitiam elapsus est . Rursus autem Athenas regressus cum variis semet studiis exercuis- set , & ornasset ; deinceps secunda vice in Siciliam nayigando con- tendit , ubi iterum pauculos dies cænatus ob parasitandi imperitiam Dionysio excidit .] Verùm nil ponderis apud me habet Luciani au- toritas , quem tanta licentia bonos quoque inseständi sequitur , ut sibi dissimilis foret , ni carperet in Parasito Platonem , cuius præceptorem conficta historia canino dente momorderat . Plus apud me ponderat Gregorii Nazianzeni , Theodoreti , & aliorum censu- ra ; at cum ei cæteri , quotquot antea scriptores citavimus , vehe- menter reclament , eam de Platone opinionem vix possum imbibe- re , non solùm quod ex superioribus constet , eum ultrò cessisse divitiis , honoribus , vitæque commodis virtutis solo amore ; ve- rùm etiam quòd Platonice frugalitatis , & parsimonie præter cæte- ros testem habeam locupletissimum Joannem Chrysostomum , cuius, Jo: Chrysost. lib. 3. adver- dum Platonem cum Dionysio Tyranno confert , ista sunt : [Uter sus vitupera- gitur insignior fuit , aut clarius ? uter ubique canitur , ac per cun- tores vitæ monasticæ .

Atqui ille quidem insulæ totius opibus potiebatur , atque deliciis , degebat ingentibus copiis , lictorum agminibus stipatus , reliquo quoque cum apparatu regio diutius vixit . Hic autem Academiz in hortis morabatur plantans , inserens , aquas irriguas dicens , oleasque comedens , ac vilissimam apponens mensam , omnique splendore regii illius apparatus immunis .] At si olearum esus cu- pediæ appellari possunt , Chrysostomi testimonio victus eluonem & gulæ addictum fateor Platonem , qui parsimonie amans in tertio de republica libro Syracusanæ mensas variis refertas obsoniis dam- nat , cæteros ad idem studium inflammans Homeri exemplo , qui nec in ipsis heroum conviviis , que ille sæpius in suis libris appa- rat ,

rat , adfuisse varia condimenta meminit . [Néque unquam variorum condimentorum , ut arbitror , Homerus meminit &c. Syracusanas itaque à amice mensas , & Siculorum , ut videris , obsoniorum varietatem non laudas .]

De Platonis
salute quod
censemur.

Nunc expectabit lector , quid ex his omnibus de salute , vel æterna damnatione Platonis velim argumentari . At equidem prima fronte Platonis actiones diligenter mecum expendens dubius hæreo , nec aliquid omni ex parte tutum , quod statuam , adhuc potui invenire , gravi enim conflixtu hinc virtutes illius , inde vitia decertant , illæ cœlitibus ascribendum , ita ad gehennam detrudendum tacita voce suadent : Illis divina gratia , quæ salutis semen est , esse comes potuit , cuius virtute Platonis vitia diluta fuissent : in istis transnaturali destitutus ope Plato emori potuit . Horum vero quodnam huic philosopho acciderit , conjectare mihi obscurum & difficile . Si diligentius sanctorum Patrum hac de re vota

Ex SS. Patri- bus damna- velim perscrutari , ex illis sentio æternum colligi posse Platonis sup- tio Platonis plicium , cum de eo , ceu de perduto homine palam loquantur . non obscurè Vis aperte cognoscere illorum testimonia , Origenem in primis audi , cognoscitur . Orig. lib. 6. qui adducta D. Pauli sententia , qua æterna philosophorum dam- contra Cel- natio asseritur , eo quod cum Deum cognovissent , eum tamen non sum .

Rom. 1.

litteram illud Apostoli decretum in Platonem contorquet . [Norunt igitur veritatem isti , qui dicunt primum bonum esse ineffabile , & post diuturnam consuetudinem repente velut è flamma abeo in ani- ma excandescere , quod deinde alatur à se ipso : sed qui talia scri- bunt (talia autem scripsisse Platonem alibi annotavimus) descendunt in Piræum adoraturi , ut numen , Dianam , spectaturi festum Græcorum conventuum , absolutisque disputationibus egregiis de ani- ma , ejusque post exactam rectè vitam felicitate , missa faciunt præ- clara illa , quæ Deus eis aperuit , humilia , pravaque sapiunt , votivum gallum persolventes Æsculapio , & invisibilia Dei , atque idæas contemplati , ex creatione hujus mundi , rebusque sensibili- bus , à quibus ascendentis intelligibilem æternam ejus potentiam , ac divinitatem non obscure viderunt , nihilominus stulti facti sunt in suis ratiocinationibus , & cor eorum , quasi nihil intelligat , volutatur in tenebris , atque ignorantia veræ religionis , licetque vi- dere valde sibi placentes sapientiæ , atque adeo theologiae nomine adorare simulachrum hominis corruptibilis , velleque videri id fa- cere in honorem numinis : quin & ad Ægyptiorum superstitionem nonnumquam se dejecere , & ad cultum volucrium , quadrupedum , & reptilium . Sed demus esse , qui mentem attollant altius , certè comperiuntur mutasse Dei veritatem in mendacium , & venerari , ac colere creaturam plusquam creatorem .] Vides lector ; quò se cum magistro suo projecerit prudens Plato , ille enim Socrati gallum sacrificari Æsculapio jubenti optemperat , cum Græcis fertos falsorum Deorum , & simulachra adorat , spredoque creatore crea- turam colit : cur ergo Paulo adhærens Origenes Platonem stultum ,

&

& insipientem jure non appellabit? quibus vocibus solent damnati homines in sacris litteris significari. Cur jure merito Theophylus Antiochenus vices Platonis dolens non exclamabit. [Quid Plato-
ni profuit sua disciplina, & philosophia;] cum æterno igne torqueatur? Meditare rursus, quæ prodidit Joannes Chrysostomus, Jo. Chrysost. dum sex gravissima scelera, quæ tartareo suppicio puniuntur, Pla-
toni objiciens hæc habet. [Dices quid hæc ad philosophos. Ad hom. 3. in ep.
hos maximè omnium, quæ dicta sunt, pertinent. Etenim illi re-
rum harum inventores Ægyptios præceptores habent. Et Plato,
qui cæteris tamen gravior esse videtur, hisce gloriatur; quin &
hujus præceptor hæc ipsa admiratus ad ea obstupescit. Hic enim
est, qui gallum jubet Æsculapio sacrificari.] Utrumque autem
ex illorum numero esse docet, quos D. Paulus morti æternæ obno-
xios fuisse scribit. Præterea adeundus est D. Hieronymus, qui lit-
teris ad Heliodorum datis de laude vitæ solitariæ ex infelice dam-
natorum grege, universum orbem judicanti Christo stultum Plato-
nem ad futurum asserit ad hunc modum scribens. [Judicaturo Do-
mino lugubre mundus immugiet, tribus ad tribum pectora ferient:
potentissimi quoque reges nudo latere palpitarunt: exhibebitur
cum prole sua verè tunc ignitus Jupiter, adducetur & cum suis
stultus Plato discipulis.] Clarius eandem de reprobatione Plato-
nis sententiam habet super Ecclesiasten cap. 10. in illis verbis, La-
bor stultorum affliget, & de regula Monarch. cap. 11. quod est,
De vanitate scientiæ mundalis. Quot autem B. Augustini pro hac sententia fuisse testimonia? desperatam enim Platonis salutem, & quæ ante in hoc ipso capite attulimus, suadent, & quæ de do-
ctrina Christiana docet, idem attestantur, dum Platonem una-
cum alumnis suis injustum possessorem eorum, quæ fidei nostræ
confona sunt, appellat: at si beatorum præmio simul cum justis
fidei nostræ ducibus frueretur Plato, qua ratione injustus possessor
appellaretur? Sed omnium auctoratum illustrissima est illa ejus-
dem auctoritas, qua non solum asserit impium fuisse Platonem, sed
etiam palinodiam cantat, quod immeritas ei laudes quandam tri-
buisset. [Laus quoque ipsa qua Platonem, & Platonicos, seu Aca-
demicos tantum extuli, quantum ipsos impios homines non opor-
tuit, non immerito mihi disPLICuit, præsertim quorum contra erro-
res magnos defendenda est Christiana doctrina.] Ad extremum
insignis ille Platonicae disciplinæ propugnator, ac defensor egregius,
qui Platonis sui multa elogia disertè contexuit, tamen de Salute
Platonis judicaturus hæc scripta reliquit. [Nec Platonem igitur Bestiarion lib.
reprehendi fas est, quod ita senserit, cum Aristotelem probamus, 2. cap. 4.
nec Aristoteles arguendus est, cum extollimus Platonem, commu-
ne enim amborum crimen est plures divinitates concedere, & pari
ratione alienus uterque est à religione Christiana,] & rursus alibi.
[Quod si quis reprehendit (de Platone, & Aristotele loquitur) Lib. 3. cap. 4.
quod latram Deo tribuendam creaturis dederint contra quam sen-
tirent, non minus requirit, quam nostri fecerint Martyres, cum
S. Hieron. ad Heliod.

nos ne Christianos quidem illos, ne dum Sanctos fuisse fateamur.] Quo quid clarius ad præsentem difficultatem claudendam desiderari potest? si enim non Sancti, non Christiani Plato, & Aristoteles fuere, dubio procul infelix eorum sedes apud inferos gehenna fuerit necesse est.

Ad ea, quæ pro salute Platonis faciunt, respondeo.

Lucianus?

Hinc neminem fore reor, qui facillimè non colligat responsum ad ea, quæ pro salute Platonis ante confecimus argumenta: hæc enim vel nolentibus persuadent, Platonem, (sicut cæteros etiam philosophos) de æterna ignis poena conqueri non posse, cum divina liberalitate, & providentia ei nil defuerit eorum, quæ ad obtinendam beatitudinem necessaria erant, quam vitio suo amisisse Platonem jam satis constare puto; in quod festive lusit Lucianus, qui verarum historiarum lib. 2. recensens philosophos in Elysis campis degentes, omnes ibi vidisse se, uno Platone excepto, tradit: [Solus Plato non aderat, sed conditam à se civitatem habitare dicebatur &c.] Illud tandem, quod ultimo loco adducebatur, quodque omnium judicio, pro salute Platonis fortissimum esse poterat argumentum, omnino fluescit, cum fabula sit in vulgus ab ineruditis hominibus passim jactata; quis enim morientem Platonem pro commissis sceleribus veniam à Deo postulasse vel apud illum, vel apud alium quamvis exigui, & nominis, & famæ auctorem legit unquam? minutissima quæque vitæ Platonis gesta magnos, & disertos scriptores habuisse scimus: & insigne hoc, sine controversia, facinus Dei miserationem facillimè implorandi in extremo vite desinentis articulo omnes auctores ne somniasse quidem, si verum fuisset, arbitrabimur?

*Platoni Sacra Mosis, & Prophetarum innotuisse
volumina, ex quibus nobiliora suæ disci-
plinæ præcepta hausit.*

C A P. XXV.

Si principia rei, quam hoc capite aggredimur, altius repeterenda essent, possem hoc loco demonstrare, multiplicibus seculis Mosem, cæterosque Prophetas omnium, ac maximè Græcorum, qui scripserunt, fuisse antiquissimos: at quia Eusebius Cæsariensis huic questioni planissimè satisfecit, reor istud supervacaneum: supputatis enim in capite, quod inscribitur: *De Antiquitate Mosis, & Prophetarum*, temporibus, apertè probat Cæsariensis etiam testimonio Porphyrii catholicæ veritatis infensissimi milles quingentis annis ante Græcos philosophos Mosem floruisse. Veritas ista adeò clara semper fuit, ut Dæmon ipse Apollo dictus mendaciorum parens, eam inficiari non sit ausus, hujusmodi de Judæis edens oraculum.

*Dura via illa nimis, etatis clausaque portis
 Quæ vitam nobis aperit, donatque beatam
 Nec verò verbis facilè enarrarier ullis
 Exponique queat, illo quo semita dicit
 Quam primi ante omnes cæperunt tradere pulchras
 Qui Nili eportant Lymphas, Phænicibus inde
 Proximaque Assyriis ea cura: sed inclyta longe
 Gens Hebræa illam novit, notamque recepit.*

Illud etiam omnium scriptorum calculis notum est, Platonem perdiscendæ virtutis avidum peregrinationibus suscep̄tis in Ægyptum, in Siciliam, & in eas se oras contulisse, ubi Mosis, & Prophetarum percelebris erat usus scripturarum. Clarum est Diogenis Laërtii de profectione Platonis ad Ægyptios testimonium: [Atque In vita Pla-
 inde Italiam ad Pythagoreos Philolaum, & Euritum, quo ex loco tonis,
 in Ægyptum ad prophetas venit;] de cæteris etiam aliorum scrip-
 torum similibus votis deinceps, prout se se justa tulerit occasio, dicemus. Jactis igitur duobus hisce fundamentis, non possum non magnopere detestari perabsurdam, temerariam, Christianæque veritati planè contrariam Celsi opinionem, qui non modò non putat Platonem à sacris litteris justa præcepta didicisse, sed etiam procurto arbitratur, Platonem Christi Domini velut præceptorem, & doctorem fuisse, ex cuius libris, quæ nunc agnitiæ sunt à mortali-
 bus virtutes, emanarint. Testem Celsianæ hujus petulantia Origenem excitabo, qui lib. 6. contra eundem sic habet: [Post hæc di-
 stum illud divitis, facilius esse camelum intrare per foramen acus, quam divitem in regnum cœlorum, ait, Jesum omnino à Platone
 paucis mutatis desumpsisse, quandoquidem ipsius sit sententia: im-
 possibile esse, ut eximiè bonus, idem egregiè dives sit. Quis non
 rideat Celsum vel mediocriter cordatus, siue is Christianus sit, siue
 unus reliquorum hominum, dum audit Jesum apud Judæos natum,
 & educatum Josephi fabri existimat filium, qui nunquam ne-
 Hebræas quidem, ne dum Græcas litteras didicerit, sicut de hoc
 veraces scripturæ testantur, legisse libros Platonicos, & delecta-
 tum ejus sententia de divitibus. Impossibile esse, ut eximiè bonus,
 idem egregiè dives sit, detorsisse non nihil, & novam ex ea fecisse,
 facilius esse camelum intrare per foramen acus, quam divitem
 intrare in regnum Dei. Quod si Celsus candido animo, & veritatis
 studio versasset Evangelia, didicisset, cur nam hanc collationem
 camelii potissimum adhibuerit.] Ita Origenes, cujus in Celsum ju-
 sta censura sufficere potest in re notissima.

Nunc ad Patrum enodanda vota proprius accedo, sciscitorque ab
 eis, unde nam potissimum Platonis decreta fluxerint. Tertullianus
 non tamen de Platone, quam de omnibus absolute philosophis lo-
 quens fortuito, & casu nonnumquam, interdum, ipsa veritatem
 insufflante natura arbitratur ea cognovisse philosophos, quæ cum
 scris

Cels Hæret.
Origen.

Tertull. de
Anima cap. 2.

sacris litteris affinitatem habent: [Planè non negabimus aliquando philosophos juxta nostra sensisse, restimonium est veritatis etiam inventus ipsius. Nonnumquam & in procella confusis vestigiis, & cœli, & freti portus offenditur prospero errore. Nonnumquam & in tenebris aditus quidam, & exitus deprehenditur cœca felicitate, sed & natura pleraque suggeruntur quasi de publico sensu, quo animam Deus dotare dignatus est.] Eodem capite tamen non negat è sacris litteris philosophos veritatem percepisse, quod longo verborum apparatu docuerat Apologetici cap. 47. cuius verba nunc referre supersedeo, quodd alibi eadem in medium protulerim.

Clem. Alex. B. Clemens Alexandrinus, quæ ultimo loco Tertullianus docet, exhortatoria ad gentes, & stromatum libris passim repetit, quod & nos pro ratione instituti non semel annotavimus. At de Plato exhortatoria ad gentes agens peculiari studio, & diligentia eos recenset, quibus ceu præceptoribus in unaquaque scientia usus est Plato: [Novi tuos magistros, etsi eos celare velis. Geometriam discis ab Ægyptiis: Astronomiam à Babyloniis; rectas, & sanas incantationes accipis à Thracibus. Te etiam multa docuerunt Assirii. Leges autem quæcunque veræ sunt, & de Deo opiniones, suppeditata tibi sunt ab Hebræis, qui non variis erroribus, nec hominum opera aurea, ænea, & argentea, eburnea, lignea, & lapidea hominum, qui sunt mortui, adorant, simulachra, quæ inani consilio adorantur ab hominibus, sed sanctas ulnas tollunt ad cœlum &c. mane à cubili semper corpus aquis mundantes, & immortalem, qui semper regnat, colunt.] Hinc Clemens Platonem ex Hebræis appellat, propterea quod magnam suæ philosophiæ partem collegerit ex Hebræorum libris, dum in Ægypto fuit & rursum finem versus libri ejusdem: [Plato autem, inquit, philosophus à Mose in legibus ferendis adjutus &c.] Additque ex Numinio Pythagorico Platonem esse Moisen attice loquentem: [Numerius autem pythagoricus aperte scribit. Quid enim est Plato, nisi Moses, qui loquitur Attice.] Nempe verum est, quod in titulo capitinis proposuimus, sana Platonis decreta ab Hebræorum scripturis profluxisse, veluti Clemens astruit: cuius sententiæ astipulator

i. Strom. Lib. 6. contra Cels. Orig.

Origenes putat, Platonis sententias, quæ apud Phædrum sunt, ex Hebræorum libris ductas esse: [Illud nolim inficiari, sententias istas, quæ in hædro leguntur, Platonem hauiisse ab aliquibus Hebræis, aut, ut quidam scripserunt, etiam lectis prophetarum libris inseruisse disputationibus suis quædam de supercœlestibus, ut illud super cœlestia loca è nostris poëtis cecinit nemo, neque in posterum pro eorum dignitate decantaturus est.] Et libro 7. in idem argumentum probat Origenes è divina scriptura paratum locum agnovisse, in quo immortalis hominis spiritus extincto corpore degat, quam loci cognitionem ex Esaia mutuatum esse Platonem opinatur, cum ait: [Quin & ea, quæ de lapidibus pretiosis trahentibus originem à gemmis illius terræ Plato memorat, videntur mihi desumpta ex Esaia de Civitate Dei scribente sic. Ponam pro-

propugnacula jaspidem, & lapides tuos chrystillinos, & mœnia tua lapides lectissimos, ac rursum. Ponam fundamenta tua Saphirum. Tandem huic rei finem imponens non solum à Platone, & græcis philosophis sacræ Scripturæ præcepta non profluxisse, ut Celsus mentiebatur, sed à Moïse, & prophetis quidquid de felicè beatorum regione scriperat, mutuo accepisse Platonem ait: [Nos hoc agimus nunc, ut ostendamus nec à Platone, nec ab aliis Græcis acceptum esse, quod de terra sancta credimus: immò illos, ut posteriores ætate non solum ab antiquissimo Mose, sed ab aliis prophetis mutuatos quidquid vel propter ænigmata parum intellectum, vel alioqui ex scripturis depravatum de hac terra transtulerunt in suas commentationes.] Sed omnium maximè ad detegenda Platonis fulta elaboraverunt Just. Martyr, & Eusebius Cæsa-
riensis, uterque enim plurima Platonis loca Mosis, & prophetarum libris conferens diligentem Hebraicæ sententiæ æmulum Platonem suisse probat. Ille enim apolog. 2. ad Antoninum Pium Imperato-rem: [Quamobrem, inquit, quod ait Plato in Timæo causa est id, quod probatum, & electum est. Deus autem extra causam, culpamque est positus, id à Mose mutuatus dixit. Antiquior enim Moses etiam omnibus historicis, qui apud Græcos floruerunt, fuit, omniaque quæ de animi immortalitate, vel de suppliciis post mortem, vel cognitione, contemplationeque cœlestium, aut de similibus decretis, & philosophi, & poëtæ prodiderunt, & commemo-
raverunt, ab eo desumpserunt;] & post multa progreditur Ju-
stinius ostendere Platonem è Mosaicis libris divinum Verbum, quod
is agnovisse videtur, & figuram illam Crucis ex ære confitam,
in quam intuentes Hebræi, qui in deserto morsu viperarum vene-
na in membris conceperant, salvi, & incolumes reddebantur, in-
tellexisse, atque in suis monimentis ea expressisse, & oratione pa-
rænetica ad gentes pluribus contendit, Platonem meras Mosis di-
ctiones usurpasse, ob metum suppresso nomine Mosis, à quo pariter judicium, mortuorum resurrectionem, Deum in ignea essentia
constitutum, & ea omnia, quæ nos supra ex Platone attulimus,
cognovisse tradit. Eusebius verò Cæsariensis nihil aliud 11. libro
de præparatione Evangelica præter hoc unum tradidisse videtur;
cap. enim 22. ab Hebræorum scriptis idæas sibi effinxisse Platonem;
cap. 13. ab iisdem contrarias didicisse: cap. 14. animi immortalita-
tem agnovisse, productum esse mundum: idem, quod Moses fe-
cit, de luminaribus Sole, Luna, & Stellis: resurrecturos mortuos
tradidisse Platonem scientia Hebræorum instructum probat. Quid?
an non in duodecimo etiam libro eidem similis labor fuit? cap.
enim 3. Platonem à Mose & Salomone omnia mutuatum tradit, &
deinceps narrando res peculiares attingit, quas ab iisdem didicerat
Plato: Nempe judicium extremum, improborum poenas, beato-
rum felicitatem, & præmia, & cætera catholicae religionis dogma-
ta, cujusmodi sunt. Quod Plato Mose sequatur de serpentis cal-
licitate, & fraude. Quo modo quasi joco & viro sumptam mulie-
rem

rem scribat ; quā ratione primam hominis vitam , serpentis collectionem cum Eva , historicam diluvii narrationem , & innumera alia , quæ longum esset recensere , idem Plato scripturæ sacræ veritatem litteris consignarit . Sed appositis Eusebii verbis placet exclamare : [Quid oportet singula singulis conferendo longiorem esse ? omnia , quæ apud Græcos , vel apud Barbaros , sive poëtas , sive philosophos rectius dicta sunt , apertissimè à Judæorum scriptura derivata sunt .]

Cap.7. lib. 12.

Suidas.

Jam verò quid Suidas tradat , videamus : [Plato , ait , in Aegypto versatus multis prophetarum , & sacerdotum dictis in sua scripta relatis , & pictoris instar rudi delineatione coloribus illustrata magnus non habetur , quamvis maxima omnium propter sapientiam suscepta invidia .] Idem Suidas de Numenio Apamensi Syro Pythagorico philosopho agens : [Hic est , ait , qui Platonis sententiam coarguerit tamquam ex Mosaicis scriptis de Deo , & ortu mundi surreptam , eaque de causa dicit . Quid est Plato , nisi Moses Atticè loquens ?] Sed his haud contentus Suidas ex Platonis opinione docens Deum esse bonorum auctorem , omnia gubernantem , humiles , & modestos adjuvantem , superbos deserentem , & alia multa divinis litteris planè consentanea , ita loquitur : [Hæc è sacris litteris surrepsisse videtur per Mosem à Deo ad Pharaonem dicta .] Verum de hac ipsa veritate , & sententia copiosissimè disputavit B. Augustinus , qui Sancti Ambrosii olim secutus opinionem , de Civit. Dei docuit Platonem Hieremiac Prophetæ fuisse auditorem , quamquam re maturius considerata , fieri istud non potuisse postmodum fassus sit . [Unde nonnulli putarunt , Platonem , quando perrexit in Aegyptum , Hieremiam audisse Prophetam , vel scripturas propheticas in eadem peregrinatione legisse , quorum quidem opinionem in quibusdam libris meis posui ,] & post multa subdit : [In illa peregrinatione sua Plato nec Hieremiam videre potuit tanto ante defunctum , nec easdem scripturas legere , quæ nondum fuerant in linguam græcam translatæ , qua ille pollebat .] Quam meritò autem tradat Augustinus non fuisse contemporaneos Hieremiam , & Platonem , plurimorum assensu , quorum vota cap. 1. retulimus , confirmari potest , etenim olympiade 88. in lucem editus est Plato , & tamen Hieremiac propheticæ sermonis initium in primum trigesimæ textæ olympiadis annum in Chronicis cum aliis refert Eusebius . Hinc jure Augustinus ait : [Et in eo , quod dixi temporum de historia secundum Ambrosium soluisse quæstionem , tamquam coetanei fuerint Plato , & Hieremias , me fessellit memoria .] Cæteris conjecturis lectorum his non obstantibus triplici conjectura permotus Augustinus non lectione , sed interprete , sacras litteras agnoscisse Platonem ne sacras litteras probat mundi constitutione conscripsit , perinde , ac Genesim Moses ex-August. sus sit . Secunda . Quod Plato adumbrarit illud Geneseos . Et spiritus domini ferebatur super aquas . Tertia . Quod verba illæ . Ego sum , qui sum . Plato fermè æmulatus sit . Augustini verba sunt :

In historia.

August. lib. 8.
de Civit. Dei
cap. 11.

Lib. 2. retrah.

Tribus conjecturis lectorum his non obstantibus triplici conjectura permotus Augustinus non lectione , sed interprete , sacras litteras agnoscisse Platonem ne sacras litteras probat mundi constitutione conscripsit , perinde , ac Genesim Moses ex-August.

sus sit . Secunda . Quod Plato adumbrarit illud Geneseos . Et spiritus domini ferebatur super aquas . Tertia . Quod verba illæ . Ego sum , qui sum . Plato fermè æmulatus sit . Augustini verba sunt :

[Nisi

[Nisi forte quia fuit acerrimi studii , sicut Ægyptios ita , & istas (Hebraicas litteras) per interpretem didicerit , non ut scribendo transferret &c. sed ut colloquendo quid continerent , quantum capere posset , addisceret . Hoc ut existimetur , illa suadere videntur judicia , quod lib. Geneseos &c.] Nec sanè ab istis , quæ docuimus , aliquo modo aliena sunt , quæ habet D. Ambrosius lib. de Noe , & S. Ambros. Arca expendens illud : Ostium ex adverso facies , & comparans arcæ cap. 8. ostium certæ corporis humani parti ait ; Hoc ipsum multo gratius expressisse scripturam sacram , quam fecerit in libro Platonis Socrates scimus ; Nam istud , in Moysi scriptis sive ipse Socrates , sive Plato , qui in Ægypto fuit , potuit vel legere , vel ab iis percipere , qui legerant .] Certe Anastasius Nicænus in questionibus inscrip. pleraque à prophetis mutuatum Platonem palam asserit . Idem scriptum reliquit Ambrosius enarratione in Psal. 118. ubi laudans eam Platonis sententiam , qua dicere solebat , obesse improbis absolutionem , prodesse mortem , eo quòd in illa sit ; incentivum delinquendi , in morte autem finis , ita scribit : [Hoc sumptum esse de nostris , cui dubium , cum in proverbii Salomonis sit , qui parcit bacculo , odit filium suum ; castigat enim Deus , quem diligit &c. Proverb. 3. & Discite unde Plato hæc sumperit . Eruditionis gratia in Ægyptum profectus , ut Mosis gesta , legis oracula , & prophetarum dicta cognosceret , audivit consolationem populi , qui supra peccati modum videbatur fuisse punitas , & hunc locum quadam adopertum dote verborum in Dialogum transtulit , quem Plato in Menone scripsit de virtute .] Leo Castrius commentariis in Esaiam Prophetam dōcē editis S. Ambrosii adhærens sententiæ , eandem plane sententiam asscutus est . B. Theodoretus eandem tractans de Platonis scientia ab Hebræorum hausta fontibus sententiam : [Plato , ait , Lib. 12. de igitur ita hæc narravit , ut qui maximè crederet esse apud inferos Judicio. judicii , ac suppliciorum loca . In Ægypto enim cum Hebræis diversatus procududio , quæ hic dicuntur , à Prophetis accepit . In deque didicit esse ignis fluvium , quem Daniel Propheta vidisse se narrat . Didicit autem & quæ narrantur apud Esaiam . Vermis eorum non morietur , nec ipsorum ignis extinguetur .] Operæ pretium fuerit etiam Aristoboli antiquissimi scriptoris , quæ apud Eusebium leguntur , verba hic apponere , cujus , si vera est , opinio , jam illud , de quo sollicitus fuit Augustinus , solutum est dubium : [Aristobolus ait : legem nostram in multis Plato secutus est . Aperi- te namque in multis diligenter examinasse singula videruntur . Mosai- Lib. 9. de Pi. ca enim volumina ante Alexandrum ; & ante Persarum imperium parat Evang. traducta fuerant , unde plurima sicut & Pythagoras philosophus ille accepit . At cum indubitatum sit , Græciæ sapientes sub domina- tu Cyri Persarum Regis floruisse , ceu latissime probat Eusebius productis in medium pluribus Chronicis , jam sine metu erroris le- citasse Platonem propheticas scripturas in suis peregrinationibus asserendum est . Probatque Angelicus Doctor p. p. quest. 66. art. CCC.

cap. 3.

ad 5. legisse Platonem Mosaicos libros. Quid? ergo nobis præstantior erit Aristoboli, quām B. Augustini auctoritas? qui Mosai-ca volumina negat fuisse in Græcam linguam ante septuaginta Interpretes translata? Verum istud haud agimus nos, qui assentimur quidem Augustino, Platonis temporibus Septuaginta virorum per-politam, perfectam, atque exactissimam versionem non extitisse: ac ejusdem Mosis opera ante Persarum imperium, vel Ægyptiaca, vel quavis alia, quæ per ea tempora, lingua, vigeret, donata Mo-sis volumina, quod Aristobolum voluisse opinor, nec inficiatur An-gustinus, nec qui hoc afferunt, illi adversantur. Ut ut rem hanc esse velint, qui nobis forte repugnat, illud, quod totius questio-nis nervus est, inficiari non possunt, æmulatum Platonem Moysis doctrinam, & leges, uti late probat Joseph lib. contra Apionem secundo mira cum eruditione, dum ait: [Præcipue namque Plato nostrum legislatorem imitatus &c.] Ad extreum, ut de Gentia-no Herveio, Pamelio, Marsilio Ficino, aliisque scriptoribus, qui hoc idem suis calculis confirmarunt, fileam, cum citatis consentit

Joseph He
braeus.

August. Eu-
gub. cap. 27. Augustinus Eugubinus, qui licet lib. 1. de perenni philosophia ar-bitretur ex Mercurio suam theologiam hausisse Platonem, dum ait: [Plato quoque, cuius omnis theologia fluxit à Trismegisto, qui tredecim annos in Ægypto versatus omnem introspexit sapientiam]

Lib. 7. cap. 5. idemque repeatat lib. 5. cap. 2. [Nunc ergo manifesi cernimus Platonem secutum theogiam, & rationes sermonis Trismegisti,] & rursus, [Plato igitur cuius sermè fluxit omnis ex fontibus Mer-curii theologia;] tamen libro 1. Hebræorum scripturas æmulatum Platonem non dissimulat his vocibus: [Neque est alium reperi-re eorum mysteriorum fontem, quæ Platonicorum libris continen-tur, quam vetustam Ægyptiorum, Hebræorumque theogiam.]

Usurpatum de Platone Hinc illud proverbium. Aut Plato philonistat, aut Philo plato-nistat.]

Quæ hæc tenus à nobis disputata fuere, non ita accipienda sunt, quasi omnia, quæ Plato verè, sapienterque agnovit, in solas He-bræorum scripturas putemus conjicienda, sed illorum maxima du-taxat, & nobiliora. Cæterum non negarim aliqua vera etiam divi-na illustratione intellexisse Platonem, sicuti docuit Clemens Ale-

Clem. Alex. xandrinus exhortatoria ad Gentes: [Nec mihi à philosophia unum hunc Platonem, sed multos etiam alios cura, ut in medium adducas, qui unum verè Deum solum loquuntur Deum, sicuti per ejus inspirationem veritatem apprehenderunt;] & iterum: [Atque hæc quidem sufficiunt ad Dei cognitionem, quæ ab ipsis quidem (philosophis) Deo inspirante scripta &c. à nobis autem selecta sunt, ei qui vel parum potest perspicere veritatem.] Liberum etiam Platoni fuit ab Hermete Trismegisto, aliisque antiquioribus philosophis multa didicisse, ut plures sunt arbitrati. Potuit & ipsa

De C. D. lib. instruente natura, ut Tertullianus voluit, non pauca intueri. Tan-dem valuit, teste Augustino, pleraque veraciter perscrutari, sive ab

ab eis, qui legerant, cognoverit, sive acerrimo ingenio invisibilia
Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspicerit, sive ab his,
qui ista conspicerant, didicerit. Et hic ~~et~~ finis eorum, quæ de
Platone è re nostra faciunt: hæc enim strictim, & jejunè tracta
ex innumeris, quæ in disputationem adduci possent, tetigisse no-
bis sat visum est.

F I N I S:

all'indomani, quando il tempo sarà più favorevole, e si potrà far partire per la Francia. E' più che mai necessario, che il re sia informato di tutto quanto accadrà.

S I C I U L I

INDEX

CAPITUM, ET DISPUTATIONUM,

Quæ in hoc volumine explicantur.

LIBER PRIMUS.

- D**E Operibus Paganorum. Cap. 1. pag. 1.
Pagani nominis origo, & usus. Cap. 2. 2.
Quo in sensu Paganorum, & Gentilium nomen
in hoc opere sit usurpandum. Cap. 3. 5.
In Paganis nullas virtutes, sed peccata tantum reperiri plures
senserunt. Cap. 4. 6.
Varia huic opinioni adesse SS. Patrum testimonia. Cap. 5. 8.
Paganis denegandas non esse virtutis operationes. Cap. 6. 11.
Variis viis defenditur, nihil repugnare, quominus paganis re-
ctæ operationes concedantur. *Hoc sensisse SS. Clementem Ale-*
xandrinum, Hieronymum. Cap. 7. 15.
Num Pagani sola liberi arbitrii potestate virtutum operationes
exerceant. Cap. 8. 18.
Divinæ gratiæ auxilium ad virtutis opera necessarium Paga-
nis præsto esse. Cap. 9. 21.
Quæ sit virtus liberi arbitrii Paganorum ad custodienda legis
naturæ præcepta. Cap. 10. 24.
Novum Claudii Seysselli Paganos immerito beantis inventum
refellitur. Cap. 11. 26.
Ejusdem Seysselli de Paganorum animis è seculo migrantibus
minus tutum decretum, quo eis felicitatem quandam natura-
lem pollicetur. Cap. 12. 30.
Quid de Paganis asserendum, qui rationis usum adepti morta-
litatem explevere, nullius mortiferæ, sed originalis tantum
culpæ rei. Cap. 13. 31.
Debiles esse ad totius legis custodiam Paganorum vires. Cap.
13. dupl. 36.
Viribus Liberi arbitrii licere Pagano ad breve tempus, non
autem in perpetuum virtutis opera sectari. Cap. 14. 37.
Num à Pagano Deus amore amicitiæ super omnia diligi possit.
Cap.

I N D E X

Cap. 15.

In Paganis dari non posse actum dilectionis Dei super omnia rebellis appetitus ad mala proclivitas, ipsaque perfectissimi operis natura ostendere videntur. **Cap. 16.** 39.

Dei amorem super omnia haud impossibilem esse Pagani viribus defendit. **Cap. 17.** 41.

Amorem Dei super omnia etiam Paganorum viribus possibilem, quamvis raro, nulla ratione dispositionem ad gratiam appellandum. **Cap. 18.** 43.

A Pagano Deum super omnia diligi posse actu efficaci dilectionis naturalis, quamvis omnia legis mandata non custodiat. **Cap. 19.** 45.

An Paganorum virtutes sint alicujus roboris, & efficacia ad salutem obtinendam. **Cap. 20.** 51.

Nulli paganorum quibuslibet etiam virtutibus ornato aliquam vim naturalem inesse ad gratiam, & beatitudinem obtinendam. **Cap. 21.** 54.

Cur infideles & peccatores ad bona moralia, quæ nihil ad gratiam eis prosunt, cohortandi. **Cap. 22.** 56.

Paganis, Deique gratia carentibus ad felicitatem æternam acquirendam nullius roboris esse atritionem, si à Dei gratia non profiscatur. **Cap. 23.** 58.

Suavissimæ Dei providentiae, ac liberalitati maxime consentaneum esse, Deum omnibus Paganis, ac Gentilibus pro virili legis naturalis præcepta custodientibus largiri id luminis fidei, & gratiæ, quo ad æternam felicitatem perveniant. **Cap. 24.** 59.

Sacri eloquii testimentiis clarum esse, piè, laudabiliterque viventibus paratam esse Dei gratiam, qua etiam Paganus ad cælum vocetur. **Cap. 25.** 63.

L I B E R S E C U N D U S.

QUæt esse possint præcipuae illuminationis divinæ rationes? **Cap. 1.** 65.

Num ille, qui ad illuminandos, atque erudiendos homines quadruplici via apparere solet, immediate, & secundum personam Deus sit, an Angelus. **Cap. 2.** 67.

Christum Dominum sub varia specie hominis, pueri, Crucis, Cervi,

I N D E X

- Cervi, & imaginis Crucifixi Paganis visibiliter apparuisse,
 eosque ab erroribus ad catholicam veritatem revocasse .
 Cap. 3. 69.
- Ejusdem Salvatoris nostri sub sensili specie Crucifixi , leprosi
 pauperis, senis, ac consuetæ majestatis varia apparitio ad
 multorum procurandam salutem peracta . Cap. 4. 73.
- Visibili Salvatoris apparitione facta in Eucharistis Sacramen-
 to, mirabilibus, ac bestiis etiam ipsis Christi divinitatem
 in Sacramento aliorum Paganorum salutem non semel à
 Domino administratam . Cap. 5. 76.
- Angelos visibili apparitione hominum saluti, ac Paganorum il-
 luminationi studere, variis veteris, & novi testamenti testi-
 moniis ostenditur . Cap. 6. 77.
- Quàm mira olim Angelorum fuerint in mortales officia ad salu-
 tem animorum opportuna . Cap. 7. 80.
- Divinitus emissâ voce illustratas esse gratiæ, & fidei splendore
 peccatorum , & Paganorum mentes . Cap. 8. 84.
- Imaginaria Christi, ac Deiparæ Virginis apparitione nonnullos
 vel ad amplectendam Christi fidem, vel ad eam firmius reti-
 nendam invitatos . Cap. 9. 86.
- Ex imaginaria Angelorum, & aliorum Sanctorum apparitione
 varia manasse in mortales divinæ illuminationis auxilia .
 Cap. 10. 89.
- De Extatica nonnullorum Paganorum illuminatione . Cap.
 11. 92.
- Interna illustratione hominis intelligentiam sçpe à Deo instrui,
 & ad veritatem percipiendam elevari . Cap. 12. 93.
- Nova Dei rursus auxilia recensentur, quibus Paganorum, alio-
 rumque hominum mentes illustrari possunt . Cap. 13. 95.
- Divinam providentiam eo usque progressam, ut pro æterna ali-
 quorum salute parvulos vix rationis usu pollentes ad baptis-
 mum ministros adhibuerit . Eadem factum esse , ut mortuo
 corpore, anima aut non cederet terris , aut si cessisset , rur-
 sus ad mortalem vitam redderetur , quo divina gratia coh-
 nestata ad felicitatem beatorum properaret . Cap. 14. 99.
- Cœleste numen corporibus , animisque mortuorum , vel etiam
 ipsis Demonibus , nunc æternæ Paganorum saluti consulere
 posse , sicut alias iisdem instrumentis , peccatoribus prospe-
 rit . Cap. 15. 101.

Ad

I N D E X

Ad Gehennam damnatos homines divinæ providentia fuisse instrumenta ad illustrandas infidelium, & Paganorum mentes, ut hi veritatis semitam edoceti ævo sempiterno fruerentur.
Cap. 16. 105.

L I B E R T E R T I U S.

Plures Gentiles, & Paganos à primi hominis lapsu ad legem Moysi datam, & ab eadem lege ad Salvatoris adventum doatos æterna felicitate, quam re ipsa afferuti sunt, postquam Christus ad æterni Patris dexteram devicta morte resedit. Cap. 1. 107.

Plerisque Gentilibus, & Paganis Mosaicæ legis præcepta non custodientibus, certam salutis suæ spem affulsiſſe. Cap. 2. 110.

Qua fide, quibus Sacramentis Gentiles, & Pagani salutem consequerentur. An eorum filii ante rationis usum morientes in Lymbum puerorum, an in sinum Abrahæ recipierentur. Cap. 3. 113.

A Gentilibus, & Paganis originem duxisse Melchisedech. Cap. 4. 118.

Ex qua stirpe Job satus sit. Cap. 5. 122.

Quoniam fuerint tres Job amici: & de gradu, ac dignitate illorum. Cap. 6. 125.

Quibus regionibus Job Amici imperitarint: quave ratione Jobi noverint calamitates, & miseras. Cap. 7. 126.

An tres Reges ex animo Job amici, vereque benevoli essent, an specie, & simulate tantum. Cap. 8. 129.

Job Amici cuius religionis essent cultores. Cap. 9. 133.

De satientia, doctrina, & salute Anicorum Job. Cap. 10. 136.

Germana nominis Heliu interpretatio. Is unde genus suum traxerit. An fuerit Balaam Ariolus. Et quæ esse possit æternæ illius felicitatis spes. Cap. 11. 140.

Obstetrics, quibus parientium Hebræarum cura à Pharaone demandata fuerat, duæ ne tantum, an plures: & utrum Ægyptiæ, an Hebrææ essent. Cap. 12. 145.

An mentitæ sint Obstetrics, & an mendacium eis criminis dampnum sit. Cap. 13. 148.

De

I N D E X

- De Aeterna Obstetricum salute . Cap. 14. 153.
 Balaam an solum oriolus, an etiam Dei vates fuerit . Cap. 15. 157.
- Probus ne aliquando, & quo illius vitae spatio, an jugiter improbus fuerit Balaam . Cap. 16. 160.
- Quo nomine appellaretur, & quæ mulier esset Regina Saba . Cap. 17. 165.
- Regina Saba cuius regni sceptra teneret: Cujus rei causa ad iter suscipiendum mota sit. An Salomon suscepit ex ea filium, hauseritque cognitionem ligni crucis, ex qua postmodum Christus peperit . Cap. 18. 167.
- De Religione, quam coluit antequam Salomonem inviseret Regina Saba . Cap. 19. 172.
- An ex sacris litteris evinci possit, Reginam Saba non idolorum cului, sed unius supremi rerum omnium moderatoris religioni addictam fuisse . Cap. 20. 175.
- An in cœlis Regina Saba fruatur ævo sempiterno . Cap. 21. 179.
- Hermes Egyptius, seu Mercurius Trismegistus quinam fuerit: & cur ita dielus sit . Cap. 22. 182.
- Hermes quo tempore floruerit . Cap. 23. 185.
- Confutata Genelrardi opinio de tempore, quo floruerit Trismegistus . Cap. 24. 187.
- Quod Trismegistus agnoverit supremi numinis naturam, & perfectiones: quodque eas mortalibus sapienter explicaverit . Cap. 25. 190.
- Miram esse de arcano Trinitatis mysterio Hermetis sententiam . Cap. 26. 194.
- Catholicorum scriptorum, ac sanctorum Patrum testimoniis ostenditur, Mercurium non ignorasse Trinitatem . Cap. 27. 196.
- SS. Patrum inenarrabilem Filii Dei generationem asserentium testimonia, & Auctoris, de Trismegisti cognitionem, quam de Trinitate habuit, judicium . Cap. 28. 198.
- Reparandam hominum salutem Filii Dei Incarnatione: Hominis, & Daemonis lapsum; extremum iudicii diem futurum: Mortuorum resurrectionem: Probus felici vita beandos: Improbos æternis gehennæ incendiis plectendos esse docuit Hermes . Cap. 29. 200.

D d d

Quod

I N D E X

- Quod Trismegistus morum integritatem cum insigni de rebus
divinis scientia miscuerit. Cap. 30. 204.
An Hermes, quantum ex doctrina, & gestis illius conjici po-
test, Beatorum felicitatis pariceps esse possit. Cap. 31. 206.
SS. Patrum testimonia de aeterno Hermetis supplicio. Cap. 32.
209.
Quo doctore usus sit Hermes in decretis, quæ Christianam pie-
tatem fermè redolent. Cap. 33. 212.

L I B E R Q U A R T U S.

D E O R P H E O.

- O rpheum Theologiae Græcorum fuisse principem, multa
præclarè tractasse de Deo, & Verbo Divino, mundum
divina potestate conditum docuisse. Cap. 1. 215.
Sacra falsorum Deorum ab Orpheo instituta: turpia, & inho-
nesta de iisdem cecinisse. Laborasse morbo pestilentissimo
magicæ vanitatis. Item Orpheum inter primos fuisse idolola-
triæ præceptores, quamvis aliqui eum divino spiritu affla-
tum velint. Cap. 2. 219.

D E H O M E R O.

- Variae antiquorum scriptorum de Homeri seculo, & Patria
opiniones. Cap. 3. 225.
Quinam fuerint Homeri Parentes: cur Homeri nomen adeptus
sit, cum à primo Melesigenis appellaretur: An esset oculis
captus, cum in lucem editus est; an magis processu temporis
cæcitatem incurrerit. Cap. 4. 227.
De unius Dei cognitione, qua polluit Homerus, deque illius
moribus, & interitu. Cap. 5. 229.

D E N U M A P O M P I L I O.

- De moribus Numæ Pompilii secundi Romanorum regis. Cap.
6. 234.
Undenam inter Gentiles figendorum idolorum cupidissimos na-
tus,

INDEX

- tus, & enutritus Numa potuit veritatis hujusee radios intueri, & sacrificiorum leges, & statuta, quæ ab Hebreorum ritibus non longe aberant, condere. Cap. 7. 236.
 Nonnullos beatorum felicitatis participem Numam putasse. Cap. 8. 238.
 De Hydromantia Numæ, deque æterna ejus damnatione. Cap. 9. 239.

DE SEPTEM GRÆCIÆ SAPIENTIBUS.

- Pie vivendi rationem, qua Thales, Solon, Chilon, Pittacus, Bias, Cleobolus, & Periander usi sunt, catholicæ sapientiae præceptis persimilem fuisse. Cap. 10. 242.
 Quid de septem Græciæ sapientum damnatione, vel salute æterna censendum sit. Cap. 11. 247.
 Sanctorum Patrum in Græcorum sapientes testimonia. Cap. 12. 249.
 Allatæ superius Sanctorum Patrum pro opposita opinione aucto-
 ritates explicantur. Cap. 13. 251.
 Septem Græcorum sapientes à Moyse, & Prophetis mutuatos dogmata veritati consona, quæ velut propria sibi vendica-
 bant. Cap. 14. 254.

DE PYTHAGORA.

- De genere, Patria, seculo, & Ætate hujus Philosophi. Cap. 15. 257.
 Pythagoram fuisse adeò illustrem apud Barbaros, ut ab omnibus
 ceu aliquod numen coleretur. Cap. 16. 260.
 Pythagoram modestia, scientia, justis decretis, temperantia,
 alisque virtutum operibus summi philosophi, ac divini honi-
 nis laudem comparasse. Cap. 17. 261.
 De veris Pythagoræ prædictionibus. Cap. 18. 265.
 Verarum Pythagoræ prædictionum probabiles causæ, & ratio-
 nes. Cap. 19. 266.
 Dæmonas Pythagoricarum prædictionum fuisse auctores. Cap.
 20. 271.
 De Mirabilibus, quæ olim edidit Pythagoras. Cap. 21. 273.
 Verane, an ficta fuerint portenta, quæ olim operabatur Pytha-

I N D E X

- goras. Qua virtute instructus ea machinaretur; Et auctoris
bac de re judicium.* Cap. 22. 274.
Magicas artes calluisse Pythagoram Sanctorum Patrum testimoniis confirmatur. Cap. 23. 278.
Desperata Pythagoræ salus. Cap. 24. 280.
Pythagoram in varia corpora veram animorum transmigrationem posuisse, quamvis aliqui id maximè nollent. Cap. 25. 283.
Ex Hebræorum fontibus emanasse quidquid honesti in Pythagorica disciplina fuit. Cap. 26. 286.

LIBER QUINTUS.

DE HERACLITO.

- D**E Heraclito, quem B. Justinus Martyr religione Christianum fuisse scripsit. Cap. 1. 290.

DE ANAXAGORA.

- Anaxagoram primum Græciæ philosophum fuisse, qui materię mentem accommodarit: deque illius decretis, & virtutum præstantia.* Cap. 2. 293.

DE SOCRATE.

- Socratem unius supremi Dei coluisse naturam, cognovisse Christianum Dominum, ut tradit Justinus, immortalem hominis animum putasse, eumque extincto corpore vel ad Tartarum, vel ad cœlestem patriam deferri.* Cap. 3. 296.

- Atheniensium præceptorem, censorem morum, magnæque justitiae virum Socratem fuisse. Id clarum fieri ex præclaris ejus virtutibus, quibus suum animum perpetuo coluit.* Cap. 4. 300.

- Socraticæ constantiæ virtus, quam admirabilis fuerit.* Cap. 5. 303.

- Socratem Gentium irrisisse Deos: pro tuenda veritate, proque conformandis Atheniensium moribus epota cicuta periisse: id manifestis sacræ, & profanæ literaturæ doctorum testimoniis*

I N D E X

- niis ostendi. Cap. 6. 306.
 Rationes, quibus Socratis salus suaderi posse videtur. Cap. 7. 310.
 Socratis salus Sanctorum Patrum, & aliorum scriptorum testimoniis roborata. Cap. 8. 313.
 Socratem Diis gentium obtulisse sacrificia, & posthabito veri Dei cultu, pro quo vivens non semel pugnarat, Alumno suo Critoni mandasse, ut Aesculapio gallum nomine suo immolaret, in eoque criminis vita periodum terminasse. Cap. 9. 316.
 Socratem Aesculapio gallum jubentem immolari quinam ab omni vanitatis criminis vindicent; deque illorum opinione judicium. Cap. 10. 320.
 Objectis rationibus pro salute Socratis pugnantibus quo modo occurrentum. Cap. 11. 322.
 An excepto idolatriæ peccato aliis sceleribus obstringeretur Socrates. Cap. 12. 325.
 Socrati ab infantia tributum Curatorem. Hunc ab aliquibus Daemonium, Genium ab aliis, ab aliisque Deum appellari. Cap. 13. 332.
 De Socrati Demonis natura variae scriptorum opiniones. Cap. 14. 334.
 Qua ratione Socratem alloqueretur Daemon, quidve circa eum, & alios operaretur? Cap. 15. 340.

D E P L A T O N E.

- De Patria, genere, & tempore, quo floruit, & cur dictus sit Plato. Cap. 16. 344.
 Platonis cognitionem de rebus divinis, atque legis naturæ præceptis fermè æqualem fuisse Hebræorum cognitioni, immò in aliquibus ea videri majorem, excepta Moysi, Prophetarum, cæterorumque religionis Judaicæ ducum scientia, & fide. Cap. 17. 346.
 Platonis decreta non modò Hebræorum præceptis consentanea, verum etiam doctrinæ Christianæ perquam similia fuisse. Cap. 18. 352.
 Probe senserint, nec ne aliqui, Platonem Trinitatis mysterium cognovisse. Cap. 19. 355.
 Plato,

I N D E X

- Plato, et si in Divinis Patrem, & Filium dari fassus sit, Trinitatis tamen mysterium ignoravit. Cap. 20. 358.
- Vite Sanctorum, morum probitatem, & innocentiam sic cum scientia temperasse Platonem, ut divina prorsus videatur fuisse mutua illorum conjunctio. Cap. 21. 362.
- Argumentationes, & testimonia pro Aeterna Platonis salute pugnantia. Cap. 22. 365.
- In multis graviter peccasse Platonem; clarum hoc fieri ex Platonis ipsius Sanctorumque Patrum testimoniosis. Cap. 23. 370.
- De nonnullis aliis, deque illius salute quid censendum sit. Cap. 24. 376.
- Platoni Sacra Mosis, & Prophetarum innotuisse volumina, ex quibus nobiliora sua discipline pracepta hausit. Cap. 25. 380.

INDEX

INDEX
ALPHABETICUS
MEMORABILIUM RERUM,
Quæ in hoc Opere tractantur.

A

Abel gentilem appellat
Chrysostomus. 6.
Abercus videndo Chri-
stum in somnis sub
forma adolescentis ,
ut Deorum destruat simulachra
admonetur. 89.
Abraham quomodo major , & no-
biliar Melchisedech. 119.
Abulensis ad servandam totam le-
gem actualem nullam quidem ha-
bitum superactualem , nec habi-
tualem gratiam , bene iù , actu-
alem requiret . 25. circa h̄c idem
quid senserint *Scotus* & alii . ib.
Actio humana duo habet principia ,
ex quibus boni , & mali operis
natura pensanda est . 16.
Altus imaginationis in apparito-
ne immaginaria quinam sit . 87.
Adam incarnationis mysterium co-
gnovit , non tamen suum pec-
catum 154 post violatum Dei
mandatum fides de redemptione
ipsi necessaria fuit 115. posteris
tradidit fidem de Christo venturo
ad redimendum hominum ge-
nus . ibid.
Adam in peccatum lapsus jumentis
similis factus est . 201.
Adoratio debatur ne immagini-
bus , & qua ratione . 235.
Adulterii , & fornicationis quis fue-

- rit author . 161. & seq.
Ægeria nimpha ex multorum opi-
nione conjux , & magistra fuit
Numæ Pompiliu . 237.
Æsculapius nunquam pro. divina
providentia usurpatur . 320.
Æsculapius à quonam sit genitus ,
quo nomine appelletur ibid. in-
certum est fuisse initio temporis ,
quo fuit Mercurius . 321.
Æthiopæ , & Ægypti regionibus
Reginam Saba imperitasse tradit
Joseph . 167.
Æthiopes quot nominibus regem-
suim nuncupent . 169.
Æthiopica historia claudicat in fide
pag . 171.
Alfonso primo Lusitanorum regi
Christus apparet , ipsumque hor-
tatur , ut contra Saracenos pu-
gnet . 73.
Ambrosto concionanti Angelus ad-
stat ac si verbis ipsi ministraret
81. ob hæc verbis Remeus Aria-
nus ad fidem convertitur . ibid.
Amor amicitiae Dei saper omnia
quid sit . 39.
Amor Dei super omnia juxta Sco-
turn , Gabrielem , & alios Paga-
nus non est impossibilis 43. &
seq. cui fundamento nitantur. ibi-
dem . Sancti Patres duplicem esse
Dei amorem cur non memine-
rint . 46.
Anaxagoræ ortus , cur mens cognos-
mina-

I N D E X

- minatus sit 293. nomine mentis quid intellexerit. ibid.
*Anaxagoræ responsio cur natus es-
set 94. ejus constantia. ibidem.
mortis causa 295. ipsius error,
& idolatria.* ibid.
*Angeli solent apparere, & loqui
hominibus sub variis formis 77.
hæc apparitio probatur ex veteri,
& novo testamento. 79. An-
geli cur non possint esse effectores
phantasmatum 87. illorum mini-
stria Christo ipsi exhibita. 79.
*Angeli efformatis sibi pulcherrimo-
rum virorum ex aere corporibus
e Cœlo in terram venerunt, ut
mulieri, quæ addicta superstitio-
nibus gentilium quæstum corpore
faciebat ad suscipiendum baptisi-
mum opem illi ferrent.* 79.
*Angeli tutelares non paucos ex om-
nibus totius universitatis natio-
nibus ad æternam salutem tra-
duxerunt ex Dionysio Areopagi-
ta.* 108.
*Angelorum studium illuminandi ac
consolandi mortales 82. aliquan-
do sub communi hominum forma
solent apparere. ibid. aliquando
apparent sub forma elegantiis pue-
ri 83. illorum apparitio probatur
ex scrip.* 89.
*Angeli, & alii Santi solent erudi-
re mortales de divinis mysteriis
ac ipsis varia afferre auxilia 89.
& seq. Paganorum etiam legis
præcepta non servantum sunt
tutelares 101. obicem ponunt ma-
lè agentibus.* 339.
*Anima Balæami, cur secundum
Rupertum non morte justorum,
sed impiorum sit mortua.* 163.
*Anima hominis immortalis à Tris-
magisto assertur.* 201.
*Animus aliquando Daemon appellat-
tus à quibusdam.* 335.
*Apparitiones novi testamenti ter-**
- tum est fieri consueuisse non solum
ab Angelis, sed etiam à Christo,
& Deipara Virgine aliisque Bea-
tis.
- Apparitio quænam dicatur visibilis
seu ocularis.* 69.
- Apparitio Christi in forma leprosi,
& pauperis Ethbino, & Wi-
nuvaloco.* 75.
- Apparitio immaginaria undè dica-
tur 86. quidnam ad hanc fuit
necessarium.* ibid.
- Apparitio cuiusdam clerici alteri
existit causa salutis.* 105.
- Apparitio immaginaria cur neque
intellectualis, neque voluntaris
dici possit. 86. Hujus quæ sit
causa efficiens ibidem. res objecta
circa quam ista detinetur a que-
nam sit. 87. quæ sit poten-
tia interior ibid. à quonam agen-
te in eadem phantasmata fiant.*
ibidem.
- Appendix Septuaginta interpretans
ad libros Job non habetur in li-
bris hebraicis.* 179.
- Appollonii in Anaxagoram pronun-
ciatum.* 295.
- Aqua erumpens è terra visceribus
lignum Crucis Christi tegentibus
sanavit ægrotos.* 171.
- S. Apollonia se in flammas divino
mentis illustratu adjuta conje-
cit.* 94.
- Ariolus quænam dicatur ex Divo
Isidoro.* 159.
- Augmentum secundi libri.* 65.
- Aristides quomodo profecerit apud
Socratem.* 343. sueiarum obli-
vio contiguit.
- Artes noxiæ quanam ratione post
diluvium in mundum sint inve-
cta.* 108.
- Argumentum à minori ad majus
probans Heliu cætui Beatorum
esse conjungendum.* 143.
- Argumentum tertii libri.* 107.

Ablans

I N D E X

- Athlans quis fuerit. 186.
 Atributa Dei varia, Trinitatis
 que arcanum à Trismegisto co-
 gnita fuisse videntur. 180.
 Attritio naturæ viribus haberi po-
 test. 58. illis tamen solis habita
 ad promerendum divinæ gratiæ
 auxilium nihil valet. ibid.
 Divi Augustini de septem Græciæ
 Sapientibus judicium. 243. in
 divinis personis Verbum ab Her-
 mete fuisse agnatum vult. 196.
 quid secundum authoris opinio-
 nem de divinæ celsitudinis cogni-
 tione Hermeti attribuendum. 200.
 S. Augustinus Mercurii Majoris
 Trismegistum nepotem esse tue-
 tur. 183. ex ipsius sententia
 Hermes in numero damnatorum
 collocandus est. 210. illius docto-
 res Dæmones fuisse arbitratur. 212.
 Divi Aug. quid de Balaami prohi-
 tate senserit. 163. Balaamo tri-
 buit ea, quæ veris, germanisque
 Prophetis concedenda sunt. 158.
 Ex S. Augustino quadruplices mo-
 di divinæ illuminationis habentur
 66. Deum fuisse visum sub va-
 ria specie testimonii ejusdem va-
 riis probatur. 70. ipsius distin-
 ctio de trina locutione, qua Deus
 uti solet. 84. illius vocatio fuit
 per mentis illuminationem. 94.
 Augustinus mendacium Obstetricum
 pium esse dixit, & cur. 152.
 Aurelianus deterretur voce, ne la-
 pidibus obrueret sanctos Paulum,
 & Julianum. 86.
 Auxilium divinæ gratiæ, quod ad
 bonas operationes necessarium est,
 à dono creationis distinguitur.
 20. idem auxilium Paganis præ-
 sto esse ostenditur. ibid.
 Azumita Homeritas fugantes ideo
 convertiuntur, quod initio prælii
- votum Christianorum Deo vori-
 sent. 98.
 Ad Aniani Monoculi preces mons
 transfertur. 90.
 Axioma illud (Deum à Paganis
 non exigere impossibilia), quo-
 modo respectu illorum salvetur.
 58.
- B**
- B** Abilonia rex cum optimatibus,
 & plebe dum montem trans-
 ferri vidi convertitur. 90.
 Balaam in quibusnam ab Heliu di-
 scipet. 142. probitatis ipsius
 quænam sint argumenta. 161.
 Dri præceptum de benedictione
 est transgressus, unde & falsus
 vates à Theodoreto nuncupatur.
 159.
 Balaam cui nam scientiæ peculiari-
 ter esset deditus. 157. verus ne
 propheta sit appellandus. 158. ad
 fidem fuit vocatus, & cur. 162.
 in fine fidelis ex Sancto Ambro-
 so, cum antea infidelis, esset. ib.
 illius suspiria, vera ne an ficta
 fuerint. 163. Deus cur ei sit lo-
 catus, & an potuerit de hoc glo-
 riari. 164. jugiter improbus, &
 sceleratus fuit. 163.
 Balaam ob quodnam vitium cor ha-
 buerit cæcum. 164. de sui pec-
 cati macula cur excusatione ca-
 reat. ibid. secundum Bedam cor-
 reptionis donum non meruit, &
 cur. 165. ab Hebreis fuit truci-
 datus. 142. de illius salute pli-
 nè desperandum. 165.
 Baldat tyrannus amicus Job. 125.
 Basilius carnifici noctu Potam ena-
 apparet, coronamque capiti im-
 ponit. 124.
 B. quis secundum Anaxagoram. 295.
 Beda venerabilis Reginam S. b.m.
 barbaram gente quidem fuisse.
- Ecc aſſe-

I N D E X

- afferit, non tamen animo . 174.
 Reginam Austri in classe Beato-
 rum collocat . 180.
Bias Quintus Græcia sapiens. 245.
 ejus patria, & præcepta salu-
 bria . *ibid.* & seq.
Billius idolatriæ magistrum vo-
 cat Orpheum . 220. quam ob cau-
 sam Gregorius Nazianzenus tur-
 pia illa Orphei citet carmina .
 221.
Bogaris dux Bulgarorum visa pi-
 etura convertitur . 98.
Deditus cultui Divæ Barbaræ in-
 carcere spatio duodecim dierum
 vixit sine cibo nes mori permit-
 tetur, donec SS. Sacraenta Eu-
 charistia, & pœnitentia suscep-
 rit . 99.
Borivorius rex divina tactus inspi-
 ratione ad fidem una cum dome-
 sticis convertitur . 95.
Diva Brigitta per mentis illumina-
 tionem in ecstasi divina myste-
 ria percipiebat . 94.
Brusoni Plani insigne prodigium
 visum anno 1593 . 102. & seq.
Brugensis Gaspar à Melo, & alii
 quasnam dicendi formulas ad Reg.
 Sabæ fidelitatem probandam adhi-
 beant . 179.
Burgundiana gens adverso prælio
 commissio ad fidem convertitur .
 98.
- rationem . 143. Cajetanus de me-
 rito obstetricum quid senserit .
 154.
Cain scelerata soboles diluvio extin-
 gta . 108.
Calimachus ad aspectum Angeli con-
 vertitur . 81.
Canon Presbyter ad apparitionem
 Sancti Jo. Baptiste carnis ten-
 tatione liberatur . 84.
**Cardinalis Baronius, quam assig-
 net**
 Reginæ Sabæ ad Salomonem iti-
 neris, causam . 168. refellitur
 opinio . *ibid.*
Carina per ecstasim cum vidret se
 in Cœlestem Beatorum sedem in-
 truductam baptizatur . 92.
Cassiani opinio, qui salutem æter-
 nam nati sunt ante legem Moi-
 sis, legis naturalis præceptum
 aliquem violaverint, refellit . 116.
Cæsariensis Hermetem Mose poste-
 riorem fuisse indicat . 187.
Cæsarii Martyris intercessione vir
 quidam lethalis culpæ reus ad
 vitam revocatur, ut sua confitea-
 tur criminis . 101.
Charitatis ad acquirendam Beato-
 rum Sedem ex Sancto Paulo ne-
 cessitas . 204.
Charitatis humanæ jura sunt, gau-
 dere cum gaudentibus, &c. 129.
Chilo tertius græcia sapiens, ejus
 & innocentia . 244.
Christiani soli divites. 9.
Christi mira comitas cum quodam
 catechumeno . 72.
Christus Judæo graviter ægrotanti
 sub sensibili specie crucifixi ap-
 paret, ipsumque ad fidem vocat .
 76. sub eadem forma apparet
 puellæ turpi amore flagranti, li-
 bidinisque incendium extinguit .
 73. ad impugnandos fidei nostræ
 hostes, & ad inficta nostra vul-
 nera sæpe è Cœlo se dimittit . 74.
 non solum amicis, sed etiam Pa-
 ganis,

C

Cajetanus cum nonnullis aliis
 sentire videtur virtutes Pa-
 ganorum esse dispositiones ad gra-
 tiam, licet ad eam obtainendam
 sint occasions . 53. istorum non
 admodum tuta opinio . 55.
Cajetani opinio de genere Job. 122.
 Jobum non respondisse Heliu dog-
 matibus afferit, non tamen, quia
 veritati congruerent, sed ob aliam

I N D E X

- ganis, & infidelibus apparere solet. ibid.
- Christus agnitus à Socrate secundum Justinum Martyrem.* 298.
- Chrysostomus quid de Socrate senserit.* 324. ejusdem testimonium de salute Socratis. 324. DD.
- Chrysostomus, & Ambrosius quid de salute obstetricum senserint.* 355.
- Ciceronis testimonium de Socrate.* 300.
- Cyillus Alexandrinus Trinitatem à Trismegisto fuisse agnitam censet.* 196.
- Cyrillus Alexandrinus Hermetem variis laudibus dignum esse fateatur.* 199.
- Claudius Scissellus Paganis, & Gentilibus non solum possibilem, sed factam, ac familiarem omnium legis naturalis praeceptorum observantiam esse opinatus est.* 26.
- Claudii Gaudi fundamentum & causa, ob quam Regina Sabina ad Salomonem venit.* 174.
- Clemens Alexandrinus totam Ophei sanam doctrinam à Moysi fuisse acceptam afferit.* 216. & 17. vanos Deos ab Homero fuisse contemptos afferit. 231.
- Cleobulus sextus Græciæ sapiens.* 246. ejus decreta. ibid.
- Clodovæus invocato Christi nomine convertitur.* 98.
- Concursu, & influxu Dei omnia conservantur, quæ alioquin ad nihilum redigerentur.* 192. & 93.
- Cognitio veri Dei, d. vinaque naturæ secundum Sanctum Ambrosium quam difficilis.* 198. & 99. cultui falsorum Deorum adjuncta nihil valet, aut juvat. 237.
- Conjecturæ probabiles, ex quibus Reginæ Sabæ fidelitas deducitur.* 178.
- Conscientia à Socrate morituro purgatur.* 311.
- Constantinus Magnus ad apparitionem Sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli convertitur.* 91.
- Conversio multorum à pastoribus Christiani gregis facta.* 96. & 97.
- Culpa Heliu non absimilis culpe Job, si qua peccati labecula laboravit.* 144.
- Cultores veræ fidei tempore Job multi viguere.* 134.
- Custos Socratis Deus appellatus.* 333.

D

- D**. *Damascenus dicere Melchisedech non fuisse hominem, hæresim censet.* 120.
- Divus Damascenus Hermetem Sanctorum Beatitudinem esse assecutum fatetur.* 207.
- Dani relapsi in idolorum cultum quoniam modo fuerint conversi.* 97.
- Deus qua ratione sit infinitum bonus.* 192. *ipius immensitas ex Trismegisto.* 191. *quomodo sit intra, & extra omnia.* ibid. *ipius perfectiones simpliciter simplices usitato nomine discuntur.* ib.
- Deos quantum extollat Apulejus.* 339.
- Deos inanes qua ratione Socrates irriserit.* 306.
- Deus cur ad Balaam venerit.* 163.
- Obstetricibus ex mera misericordia, & non ob inendacii meritum ignorvit.* 150.
- Sanctorum Patrum sæpe ac justorum ministerio uti solet ad virutis progressum.* 95.
- vocibus Apostolorum gentes vocavit.* ibid. *Victoriis, & prosperis solet illuminare homines.* 97.
- Deum à nullo mortalium fuisse visum probatur Scripturæ testimoniis, & ratione.* 26.
- Scripturæ testimonia, quæ contrarium do-* Eee 2 . cere

I N D E X

- cere videntur qua ratione expli-
centur. 68. Deus uti saepe solet
ad fidem Catholicae religioni fa-
ciendam ipsis mutis animantibus.
76. aliquando etiam syderibus,
et immo, & ipsis mortuis ad illu-
minandas mortalium mentes uti-
tur. 95.
- Deus secundum suam naturam fons
bonitatis. 192. aliquando spiri-
tus appellatur, & cur. 195. cun-
cta verbo non manibus fabricatus
est. 193. ad baptizandum aliquan-
do pueris tamquam ministris uti
cor suerit. 92. interdum ad prof-
piciendum peccatoribus, ipsis cada-
veribus utitur. 102.
- Dus ex Trismegisto qua ratione
si colendus. 205 & seq. ad ip-
sum diligendum quænam sint ne-
cessaria. ibid.
- Dæmones unde futura cognoscere
possunt. 237. Hermeti alicuius
veritatis cognoscenda authores
fuerunt. 214. Dæmones cords
secreta ignorant. 337.
- Dæmoniorum duo genera ex Tris-
megisto. 208. hujus aëris Dæ-
mones sunt damni. 339.
- Dæmon Socratis cur igneus, & Sa-
turnius à quibusdam dicatur.
341. idem Dæmon secundum Ap-
pulejum non voce solum, sed alio
etiam signo usus est. ibid. sola-
tem voce secundum Platonem
utebatur. ibid. in periculo mor-
tis illo caruit. ibid. Socratem
qua ratione docuerit. 342. quid
de hoc Cælius Rodiginus putave-
rit. ibid. Dæmonium Socratis ali-
quibus amicum, aliquibus inimi-
cum. 343.
- Dictum illud theologicum (facienti
quid in se est, Deus non dene-
gat gratiam) qua ratione intel-
ligendum. 60.
- Diis libat Socrates venenati poculi
partem. 318.
- Dilectio Dei super omnia Paganis
impossibilis secundum scholam
Sancti Thomæ 41. quænam o-
stendere videantur talem actum
dilectionis dari non posse. ibid.
non tamen omnino impossibilem
esse afferendum. 45.
- Dispositio ad gratiam ex actu amo-
ris Dei super omnia viribus na-
turæ elicito, haberi non potest.
45.
- Disputationis de principe Judeo-
rum Abraham, & Lot ejus ne-
pote, aliisque illius seculi omit-
tuntur, & cur. 145.
- Dissolutio corporis quomodo fiat.
201.
- Divinationum variae causæ, & ra-
tiones. 237.
- Divinorum fædus cum Dæmoni-
bus quotuplex. 268. & seq.
- Divisio Abulensis de divinis appar-
itionibus. 67.
- Dionysius Areopagita, & alii Pa-
tres antiquitus Angelos non
Deum hominibus apparuisse sen-
tiunt. 68.
- Divi Dionysii conversio. 97. alter
Dionysius ad aspectum Angelo-
rum convertitur. 81.
- Doctrina amicorum Job non plane
ab erroribus aliena. 136.
- Domicilium justorum secundum So-
cratis opinionem. 299.
- Dogmata Philosophorum Ethnico-
rum justa, & sana secundum
Clementem Alexandrinum, pro-
fecta ex Hebræorum litteris. 212.
- Dominicus Soto Paganis vult dona,
etiam supernaturalia dari. 21.
- Dux Palestinæ ingrediens Christi
monumentum resurrectionem ado-
raturus ab ariete roties repelli-
tur, quoties negligit sua detesta-
ri peccata. 77.

I N D E X

E

- E**cclēsia divinatricem Astrolo-giam exercatur. 266.
Edūnus rex ad apparitionem An-geli humana forma induit conver-titur. 82.
Effēctus divini Spīritus ex Trīsme-gisto. 196.
Eliphas rex amicus Job. 125. à quibusnam traxerit originem. ibidem.
Divus Epiphanius non bene consu-tat eos, qui dicunt Melchisēdech fuisse filium Sēm, & Noë. 120.
Elias Abbas à libidinis ēstu libera-tur videns per ecstāsim putrida-mortuorum cadavera. 102.
Eraclia, & Astaroth, sive Asterisa parentes Melchisēdech. 119.
Erasmus quid de Socrate putarit. 315.
Erythrea una ex Sibyllis antiquo-ribus fuit. 188. Grajīs Ilium-petentibus Trojam peritaram esse vaticinata est. ibid.
Errorem Manichæorum dicentium vo-luntatem naturaliter esse malam. 44. error Pelagii constituentis in Cœlis Paganos nulla mediatoris fide imbutos, & omni superna-turali auxilio destitutos. 51. er-ror amicorum Job speculativus fuit. 138.
Errores fuerint ne aliqui in Trīsme-gisto, ex quibus suspicio des-peratæ salutis haberi posset. 207.
Ethymologia nominis, Belulgiam quo rex Æthiopum vocabatur. 169.
Evangelium de venturo Messia in ipso mundi exordio cœptum est prædicari. 11.
Eucharistiæ mirabili effectu Hebræa mulier ad fidem divinam conver-titur. 76.

- E**ugubinus ob inauditum Hermetis ingenium, & mirabilem illius scientiam ter maximum appellari vult. 184. refutat afferen-tes ob tria munera, Sacerdotis videlicet, Regis, ac Prophetæ ter maximum appellari. ibid.
Mosem antecēsse omnes natio-nes tum Chaldaeorum, tum Græ-corum, & Phœnicum afferit. 186.
Eustachius, & Suidas putarunt idō non nominatos fuisse paren-tes Melchisēdech in Scriptura, quia natus esset ex illico con-cubitu. 119.
Eustachii mirabilis conversio. 70.
Excusatio obstetricum ob motum Pharaonis vel ridicula esset si ob-stetrics Hebræe essent. 147.
Duo exempla ex Sacra Scriptura roborantia opinionem afferentium animas obstetricum inter felices numerari. 157.
Exemplum insigne, ex quo aliqua-esse opera Paganis, & fidelibus communia dignoscetur. 177.
Expli-catio illorum verborum Mo-nas genuit Monadem, & in se reflexit amore. 197.

F

- F**abulæ Hebræorum. 169.
Fides & scientia bonis operi-bus destitutæ amore divino indi-gnæ censemur. 178. fides impli-cita mediatoris Paganorum que-nam, & qualis appellari posset. 114.
Fides venturi Salvatoris ad salutem fuit necessaria. 238. Sancti Jo-annis Chrysostomi auctoritas, qua in contrarium videtur, qua ratione intelligenda. ibid. fides pa-rentum interior, cur non suffi-cerit ad emundandos parvulos. 117.

A

I N D E X

- A** fide catholica alieni Pagani à SS. Patribus appellantur. 3.
- Filiī Paganorum excedentium ante usum rationis deferantur ne ad lymbum, an ad Abrami sinum. 116. quonam remedio parvuli illi sint salvati. 117. circa hoc opinio Alexandri Alensis. ibid.
- F**ilius Dei antiquitus secundum celebrem SS. Patrum opinionem ad erudiendos, & illuminandos homines apparuit. 67.
- F**ilius Reginæ Sabe, quo, & quanto tempore apud ipsam fuerit, & cur ad Salomonem fuerit missus. 170.
- F**inis quantumvis bonus innatam mendacii malitiam tollere non potest. 152.
- P**hilastrius docet Hermetem post Deum non alium adorasse præter solem. 211.
- A** Fontibus Pagani dicti. 1.
- F**ores coelestes ut aperiantur, postulant Pagani, dum legis naturalis præcepta servant. 63.
- D**ivi Francisci devota mulier ad vitam revocatur, ut crimina confiteatur. 100.
- F**ulgentius quomodo intelligat illum locum Divi Pauli, gentes quæ legem non habent, &c. 10.
- P**hœa quid significet. 147.
- F**undamentum sententiæ Seyfelli volentis facilem Paganis esse legis naturalis præceptorum observantiam. 26 illius opinio adversatur maxime Augustino, & aliis SS. Patribus. 27.
- F**undamentum Durandi, & Gabrieli, quo probant alicujus roboris esse virtutes Paganorum ad salutem obtinendam, refellitur. 59.
- F**undamentum est in Sacra Scriptura Reginam Saba non idolorum cultui, sed religioni supremi unius moderatoris rerum omnium addicte fuisse. 175. & s. q. Fur quidam cadaver Virginis in erituæ in quodam specu spoliarum aggressus ab illo detinetur, donec monasticam vitam profiteatur. 99.
- G
- G**asilda, sive Casilda, regis Almenon. Hispanensis filia ob prodigium convertitur ad fidem. 98.
- G**enebrardus filios Abrahæ unius supremi numinis cultores fuisse vult 173. Tisnigistum rejicit è veritate sicutorum scriptorum, cœtu, sed fallitur. 188.
- G**enfius dum in Christiani baptismatis contemptum mimicos ludos edidit, convertitur. 92.
- G**enius Socratis an illius animus 335 à Socrate distinguitur ibid. ex sententia Plutarchi quid sit. ibid. secundum Apulijum fuit Dæmon aëreus 337. Quæ de hoc Dæmone Socrates afferit, conveniunt bonis Angelis. ibid.
- G**enius Socratis secundum Euseb. Angelus bonus ibid. Alii scriptores idem afferunt. 338. Genius Socratem ad agendum nunquam invitabat. 340. Ab agendo retrahit. ibid.
- G**entiles, & Pagani ad breve tempus, non autem in perpetuum in bonis operibus se exercere possunt. 37. Si ex hac vita cum solo veniali migrarent, quod non est impossibile, ob illius pœnam purgatorium adirent; illa vero de leta ad lymbum properarent. 35.
- G**entiles multi servantes præcepta naturalia fuerunt salvi. 108. Plures ante Dei adventum fuisse salvos tum ex Patribus tum ex sa-

I N D E X

- sacra scriptura probatur. *ibid.*
 Paganis, & Gentilibus legis Mo-
 saicæ præcepta non custodientibus
 quomodonam certa suæ salutis
 spes affulserit. 109. & 110. Gen-
 tiles legem Mosaicam agnoscentes
 ad illius observationem quomodo
 tenerentur. 112. Illorum qua-
 nam fuerint opera ad Beatitudi-
 nem consequendam. 116.
Gentiles, quos Deus ad se traxit
 qua fide essent inbuti. 113. Va-
 ria dogmata Gentiles tum Tri-
 nitatis, tum Unitatis Dei à Tri-
 smegisto prolata. 193. Gentes
 non semel ipsum theologiæ pa-
 trem acclamarunt. 194.
Genus multitudinis resurgentis in-
 die judicii. 195.
Golinduch per extaticam illumina-
 tionem convertitur ad fidem &
 martyrium patitur. 92.
Gregorius Magrus vult obstetrics
 esse addictas ob suum mendacium
 obscursis gehennæ carceribus. 153.
Gregorius Neocesariensis episcopus
 Armenorum salutem operatur per
 prodigium. 97.
Guilielmus dux comes, & Eremita
 aspectibus Angelorum jucundatur.
 83.
In Guthlacum mira Angelorum stu-
 dia. *ibid.*
- H
- H**ebraei docuerunt Pythagoram
 bonam disciplinam. 287. à
 Balaamo ad idolatriam fuerunt
 incitati. 165. de genere obstetri-
 cuso quid censuerint. 147. illo-
 rum opinio de parentibus Melchi-
 sedech refutatur. 120. & seq.
 Hebraicè Aram, quid significet.
 157.
Heduvigis divina secreta discebat
 per mentis illuminationem in
 94.
- Heliu quis nam fuerit. 140. No-
 minis hujus significatio. *ibidem.*
 Suum genus Heliu ex quibu-
 nam traxerit. *ibid.* non fuit ges-
 nitus ex Ram. 141. nec ex po-
 steris Abrahæ descendit. *ibidem.*
 Opinio authori probabilior de il-
 lius origine. *ibid.* disputationi-
 bus, quas cum regibus Job ha-
 buit, adfuit. 140. fuerit ne ami-
 cus Job triumque Regum, Eli-
 phazis nimirum, Sophar, & Bal-
 dad. *ibid.*
 Heliu pietas ex quibusnam capitib.
 colligatur. 144. Ipsius decreta
 quæ nam fuerint. 142. Argumen-
 ta, quæ æternam illius salu-
 tem probare possunt quænam.
ibid. Heliu, & Job (si quæ in
 ipsis fuit) qua peccati labecula
 laboraverint. 144.
Henricus lutheranæ hæresis sectator
 apparet sociis. 106.
Herbani Rabbini, totiusque Judai-
 cæ gentis in Aethiopica Homer-
 tarum regione degentis ad Chri-
 stianam fidem conversio. 71.
Henricus Kochigne consumptus non
 permititur mori donec animi
 sordes confessione purget. 99.
Hæreticus cernens mirabilem Eu-
 christicæ effectum couertitur.
 76.
Hermes à quibusdam Moses putatus.
 183. quare illud nomen sit ade-
 ptus. *ibid.* Trismegisti nomen
 unde nam ortum duxerit secun-
 dum authoris opinionem. 185.
Hermes quo tempore vixerit. 187.
 fuerit ne ea scientia de vero Deo,
 quæ saluti necessaria est, prædi-
 tus. 190. quibusnam vocabus unam
 Dei naturam confessus sit. 191.
Hermes dum nihil sine Dei concur-
 su conservari posse afferit, vult
 etiam Deum non solum rerum
 esse effectorem, verum etiam con-
 ser-
 95.

I N D

servatorem. 193. Hermetem fuisse immensitatis Dei Präconem concluditur. 191. Quare tutius, quid Deus non esset, quam quid esset, tradere se posse arbitratus est.

192.

Hermes non solum Patris naturam, & Filii generationem, verum etiam Spiritus Sancti processiōnem agnovit. 195. A sanctis Patribus redarguitur, dum afferunt filii generationem intelligi non posse. 99. Hermetis doctrina non absimilis doctrinæ Mosis, ut Cyrillus Alexandr. ait. 207. Jovem Plutonicum terræ, & maris dominum esse affirmat. ibid. idola, & statuas coluit. ibid. Paracarum fuit propugnator, Idolorum vaticinator, ibid. Plura, & quænam à sacris litteris mutuata sit. 213. Ipsiſus mysteria à Marsilio Ficino illis Moses assimilantur. ibid. Aliqua divino etiam afflatu agnoscere potuit.

214.

Hermes S. Pauli discipuli de septem sapientum Greciæ salute testimoniū.

247.

Hermes in cœtu damnatorum numeratur, ut ex sanctis Patribus colligitur. 209. Crux suæ damnationis quænam sit. 211. Cur aliquando Cyrillus Alexandrinus ipsum laudarit.

ibid.

Heraclitus quando, & è quibus natus. 290. Ejus placita varia. 291. Ejus mores ibid. Quare ad montes recesserit. ibid. Justini Martyris de illius salute opinio obvaria crima rejicitur.

252.

Hæresis Lutheri, & aliorum Hæreticorum de operibus gratia habituali destitutis.

8.

Divus Hieronimus Balaam initio suæ vitæ fuisse bonum censet. 160. cui fundamento niti possit. 161.

E X

Eiusdem verba, quæ Reginam Sabam fidelem innuunt. 177. De genere Job, aliorumque quæ plurimorum quidnam sentiat.

122.

Beatus Hilarius vult Israëlitas in die judicii a Regina Sabae esse judicandos, & cur. 174. Reginam Sabam, cum Salomonem adivit, ex ultimis terræ partib. decessisse afferit.

172.

Historia Regis Ægyptiorum in Genesi relata ad probationem bonarum virtutum.

13.

Hydromantie definitio quænam sit.

240.

Hyerosolimæ Civitatis quis posuerit fundamenta.

121.

Melchisedech regis fuit Civitas.

ibid.

Hymnus Trismegisti, quo honorum omnium ad cultum Dei perinen- tium se cupidum ostendit.

207.

Homerus poëtarum princeps.

225.

De ipsis etate in varia abeunt authores.

226.

quo tempore secundum authoris opinionem flouerit.

228.

plures ne fuerint, an unus tantum.

ibid.

Homero linguam Græcam emendare licuit.

226.

de illius patria mira est varietas scriptorum dissidentium.

227.

Non minor de illius parentibus, cuius mater secundum Authoris judicium. Critheide appellabatur.

ibid.

à principio suæ nativitatis nomen Melisigenis fuit impositum, & cur.

228.

cur sit appellatus Homerus.

ibid.

Circa hoc duplex à Suida affertur ratio.

229.

Homerus fuerit ne à nativitate cæcus.

229.

An fuerit unius versi Dei agnitor, illiusque infinite, & illimitate potentia.

ibid.

Homerus aliqua ex Orpheo desumpta.

232.

crimina quæ nam ipsi attribuantur.

ibid.

Ipsius actio-

nes,

I N D E X

- nes, quibus gentilium Deos contemnebat, sacrilegæ fuerunt, & cur. *ibid.* Ignarus fuit veritatis, & si aliquid veri fassus sit, id, ut *Theophylus* ait, afflatu solum Dæmonis evenit. *ibid.* ipsum civitatis cœlestis arbitrari civem, est ridiculum. 233.
- Homerus*, ut nonnulli volunt, turpissimi erroris (*transmigrationis videlicet animarum*) author fuit. *ibid.* Illius insignis fuit bonitas, moresque præclarri. 230. Non medioris etiam ex *Dionysio*, & Chrysostomo illius fuit humilitas. *ib.* De ipsis salute sit ne omnino desperandum. 231. & seq.
- Hominis creatio à Deo* fuit. 195. *Divinæ essentiæ ex Trismegisto conformatur*. 201. ex duplicitate natura est compactus. *ibid.* Ex suis principiis non potest justificari. 9. *Hostes Christiani nominis pénis*, ac flagellis territi in Christum credidrunt. 97. *Huberti conversio ex apparitione Christi inter cervi cornua*. 70. *Hus plures in sacra scriptura*. 122.
- I
- J**acobus Friesius divinam in libris Trismegisti sapientiam elucidare fassus est & cur. 193. *Zamblicus* qua ratione reus falsitatis esse possit. 189. dum afferit centum & decem millia bibliorum è papyro Trismegistum de rebus divinis, & naturalibus conscripsisse. 187. Idem adversus Possevinum contendentem non cohædere ea, quæ tractavit in Pyramandro, & Asclepio cum aliis voluminibus. 189. *Iberi ab ancilla christiana captiva convertuntur*. 97. *Incensum Judæorum abominationem Deo*.
- 8.
- Ignari*, & fama obscuri Pagani. 6. & seq.
- Idolis servientes*. 7.
- Idolorum inventio unde*. 210.
- Illuminationes Paganorum varie per ecstasim*. 92. *Mentis illuminationes*, quæ sunt in vigilia, aliæ sunt per ecstasim, aliæ sine ecstasi. 93. *Illuminatione mentis in ecstasi Deus Paganos ad fidem traducere potuit*. 94.
- Illuminationibus mentis extra ecstasim Deus illuminare consuevit Paganos, & Gentiles*. *ibid.* in his quid offeratur. 95.
- Illustrationis mentis variii modi ex Clemente Alexandrino, & Gregorio Magno*. 95. *Ad munus illustrationis peragendum utitur interdum Deus vocibus in aere formatis*. 84. *Hominis interna illustratio per intelligentiam apud Deum est usitatissima*. 93.
- Illuminatio intelligentiae quomodo fiat*. *ibid.* *Homo in somnis illustrationis mentis particeps fieri potest*. 94. *Istarum frequenter usus est in vigilia*. *ibid.* *Illustratio intelligentiae quomodo ab aliis differat*. *ibid.* *Divi Augustini explanatio de illustratione per intelligentiam facta*. 93. & 94.
- Immortalitas animorum Socrati cognita*. 298.
- Imagines* sunt ne adorandæ, & qua ratione. 235.
- Impetratio gratiæ Paganorum*, qua ratione non exaudiatur. 60.
- Incarnatio Filii Dei à Trismegisto cognita*. 201.
- Inexcusabiles coram Deo cur fuerint Pagani*. 10.
- Infirmitas liberi arbitrii*. 28.
- In inferno nullam esse redempcionem quomodo intelligendum*. 35.
- Innocentes Deo chari, impius autem est infensus*. 206.

I N D E X

- I**nnocentiae Socratis signa . 329.
Eam quam multi authores tueruntur .
330.
- J**oannes de Spelunca in somnis à
Sancto Joanne Baptista admone-
tur ne honorem Abbatis sibi de-
latum fugias . 90.
- I**nterpretatio illius axiomatis , ta-
cienti quod in se est &c. 61.
- J**oannes Monachus in somnis mu-
lieri apparet , & ad profectum
solidæ , ac consummatæ virtutis
eam excitat . 96.
- J**ob non est genitus de stirpe Na-
chor . 122. De stirpe ipsius pro-
babilior sententia . 123. post ærum-
nas quo annis vixerit . 123.
- J**ob anni post plagam duplicati . 124.
- J**ob quo tempore vixerit . 122. A
Gentibus traxit originem . ibid.
Rex fuit in terra Hus . ibidem .
Fuerit ne Cinanæus , an verò Idumæus . ibid. Ipsius amici quinam
fuerint . 125. Quo tempore flo-
ruerint . ibid. Regna illorum non
longè patebant . 126.
- I**llorum amicitia simultas potius
fuit , quam necessitudo secundum
aliquos . 129. Authoris sententia
in contrarium . 130. Rationes
veri amoris , genuinaeque chari-
tatis illorum variæ afferuntur .
ibid. & 131. quæ sunt in contra-
rium solvuntur . 134.
- J**obi amicos pios , & fideles fuisse
veritati magis conforme . ibid. si
quid est in contrarium solvitur .
ibid.
- I**lli amici cuiusnam religionis es-
sent cultores . 133. Jobi amico-
rum , quæ sit doctrinæ authori-
tas . 137. Spiritus Sancti affluti
agnoverint nè veritates aliquas .
138.
- J**ob amici in rigida significatione
possint nè Prophetæ appellari . 138.
Æternam ne salutem sint adepti .
- E**t an Beati sint censendi . ibid.
Charitatis participes , bonique
studii , & rectæ intentionis ap-
pellantur . 139.
- J**ob vixit eo tempore , quo Jacob
ivit in Ægyptum . 141. Heliu
disputanti cur non responderit .
143.
- J**oseph Reginam Sabam Nicaulam
appellat . 166. cui fundimento
natur . ibid. Josephi præcla-
rum testimonium de Christo . 171.
- B**eatus Irenæus Hermetem sedu-
ctionis , fraudis , ac doli magi-
strum appellat . 209.
- I**sidorus apparet ille , qui Christum
in maxilla percussit . 105.
- J**udeus convertitur ad fidem vi-
dens Christum in somno . 92.
- J**udæi videntes multa prodigia con-
vertuntur . 97.
- J**udicium quatuorplex in sacra scrip-
tura . 179.
- J**ulianus Numam velut è Cœlo mis-
sum admiratur . 238.
- J**urandi modus Socratis per qua-
cunque . 309.
- J**ustinus Martyr Mosem omnibus
historicis , qui apud Græcos flo-
ruerunt , antiquiorem esse tradit .
186. Orpheum idem asserit , di-
vinarum participem esse vatici-
nationum . 217. libere ne secun-
dum Justinum canat Orpheus
veram palinodiam , an vero co-
gente veritate . 220. Dum neces-
sriam Orphei palinodiam esse
statuit ; qui ratione illa verba
sunt intelligenda . ibid.
- L**
- A**stantii opinio de Pythagoræ
Philosophia . 288.
- L**angus Reginam Sabam Sancto-
rum esse concivem docet . 181.
- L**angi rationi , qua in cœtum Bea-

I N D E X

- torum Reginam Sabam collocat,
 cur non credendum. *ibid.* & seq.
Latriæ cultus, aliaque hujusmodi
 opera possint nè ita Paganis, &
 Ethnicis convenire, ut fidelibus,
 & religiosis. 177.
Largiri Deum id luminis fidei Pa-
 ganis ac Gentilibus pro virili na-
 turalis legis præcepta custodien-
 tibus, quo ad æternam felicita-
 tem pervenire queant, communis
 Patrum opinio. 60.
Laudiceni cuiusdam conversio facta
 ob Christi visionem in somnis,
 88.
Laurentio Episcopo Angliæ fugam
 paranti *Sanctus Petrus* plagas
 infixit, quæ dum Regi ostendit
 convertitur. 91.
Laudes in Sacra Scriptura aliquo-
 rum felicitatis æternæ sunt ar-
 gumenta. 156.
Leges Numæ Pompilii de idolis
 tollendis in quo sensu laudandæ,
 235.
Lex Mosaica solis Judæis fuit la-
 ta. 111.
Liberalitas Dei magna in rebus
 gratuitis. 59. Nemini de illo
 conquerendum. 60.
Lignum Crucis Christi à Regina
 Saba cognitum. 171.
Libri, qui Pastor inscribitur, au-
 thor. 252.
Lilius Gyrardus, & *Cyrillus Or-*
phænum æternis suppliciis torque-
 ri fatentur. 223. & 224.
Lymbus Paganulis, ex hac vita
 cum solo originali decedentibus
 assignatur. 23. His naturalem
 felicitatem pollicetur, *Claudius*
Seyfells absque fundamento. 30.
Linconiensis quid voluit. *ibid.*
Lucianus gravis in *Socratem*. 330.
Ludovicus Vives refert Phœnices
 putasse *Merturium Trismegistum*
 Scribam fuisse *Saturni Cœli* fi-
 lii. 183.

M

- M** Alignitas Hebræorum contra
 Verbum incarnatum: 198.
Mancipium Dæmonis fuit Home-
 rus. 233.
Marcialis Ethnicus in somnis men-
 tis illustratione donatus ad fidem
 convertitur. 93.
Manomotapa Rex per quinque no-
 bates in somnis videt Beatissimam
 Virginem, & convertitur. 89.
Marsili Ficini testimonium insigne
 de cognitione Trinitatis, qua
 Trismegistus ornatus fuit. 197.
Quare Hermes ab ipso Trisme-
 gitus appellatur. 184.
Divus Martinus dum puerum exci-
 tat à mortuis Ethnicorum ceter-
 va ab idolorum cultu discedit.
 97.
Divo Martino ædes profanas ido-
 lorum evertenti adstant duo An-
 geli contra rusticam multitudi-
 nem impedire conantem. 81.
Divus Matthæus cur statim, ac
 Christum vedit, eum sit secutus.
 74.
Manelta Angelorum monitu à cul-
 tu idolorum ad catholicam fidem
 convertitur. 80.
Medici quinam sint appellandi. 159.
Melchisedech secundum aliquorum
 opinionem male dicitur Spiritus
Sanctus. 118. secundum alios
 Dei unigenitus Filius, Angelus
 secundum alios. 119. Parentes
 tamen habuit, *ibid.* mortuus est.
ibid.
Melchisedech quo tempore vixerit.
 118. *justitiæ dominus* cur sit ap-
 pellatus. 120. Quomodo Dei fi-
 lio similis dici potuerit. *ibidem.*
 fuit Cananæus. *ibid.* Ut esset
 dux veritatis ab Angelo fuit il-
 lustratus. 121.

I N D E X

- Mendacium obstetricum an in criminē , & peccato ponendum sit .* 46.
- Meni in tormentis Christus apparet .* 74.
- Mercurius Trismegistus à Mose etiam meras dictiones accepit .* 186.
- Mercurio secundum Authoris opinionem quid de divina celitudinē cognitione attribuendum .* 199.
- velut alter Caiphas plerique de Trinitate locutus .* 200.
- Totam suam de Deo altissimā doctrinā suavi hymno terminat .* 205.
- Perniciosa tamen , & sacrilega docuit .* 210.
- De Mercurii salute omnino desperandum .* 210. & 211.
- Illiū fundāmentū .* 211.
- Mercurio secundum Authoris opinionem , fuerit ne una , & eadem via , qua veritates , ab ipso traditae , & ad cultum Dei pertinentes agnoscabantur .* 213.
- Methymneus , & alii à Clemente Alexandrino deceptores vocantur , & cur .* 217.
- Miles cultui Beatissimae Virginis Mariæ deditus , non permittitur mori , donec sua crimina confiteatur .* 99.
- Deus ingenti sua misericordia iustis actionibus etiā Gentilium retributionem clargiri solet .* 14.
- Interdum eorum animos illuminare , ac ad bonum excitare solet .* ibid.
- Michaëli puerō Sinensi Christus apparet .* 75.
- Mysteriī Trinitatis cognitio preci- bus obtinenda .* 194. & seq.
- Mortales multi præsertim ex semi- ne Seth , Sem , & Japhet præcepta legis naturalis servantes fuerunt salvi .* 108.
- Mortalibus Paganis immo omnibus raro dilectionem Dei super omnia con-*
- tingere virtute sotius naturæ .* 307.
- Socratis mortem Athenienses luxerunt , & auream statuam posuerunt .* 311.
- Mosis historia cognita Philosophis .* 287.
- Moses in Ægypto est natus , ut tradit Augustinus .* 185. & seq.
- Geneseos libros divino mentis il- lustrati adjutus conscripsit .* 93.
- A Moyse agnitam fuisse Dei es- sentiam sentiunt multi Scolastici , & alii .* 68.
- Moses quo tempore sit natus .* 185.
- Omnium Scriptorum antiquissi- mus .* ibid.
- Cum populum de Ægypto eduxit ocluagenarius erat .* 187.
- Mosaicæ legis præceptorum duo genera .* 111.
- Mulier quædam Sectæ Carpocra- tianæ Homeri imagines colebat .* 231.
- Hæretica fuit .* 233.
- Mulier ob mirabilem casum , quæ illi , dum recusaret sacram Synaxis , accidit , ad fidem divi- nam convertitur .* 76.
- N**
- Nabuchodonosoris Regis mentis illuminatio , dum quatuor vi- ors in fornace deambulantes vi- det .* 94.
- Nativitas Verbi non cadit sub hu- manam intelligentiam .* 199.
- Natura Sanctissimæ Trinitatis ine- narrabilis .* 198.
- Necessitas gratiæ Dei undè colli- genda .* 20.
- Necessitas Paganorum sit ne aliqua , & cur .* 55.
- Necessitudo nè amicitiæ fuerit Re- gibus cum Jobo .* 129.
- Necromantium coluit Numa .* 240.
- Near-*

I N D E X

Neanie ad apparitionem Christi
sub forma crucis conversio. 71.

Neanias Alexandriam contendens
à voce in ære formata converti-
tur. 85. & seq.

Nicetas Thracibus orgia ab Or-
pheo fuisse tradita afferit. 220.
secundum ipsius opinionem, quid
sit Orpheum Lyra, res ratione
earentes permulsiſſe. 222.

Nicolaus de Lyra Reginam Saba-
veri Dei cultricem fuisse vult.
173.

Nicostrati uxor videns septem An-
gelos sanctum Sebastianum can-
dido pallio ornantes, convertitur
ad fidem. 81.

Ninivitæ in die judicii Israëlitas
judicabunt, & cur. 174. Judæos
incredulos quo judicio judicabunt
180.

Nomina, Haze, Neghuz, Musib,
apud Æthiopes quid significant.
169.

Nomen Domini auxilium, numen,
gratiam, & virtutem significat.
176.

Nomen Pharaonis olim Regum-
Ægyptiorum proprium fuit. 185.

Nonnus vult Orpheum ea, quæ ad
se traxit, magia sua pertraxisse.
222.

Numæ Pompiliæ religio in Deos.
234. hominum congressum fugie-
bat, & in locis desertis ſæpe
morabatur, & cur. ibid. suis ci-
vibus ægestatem tollebat. ibid.
Romanis prohibuit ne imaginem
Dei similem figuræ animalis,
aut speciei hominis esse finge-
rent. 235.

Numæ Pompilius cur Pythagoræ
discipulus dictus sit. 236. de
medio providentiam sustulit. 239.

Augurum, vestalium virginum
author fuit. ibid. inter diversa
Numæ vanarum superstitionum.

genera quodnam insignius. ibid.
illius libri sacrilegorum pleni.
240. justo Dei judicio ad gehen-
nale incendium est destinatus.
241.

O

Observantia actualium omnium
mandatorum, ex parte homi-
nis ad amorem Dei super omnia
sit necessaria nec ne. 49.

Obstetrices Ægyptiæ undenam di-
ctæ. 145. fuerint ne solum Se-
phora, & Phuz. ibid. non fue-
runt plures secundum Cajetanum,
cui nitatur fundamento. 145. 149.
illius solutio, & confutatio. ibid.
Obstetrices fuerunt plures, licet
in Sacra Scriptura tantum duæ
numerentur. 146. non fuerunt
Hebrææ, sed Ægyptiæ. 147.
mentitæ sunt cum dixerunt, non
sunt Hebrææ, sicut Ægyptiæ
mulieres, &c. & mentiendo pec-
carunt. 149. ob mirabile illud
pietatis, ac charitatis opus in-
pueros, quidnam meruerint. 155.
secundum Authoris opinionem
sunt participes divinæ gloriae.
ibid.

Officia Dæmonum in damnatos quæ-
nam sint. 203.

Olympiadorus Urbem Theman, vo-
cabulum à filio Esau esse sorti-
tam vult. 126.

Opera morali bonitate prædicta, si-
c ut Judæis non sunt deneganda,
ita nec Gentilibus; idem arbitra-
tur Origenes. 12. in quo sensu
illius opinio sit admittenda. ibid.

Opiniones variæ gravissimorum
Theologorum de illorum operi-
bus. 19.

Opera bona quandonam ad Deum
clamare dicantur. 63.

Paganis, & Gentilibus possint ne
ali-

I N D E X

- aliqua esse communia. 177.
 Paganorum operibus Deum annuere probatur ex scriptura. 63.
Opinio affirmantium Reginam Saba ex Arabia Felici venisse, non rejicienda. 168.
Opiniones diversæ de imperio tum Eliphaz, tum Baldad, tum Sophar. 126.
Opinio afferentium Paganorum virtutes aliquo modo conferre ad gratiæ consecutionem, parum tuta. 55.
Oraculum à Caypha editum quod nam sit. 162.
Origenes non fuit author trium librorum in Job, etsi illi adscribantur. 127.
Balaamum turpi avaritiæ vitio pollutum, & Magum nuncupat. 163.
 Origenes dum cum Augustino afferit Balaamum non vidisse Angelum ante asinam sistentem, prohibet ne ulterius graderetur, in quo sensu intelligendus. *ibid* Reginam Saba Meroën appellat Origenes. 165.
Orpheus quo tempore vixerit. 216.
 ante tempora Homeri claruit. *ibid*.
Mysteriorum divinorum apud Græcos primus fuit scrutator. *ibid*.
Orpheus secundum Clementem Alexandrinum censuit, & proprium esse Dei omnino in tueri, & immortalitatem habere. 217.
 initium sententiæ ipsius ad divini verbi generationem merito accommodari potest. *ibid*. omnia à Verbo Dei effecta agnovit. *ibid*.
Orpheus gentilitiæ theologiæ princeps, ut ex Cyrillo habetur sacrissimis litteris consona multa tradidit. 219.
Inventor fuit orgiorum. *ib*.
 Quare sero veritatem cecinisse dicitur. 220.
Artium magicarum, idolatriæ, aliorumque malorum, ut Clemens Alexandrinus testatur, inventor fuit. 221. Beatitatis illius quænam possint esse fundamenta. 223. Pejori de diis receptis cecinit quam Homerus. 224. ictus tandem fulmine mortalitatem explevit. 225. Illius damnatio unde colligenda. 224.
Opus bonum morale per se spectatum nihil ad gratiam prodest. 58.

P

- P**Agani ex eo, quod liberum retinuere arbitrium post peccatum, ideo boni operis effectores esse possunt. 11. sint ne solum actuum, qui morali aliqua bonitate sunt imbuti, effectores, an eorum etiam qui alicujus præmii sunt meritorii. 15. Illud Divi Pauli (*sine fide Deo placere impossibile est*) qua ratione intelligendum. 16.
Pagani dum naturalis legis præcepta servant, Deum sui conditorem querunt, petuntque gratiam. 63.
Pagani, ac Gentiles omnibus Mosaicæ legis præceptis obnoxii non erant. 111.
Palmes non potest ferre fructū &c. 8.
Pantaleoni in formula Hermolai christiani sensis apparet Christus. 74.
Papyri usus non valde antiquus. 189.
Paræ sint nè tres an plures. 208.
Pater prima Sanctissimæ Trinitatis persona, Deus à Trismegisto appellatur. 194.
Patientia Christiana alia, quam Socratis in perferendis injuriis. 323.
SS. Patres volunt Gentilitiæ Philosophiæ duces, ea quæ veritati sunt consona, è sacrissimis litteris acceptissimæ. 212. Multi inter animas felices illas obstetricum collocant.

I N D E X

- cent. 153. & 157.
De Patria Homeri in varia diva-
gantur autores. 227. undē nam
ista varietas sit orta. ibid.
Paulus Litteratus per somnium ob-
tinet cognitionem mysterii San-
ctissimæ Trinitatis. 87. Paulo
Apostolo apud Troasdem sub for-
ma viri Macedonis Angelus ap-
paret. 90. Illius conversio facta
per mentis illuminationem in-
ecstasi. 91.
Peccatum qua ratione possit dici
justum. 149.
Pelagius ab omnibus Catholicis re-
jectus ex solis naturæ viribus
totam legem naturalem ab homi-
ne observari posse affirmavit.
24.
Periander septimus Greciæ sapiens
juxta communiorē sententiam.
247. Ejus dicta. ibid. Ejus cri-
mina. 249.
S. Petrus Reginam Austri sanctam,
& electam appellat. 180. ipsi
erudelitatem Neronis fugienti
Christus apparet. 73.
Philosophi, & sapientes clam mul-
ta ex scriptura acceperunt. 255.
Aliud privatim, aliud publicè
fecerunt. 316. sinè gratia fidei
Deum cognoverunt. 10.
Philosophia Græcorum sapientium
sacra scriptura posterior, & ex
illa decerpta. 255. philosophia
quomodo dicitur iustificatio. 253.
Philosophi veteres fures à pluribus
appellati. 287.
A Pharaone omnes Hebræi duris
operibus afflitti. 146.
Pietas, & vita innocentia Trismen-
gisti unde colligenda. 204.
Pineda Balantium in fine bonum,
initio autem improbum fuisse ar-
bitratur. 160. Reginam appellari
vult eodem nomine, quo cæteræ
Reginæ postmodum appellatae
sunt. 166. Hæc opinio cur an-
ceps, & dubia. ibid.
Pittacus quartus Græciæ sapiens,
ubi & quibus parentibus ortus.
244. ejus leges. 245.
Pythagoras Numa ætate posterior.
236. Quo tempore in Italia re-
gnavit. ibi.t.
Pythagoras quando, & quibus na-
tus parentibus. 257. De ejus pa-
tria controversia. ibid. De ejus
ætate viriæ opiniones. 258. Ejus
fama, & mores. 260. Illius vir-
tutes, & scientia. 261. Pytha-
goræ instituta. 262. Ipsius vita
certè admiranda. 264.
Pythagoras unde dictus. 265 Mira
prædixit. 266. De ipsius divina-
tionibus varia dicta. 267. & se-
quentibus. undē eas habuerit.
271. Ipsius mira facta. 272. &
sequentibus; Salutatur à flumi-
ne. 274. qua virtute ea perpe-
trarit. 275. Uſus est opera Dæ-
monum juxta Authoris sententiæ.
276. Patrum plura ad idem te-
stimonia. 278. & seq.
Pythagoras damnatus, & cur. 279.
Mortem sibi consivit. 281. se-
mortuum finxit. ibid. Sibi ædi-
culam subterraneam ædificavit.
282. Inferum negavit, eum ta-
men cognoscere potuit. 285. &
seq. ejus inconstantia. 286. aliena,
ut sua proferebat. ibidem,
& seq.
Placidæ uxori Christus in somnis
apparet, & de martyrio commo-
net. 88.
Plato à principio dictus Aristocles.
345. cur Platonis nomen nactus.
ibid. eximia de rebus divinis co-
gnitio ejusdem. ibidem. cognovit
unum Deum esse colendum. 346.
ejus theologia. ibid.
Ex SS. Patribus probatur Plat.
unum Deum cognovisse. 347.

I N D E X

vidit à Deo res omnes creatas .
 348. posuit Deum esse beatitatis largitorem . 349. Plato melior honorandum , tollendos è medio , qui secus agunt , Sabbatho sanctificanda , colendos parentes docuit . *ibid.* mulieres omnibus communes . 351. Præceptum illud divin . Dominum Deum tuum ex toto corde &c. & proximum sicut te ipsum , in suis libris habet . *ibid.* Præcepta illius christianæ pietati similia . *ibid.*
 Platonis dictiōnibus usi sunt SS. Dionysius Areop. & Greg. Nazianz. *ibid.* Platonis elogium ex Bessarione . 352. S. August. in Plat. libris eadem legit , quæ habet D. Jo. Evang. in primo cap. sui Evangelii . 353. ex ejusdem libris catholicam veritatem hau sit . *ibid.* De Trinitate quid senserit , aut cognoverit Plato , disputatur . 355. & seq. Quamvis Patrem , & Filium dari in divinis fassus sit , tamen Trinitatem ignoravit . 358. & deinceps multi senserunt oppositum . 359. Platonis errores circa divinitatem . *ibid.* Cur gentiles ignorarint Trinitatem . 361. cur in libris Platonicis inventum sit , quod habet Jo. Evangelista in primo cap. Evangelii . 362. Plat. relig. , pietat . &c. quanti fecerit Nicolaus V. *ib.* Illius leges . 363. ejusdem justitia , magnanimitas . 364. frugalitas , castitas , virginitas . *ibid.* Sacrificat naturæ servatam virginitatem . *ibid.* Divitias sprevit . 356. in laudem Plat. Aristotelis epigramma . *ibid.* pro salute Platonis argumenta varia . 366. & seq. plures beanti Platonem . 368. Platonis errores , & criminia , & cultus idolorum . 370.

Cur de Deo vera , & falsa tradiderit . 373. fuit commentarium omnium hæreticorum . 374. Nefariæ leges de promiscua venere . *ibid.* idem in usu fuisse apud varias gentes . 375. An Plato deditus fuerit gulæ , & avaricie . 376. Platonis salus vel damnatio auctori dubia , ex patribus clare probatur . 378. & seq. Plato moriens an protulerit ea verba , causa causarum miserere mei . 380. Platonis sacras litteras familiares fuisse ex Patribus , & aliis Scriptoribus probatur , à 380. usque ad finem . Inde desumpta sana dogmata . *ibid.* Sacrae litteræ ante Platonis ætatem , & regnum Persarum fuerunt in aliam linguam conversæ ex Aristobolo . 384. Plutarchus cum Chrysostomo , & aliis , Homeri & probitatem , & humanitatem mirabilem fuisse asserunt . 231. Plutarchi posterior de genio Socratis opinio . 335. Quomodo explicanda esset . *ibid.* Eam tamen refutat . 336. Desternutatione Socratis quid putet . 334. Podiensi Episcopo Christus simul cum Virgine apparet , nunciatque fidelium contra Turcas futuram victoriam . 74. Polycetus Miles paganus à Jesu candida induitur ueste , sordida abjecta . 72. Pompilius in aqua ludificationes Dæmonum videbat ex Augustino . 240. Eorum adminicculo aliquando utebatur . *ibidem.* Ejus prudentia , & justitia mirabilis . 235. Populus Israel quot annis fuerit in Ægypto . 123. Populus Hebreus mysterii Trinitatis ignarus . 198. Præ-

I N D E X

- P**remia bonorum, quibus in Cœlis
fruantur, fuerint ne ab Herme-
te expressa . 203.
- P**ossevinus refert Orpheum cæ-
rosque vates antiquos sua bona
decreta à Mose hausisse . 218.
- P**rodigia visa ab amicis Job , ex
quibus illius misericordiam cognove-
rint . 128.
- P**rophetarum ministerio idolatras
gentes Deus excitavit . 96.
- P**rophetia solius intellectus specu-
lativi non practici . 159.
- D**ivi Prospere opinio de cognitione
Adami circa conjunctionem Chri-
sti cum Ecclesia . 115. Quomodo
possit hæc opinio sustineri . ibid.
- P**roverbium illud (*Age quod agis*)
ex Numa Pompilio ortum . 234.
- P**rovidentia divina pars est justis
etiam hominibus pœnas inflige-
re . 136.
- P**salmographus timorem Domini
initium sapientiae appellat . 174.
- P**uer Judæus vidit Jesum latitan-
tem sub accidentibus panis mira-
pulchritudine præcellentem . 76.
- P**uer vix rationis compos in arti-
culo mortis alium puerum bapti-
zat apud Judæos . 99.
- Q**
- Q**ualis intentio operantis , ta-
lis operatio . 12.
- Q**ualis visio Dei , talis & ordo in-
tuendi esse debet . 164.
- Q**uae ad Filii Dei unici generatio-
nem attinent , nec intelligi , nec
animo concini possunt secundum
Eusebium Cæsariensem . 199.
- Q**uænam in desperata salutis Tris-
megisti suspicione inducit . 207.
- Q**ware sermo Reginae Sabæ potior
habitus sermone Trismegisti , cum
ordo contrarium exigere videre-
tur . 182.
- Q**uænam perpendenda sint ut Tris-
megisti finis qualis fuerit digno-
scatur . 209.
- Q**ware januas cordis præveniente
gratia Dei Balaam aperire no-
luerit . 163.
- Q**uid sit Deum beneficisse Obstetri-
cibus . 155.
- Q**uid sit Deus , difficilis , quam
quid non sit , explicari potest .
192.
- Q**uinam nuncupentur Magi ab Ori-
gene . 163.
- Q**uinam omnium Scriptorum fue-
rint vetustissimi , quos Graeci Phi-
losophi secuti sunt . 186.
- Q**uinam afferant Homerum fuisse
spectatorem belli Trojani . 225.
- I**sti errant . 226.
- Q**uinam Beatorum felicitatis par-
ticipem Numam esse putarint .
238.
- Q**ui Demoni famulantur ad gehen-
nale incendium destinantur . 241.
- Q**uintinus Numam doctum &
in-
structum fuisse ab Ægeria Nim-
pha afferuit . 237.
- Q**uomodo , qui dicunt Obstetrics
ob mendacium suum non peccas-
se , aliqua justa iusta esse af-
ferant . 149. & seq.
- Q**uo modis quis alterum judic ire
dicatur . 179.
- Q**uo anni fluxerint à Nativitate
Mosis ad ortum Trismegisti . 186.
- Q**uo anni vixerit Moses . 187.
- Q**uo anni fluxerint à temporibus
Mosis ad Trojanas calamitates .
231.
- Q**uo , & quinam fuerint Græcia
sapientes . 242.
- R**
- R**aab pellex cur materna Chri-
sti seriem generationis me-
ruerit . 152.

I N D E X

- Radix humanae fragilitatis ad peccatum . 27.
 Radix præcipua meriti quænam sit . 177.
 Ratio efficax de sempiterni ævi fruitione Reginæ Sabæ . 179. 80.
 Ram non fuit caput originis Heiliu . 141.
 Ratio peccati venialis ex quibusnam capitibus proficiatur . 33.
 Rationibus firmissimis probatur Obstetricum mendacium peccatum fuisse licet leve . 145.
 Rationes variæ Trismegisti vetustatem contra Genebrardum convincentes . 188.
 Regina Saba ex quanam stirpe sit orta . 165. Quo nomine appellaretur . 166. Ad Salomonem cur venerit . 168. Ex Salomone conceperit ne filium . 169. Cum in patriam rediret in ipso itinere filium peperit . 170. Illius sceptra jure hæreditario Æthiopum Reges possident . ibid. Salomoni ostenderit ne lignum Crucis , in qua Christus pependit . 172. Secundum aliquos cultrix fuit idolorum . 172.
 Regina Saba secundum veritatem verum Deum coluit . 173. Istius veræ sententiae argumenta . ibid. Ex semine Abraham ordinata est . ibid. Reginam Sabam ad Salomonem venisse (in nomine Domini) quid sit . 175. Sensus illorum verborum (in nomine Domini) varius . 175.
 Regina Saba ob suscepitum iter ad Salomonem meruerit ne aliquid . 175. Judæos quomodo condemnabit . 178. Multorum dierum viam , & laborem lucrum esse existimavit . 181. Illius Beatis variis Scriptorum testimoniis astruitur . 180. Secundum Authoris opinionem quid ei felicitatis tribuendum . 181.
 Regum Æthiopum interpretatio , & origo , ex quanam ducatur historia . 169.
 Sanctus Remigius restituit loquaciam Ariano insultanti catholiceis , illumque ad fidem convertit . 98.
 Renovatio post diem Iudicii critica rerum omnium secundum Trismegistum . 202.
 Resurrectio mortuorum à Trismegisto fuit cognita . 201. 202.
 Revelatio arcanorum ab Angelis facta . 255.
 Revelatione multiplici in somno hominum mentes illustrare consuevit Deus . 87.
 Romana Civitas olim quatuor tribus distincta . 1.
 Romani cives & urbani olim Pagani dicebantur . 2.
 Roscheldensi Abbatii Christus apparet in sonnis , & ipsum hortatur ad molestias perferendas . 89.
 Rossellus Hermetem imaginariam revelationem à Deo habuisse censet . 212. Quod videtur arduum . ibidem .
 Rupertus Abbas nonnullis rationibus commotus asseruit Obstetrics meruisse , ex eo , quod Pharaoni sint mentitæ . 150. Quid verè , & sincerè de illorum mendacio sentiendum sit . 151. ibid.
 Rupertus Balaamum aptè Prophetam appellat . 159. Secreta Dei etiam explorasse scribit . 164.
 Rutheni Boreales quomodonam fuerint ad Doum conuertit . 97.

S

Saba non fuit Regina Ægypti . 167.
 Sacramentum nullum fuit ante Circum-

I N D E X

- cumcisionem , illo excepto , quod
in lege naturæ ob remedium pec-
cati originalis erat . 116. 17.
In lege naturæ fuit aliquod ad
parvulos emundandos . 117.
- Sacri Codices in Platonorum ,
aliorumque Philosopherum manus
pervenerunt . 353.
- Salomon lignum Crucis Christi in
profundissimis terræ visceribus
occultavit , & cur . 171.
- Salus humana hominibus incogni-
ta . 6. Ipsi Angelis . 6. Qua
ratione à nobis dignosci possit .
ibidem .
- Salutis æternæ quenam sint dispo-
sitiones . 203.
- Salus , vel damnatio Anaxagoræ
incerta . 296.
- Sapientia Heliu mirabilis , & ex-
cellens . 143.
- Sanctorum opinioribus quando li-
ceat adversari . 324. 330.
- Sapientum Græciae de damnatione ,
& salute Authoris judicium .
248. Sanctorum Patrum testi-
monia limitantur ab Authore .
ibid. De eadem Patrum multo-
rum sententiae . 284.
- Sampsonis mors profecta est ex di-
vinæ mercis illustratione . 95.
- Scientia recondita Helia de rebus
humanis , & divinis . 141.
- Scientia operibus ad salutem ordi-
natis destituta , prorsus inanis ,
& ingrata . 204. 205.
- Sephora , & Phua obstetricandi
arte omnium maximè polebant .
146. Hæc nomina quid signifi-
cent . 147.
- Scoti opinio de Paganis cum solo
Originali decedentibus . 35. Idem
peccata venizlia in gehenna re-
laxari afferit . ibid.
- Sensus germanus illius sententiae
omne , quod non est ex fide pec-
catum est . 17.
- Sententiae , quæ ponuntur sine cōje-
ctione reprobationis , in bono ac-
cipiuntur . 143.
- Severi Presbyteri precibus quidam
à tormentis gehennæ liberatur .
100.
- Scholiares Thebanum Methym-
neum , & Orphæum Demones
potius , quam viros esse appell-
landos afferit . 222.
- Scripturae sacre mos usitatus reti-
cendi genus illustrium virorum .
119.
- Sybillina vaticinia venturi Salva-
toris fuerunt per mentis illumina-
tionem . 95.
- Simeon salus per mentis illumina-
tionem in ecstasi divina secreta
assequebatur . 94.
- Similitudo pulchra Cipriani , Solis
nimirum , & diei ad Deum . 24.
- Simplicius impudenter Mosem mu-
tuatum esse , tum Theologiam ,
quam in suis sacris libris habet ,
tum cetera dogmata , afferuit .
187. Refellitur . ibid.
- Socrates quando , & quibus paren-
tibus natus . 256. Ejus senten-
tia de Dei unitate . ibid. Ipsius
religio , & pietas . 300. Qua-
liter vixerit . 301. Ipsius vir-
tutes , & dicta christiana . 302.
- Ejus parsimonia , & continentia .
304.
- Socratis egregia laus . 304. Ejus
generositas in morte . 304. De
ipsius morte Patrum convenien-
tia cum profanis Scriptoribus .
306. Socratis egregia prope
mortem responsio . ibid. Eo tem-
pore quomodo conjugem suam sit
allocutus . ibid. Cur Platonii
preferatur . 308. Pro unius
Dei majestate moritur . 311.
- Inimicis ignoscit . 312. Chri-
stianis afferitur . 313. Ipsius
salus pluribus visa . 315. Pe-

I N D E X

- cuniae possessionem odio est prosecutus . 230. De illius salute , quid sentiendum . 322. Socrates Deos etiam coluit . 316. *Ipsiūs iracundia* . 325. *Ipsiūs salus nulla* . 316. Platonem ad Deorum cultum invitavit . 317. Socrates dementissimus dicitur à Lactantio , & cur . 319. Socrates cur laudatus . 321. *Ipsiūs obitus vera causa* . 322. Non obiit propter unius Dei assertiōnem . 323. Cur dicatur damnatus . 325. Mentitur se justè vixisse . 323. Constantia ipsius unde profecta . 324. *Demon* quæ ratione illum ab operando retraheret . 341. *Voce utitur* . ibidem . *Quomodo* . 342. Socratis natura , & vestitus . 326. Se amoris servum iactabat . ibid. Socratis infame vitium . 327. Pulchros ad Philosophiam horتابatur . 328. Hic ob quam eausam . ibid. Socrates re vi torum dux . ibid. Cur duas uxores duxerit . 330. De ipsius vita Authoris judicium . 329. Liber à fēdo criminē putatur . 330. Socratis incontinentia . 331. Quomodo oblectaretur forma puerorum . 331. *Ipsiūs bona consuetudo* . ibid. *Ipsiūs custos genius* , moderator à pueritia . 332. Socratis genius secundum veritatem fuit malus dēmon . 338. Id afferunt Patres . 338. Idem probatur rationibus . 340. Socrates quandonam mortuus fuerit . 393. Solonis secundi inter Græciæ Sapientes ortus , virtutes , & leges . 245. illius blasphemie . 250. Sophat rex amicus Job . 125. Solutio variarum objectionum , quibus probatur nullas in Paganis esse virtutes . 15.
- Spiliāo Christus apparet sub forma pulchri juvenis . 73. Status eorum , qui gloria æterna fruuntur . 206. S. Stephani precib. puer defunctus sine Baptismo revocatur ad vitam , & baptizatur . 100. Sternutatio Socratis quam multa indicaret . 334. Stylitis Monachi conversio . 97. Suevi quomodonam fuerint conversi . ibid. Suidas Hermetem appellat Trismegistum & cur . 184. vero ne nittatur fundamento . ibid. ob Oracle Trinitatis Trismegistum dictum putat . 196. Orpheum ut virum doctum , & sapientem laudat . 223. Homerum sui poematis argumentum mutuatum esse refert . 232. Superstitiones irrisit Heraclitus . 291. Supplicia malorum , quibus in inferis torquentur , fuerint ne à Trismegisto expressa . 203.

T

- Tertullianus Pompilii Magistros afferit fuisse Dæmones . 237. Testimoniis Patrum non adhærere licitum aliquando ex Augustini sententia . 18. Testimonia varia sacre scripturæ , ex quibus Paganis Deum non denegare auxilium gratia probatur . 22. Hoc tamen ad rerum dumtaxat naturalium ordinem revocatur . 20. Testimonium sacri eloquii , ex quo Reginam Saba cultricem veri Dei fuisse dignoscitur . 177. 178. Thales , quam patriam , quem præceptorem , & quos parentes haberit . 242. illius morum præce-

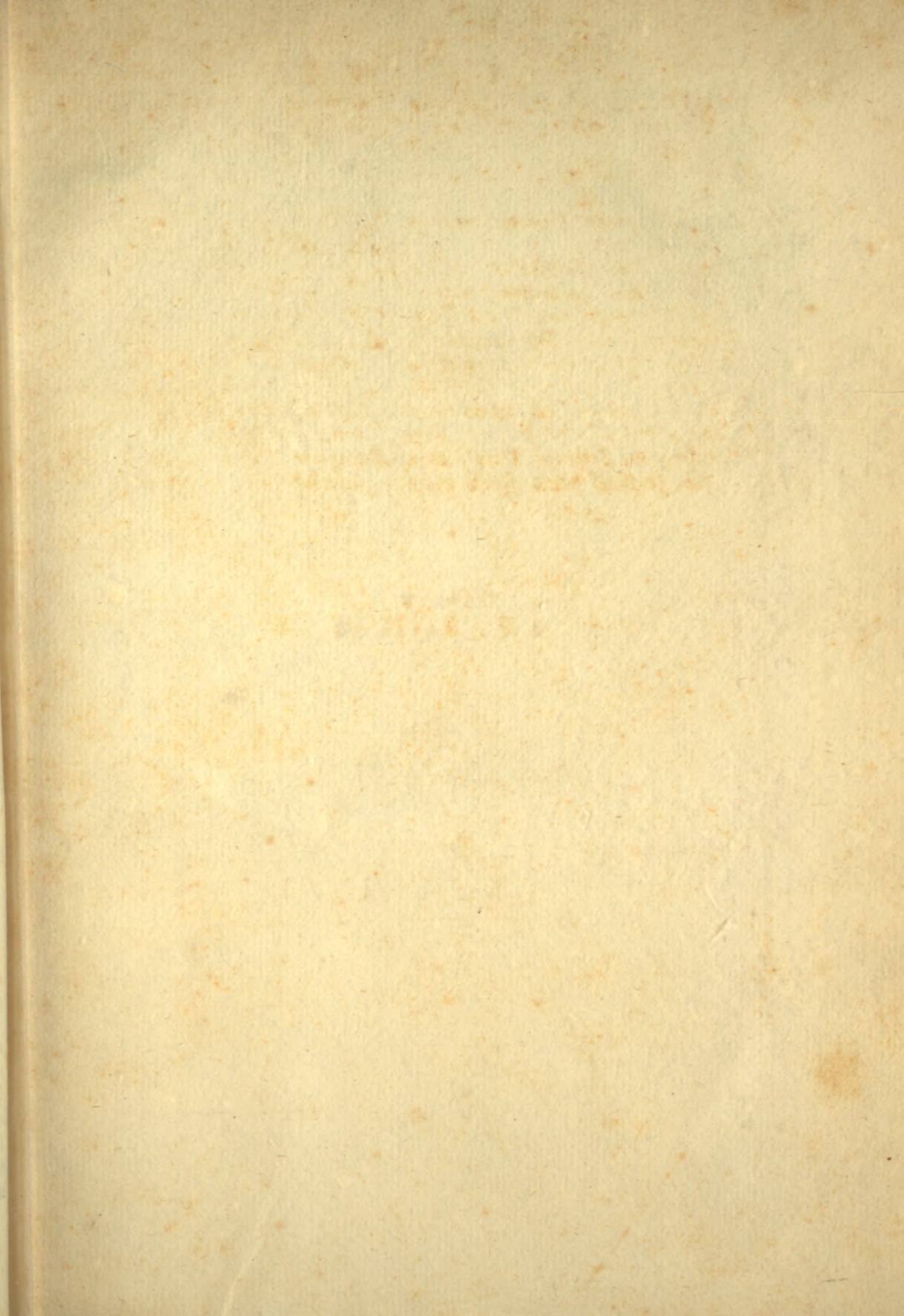
I N D E X

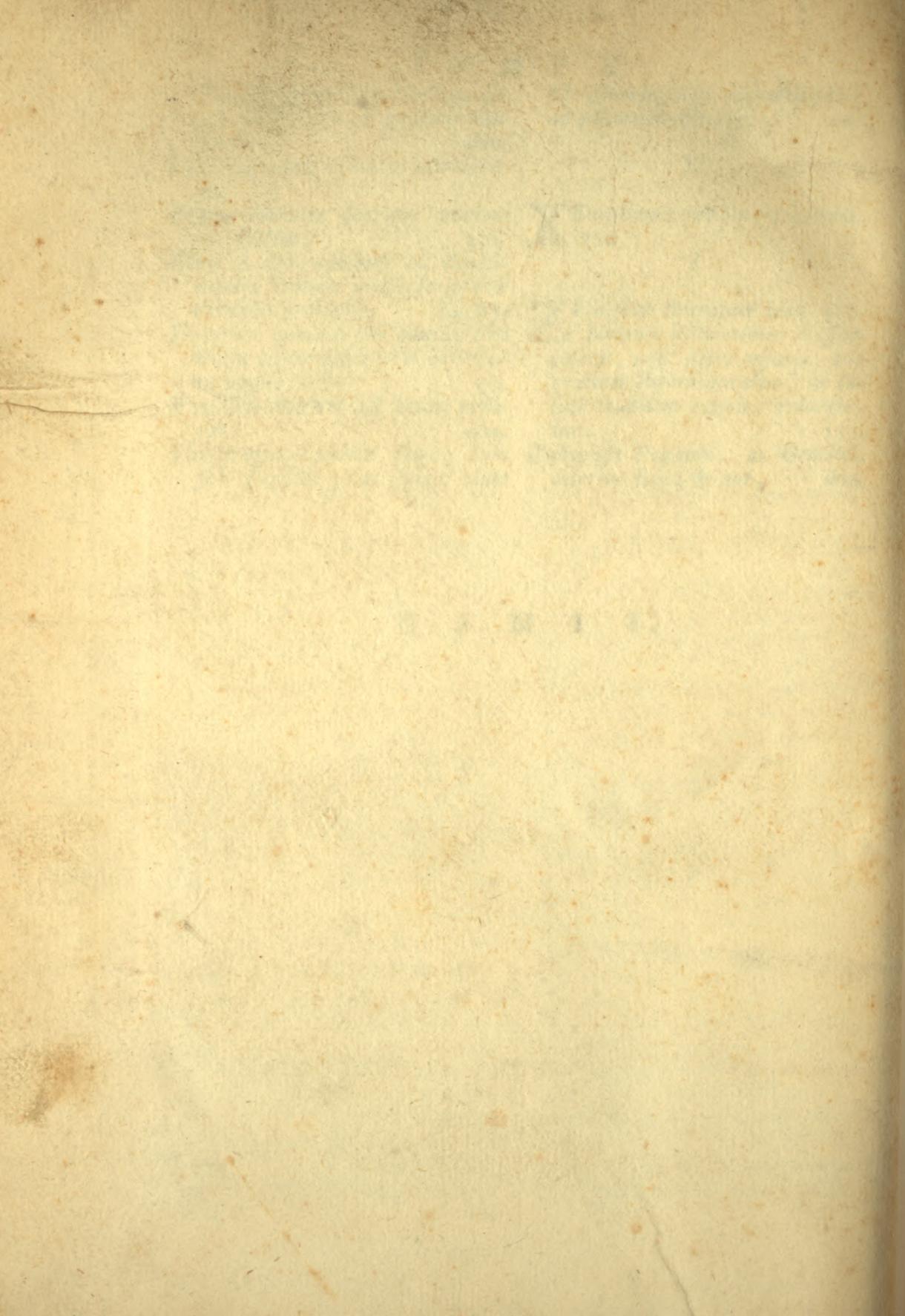
- cepta . ib. Græcorum primus fuit,
quod immortalitatem animæ do-
euit . ibid. Cœlibem, & laudabi-
lem duxit vitam, & cur. 243.
Thales quandiu vixerit. ibidem.
Ejus opinio de rerum principio.
250. Quid Deum esse censuerit.
253.
- Theodoreti , aliorumve Patrum te-
stimonia ex quibus in Paganis
agnoſcendas esse operationes vir-
tuosas dignoscitur. 13.
- Theodoretus cum Balaamum falſum
vatem nominat , qua ratione in-
telligentus . 159. illius opinio de
probitate Balaam quænam fue-
rit . 161. Balaamum in Deum
cadere potuisse pœnitentiam exi-
ſtimasse afferit . 164.
- Theologia Elipaz amici Job publi-
misi . 137.
- Theophylactus ſentire videtur Re-
ginam Sabam non fuiffe partici-
pem nec meriti , nec veræ reli-
gionis . 178.
- Theophanes Nestorianæ hæreſi ad-
ditus videns Euthichelis , &
aliorum cruciatuſ ad veram fi-
dem convertitur . 106.
- Theophylus ad apparitionem Ange-
li in forma pueri illi offerentis
rosas , ac poma convertitur . 83.
- S. Thomæ Aquinatis illuminati-
ones fuerunt mentis illustra-
tiones per ecclasiū . 94. Iſaiæ
prophet cos sermones interceden-
tibus Apostolis intelligit . 96.
ipſius opinio de abſtergenda ori-
ginaria labie in lege naturæ .
115. Jobi amicos infideles , &
hæreticos appellat . 133. Menda-
cium etiam obſetricum non fuif-
ſe peccatum ſentire vident . 151.
Timor gehennæ qua ratione domum
Dei ſit . 50.
- Tituli regum Aethiopiarum . 170.
- Titulo terrenæ potestatis in ſacra
- Scriptura ſæpius cœleſtia dona
ſignificantur . 156.
- Tyrannis noluit obedire Socrates .
303. Ejus animus post latam
ſententiam mortis . 304.
- Transmigrationem animarum qua-
liter posuerit Pythagoras . 283.
utrum primus invenerit eam .
285.
- Toſtati opinio de ſalute Socratis
reſiſtenda . 325.
- Trismegisti varia encomia . 182.
quibusnam nominibus appellare-
tur . ibid. Canino capite fingeba-
tur, & cur. ibid. ex quoniam ge-
nere natus fit . 183. imperii ſui,
quo tempore ſceptrum tulerit .
184. ipſius opera ex Zamblico .
189.
- Trismegisti ingenium divinum .
190. De ruina Angelorum di-
ſeruit . ibid. De Trinitate quid
ſcripſerit . 191. Diversis nomi-
nibus ſecundam Trinitatis per-
ſonam exprimit . ibid.
- Trismegistus Trinitatem ignora-
vit , licet quæ de Deo trattavit
facilè de ea explicari poſſint .
199. ipſius testimonia , quibus
generale indicat judicium . 202.
alia , quibus reviviscentis carnis
mysterium recenſet . 202. Idola
evertenda doluit . 208. Dæmo-
num fuit amicus . 214.
- V
- Ugo Victorinus quid de obſte-
tricum ſalute ſenſerit . 153.
- Beata Virgo Neophito appetet in
ſomniſ . 89.
- Vincentius Belloacensis multa ab
Hermete tradita , illi ſententiæ
Apostoli (Cupio diſſolvi , &
eſſe cum Christo) haud diſſimi-
lia eſſe ſatetur . 207.
- Virtutes Paganorum fuerintne ne-
cef-

I N D E X

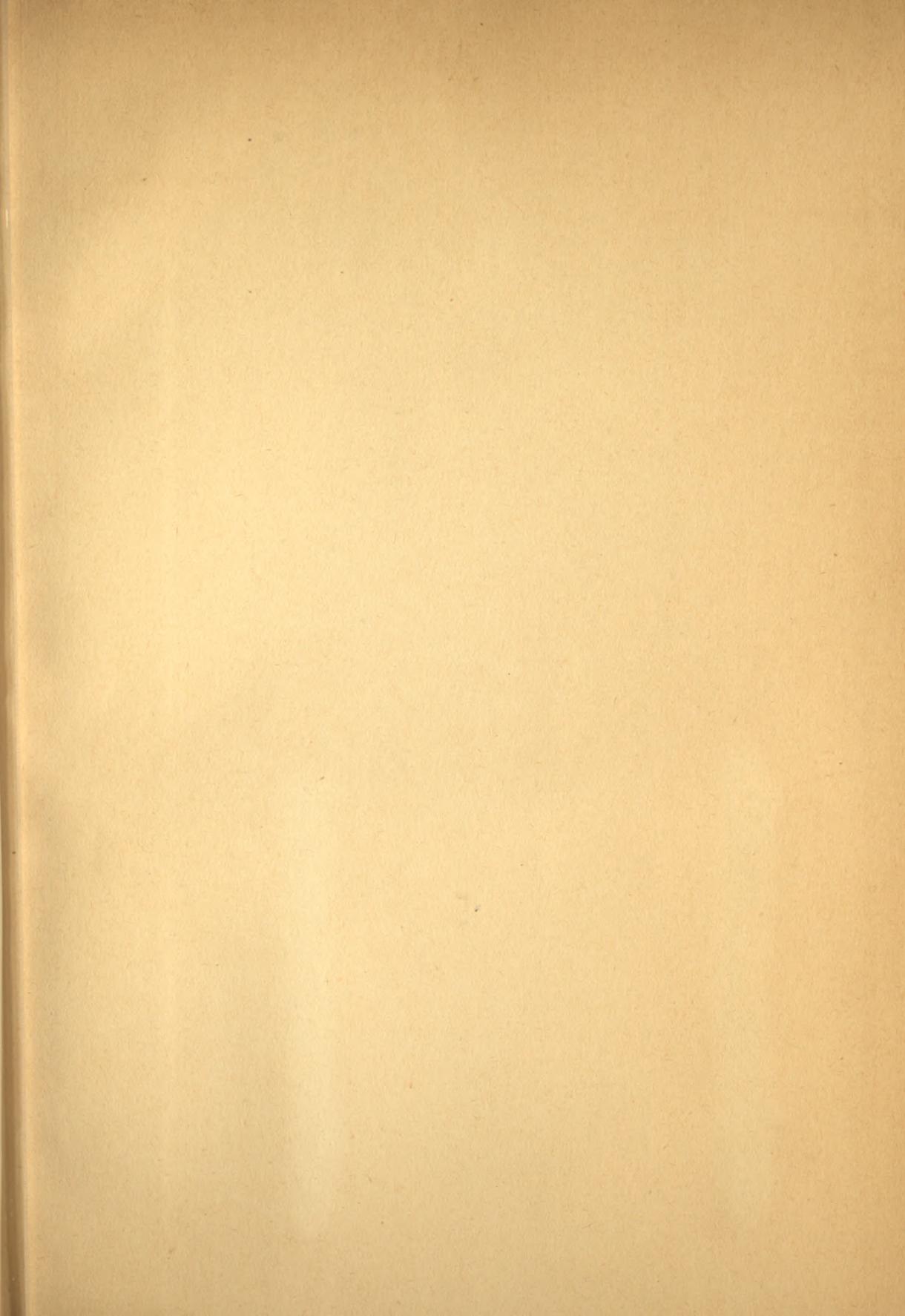
- cessariæ, & cur.* 55. *Negligendæ non sunt, et si ad gratiam non profint.* *ibid.*
Visio cujusdam monachi mirabilis. X
74.
Vitam æternam Socrates morituru spectat. *312.*
- Vires à Deo adhiberi ad illuminandos homines multis scripturæ exemplis probatur.* *84. 85.*
- Voluntas humana sine auxilio Dei totam legem naturalem observare nequit.* *36.*
- Vox Dei homines ad vitam revo- cat.* *202.*
- Vviderindus Saxonie Dux, dum sub sensibili panis specie videt* *Z*
- Christum in forma elegantis pueri ad fidem convertitur.* *76.*
- X Enophontis pro Socrate laudes.** *316.*
- Z Uinglius Socratem beat.** *315.*
- Numam in Beatorum classem inserit.* *238.* *illius insania, qua gratiam supernaturalem, ut saluti inutilem rejicit, redarguitur.* *239.*
- Zuinglius Paganis, ac Gentilib. deterior fuit, & cur.* *ibid.*

F I N I S.

COLLIO, Francesco.
De Animabus paganorum.

BQ
7024
.049

